

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

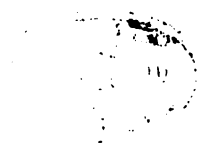
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

SANCTI IRENÆI

EPISCOPI LUGDUNENSIS

Libros quinque aduersus Hæreses

TEXTU GRÆCO IN LOCIS NONNULLIS LOCUPLETATO, VERSIONE
LATINA CUM CODICIBUS CLAROMONTANO AC ARUNDELIANO
DENUO COLLATA, PRÆMISSA DE PLACITIS GNOSTICORUM
PROLUSIONE, FRAGMENTA NECNON GRÆCE, SYRIACE,
ARMENIACE, COMMENTATIONE PERPETUA
ET INDICIBUS VARIIS

EDIT

W. WIGAN HARVEY, S.T.B.

COLLEGIUM REGALE OLIM SOCIUS.

TOM. II.

Cantabrigiæ :

TYPIS ACADEMICIS.

M. DCCC. LVII.

DN 65
I 65
v. 2

RESE

CANTABRIGIA: TYPIS ACADEMICIS EXCUDIT G. J. CLAY, A.M.

ARGUMENTA CAPITUM

LIBRI TERTII

CONTRA HÆRESES.

CAP.		PAG.
I.	<i>A quibus et quemadmodum Evangelium acceperit Ecclesia.</i>	2
II.	<i>Quod neque Scripturis neque traditionibus obsequantur heretici</i>	7
III.	<i>De Apostolorum traditione, vel ab Apostolis in Ecclesiis Episcoporum successione</i>	8
IV.	<i>Testificatio eorum qui Apostolos viderunt de prædicatione veritatis</i>	15
V.	<i>Ostensio quod et Dominus et Apostoli in veritate ediderint doctrinam, et non secundum audientium opinionem</i>	18
VI.	<i>Ostensio quod in Scripturis nemo alius Deus nominatur, nec Dominus nuncupatur, nisi solus verus Deus Pater omnium et Verbum ejus</i>	20
VII.	<i>Quid sit quod a Paulo dicitur, In quibus Deus mundi hujus excæcavit mentes infidelium</i>	25
VIII.	<i>Quid est Mammonas</i>	27
IX.	<i>Quam habuerunt de Deo scientiam Apostoli, qui nobis Evangelium tradiderunt</i>	30
X.	<i>Quæ sunt quæ a Magis Domino nostro oblata sunt munera</i>	32
XI.	<i>Ostensio quod neque plura, nec minus quam quatuor possunt esse Evangelia</i>	33
XII.	<i>Quæ sit reliquorum Apostolorum doctrina</i>	52
XIII.	<i>Adversus eos qui dicunt, tantum Paulum ex Apostolis, cognovisse veritatem</i>	72
XIV.	<i>De sectatore Apostolorum Luca, et quæ sunt quæ in Evangelio per solum Lucam cognovimus</i>	74
XV.	<i>Adversus eos qui frustrantur Paulum Apostolum</i>	78
XVI.	<i>Quæ sit Apostolorum sententia de Domino nostro Jesu Christo</i>	81
XVII.	<i>Ostensio quoniam unus et idem ipse Christus Verbum sit Dei</i>	82
XVIII.	<i>De eo qui descendit in ipsum Spiritu</i>	92

CAP.	PAG.
XIX. Quæ causa fuit, ut Verbum Dei caro fieret : et, Adversus eos qui dicunt illum putative apparuisse . . .	95
XX. Adversus eos qui dicunt eum ex Joseph generatum . . .	102
XXI. Quare magnanimus fuit Deus in inobedientia hominis : et ostensio quoniam pro eo qui salvatur homine factum est, ut projiceretur in hunc mundum de Paradiso . . .	105
XXII. Ostensio quoniam Verbum Dei caro factum est . . .	108
XXIII. Ostensio, quia Ecce Virgo in utero accipiet, sed non, Ecce adolescentula, sicut quidam interpretantur . . .	110
XXIV. Quemadmodum interpretatæ sunt Scripturæ in Græcam linguam, et quando . . .	111
XXV. Ostensio quoniam Virgo in utero accipiet, et non adolescentula . . .	115
XXVI. Quid est quod dictum est ad David: De fructu ventris tui ponam in throno meo . . .	117
XXVII. Quid est apud Daniele lapis sine manibus excisus . . .	118
XXVIII. Quare virga Moysi projecta, coluber facta est . . .	ib.
XXIX. Ostensio quoniam si Joseph filius fuisset Dominus, non Rex esse potuisset . . .	119
XXX. Ostensio quoniam per quæ projectus est homo de Paradiso, per hæc iterum intrat in Paradisum . . .	120
XXXI. Adversus eos qui dicunt, eum nihil de Maria accepisse . . .	ib.
XXXII. Quare Lucas a Domino inchoans genealogiam, in Adam retulit : et quot sint ab Adam usque ad Dominum generationes . . .	123
XXXIII. Ostensio quoniam Adam prior salvatur a Domino . . .	125
XXXIV. De Cain qui fratrem suum occidit . . .	127
XXXV. Quare folia fici circumcinxit se Adam; Et, Quare de Paradiso Adam projecit Deus . . .	128
XXXVI. Quid est quod a propheta dictum est, Super aspidem et basiliscum ambulabis . . .	129
XXXVII. Adversus Tatiani doctrinam . . .	130
XXXVIII. Adversus eos qui ex quacunque causa schisma faciunt . . .	131
XXXIX. Ostensio quoniam providentia Dei regatur hic mundus . . .	133
XL. Quoniam neque justitia sine bonitate constare potest, neque bonitas sine justitia. Quoniam sapiens idem et Juez. Ostensio quod Verbum Dei et justum, et bonum sit . . .	133
XLI. Quemadmodum religiosior Plato quam hæretici ostendatur . . .	135
XLII. Quemadmodum secundum suam regulam qui a Valentino sunt extra veritatem ostendantur . . .	136

ERRATA ET ADDENDA. Vol. II.

PAGE	LINE	
54	"	n. 4, l. 9, read ἀποσύντα.
149	"	heading of c. IV. nostri.
336	"	n. 2, lin. ult. for τόπους, read τόποις.
342	1	for psalmationem, read plasmationem.
427		add to note 6. TISCHENDORF, in his <i>Anecd. Sacr. et Prof.</i> p. 120, prints the extract, φησὶν γὰρ Ἡσαίας... παρέχει, from the COISLIN. Cod. CXX. fol. 186; where Anastasius introduces the citation with the words, ὅτι εἰς τρεῖς τάξεις καὶ καταστάσεις διαμεθίσσονται οἱ σωζόμενοι· Εὐρημαλον ἐκ τοῦ κατὰ ἀλφειῶν ε' λόγου. Passages from the Apocalypse xxi. 1—4, 10, 11, 21—23, 25, 27; xxii. 5, as indicated by Grabe, (cf. next note), replace the four words ὡς οἱ πρεσβύτεροι λέγουσι, and the passage then continues as in the printed text, p. 428.
		The <i>variae lectiones</i> brought to light by TISCHENDORF are of no importance. In the text from Isaiah, οὐρανὸς and γῆ are <i>anarthrous</i> . <i>Ib.</i> οὕτως, similarly in the last line πᾶσιν. After the interpolation from the Apocalypse, the text is resumed with, τότε γὰρ ὁ μ. κ. and the additions expressed p. 428, n. 1, are found also in the Cod. COISLIN.
428	8	for διατρίψωσιν, read διατρίψουσιν.

* * The following Greek fragments occur in a paper MS. of the Lambeth Collection, viz. the fragment found at p. 37 of Vol. II. omitting however the last line; Gr. Fr. IV. ib. p. 477; and Gr. Fr. XXXI. p. 495.

CAP.		PAG.
XIX.	<i>Quæ causa fuit, ut Verbum Dei caro fieret : et, Adversus eos qui dicunt illum putative apparuisse . . .</i>	95
XX.	<i>Adversus eos qui dicunt eum ex Joseph generatum . . .</i>	102
XXI.	<i>Quare magnanimus fuit Deus in inobedientia hominis : et ostensio quoniam pro eo qui salvatur homine factum est, ut projiceretur in hunc mundum de Paradiso . . .</i>	105
XXII.	<i>Ostensio quoniam Verbum Dei caro factum est . . .</i>	108
XXIII.	<i>Ostensio, quia Ecce Virgo in utero accipiet, sed non, Ecce adolescentula, sicut quidam interpretantur . . .</i>	110
XXIV.	<i>Quemadmodum interpretatæ sunt Scripturæ in Græcam <u>linguam et quando</u> . . .</i>	---

	<i>.....</i>	135
XLII.	<i>Quemadmodum secundum suam regulam qui a Valentino sunt extra veritatem ostendantur . . .</i>	136

xxiii. Quae est carpocratis doctrinae quae
operationes eorum quae ab eo sunt o[mn]ia
CARPOCRATES ACITO ET QVAB CO EN V[er]ba QVide
de quae in eo sunt e[ss]e angelis multo inferiorib[us]; ingentia p[er]fecta e[ss]e dicit
Thm autē ex o[ph]imū & cū similis reliquis hominib[us]; fuerit d[is]fasse a reliquis
secundū id q[uo]d a[n]no[n]ce ei firma & munde cū e[ss]e cōmemorata fuerit quae
essent sibi in ea cū latione quae fuisse ingentio d[ic]t[ur]o., & p[ro]p[ter] hoc ab eo
miss[us] e[ss]e eueruatē ut mundus fabricator effugere possit & p[ro]m[iss]is trans
gressis. & mōnib[us]; laborata cōsponder[et] ad eū & a quae similis ei d[ic]t[ur]o
in cordia p[er]na conuersione, sequit[ur] quide[m] liquoris. sententia aut[em] impiam.
ad uelam[m] malitiae ip[s]os nomine abutante, Quorū uide[m] iustū recipiētiū
dignā suis operib[us]; ad dō rētributionē; & intantū in sua ineffentat[ur] ut dō m[un]da.

SANCTI IRENÆI ADVERSUS HÆRESES.

LIBER III.

PRÆFATIO.

173.
198. Tu quidem, dilectissime, præceperas nobis, ut eas quæ a Valentino sunt sententias absconditas ut ipsi putant in manifestum proderem, et ostenderem varietatem ipsorum, et sermonem destruentem eos inferrem. Aggressi sumus autem nos, arguentes eos a Simone patre omnium hæreticorum, et doctrinas et successiones manifestare, et omnibus eis contradicere: propter quod cum sit unius operis traductio eorum et ¹destructio in multis, misimus tibi libros, ex quibus primus quidem omnium illorum sententias continet, et consuetudines et characteres ostendit conversationis eorum. In secundo vero destructa et eversa sunt quæ ab ipsis male docentur, et nudata et ostensa sunt talia qualia et sunt. In hoc autem tertio ex Scripturis inferemus ostensiones, ut nihil tibi ex his quæ præceperas, desit a nobis; sed et, præterquam opinabaris, ad arguendum et evertendum eos qui quolibet modo male docent, occasiones a nobis accipias. Quæ enim est in Deo caritas, dives et sine invidia existens, plura donat quam postulet quis ab ea. Memento igitur eorum quæ diximus in prioribus duobus libris; et hæc illis adjungens, plenissimam habebis a nobis adversus omnes hæreticos contradictionem, et fiducialiter ac instantissime resistes eis pro ²sola vera ac vivifica fide, quam ab Apostolis Ecclesia percepit, et distribuit filiis suis. Etenim Dominus omnium dedit Apostolis suis potestatem Evangelii, per quos et veritatem, hoc est Dei Filii doctrinam, cognovimus; quibus et dixit Dominus: *Qui vos audit, me audit: et qui vos contemnit, me contemnit, et eum qui me misit.* Luc. x. 16.

¹ A more likely reading seems to be *detectio*, *ἡλεγχος*, and in the sequel I would certainly propose *detecta*, as being closely parallel with *nudata* following.

² Something definite is here evidently meant, received by the Apostles from Christ, and inherited from them, and

handed on to her sons by the Church; this cannot be anything else than the Catholic Rule of Faith, or Creed, which was sketched out in the First Book, pp. 90, 91, the possession and jealous guarding of which should prove a sure safeguard against heresy.

LIB. III. l. 1.
GR. III. l.
MASS. III.
l. 1.

CAP. I.

*A quibus et quemadmodum Evangelium acceperit
Ecclesia.*

1. NON enim per alios dispositionem salutis nostræ cognovimus, quam per eos per quos Evangelium pervenit ad nos: quod quidem tunc ¹præconaverunt, postea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, ²fundamentum et columnam fidei nostræ futurum. Nec enim fas est dicere, quoniam ante prædicaverunt quam perfectam haberent agnitionem; sicut quidam audent dicere, gloriantes emendatores se esse Apostolorum. Postea ^{M. 17.} enim quam surrexit Dominus noster a mortuis, et induti sunt ³supervenientis Spiritus sancti virtutem ex alto, de omnibus adimpleti sunt, et habuerunt perfectam agnitionem; exierunt in fines terræ, ea quæ a Deo nobis bona sunt evangelizantes, et cœlestem pacem hominibus annuntiantes, qui quidem et omnes pariter et singuli eorum habentes Evangelium Dei⁴.

¹ ARUND. MS. *præconiaverunt*. See Vol. I. p. 97, note 2.

² 1 Tim. iii. 15, where these terms are predicated of the Church.

³ Gen. abs. as in Acts i. 8. The AR. copy has the ablative, and *virtutē*.

⁴ In calling the reader's attention to the parallel testimony of Papias, in the history of Eusebius, it may be premised that it affords the earliest information that we possess respecting the composition of the two first Gospels; that although the historian speaks with little respect of his authority, Papias according to him having been σφόδρα σμικρὸς τὸν νοῦν, (see also 455, G.), still that it is impossible to treat with disrespect one whose sole wish was to ascertain the truth, and who took the best method of tracing it out, as he says: οὐ γὰρ τοῖς τὰ πολλὰ λέγουσιν ἔχαιρον ὥσπερ οἱ πολλοὶ, ἀλλὰ τοῖς τὰληθῆ διδάσκουσιν· οὐδὲ τοῖς τὰς ἀλλοτρίας ἐντολὰς μνημονεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς τὰς παρὰ τοῦ Κυρίου τῇ πίστει δεδομένας, καὶ ἀπ' αὐτῆς παραγινόμενας τῆς ἀληθείας. Εἰ δὲ

ποῦ καὶ παρηκολουθηκὼς τις τοῖς πρεσβυτέροις ἔλθοι, τοὺς τῶν πρεσβυτέρων ἀνέκρινον λόγους, τί Ἀνδρέας, ἢ τί Πέτρος εἶπεν κ.τ.λ. EUSEB. H. E. III. 39.

With respect to the Gospels of S. Matthew and of S. Mark, this highly ancient writer says: Μάρκος μὲν ἐρμηνευτῆς Πέτρου γενόμενος, ὅσα ἐμνημόνευσεν, ἀκριβῶς ἔγραψεν· οὐ μέντοι τάξει τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἢ λεχθέντα ἢ πραχθέντα, ὅτε γὰρ ἤκουσε τοῦ Κυρίου, ὅτε παρηκολούθησεν αὐτῷ· ὑστερον δὲ, ὡς ἔφην, Πέτρω, ὅς πρὸς τὰς χρείας ἐποιεῖτο τὰς διδασκαλίας, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ σύνταξιν τῶν κυριακῶν ποιούμενος λόγων· ὥστε οὐδὲν ἡμαρτε Μάρκος, οὔτως ἐνία γράψας ὡς ἀπεμνημόνευσεν· ἐνὸς γὰρ ἐποιήσατο πρόνοιαν, τοῦ μηδὲν ὧν ἤκουσε παραλιπεῖν, ἢ ψεύσασθαι τι ἐν αὐτοῖς.

Ταῦτα μὲν οὖν ἰστέργηται τῷ Παπία περὶ τοῦ Μάρκου· περὶ δὲ τοῦ Ματθαίου ταῦτ' εἰρηται· Ματθαῖος μὲν οὖν Ἐβραῖδι διαλέκτῳ τὰ λόγια συνεγράψατο, ἡρμηνευσεν δ' αὐτὰ ὡς ἡδιότατο ἕκαστος. EUSEB. *ibid.* See DUPIN, *Diss. Bibl.* T. II. 1, 2.

2. Ὁ μὲν δὴ Ματθαῖος ἐν τοῖς Ἑβραίοις τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν, καὶ ὁ γράφῃν ἐξήνεγκεν εὐαγγέλιον, ὁ τοῦ Πέτρου καὶ

LIB. III. l. 2.
GR. III. l.
MASS. III.
l. 1.

2. Ita Matthæus in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidit Evangelii, cum Petrus et Paulus Romæ evangelizarent, et

Euseb. H. E.
v. 8.

¹ In another place EUSEBIUS mentions the Hebrew Gospel of S. Matthew, in connexion with the missionary labours of Pantænus: ὡν (εὐαγγελιστῶν sc. τοῦ λόγου) εἰς γενόμενος καὶ ὁ Πάνταινος, καὶ εἰς Ἰνδοῦς ἐλθεῖν λέγεται· ἐνθα λόγος εὐρεῖν αὐτὸν προφθάσαν τὴν αὐτοῦ παρουσίαν τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον, παρὰ τισιν αὐτοῖσι τὸν Χριστὸν ἐπεγνωκόσιν· οἱς Βαρθολομαῖον τῶν ἀποστόλων ἓνα κηρύξαι, αὐτοῖς τε Ἑβραίων γράμμασιν, τὴν τοῦ Ματθαίου καταλεῖψαι γραφὴν· ἣν καὶ σώξασθαι εἰς τὸν δηλούμενον χρόνον. H. E. v. 10. S. JEROM speaks of a copy of S. Matthew's Gospel in Hebrew as existing in his day in the Library collected at Cæsarea by Pamphilus Mart. But VALESIUS says, *Vereor ne id potius fuerit Evangelium secundum Hebræos, quo utebantur Nazaræi*; and the learned have generally acquiesced in his notion; but it is difficult to imagine that S. JEROM should have mistaken an heretical compilation for a genuine production of the Evangelist. His words are remarkable: *De Novo nunc loquor Testamento, quod Græcum esse non dubium est; excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Judæa Evangelium Christi Hebraicis literis edidit*; and afterwards, *Matthæus... primus in Judæa propter eos qui ex circumcisione crediderunt, Evangelium Christi Hebraicis literis verbisque composuit quod quis postea in Græcum transtulerit non satis certum est. Porro ipsum Hebraicum habetur usque hodie in Cæsariensi Bibliotheca, quam Pamphilus Martyr studiosissime confecit. Mihi quoque a Nazaræis, qui in Berrhæa urbe Syriæ hoc volumine utuntur, describendi facultas fuit. In quo animadvertendum, quod ubicunque Evangelista, sive ex persona sua, sive ex persona Domini Salvatoris, Veteris Scripturæ testimoniis utitur,*

non sequatur Septuaginta Translatorum auctoritatem, sed Hebraicam, e quibus illa duo sunt, Ex Ægypto vocavi Filium meum, et Quoniam Nazaræus vocabitur. See the *Præf. in Evang. ad Damasum*, and his *Catalog. Scr. Eccl. de Matth.* Compare also Vol. I. p. 213, note 2.

² *Traditio Irenæi de scripto S. Matthæi Evangelio isto demum tempore, quo Paulus Romæ fuit, in mentem mihi aliquando veniebat cogitanti, quid causæ subsit, ob quam Apostolus Ephes. iv. 11, scripserit: "Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores;"* aut in loco parallelo 1 Corinth. xii. 28, "*Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primo Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores;*" omnis plane Evangelistis. Atqui si per Evangelistas cum Eumenio scriptores SS. Evangeliorum accipias, plana juxta dictam traditionem datur ratio. *Scripterat nempe Paulus ad Corinthios, priusquam Romam venisset, nulla adhuc a quocunque Apostolorum, vel Apostolicorum, Evangelii Scriptura edita; aut epistolam ad Ephesios ex carcere dedit paulo antequam Roma discederet, ubi jam S. Matthæus Evangelium exaraverat; Marcus vero et Lucas in procinctu hujus operis erant. Cui tamen meæ conjecturæ non adeo multum confido, sed doctiorum judicio eam libens submitto.* GRABE. From the words of IRENÆUS it would seem that the composition of S. Matthew's Gospel might almost synchronise with that of S. Luke; although Dr Burton has collected from this passage that S. Luke wrote subsequently to S. Matthew and S. Mark. Compare p. 6, n. 1.

³ EUSEBIUS says that S. Peter's first visit to Rome was occasioned by the departure of Simon Magus for the

LIB. III. 1. 2. τοῦ Παύλου ¹ ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελιζομένων, καὶ θεμελιούντων τὴν
GR. III. 1. ἐκκλησίαν. ² Μετὰ δὲ τὴν τούτων ἔξοδον, ³ Μάρκος ὁ μαθητὴς
MASS. III. 1. 1. L.

fundarent Ecclesiam. Post vero horum excessum, Marcus disci-

Metropolis when cast out of the Church in the East. He also defines the time approximately as being in the reign of Claudius. Οὐ μὴν εἰς μακρὸν αὐτῷ (τῷ Σίμωνι sc.) ταῦτα προύχρει' παραπόδας γοῦν ἐπὶ τῆς αὐτοῦ Κλαυδίου βασιλείας, ἡ πανάγαθος καὶ φιλανθρωποτάτη τῶν ὄλων πρόνοια, τὸν καρτερὸν καὶ μέγαν τῶν ἀποστόλων, τὸν ἀρετῆς ἕνεκα τῶν λοιπῶν ἀπάντων προήγορον Πέτρον, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὡς ἐπὶ τηλικούτων λυμεῶνα βίου χειραγωγεί. II. 16. He adds that upon this occasion he introduced the Gospel at Rome, which is hardly consistent with the terms of S. Paul's Epistle to the Christians of Rome written before the death of Claudius. But HIPPOLYTUS here again throws in a ray of light. He ascribes to collision with the *Apostles* that discomfiture of Simon at Rome, that the historian attributes to the zeal of S. Peter; for he says of the heresiarch, ἕως καὶ τῆς Ῥώμης ἐπιδημήσας ἀνέπεσε τοῖς ἀποστόλοις. *Phil.* vi. 20. Now it is very certain that Simon Magus was at Rome for some time before the arrival of any Apostle; so long indeed as to have secured the confidence of a considerable body of disciples, by whom a statue was inaugurated in his honour. *HIPP. Philos.* vi. 20; *EUSEB. II. E.* II. 16; see Vol. I. 191, 194. There can be little doubt, therefore, but that the impostor spread his poison in the imperial city during the reign of Claudius, and when, within little more than a year of that Emperor's death, the two Apostles visited Rome, and purged it from the Simonian taint, the historian would be very likely to refer to the days of Claudius events that took place as his successor was entering upon the second year of his reign. The imprisonment of S. Paul precludes the idea of anything like personal collision between this Apo-

stle and Simon. It may be added that the chronology here followed is that of Burton.

¹ ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελιζομένων. It is a necessary inference from this passage that S. Peter and S. Paul were at Rome at the same time, i. e. during the two years' captivity of S. Paul, that closes the history of the Acts of the Apostles. There were many disciples there before the commencement of his captivity, as is manifest from the Epistle to the Romans; but they appear neither to have had an Ecclesiastical Polity, nor to have been under the regular regimen of the Church. This irregular planting of the Gospel at Rome dated from the first Christian Pentecost, and several expressions in the Epistle seem to indicate a crude unsettled state of things there. (Compare GRABE, note 2.) Jealousies of caste still subsisted there, as between Gentile and Jew, c. xv. 8, &c. They are spoken of, as depending rather upon mutual exhortation and instruction, than upon any more authoritative communication of evangelical truth, *I am persuaded that you are... able also ἀλλήλους νοουθετεῖν*, v. 14, (stronger than *παρακαλεῖν*), and the Apostle expresses his intention to visit them, according to a purpose entertained ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, with the hope that he might come ἐν πληρώματι εὐλογίας τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, v. 29, i. e. in the collation of spiritual gifts, which as yet they had not, and in the establishment of that Apostolical order and government among them which should complete their incorporation with the Body Catholic of Christ's Church. But when S. Paul did at length visit them, he was in bonds, and though he possessed a restricted liberty of action, he could not superintend in person the systematic foundation

καὶ ἑρμηνευτὴς Πέτρου, καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυσσόμενα

LIB. III. 1. 2.
GR. III. 1.
MASS. III.
1. 1.

pulus et interpres Petri, et ipse quæ a Petro annuntiata erant, per

of the Church in the Metropolis of the world. What could be more natural therefore than that some other Apostle should be associated with him in the work of reducing to order the confused materials of this, in primitive ages at least, most noble branch of Christ's Church? Christian antiquity points most clearly to S. Peter as his colleague, and it is a safe inference that these leading Apostles were at Rome conjointly εὐαγγελιζόμενοι καὶ θεμελιούντες τὴν Ἐκκλησίαν. The work of an Apostle was performed co-ordinately by both; but of these two terms, the first may apply more peculiarly to S. Paul receiving those that came unto him, and preaching the kingdom of God for two whole years in his own hired house, while the latter term may signify the more methodical exercise of Apostolical authority by S. Peter, in the orderly foundation of the Church of Rome.

² Μετὰ δὲ τὴν τούτων ἔξοδον. *Excessum non e vita, sed urbe Roma hic intelligendum esse patet ex iis, quæ ex Papiæ et lib. 6 Hypotyposeon Clementis Alex. affert Eusebius lib. 11. Hist. Eccles. cap. 15, nempe B. Petrum Apostolum auctoritate sua S. Marci Evangelium ratum fecisse, quo in Ecclesiis passim prælegebatur. S. Lucas quoque post Pauli exitum ex urbe, non e mundo, Evangelium literis consignasse inde colligitur, quod narrationem Actorum Apostolicorum, quam quasi appendicem historiæ de Christo edidit, in biennio, quo Paulus primo Romæ fuit, finiverit, eam procul dubio ulterius continuaturus, si diu post discessum ab urbe, aut post martyrium B. Apostoli scripseret. Nam iterum ei haud diu post junctum fuisse, eique ad finem usque vitæ adhæsisse, ultima B. Apostoli epistola, nempe 2, ad Timotheum cap. iv. v. 11, satis testatur, ubi scribit: Lucas mecum est solus. Imo vero Apostolus 1 ad Timoth.*

v. 18, *verba quedam Lucæ ex cap. x. Evangelii v. 8, allegasse videtur. Neque enim alia Scriptura istud habet dictum: Dignus est operarius mercede sua. Cæterum quod aliqui vocem ἔξοδος hoc loco pro vitæ fine perperam acceperint, occasio procul dubio fuit mutationis in textu Irenæi, ab auctore Catenæ Patrum in Evangelium S. Marci, quam Petrus Possinus evulgavit, vel ab alio ante eum factæ. In illa quippe Irenæi verba ita expressa sunt pag. 5, Μετὰ τὴν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου ἔκδοσιν, Μάρκος ὁ μαθητὴς καὶ ἑρμηνευτὴς Πέτρου, καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυττόμενα ἐγγράφως ἡμῖν παραδεδωκε. Post editionem Evangelii secundum Mattheum, Marcus discipulus et Interpres Petri, quæ a Petro predicabantur, scripto nobis tradidit. Eandem lectionem ex conjectura in Eusebio substituit Christophorus, vapulans idcirco Valesio in notis ad Euseb. lib. 5, cap. 8, qui tamen et ipse in eo animadversionem meretur, quod ἔξοδον in Irenæo interitum interpretatus sit, indeque sanctos Patres commiserit inter se pugnantes. GRABE. It is certain that S. Paul did not suffer martyrdom at the conclusion of his two years' imprisonment, in libera custodia, therefore the term ἔξοδος can hardly mean decease, and for the same reason it will signify no more than the departure of S. Peter from Rome upon some other Apostolical mission. EPIPHANIUS says expressly that S. Peter made frequent visits to Pontus. Vol. 1. 214, note 2, end. This is also proved by the circumstances that attended the composition of S. Mark's Gospel.*

³ Μάρκος. Clement of Alexandria, EUS. H. E. VI. 14, states that S. Mark's Gospel is the substance of S. Peter's record of our Lord's ministry, delivered viva voce at Rome, which his hearers requested S. Mark to reduce to writing, ὡς μὴ τῇ εἰσπραξίᾳ ἱκανῶς ἔχειν ἀρκεῖσθαι

LIB. III. 1. 2.
GR. III. 1.
MASS. III.
I. 1, 2.

ἐγγράφως ἡμῖν παραδέδωκε. ¹Καὶ Λουκᾶς δὲ ὁ ἀκόλουθος Παύλου, τὸ ὑπ' ἐκείνου κηρυσσόμενον εὐαγγέλιον ἐν βιβλίῳ κατέθετο. Ἐπειτα Ἰωάννης ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου, ὁ καὶ ²ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ ἀναπεσὼν, καὶ αὐτὸς ³ἐξέδωκε τὸ εὐαγγέλιον, ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας διατρίβων.

scripta nobis tradidit. Et Lucas autem sectator Pauli, quod ab illo prædicabatur Evangelium, in libro condidit. Postea et Johannes discipulus Domini, qui et supra pectus ejus recumbebat, et ipse edidit Evangelium, Ephesi Asiæ commorans. Et omnes isti unum Deum factorem cœli et terræ a lege et prophetis annuntiatum, et unum Christum filium Dei tradiderunt nobis: quibus si quis non assentit, spernit quidem participes Domini, spernit autem et ipsum Christum Dominum, spernit vero et Patrem, et est a semetipso damnatus, resistens et repugnans saluti suæ: quod faciunt omnes hæretici.

ἀκοῇ, μὴ δὲ τῇ ἀγράφῳ τοῦ θεοῦ κηρύγματος διδασκαλίᾳ. He also adds, that the Gospel when written was approved by the Apostle, which supplies another proof that the word ἐξόδος must be interpreted of *departure* from Rome rather than of *decease*. EUSEB. *H. E.* II. 15, III. 39. PAPIAS gives very much the same account, as quoted by EUSEB. III. 39, adding, that the Evangelist's object was to give an exact account of S. Peter's statements, without so much considering the consecutive order of the history of our Lord. See p. 2, note 4. TERTULLIAN also says, *licet et Marcus quod edidit Petri affirmetur, cujus interpretes Marcus. adv. M.* IV. 5. HIPPOLYTUS makes use of a term that would seem to imply that S. Mark had some defect, whether natural or accidental, in one of his hands, τοῦτους (τοὺς λόγους ἁ.) οὕτε Παῦλος ὁ ἀπόστολος, οὕτε Μάρκος ὁ κολοβοδάκτυλος ἀγγέλιαν. The term having been used perhaps as one of reproach by Marcion, is repeated by HIPPOLYTUS, as being in no way pertinent to the question of the sacred writer's credibility. It is also possible that the term may have been a *catchword* of the day, meaning *clumsy-handed*.

¹ S. Luke's Gospel was written in all probability during the imprisonment of S. Paul at Caesarea, A. D. 53—55; for it was evidently composed before the Acts of the Apostles, and this was written during the time that S. Paul remained in bonds at Rome. TERTULLIAN follows the account of IRENEUS, *Nam et Lucæ digestum Paulo adscribere solent; capit autem magistrorum videri, quæ discipuli promulgarint. adv. Marc.* IV. 5.

² ἐπὶ τὸ στήθος. S. AUGUSTIN frequently alludes to this circumstance, e. g. *Et si qua alia sunt quæ Christi divinitatem, in qua æqualis est Patri, recte intelligentibus intiment pœne solus Johannes in Evangelio suo posuit; tanquam qui de pectore ipsius Domini, super quod discumbere in ejus convivio solitus erat, secretum divinitatis ejus uberius et quodammodo familiarius liberit. De Consens. Evang.* I. § 7; cf. also in *Joh. Tr.* I. § 7, XX. 1, XXXVI. 1.

³ *Id fecisse rogatum ab Episcopis Asiæ tradit Hieronymus, adversus Ebionis, Cerinthi, et Gnosticorum exorientes blasphemias, quod et Irenæus indicat cap. 11. hujus libri.* FEUARD. Cf. the fragment from CAIUS, *Pr. Vind. Cuth.* I. 461.

CAP. II.

LIB. III. II. I.
GR. III. II.
MASS. III.
II. I.

*Quod neque Scripturis neque traditionibus obsequantur
hæretici.*

1. CUM enim ex Scripturis arguuntur, in accusationem convertuntur ipsarum Scripturarum, quasi non recte habeant, neque sint ex auctoritate, et quia varie sint dictæ, et quia non possit ex his inveniri veritas ab his qui nesciant traditionem. Non enim per literas traditam illam, sed per vivam vocem: ob quam causam et Paulum dixisse: *Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam autem non mundi hujus.* Et hanc sapientiam unusquisque eorum ¹esse dicit, quam a semetipso ²ad invenit, fictionem videlicet, ut digne secundum eos sit veritas, aliquando quidem in Valentino, aliquando autem in Marcione, aliquando in Cerintho, postea deinde in Basilide, fuit aut et ³in illo qui contra disputat, qui nihil salutare loqui potuit. Unusquisque enim ipsorum omnimodo perversus, semetipsum regulam veritatis depravans prædicare non confunditur.

2. Cum autem ad eam iterum ⁴traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones ⁵Presbyterorum in Ecclesiis

¹ The CLERM. copy omits *esse*, and the Greek would hardly require *esse*.

² So the CLERM. and AR. MSS., though STIEREN, not MASSUET, says that the former has *ad invenit*.

³ in illo qui contra disputat, i. e. indefinitely in any other opponent.

⁴ Traditionem, quæ est ab Apostolis. Meaning, in the widest possible sense, the observance of whatever the Apostles taught in doctrine, or established in discipline, in the various Churches; such as the articles of the Catholic Faith contained in the Creeds, the establishment of an episcopate the safeguard of this Faith, the practice of admitting infants as well as adults into the pale of Christ's Church by baptism. Vol. I. p. 330, n. 3.

⁵ Presbyterorum. The most ancient and Apostolical denomination for the highest order of the clergy. While the Apostles lived, and exercised control over the Churches that they established, the subordinate spiritual ruler of each

Church was not distinguished in point of ecclesiastical title from the presbytery; but as each Church was able to maintain its ground, independently of the aid of the Apostles, this subordinate chief presbyter or *προεστῶς*, was commissioned to ordain and perform all the functions that had before been discharged by an Apostle. So Linus, Anencletus, and, in the third degree of succession, Clemens, were appointed bishops of Rome by S. Peter and S. Paul, and were invested with the full control that they had themselves exercised over that Church. So Timothy and Titus were respectively appointed bishops of Ephesus and of Crete by S. Paul. Hence also Irenæus, even after the lapse of a century, still speaks of the episcopal order as a presbytery, which in fact it was, only its regularly commissioned *προεστῶτες* were called to discharge a function that never pertained to the presbytery at large, that of ordination.

LIB. III.
II. 2.
GR. III. II.
MASS. III.
II. 2.

custoditur, provocamus eos, adversantur traditioni, dicentes se non solum Presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores, sinceram invenisse veritatem. Apostolos enim admiscuisse ea quæ sunt legalia Salvatoris verbis: et non solum Apostolos, sed etiam ipsum Dominum, modo quidem a Demiurgo, modo autem a medietate, interdum autem a summitate fecisse sermones: ¹ se vero indubitate, et intaminate, et sincere absconditum scire mysterium: quod quidem impudentissime est blasphemare suum factorem. Evenit itaque, neque Scripturis jam, neque traditioni consentire eos. Adversus tales certamen nobis est, o dilectissime, more serpentum ²lubrici [l. lubrice] undique effugere conantes. Quapropter undique resistendum est illis, si quos ex his retusione confundentes, ad conversionem veritatis adducere possimus. Etenim si non facile est ab errore apprehensam resipiscere animam, sed ³non omnimodo impossibile est errorem effugere apposita veritate.

CAP. III.

De Apostolorum traditione, vel ab Apostolis in ecclesiis Episcoporum successione.

1. TRADITIONEM itaque Apostolorum in toto mundo manifestatam, in omni Ecclesia ⁴adest ⁵perspicere omnibus qui vera velint videre, et habemus annumerare eos qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in ecclesiis, et ⁶successiones eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab his deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent Apostoli, quæ seorsim et

¹ The CLERM. and AR. MSS. omit *et*.
a summitate, ἐκ τοῦ πληρώματος.

² The authority of MSS. CLERM., AR., VOSS. is in favour of *lubrici*. For this reason I suspect the adverb *lubrice* to have been written, as the translation of *σφαλερῶς*, itself a false reading perhaps for *σφαλερῶν*. *Græce*, κατὰ τοιοῦτων μάχη ἡμῖν ἐστίν, ὃ ἀγαπητέ, ὁφείων δικὴν σφαλερῶν πάντῃ ἐκφεύγειν ἐπιχειρουμένων, the translator evidently connected the latter word with the wrong antecedent.

³ Οὐκ ἀδύνατον, ἀληθείας παρατεβίσσης, ἀγνοῖαν φυγεῖν. JUST.M.A.1.12. GR.

⁴ πάρεστιν, or perhaps simply ἐστίν.

⁵ So CLERM. and AR. κατ'ὄψιν εἶναι. *Respicere* would indicate ἀποβλέπειν, but then *Traditionem* would have been construed with *in*, the equivalent of *eis*.

⁶ *Successiones* is restored from the CLERM. and AR. MSS. in lieu of the *recepta lectio*, *successores*. CLERM. ROM. may be compared. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἡμῶν ἐγνωσαν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐπὶ ἐστὶ ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν πρόγνωσιν εἰληφότες τελείαν, κατέστησαν τοὺς προειρημένους, καὶ μεταξὺ ἐκνομῆν δεδώκασιν, ὅπως ἐὰν κοιμηθῶσιν, διαδέξωνται ἕτεροι δεδοκιμασμένοι ἄνδρες τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Ep. ad Cor. 44.

301. latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea quibus etiam ipsas ecclesias committebant. Valde enim perfectos et irreprehensibiles in omnibus eos volebant esse, quos et successores relinquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes: ¹ quibus emendate agentibus fieret magna utilitas, lapsis autem summa calamitas. Sed quoniam valde longum est, in hoc tali volumine omnium ecclesiarum enumerare successiones, maximæ, et antiquissimæ, et omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus Apostolis ² Petro et Paulo Romæ fundatæ et constitutæ ecclesiæ, eam quam ³ habet ab Apostolis ⁴ traditionem, et annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per ⁵ sibi placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem et malam sententiam, ⁶ præterquam oportet colligunt. Ad hanc enim ecclesiam propter ⁷ potentio rem principalitatem 176. necesse est omnem ⁸ convenire Ecclesiam, hoc est, ⁹ eos qui sunt undique fideles, ¹⁰ in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quæ est ab Apostolis traditio.

LIB. III.
iii. 1.
GR. III. III.
MASS. III.
III. 1.
1 Tim. iii. 2.
2 Tim. ii. 2.
Tit. i. 7.

¹ ὡν ἀνορθούμενων.

² Paulo et Petro, CLERM. and VOSS.

³ The CLERM. and VOSS. MSS. have *habebat, εἶχεν* instead of *ἔχει*.

⁴ *Traditionem*, here possibly the rule of faith, the Apostolical form of sound words, or Creed, (see I. ii. iii.), which was sufficiently brief to be committed to memory by converts from among the most ignorant and barbarous tribes.

⁵ αἰσθησκέτω, THIERSCH.

⁶ *præterquam oportet colligunt, παρ' ὃ δέi συνάγουσι*, for there scarcely seems any reason to compress the idea into the single word *παρασυνάγουσι*, as BILLIUS proposes; both the preceding and following words mark that the word refers to the unauthorised meetings of those that rejected the catholic traditions of the Church.

⁷ *potentio rem principalitatem*. CLERM. *μνησιωρεμ, διὰ τὴν διαφωρῶτεραν ἀρχὴν*, cf. *διαφωρῶτερον*, Vol. I. 279, or, as SALMA-SIUS imagined, *διὰ τὸ ἐξαιρετικὸν πρωτεῖον*. GRABE proposes *διὰ τὴν κτανωτέραν ἀρχὴν*, in allusion, as he imagines, to the seat of imperial rather than that of

ecclesiastical government. STIEREN considers the words to represent *διὰ τὴν κτανωτέραν ἀρχαυότητα, wegen ihrer hinreichenden, tüchtigen, anschnlichen Alterthümlichkeit, Ursprünglichkeit*. But where is there any trace of the notion that the Church of Rome was to be regarded for its higher antiquity? All the Churches traced back their origin to the Apostles, and all the principal Churches were alike *antiquissimæ*.

⁸ *συντρέχω eis*, i. e. *should agree*, not *assemble*, as in synodal action.

⁹ *eos*, omitted in the AB. but retained in the CLERM. MS.

¹⁰ *in qua*. *ἢ inasmuch as*; if taken as the relative, *ἐν ᾧ*, it can hardly refer to the Church of Rome; for how was the Apostolical tradition preserved in the Church of Rome, by the members of foreign Churches? They preserved it in their own Churches. But *ἐν ᾧ* might refer to *omnem Ecclesiam*, and in either case, the holding of Apostolical tradition, *quod semper, quod ubique, quod ab omnibus*, is shewn to be the true ground of catholic consent.

LIB. III.
iii. 2.
GR. III. III.
MASS. III.
iii. 3.
Euseb. H. E.
v. 6.
Niceph. iv.
15.

2. ¹Θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι α. 202.
²Ἀπόστολοι τὴν ἐκκλησίαν, Λίνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λει-
τουργίαν ἐνεχείρισαν. Τούτου τοῦ Λίνου Παῦλος ἐν ταῖς
πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται. Διαδέχεται δὲ αὐτὸν
Ἀνέγκλητος· μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν Ἀπο-
στόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται ³Κλήμης, ὁ καὶ ἑωρακώς τοὺς
μακαρίους Ἀποστόλους, καὶ συμβεβληκώς αὐτοῖς, καὶ ἔτι
ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ
ὀφθαλμῶν ἔχων, οὐ μόνος· ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελείποντο τότε
ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων δεδιδαγμένοι. Ἐπὶ τούτου οὖν τοῦ
Κλήμεντος στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν Κορίνθῳ γενομένης
ἀδελφοῖς, ἐπέστειλεν ἡ ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησία ⁴ἰκανωτάτην γρα-
φὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοὺς, καὶ

2. Fundantes igitur et instruantes beati Apostoli Ecclesiam,
Lino episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt. Hujus
²Tim. iv. 21. Lini Paulus in his quæ sunt ad Timotheum epistolis meminit.
Succedit autem ei Anacletus: post eum tertio loco ab Apostolis
episcopatum sortitur Clemens, qui et vidit ipsos Apostolos, et con-
tulit cum eis, et cum adhuc insonantem prædicationem Aposto-
lorum et traditionem ante oculos haberet, non solus; adhuc enim
multi supererant tunc ab Apostolis docti. Sub hoc igitur Cle-
mente, dissensione non modica inter eos qui Corinthi essent fratres
facta, scripsit quæ est Romæ Ecclesia potentissimas literas Corin-
thiis, ad pacem eos congregans, et reparans fidem eorum, et

S. Clem. ad
Cor. 2—5.
49.

¹ Upon the succession of the first
bishops of the Church of Rome, cf.
TILL. *Mem.* II. 480. Dr BURTON has
correctly observed that *no point of
ecclesiastical history is involved in so
much perplexity and contradiction, as
the succession of the early bishops of
Rome.* A.D. 56—58. The chief cause
of confusion has arisen from the suc-
cession being sometimes dated from
the Apostles, sometimes from Linus,
the first bishop that succeeded them.
See Vol. I. 214, n. 2.

² The two Apostles, S. Peter and S.
Paul, the joint founders of the Roman

Church, who however left the Church
in charge of Linus when they proceeded,
S. Paul to the West, and S. Peter into
Pontus. Vol. I. 214, n. 2.

³ TERTULLIAN affirms that CLEMENS
was appointed by S. Peter. *Sicut Ro-
manorum Clementem a Petro ordinatum
idem. Præscr.* 32. Probably the Apo-
stles foresaw the changes that would be
caused by persecution, and they may
from the first have nominated the suc-
cession to so important a see, and for
several steps.

⁴ STROTH. *einen sehr grundlichen
Brief.* St.

ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ ¹[ἀναγγέλλουσα] ἣν νεωστὶ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει...

LIB. III.
III. 2.
GR. III. III.
MASS. III.
III. 3.

annuntians quam in recenti ab Apostolis acceperat traditionem, ^{54.}
annuntiantem unum Deum ^{57.}omnipotentem, factorem coeli et terræ, ^{42. 47.}
plasmatorem hominis, qui induxerit cataclysmum, et advocaverit
Abraham, qui eduxerit populum de terra Ægypti, qui collocutus ^{19.}
sit Moysi, qui legem disposuerit, et prophetas miserit, qui ignem ^{9.}
præparaverit diabolo et angelis ejus. Hunc Patrem Domini ^{10. 31.}
nostri Jesu Christi ab ecclesiis annuntiari, ex ipsa ^{17. 43.}scriptura, qui
velint discere possunt, et apostolicam Ecclesiæ traditionem intel-
ligere, cum sit vetustior epistola his qui nunc falso docent, et
alterum Deum super Demiurgum et factorem horum omnium quæ
sunt commentiantur.

3. Τὸν δὲ Κλήμεντα τοῦτον διαδέχεται Εὐάρεστος·
καὶ τὸν Εὐάρεστον Ἀλέξανδρος· εἴθ' οὕτως ἕκτος ἀπὸ τῶν
Ἀποστόλων καθίσταται Ἐύστος· μετὰ δὲ τοῦτον Τελεσ-
φόρος, ὃς καὶ ἐνδόξως ἐμαρτύρησεν· ἔπειτα ⁴Υγίνος, εἴτα
Πίος· μεθ' ὃν Ἀνίκητος· διαδεξαμένου τὸν Ἀνίκητον Σω-
τῆρος, νῦν δωδεκάτῳ τόπῳ τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἀπὸ τῶν Ἀπο-
στόλων κατέχει κλῆρον Ἐλεύθερος. Τῇ αὐτῇ τάξει καὶ τῇ
αὐτῇ διδαχῇ [διαδοχῇ] ἥ τε ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐν τῇ

3. Huic autem Clementi succedit Euaristus, et Euaristo
Alexander, ac deinceps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus,
et ab hoc Telesphorus, qui etiam gloriosissime martyrium fecit: ac
deinceps Hyginus, post Pius, post quem Anicetus. Cum autem
successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Episcopatum ab
Apostolis habet Eleutherius. Hac ordinatione et successione ea
quæ est ab Apostolis in Ecclesia traditio et veritatis ⁵præconatio
pervenit usque ad nos. Et est plenissima hæc ostensio, unam et

¹ ἀναγγέλλουσα is indicated, as hav-
ing been in the texts used by the trans-
lator of IERENÆUS, and by RUFFINUS in
rendering these words of EUSEBIUS.

² The CLEM. and VOSS. MSS. omit
omnipotentem.

³ Scriptura, writing, i. e. Epistle of

CLEM. ROM., the various allusions to
which are noted in the margin. The
Epistle is found in Vol. III. p. 89, of
the editor's *Vindex Cath.* The Pastor of
Hermas is styled ἡ γραφή. IV. xxxiv.

⁴ See Vol. I. p. 214, n. 2.

⁵ See Vol. I. p. 97, n. 2.

LJB III.
iii. 3.
GR. III. iii.
MASS. III.
iii. 3.

Eua. H. E. iv.
14

ἐκκλησίᾳ παράδοσις καὶ τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα κατήντηκεν
εἰς ἡμᾶς.

4. Καὶ Πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπὸ Ἀποστόλων
μαθητευθεὶς, καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τοῖς τὸν Χριστὸν
ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν
Ἀσίαν ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς
ἑωράκαμεν ¹ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ, ² ἐπιπολὺ γὰρ παρέ-
μεινε, καὶ πάνυ γηραλέος, ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα ³ μαρ-
τυρήσας, ἐξῆλθε τοῦ βίου, ταῦτα διδάξας αἰεὶ, ἃ καὶ παρὰ
τῶν Ἀποστόλων ἔμαθεν, ἃ καὶ ἡ ἐκκλησία παραδίδωσιν, ἃ

eandem vivificatricem fidem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis
usque nunc sit conservata, et tradita in veritate.

4. Et Polycarpus autem non solum ab Apostolis edoctus, et
conversatus cum multis ex eis qui Dominum nostrum viderunt;
sed etiam ab Apostolis in Asia, in ea quæ est Smyrnis Ecclesia
constitutus Episcopus, quem et nos vidimus in prima nostra ætate,
multum enim perseveravit, et valde senex gloriosissime et nobilis-
sime martyrium faciens exivit de hac vita, hæc docuit semper quæ
ab Apostolis didicerat, 'quæ et Ecclesiæ tradidit, et sola sunt m.

¹ See the Epistle of IRENÆUS to Flo-
rinus in the Appendix; τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ
will mean about the age of twenty
years. Cf. Vol. I. p. 331. See also
Dodwell, *Diss. in IREN.* III. 6.

² Polycarp suffered martyrdom about
the year 167, in the early part of the
reign of M. Aurelius. His great age of
eighty-six years, during which, as he
declared, he had served Christ, shews
that he might have heard S. John when
nearly twenty years of age. *Smyrncæo-
rum ecclesia Polycarpum ab Johanne
collocatum refert. TERT. Pr. 32.* It is
remarkable that IRENÆUS speaks of his
appointment as being ὑπὸ ἀποστόλων.

³ The account of the martyrdom of
S. Polycarp is found in the editor's
Vindex Cath. III. 74.

⁴ Quæ et Ecclesiæ tradidit. *Juxta
Græca ἃ καὶ ἡ ἐκκλησία παραδίδωσιν,
repono, quæ et Ecclesia tradit. Nam
licet Rufinus quoque Irenæi verba apud*

*Eusebium transtulerit: Et hæc Ecclesiæ
tradebat; scilicet Polycarpus; unde Usser-
ius in Not. ad verba Irenæi inter Testi-
monia Veterum de Polycarpo, hujus
Epistolæ præfixa, suspicatur, in veteris
Interpretis et Rufini Codicibus lectum
fuisse, ἃ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ παρέδωκε;
priorcm tamen lectionem genuinam esse
patet ex sequentibus, ubi de eodem Poly-
carpo ait, quod testatus sit, se ab Apo-
stolis accepisse μίαν καὶ μόνην ταύτην
ἀλήθειαν τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παρα-
δομένην. Quæ hæc, de quibus jam
agimus, exacte sunt consona. Et totum
insuper caput hocce traditionem Ecclesiæ
sonat, de qua proinde et hæc verba accipio.
GRABE. The venerable Father seems to
have had the following passages of his
still more venerable preceptor's Epistle
to the Philippians in his mind. Δὲ
ἀπολιπόντες τὴν ματαιότητα τῶν πολλῶν,
καὶ τὰς ψευδοδιδασκαλίας, ἐπὶ τὸν ἐξ
ἀρχῆς ἡμῶν παραδοθέντα λόγον ἐπιστρέψω-*

καὶ μόνα ἐστὶν ἀληθῆ. Μαρτυροῦσιν τούτοις αἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἐκκλησίαι πᾶσαι, καὶ οἱ μέχρι νῦν διαδεδεγμένοι τὸν Πολύκαρπον, πολλῶ ἀξιοπιστότερον καὶ βεβαιότερον ἀληθείας μάρτυρα ὄντα Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος καὶ τῶν λοιπῶν κακογνωμόνων. Ὡς καὶ ἐπὶ ἙΑνικήτου ἐπιδημήσας καὶ τῇ Ῥώμῃ, πολλοὺς ἀπὸ τῶν προειρημένων ἁίρετικῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, μίαν καὶ μόνην ταύτην ἀλήθειαν κηρύξας ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων παρεληφέναι, τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην. ³ Καὶ εἰσὶν οἱ ἀκηκοότες αὐτοῦ, ὅτι Ἰωάννης ὁ τοῦ Κυρίου μαθητὴς ἐν τῇ Ἐφέσῳ πορευθεὶς λούσασθαι, καὶ ἰδὼν ἔσω Κήρινθον, ἐξήλατο τοῦ βαλανείου μὴ λουσάμενος, ἀλλ' ἐπειπὼν· φύγωμεν, μὴ καὶ τὸ βαλανεῖον συμπέσῃ, ἔνδον ὄντος Κηρίνθου τοῦ τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ. ⁴ Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πολύκαρπος Μαρκίῳνι ποτὲ

LIB. III.
iii. 4.
GR. III. III.
MASS. III.
iii. 4.

vera. Testimonium his perhibent quæ sunt in Asia ecclesiae omnes, et qui usque adhuc successerunt Polycarpo: qui vir multo majoris auctoritatis, et fidelior veritatis est testis, quam Valentinus et Marcion, et reliqui qui sunt perversæ sententiæ. Is enim est qui sub Aniceto cum advenisset in urbem, multos ex his quos prædiximus, hæreticos convertit in Ecclesiam Dei, unam et solam hanc veritatem annuntians ab Apostolis percepisse se, quam et Ecclesiæ tradidit. Et sunt qui audierunt eum⁵, quoniam Johannes Domini discipulus in Epheso iens lavari, cum vidisset intus Cerinthus, exsilierit de balneo non lotus, dicens, quod timeat ne balneum concidat, cum intus esset Cerinthus inimicus veritatis. Et

μεν, § 7. Παρακαλῶ οὖν πάντας ὑμᾶς πειθαρχεῖν τῷ λόγῳ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἀσκεῖν πᾶσαν ὑπομονήν, ἣν καὶ ὕετε κατ' ὀφθαλμοῦς, οὐ μόνον ἐν τοῖς μακαρίοις Ἰγνατίῳ, καὶ Ζωσίμῳ καὶ Ῥούφῳ· ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις τοῖς ἐξ ὑμῶν, καὶ ἐν αὐτῷ Παύλῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις, § 9, *Find. Cathol.* II. 192.

¹ A. D. 158. See the Epistle of IRENEUS to Victor among the fragmentary remains, at the end of this Volume.

² The heretics here alluded to were followers of Valentinus, Cerdon, and Marcion, all of whom had passed some time in Rome.

³ This same account is repeated by

EUSEBIUS, *H. E.* III. 28. It is also related by EPIPHAN. *c. Har.* xxx. 24, THEOD. *Har. Fab.* II. 3, NICEPHOR. xxx. 3, although EPIPHANIUS tells the story of Ebion, not of Cerinthus. It is not at all improbable that there may have been some foundation of truth for the account, and that S. John may have met somewhere with the heresiarch; for we know but little of his apostolical labours. The account, however, is discredited by German theologians.

⁴ S. Jerom says that this took place at Rome, *de Vir.* III. 17.

⁵ *dicentem* is added in the AR. MS. but not in CL. and Voss.

LIB. III.
HI. 4.
GR. III. IH.
MASS. III.
III. 4.

εἰς ὃψιν αὐτῷ ἐλθόντι καὶ φήσαντι, ¹ἐπιγινώσκεις ἡμᾶς; ἀπεκρίθη· ἐπιγινώσκω [σε] τὸν πρωτότοκον τοῦ Σατανᾶ. Τὸς αὐτὴν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἔσχον εὐλάβειαν, πρὸς τὸ μὴδὲ μέχρι λόγου κοινωνεῖν τινὶ τῶν παραχαρασσόντων τὴν ἀλήθειαν, ὡς καὶ Παῦλος ἔφησεν αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ ²δευτέραν νοουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἀμαρτάνει, ὧν αὐτοκατάκριτος. Ἔστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ Πολυκάρπου πρὸς Φιλιππησίους

TIT. III. 10.

ipse autem Polycarpus Marcioni aliquando occurrenti sibi, et dicenti, Cognoscis nos? respondit: Cognosco te primogenitum Satanæ. Tantum Apostoli et horum discipuli habuerunt timorem, ³ut neque verbo tenus communicarent alicui eorum qui adulteraverant veritatem, quemadmodum et Paulus ait: *Hæreticum autem hominem post unam correptionem* ²*devota, sciens quoniam perversus est qui est talis, et est a semetipso damnatus.* Est autem et epistola Polycarpi ad Philippenses scripta perfectissima, ex qua et charac-

¹ ἐπιγινώσκεις. VALESIIUS, in his notes on this passage in EUSEBIUS, considers the word to have been used in the sense of fraternal recognition; as the deacon, in the celebration of the eucharist in the discharge of his office, said to those approaching the Lord's table, ἐπιγινώσκετε ἀλλήλους. S. CHRYSOSTOM also interprets the word, 1 Cor. xvi. 18, as implying friendly regard. GRABE considers this interpretation to be inconsistent with the Apostle's reply, which would then mean, as he thinks, *Saluto te primogenitum Satanæ.* But there may be a similar play upon the word to that of Julian the Apostate, ἀλέγων, ἔγων, κατέγων. The heretic having used the term in its conventional sense, the Apostle may have adopted it in his reply in its ordinary meaning, e. g. *Do you not know me? I know you to be,* &c. HIPPOLYTUS may be compared: *Τουτέστι τὸ Γνωθὶ σεαυτὸν, ἐπιγινούς τὸν πεποιηκότα Θεόν· τῷ γὰρ ἐπιγινώγει αὐτὸν, ἐπιγινώσθηναι συμβέβηκε τῷ καλουμένῳ ὑπ' αὐτοῦ.* Ph. x. 34. The CLERM. reading, *cognosce me*, agrees remarkably with the *raria lectio* of the earlier Edd. of Eu-

sebius, indicated also by Ruffinus and Nicephorus, ἐπιγινώσκέ με.

² The Greek text, as at present, has *καὶ δευτέραν*, and the same Scripture is quoted similarly, 1. xiii. 3, where the translator has *et secundam*; it is probable therefore that *et alteram* may have been removed from the translation in this passage, to bring it into harmony with the old Italic version, which omitted the words, as may be seen in TERTULL. *Præscr. Hæc.* 6, S. CYPR. *ad Quir.* III. 78, *Ep.* LV. PSEUD-AMBROS. in Tit. iii. 10, &c. The Syriac Version agrees with the Greek text.

³ *ut neque verbo tenus communicarent.* STIEREN'S reading having been adopted, his note is also added: *Sic ERASM. GALL. GRYN. et Codd. MERC. II. et ARUND. (GRAB. et MASS. editionum priorum lectiones non satis accurate referunt.) In Cod. VOSS. pro neque legitur ne, et omittitur tenus. In CLAROM. legitur, ut ne verbo bonos communicarent; MASS. conjicit pro verbo bonos scribendum verbo bono aut verbo tenus. FEUARD. omisit ut et pro neque scripsit ne; GRAB. restituit nec et delevit tenus;*

γεγραμμένη ¹ ἰκανωτάτη, ἐξ ἧς καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς πίστεως
 αὐτοῦ, καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας, οἱ βουλόμενοι καὶ
 205. φροντίζοντες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας δύνανται μαθεῖν. Ἀλλὰ
 178. καὶ ἡ ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησία ὑπὸ Παύλου μὲν τεθεμελιωμένη,
 Ἰωάννου δὲ παραμείναντος αὐτοῖς μέχρι τῶν Τραιανοῦ χρό-
 νων, μάρτυς ἀληθῆς ἐστὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως.

LIB. III.
 iii. 4.
 GR. III. iii.
 MASS. III.
 iii. 4.

Ruseb. H. E.
 iii. 23.
 Niceph. iii.
 11.
 cf. Tom. I.
 p. 331.

terem fidei ejus, et prædicationem veritatis, qui volunt et curam habent suæ salutis, possunt discere. Sed et quæ est Ephesi ecclesia a Paulo quidem fundata, Johanne autem permanente apud eos usque ad Trajani tempora, testis est verus Apostolorum traditionis.

CAP. IV.

Testificatio eorum qui Apostolos viderunt de prædicatione veritatis.

1. ΤΑΝΤÆ igitur ostensiones cum sint, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere; cum Apostoli, quasi in depositarium dives, plenissime in eam contulerint omnia quæ sint veritatis: uti omnis quicumque velit,umat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus; omnes autem reliqui fures sunt et latrones. Propter quod oportet devitare quidem illos; quæ autem sunt Ecclesiæ, cum summa diligentia diligere, et apprehendere veritatis traditionem. Quid enim? Et si de aliqua modica quæstione disceptatio esset, ² nonne porteret in

MASS. ut ne verbo tenus com. Equidem vero neque verbo tenus excudi jussi, ut Græca et Latina omnino concinant. The CLERM. and AB. readings are correctly described.

¹ ἰκανωτάτη, interpreters have taken this word in an absolute sense; whereas it serves to introduce the remainder of the sentence. Hence the old version renders it *perfectissima*, RUFFINUS *pervalida*, VALENIUS *luculentissima*, &c. But IRENEUS having shewn the high authority of Polycarp as having conversed with an Apostle, and with apostolical men, winds up with the statement,

But his epistle is all-sufficient, ἰκανωτάτη, to teach those that are desirous to learn.

² TERT. de Pr. H. c. 36. Age jam qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedre Apostolorum suis locis præsidentur, apud quas ipsæ authenticæ literæ eorum recitantur, sonantes vocem et representantes faciem uniuscujusque. Proxime est tibi Achaia, habes Corinthum. Si non longe es a Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italie adjaces, habes Romam, &c. GRABE.

LIE. III.
iv. 1.
GR. III. iv.
MASS. III.
iv. 1.

antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus Apostoli conversati sunt, et ab eis de præsenti quæstione sumere quod certum et re liquidum est? Quid autem si neque Apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant ecclesias? Cui ordina-
tioni assentiunt multæ gentes ¹ barbarorum eorum qui in Christum credunt, sine ² charta vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, et veterem traditionem diligenter custo-
dientes, ³ in unum Deum credentes fabricatorem cœli et terræ, et ⁴ omnium quæ in eis sunt, ⁵ per Christum Jesum Dei Filium. Qui propter eminentissimam erga figmentum suum dilectionem, eam quæ esset ex Virgine generationem sustinuit, ipse per se hominem adunans Deo, et passus sub Pontio Pilato, et resurgens, et in claritate receptus, in gloria venturus Salvator eorum qui salvantur, et iudex eorum qui judicantur, et mittens in ignem æternum transfiguratōres veritatis, et contentores Patris sui et adventus ejus. Hanc fidem qui sine literis crediderunt, quantum ad sermo-
nem nostrum, barbari sunt: quantum autem ad sententiam, et consuetudinem, et conversationem, propter fidem perquam sapien-
tissimi sunt, et placent Deo, conversantes in omni justitia et cas-
titate et sapientia. Quibus si aliquis annuntiaverit ea quæ ab hæreticis adinventæ sunt, proprio sermone eorum colloquens,

¹ HIPPOLYTUS may be compared: Τούτου τοίνυν τοῦ λόγου κρατήσαντες μαθηταὶ Ἕλληνες, Αἰγύπτιοι, Χαλδαῖοι καὶ πᾶν γένος ἀνθρώπων, τί τὸ θεῖον καὶ ἡ τούτου εὐτακτος δημιουργία παρ' ἡμῶν τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ κομπολόγι τοῦτο ἡσκηκότων, ἀλλ' ἡ ἀληθείας γνώσει καὶ ἀσκήσει σωφροσύνης εἰς ἀπόδειξιν αὐτοῦ λόγου ποιουμένων. Ph. x. 31. In the same way he addresses the various families of the human race brought back to God in Christ: Τοιοῦτος ὁ περὶ τοῦ θεῖου ἀληθῆς λόγος, ὃ ἀνθρώποι Ἕλληνες τε καὶ Βάρβαροι, Χαλδαῖοι τε καὶ Ἀσσύριοι, Αἰγύπτιοι τε καὶ Αἰθῖες, Ἰνδοὶ τε καὶ Αἰθίοπες, Κέλται τε καὶ οἱ στρατηγούντες Λατίνοι, πάντες τε οἱ τὴν Εὐρώπην, Ἀσίαν τε καὶ Λιβύην κατοικοῦντες, οἱ σύμβουλος ἐγὼ γινώμαι, φιλανθρώπου Λόγου ὑπάρ-
χων μαθητῆς κ. τ. λ. Ph. x. 34.

² Quod ab Apostolis traditum non scribitur in charta et atramento, sed in

tabulis cordis carnalibus. S. HIERON. Ep. XXXVIII. al. LXI. ad Pammach.

³ IRENÆUS exhibits an abstract of the Eastern Creed, rather than that of the Roman Church. See the editor's Hist. of the Athanas. Creed, p. 686. HIPPOLYTUS, in describing the faith of the Church Catholic, has rather the schools of philosophy in view, and he expresses himself accordingly: Θεὸς εἰς ὁ πρῶτος καὶ μόνος καὶ ἀπάντων ποιητῆς καὶ κύριος, σύγχρονον ἔσχεν οὐδὲν, οὐ χάος ἀπειρον, οὐχ ὕδωρ ἀμέτρητον, ἡ γῆ στερεῆν, οὐχὶ ἀέρα πυκνόν, οὐ πῦρ θερμὸν, οὐ πνεῦμα λεπτόν, οὐκ οὐρανοῦ μεγάλου κυανέαν μορφήν· ἀλλ' ἦν εἰς μόνος ἐντιψ, ὃς θελήσας ἐποίησε τὰ ὄντα, οὐκ ὄντα πρότερον, πλὴν ὅτε ἡθέλησε ποιεῖν, ὡς ἐμπειρος ὢν τῶν ἐσομένων. Ph. x. 32.

⁴ Κελεύοντος Πατρὸς γίνεσθαι κόσμον τὸ κατὰ ἐν Λόγος ἀπετελεῖτο ἀρέσκων Θεῷ. Ph. x. 33.

statim concludentes aures longo longius fugient, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium. Sic per illam veterem Apostolorum traditionem, ne in conceptionem quidem mentis admittunt, quodcunque eorum portentiloquium est, neque ¹enim congregatio fuit apud eos, neque doctrina instituta.

LIB. III. iv. 1.
GR. III. iv.
MASS. III.
iv. 2.

2. Ante Valentinum enim non fuerunt, qui sunt a Valentino; neque ante Marcionem erant, qui sunt a Marcione; neque omnino erant reliqui sensus maligni, quos supra enumeravimus, antequam initiatores et inventores perversitatis eorum fierent.

Tert. Præscr.
Hær. 30.

Οὐαλεντίνος μὲν γὰρ ἦλθεν εἰς Ῥώμην ἐπὶ Ὑγίνου ἥκμασε δὲ ἐπὶ Πίου, καὶ παρέμεινεν ἕως Ἀνικήτου. Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκίωνος, καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνου, ὃς ἦν ²ἐνατος ἐπίσκοπος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθὼν καὶ ³ἐξομολογούμενος, οὕτως διετέλεσε, ποτὲ μὲν λαθροδιδασκαλῶν, ποτὲ δὲ πάλιν ἐξομολογούμενος, ποτὲ δὲ ἐλεγχόμενος ἐφ' οἷς ἐδίδασκε κακῶς, ⁴καὶ ἀφιστάμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας.

Euseb. H. E.
iv. 11.

Valentinus enim venit Romam sub Hygino; increvit vero sub Pio, et prorogavit tempus usque ad Anicetum. Cerdon autem qui ante Marcionem, et hic sub Hygino, qui fuit octavus episcopus, sæpe in ecclesiam veniens, et ³exhomologesin faciens, sic consummavit, modo quidem latenter docens, modo vero exhomologesin faciens, modo vero ab aliquibus traductus in his quæ docebat male, ⁴et abstentus est a religiosorum hominum conventu.

¹ GRABE, MASS. and STIEREN have *neque dum* on the sole authority of the Voss. MS., in which however *dum* is substituted for *enim*. It is therefore cancelled, and it is superfluous; the Greek reads naturally as, οὐ γὰρ ἦν μετ' αὐτῶν ἡ ἐκκλησία, οὐδὲ ἡ διδασκαλία ἐδραιωμένη. BILLIUS renders *congregatio* by *συναγίς*, but *Synagoga* and *Ecclesia* are synonymous terms in c. vi. He also expresses *doctrina* by *διδασκαλείον*, whereas that word means a school, which heretics unfortunately had formed.

² See Vol. I. p. 214, note 2, where the position of Hyginus in the Roman succession is discussed.

³ *Exhomologesin*. Vol. I. 122, n. 1, and p. 126, n. 3.

VOL. II.

⁴ Notanda sunt imprimis hæc Irenæi verba de Cerdone Hæretico: quem post confessionem hæreseos in Ecclesiam admissum fuisse dicit ab Hygino Romano Pontifice, ac deinceps in urbe Roma mansisse; nunc occulte doctrina suam spargentem, nunc rursus confitentem errorem suum, nunc convictum pravæ hæreticæque doctrinæ, eoque nomine ab Ecclesia segregatum. Ex quibus colligere licet, in hæreseos crimine secundæ confessioni locum fuisse; et hæreticos, qui post confessionem et abdicationem erroris sui ad pristinum dogma iterum rediissent, quos nunc relapsos vocamus, tunc temporis ad secundam confessionem et penitentiam admissos fuisse. Tandem vero Cerdo, convictus quod post toties iteratam Exomologesin,

LJB. III. iv. 3.
GR. III. iv.
MASS. III.
iv. 3.

3. Marcion autem illi succedens invaluit sub Aniceto, ¹decimum locum episcopatus continente. Reliqui vero qui vocantur Gnostici, a ²Menandro Simonis discipulo, quemadmodum ostendimus, accipientes initia, unusquisque eorum, cujus participatus est sententiæ, ejus et pater, et antistes apparuit. ³Omnes autem hi multo posterius, mediantibus jam Ecclesiæ temporibus, insurrexerunt in suam apostasiam.

CAP. V.

Ostensio quod et Dominus et Apostoli in veritate ediderint doctrinam, et non secundum audientium opinionem.

1. TRADITIONE igitur quæ est ab Apostolis, sic se habente in Ecclesia, et permanente apud nos, revertamur ad eam, quæ est ex Scripturis ostensionem eorum qui et Evangelium conscripserunt Apostolorum, ex quibus conscripserunt de Deo sententiam, ostendentes quoniam Dominus noster Jesus Christus veritas est, et mendacium in eo non est. Quemadmodum et David eam quæ est ex Virgine generationem ejus, et eam quæ est ex mortuis resur-
Joh. xiv. 6.
Pa. lxxxiv. 12.
o. 9
rectionem prophetans ait: *Veritas de terra orta est.* Et Apostoli autem discipuli veritatis existentes, extra omne mendacium sunt: non enim communicat mendacium veritati, sicut non communicant tenebræ luci; sed præsentia alterius excludit alterum. Veritas ergo Dominus noster existens, non mentiebatur: et quem sciebat

pestiferum virus erroris sui occulte spargeret, penitus se ab Ecclesia removet. Id enim sonant Irenæi verba; quæ Rufinus et Christophorus perperam meo judicio interpretati sunt. Neque enim Cerdonem ex Ecclesia ejectum fuisse dicit Irenæus; sed ipsum se ab Ecclesia penitus segregasse. Ex quo apparet, Cerdonem suo ipsius judicio condemnatum, prævenisse Ecclesiæ sententiam. VALES. in not. ad Eus. Here abstinuit est seems to be equivalent to abstinuit se; but see Vol. I. p. 16, n. 1.

¹ decimum. This word helps to establish *ἑναρος* above, and *nonus* instead of *octavus* in the Latin. Possibly the

translator read there, H for Θ.

² Simon himself is generally mentioned as the father of Gnosticism. Vol. I. pp. 195, 219, n. 3, 221, 249. Menander symbolised with Saturninus, and introduced many notions from the Cabbala.

³ This last sentence is omitted in the CLEMMONT and VOSS. MSS. MASSUET suspects that it is a marginal note. The supposition is perhaps strengthened by the omission of *autem* in the AR. MS. But *hi*, as I imagine, refers to the Marcosians, and other branches of the Valentinian stock, *μεσοίντων τῆς Ἐκκλησίας χρόνων*, and not to their predecessors.

labis esse fructum, non utique Deum confiteretur et Deum omnium et summum Regem et Patrem suum, perfectus imperfectum, spiritalis animale, is qui in Pleromate esset eum qui extra Pleroma. Neque discipuli ejus alium quemdam Deum nominarent, aut Dominum vocarent præter eum, qui vere esset Deus et Dominus omnium: quemadmodum dicunt hi, qui sunt vanissimi sophistæ, quoniam Apostoli cum hypocrisi fecerunt doctrinam secundum audientium capacitatem, et responsiones secundum interrogantium ¹suspiciones, cæcis cæca confabulantes secundum cæcitatem ipsorum, languentibus autem secundum languorem ipsorum, et errantibus secundum errorem eorum: et putantibus Demiurgum solum esse Deum, hunc annuntiasse; his vero qui innominabilem Patrem capiunt, per parabolas et ænigmata inenarrabile² fecisse mysterium: uti non quemadmodum habet ipsa veritas, sed ³et in hypocrisi, et quemadmodum capiebat unusquisque, Dominum et Apostolos edidisse magisterium.

LIB. III. v. 1.
GR. III. v.
MASS. III.
v. 1.

2. Hoc autem non est sanantium, nec vivificantium, sed magis gravantium, et augmentum ignorantiam ipsorum: et multo verior his Lex invenietur, maledictum dicens omnem, qui in errorem mittat cæcum in via. Qui enim ad inventionem missi erant errantium Apostoli, et ad visionem eorum qui non videbant, et ad medicinam languentium, utique non secundum præsentem opinionem colloquebantur eis, sed secundum veritatis manifestationem. Nec enim quilibet homines recte facient, si cæcos jamjamque per præcipitium ferri incipientes, adhortentur insistere illi periculosissimæ viæ, quasi vere rectæ, et quasi bene perventuri sint. Quis autem medicus volens curare ægrotum, faciet secundum concupiscentias ægrotantis, et non secundum quod aptum est medicinæ? Quoniam autem Dominus medicus venit eorum qui male habent, ipse testificatur, dicens: *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam.* Quomodo ergo qui male habent confirmabuntur? et quomodo peccatores pœnitentiam agent? Utrum perseverantes in eisdem ipsis; an e contrario, magnam commutationem et transgressionem prioris conversationis accipientes, per quam et ægritudinem non

Deut. xxvii.
18.

Luc. v. 31, 32.

¹ Græce ὑπολήψεις, pro opinionibus dixit Interpret. MASSUET.

² Τοῖς δὲ τὸν ἀκατανόμαστον Πατέρα χωροῦσιν, διὰ παραβολῶν καὶ αἰνιγμάτων εἰρησθε πλάσσειν τὸ μυστήριον. But

may not the author have written φράσσειν?

³ et is carelessly omitted by MASS. and STIEREN, who follows the Benedictine text.

LIB. III. v. 2. modicam, et multa peccata sibimetipsis importaverunt! Ignorantia
 GR. III. v. autem mater horum omnium per agnitionem evacuatur. Agnitio-
 MASS. III. nem ergo faciebat Dominus suis discipulis, per quam et curabat M. 18
 v. 2. laborantes, et peccatores a peccato coercebat. Non igitur jam
 secundum pristinam opinionem loquebatur eis, neque secundum
 suspicionem interrogantium respondebat eis; sed secundum doctri-
 nam salutarem, et sine hypocrisi, et sine personæ 'acceptatione.

3. Quod etiam ex Domini sermonibus ostenditur: qui quidem
 his qui erant ex circumcisione ostendebat Filium Dei, eum qui per
 prophetas prædicatus fuerat Christum, hoc est semetipsum, mani-
 festabat, qui libertatem hominibus restauraverit, et attribuerit in-
 corruptelæ hæreditatem. Gentes autem iterum docebant Apostoli,
 ut relinquerent vana ligna et lapides, quæ suspicabantur esse deos,
 et verum colerent Deum, qui constituisset et fecisset omne huma-
 num genus, et per conditionem suam aleret et augeret et constabi-
 laret, et eis esse præstaret; et ut exspectarent ²filium ejus Jesum
 Christum, qui redemit nos de apostasia sanguine suo, ad hoc ut
 essemus et nos populus sanctificatus, de cœlis descensurum in vir-
 tute Patris, qui et judicium omnium facturus est, et ea quæ a Deo
 sunt bona donaturus his, qui servaverint præcepta ejus. Hic in
 novissimis temporibus apparens, lapis summus angularis, in unum
 collegit, et univit eos qui longe, et eos qui prope, hoc est, circum-
 cisionem et ³præputium, dilatans Japhet, ⁴et constituens eum in
 domo Sem.

Act. xiv. 14
 seq.

Ephes. ii. 17.

Gen. ix. 27.

CAP. VI.

*Ostensio quod in Scripturis nemo alius Deus nominatur,
 nec Dominus nuncupatur, nisi solus verus Deus
 Pater omnium et Verbum ejus.*

1. NEQUE igitur Dominus, neque Spiritus sanctus, neque Apo- G. 301
 stoli eum qui non esset Deus, definitive et absolute Deum nominas-
 sent aliquando, nisi esset vere Deus; neque Dominum appellas-
 sent aliquem ex sua persona, ⁵nisi qui dominatur omnium Deum

¹ *acceptatione*, as in the CLERM. MS. ἀποσωπολήπτως, the Syriac *periphrasis* for ἀνυποκρίτως.

² The CLERM. MS. has *Filium Dei ejus in Christum Jesum*, which may have arisen out of *Filium Dei Jesum Christum*. The word *Jesum* having been lost in *ejus*

in, would be added again after *Christum*.

³ The CLERM. and VOSS. MSS. have the not improbable reading *præputia- tionem*, ἀκροβυστιαν.

⁴ *et*, inserted by MASS. from the CLERM. and VOSS. MSS.

⁵ εἰ μὴ τὸν πάντων κρατοῦντα Θεόν.

Patrem, et Filium ejus qui dominium accepit a Patre suo omnis conditionis, quemadmodum habet illud: ¹*Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos suppedaneum pedum tuorum.* Patrem enim Filio collocutum ostendit: qui dedit ei hæreditatem gentium, et subjecit ei omnes inimicos. Vere igitur cum Pater sit Dominus, et Filius vere sit Dominus, merito Spiritus sanctus Domini appellatione signavit eos. Et iterum in eversione Sodomitarum Scriptura ait: *Et pluit* ²*Dominus super Sodomam et Gomorrhæam ignem et sulfur a Domino de cælo.* Fñlium enim hic significat, qui et Abrahæ collocutus sit, a Patre accepisse ³potestatem judicandi Sodomitas propter iniquitatem eorum. Similiter habet illud: *Sedes tua Deus in æternum; virga directionis, virga regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus.* ⁴Utrosque enim Dei appellatione signavit Spiritus, et eum qui ungitur Filium, et eum qui ungit, id est Patrem. Et iterum: *Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem deos discernit; de Patre, et Filio, et de* ⁵*his qui adoptionem perceperunt, dicit: hi autem sunt*

LIB. III. v. 1.
GR. III. v. 1.
MASS. III.
vi. 1.

Ps. cix. 1.

Gen. xix. 24.

Ps. xlii. 7
seq.

Ps. lxxx. 1.

¹ *Iisdem* Scripturæ dictis ad propositum suum utitur, quibus Justinus in Dialogo cum Tryphone, p. 277. edit. Paris. adeo ut hunc locum Irenæo præ oculis fuisse cum hæc scriberet, mihi nullum sit dubium. GRABE. Upon this particular text see the Rabbinical gloss at p. 267 of the editor's work on the Creeds. FEUARD. remarks that Christ, Matt. xxii. 44, interprets this text of Himself and of the Father; S. Paul also makes the same application of it, 1 Cor. xv. 25, and Hebr. i. 13. The CLERM. MS. reads *Sede ad dextram meam quousque.*

² *Dominus... a Domino.* The early fathers have very generally produced this text in proof of the Godhead of the Son, as well as of his distinct hypostatic subsistence. "No man hath seen the Father at any time, the only begotten Son he hath declared him;" for this reason, wherever under the old dispensation God is said to have revealed himself to his favoured servants, this was considered to have been effected through the agency of the Son. TERTULLIAN expresses the primitive faith when he says,

Id Verbum Filius ejus appellatum in nomine Dei, varie visum Patriarchis, in Prophetis semper auditum; postremo delatum ex Spiritu Patris Dei, &c. Præscr. 13. And as IRENÆUS soon after says, *Hoc est Filius, qui secundum manifestationem hominibus advenit, &c.* Hence, since God appeared to Abraham, it was the manifestation of God the Son, who subsequently rained down fire and brimstone upon the cities of the plain, *Dominus a Domino.* Cf. 2 Tim. i. 18.

³ GRABE reads *potestatem ad judicandum*, the CLERM. MS. *potestatem ad judicandi.* The reading of the VOSS. MS., which is followed by STIEREN, is adopted also above. It corresponds more perfectly with that which we may imagine to have been in the Greek, ἐξουσίαν τοῦ κρίνειν.

⁴ *Ita et Justinus M. in Dial. cum Tryph. p. 277, citatis iisdem Davidis verbis subdit: εἰ οὐκ καὶ ἄλλον τινὰ θεολογεῖν καὶ κυριολογεῖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παρὲ ὑμεῖς, παρὰ τὸν Πατέρα τῶν ὄντων καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ.* GRABE.

⁵ TERTULLIAN gives a similar ex-

LII. III. vi. 1.
GR. III. vi.
MASS. III.
vi. 1.

Ps. xlix. 1.
Ps. xlix. 3.

Exod. lxxv. 1.

Ps. lxxxv. 5.

Rom. viii. 15.

Ecclesia. Hæc enim est synagoga Dei, quam Deus, hoc est Filius ipse per semetipsum collegit. De quo iterum dicit: *Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram*; quis deus? de quo dicit: *Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit*: hoc est Filius, qui secundum manifestationem hominibus advenit, qui dicit: *Palam apparui his qui me non quærun*t. Quorum autem deorum? quibus dicit: *Ego dixi, Dii estis, et filii Altissimi omnes*. His scilicet qui adoptionis gratiam adepti sunt, per quam *clamamus: Abba Pater*.

2. Nemo igitur alius, quemadmodum prædixi, Deus nominatur, aut Dominus appellatur, nisi qui est omnium Deus et Dominus, qui et Moysi dixit: *Ego sum, qui sum. Et sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos*: et hujus Filius Jesus Christus Dominus noster, qui filios Dei facit credentes in nomen suum. ¹Et iterum, loquente Filio ad Moysen: *Descendi*, inquit, *o. 200*

planation of this text from the Psalm, Et stetit Deus in ecclesia deorum; *ut si homines per fidem filios Dei factos, deos scriptura pronuntiare non timuit, scias illam multo magis vero et unico Dei Filio Domini nomen jure contulisse.* *adv. Praz.* 13. That more earnest subjection of the will of man to the will of God, which distinguished the primitive Church, and which caused Christians so lightly to regard the world and life itself, gave to them a far deeper appreciation than we can have of the scriptural assurance: *Beloved, now are we the sons of God, and it doth not yet appear what we shall be: but we know that, when He shall appear, we shall be like Him; for we shall see Him as He is. And every man that hath this hope in him purifieth himself, even as He is pure.* 1 John iii. 2, 3. Hence expressions which appeared very natural to the early members of Christ's Church, sound harsh and strange to us; and, in fact, shock the moral sense. So HIPPOLYTUS has not scrupled to say, *Kal taûta mên êkpeûÿ, Θεὸν τὸν ὄντα διδασχθεῖς, ἔξευς δὲ ἀθάνατον τὸ σῶμα καὶ ἀφθαρτον ἔμα ψυχῇ βασιλεῖαν οὐρανῶν ἀπολήψῃ, ὃ ἐν γῇ βιοῖς καὶ ἐπουράνιον βασιλέα ἐπιγροῦς, ἔσῃ δὲ ὁμίλητῆς Θεοῦ καὶ συγκληρονομός Χριστοῦ, οὐκ ἐπιθυμίας ἤ πᾶθεσι καὶ*

νόστοις δουλούμενος. Γέγονας γὰρ Θεός· ὅσα γὰρ ὑπέμεινας πᾶθῃ ἄνθρωπος ὢν, ταῦτα διδὼν ὅτι ἄνθρωπος εἰς· ὅσα δὲ παρακολουθεῖ Θεῷ, ταῦτα παρέχων ἐπιγγέλται Θεός, ὅτε θεοποιηθῇς, ἀθάνατος γεννηθῇς. Hence there can be little doubt how the author intended the sentence next following to be taken: *Τοῦτέστι τὸ Γνωθὶ σεαυτὸν, ἐπιγροῦς τὸν πεποιηκότα Θεόν.* It is explained beyond a doubt by the final sentence of his work, *Ph. x. 34.* Compare also the *Theophania* of EUSEBIUS, I. 47—69.

¹ GRABE remarks with surprise that IBENZÆUS should interpret Exod. iii. 14, of God the Father, but v. 8, of God the Son; but the writer is drawing on to the conclusion that the Father is in the Son, as the Son is in the Father, and whatever revelation is made by the one is made by the other also. Having said, therefore, that none else is called God or Lord, but he whose name is I AM, (*nisi Qui Est, ei μὴ ὁ ὄΝ, τῶν πάντων Θεός καὶ Κύριος*, who revealed himself by that name to Moses), and Jesus Christ our Lord, he then shews that the Son was revealed upon mount Horeb, from the words used, *Descendi eripere populum*, for "*He that descended is the same also that ascended up far above all*

eripere populum hunc. Ipse est enim qui descendit, et ascendit LJB. III. vl. 2.
GR. III. vl.
MASS. III.
vl. 2. propter salutem hominum. Per Filium itaque qui est in Patre, et habet in se Patrem, is Qui est, manifestatus est Deus, Patre

181. testimonium perhibente Filio, et Filio annuntiante Patrem.

Quemadmodum et Esaias ait: *Et ego, inquit, testis, dicit Dominus* Esai. xliii. 10. *Deus, et puer quem elegi, uti cognoscatis, et credatis, et intelligatis, quoniam ego sum.* Cum autem eos, qui non sunt dii, nominat, non

MASS.
28. in totum, quemadmodum prædixi, Scriptura ostendit illos deos,

sed cum aliquo additamento et significatione, per quam ostenduntur non esse dii. Quemadmodum apud David: *Dii Gentium, idola* Pa. xc. 5.

dæmoniorum. Et *Deos alienos non sectabimini.* Ex eo enim quod Pa. lxxx. 10.

dicit, *dii Gentium*, Gentes autem verum Deum nesciunt, et *alienos deos* nominans eos, abstulit quod sint dii. A sua autem persona ¹quod est dicit de ipsis: Sunt enim *idola*, inquit, *dæmonio-*

rum. Et Esaias: *Confundantur omnes qui blasphemant Deum, et* Esai. xlii. 9.

sculpunt inutilia, ²*et ego testis, dicit Dominus.* Abstulit quod sint dii; solo autem utitur nomine, ad hoc, ut sciamus de quo dicit.

Hoc autem ipsum et Jeremias: *Dii, inquit, qui non fecerunt* Jer. x. 11.

colum et terram, pereant de terra ³*quæ est sub cælo.* Ex eo enim quod perditionem eorum adjecit, ostendit non esse eos Deos. Et

Helias autem convocato universo Israël in Carmelum montem,

volens eos ab idolatria avertere, ait eis: *Quousque claudicabitis vos* 3 Reg. xviii. 21.

in ambabus ⁴*suffraginibus?* ⁵*Si unus est Dominus Deus, venite post*

eum. Et iterum super holocaustum sic ait idolorum sacerdotibus:

Vos invocabitis in nomine deorum vestrorum, et ego invocabo in 3 Reg. xviii. 24.

heavens, that he might fill all things;" or, as it would seem, in allusion to the words of the Eastern Creed, *who for us men and for our salvation came down from heaven.* Viewing the context, therefore, it need not surprise us that IRENEUS should have perceived in the account of Moses a manifestation of the Son as well as of the Father.

¹ αὐτοπροσώπως ὁ ἐστὶ (εἰδωλὰ sc.).

² These concluding words are an interpolation, having been repeated by the carelessness of the writer, as MASSESUPposes, from the preceding quotation from Isaiah.

³ Chald. ܠܗܐ ܠܗܐ ܠܗܐ ܠܗܐ LXX. καὶ ὑποκάτωθεν τοῦ οὐρανοῦ τούτου. Vulg. *et de his quæ sub cælo sunt.*

⁴ *Suffraginibus.* The hock of a quadruped as distinguished from the knee by the backward bend. *Quæ animal generant, genua ante se flectunt, et suffraginum artus in aversum.... Aves, ut quadrupedes alas in priora curvant, suffragines in posteriora.* PLIN. *Hist. Nat.* XI. 45. The LXX. have here ἐπ' ἀμφοτέρους ἰγνάς. The Hebrew עַל שְׁנֵי עֲדָתָיו would have been rendered better by ἐπ' ἀμφοτέρους μέρεσιν. So GSENIUS, *auf die beiden Seiten.*

⁵ *Si unus est Dominus.* LXX. εἰ ἐστὶ Κύριος ὁ Θεός. The word *unus* evidently arose from a corruption of εἰ ἐστὶ. MASSESUP imagines that the translator read εἰς for εἰ, and that the particle *si* was added from the old Italic version.

LIE. III. vi. 2.
GR. III. vi.
MASS III.
vi. 3.

3 Reg. xviii.
36.

nomine Domini Dei mei; et Deus qui exaudiet ¹*hodie, ipse est Deus.* In eo enim quod hæc dicebat propheta qui quidem apud ipsos putabantur dii, arguit deos non esse. Convertit autem eos ad eum Deum qui et credebatur ab eo, ²et qui vere erat Deus, quem et invocans clamabat: *Domine Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, exaudi me hodie: et intelligat omnis populus hic, quoniam tu es Deus Israel.*

3. Et ego igitur invoco te Domine Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob et Israel, ³qui es Pater Domini nostri Jesu Christi, Deus qui per multitudinem misericordiæ tuæ ⁴bene sensisti in nobis, ut te cognoscamus; qui fecisti cælum et terram, qui dominaris omnium, qui es solus ⁵et verus Deus, super quem alius Deus non est; per Dominum nostrum Jesum Christum dominationem quoque dona Spiritus Sancti: da omni legenti hanc scripturam, cognoscere te quia solus Deus es, et confirmari in te, et absistere ab omni hæretica et quæ est sine Deo et impia sententia.

Gal. iv. 9.

4. Et Apostolus autem Paulus, dicens: ⁶*Si enim his qui non erant dii servistis, nunc cognoscentes Deum, imo cogniti a Deo,*

2 Thes. ii. 4.

Antichristo dicens: Qui adversatur et extollit se, inquit, super omne quod dicitur deus, vel quod colitur, eos qui ab ignorantibus Deum dii dicuntur significat, id est idola. Etenim Pater omnium Deus dicitur, et est: et non super hunc extolletur Antichristus; sed super eos qui dicuntur quidem, non sunt autem dii. Quoniam

1 Cor. viii. 4
seq.

autem hoc verum est, ipse Paulus ait: Scimus autem, quoniam nihil est idolum, et quoniam nemo Deus, nisi unus. Etenim si sunt qui dicuntur dii, sive in cælo, sive in terra, nobis unus Deus Pater, ex quo omnia, et nos in illum; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum. Distinxit enim, et separavit eos qui dicuntur quidem, non sunt autem dii, ab uno Deo Patre, ex quo omnia, et unum Dominum Jesum Christum ex sua persona firmissime confessus est. Quod autem sive in cælo, sive in terra,

¹ HODIE arising from IGNE.

² et qui. The CLERM. MS. has quia.

³ ὁ ὄν.

⁴ ὑποκρίσας.

⁵ The CLERM. copy adds qui, and the Greek may have had ὁ ὢν μόνος, ὁς καὶ ὁ ἀληθινὸς Θεός.

⁶ si. GRABE proposes to read sed as required by the original. The Syriac varia lectio, ܐܢܝܐ for ܐܢܝܐ would also explain the change.

⁷ As GRABE remarks, this translation implies the reading of ἐπὶ τῶν τῶ instead of ἐπὶ πάντα.

non quemadmodum exponunt hi, dicere eum ¹mundi fabricatores; sed simile est ei quod a Moyse dictum est: *Non facies tibi omnem similitudinem in Deum, quæcunque in cælo sursum, et quæcunque in terra deorsum, et quæcunque in aquis sub terra.* Quæ autem in cælo sunt, quæ sint ipse exponit: *Ne quando, inquit, respiciens in cælum, et videns solem et lunam et stellas, et omne ornamentum cæli, errans adores ea et servias eis.* Et ipse autem Moyses homo Dei existens, Deus quidem datus est ante Pharaonem: non autem vere Dominus appellatur, nec Deus vocatur a prophetis, sed *fidelis Moyses famulus et servus Dei*, dicitur a Spiritu, quod et erat.

LIB. III. vi. 4.
GR. III. vi.
MASS. III.
vi. 5.

Deut. v. 8.
Deut. iv. 19.

Exod. vii. 1.

Heb. iii. 5, et
Num. xii. 7.

CAP. VII.

Quid sit quod a Paulo dicitur, In quibus Deus mundi hujus excæcavit mentes infidelium.

- M. 182. 1. QUOD autem dicunt, aperte Paulum in secunda ad Corinthios dixisse: *In quibus Deus sæculi hujus excæcavit mentes infidelium*; ²et alterum quidem Deum esse sæculi hujus dicunt, alterum vero qui sit super omnem principatum, et initium, et potestatem: ³non sumus nos in causa, si hi qui quæ super Deum sunt mysteria scire se dicunt, ne quidem legere Paulum sciunt. Si enim quis secundum Pauli consuetudinem, quemadmodum ex multis et ⁴alibi ostendimus hyperbatis eum utentem, sic legerit: *in quibus Deus*, deinde subdistinguens et modicum diastematis faciens, simul et in unum reliqua legerit, *sæculi hujus excæcavit mentes infidelium*, inveniet verum; ut sit quod dicitur, *Deus excæcavit*

¹ i. e. κοσμοποιούς ἀγγέλους. The reading followed is that of MASSUET on the authority of the CLEMONT, ARUND. and MERC. I. MSS. GR. fabricatorem.

² TERTULLIAN says, *Hanc (ambiguitatem) Marcion captavit sic legendo, In quibus Deus ævi hujus, ut Creatorem ostendens Deum hujus ævi alium suggerat Deum alterius ævi.* TERTULL. c. Marc. v. 11, see also 5. His opponent does not exercise a sound criticism in altering the punctuation, *Nos contra sic distinguendum dicimus*, In quibus Deus, dehinc, ævi hujus excæcavit mentes infidelium, though he immediately after adds a truer interpretation, *Simpliciore*

responso præ manu erit, *hujus ævi Dominum, Diabolum interpretari qui dixerit, Propheta referente, Ero similis Altissimi*, &c. FEUARDENT in his note shews that the former interpretation is followed by Chrysostom, Theophylact, and the Greek annotators, the latter by Cyril and Ambrose; while Augustin, preferring the former, indicates also the latter *modus interpretandi*. The Fathers are highly valuable as exhibiting the general sense in which the Church Catholic has always understood Scripture; but we must not expect unanimity in their expositions of particular texts.

³ οὐκ αὐτοὶ ἔσμεν.

⁴ CL. aliæ.

LIT. III. vii. 1.
GR. III. vii.
MASS. III.
vii. 1.

mentes infidelium hujus sæculi. Et hoc per subdistinctionem ostenditur. Non enim Deum hujus sæculi dicit Paulus, quasi super illum alterum aliquem sciens; sed Deum quidem Deum confessus est: infideles autem sæculi hujus dicit, quoniam venturum incorruptelæ non hæreditabunt sæculum. Quemadmodum autem Deus excæcavit mentes infidelium, ex ipso Paulo ostendemus, proficiente nobis sermone, ut non nunc in multum avocemus mentem nostram a proposito.

Gal. iii. 19.

2. Quoniam autem hyperbatis frequenter utitur Apostolus, propter velocitatem sermonum suorum, et propter impetum qui in ipso est Spiritus, ex multis quidem aliis est invenire. Sed et in ea quæ est ad Galatas, sic ait: *Quid ergo* ¹ *lex factorum? posita est, usquequo veniat semen cui promissum est, disposita per angelos in manu Mediatoris.* Ordinatio enim sic est: *Quid ergo lex factorum? disposita per angelos in manu Mediatoris posita est, usquedum veniat semen cui promissum est:* ut sit homo interrogans et Spiritus respondens. Et iterum in secunda ad Thessaloni-

2 Thess. ii. 8.

censes, de Antichristo dicens, ait: *Et tunc revelabitur iniquus,* G. 211. *quem Dominus Jesus Christus interficiet spiritu oris sui, et destruet præsentia adventus sui illum, cujus est adventus secundum operationem Satanae, in omni virtute et signis et portentis mendacii.* Et enim in his ordinatio dictorum sic est: *Et tunc revelabitur iniquus, cujus est adventus secundum operationem Satanae, in omni virtute, et signis, et portentis mendacii, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet præsentia adventus sui.* Non enim adventum Domini dicit secundum operationem Satanae fieri; sed adventum iniqui, quem et Antichristum dicimus. Si ergo non attendat aliquis lectioni, et intervalla aspirationis manifestet in quo dicitur, erunt non tantum incongruentia, sed et ² blasphemat legens, quasi Domini adventus secundum operationem fiat Satanae. Sicut ergo in talibus oportet per lectionem hyperbaton ostendi, et consequentem Apostoli servari sensum, sic et ibi non Deum

¹ *Lex factorum* GR. παραβδωων χάρων προσετέθη ἄχρισ οὐ κ.τ.λ. The Interpreter adopts the old Italic version, for as GRABE says, the reading *πρδξωων* is nowhere found in any Greek MS. or authority. The same observation will apply to the quotation, repeated at v. xxi. 1. MASSUET says, that in the S. Germain copy of the N. T. of the ninth

century, in Greek and Latin, the Greek text has τῶν παραβδωων χάρων, while the Latin, as here, reads *factorum*: a clear proof, as he says, that in some ancient copies *πρδξωων* must have been written, but none omitted *χάρων*.

² *blasphemat*, CL., AB., MERO. II., GR.; but MASS. follows the VOSS. reading *blasphema*, cf. *incongruentia*.

sæculi hujus legimus, sed Deum, ¹quem vere Deum dicimus: incredulos autem et excæcatos sæculi hujus audiemus, quoniam venturum vitæ non hæreditabunt sæculum.

LIEB. III. vii. 2.
GR. III. vii.
MASS. III.
vii. 2.

CAP. VIII.

Quid est Mammonas.

1. SOLUTA igitur et hac illorum calumnia, manifeste ostensum est, quoniam nunquam neque prophetæ neque Apostoli alium Deum nominaverunt, vel Dominum appellaverunt, præter verum et solum Deum. ²Multo magis ipse Dominus, qui et *Cæsari* quidem, *quæ Cæsaris sunt reddi jubet, et quæ Dei sunt Deo*: Cæsarem quidem Cæsarem nominans, Deum vero Deum confitens. Similiter et illud quod ait, *Non potestis duobus dominis servire*, ipse interpretatur, dicens: *Non potestis Deo servire, et Mammonæ*; Deum ^{Matt. xxii. 21.} quidem confitens Deum, Mammonam autem nominans, hoc quod ^{Matt. vi. 24.} est. Non Mammonam dominum vocat, dicens: *Non potestis duobus dominis servire*; sed discipulos docet servientes Deo, non subjici Mammonæ, neque dominari ab eo. *Qui enim, inquit, facit* ^{Joh. viii. 34.} *peccatum, servus est peccati*. Quemadmodum igitur servientes peccato servos peccati vocat, non tamen ipsum peccatum Deum appellat, sic et eos qui Mammonæ serviunt, servos Mammonæ appellat, non Deum appellans Mammonam. ^{M. 183.} ³Mammonas autem

¹ The ARUND. and MERO. II. MSS. read *quidem*; and CLERM. and VOSS. *quidem jure*. The Greek original may have been ἀλλὰ θεὸν μὲν, τὸν δὲ θεὸς θεός.

² *multo magis*, πολλὰ μᾶλλον, referring to the preceding sentence, are affected also by the negative; the words ἀλλὰ τὰ οὐκ ἐκάλειεν θεόν, therefore, would be supplied by the reader.

³ *Mammonas*. IRENEUS seems to speak of this word as an Aramaic term, but not in strict propriety Hebrew. It occurs nowhere in the Hebrew Bible, though the Chaldee paraphrases adopt it in explanation of such words as עָצָה gain, Jud. v. 19, כֶּסֶף redemption price, Exod. xxi. 30, חַיִּים substance, Ps. xlv. 13, חַיִּים means, Ps. xlix. 11, &c. Hence also a pecuniary mulct was קְסוּמוֹת דְּיָגִי, in contradistinction to the

personal infliction that was the result of conviction in criminal cases, and which was called קְסוּמוֹת דְּיָגִי. The word itself, in all probability, was imported from Babylon; if so, it is scarcely necessary to seek for its εἰρημὸν in the Hebrew. The Greek form μαμμῶνα is evidently the Syriac מַמְּוֹנָא. S. AUGUSTIN speaks of it as a Phœnician word. *Mammona apud Hebræos divitiæ appellari dicuntur. Congruit et Punicum nomen; nam lucrum Punico Mammon dicitur. de Serm. Dom. in M. II.* In Psalm xxxvii. 3, unless the *varia lectio* מַמְּוֹנָה be indicated, the term מַמְּוֹנָה is rendered by the LXX. πλοῦτος, which gives countenance to the notion of Drusius, that מַמְּוֹנָה is the root of the word; i. e. that which gives assurance to a man; from which the מ might be considered to disappear, as it is elided in מַמְּוֹנָה, from מַמְּוֹנָה.

LIB. III.
viii. 1.
GR. III. viii.
MASS. III.
viii. 1.

est secundum Judaicam loquelam, qua et Samaritæ utuntur, *cupi-*
du, et plus quam oportet habere volens. Secundum autem He-
braicam, adjunctive dicitur ¹ Mamuel, et significat *gulosum*, id
est, qui non possit a gula continere. Secundum utraque igitur
quæ significantur, non possumus Deo servire, et Mammonæ.

2. Sed et Diabolum cum dixisset fortem, non in totum, sed vel-
ut in comparationem nostram; semetipsum in omnia et vere fortem
ostendit Dominus, dicens: non aliter aliquem posse *diripere vasa*
fortis, si non prius ipsum alliget fortem, et tunc domum ejus diripiet.
Vasa autem ejus et domus nos eramus, cum essemus in apostasia:
utebatur enim nobis quemadmodum volebat, et spiritus immundus

Matt. xii. 29.

p. 23,
marg.

¹ *Mamuel*. It is difficult to make anything of this word, though that would be a bad reason for assuming that IRENEUS was ignorant of Hebrew, as GRABE has done: *Ireneo Hebrææ linguæ ignaro certe quidam imposuit;* and the imputation is echoed by STIEREN, *Ex hoc aliisque locis apparet, Ireneum linguæ Hebrææ parum peritum fuisse*. For, in the first place, are we sure that scribes have been careful? Does not the term *adjunctive* indicate the addition rather than the substitution of a terminal syllable? For this reason I propose *Mamuel*; the inserted *n* would easily be lost either in the Greek or in the Latin from its close similarity with the following character. But this word very nearly expresses the term in S. Luke's Gospel *μαμμωνὰ ἄδικίας*, *Hebraice* מַמְמוֹנָא דְאִדְיָא, to which, I imagine, the author refers. Or the Greek may have been κατὰ δὲ τὴν Ἑβραϊκὴν προσθετικῶς λέγεται Μὰμ. ὑήλ, καὶ μὴ νῦν τὸ ἀκόρεστον *gulosum* expresses the abstract neuter, upon which the subsequent gloss was added, *id est qui non possit a gula continere*. This would be in close keeping with the context, as defining supplementally the evil nature of *Mammon*, just as heathen idols had been defined, *cum aliquo additamento*, to be *idola dæmoniorum*.

Two other solutions are added. If the author wrote the word Μαμυλή, the very first copyist perhaps would

transpose the two final letters, and give the word a more Hebrew cast as Μαμυήλ. But the former word, as the passive participle of the intensive form מְמַלֵּךְ, from מָלַךְ to *fill*, might with no great strain of meaning be explained as *gulosus*.

5. 1.

Compare the Arabic term مملو *impletus*.

Or μαμυήλ may be a verbal noun from מָעַל, a scriptural root meaning to *transgress*. By a peculiar application, the Talmud limits it to the sin of subtracting and appropriating any thing from the sacred offerings; this sin was מַעֲלִיל, and the book of the Talmud that treats of it bears that name. But these offerings were for the most part meat and drink offerings; hence there would be a close relation between this sin and that of gluttony. *Mamuel* would be very nearly the Pihel participle of the root מָעַל, i. e. מַעֲלִיל, Μεμᾶλ. These solutions, however, involve a transition from the word *Mammon*, and are offered with a scruple, neither do they pretend to have satisfied the terms of the learned Benedictine's challenge, *Nodus est, quem nec GRABIVS nec quisquam alter facile solverit*.

MASSUET's note is added, that the reader may have his choice of difficulties; and a great difficulty it is that the term *adjunctive* is left unexplained, while by a *disjunctive* process the first syllable *Mam* is taken *per se*, and the termina-

g. 212. habitabat in nobis. Non enim adversus eum qui se alligabat, et domum ejus diripiebat, fortis erat; sed adversus eos qui in usu ejus erant homines, quoniam abscedere fecerat sententiam eorum a Deo, quos eripuit Dominus. Quemadmodum et Jeremias ait; *Redemit Dominus Jacob, et eripuit eum de manu fortioris ejus.* Si igitur non significasset eum qui alligat, et diripit ejus vasa, hoc autem solum eum fortem dixisset, esset fortis invictus. Sed et adjecit ¹obtinentem; tenet enim qui alligat, tenetur autem qui alligatus est. Et hoc sine comparatione fecit, ut non comparetur Domino servus apostata existens: non enim tantum hic, sed nec quidquam ex his quæ constituta sunt, et in subjectione sunt, comparabitur Verbo Dei, per quem facta sunt omnia, qui est Dominus noster Jesus Christus.

3. Quoniam enim ²sive Angeli, sive Archangeli, sive Throni, sive Dominationes, ab eo qui super ³omnes est Deus, et constituta sunt, et facta per Verbum ejus, Johannes quidem sic significavit. Cum enim dixisset de Verbo Dei, quoniam erat in Patre, adjecit: *Omnia per eum facta sunt, et sine eo factum est nihil.* David quoque cum laudationes enumerasset, nominatim universa quæcunque diximus, et cælos et omnes virtutes eorum, adjecit: *Quoniam ipse præcepit, et creata sunt: ipse dixit, et facta sunt.* ⁴Cui ergo præcepit? Verbo scilicet: *per quod, inquit, cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Quoniam autem ipse omnia fecit libere, et quemadmodum voluit, ait iterum David: *Deus autem noster in cælis sursum, et in terra, omnia quæcunque voluit, fecit.* Altera autem sunt quæ constituta sunt ab eo qui

LIB. III.
viii. 2.
GR. III. viii.
MASS. III.
viii. 2.

Jer. xxxi. 11.

Joh. i. 3.

Pa. xxxii. 9
& cxlviii. 5.

Pa. xxxii. 6.

Pa. cxvi. 3.

tion *vel* is then converted into the Latin particle *vel*. He says, *Malim ergo verba hæc, secundum Hebraicam adjunctive dicitur Mam, parenthesi includere; et vel significat gulosum, ad Mammonas referre. Huc enim trahi potest ea vox. Nam si Lexico Origeniano fides, quod edidit eruditus MARTIANÆUS noster Tom. II. Operum D. HIERONYMI, col. 223. Μαμωνας πλοῦτος, ἢ μῶμος, δῶρα, ἢ πέρματα. Mammonas, divitiæ, vel vituperatio, dona vel bellaria, seu cupedia. Quemadmodum igitur vocem Mammonas a divitiis ad significandum cupidum transtulit Irenæus; sic pariter a cupedia ad significandum gulosum transferre potuit. Quod vero dicit, eam vocem secun-*

dum Hebraicam linguam adjunctive dici Mam, peritioribus explicandum relinquo.

¹ *obtinentem, κρατοῦντα, meaning not only to gain possession, but to retain it.*

² *Omnia seems once to have stood in the text; for the CLERM. MS. (the writer of which has left many lacunæ from resuming upon similar words differently placed) here omits a line; facta sunt omnia [...] Archangeli.*

³ *An allusion to Rom. ix. 5, as quoted below, p. 239, G. the Greek having ἐν παντί instead of πάντα.*

⁴ *GRABE says, Ne hæc verba male accipias, lege egregiam plane fidei Nicæne defensionem, G. Bulli p. 133.*

LIB. III.
viii. 3.
GR. III. viii.
MASS. III.
viii. 3.

constituit, et quæ facta sunt ab eo qui fecit. Ipse enim infectus et sine initio et sine fine et nullius indigens, ipse sibi sufficiens, et adhuc reliquis omnibus, ut sint, hoc ipsum præstans: quæ vero ab eo sunt facta, initium sumserunt. Quæcunque autem initium sumserunt, et dissolutionem possunt percipere, et subjecta sunt et indigent ejus qui se fecit, necesse est omnimodo, uti differens vocabulum habeant apud eos etiam, qui vel modicum sensum in discernendo talia habent: ita ut is quidem qui omnia fecerit, cum Verbo suo juste dicatur Deus et Dominus solus; quæ autem facta sunt, non jam ejusdem vocabuli participabilia esse, neque juste id vocabulum sumere debere, quod est Creatoris.

CAP. IX.

Quam habuerunt de Deo scientiam Apostoli, qui nobis Evangelium tradiderunt.

1. OSTENSO hoc igitur hic plane, et adhuc ostendetur manifestius, neminem alterum Dominum vel Deum, neque prophetas, neque Apostolos, neque Dominum Christum confessum esse ex sua persona, sed præcipue Deum et Dominum: prophetis quidem et Apostolis Patrem et Filium confitentibus; alterum autem neminem, neque Deum nominantibus, neque Dominum confitentibus: et ipso Domino Patrem tantum Deum et Dominum eum, M. 184 qui solus est Deus et dominator omnium, tradente discipulis; sequi nos oportet, si quidem illorum sumus discipuli, testimonia illorum ita se habentia. Matthæus enim Apostolus, unum et eundem sciens Deum, qui promissionem fecerit Abrahæ, facturum se semen ejus quasi stellas cœli, qui per Filium suum Christum Jesum a lapidum cultura in suam nos agnitionem vocaverit, uti fieret *qui non populus, populus; et non dilecta, dilecta*, ait Johannem, præparantem Christo viam, his qui in carnali quidem cognitione gloriabantur, ¹varium autem et omni malitia completum sensum habebant, eam pœnitentiam quæ a malitia revocaret, annuntiantem dixisse: *Progenies viperarum, quis vobis monstravit fugere ab ira ventura? Facite ergo ²fructum dignum pœnitentiæ: et*

Gen. xv. 6.

Rom. ix. 25,
ex Osee i. 10,
& ii. 23.

Matt. iii. 7
seqq.

¹ ποικίλον δὲ καὶ πάσης βᾶδιουργίας
πλήρη τὸν νοῦν ἔσχω.

² fructum dignum pœnitentiæ. In
vulgatis quidem S. Matthæi Codd. Græcis
nunc legimus, καρπὸς ἀγίους. Olim
autem in singulari numero scriptum

fuisse καρπὸν ἀγίων, præter hunc Irenæi
locum, et varias versiones, aperte docet
Origenes Tom. VII. Commentar. in Johan-
nem pag. 119, ubi postquam dixerat a
S. Matthæo Johannem Baptistam intro-
duci loquentem ad Phariseos et Saddu-

G. 213. *nolite dicere in vobis ipsis, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quoniam potens est Deus, ex lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ.* Poenitentiam igitur eis eam, quæ esset a malitia, præconabat, sed non alterum Deum annuntiabat, præter eum qui fecisset promissionem Abrahamæ, ille præcursor Christi; de quo iterum ait Matthæus, similiter autem et Lucas: *Hic enim est qui dictus est a Domino per prophetam: Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri. Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt tortuosa in directam, et aspera in vias planas: et videbit omnis caro salutare Dei.*

LIT. III. ix. 1.
GR. III. ix.
MASS. III.
ix. 1.

Matt. III. 3
seq.

2. Unus igitur et idem Deus est, Pater Domini nostri, qui et præcursores per prophetas missurum se promisit: et salutare suum, id est Verbum suum, visibile effecit omni fieri carni, incarnatum et ipsum, ut in omnibus manifestus fieret Rex eorum. Etenim ea quæ judicantur oportebat videre judicem, et scire hunc a quo judicantur: et ea quæ gloriam consequuntur oportebat scire eum, qui munus gloriæ eis donat. Iterum autem de Angelo dicens Matthæus, ait: *Angelus Domini apparuit Joseph in somnis; cujus Domini, ipse interpretatur: Uti adimpleatur quod dictum est a Domino per prophetam, Ex Ægypto vocavi filium meum. Ecce ¹ Virgo ² in utero accipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus.* De hoc qui est ex Virgine Emmanuel, dixit David: *Non avertas faciem Christi tui. Juravit Dominus David veritatem, et non dispernet eum, De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Et iterum: *Notus in Judæa Deus, et factus est in pace locus ejus, et habitaculum ejus in Sion.* Unus igitur et idem Deus, qui a prophetis prædicatus est, et ab evangelio annuntiatus, et hujus Filius qui ex fructu ventris David, id est ex David Virgine, et Emmanuel: cujus et stellam ³ Balaam quidem sic prophetavit: *Orietur stella ex Jacob, et surget dux in Israel.*

Matt. I. 20, &
II. 13.
Cap. II. 15.

Cap. I. 23.

Pa. cxxxi. 10,
11.

Pa. lxxv. 2
seq.

Numb. xxiv.
17.

caeos; a Luca vero narrari, quod turbis ad baptismum confluentibus poenitentiam prædicaverit, porro id quoque observat: *πρὸς μὲν τοὺς Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους, ποίησατε, εἰρηται ἐνικῶς, καρπὸν δέξιον τῆς μετανοίας· πρὸς δὲ τοὺς ὄχλους πληθυντικῶς, ἀξίους καρπὸς τῆς μετανοίας.* GRABE.

¹ The reader may consult the remarks upon this text in the editor's work upon

the Creeds, p. 278.

² The Syriac ܡܪܝܝܡ expresses either ἐν γαστρὶ ἔξει of the N. T. or λήψεται of the LXX., which latter reading is followed by S. CYPRIAN *adv. Jud.* I. 9, S. AMBROS. *Præf. in Pa.* xxxv. LEO M., as MASSUET observes, *has concipiet. in Nat.* III.

³ The CLEEM. and VOSS. copies have *Ysnias*, by a similarity of error.

LIT. III. x.
GR. III. x.
MASS. III.
lx. 2.

CAP. X.

Quæ sunt quæ a Magis Domino nostro oblata sunt munera.

MATTHÆUS autem Magos ab Oriente venientes ait dixisse :
 Matt. II. 2. *Vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum :*
 deductosque a stella in domum Jacob ad Emmanuel, per ea quæ
 obtulerunt munera ostendisse, quis erat qui adorabatur : ¹ *Myrrham*
 quidem, quod ipse erat, qui pro mortali humano genere moreretur
 et sepeliretur : *Aurum* vero, quoniam Rex, *cujus Regni finis non*
 Luc. I. 33. *est ;* *Thus* vero, quoniam Deus, qui et *notus in Judæa factus est,*
 Pa. LXXV. 2. *et manifestus eis qui non quærebant eum.* Adhuc ait in baptis-
 Rom. x. 20,
 ex Esai. lxxv.
 I. *mate Matthæus : Aperti sunt* ² *[ei] cæli, et vidit Spiritum Dei*
 Matt. III. 16
 seq. *quasi columbam venientem super eum. Et ecce vox de cælo, dicens :*
Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi ³ *bene complacui.* Non
 enim Christus tunc descendit in Jesum ; neque alius quidem
 Christus, alius vero Jesus : sed Verbum Dei, qui est Salvator om-
 nium, et dominator cæli et terræ, qui est Jesus, quemadmodum
⁴ *ante ostendimus, qui et assumsit carnem, et unctus est a Patre*
 Spiritu, Jesus Christus factus est ; sicut et Esaias ait : *Exiet*
 Esai. XI. 1
 seq. *virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet*
super eum Spiritus Dei, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus
consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et implebit eum G. 214.
spiritus timoris Dei. ⁵ *Non secundum gloriam judicabit, neque*
secundum loquelam arguet, sed judicabit humili judicium, et arguet M. 185.

¹ *Myrrham quidem &c.* Mirum in modum hæc mystica donorum intelligentia Patribus universis placuit, Justino, Tertulliano, Cypriano, Origeni. Celebrat Hieronymus pulcherrimum Juvenci Presbyteri versiculum, quo munerum istorum sacramenta comprehendit his verbis : *Thus, aurum, myrrham, Regique, Hominique, Deoque. Huic unico duos alios ex Sedulo adjungere non erit injucundum : Aurea nascenti fuderunt munera Regi, Thura dedere Deo, Myrrham tribuere sepulchro.* FEUARD.

² *ei* is bracketed, as omitted in the CLERM. and AB. MSS. The Syr. ܐܝܢ corresponds with the Greek αὐτό.

³ *bene.* This word is omitted in the CLERM. MS. and its satellite Voss., and the omission brings the translation into closer connexion with the Syriac ܐܬܝܬܝܢ than with the Greek εὖ-κῆσα.

⁴ c. VI.

⁵ *Non secundum gloriam,* Vulg. *visionem,* LXX. οὐ κατὰ τὴν δόξαν, as the translation of the Hebrew, הַדָּבָר לֹא יִשְׁפֹּט, δόξα was evidently intended by the Greek translator in the sense of *opinio*, not of *gloria*. *He shall not judge after the sight of his eyes,* is our own accurate translation.

gloriosos terræ. Et iterum ipse Esaias unctionem ejus, et propter quid unctus est, præsignificans ait: *Spiritus Dei super me, quapropter unxit me, evangelizare* ¹ *humilibus misit me, curare comminutos corde, præconare captivis remissionem, et cæcis visionem, vocare annum Domini acceptabilem, et diem retributionis, consolari omnes plangentes.* Nam secundum id quod Verbum Dei homo erat ex radice Jesse, et filius Abrahæ, secundum hoc requiescebat Spiritus Dei super eum, et ungebatur ad evangelisandum humilibus. Secundum autem quod Deus erat, non secundum gloriam judicabat, neque secundum loquelam arguebat: *non enim opus erat illi, ut quis* ² *ei testimonium diceret de homine, cum ipse sciret quid esset in homine.* Advocabat autem omnes homines plangentes, et remissionem his qui a peccatis in captivitatem deducti erant donans, solvebat eos a vinculis, de quibus ait Salomon: *Restibus* ³ *autem peccatorum suorum unusquisque constringitur.* Spiritus ergo Dei descendit in eum, ⁴ *eius qui per prophetas promiserat uncturum se eum, ut de abundantia unctionis ejus nos percipientes salvemur.* Et sic quidem Matthæus.

LIT. III. x.
GR. III. x.
MASS. III.
ix. 3.

Esai. lxi. 1
seq.

Joh. ii. 25.

Prov. v. 22.

CAP. XI.

Ostensio quod neque plura, nec minus quam quatuor possunt esse Evangelia.

1. LUCAS autem sectator, et discipulus Apostolorum, de Zacharia, et Elizabeth, ex quibus secundum repromissionem Dei Johannes natus est, referens ait: *Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justitiis Domini sine querela.* Et iterum de Zacharia dicens: *Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exivit ut incensum poneret,* ⁴ *et venit*

Luc. i. 6.

Luc. i. 8 seq.

¹ *humilibus.* The LXX. render $\delta\upsilon\iota\kappa\alpha\iota$ by $\pi\tau\omega\chi\alpha\iota$, the other Greek translators Aq. THEOD. and SYMMACHUS by $\tau\alpha\pi\epsilon\iota\omega\iota$, the reading here followed. As GRAEVE remarks, the same word is found in the Ep. of BARNABAS, § 14, where the text is quoted.

² *ei* is restored to the text, for $\dot{\iota}$ is found in the CLERM. copy, and as STIEREN says, in the VOSS. MS. It is

also expressed in the Syriac ܐܢܝܢ ܕܡܫܚܐ .

³ I restore the text after the CLERM. copy, the only variation being, that it has *eu* as an imperfect abbreviation for *eius*. The usual reading is impracticable: *eius qui eum*.

⁴ *et venit uti sacrificaret*, either the interpolation of an inaccurate memory,

- LIB. III. xi. uti sacrificaret, *intrans in templum Domini*. Qui præest in con-
 GR. III. xi. spectu Domini, simpliciter et absolute et firme Deum et Domi-
 MASS. III. num confitens ex sua persona, eum qui elegerit Jerusalem, et
 x. 1. legisdationem sacerdotii fecerit, cujus est et angelus Gabriel.
 Etenim alterum super hunc nesciebat: si enim intellectum per-
 fectionis alicujus Dei et Domini præter hunc habuisset, non utique
 hunc quem sciebat labis esse fructum, absolute et in totum,
 Dominum et Deum confiteretur, sicut ante ostendimus. Sed et
 Luc. i. 15 seq. de Johanne dicens sic ait: *Erit enim magnus in conspectu Domini,*
et multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum, et
ipse præcedet in conspectu ejus, in spiritu et virtute Eliæ, præ-
parare Domino plebem ¹perfectam. Cui ergo populum præparavit,
 et in cujus Domini conspectu magnus factus est? Utique ejus qui
 Matt. xi. 9, 11. dixit: Quoniam et *plus quam propheta* habuit aliquid Johannes,
et nemo in natis mulierum major est Johanne ²Baptistore: qui et
 populum præparabat ad adventum Domini, conservis prænuntians,
 et poenitentiam ipsis præconans, uti remissionem a Domino præ-
 sente perciperent, conversi ³ad eum, a quo propter peccata et
 transgressionem erant abalienati; quemadmodum et David ait,
 Ps. lvii. 4. *Alienati sunt peccatores ab utero, erraverunt a ventre.* Et propter
 hoc convertens eos ad Dominum eorum, præparabat Domino po-
 pulum perfectum, in spiritu et virtute Eliæ. Et iterum de
 Luc. i. 26, 30. angelo referens ait: *In ipso autem tempore missus est angelus*
Gabriel a Deo, qui et dixit Virgini; Noli timere Maria, invenisti
 Luc. i. 32 seq. *enim gratiam apud Deum.* Et de Domino dicit: *Hic erit magnus,*
et Filius Altissimi vocabitur, et dabit ei Dominus Deus thronum
David patris sui, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni
ejus non erit finis. Quis est autem alius qui regnat in domo Jacob
 sine intermissione in æternum, nisi Christus Jesus Dominus nos-
 ter, Filius Dei Altissimi, qui per Legem et Prophetas promisit,
⁴salutarem suum facturum se omni carni visibilem, ut fieret Filius
 Hominis, ad hoc, ut et homo fieret filius Dei? Propter quod exul-
 tans Maria, clamabat pro Ecclesia prophetans: *Magnificat anima*
 Luc. i. 46, 54, 55. *mea Dominum, et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.*
⁵*Assumpsit enim Israel puerum suum, ⁶reminisci misericordie*

or added, as MASSUET imagines, expli-
 cationis gratia.

¹ perfectam. Syt. Gr.
 κατεσκευασμένον.

² Baptistore, CL. but AR. MERC. II.

Baptistore [St. in error Baptistare].

³ CL. AR. VOSS. but GR. ad Deum.

⁴ τὸ σωτήριον read as τὸν σωτήριον.

⁵ assumpsit, ἀντελάβετο.

⁶ reminisci as in the CLERM. and

suæ, quemadmodum locutus est ad patres nostros, Abraham et semini ejus in æternum. LIB. III. xi.
GR. III. xi.
MASS. III.
x. 2.

2. Per hæc igitur et tanta monstat Evangelium, quoniam qui locutus est patribus Deus, hic est qui per Moysem ¹legislationem fecit, per quam ¹legislationem cognovimus, quoniam patribus locutus est. Hic idem Deus secundum magnam bonitatem suam effudit misericordiam in nos, in qua misericordia *conspexit* Luc. i. 78 seq. *nos Oriens ex alto, et apparuit his qui in tenebris et umbra mortis sedebant, et direxit pedes nostros in viam pacis; quemadmodum et Zacharias desinens mutus esse, quod propter infidelitatem passus fuerat, novello spiritu adimpletus nove benedicebat Deum. Omnia*
86. *enim nova aderant, Verbo nove disponente carnalem adventum, uti eum hominem qui extra Deum abierat, ascriberet Deo: propter quod et nove Deum colere docebantur, sed non alium Deum, quoniam quidem unus Deus, qui justificat circumcisionem ex fide,* Rom. iii. 30. *et præputium per fidem. Prophetans autem Zacharias dicebat: Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem populo suo. Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum prophetarum suorum, qui a sæculo sunt. Salutem ex inimicis nostris, et ex manu omnium qui oderunt nos. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, et reminisci testamenti sancti sui. Jusjurandum quod juravit ad Abraham patrem nostrum, uti det nobis sine timore ex manu inimicorum ereptos servire sibi in sanctitate et justitia, in conspectu suo* ²*omnes dies nostros.* Deinde ad Johannem dicit: *Et* Luc. i. 76 seq. *tu puer, Propheta Altissimi vocaberis: præbis enim ante faciem Domini parare vias ejus. Ad dandum intellectum salutis populo ejus, in remissionem peccatorum eorum. Hæc enim est salutis agnitio quæ deerat eis, quæ est Filii Dei, quam faciebat Johannes, dicens: Ecce agnus Dei, qui aufert peccatum mundi. Hic* Joh. i. 29 seq.

Voss. MSS. which omit *suæ*. But it is retained as found in the AR. copy, and in the Syriac. AR. *reminiscens*.

¹ So the Voss. but CLERM. twice *legis donationem*. AR. and GRABE *legislationem*.

² *omnes dies nostros*. The words τῆς ζωῆς must be supplied according to the reading of our present text; but several ancient versions omit them, as the Vulgate, Syriac, Coptic, Persian, Æthiopic.

The words might easily be omitted in quotation from memory, for they add nothing to the sense.

³ *quæ est Filii, i. e. γυνώσις*. The word *faciebat* scarcely makes sense without some such supplementary term as *palam*. But the original Greek may have run as follows: αὐτὴ γὰρ ἡ γυνώσις ἐστὶ τῆς σωτηρίας, ἡ λειποσύνη αὐτοῖς, ἡ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐπεποίησεν ὁ Ἰωάννης, λέγων.

LIB. III. xi. ² *erat de quo dicebam, ¹Post me venit vir qui ante me factus est,*
 GR. III. xi. *quoniam prior me erat: omnesque de plenitudine ejus accepimus.*
 MASS. III. x. ³ Hæc itaque salutis agnitio; sed non alter Deus, nec alter Pater,
 Joh. i. 16. neque Bythus, neque Pleroma triginta Æonum, nec Mater ²og-
 doados: sed agnitio salutis erat agnitio Filii Dei, qui et salus, et
 Salvator, et salutare vere et dicitur et est. Salus quidem, sic:
 Gen. xlix. 18. *In salutem tuam sustinui te Domine.* Salvator autem iterum:
 Esai. xli. 2. *Ecce Deus meus, Salvator meus, fidens ero in eum.* Salutare autem
 Ps. xcvi. 2. *sic: Notum fecit Deus salutare suum in conspectu gentium.* Est
 Thren. iv. 20. enim Salvator quidem, quoniam Filius et Verbum Dei; salutare
 Joh. i. 14. autem, quoniam Spiritus: ³*Spiritus, enim inquit, faciei nostræ,*
Christus Dominus; Salus autem, quoniam caro: Verbum enim
caro factum est, et habitavit in nobis. Hanc igitur agnitionem
 salutis faciebat Johannes poenitentiam agentibus, et credentibus
 in agnum Dei, qui tollit peccatum mundi.

Luc. ii. 11. 3. Apparuit, inquit, et pastoribus angelus Domini, annun-
 tians gaudium eis, *quoniam generatus est in ⁴domo David*
 Luc. ii. 13 *Salvator, qui est Christus Dominus. Deinde multitudo exercitus*
 seq. *cælestis laudantium Deum et dicentium; Gloria in excelsis Deo,* G. 216
et in terra pax hominibus ⁵bonæ voluntatis. Hos angelos ⁶falsarii
 Gnostici dicunt ab ogdoade venisse, et descensionem superioris
 Christi manifestasse. Sed corruunt iterum dicentes eum qui
 sursum sit, Christum et Salvatorem, non natum esse, sed et post
 baptisma ejus qui sit ⁷de dispositione Jesu, ⁸ipsum sicut columbam

¹ Compare *The Hist. and Theol. of the Three Creeds*, p. 238. The Syriac expresses priority in point of time *ܐܬܝܬ ܕܡܝܢ ܕܥܕܢܐ*, but our translation without reason makes it the precedence of honour, *was preferred before me*. Gr. *πρὸς μου*.

² *inferioris sc.*

³ The translation after the LXX. of the Hebrew text *וְיָהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה*.

⁴ *domo*. Quoting apparently from memory, the author substitutes this word as used before by Zechariah for *civitate*.

⁵ *bonæ voluntatis*, the translation of the Vulgate from the reading *eûdoxias*, which scarcely seems to have been adopted by IRENÆUS, because he indicates in the sequel the *recepta lectio*,

eûdoxia, qui... *hominibus suam benignitatem salutis de celo misit*. The Syriac similarly has *ܐܠܗܐ ܕܥܕܢܐ*. The Latin translation, either from design or inadvertence of transcribers, would easily incorporate the Vulgate readings.

⁶ *falsarii*, AB. *falsi*, which is preferable; for *ψευδογνώστικοι* reads more like the original than *καπηλεύοντες*, of which *ἀγγέλους* would be the object.

⁷ *de dispositione*, appears to have the testimony of MSS. in its favour, as also a few lines lower, though GRABE prints *ex* in conformity with the Greek text, Vol. I. 62, 151, and below, 42. For the meaning of *de dispositione Jesu*, see the Marcossian notions, Vol. I. 150, 151.

⁸ *ipsum*, the *Christ* of the Pleroma, being distinct from *Soter*, an ambiguity

in eum descendisse. Mentuntur ergo ogdoados angeli secundum eos, dicentes: *Quoniam generatus est hodie vobis Salvator, qui est Christus Dominus* ¹*in civitate David*. Neque enim Christus, neque Salvator, tunc natus est secundum eos: sed ille, qui ²est de dispositione Jesus, qui est mundi fabricatoris, in quem post baptismum descendisse, hoc est post triginta annos, ³supernum Salvatorem dicunt.

LIB. III. xi.
GR. III. xi.
MASS. III.
x. 4.

Luc. II. 11.

4. Εἰς τί δὲ καὶ τὸ ἐν πόλει Δαβὶδ προσέθηκαν, εἰ μὴ ἵνα τὴν ὑπὸ Θεοῦ γεγεννημένην τῷ Δαβὶδ ὑπόσχεσιν, ὅτι ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας αὐτοῦ αἰώνιός ἐστι βασιλεὺς, πεπληρωμένην εὐαγγελίσωνται; ἦν ὁ δημιουργὸς τοῦδε τοῦ παντός πεποιήται ἐπαγγελίαν. . . .

Theod. Dial.
I, et in Catena
in 8. Luc.
Bibl. Reg.
Cod. 9440.
Mass. Cat. in
8. Luc. Cod.
MS. Cantabr.
2103.

4. Quid autem *in civitate David* apposuerunt, nisi ut eam pollicitationem quæ a Deo facta est David, quoniam ex fructu ventris ejus æternus erit Rex, adimpletam evangeliserent? Etenim fabricator totius universitatis fecerat promissionem David, quemadmodum ipse David ait: *Adjutorium meum a Domino, qui fecit cælum et terram*. Et iterum: *In manu ejus fines terræ, et altitudines montium ipsius sunt. Quoniam ipsius est mare et ipse fecit illud, et aridam manus ejus fundaverunt. Venite adoremus, et procidamus ante eum, et ploremus in conspectu Domini qui fecit nos, quia ipse est Dominus Deus noster*. Manifeste pronuntians Spiritus sanctus per David audientibus eum, quoniam erunt qui contemnunt eum qui plasmavit nos, qui et solus est Deus. Propter quod et dicebat quæ prædicta sunt, significans, ⁵quoniam ne erraveritis, præter hunc aut super hunc alius non est Deus, cui magis intendere oporteat, religiosos nos et gratos præparans in eum qui fecerit et constituerit et

Ps. cxliii. 8.

Ps. xclv. 4
seq.

would arise from the use of αὐτόν. May not *ipseum*, therefore, represent *Xpm*?

¹ *in civitate David*, cf. p. 36, n. 4, as also the sequel.

² The body of flesh κατ' οἰκονομίαν, and the psychic principle derived from Demiurge, alone were born into the world, and with these, in the Valentinian theory, Christ the spiritual seed of Achamoth was united at baptism by the descent of Soter. See Vol. I. p. 61, note 1.

³ *supernum Salvatorem*. The Benedictine editor is followed; the reading *superni Salvatoris*, as in GRABE, is manifestly an error. Appeal is made to the preceding context, *sed corruiunt... descendisse*, and to a similar passage at the commencement of p. 208 M. The Greek may have had the *genitive absolute*, κατερχομένου εἰς αὐτόν... τοῦ ἀνωθεν Σωτῆρος.

⁴ *ploremus*, LXX. κλαύσωμεν, נבכה having been read as נבכה.

⁵ *μηρών* ὅτι μὴ πλανᾶσθε.

LIB. III. xi. enutriat. Quid ergo erit his qui tantum blasphemiae adversus
GR. III. xi. suum factorem adinvenerunt? Hoc idem autem et angeli. In
MSS. III. x. eo enim quod dicunt, *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax,*
 eum qui sit altissimorum, hoc est supercœlestium factor, et
 eorum quæ super terram omnium conditor, his sermonibus
 glorificaverunt: qui suo plasmati, hoc est hominibus, suam
 benignitatem salutis de cœlo misit. Propter quod et *pastores,*

Luc. ii. 20. ait, *revertebantur, glorificantes Deum in omnibus quæ audierant
 et viderant, quemadmodum et narratum est ad eos.* Non enim
 alterum Deum glorificabant Israelitæ pastores, sed illum qui
 a lege et prophetis annuntiatus est, factorem omnium, quem
 et glorificabant angeli. Si autem alterum quidem angeli qui
 erant ab ogdoade glorificabant, alterum vero pastores; errorem
 eis et non veritatem detulerunt hi qui ab ogdoade erant angeli.

Cap. ii. 22, 23, 5. Adhuc ait Lucas de Domino: *Cum impleti essent dies
 24 purgationis, imposuerunt eum in Hierusalem, adstare Domino,
 quemadmodum scriptum est in lege Domini: Quoniam omne mascu-
 linum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur: et ut darent
 sacrificium, secundum quod dictum est in lege Domini, par-
 turturum, aut duos pullos columbarum; ex sua persona manifes-
 tissime Dominum appellans eum qui legisdationem fecerit. Et* **o. 217**
Cap. ii. 29, 30, Simeon autem inquit, *benedixit Deum, et ait: Nunc dimittis
 31, 32 seruum tuum, Domine, in pace. Quia viderunt oculi mei salutare
 tuum. Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen* **4**
Cap. ii. 36. *revelationem gentium, et gloriam populi tui Israel. Et Anna*
Cap. ii. 38. *autem prophetissa, ait, similiter clarificabat Deum, videns Chris-
 tum; et loquebatur de eo omnibus, qui expectabant redemptionem
 Hierusalem. Per hæc autem omnia unus Deus demonstratur,
 nullam [novam illam] libertatis dispositionem per novum ad-
 ventum Filii sui testamentum hominibus aperiens.*

¹ glorificantes, N. T. δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες.

² imposuerunt. There can be little doubt that this is the translation of *ἀνέθετο*, the equivalent of ܐܬܬܬܝܬܐ in the Syriac copy. This verb in its simple form ܐܬܬܝܬܐ, means *ascendit*; in the *Aphel* or *causative* form, ܐܬܬܝܬܐ, it signifies either *to take up*, *ἀνέγεω*, or *to offer* in a sacred sense, *ἀναθέρθαι*. Of the two meanings IRENÆUS seems to

have adopted the latter.

³ adstare. For παραστήσαι the translator read παραστήσαι.

⁴ The reading of the ARUND. and MERC. MSS. The particle would be very liable to be absorbed in the termination of *lumen*; some transcriber then inserted *ad*, the CLERM. reading.

⁵ The text here has suffered damage, though not perhaps to the extent usually imagined. *Nullam* may be considered to incorporate *nm. illam*, i.e. *novam illam*.

6. Quapropter et ¹Marcus interpres et sectator Petri, initium LIB. III. xl. GR. III. xl. MASS. III. x. 6. Evangelicæ conscriptionis fecit sic: *Initium Evangelii Jesu Christi Filii Dei, quemadmodum scriptum est in prophetis: Ecce, mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ²tuam.* Marc. I. 1 seq. *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ³ante Deum nostrum.* Manifeste initium Evangelii esse dicens sanctorum prophetarum voces, et eum quem ipsi Dominum et Deum confessi sunt, hunc Patrem Domini nostri Jesu Christi præmonstrans, qui et promiserit ei angelum suum ante faciem ejus missurum: qui erat Johannes, *in spiritu et virtute Helix clamans* Luc. I. 17. *in eremo; Parate viam Domini, rectas facite semitas ³ante Deum nostrum.* Quoniam quidem non alium et alium prophetæ annuntiabant Deum, sed unum et eundem, variis autem significationibus, et multis appellationibus. ⁴Multus enim et dives Pater quemadmodum in eo libro qui ante hunc est, ostendimus; et ex ipsis autem prophetis procedente nobis sermone ostendemus. In fine autem Evangelii ait Marcus: *Et quidem Dominus Jesus, postquam* Cap. xvi. 19. *locutus est eis, receptus est in cælos, et sedet ad dexteram Dei; confirmans quod a propheta dictum est: Dixit Dominus Domino* Ps. cix. 1.

Testamentum, as GRABE says, may be cancelled, being explanatory of *dispositio*, the less usual equivalent for *διαθήκη*. IRENEUS calls the Gospel *libertatis novum Testamentum*, pp. 70, 71, and again G. 366. But may not *οικονομίας* have been in apposition with *διαθήκην* in the following construction? *εἰς Θεὸς ἀποφαίνεται, καὶ τὴν ταύτην, τὴν τῆς ἐλευθερίας οἰκονομίαν διὰ τῆς προσφάτου ἐλευσεως τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τὴν διαθήκην ἀνθρώποις ἀποκαλύπτων.*

¹ See note 3, p. 4.

² *Gr. ἔμπροσθέν σου.* The Syr. and other versions also omit these words.

³ *ante Deum nostrum.* τὰς τριβους αὐτοῦ are the words of S. Mark, which ORIGEN also read: *ὅπερ δὲ ἐποίησεν ὁ Ἰωάννης ἐπιτεμνόμενος ὃ παρέθετο ῥητὸν, τοῦτο ἐπ' ἄλλης λέξεως ὁ Μάρκος καὶ αὐτὸς ἐνέφηνεν.* Ὁ μὲν γὰρ προφήτης φησὶν· ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τριβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. ὁ δὲ Μάρκος· ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τριβους αὐτοῦ. c. *Cels.* II. The Hebrew original, however, is

וַיִּנְלְךָ, which is accordingly expressed by the LXX. τὰς τριβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, and by Symmachus. The Vulgate also has *semitas Dei nostri*. The text of IRENEUS, therefore, recurs to the fountain head, unless indeed his copy of the Gospel of S. MARK exhibited the reading of the *Codex BEZÆ*, τὰς τριβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, the latter word in error for ἡμῶν. In the Syr. [ܐܬܪܐ] may have been absorbed in ܡܫܬܐܪܐ.

⁴ MASSUET's reading, as here given, is preferable to GRABE's *Multis enim et diversis*. It is the reading of the Voss. and CLERMONT MSS., only that the first word is *multos*; and it agrees with the author's words in the sequel, *Dominus noster unus quidem et idem existens, dives autem et multus; diviti enim et multæ voluntati Patris deservit, cum sit ipse Salvator... et Dominus... et Deus... et unigenitus Patris... et Christus... et Verbum Dei*, p. 242 G. The Greek words were, perhaps, Πολὺς γὰρ καὶ περιούσιος ὁ Πατήρ, i. e. *varied and rich in attribute is the Father*.

Domini, et ¹ regulam veritatis constituere in Ecclesia, quia est unus Deus omnipotens, qui per Verbum suum omnia fecit, et visibilia et invisibilia; significans quoque, quoniam per Verbum, per quod Deus perfecit conditionem, in hoc et salutem his qui in conditione sunt præstitit hominibus; sic inchoavit in ea quæ est secundum Evangelium doctrina: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.* ² *Quod factum est, in ipso vita erat, et vita erat lux hominum, et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt.* Omnia, inquit, per ipsum facta sunt; in omnibus ergo est et hæc quæ secundum nos est conditio: non enim concedetur eis, omnia dici ea quæ sunt ³ infra Pleroma ipsorum. Si enim et hæc Pleroma ipsorum continet, non extra est tanta ista conditio, quemadmodum ostendimus in eo libro qui ante hunc est; si autem extra Pleroma sunt hæc, quod quidem impossibile visum est, jam non est omnia Pleroma ipsorum: non est ergo extra hæc tanta conditio. Abstulit autem a nobis dissensiones omnes ipse Johannes, dicens: ⁴ *In hoc mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit.* *In sua propria venit, et sui eum non receperunt.* Secundum autem ⁵ Marcionem et eos qui similes sunt ei, neque mundus per eum factus est; neque in sua venit, sed in aliena. Secundum autem quosdam Gnosticorum, ⁶ ab angelis

LIP. III. xl.
GR. III. xl.
MASS. III.
xl. 1.

Joh. i. 1-5.

Joh. I. 10 et
11.

⁸ *circumscribere*, περιγράφειν in the sense of cancelling by obliteration, as the word is used by ÆSCHINES, περιγράφειν με ἐκ τῆς πολιτείας.

¹ Once more we may observe that in the earliest age of the Church the Rule of Truth or Creed had a co-ordinate rank assigned to it with Holy Scripture; and for the simple reason, that the Creed in some form existed in the infant Church, when as yet it possessed not the inspired Canon of the New Testament. See I. iii. xv. III. i.—iv., and cf. *Hist. and Theol. of the Creeds*, 1—33.

² *Quod factum est, in ipso vita erat.* Ita S. Joannis textum juxta Codd. Arundel. ac Voss. distinguere placuit, ex mente non solum Tertulliani, Origenis, Hilarii, Gregorii Nazianzeni, Cyrilli, Augustini, Hieronymi; sed et ipsius Irenæi: quam

satis expressam vides supra lib. I. cap. 19 [I. 77], et lib. II. cap. 2 [I. 256], prope finem, nec non in hoc ipso capite [II. 48]. Unde non recte in edit. *periodus istis clauditur verbis*, quod factum est. GR. It may be observed that the Syriac agrees with the received punctuation of the Sacred Text.

³ *Infra*, as elsewhere, in the sense of *intra*, an usage of later Latinity; whence the Italian *fra*, *inter*.

⁴ *In hoc mundo.* The quotation is similarly made below, p. 428 G., indicating either ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ ἦν in the Greek, or ܐܢܝܢ ܕܝܢܐ ܕܝܢܐ in the Syriac.

⁵ *Marcionem... aliena*, Vol. I. p. 216.

⁶ The CLERM. copy here inserts *si*, to which the *apodosis* follows, *et non*, &c. perhaps at *non*, ἀλλ' οὐ.

LIB. III. xi. factus est iste mundus, et non per Verbum Dei. Secundum autem
 GR. III. xi. eos qui sunt a Valentino, iterum non per ¹eum factus est, sed per
 MASS. III. Demiurgum. ²Hic enim operabatur similitudines tales fieri, ad
 xi. 2. imitationem eorum quæ sunt sursum, quemadmodum dicunt:
 Demiurgus autem perficiebat fabricationem conditionis. Emissum G. 219.
 enim dicunt eum a matre Dominum et Demiurgum ejus disposi-
 tionis quæ est secundum conditionem, per quem hunc mundum
 factum volunt: cum Evangelium manifeste dicat, quoniam per
 Verbum, quod in principio erat apud Deum, omnia sunt facta:
 Joh. I. 14. quod *Verbum*, inquit, *caro factum est, et habitavit in nobis*.

8. Secundum autem illos, ³neque Verbum caro factum est, neque Christus, neque qui ex omnibus factus est Salvator. Et enim Verbum et Christum nec advenisse in hunc mundum volunt: M. 189.
 Salvatorem vero non incarnatum neque passum; descendisse autem quasi columbam in eum Jesum qui factus est ex dispositione, et cum annuntiasset incognitum Patrem, iterum ascendisse in Pleroma. Incarnatum autem et passum quidam quidem eum qui ex dispositione sit dicunt Jesum, quem per Mariam dicunt pertransisse, ⁴quasi aquam per tubum: alii vero ⁵Demiurgi filium, in quem descendisse eum Jesum qui ex dispositione sit: alii rursum Jesum quidem ⁶ex Joseph et Maria natum dicunt, et in hunc descendisse Christum qui ⁷de superioribus sit, sine carne et impassibilem existentem. Secundum autem nullam sententiam hæreticorum, Verbum Dei caro factum est. Si enim quis regulas ipsorum omnium perscrutetur, inveniet quoniam sine carne et impassibilis ab omnibus illis inducitur Dei Verbum, et qui est in superioribus Christus. Alii enim putant manifestatum eum, quemadmodum hominem transfiguratum; neque autem natum, neque incarnatum dicunt illum: alii vero neque figuram eum assumpsisse hominis; sed quemadmodum columbam descendisse

¹ The concord being with λόγος instead of with *Verbum*.

² *Hic enim*, i. e. Soter. Cf. Vol. I. p. 28, and p. 266, n. 2.

³ *neque Verbum caro... neque Christus*. The Æon Logos was one emanation, and Christ another; as denizens of the Pleroma, neither of them descended into the world. It would seem, therefore, where Christ is said to have descended as the holy dove on Jesus in

baptism, that Soter is intended. And where Christ is said to have been born, that the psychic Christ emanating from Demiurge is meant. See Vol. I. pp. 60, 61, 113, 211, 239.

⁴ ὡς διὰ σωλήνος. Vol. I. p. 60, n. 2.

⁵ *Demiurgi filium*, Vol. I. p. 60.

⁶ *Ex Joseph et Maria*, i. e. Carpocrates, Vol. I. 204, Cerinthus, 211.

⁷ See p. 40, n. 6. *de superioribus Christum, τὸν ἀνωθεν Χριστόν*.

in eum Jesum, qui natus est ex Maria. Omnes igitur illos falsos testes ostendens discipulus Domini, ait: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Et ut non inquiramus, cujus Dei Verbum caro factum est, ipse insuper docet, dicens: *Fuit homo missus a Deo, erat ei nomen Johannes: hic venit in testimonium, ut testaretur de lumine.* ¹Non erat ipse lumen, sed ut testaretur de lumine. Præcursor igitur Johannes, qui testatur de lumine, a quo Deo missus est? Utique ab eo cujus ²Gabriel est angelus, qui etiam evangelisavit generationem ejus: qui et per prophetas promisit angelum suum missurum ante faciem Filii sui, et præparaturum viam ejus, hoc est, testificaturum de lumine, *in spiritu et virtute Eliæ.* Elias autem rursus cujus Dei servus et propheta fuit? ³Ejus qui fecit cælum et terram, quemadmodum et ipse confitetur. A conditore igitur et fabricatore hujus mundi missus Johannes, quemadmodum poterat testificari de eo lumine, quod ex his quæ sunt innominabilia et invisibilia descenderit? Omnes enim hæretici decreverunt, Demiurgum ignorare eam quæ sit super eum virtutem, cujus testis et ostensor invenitur Johannes. Propter hoc Dominus *plus quam prophetam* dixit eum habuisse. Reliqui enim omnes prophetæ annuntiaverunt adventum paterni luminis; concupierunt autem digni esse videre eum quem prædicabant: Johannes autem et prænuntiavit similiter sicut alii, et advenientem vidit et demonstravit, et credere in eum suasit multis, ita ut ipse et prophetæ et apostoli locum habuerit. ⁴Hoc est enim plus quam propheta: quoniam *primo apostoli, secundo prophetæ*; omnia autem ex uno et eodem ipso Deo.

9. ⁵Bonum enim et illud quod per conditionem a Deo in vinea factum est, et primo bibitum est vinum. Nemo enim illud vituperavit ex his qui biberunt; sed et Dominus accepit de eo: melius autem quod per Verbum ⁶compendialiter ac simpliciter ex

LIB. III. xi.
GR. III. xi.
MASS. III.
xl. 3.

Joh. I. 6,

Mar. I. 2, ex
Mal. III. 1.
Luc. I. 17.

3 Reg. xvii. 1,
et xviii. 15.

Matt. xi. 9, et
Luc. vii. 26.

1 Cor. xii. 28.

Joh. II. 3 seq.

¹ The CLERM. MS. omits this verse, but it is found in the AR. MS., from whence GRABE restored it to the text.

² Gabriel, one of the twelve πατρικοὶ ἀγγέλων of the Gnostic Justin, Vol. I. 224.

³ ejus qui fecit. Nusquam quidem in S. Scriptura, quantum memini, Elias Deum suum, creatorem celi et terræ diserte professus legitur; bene tamen inde colligitur, quod supra [Tom. II. p. 24] invocet Deum Abraham, Deum Isaac, Deum Jacob; quodque Deum Israel et Dominum

exercituum, locis supra indicatis appellet: quem creatorem mundi esse, ipsi hæretici statuebant. GRABE.

⁴ I adopt the CLERM. reading hoc, instead of hic as in the ARUND. MS.

⁵ The translation here is so abrupt, that GRABE suspects a lacuna in the text. The section works off into the general subject too naturally to allow of the supposition that it is transposed.

⁶ Compendialiter, συντομῶς, with reference to the simple act of converting

LIB. III. xi.
9.
 GR. III. xi.
 MASS. III.
xi. 5.

Joh. vi. 11.

Joh. i. 18.

Joh. i. 47.

aqua ad usum eorum qui ad nuptias convocati erant, factum est vinum. Quamvis enim possit Dominus ex nullo subjacente eorum quæ sunt conditionis, præbere epulantibus vinum, et esca complere esurientes, hoc quidem non fecit: accipiens autem eos qui a terra essent panes, et gratias agens, et iterum aquam faciens vinum, saturavit eos qui recumbebant, et potavit eos qui invitati erant ad nuptias; ostendens ² quoniam Deus qui fecit terram, et jussit eam fructus ferre, et constituit aquas, et edidit fontes, hic et benedictionem escæ, et gratiam potus in novissimis temporibus per Filium suum donat humano generi, incomprehensibilis per comprehensibilem, et invisibilis per visibilem, cum extra eum non sit, sed in sinu Patris exsistat. *Deum enim*, inquit, *nemo vidit unquam*, ³ nisi *unigenitus Filius Dei, qui est in sinu Patris, ipse enarravit*. G. 220. Patrem enim invisibilem existentem, ille qui in sinu ejus est Filius omnibus enarrat. Propter hoc ⁴ cognoscunt eum hi quibus revelaverit Filius, et iterum Pater per Filium, Filii sui dat agnitionem his qui diligunt eum. A quo et Nathanaël discens cognovit, cui ⁵ et testimonium reddidit Dominus, quoniam *verus Israelita est, in quo dolus non est*. Cognovit Israelites suum Regem, ⁶ in quo et ait ei: *Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel*. A quo et Petrus edoctus, cognovit Christum Filium Dei vivi, dicentis: *Ecce Filius*

water into wine by the word of Divine power, as compared with the more gradual and slow process of the ordinary course of nature. So at p. 49, the word *σύντομον* is rendered *compendiosam*, having reference to the more *compendious* character of S. Mark's Gospel, as contrasted with the other three. But at p. 241 G., the term has a more sacramental meaning; it is said of the Virgin upon the occasion of this same miracle, *Ante tempus volente participare compendii poculo*, where *compendium* must refer to the symbolical character of the cup of Eucharist, as setting forth the Saviour evidently crucified to the eye of faith. The word is used in connexion with the other Sacrament of Baptism by TERTULLIAN, but it is simply in its ordinary sense of *saving*, the correlative term of *dispendium*. The Apostles, he says, had no need of baptism, as being *prince adlectionis, et ex*

inde individua familiaritatis prerogativa compendium baptismi conferre posset. de Bapt. 12. It is as the equivalent of *σύντομος* that the word is now used. So in PRUDENTIUS we have, *Mortis citæ compendiosus exitus*. There is a remarkable idiom preserved by AUGUSTIN, *Qu. in Jud. VII. 56: Soli et vulgo apud nos dici, Compendiavit illi, quod est, Occidit illum. Et hoc nemo intelligit, nisi qui audire consuevit*. It is the Greek *τὸν βίον συντέρας αὐτοῦ, he cut short his life*.

² The CLERM. and VOSS. MSS. omit *quoniam*, but it is indispensable.

³ nisi, of no scriptural authority.

⁴ cognoscunt...hi. The CLERM. reads *cognoscent*, and omits *hi*.

⁵ et is omitted in the CLERM. copy.

⁶ in quo, not being found in the CL. and VOSS. MSS. is cancelled by MASS. But GRABE following the AB. retains the words; they express the Greek ἐφ' ᾧ, *propter quod*.

LIB. III. xl.
10.
GR. III. xl.
MASS. III.
xl. 7.

eum, blasphemus in solum existentem Deum ostenditur. ¹Qui autem Jesum separant a Christo, et impassibilem perseverasse Christum, passum vero Jesum dicunt, id quod secundum Marcum est præferentes Evangelium, cum amore veritatis legentes illud, corrigi possunt. Hi autem qui a Valentino sunt, eo quod est secundum ²Johannem plenissime utentes ad ostensionem conjugationum suarum, ex ipso deteguntur nihil recte dicentes, quemadmodum ostendimus in primo libro. Cum ergo hi qui contradicunt, nobis testimonium perhibeant, et utantur his, firma et vera est nostra ³de illis ostensio.

11. Neque autem plura numero quam hæc sunt, neque rursus pauciora capit esse Evangelia. Quoniam enim quatuor regiones

HIPPOLYTUS, at least, suggests such an assumption, *ἐπειδὴν οὖν Μαρκίων, ἡ τῶν ἐκείνου κινῶν τις, ὑλακτηρ κατὰ τοῦ Δημιουργοῦ, τοὺς ἐκ τῆς ἀντιπαράθεως ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ προφέρων λόγους, δεῖ αὐτοῖς λέγειν, ὅτι τοῦτους οὕτε Παῦλος ὁ ἀπόστολος, οὕτε Μάρκος ὁ κολοβοδάκτυλος ἀνῆγγειλαν. Τούτων γὰρ οὐδὲν ἐν τῷ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίῳ γέγραπται.* *Ph.* VII. 30. See p. 4, n. 3.

¹ *Qui autem.* GRABE imagines that the Cerinthians are here intended, but as MASSUET justly observes, this heresy used only the Gospel of S. Matthew, as EPIPHANIUS, *Hær.* XXVIII. 4, XXX. 5, and PHILASTRIUS, c. 36, affirm. Some heresy previously mentioned is certainly indicated. The Basilidians can scarcely be meant, for the author ascribes to them the monstrous notion that Simon the Cyrenian, and not Jesus, suffered. The fragmentary view here given would suit the Ophite tenets, which may be called the primitive Gnostic stock; I. 241, n. 1: the same idea thence pervaded the whole body. Vol. I. 238, 239. But it does not appear that the Ophites paid any particular veneration to the Gospel of S. Mark, unless indeed they identified with his name, as founder of the see of Alexandria, the false Gospel of the Egyptians, upon which they principally relied, as HIPPOLYTUS declares: *τὰς δὲ ἐξ ἀλλήλων ταύτας τὰς ποικίλας ἐν τῷ ἐπιγρ-*

φομένῳ κατ' Αἰγυπτίους εὐαγγελίῳ κειμένας ἔχουσιν. *Ph.* v. 7, and which was received even by catholic Christians as possessing a certain degree of authority. See I. 383, n. 1. It is mentioned as heretical by ORIG. *Proem. in Luc.* CLEMENT of Alexandria quotes it several times, *Strom.* III. (cf. BEVEREG. *Cod. Can.* II. vii.), and a passage that he transcribes, is found in the spurious though highly ancient fragment of the second epistle, attributed to CLEM. ROM.

² See Vol. I. pp. 75—83.

³ *de illis* omitted in the AB. MS.

⁴ *Ἐπειδὴ... τέσσαρα κλίματα.* *Hæc Irenæi de quatuor Evangeliiis pericopa Græce, tacito licet Irenæi nomine, paucisque mutatis, responsionis loco datur ad cxliv Anastasii Quæstionem: cujus editio cum hinc inde sit vitiosa, exemplar MS. Cod. 206 Barocciani, in Bibliotheca Bodleiana, in subsidium vocavi, nec non istud quod ex Florentino Codice descripsit, ac Notis in N. T. inseruit Alexander Morus, haud animadvertens tamen, id Anastasii ἀποσπασμάτων esse. Atque istud cum Germano quoque contuli, quod hic in Theoria rerum Ecclesiasticarum, Tom. II Auctarii Bibliotheca Patrum, Paris, 1624. p. 146, hunc Irenæi locum magna ex parte compilarit: ex quo, ut et argumento quodam in S. Marci Evangelium, Tom. I Auctarii Novissimi Bibliotheca Patrum a Combefisio, Paris,*

- G. 221. 4 Ἐπειδὴ τέσσαρα κλίματα τοῦ κόσμου ἐν ᾧ ἐσμὲν εἰσὶ, καὶ τέσσαρα καθολικὰ πνεύματα, κατέσπαρται δὲ ἡ ἐκκλησία ἐπὶ πάσης τῆς γῆς, ¹στύλος δὲ καὶ στήριγμα ἐκκλησίας τὸ εὐαγγέλιον, καὶ πνεῦμα ζωῆς· εἰκότως τέσσαρας ἔχειν αὐτὴν στύλους, πανταχόθεν πνέοντας τὴν ἀφθαρσίαν, καὶ ἀναζωπυροῦντας τοὺς ἀνθρώπους. Ἐξ ὧν φανερόν, ὅτι ὁ τῶν ἀπάντων τεχνίτης Λόγος, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ συνέχων τὰ πάντα, φανερωθεὶς τοῖς ἀνθρώποις, ἔδωκεν ἡμῖν τετράμορφον τὸ εὐαγγέλιον, ἐνὶ δὲ πνεύματι συνεχόμενον. Καθὼς ὁ Δαβὶδ αἰτούμενος αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, φησὶν· *ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, ἐμφάνηθι. Καὶ γὰρ τὰ Χερουβὶμ* τετραπρόσωπα· καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰκόνες τῆς πραγματείας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ζῶον, φησὶν, ὅμοιον λέοντι· τὸ ἔμπρακτον αὐτοῦ καὶ ἡγεμονικὸν καὶ βασιλικὸν χαρακτηρίζον· τὸ δὲ δεύτερον ὅμοιον μόσχῳ, τὴν ἱεουργικὴν καὶ ἱερατικὴν τάξιν

LIB. III. xl.
11.
GR. III. xl.
MASS. III.
xl. 8.

Anastas.
Quest. et Res-
pons. cxliv.
e Cod. Cant.
καὶ πνεύματα
ζωῆς εἰκότως
τέσσαρα.

C. C. κριτής.

C. C. deest
καί.

In C. C. abest
pericopa.
ὁ καθήμενος
Χερουβὶμ.
C. C. non ha-
bet τοῦ υἱοῦ.

mundi sunt in quo sumus, et quatuor principales spiritus, et deseminata est Ecclesia super omnem terram, columna autem et firmamentum Ecclesiae est Evangelium, et spiritus vitae; consequens est, quatuor habere eam columnas, undique flantes incorruptibilitatem, et vivificantes homines. Ex quibus manifestum est, quoniam ²qui est omnium artifex Verbum, qui sedet super Cherubim, et continet omnia, ²declaratus hominibus, dedit nobis quadriforme Evangelium, quod uno spiritu continetur. Quemadmodum et David postulans ejus adventum, ait: *Qui sedes super Cherubim, appare.* Et enim Cherubim quadriformia; et formae ipsorum imagines sunt dispositionis Filii Dei. *Primum enim animal*, inquit, *simile leoni*, efficabile ejus et principale et regale signifi-
cans: *Secundum vero simile vitulo*, sacrificalem et sacerdotalem

Ps. lxxix. 2.

S. Joh. Apo-
calypsa. iv. 7.

1672. editi, p. 436, insuper lacunam aliquam in Anastasio explere licuit. GRABE. The fragment is also found in the Cambridge MS. Cod. Ll. 5. 2. fol. 99. The variae lectiones that are noted in the margin occur in it, and they shew that the copy was made from the Florentine MS. of ANASTASIUS, as transcribed by A. MORUS. Also, *Exstat in Bibliotheca Regia Cod. MS. 2910 Anastasii Questionum et Responsum, et alter in Bibl. Colbert.*

num. 1450, uterque septingentorum circiter annorum, quos ipse contuli, et cum Bodleiano fere convenire deprehendi. MASS.

¹ There is an evident allusion to the words of the Apostle, 1 Tim. iii. 15. As the Church of the living God is there styled the *pillar and ground of truth*, so here the Gospel and the Spirit of life are the pillar and foundation on which the Church rests.

² qui... declaratus, i. e. Λόγος.

LIB. III. xi. 11. *ἐμφαίνον· τὸ δὲ τρίτον ἔχον πρόσωπον ἰανθρώπου, τὴν* G. 222.
 GR. III. xi. *κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ παρουσίαν φανερώτατα διαγράφον*
 MASS. III. xi. 8. *τὸ δὲ τέταρτον ὁμοιον ἀετῷ πετωμένῳ, τὴν τοῦ πνεύμα-*
 C. C. φανε- *τος ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐφιπταμένου δόσιν σαφηνίζον. Καὶ*
 C. C. φανοῦται. *τὰ εὐαγγέλια οὖν τούτοις σύμφωνα, ἐν οἷς ἐγκαθίσταται*
 C. C. πετομέ- *Χριστός [INT. Ἰησοῦς]. Τὸ μὲν γὰρ κατὰ Ἰωάννην, τὴν* M. 191.
 νψ. *ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἡγεμονικὴν αὐτοῦ, καὶ ἔνδοξον γενεὰν*
 γῶσιν. *διηγείται, λέγον· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. . . . ²καὶ πάντα*
 C. C. ἐκ τοῦ. *δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν. . . .*
 Cod. Cant. *Τὸ δὲ κατὰ Λουκᾶν, ἅτε ἱερατικοῦ χαρακτήρος ὑπάρχον,*
 indicat lacu- *ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως θυμιῶντος τῷ Θεῷ ἥρξατο.*
 ras h. l. nul- *³Ἦδη γὰρ ὁ σιτευτὸς ἡτοιμάζετο μόσχος, ὑπὲρ *τῆς ἀνευ-*
 las. *ρέσεως τοῦ νεωτέρου* παιδὸς μέλλων θύεσθαι. Ματθαῖος*
 C. C. τοῦ bis *δὲ τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ γέννησιν κηρύττει, λέγων·*
 absul. *Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ.*
 hiatus obe- *²Καὶ, τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν· ἄνθρω-*
 lis notatus. *πόμορφον οὖν τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο.*
 τὸ δὲ κατὰ *Ματθαῖον.*
 C. C. Πίστην *ἐπικυρύνει*
 λέγων,
 C. U. καὶ λαβρ.

ordinationem significans: *Tertium vero animal habens faciem quasi humanam*, qui est secundum hominem adventum ejus manifeste describens: *Quartum vero simile aquilæ volantis*, Spiritus in Ecclesiam advolantis gratiam manifestans. Et Evangelia igitur his consonantia, in quibus insidet Christus Jesus. Aliud enim illam quæ est a Patre principalem, et efficabilem, et gloriosam generationem ejus enarrat, dicens sic: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*. Et, *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil*. Propter hoc et omni fiducia plenum est Evangelium istud; talis est enim persona ejus. Id vero quod est secundum Lucam, quoniam quidem sacerdotalis characteris est, ³a Zacharia sacerdote sacrificante Deo inchoavit. Jam enim saginatus parabatur vitulus, qui pro inventione minoris filii inciperet mactari. Matthæus vero eam quæ est secundum hominem, generationem ejus enarrat: *Libër*, ⁴dicens,

Joh. I. 1 seq.

Matt. I. 1 et 18.

¹ The Latin version indicates the *ὥσει* that has been probably absorbed in the two last syllables of *πρόσωπον*.

² *Hæc a Grabio nescio cur, omissa, ex Germano supplevi*. MASS. The Cam-

bridge MS. is written consecutively as though nothing had been missed.

³ a, omitted in the AR. MS.

⁴ *dicens*. For this word, which is not expressed in the Greek, the AR. has *galicus*, i. e. *genethliacus*.

- ¹ Μάρκος δὲ ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος, τοῦ ἐξ ὕψους ἐπιόντος τοῖς ἀνθρώποις, τὴν ἀρχὴν ἐποίησατο, λέγων· Ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς γέγραπται ἐν ² Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ· * τὴν πτερωτικὴν εἰκόνα τοῦ Εὐαγγελίου δεικνύων· διὰ τοῦτο δὲ καὶ σύντομον καὶ παρατρέχουσιν τὴν καταγγελίαν πεποιήται· προφητικὸς γὰρ ὁ χαρακτήρ οὗτος*. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τοῖς
3. μὲν πρὸ Μωϋσέως πατριάρχαις, κατὰ τὸ θεϊκὸν καὶ ἐνδοξον ὁμίλει· τοῖς δὲ ἐν τῷ νόμῳ, ἱερατικὴν [suppl. καὶ λειτουργικὴν] ³ τάξιν ἀπένειμεν· μετὰ δὲ ταῦτα ἄνθρωπος γενόμενος,

LIB. III.
xl. 11.
GR. III. xl.
MASS. III.
xl. 8.

C. C. τὸ δὲ
κατὰ Μάρκον.
C. C. ἐξαίφ-
νης λέγων.
C. C. καὶ
γερ. ἐν βί-
βλῳ λόγων
Ἰησοῦ τοῦ
προφήτου.
* lacuna.*
C. C. καὶ αὐ-
τὸς δὲ ὁ Δδ-
γος τοῖς θνη-
τοῖς.
GRAB. al.
ἀπένειμεν.

generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham. Et iterum: *Christi autem generatio sic erat.* Humanæ formæ igitur hoc Evangelium: propter hoc 'et per totum Evangelium humiliter sentiens, et mitis homo servatus est. Marcus vero a prophetico spiritu, ex alto adveniente hominibus, initium fecit: *Initium*, dicens, *Evangelii*, quemadmodum scriptum est in *Esaia propheta*; volatilem 'et ⁵ pennatam imaginem Evangelii monstrans: propter hoc et compendiosam et præcurrentem annuntiationem fecit: propheticus enim character est hic. Et ipsum autem Verbum Dei, illis quidem qui ante Moysem fuerunt patriarchis, secundum divinitatem et gloriam colloquebatur: his vero qui in Lege, sacerdotalem et ministerialem ⁶ actum præbebat: post deinde nobis homo factus, munus cœlestis

Marc. i. 1.

¹ Μάρκος δὲ—λέγων] Sic iterum Germanus Latinæ versioni consonus. Sed Anast. τὸ δὲ κατὰ Μάρκον—λέγων, excepto, quod in Bodlei. rursus exstat λέγων. Germani lectionem confirmat quoque argumentum in S. Marci Evangelium, ex Cyrilli Alex. sive Victoris Antiocheni Commentario in ipsum, Tom. I. Auctarii notissimi Bibliothecæ Patrum a Combesio editi p. 436 C. ubi hæc Irenæi de S. Marco periodus, in Anastasio et Germano manca, plene allegatur cum hac honoris præfatione: Καὶ Εὐρηαῖος δὲ ὁ Λουγδούνων ἐπίσκοπος, μαθητὴς τῶν Ἀποστόλων γενόμενος, ἐν τῷ τρίτῳ κατὰ τῶν αἰρέσεων λόγῳ φησιν, ἐκάστου Εὐαγγελίου τὴν χαρακτῆρα ἐκθέμενος. Μάρκος, &c. cf. Eus. Theoph. v. 40.

² The Syriac has the same ܡܪܝܢܐ elsewhere the same text is quoted in the translation, but in conformity with the Greek, in *prophetis*, pp. 217, 240 G. The agreement however of the Greek with the translation in this place still supports the view, so often advanced in these notes, that the Father quotes with the Syriac version of Scripture in his mind.

³ filii David, omitted by GRABE.

⁴ et (bis), omitted in the AB.

⁵ pennatam reads like a gloss upon volatilem.

⁶ actum, expressing, as GRABE considers, the false reading *πράξιν*, MASSUET follows him, and STIEREN says the same thing: but it may be a question whether

LIB. III.
xl. 11.
GR. III. xl.
MASS. III.
xl. 8.

τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς πᾶσαν ἐξέπεμψε τὴν γῆν, σκεπάζων ἡμᾶς ταῖς ἐαυτοῦ πτέρυξιν. Ὅποια οὖν ἡ πραγματεία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοιαύτη καὶ τῶν ζώων ἡ μορφή· καὶ ὅποια ἡ τῶν ζώων μορφή, τοιοῦτος καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ Εὐαγγελίου. Τετράμορφα γὰρ τὰ ζῶα, τετράμορφον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἡ πραγματεία τοῦ Κυρίου. Καὶ ¹διὰ τοῦτο τέσσαρες ἐδόθησαν καθολικαὶ διαθήκαι τῇ ἀνθρωπότητι· μία μὲν τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Νῶε, ἐπὶ τοῦ τόξου· δευτέρα δὲ τοῦ Ἀβραάμ, ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς περιτομῆς· τρίτη δὲ ἡ νομοθεσία ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως· τετάρτη δὲ ἡ τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

12. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, μάταιοι πάντες καὶ ἀμαθεῖς, M. 192. προσέτι δὲ καὶ τολμηροὶ, οἱ ἀθετοῦντες τὴν ἰδέαν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ εἴτε πλείονα, εἴτε ἐλάττονα τῶν εἰρημένων

Spiritus in omnem misit terram, protegens nos alis suis. Qualis igitur dispositio Filii Dei, talis et animalium forma: et qualis animalium forma, talis et character Evangelii. Quadriformia autem animalia, et quadriforme Evangelium, et quadriformis dispositio Domini. Et propter hoc quatuor data sunt testamenta humano generi; unum quidem ante cataclysmum sub Adam; secundum vero, post cataclysmum sub Noe; tertium vero, legislatio sub Moyse; quartum vero, quod renovat hominem, et recapitulat in se omnia, quod est per Evangelium, elevans et pennigerans homines in cœleste regnum.

12. His igitur sic se habentibus, vani omnes, et indocti, et insuper audaces, qui frustrantur speciem Evangelii, et vel plures

ῥάξιν be not the false reading; for in the context three several dispensations are compared, and the operation of the Word in each is described in such a way as to lead to the supposition, that the ministerial significative act, and not the ministerial order, would be instanced, *πῶς* in fact, and not *ῥάξιν*. In the first or patriarchal dispensation the Word revealed himself *κατὰ τὸ θεῖον καὶ ἐνδοξον* in the Christian dispensation he brooded over the face of the whole earth, conferring spiritual gifts,

καὶ σκεπάζων ἡμᾶς ταῖς ἐαυτοῦ πτέρυξιν. How frigid an exposition to say that, midway between these glorious manifestations of the Deity, the Word shewed himself as the dispenser of priestly rank under the law! The ministerial acts that foreshadowed Christ seem to be in much better keeping.

¹ *Anastasius et Germanus, omisso pacto Dei cum Adamo, aliud cum Abrahamo interseerunt: unde Græca a Latinis in uno atque altero commate sunt diversa.* GRABE.

παρεισφέροντες Εὐαγγελίων πρόσωπα· οἱ μὲν, ἵνα πλείονα δόξωσι τῆς ἀληθείας ἐξευρηκέναι· οἱ δὲ, ἵνα τὰς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ ἀθετήσωσιν.

LIB. III.
xl. 12.
GR. III. xi.
MASS. III.
xi. 9.

quam dictæ sunt, vel rursus pauciores inferunt personas Evangelii: quidam ut plus videantur quam est veritatis adinvenisse: quidam vero, ut reproben dispositiones Dei. Etenim Marcion totum rejiciens Evangelium, imo vero seipsum abscindens ab Evangelio, ¹partem gloriatur se habere Evangelii. ²Alii vero ut donum Spiritus frustrentur, quod in novissimis temporibus secundum placitum Patris effusum est in humanum genus, illam speciem non admittunt, quæ est secundum Johannis Evangelium, in qua Paracletum se missurum Dominus promisit; sed simul et Evangelium, et propheticum ³repellunt Spiritum. Infelices vere, qui pseudo-prophetæ quidem esse volunt, ⁴prophetiæ vero gratiam repellunt ab Ecclesia: ⁵similia patientes his, qui propter eos qui in hypocrisi veniunt, etiam a fratrum communicatione se abstinere. Datur autem intelligi, quod hujusmodi neque Apostolum Paulum recipiant. In ea enim Epistola quæ est ad Corinthios, de propheticiis charismatibus diligenter locutus est, et scit viros et mulieres in Ecclesia prophetantes. Per hæc igitur omnia peccantes

Act. II. 16, 17.

Joh. xiv. 16
et 26, xv. 26,
xvi. 7.

1 Cor. xi.
4, 5.

¹ *partem*, CL., AR., VOSS., but MASS. following the earlier Edd. and OTTOB. MERC. II. MSS. has *pariter*, thinking that *partem* gave a sense inconsistent with the Marcionite curtailment of S. Luke. But the Gospel here means the *blessings of the Gospel*, in which Marcion certainly claimed a share.

² *Alii*, i.e. the Montanists, who laid claim to the exclusive possession of the spirit of prophecy, which they denied to the Church; and called Catholic believers *psychici*, while themselves were *pneumatici*. We learn from this passage that the Montanists rejected the Gospel of S. John, because it contained an express promise to the Apostles of the Paraclete, whereas Montanus affirmed that himself was the recipient of the Paraclete; as the author of the Libellus at the foot of TERTULLIAN'S *Præscr. Hæc.* says: *in Apostolis quidem Spiritum S. fuisse, Paracletum non fuisse, et Paracletum plura in Montano dixisse,*

quam Christum in Evangelio protulisse; nec tantum plura, sed etiam meliora atque majora, § 51. It is difficult to see how the writer of this passage could have had that leaning towards Montanism, which NEANDER and others have imagined.

³ *repellunt*, ἀποπέμπουσι. Vol. I. 1.

⁴ AR., but CL., VOSS. *propheticam*.

⁵ *similia patientes his*, ὁμοία παθόντες, i.e. *agentes*, meaning the Encratitæ or perhaps the Severiani, the precursors of Novatian, who slighted the Pauline Epistles, as EUSEBIUS states, *H. E.* IV. 29: βλασφημοῦντες δὲ Παύλου τὸν Ἀπόστολον, ἀθετοῦσιν αὐτοῦ τὰς ἐπιστολάς, μὴδὲ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καταδεχόμενοι. Still the Encratitæ may have received the Epistles of S. Paul, with the polish given to them by their founder TATIAN. τοῦ δὲ ἀποστόλου φασὶ τολμήσαι τιτὲς αὐτῶν μεταφράσαι φωνᾷς, ὡς ἐπιδιορθομένων αὐτῶν τῆς φράσεως σύνταξιν. EUSEB. *Ibid.*

LIB. III.
xl. 12.
GR. III. xl.
MASS. III.
xl. 9.
Matt. xii. 31.

in Spiritum Dei, in irremissibile incidunt peccatum. Hi vero qui sunt a Valentino, iterum existentes extra omnem timorem, suas G. 32 conscriptiones proferentes, plura habere gloriantur, quam sint ipsa Evangelia. Siquidem in tantum processerunt audaciæ, uti quod ab his non olim conscriptum est, veritatis Evangelium, titulent, in nihilo conveniens Apostolorum Evangeliiis, ut nec Evangelium quidem sit apud eos sine blasphemia. Si enim quod ab eis proferitur, veritatis est Evangelium, dissimile est autem hoc illis, quæ ab Apostolis nobis tradita sunt; qui volunt, possunt discere, quemadmodum ex ipsis Scripturis ostenditur, jam non esse id quod ab Apostolis traditum est veritatis Evangelium. Quoniam autem sola illa vera et firma, et non capit neque plura præterquam prædicta sunt, neque pauciora esse Evangelia, per tot et tanta ostendimus. Etenim cum omnia composita et apta Deus fecerit, oportebat et speciem Evangelii bene compositam, et bene compaginatam esse. Examinata igitur sententia eorum qui nobis tradiderunt Evangelium, ex ipsis principiis ipsorum, veniamus et ad reliquos Apostolos, et perquiramus sententiam eorum de Deo: post deinde, ipsos Domini sermones audiamus.

CAP. XII.

Quæ sit reliquorum Apostolorum doctrina.

1. PETRUS igitur Apostolus post resurrectionem Domini, et M. 1: assumptionem in cælos, volens adimplere duodecim Apostolorum numerum, et ¹allegere pro Juda alterum, qui electus esset a Deo, Act. i. 16, 17, his qui aderant, dixit: *Viri fratres, oportebat impleri Scripturam hanc, quam prædixit Spiritus sanctus ore David de Juda, qui factus est dux his qui apprehenderunt Jesum, quoniam annumeratus fuit inter nos: Fiat habitatio ejus deserta, et non sit qui inhabitet in ea; et, Episcopatum ejus accipiat alter:* adimpletionem Aposto- Pa. lxviii. 26. Pa. cviii. 8.
τὴν ἀναπλήρωσιν τῶν Ἀποστόλων ²ἐκ τῶν ὑπὸ Δαβὶδ εἰρημένων ποιούμενος.
lorum ex his quæ a David dicta sunt, faciens. Rursus cum Spiritus sanctus descendisset in discipulos, uti omnes prophetarent,

GRABIVS,
e catena in
Act. Ap.
apud Coll.
Nov. Oxon.
Ed. Cramer.
p. 11.

¹ vocabulum jurisconsultis usitatum, quo in eorum adungere, adscribere, et quasi cooptare significant. Nam et legi dicebantur, qui in Senatorum numerum

adscribebantur. SUTON. Instanti sepius, ut civitate donatum in decurias allegeret, Tiberius negavit se allecturum. G. ² ἐκ τῶν, i.e. juxta. GRABE first

et loquerentur linguis, et quidam irriderent eos, quasi a musto	LIB. III.
ebrios; dixit Petrus, non ebrios quidem illos esse, cum sit hora	xii. 1.
tertia diei; esse autem hoc, quod dictum est per prophetam: <i>Erit</i>	GR. III. xii.
<i>in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo in</i>	MASS. III.
	xii. 1.
	Joel. ii. 28.

Ὁ οὖν διὰ τοῦ προφήτου ἐπαγγελάμενος Θεὸς πέμψειν G^a. ex eod.
Cod. MS.
Cra. p. 31.
τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἀνθρωπότητα, οὗτος καὶ ἔπεμψε.
καὶ Θεὸς ὑπὸ Πέτρου καταγγέλλεται τὴν ἰδίαν ἐπαγγελίαν
πεπληρωκώς.

omnem carnem, et prophetabunt. Deus igitur, qui per prophetam promisit missurum se Spiritum suum in humanum genus, ipse et misit ¹[ei] et ipse Deus a Petro annuntiatur, suam promissionem adimpluisse.

2. Viri, enim inquit Petrus, *Israelitæ, audite sermones* ^{Act. ii. 32-37.} *ⁱ meos: Jesum Nazarenum, virum approbatum a Deo in vobis virtutibus et prodigiis et signis, quæ fecit per ipsum Deus in medio vestrum, quemadmodum ipsi scitis: hunc definito consilio et præscientia Dei* ^ⁱ *traditum per manus iniquorum affigentes interfecistis: quem Deus excitavit, solutis doloribus* ^⁴ *inferorum, quoniam non erat possibile teneri eum ab eis. David enim dicit in ipsum: Providebam Domini* ^{Ps. xv. 8 seq.} *num in conspectu meo semper, quoniam a dextris meis est,* ^⁵ *ne movear. Propter hoc lætatum est cor meum, et exultavit lingua mea, insuper et caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis sanctum tuum corrup-* ^{tionem.} *Dehinc rursum fiducialiter illis dicit de patriarcha David, quoniam mortuus est et sepultus, et sepulchrum ejus sit apud eos usque in hunc diem. Propheta autem, inquit, cum esset, et sciret* ^{Act. ii. 30-37.} *quoniam jurejurando ei juravit Deus,* ^⁶ *de fructu ventris ejus sedere in throno ejus, providens locutus est de resurrectione Christi,* ^{Ps. cxxxix. 11.}

printed this and the following fragments of the Greek text from the *Catena* in *Act. Ap.* in the MS. collection of New College, Oxford, edited by Dr Cramer.

¹ *ei* is included within brackets, having evidently grown out of *et*.

² S. CHRYSOSTOM read in his copy *μου* for *τούτους*, *Hom. VI. in Act. Ap.*

³ *Traditum*] *Ἀπορρὲς* non agnoscit *Irenæus*, ut nec *Cod. Alexandr.* neque *Latina et Arab. versiones*. GR. The Syriac seems to express *ἐκδορρὲς*.

⁴ *Inferorum*] Vocem αἰδου loco θανάτου.

34. *Vulg. et Syr. Interpretes.*

^b CL., VOSS., FEU. in marg. But
STIEREN *ut non*.

⁶ *De fructu ventris eius sedere.*

but Gr. ὁσφύος.

*Nota, Irenaeum verba ista, τὸ κατὰ
σάφα ἀναστήσῃ τὸν Χριστόν, quae in
modernis exemplaribus vers. 30, exstant,
non agnovisse: uti nec in Cod. Alexan-
drino, neque in Latina Vulgata, Syriaca
atque Ethiopica versionibus reperiuntur.*

LIB. III.
xii. 2.
GR. III. xii.
MASS. III.
xii. 2.

Ps. cix. 1.

Act. II. 37.

Act. II. 38.

Gr. ut sup.
CMA. p. 40.

quoniam ¹ neque derelictus est apud inferos, neque caro ejus vidit corruptionem. Hunc Jesum, inquit, excitavit Deus, cujus nos omnes sumus testes: ² qui dextera Dei exaltatus, repromissionem sancti Spiritus accipiens a Patre, effudit ³ donationem hanc quam vos nunc videtis et auditis. Non enim David ascendit in caelos; dicit autem ipse: Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam, quoadusque ponam inimicos tuos suppedaneum pedum tuorum. Certissime ergo sciat omnis domus Israel, quoniam et Dominum eum, et Christum, Deus fecit hunc Jesum, quem vos crucifixistis. Cum dixissent igitur turbæ; Quid ergo faciemus? Petrus ad eos ait: Pœnitentiam agite, et baptisetur unusquisque vestrum in nomine Jesu in remissionem peccatorum, et accipietis donum Spiritus sancti.

..... οὐκ ἄλλον Θεὸν.... κατήγγελλον οἱ ἀπόστολοι· οὐδὲ ἄλλον μὲν παθόντα καὶ ἐγερθέντα Χριστὸν, ἄλλον δὲ τὸν ἄναστήσαντα καὶ ἀπαθῆ διαμεμενηκότα· ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ ⁵σωτήρα, καὶ Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν ἐκ μ. 11

Sic non alium Deum, nec aliam plenitudinem annuntiabant Apostoli; nec alterum quidem passum et resurgentem Christum, alterum vero qui sursum volaverit, et impassibilis perseveraverit; sed unum et eundem Deum Patrem, et Christum Jesum, qui a mor-

¹ Neque derelictus est apud inferos Nostra Græca exemplaria habent: οὐ κατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐς ᾗδου. Verum ἡ ψυχὴ omittitur non solum ab Irenæo, sed et Didymo Lib. III. de Spiritu S. inque Cod. Alex. nec non Latina Vulgata et Syriaca versionibus.

² qui, Syr. ܩܠܕܝܩܐ but Gr. οὗν. For repromissionem both the Gr. and Syr. indicate et promissionem.

³ The word δῶρον or δώρημα very evidently existed in the earliest state of the Greek text, though now it has disappeared. It is recognised in the Latin quotation of this text made by DIDYMUS AL. de Sp. S. III.; RUFFINUS on the Art. Ascendit in caelos; RUPERTUS, de Op. Sp. S. VI.; BEDE, in Act. Ap. To which we may add that the Syriac version indicates the same reading ܡܫܝܚܐ ܕܥܡܪܐ ܕܥܡܪܐ and that

CHRYSOSTOM, perhaps, only fails to express it, by stopping short in his exposition at ἐξέχεε, for he proceeds, λαίπων γὰρ θαρρύνοντες μετὰ τὴν τοῦ πνεύματος δόσω καὶ περὶ τῆς ἐς τοὺς οὐρανοὺς ἀναλήψεως, κ.τ.λ.

⁴ Since the translation has sursum volaverit, GRABE imagines the Greek text to have had ἀναπήσαντα. It might have been added that ἀποστήναι, I. 212, rendered by the translator revolasse, was read by him as ἀναπήναι. But as Christ is said to have left Jesus at the crucifixion, I. 200, the word ἀποστήναι in that passage, and ἀποστήσαντα here, would give an unexceptionable meaning.

⁵ σωτήρα. GRABE justly observes, that πατέρα is the more probable reading, as rendered by the translation. It harmonises better with the commencement of this fragment.

νεκρῶν ἐγερθέντα· καὶ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐκήρυσσον τοῖς
μὴ πιστεύουσιν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκ τῶν προ-
φητῶν συνεβίβαζον αὐτοὺς, ὅτι ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς πέμ-
ψειν Χριστὸν, ἔπεμψε τὸν Ἰησοῦν, ὃν αὐτοὶ ἐσταύρωσαν,
καὶ Θεὸς ἤγειρε.

LIB. III.
xii. 2.
GR. III. xii.
MASS. III.
xii. 2.

tuis resurrexit; et eam quæ in eum est, fidem annuntiabant his, qui non credebant in filium Dei, et ex prophetis cohortabantur eos, quoniam eum, quem promisit se Deus missurum Christum, misit Jesum, quem ipsi crucifixerunt, quem Deus excitavit.

3. Rursus cum Petrus simul cum Johanne vidisset eum qui Act. iii. 2.
a nativitate claudus erat, ante portam templi, quæ dicitur spe-
ciosa, sedentem et petentem eleemosynam, dixit ei: *Argentum et* Act. iii. 6, 7, 8.
aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jesu
Christi Nazareni surge et ambula. Et statim ejus confirmati sunt
gressus et plantæ, et ambulabat, et introivit cum ipsis in templum,
ambulans, et saliens, et glorificans Deum. Multitudine autem uni-
versa collecta ad eos propter inopinatum factum, Petrus dixit eis:
Viri Israelitæ, quid miramini in hoc, et nos quid intuemini, quasi nos-
tra virtute fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, Deus Isaac, Act. iii. 19,
et Deus Jacob, Deus patrum nostrorum, glorificavit Filium suum, usque ad
quem vos quidem tradidistis in judicium, et negastis ante faciem finem.
Pilati, cum remittere eum vellet. Vos autem sanctum et justum
aggravastis, et petistis virum homicidam donari vobis: ducem
autem vitæ occidistis, quem Deus excitavit a mortuis, cujus nos
testes sumus. Et in fide nominis ejus hunc quem videtis et scitis,
confirmavit nomen ejus, et fides quæ est per ipsum, dedit ei incolu-
mitatem coram vobis omnibus. Et nunc, fratres, scio quoniam
secundum ignorantiam fecistis nequam. Deus autem quæ prædixit

¹ In judicium. Els κλωσιν adlūt quoque MS. Codex Cantabrigiensis. Quod glossema utrum jam Irenæi ætate Græco textui insertum fuerit, an vero postea in Latinam versionem irrepsit, et ex ea a veteri Irenæi interprete transumptum fuerit, definire haud ausim. GR.

² vellet, κλωσιντος, but Cod. Bez. θελωτος. Syr. ܐܢܝܠܐܘܬܐ.

³ rursus cum Irenæo, vel ejus Interprete convenit Cod. Cantabrigiensis, in quo legitur, ἐβάρυνται. GB. The cause of the

varia lectio may be traced, as I imagine, to the similarity of the two Syriac verbs, ܐܪܒܝܢܐܘܬܐ, and ܐܪܒܝܢܐܘܬܐ.

⁴ nequam. Cod. BEZÆ πορνῶν, for which there is nothing corresponding in the received text. The omission of the clause, ὥσπερ καὶ οἱ ἀρχοὶ ἐμῶν, induces the belief that the cause of corruption may be traced to the similarity of the Syriac words ܐܪܒܝܢܐܘܬܐ, and ܐܪܒܝܢܐܘܬܐ.

LIB. III.
xii. 3.
GR. III. xii.
MASS. III.
xii. 3.

ore omnium prophetarum ¹pati Christum suum ²adimplevit. Pœnitentiam igitur agite, et convertimini, uti deleantur peccata vestra, ³et veniant vobis tempora refrigerii a facie Domini, et mittat ⁴præparatum vobis Jesum Christum, quem oportet quidem cælum suscipere usque ad tempora ⁵dispositionis omnium quæ locutus est Deus G. 225. per sanctos prophetas suos. ⁶Moses quidem dicit ad patres nostros: Quoniam Prophetam excitabit vobis Dominus Deus vester ex fratribus vestris, quemadmodum me, ipsum audietis in omnibus quæcunque locutus fuerit ad vos. Erit autem omnis anima quæcunque non audierit Prophetam illum, peribit de populo. Et omnes a Samuel et deinceps, quotquot locuti sunt, et annuntiaverunt dies istos. Vos estis filii prophetarum, et testamenti quod Deus disposuit ad patres nostros, dicens ad Abraham: Et in semine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Vobis primum Deus excitans ⁷Filium suum misit benedicientem vos, ⁸ut convertat se unusquisque a nequitia suis.

Gen. xii. 3, et
xxii. 18.

GRABIUS
ex eodem
Cod. fol. 23.
CRA. p. 61.

Φανερόν τὸ κήρυγμα, ὃ Πέτρος σὺν Ἰωάννῃ ἐκήρυσσεν αὐτοῖς, τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν ἐποίησατο ὁ Θεὸς τοῖς πατράσι, δι' Ἰησοῦ πεπληρῶσθαι εὐαγγελιζόμενος· ἀλλ' οὐκ ἄλλον Θεὸν καταγγέλλων, ἀλλὰ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν καὶ ἄνθρωπον γεγονότα, καὶ παθόντα, εἰς ἐπίγνωσιν ἄγων τὸν [τοῦ] Ἰσραὴλ, καὶ ἐν Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν κηρύσσων, καὶ σημαίνων, ὅτι ὅσα οἱ προφῆται κατήγγειλαν περὶ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, ταῦτα ἐπλήρωσεν ὁ Θεός.

Manifestam ergo præconationem Petrus cum Johanne præconavit eis, repromissionem quam fecit Deus patribus, per Jesum adimpletam evangelisans: non quidem alterum Deum annuntians, sed Filium Dei, qui et homo factus est, et passus, in agnitionem

¹ αὐτοῦ is ignored in the Syriac version, ܐܘܬܐܪܝܬܐ or rather it refers the pronoun to Χριστὸν, for it proceeds, as in the text, ܐܘܬܐܪܝܬܐ ܕܡܫܝܚܐ? ut pateretur Christus ejus.

² adimplevit, perhaps for ita implevit, ἐπλήρωσεν οὕτω.

³ et veniant, ὅπως ἀν ἔλθωσι, Syr.

ܐܘܬܐܪܝܬܐ

⁴ Præparatum vobis. Irenæus non legiti προκεκηρυγμένον ὑμῶν, sed προκεχειρισμένον, prout nulla quoque MSS. Græca

habent. TERT. prœdesignatum. The Syr. has ܐܘܬܐܪܝܬܐ ܕܡܫܝܚܐ? quem præparavit.

⁵ dispositionis, a free translation of ἀποκαταστάσεως. The Syriac equally so ܐܘܬܐܪܝܬܐ ad complementum.

⁶ The words ἀπ' αἰῶνος, omitted here, are omitted also in the Codex BEZÆ.

⁷ Filium suum, omitting Jesum, as also the Syriac.

⁸ ἐν τῷ ἀποστρέφειν, the blessing being the co-ordinate of conversion, as above, ut convertat; the Syriac by a more doubtful theology represents it as the

LIB. III. xii. 5. tu es Deus qui fecisti cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in
 GR. III. xii. eis sunt, qui ¹ per Spiritum sanctum ore David patris nostri, pueri
 MASS. III. xii. 5. tui, dixisti: Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt
 Ps. II. 1 et 2. inania? Adstiterunt reges terræ, et principes congregati sunt in unum
 adversus Dominum, et adversus Christum ejus. Convenerunt enim
 vere ² in hac civitate adversus sanctum Filium tuum Jesum quem
 unxisti, Herodes et Pontius Pilatus, cum gentibus et populis Israel,
 facere quæcunque manus tua et voluntas tua prædestinaverat fieri.

Gr. ut sup. Aὐται φωναὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ ἧς πᾶσα ἔσχηκεν ἐκκλησία
 CNA. p. 78. τὴν ἀρχήν· αὐται φωναὶ τῆς μητροπόλεως τῶν τῆς καινῆς
 διαθήκης πολιτῶν, αὐται φωναὶ τῶν ἀποστόλων, αὐται φων- G. 227.
 αὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, τῶν ἀληθῶς τελείων,
 μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου διὰ Πνεύματος τελειωθέντων,
 καὶ ἐπικαλουμένων τὸν Θεόν, τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανόν,
 καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, τὸν διὰ τῶν προφητῶν
 κεκηρυγμένον, καὶ τὸν τούτου παῖδα δὲ, ὃν ἔχρισεν ὁ Θεός,
 καὶ ἄλλον οὐκ εἰδόντων. Οὐ γὰρ ἦν τότε Οὐαλεντίνος ἐκεῖ,
 οὐδὲ Μαρκίων, οὐδ' οἱ λοιποὶ ἐαυτῶν τε καὶ τῶν πειθο-
 μένων αὐτοῖς καταστροφεῖς. Διὸ καὶ ἐπήκουσεν αὐτῶν ὁ
 ποιητὴς τῶν ἀπάντων Θεός. Ἐσαλεύθη γάρ, φησιν, ὁ τόπος,
 ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος, καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παρρη-
 σίας παντὶ τῷ θέλοντι πιστεῦειν.

6. Hæ voces Ecclesiæ, ex qua habuit omnis ecclesia initium :
 hæ voces civitatis magnæ, novi testamenti civium : hæ voces
 Apostolorum, hæ voces discipulorum Domini, eorum qui post
 assumptionem Domini per Spiritum et perfecti exstiterunt, et
 invocaverunt Deum qui fecit cælum et terram et mare, qui per
 prophetas annuntiatus est, et ejus Filius Jesus [Filius Jesum],
 quem unxit Deus, et alterum autem nescientes. Non enim erat
 ibi tunc Valentinus, nec Marcion, nec reliqui sui vel eorum qui
 assentiunt eis eversores. Propter quod et exaudivit eos factor
 Act. iv. 31. omnium Deus. *Commotus est enim*, inquit, *locus, in quo erant*

¹ These words are no portion of the present text, but they are expressed in the Syriac version, and some Greek MSS.;

not so however the words *Patris nostri*.

² in hac civitate, words recognised again in the Syriac, ܡܝܬܪܐ ܕܡܫܝܚܐ

collecti, et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et loquebantur verbum Dei cum fiducia, omni volenti credere. Virtute enim magna, inquit, reddebant testimonium Apostoli resurrectionis Domini Jesu, dicentes ad eos: Deus patrum nostrorum excitavit Jesum, quem vos ¹apprehendistis, et interfecistis suspendentes in ligno. Hunc Deus principem et Salvatorem exaltavit ²gloria sua, dare pœnitentiam Israel, et remissionem peccatorum: et nos in eo testes ³sumus sermonum horum, et Spiritus sanctus, quem dedit Deus credentibus ei. Omni quoque die, inquit, in templo, et ⁴in domo non cessabant docentes et evangelisantes Christum Jesum Filium Dei. Hæc enim erat salutis agnitio, quæ perfectos ad Deum efficit eos, qui cognoscunt Filii ejus adventum.

LIB. III.
xii. 6.
GR. III. xii.
MASS. III.
xii. 6.

Act. iv. 33.
Act. v. 20.

Act. v. 42.

7. Quoniam autem impudenter quidam eorum dicunt, apud Judæos præconantes Apostoli non poterant alterum eis Deum annuntiare præter eum, qui creditus fuerat ab ipsis; dicimus ad eos, quoniam si secundum olim insitam opinionem hominibus loquebantur Apostoli, nemo ab his cognovit veritatem, multo autem prius a Domino; etenim ipsum sic locutum dicunt. Nec hi ergo ipsi veritatem sciunt, sed sententia eorum de Deo cum esset talis, exceperant doctrinam, quemadmodum audire poterant. Secundum hunc igitur sermonem apud neminem erit regula veritatis, sed omnes discipuli omnibus imputabunt, quoniam quemadmodum unusquisque sentiebat, et quemadmodum capiebat, sic et sermo ad eum factus est. Superfluous autem et inutilis adventus Domini parebit, si quidem venit permissurus et servaturus uniuscujusque olim insitam de Deo opinionem. Adhuc etiam et multo durius erat, quem hominem viderant Judæi, et cruci affixerant, annuntiari hunc esse Christum Filium Dei, æternum ipsorum Regem. Non igitur jam secundum pristinam eorum opinionem loquebantur ad eos. Qui enim in faciem interfectores eos esse Domini dicebant, multo magis fiducialiter eum Patrem, qui super Demiurgum est, et ⁵ipsi annuntiarent, et non id quod putabat unusquisque; et multo minus erat peccatum, siquidem superiorem Salvatorem, ad quem ascendere eos oporteret, quoniam esset

¹ apprehendistis et interfecistis. Gr. διεχειρίσασθε, the latter verb being added supplementally.

² gloria sua. Interpres pro δεξιᾷ perperam legit δόξῃ. Gr.

³ The CLERM. MS. omits sumus, and

the substitution of in eo instead of ejus, indicates in the Greek ἡμεῖς ἐν αὐτῷ, instead of ἡμεῖς ἐσμέν αὐτοῦ.

⁴ in domo. Gr. κατ' οἶκον. Syr.

⁵ ipsi, Gr. from the Voss. al. ipsi.

LIB. III.
xii. 7.
GR. III. xii.
MASS. III.
xii. 7.

impassibilis, non affixissent cruci. Quemadmodum enim gentibus non secundum sententiam illorum loquebantur, sed cum fiducia dicebant, quoniam dii ipsorum non essent dii, sed idola dæmoniorum; simili modo et Judæis annuntiassent, si alterum majorem et perfectiorem scissent Patrem, non adnutrientes, neque augentes eorum non veram de Deo opinionem. Et ¹ Ethnicorum autem solventes errorem, et auferentes eos a suis diis, non utique alterum eis inferebant errorem; sed auferentes eos qui non erant dii, eum qui solus erat Deus et verus Pater, ostenderunt.

8. Ex verbis Petri igitur, quæ fecit in Cæsarea ad Cornelium centurionem, et eos qui cum eo erant gentiles, quibus primo enarratus est sermo Dei, cognoscendum est nobis, quæ annuntiabant Apostoli, et qualis fuit prædicatio ipsorum, et quam habuerunt de Deo sententiam. Erat enim, inquit, Cornelius hic *religiosus*, *M. 196.* *et timens Deum cum tota domo sua, et faciens eleemosynas multas in populo, et orans Deum semper. Vidit ergo circa horam nonam G. 228.* *diei, angelum Dei ² introeuntem ad se, et dicentem: ³ Eleemosynæ tuæ ascenderunt in commemorationem in conspectu Dei. Propter quod mitte ad Simonem, qui vocatur Petrus. Petrus autem cum vidisset*

Gr. ut sup.
CRA. p. 180.

Τοῦ Πέτρου τὴν ἀποκάλυψιν ἰδόντος, ἐν ᾗ ἡ οὐράνιος εἶπεν αὐτῷ φωνή· ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοῖνου, ⁴ τοῦθ' ὅτι διὰ τοῦ νόμου μεταξὺ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων διαστείλας ὁ Θεὸς, οὗτος ἐκαθάρισε τὰ ἔθνη διὰ τοῦ αἵματος τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, ⁵ ὃν καὶ ὁ Κορνήλιος ἐσέβετο

Act. x. 15. revelationem, in qua respondit ad eum cœlestis vox: *Quæ Deus emundavit, tu ne commune dixeris*; hoc ideo, quoniam qui per legem inter munda et immunda distinxit Deus, hic emundavit gentes per sanguinem Filii sui, quem et Cornelius colebat. Ad Act. x. 34, 35. quem Petrus veniens dixit: *In veritate comperi, quoniam non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum et operatur justitiam, acceptabilis ei est.* Manifeste significans,

¹ GRABE first added *et*, from the VOSS. MS., and it seems more probable that *καὶ... δὲ* should have been in the Greek, than that *et* should have been educed from *ethnicorum*, with *autem* following.

² CLERM. *al. intrantem.*

³ A summary only of the narration is given.

⁴ τοῦθ' for τοῦτο μὲν, i. e. γέγονεν.

⁵ ὃν, the antecedent being αὐτοῦ, not παιδός.

..... Τρανῶς σημαίνων, ὅτι ὃν πρότερον Θεὸν ἐφοβεῖτο ὁ
 Κορνήλιος, τὸν [ὃν] διὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφῆτων κατη-
 χεῖτο, δι' ὧν [ὃν] καὶ τὰς ἐλεημοσύνας ἐποίει, οὗτος ἐπ'
 ἀληθείας ἔστι Θεός. Ἐλεειπε δὲ αὐτῷ ἡ τοῦ Υἱοῦ γνῶσις.

LIB. III.
 xii. 8.
 GR. III. xii.
 MASS. III.
 xii. 7.

Gr. ut sup.
 CRA. p. 165.

quoniam quem antea Deum timebat Cornelius, quem per legem et prophetas audierat, propter quem et eleemosynas faciebat, hic in veritate est Deus. Deerat autem ei ¹[Filii] agnitio. Propter quod adjecit: Vos scitis quod factum est verbum per omnem Judæam. Incipiens enim a Galilæa post baptismum quod prædicavit Johannes, Jesum a Nazareth, quemadmodum unxit eum Deus Spiritu sancto et virtute: ipse circumvit benefaciens et curans omnes qui oppressi erant a diabolo, quoniam Deus erat cum eo. Et nos testes ²sumus omnium eorum quæ fecit et in regione Judæarum, et in Hierusalem: quem interfecerunt suspendentes in ligno. Hunc Deus excitavit tertia die, et dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus nobis prædestinatis a Deo, qui cum eo et manducavimus, et bibimus post resurrectionem a mortuis. Et præcepit nobis annuntiare populo et testificari, quoniam ipse est prædestinatus a Deo Judex vivorum et mortuorum. Huic omnes prophætæ testimonium reddunt, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnem credentem in eum.

Act. x.
 37—44.

9. Filium ergo Dei quem ignorabant homines, annuntiabant Apostoli, et adventum ejus, his qui ante instructi erant de Deo; sed non alterum Deum inferebant. Si enim tale aliquid sciret Petrus, libere gentibus prædicasset, alterum quidem Judæorum, alterum autem Christianorum esse Deum; qui quidem propter visionem angeli conterriti omnes, quodcunque eis dixisset, credidissent. Ex verbis autem Petri manifestum est, quoniam præcognitum quidem eis Deum custodivit, Filium autem Dei Jesum Christum esse testificatus est ipsis, judicem vivorum et mortuorum, in quem et baptizari eos jussit in remissionem peccatorum: et non tantum hoc, sed et Jesum ipsum esse Filium Dei testificatus est, qui et unctus Spiritu sancto, Jesus Christus dicitur. Et est hic idem ex Maria natus, quemadmodum Petri continet testificatio. An numquid perfectam tunc cognitionem nondum habebat Petrus, quam postea adinvenerunt hi? Imperfectus igitur secundum hos Petrus, imperfecti autem et reliqui Apostoli: et

¹ Filii, as FI, absorbed in EI.

² sumus, omitted by STIEREN.

LIB. III. oportebit eos reviviscentes, horum fieri discipulos, ut et ipsi perfecti fiant. Sed et hoc quidem ridiculum est. Arguuntur vero
xii. 9.
GR. III. xii.
MSS. III.
xii. 7.
 isti non quidem Apostolorum, sed suæ malæ sententiæ esse discipuli. Propter hoc autem et variæ sententiæ sunt uniuscujusque eorum, recipientis errorem quemadmodum capiebat. Ecclesia vero per universum mundum ab Apostolis firmum habens initium, in una et eadem de Deo et de Filio ejus perseverat sententia.

Act. viii. 26
 seq. 10. Philippus autem rursus spadoni reginæ Æthiopum revertenti a Hierosolymis, et legenti Esaiam prophetam, solus soli, c. 229.
 quem annuntiavit? Nonne eum de quo dixit propheta: *Tanquam ovnis ad occisionem ductus est, quemadmodum agnus ante tondentem se sine voce, sic non aperuit os?* Nativitatem autem ejus quis

Gn. ut sup.
 Gn. p. 144. Τοῦτον εἶναι Ἰησοῦν, καὶ πεπληρωσθαι ἐν αὐτῷ γραφὴν, ὡς αὐτὸς ὁ εὐνοῦχος πεισθεὶς, καὶ παραυτίκα ἀξιῶν βαπτισθῆναι, ἔλεγε· ἵΠιστεύω τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι Ἰησοῦν Χριστόν. Ὃς καὶ ἐπέμφθη εἰς τὰ κλίματα Αἰθιοπίας, κηρύξων τοῦτο, ὅπερ ἐπίστευσε, Θεὸν μὲν ἓνα, τὸν διὰ τῶν προφητῶν κηρυγμένον· τούτου δὲ τὸν Υἱὸν τὴν κατὰ ἄνθρωπον ἤδη πεποιῆσθαι παρουσίαν, καὶ ὡς πρόβατον εἰς σφαγὴν ἤχθη [ἢ ἡχθῆναι], καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα οἱ προφῆται M. 197.
 λέγουσι περὶ αὐτοῦ.

Gn. ibid.
 Gn. p. 160. II. Παῦλος... μετὰ τὸ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λαλήσαι αὐτῷ

enarrabit? quoniam tolletur a terra vita ejus. Hunc esse Jesum, et impletam esse in eo Scripturam; quemadmodum ipse eunuchus
 Act. viii. 27. credens, et statim postulans baptisari dicebat: *Credo Filium Dei esse Jesum*. Qui et missus est in regiones Æthiopiæ, prædicaturus hoc quod ipse crediderat, Deum quidem unum per prophetas prædicatum; hujus vero Filium ²[*adj.* jam] fecisse secundum hominem adventum, et ut ovem ad victimam ductum, et reliqua, quæcunque prophetæ dicunt de eo.

Act. ix. 4. 11. Paulus quoque et ipse, posteaquam de cælo locutus est

¹ *Credo Filium Dei esse, &c.* Ex hoc, et parallelo loco lib. IV. cap. 40, patet, Irenæum versum 37, cap. 8, Act. Apostol. in Alexandrino aliisque MSS. Codd. ipseque Chrysostomi Commen-

tario omissum, in suo Codice legisse. Here however IRENÆUS supplies the similar defect of the Syriac version, in which also v. 37 is wanting.

² jam perhaps is lost in *Filium*.

τὸν Κύριον, καὶ ἐπιδείξαι ὅτι τὸν ἴδιον δεσπότην ἐδίωκε, διώκων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ πέμψαι Ἀνανίαν πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀναβλέψαι, καὶ βαπτισθῆναι, ἐν ταῖς συναγωγαῖς, φησὶν, ἐν Δαμασκῷ ἐκήρυσσε μετὰ πάσης παρρησίας τὸν Ἰησοῦν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Χριστός. Τούτέστι τὸ μυστήριον, ὃ λέγει κατὰ ἀποκάλυψιν ἐγνωρίσθαι αὐτῷ, ὅτι ὁ παθὼν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, οὗτος Κύριος τῶν πάντων, καὶ βασιλεὺς, καὶ Θεὸς, καὶ κριτὴς ἐστιν

LIB. III.
xii. 11.
GR. III. xii.
MASS. III.
xii. 9.

ad eum Dominus, et ostendit quoniam suum Dominum persequeretur, persequens discipulos ejus, et misit Ananiam ad eum, ut iterum videret et baptisaretur: *In synagoga*, ait, *in Damasco prædicabat cum omni fiducia Jesum, quoniam hic est Christus Filius Dei.* Hoc est mysterium quod dicit per revelationem manifestatum sibi, quoniam qui passus est sub Pontio Pilato, hic Dominus est omnium, et Rex, et Deus, et Judex; ab eo qui est omnium Deus, accipiens potestatem, quoniam *subjectus factus est usque ad mortem, mortem autem crucis.* Et quoniam hoc verum est, Atheniensibus evangelisans in Areopago, ubi Judæis non assistentibus, licebat ei cum fiducia verum prædicare Deum, dixit eis: *Deus qui fecit mundum et omnia quæ in eo sunt, hic cæli et terræ Dominus exsistens, non in manufactis templis inhabitat, nec a manibus humanis tractatur, tanquam alicujus indigens, cum ipse omnibus dederit vitam et spiritum, et omnia* ² *[fecerit,] qui fecit ex uno sanguine omne* ³ *genus hominum inhabitare super faciem* ⁴ *totius terræ, præfiniens*

Act. ix. 20.

Phil. ii. 8.

Act. xvii.
24—33.

¹ *tractatur.* Mira sane versio verbi *θεραπεύεαι*. GRABE. But this word supplies an undoubted proof that IRENÆUS occasionally quotes Scripture by retranslating from the Syriac. In Acts xvii. 25, the Greek term is *θεραπεύεαι*. The Syriac closely copies it in the word ܬܪܥܦܝܥܐ. Now if for this we substitute the word of very similar sound ܬܪܥܦܝܥܐ this would be exactly expressed by the Greek word *ψαύεαι*, and gives a conclusive proof that IRENÆUS, here at least, had the Syriac text in his mind, containing however this one faulty reading. Further, since this latter word means also to be comprehended or closed

in, the *varia lectio* agrees well with the preceding words, and lessens the unlikelihood that IRENÆUS should have mistaken the one word for the other.

² *fecerit* is an interpolation. The Syriac omits also *καὶ πάντα*, and gives simply ܬܠܡܝܢܐ. The CLEM. MS. has *omnia fecerit qui ex uno.*

³ *genus.* The Syriac also instead of *ἔθνος*, the *receptus lectio*, expresses *γένος*.

At least ܬܠܡܝܢܐ ܕܡܢ ܕܢܗܝܠܐ. The whole world of Mankind, implies the more comprehensive term.

⁴ *totius.* The Greek has *ἐπὶ τῷ τῷ πρόσωπον τῆς γῆς*. The Syriac

ܬܠܡܝܢܐ ܕܡܢ ܕܢܗܝܠܐ.

LIB. III.
xii. 11.
GR. III. xii.
MASS. III.
xii. 9.

tempora secundum ¹determinationem inhabitationis eorum, quærerere
²illud quod est divinum, si quo modo tractare possint illud aut invenire, quamvis etiam non longe sit ab unoquoque nostrum: in ipso enim vivimus, et movemur, et sumus: et quemadmodum ³quidam secundum vos dixerunt: Hujus enim et genus sumus. Genus igitur cum simus Dei, non oportet nos putare, id quod est divinum simile esse auro vel argento, vel lapidi per artem vel concupiscentiam hominis deformato. Tempora ergo ignorantie despiciens Deus, nunc præcipit hominibus omnibus ubique pœniteri ⁴in ipsum, quoniam constituit diem judicari orbem terræ in justitia, ⁵in viro Jesu, in quo statuit fidem, excitans eum a mortuis. Hoc autem in loco non solum factorem mundi Deum eis annuntiat, non c. 230. assistentibus Judæis; sed et quoniam unum genus humanum fecit inhabitare super omnem terram; quemadmodum et Moyses ait: Quando divisit Altissimus gentes, quemadmodum dispersit filios Adam, statuit terminos gentium secundum numerum ⁶angelorum

Deut. xxxii.
8.

¹ IRENÆUS here quotes Scripture very loosely, neither can the defects be wholly charged to the translator; he omits *πρωτεταγμένους*, unless indeed the Syriac equivalent for that word, *ܣܦܪܫܐܘܬܐ* secundum jussum ejus, be considered to be expressed by *secundum determinationem ejus*. In that case there is an omission of the words *καὶ τὰς ὁδοθεσίας*, which the Syriac renders *ܕܡܫܠܟܐ ܕܡܪܝܢܐ ܕܡܫܠܟܐ ܕܡܪܝܢܐ* *καὶ τὰς ὁδοθεσίας τ. κ. α.*, a reading that may have been followed by IRENÆUS, but either rendered or copied carelessly in the translation. The transition from *καὶ τὰς* to *καὶ τὰς* is very easy. GRABE'S note is however added; *Fallor, an Irenæus legerit, κατὰ ὁδοθεσίαν τῆς κατοικίας αὐτῶν, prout et in MS. Cantabrigiensi Codice Actorum exstat (see GRIESB. illam lectionem non adnotavit). Miror autem πρωτεταγμένους vel πρωτεταγμένους hoc loco excidisse.*

² *Tò θεῖον habet Cl. AL. Str. I. et Cod. Cant. in quo etiam legitur ψηλαφήσειαν αὐτόν, pro αὐτόν, ἐν ὑπάρχοντος, non ὑπάρχοντα. G.* The Syr. has *ܕܡܫܠܟܐ*

³ *ποιητῶν* is omitted in the Codex BEZÆ, and in the Æthiopic version, as

GRABE has not failed to observe.

⁴ *in ipsum.* The insertion of these words induces the suspicion that for *ܕܡܫܠܟܐ* *pœniteat*, the author must have had in his mind *ܕܡܫܠܟܐ* *revertatur ad eum.*

⁵ *in viro Jesu, in quo statuit fidem excitans, ἀνδρὸς Ἰησοῦ quoque scriptum in Cod. Cantabrig.* Sed in solo Irenæo desunt duo verba *πατέχων πᾶσιν, quæ exciderunt forte, occasione præcedentis vocis πᾶσιν, quæ iisdem literis terminatur.*

⁶ *angelorum Dei.* The LXX. rendering is followed by as many Fathers as have occasion to quote this text; except, as GRABE remarks, that S. CLEM. ROM. omits the word *Θεοῦ, ad Cor. § 29.* The object of the original passage seems to have been, to recal the people of God to a sense of their privileges, by reminding them that from the time of the division of the earth in the days of Pelag and Joktan, the stock of the former of these two sons of Eber was made the peculiar people of Jehovah; while the latter, establishing themselves as they might in the general division, were the *ܕܡܫܠܟܐ ܕܡܪܝܢܐ*, whose number, Gen. x. 26—29, was that of

Dei: populum autem qui credit ¹Deo, jam non esse sub angelorum potestate, sed sub Domini. *Facta est enim portio Domini populus ejus Jacob, funiculum hereditatis ejus Israel.*

LIT. III.
xii. 11.
GR. III. xii.
MASS. III.
xii 9.

12. Et iterum Lystri ²Lyciæ cum esset Paulus cum Barnaba, et a nativitate claudum in nomine Domini nostri Jesu Christi ambulare fecisset, et cum turba honorare eos vellet quemadmodum deos, propter admirabile factum, ait eis: *Nos similes vobis sumus homines, evangelisantes vobis Deum, uti ab eis vanis simulachris convertamini ad Deum vivum, qui fecit cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt: qui in præteritis temporibus permisit omnes gentes abire vias suas, quamquam non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens, de cælo dans ³vobis pluvias et tempora fructifera, adimplens cibo et hilaritate corda ⁴vestra.* Quoniam autem his annuntiationibus ejus omnes epistolæ consonant, ex ipsis epistolis ostendimus [ostendemus] apto in loco, exponentes apostolum. Nobis autem collaborantibus his ostensionibus quæ ex Scripturis sunt, et quæ multifarie dicta sunt, breviter et compendiose annuntiantibus, et tu cum magnanimitate intende eis, et non longiloquium ⁴putare: hoc intelligens quoniam ostensiones quæ sunt in Scripturis, non possunt ostendi, nisi ex ipsis Scripturis.

Deut. xxxii. 9.

Act. xiv. 15-17.

13. Stephanus autem iterum qui electus est ab Apostolis primus diaconus, qui et primus ex omnibus hominibus sectatus est vestigia martyrii Domini, propter Christi confessionem primus interfectus, fiducialiter loquens in populo, et docens eos, dicens: *Deus gloriæ visus est patri nostro Abraham, et dixit ad eum: Exi de terra tua et de cognatione tua, et veni in terram quam demonstrabo tibi: et transtulit illum in terram hanc, quam nunc et vos inhabitatis, et non dedit ei hereditatem in ea, nec gressum*

Act. vii. 2-8.

the children of Israel, among whom the land of Canaan was apportioned, i. e. 13, Joseph being represented by Ephraim and Manasseh. But the LXX. in translating this passage lost sight of any allusion to the history of Peleg and Joktan, and taking the *Sons of Israel* to mean the seventy and two souls that were the sons and grandsons of Jacob, inclusive of Er and Onan, Gen. xlv. 12, bearing in mind also that each tribe of the children of men had its tutelary angel, according to the popular notion derived from Babylon; they paraphrased the Hebrew words, and for

לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל they wrote κατ' ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ. Each of these angels had one peculiar people in charge; but Israel was the *peculium* of Jehovah. Cf. AUG. *Civ. Dei*, XVI. 9.

¹ CLEM. *Deum*. GRABE, *credidit Deum*, as in Voss., but MASSUET's reading is followed.

² In error for *Lycæoniæ*.

³ *vobis... vestra*. Gr. ἡμῶν... ἡμῶν. The Syr. seems more likely to be right with ܡܠܟܐ...ܡܠܟܐ i. e. *eis... eorum*.

⁴ *putare*, so the MSS.; *noli* is proposed by GRABE for *non*, who however prints *puta*.

LIB. III. *pedis, sed promisit dare* ¹*ei in possessionem eam, et semini ejus post*
 xii. 19. *eum. Locutus est autem sic Deus ad eum, quoniam erit semen ejus*
 GR. III. xii. *peregrinans in terra aliena, et in servitutem redigentur, et vexabun-* M. 198.
 MASS. III. *tur annis quadringentis, et gentem cui servient, judicabo ego, dicit*
 xii. 10. *Dominus. Et postea exient et servient mihi in isto loco. Et dedit ei*
testamentum circumcisionis, et sic generavit Isaac. Et reliqua
autem verborum ejus eundem Deum annuntiant, qui fuit cum
Joseph, et cum patriarchis, qui et collocutus est Moysi.

14. Et omnem Apostolorum doctrinam unum et eundem Deum annuntiasset, qui transtulit Abraham, qui promissionem hæreditatis ei fecit, qui testamentum circumcisionis apto tempore dedit, qui ex Ægypto vocavit semen ejus, servatum manifeste per circumcisionem, in signo enim dedit eam, ut non similes essent Ægyptiis, hunc factorem omnium, hunc Patrem Domini nostri Jesu Christi, hunc Deum claritatis, ex ipsis sermonibus et Actibus Apostolorum volentes discere possunt, et contemplari quoniam unus hic Deus, super quem alius non est. Si autem et erat super hunc alius Deus, ex abundanti per comparisonem diceremus, hic illo melior est. Melior enim ex operibus apparet, quemadmodum et ¹prædiximus: et cum illi nullum Patris sui opus habeant ostendere, hic solus ostenditur Deus. Si quis autem *ægrotans circa*
 1 Tim. vi. 4. *questiones*, ea quæ ab Apostolis de Deo dicta sunt, allegorisanda existimat, prædictos sermones nostros discutiat, in quibus unum Deum conditorem et factorem omnium ostendimus, et ea quæ ab illis dicuntur destruximus et denudavimus, et ²inveniet consonantes eos Apostolorum doctrinæ, et sic habere quemadmodum docebant et persuadebantur, quoniam unus est fabricator omnium Deus: et cum repulerit a sententia sua tantum errorem, et eam ³*inveniet* G. 231.
 quæ est adversus Deum blasphemiam, et a semetipso inveniet rationem, cognoscens et eam quæ est secundum Moysem legem, et gratiam Novi Testamenti, utraque apta temporibus, ad utilitatem humani generis ab uno et eodem præstita Deo.

15. Omnes enim qui sunt malæ sententiæ, moti ab ea legislatione, quæ secundum Moysem, dissimilem eam et contrariam Evangelii doctrinæ arbitantes, jam ⁴non sunt conversi, uti differentiæ utriusque Testamenti inquirerent causas. Deserti

¹ *ei, αὐτῷ*, omitted by CL. and MASS.

² Vol. I. p. 362.

³ CLERM. *invenies*. Possibly also the translator read *εὐφρεῖ συμφώνους* as

εὐφρεῖς, embodying the following letter.

⁴ *Non sunt conversi*. Interpres οὐκ ἐρπαρῆσαν, debebat vertere: non eo animum appulerunt. GRABE.

igitur cum sint a paterna dilectione, et inflati a Satana, conversi in Simonis Magi doctrinam, abstiterunt sententiis suis ab eo qui est Deus, et putaverunt quid 'semetipsos plus invenisse quam Apostoli, alterum Deum adinvenientes; et Apostolos quidem adhuc quæ sunt Judæorum sentientes, annuntiassse Evangelium, se autem sinceriores et prudentiores Apostolis esse. Unde et Marcion, et qui ab eo sunt, ad intercidendas conversi sunt Scripturas, 'quasdam quidem in totum non cognoscentes, 'secundum Lucam autem Evangelium et Epistolas Pauli decurtantes, hæc sola legitima esse dicunt, quæ ipsi minoraverunt. Nos autem etiam ex his quæ adhuc apud eos custodiuntur, arguemus eos, donante Deo, 'in altera conscriptione. Reliqui

LIB. III.
xii. 15.
GR. III. xii.
MASS. III.
xii. 12.

¹ *semetipsos plus invenisse.* MARSUET's reading on the authority of the CLEM. MS. GRABE reads *quod a se-metipsis plus invenissent.* The CLEM. also has *quid*, τὶ... εὐρηκέναι.

² *Utramque Epistolam ad Timotheum, et eam quæ est ad Titum, Marcionem penitus rejecisse scribit lib. v. in eundem Tertullianus. FEUARD. Sed et S. Lucæ Acta Apostolica atque Apocalypsin S. Joannis quasi falsa rejecisse scribit non modo Auctor Appendicis ad lib. Tertulliani de Præscript. adversus hæreticos cap. 51, sed ipse quoque Tertullianus idem testatur; de Apocalypsi quidem lib. iv. adversus Marcionem cap. 5, de Actis Apostolorum vero lib. v. contra ipsum cap. 2, ex quo loco illustrandus alter lib. de Præscript. adversus hæreticos cap. 22 et 23. Imo de Actis res clara est ex ipsius Irenæi mox seq. cap. 14. GR.*

³ *Qui decurtationes hæc atque corruptiones Evangelii Lucæ ac Epistolarum Pauli, omnes et singulas cognoscere cupit, legat Epiphaniî Hæresin XLII. Marcionitarum; atque Tertulliani lib. iv. et v. contra Marcionem; in quorum priori ex eis Evangelii S. Lucæ partibus, quas Marcion agnoverat, eundem refellit; posteriori autem ex reliquiis epistolarum Pauli adversus eum disputat. Præsertim ex lib. iv. cap. 7, patet, hunc hæreticum tribus prioribus Lucæ capitibus integris, et maxima quarti parte, resectis, ita Evangelium suum incepisse: Anno quinto*

decimo principatus Tiberiani, Deus descendit in civitatem Galilææ Capharnaum. *Unde Irenæo* I. 29 [Tom. I. 217], *dicitur*, Id quod est secundum Lucam Evangelium circumcidens, et omnia quæ sunt de generatione (nativitate) Domini conscripta, auferens. *Dum vero mox addidit*: Et de doctrina sermonum Domini multa auferens, in quibus manifestissime conditorem hujus universitatis suum Patrem confitens Dominus conscriptus est; *respexit præcipue ad verum* 21, *capitis x. Lucæ.* Confiteor tibi Pater Domine coeli et terræ &c. ubi vocem Patris expunxit Marcion, ut ex Tertulliani lib. iv. cap. 25, liquet; cum quo confer Epiphanius in dicta hæresi XLII. *Confutatur.* 22. GRABE.

⁴ *Respexit hunc locum Eusebius lib. v. Hist. cap. 8, ita de Irenæo scribens*: Ἐπὶ τῷ ἔργῳ δὲ ὁ αὐτὸς, ἐκ τῶν Μαρκίωνος συγγραμμάτων ἀντιλέγει αὐτῷ ἐν τῷ σπουδαίῳ. GRABE. If such a work had been composed by IRENÆUS, HIPPOLYTUS must certainly have mentioned it. But in the *Philosophumena* we find little that reminds us of IRENÆUS, so far as the Marcionite heresy is concerned; this system is traced back to Empedocles, and is exhibited in a philosophical rather than a theological point of view. Again, if antiquity had preserved any trace of such a work, we may be sure that TERTULLIAN would have used it in working out

LJB. III.
xii. 15.
GR. III. xii.
MASS. III.
xii. 12.

vero omnes falso scientiæ nomine inflati, Scripturas quidem confitentur, interpretationes vero convertunt, quemadmodum ostendimus in primo libro. Et quidem hi qui a Marcione sunt statim blasphemant fabricatorem, dicentes eum malorum fabricatorem, propositum initii sui ¹tolerabiliorem habentes, duos naturaliter dicentes deos, distantes ab invicem, alterum quidem bonum, alterum autem malum: hi autem qui sunt a Valentino, nominibus honestius utentes, et Patrem, et Dominum, et Deum, hunc qui est fabricator, ostendentes, propositum sive sectam blasphemio-riorem habent, neque ab aliquo ex his quæ sunt intra plenitudinem Æonibus dicentes eum emissum, sed ab ea labe quæ extra Pleroma expulsa est. Hæc autem omnia contulit eis scripturarum et dispositionis Dei ignorantia. Nos autem et causam differentiæ testamentorum, et rursum unitatem et consonantiam ipsorum, in his quæ deinceps futura sunt, referemus.

Heb. ii. 10;
vii. 26;
viii. 1.

Act. vii. 56.

Act. vii. 60.

Osee xii. 10.

16. Quoniam autem et Apostoli et ²discipuli ipsorum, sic docebant, quemadmodum Ecclesia prædicat, et sic docentes perfecti fuerunt, propter quod et evocabantur ad ³perfectum: Stephanus hæc docens, adhuc cum super terram esset, vidit gloriam Dei, et Jesum ad dexteram, et dixit: *Ecco, video cælos apertos, et Filium hominis ⁴stantem a dexteris Dei*. Et hæc dixit, et lapidatus est, et sic perfectam doctrinam adimplevit, per omnia martyrii magistrum imitans, et postulans pro eis qui se interficiebant, et dicens: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum*. Sic erant perfecti, qui unum et eundem Deum, ab initio usque ad finem variis dispositionibus assistantem humano generi, sciebant; quemadmodum ait Osee propheta, *Ego visiones implevi, et in manibus prophetarum similatus sum*. Qui ergo usque ad mortem tradiderunt animas propter Evangelium Christi, quomodo poterant secundum insitam opinionem hominibus loqui? Quod ipsum si

his five books *adv. Marc.*, since he confessedly makes a liberal use of this work of IRENÆUS in his treatise *c. Valent.* But we hear nothing of it. Cf. *c. Val.* c. 5, and Vol. I. 219, n. 2.

¹ *Omnia exemplaria habent, intolerabiliorem, excepto ABUND. ex quo contrariam lectionem eligere placuit. Quippe Irenæus, comparatis inter se Valentini et Marcionis sectis, hanc prima voce blasphemiam in Creatorem ejaculari ait, re ipsa tamen tolerabiliorem esse illa; utpote quæ non statim quidem adeo horrenda*

sonet, aut majorem in recessu habeat blasphemiam. Debuisset autem Interpres, si quidem πρόθεω propositum vertere ei placuit, tolerabilius adicere. G.R. Marcion taught that these two intelligent principles, and matter, were three distinct eternal principles. See *TEBT. c. Marc. I. 2, &c.*; *HIPP. Ph. VII. 29—31, X. 19.*

² *μαθηται*, as in *c. xv.* and elsewhere.
³ *διὸ καὶ ἐξεκλήθησαν εἰς τὸν τετελειωμένον.*

⁴ *CL., MASS. ad dexteram adstantem Dei.*

fecissent, non paterentur: sed quoniam contraria his qui non
 12. assentiebant veritati prædicabant, ideo et passi sunt. Manifestum
 est ergo, quoniam non derelinquebant veritatem, sed cum omni
 fiducia Judæis et Græcis prædicabant; Judæis quidem, Jesum
 eum qui ab ipsis crucifixus est esse Filium Dei, judicem vivorum
 et mortuorum, a Patre accepisse æternum regnum in Israel,
 quemadmodum ostendimus; Græcis vero unum Deum qui omnia
 fecit, et hujus Filium Jesum Christum annuntiantes.

LIB. III.
 xii. 16.
 GR. III. xii.
 MASS. III.
 xii. 13.

17. Manifestius autem hoc ostenditur ex Apostolorum Epi-
 stola, quam neque Judæis, neque Græcis, sed ipsis qui ex gentibus
 in Christum credebant, confirmantes fidem ipsorum, miserunt.
 Cum enim descendissent quidam a Judæa in Antiochiam, in qua
 et primum omnium discipuli Domini pro fide, quam in Christo
 habebant, vocati sunt Christiani, et suaderent eis qui crediderant
 in Dominum circumcidi, et reliqua secundum legis observationem
 perficere; et ascendissent Paulus et Barnabas Hierosolymam ad
 alteros Apostolos propter hanc quæstionem, et universa Ecclesia
 convenisset in unum, Petrus dixit eis: *Viri fratres, vos scitis*
quoniam a diebus antiquis ¹*in vobis Deus elegit, ut ex ore meo*
audirent gentes verbum Evangelii, et crederent: et cordis inspector
Deus testimonium perhibuit eis, dans eis Spiritum sanctum, sicut et
nobis, et nihil discevit inter nos et ipsos, emundans per fidem corda
illorum. Nunc igitur quid tentatis Deum, imponere jugum super
cervicem discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos valuimus
portare? Sed per gratiam Domini ²*nostri Jesu Christi credimus*
nos posse salvari, quomodo et illi. Post quem Jacobus dixit: Viri
fratres, Simon retulit, quemadmodum ³*Deus excogitavit accipere ex*
gentibus populum nomini suo. ⁴*Et sic conveniunt sermones prophe-*
tarum, sicut scriptum est: Post hæc revertar, et reedificabo taber-
na culum David quod cecidit, et disturbata ejus ædificabo, et erigam
illud, uti requirant reliqui hominum Dominum, et omnes gentes, in
quibus invocatum est nomen meum super eos, dicit Dominus, faciens

Act. xv.
 7-11.

Act. xv.
 14-20.

Amos ix. 11.
 12.

¹ *in vobis.* As GRABE remarks, the
 ALEX. MS. has *ὑμῶν* in lieu of the more
 usual *ὑμῶν*, which is also read in the
 Const. Apost. VI. 12, and in the Com-
 mentary of CHRYSOSTOM. The Syriac
 takes *ἐν ὑμῶν* as applied to himself by
 S. Peter, *ܐܢܝܢ ܕܝܢ ܕܝܢ* ex
 ore meo, meo inquam.

² *nostri.* So the Syriac *ܕܝܢ*;

³ The ALEX. MS. also omits *πρωτον*.
 The Syriac embodies *πρωτον* *ἐπεκελευατο*
 in *ܐܢܝܢ* which means both to begin
 and to purpose.

⁴ *Et sic.* Pro *τοῦτω* Irenæus vel
 interpres ejus legi *οὕτως*, quomodo etiam
 primitus in Cod. Cantabrig. scriptum
 fuit, sed recentiori manu correctum.
 GRABE.

LIB. III.
xii. 17.
GR. III. xii.
MASS. III.
xii. 14.

Act. xv. 23—
29.

¹ *hæc. Cognitum a seculo est Deo ²opus ejus: propterea ego secundum me judico, non molestari eos qui ex gentibus convertuntur ad Deum, sed præcipiendum eis, uti abstineant a ³vanitatibus idolorum, et a fornicatione, et ⁴a sanguine: et quæcunque nolunt sibi fieri, aliis ne faciant.* Et cum hæc dicta essent, et omnes consensissent, scripserunt eis sic: *Apostoli et Presbyteri ⁵fratres, his qui sunt in Antiochia et Syria et Cilicia fratribus ex gentibus, salutem. Quoniam audivimus, quia ex nobis quidam exeuntes turbaverunt vos sermonibus, destruentes animas vestras, ⁶quibus non præcepimus, dicentes, Circumcidimini et servate Legem; placuit nobis convenientibus in unum, electos viros mittere ad vos cum dilectissimis nostris Barnaba et Paulo, hominibus qui tradiderunt animam suam pro nomine Domini nostri Jesu Christi. Misimus igitur Judam et Silam, et ipsos per sermonem annuntiantes ⁷nostram sententiam. Placuit enim sancto Spiritui, et nobis, nullum amplius vobis pondus imponere, quam hæc quæ sunt necessaria, ut abstineatis ab idolothytis, et sanguine, et fornicatione: et quæcunque non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis: a quibus custodientes vos ipsos, bene agetis, ⁸ambulantes in Spiritu sancto. Manifestum est igitur ex his omnibus, quoniam non alterum Patrem esse docebant, sed libertatis*

¹ ταῦτα πάντα is the received text. The latter word, from its similarity, was lost in the Alexandrian and other copies, as was the case with that of IRENÆUS.

² So also the Codex BEZÆ; and since the one work of the conversion of the heathen is here considered, the singular is not inapplicable. Syr. *Opera*.

³ Gr. τῶν ἀλογημάτων τῶν εἰδώλων. The quotation is apparently affected by *vanis simulachris*, p. 65. The Syr. read εἰδωλοθύτων, with which the sequel agrees.

⁴ *Quemadmodum Irenæus vel ejus Interpretæ, hic et paulo post, ita et Cod. Cantabrig. utroque in loco omittit, καὶ πικτοῦ, atque addit: καὶ ὅσα μὴ θέλωσιν ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖτε, posteriori loco, ποιεῖν. Agnoscit quoque hanc appendicem CYPRI. ad Quir. 3, c. 119. GRABE.*

⁵ The ALEX. and CAMBRIDGE MSS. omit the word *καὶ*, but the term ἀδελφοὶ corresponds with the collective description in v. 22, σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, and

requires the copula, as in the Syriac.

⁶ *quibus non præcepimus.* These words are transposed, and should follow the word *Legem*.

⁷ N. T. τὰ αὐτὰ.

⁸ *ambulantes in Sp. s. Hæc iterum est appendix, et in Cod. Cant. exarata, et a TERT. de Pud. 12, his expressa verbis: Vectante vos Spiritu sancto. GR. The word in the Gr. text is ἐβρώσθε, which the Syriac also renders paraphrastically ܒܠܝܬܐ ܕܢܝܢܐ ܕܥܠܝܐ Be firm in our Lord; but some transcriber mistook the middle term for the customary Rabbinical valet ܒܠܝܬܐ, which in the Talmud Tr. Gittin is interpreted by the Gloss, ܒܠܝܬܐ ܕܢܝܢܐ, ἐβρώσθε. The word having been so written, was rendered into Greek by φερόμενοι, as though it were referrible to ܒܠܝܬܐ ܕܢܝܢܐ Prov. ix. 6. So the Codex BEZÆ has φερόμενοι ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, which TERTULLIAN rendered as φέροντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος.*

novum testamentum dabant his, qui nove in Deum per Spiritum sanctum credebant. Ipsi autem ex eo quod quaererent, an oporteret circumcidi adhuc discipulos necne, manifeste ostenderunt non habuisse se alterius Dei contemplationem.

LIB. III.
xii. 17.
GR. III. xii.
MASS. III.
xii. 14.

18. Cæterum non talem timorem circa primum habuissent Testamentum, ut nec cum ethnicis quidem convesci vellent. Nam et Petrus, quamvis ad catechizandos eos missus esset, et tali visione ¹conterritus fuisset, cum timore tamen multo locutus est ad eos dicens: *Ipsi scitis quoniam non est fas viro Judæo conjungi, aut convenire cum allophylo: mihi autem Deus ostendit, neminem communem aut immundum dicere hominem: quapropter sine contra-*

Act. x. 28, 29.

Διὰ τῶν λόγων τούτων σημαίνων, ὅτι οὐκ ἂν ἐπεπόρευτο πρὸς αὐτοὺς, εἰ μὴ κεκέλευστο. Ἴσως γὰρ οὐδὲ τὸ βάπτισμα οὕτως εὐχερῶς ἔδωκεν αὐτοῖς, εἰ μὴ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐπαναπαύοντος αὐτοῖς, προφητεύοντας αὐτοὺς ἀκηκόει. Καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγε· Μήτις τὸ ὕδωρ κωλύσαι δύναται τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον, ὡς καὶ ἡμεῖς; πείθων ἅμα τοὺς συμπαρόντας, καὶ σημαίνων, ὅτι εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτοὺς ἐπαναπέπαυτο, ἦν ὁ κωλύων αὐτοὺς τοῦ βαπτίσματος.

dictione veni; his sermonibus significans, quoniam non abisset ad eos, nisi jussus fuisset. Sic æque ne baptismum quidem facile dedisset, nisi, Spiritu sancto requiescente super eos, prophetantes eos audisset. Et propter hoc dixit: *Num quis aquam vetare potest ad baptizandum hos, qui Spiritum sanctum acceperunt, quemadmodum et nos?* Suadens simul his qui secum erant, et significans, quoniam nisi Spiritus sanctus super eos requievisset, exsisteret qui eos prohiberet a baptismo.

Act. x. 47.

19. Hi autem qui ²circa Jacobum Apostoli gentibus quidem libere agere permittebant, concedentes nos Spiritui Dei. Ipsi

¹ *conterritus*. Since one of MERCEB'S MSS. has the reading *contritus*, and the present is not at all suited to the sense; since also S. Peter himself speaks of being constrained by that which he saw in his trance, Acts xi. 17; I consider *constrictus* to be the true reading, as the translation of *συνεχόμενος*.

² CL., VOSS., MASS., *numquid aliquis*.

³ *Græca phrasis* οὐ περὶ δέῖνα ἀρε

non unicum hominem, sed eos quoque qui cum ipso sunt, denotet; hic cum Jacobo reliquos simul Apostolos intelligo, præsertim quia sequitur: Ipsi vero scientes, &c. Cæterum Irenæus hoc loquendi genere primatum inter Apostolos S. Jacobo tribuisse videtur, tamquam Episcopo Hierosolymitanæ Ecclesiæ, ex qua habuit omnis Ecclesiæ initium, et μητροπόλει τῶν τῆς καὶ τῆς διαθήκης πολιτῶν, 226 G. GR.

LIB. III. vero eundem scientes Deum, perseverabant in pristinis observa-
xii. 9. tionibus, ita ut et Petrus quoque timens ne culparetur ab ipsis,
GR. III. xii. ante manducans cum gentibus propter visionem et propter
MASS. III.
xii. 13.
 Gal. II. 12, 13. Spiritum qui requieverat super eos, cum tamen advenissent qui-
 dam ab Jacobo, separavit se, et non manducavit cum eis; hoc
 ipsum autem dixit Paulus et Barnabam fecisse. Sic Apostoli, quos
 Joh. xv. 27. universi actus et universæ doctrinæ Dominus testes fecit, ubique
 Act. I. 8. enim simul cum eo assistentes inveniuntur Petrus et Jacobus et
 Johannes, religiose agebant circa dispositionem legis, quæ est
 secundum Moysem, ab uno et eodem significantes esse Deo.
 Quod quidem non fecissent secundum quæ prædiximus, si præter
 eum qui legis dispositionem fecit, alterum Patrem a Domino didi-
 cissent.

CAP. XIII.

*Adversus eos qui dicunt, tantum Paulum ex Apostolis,
 cognovisse veritatem.*

1. ¹ Eos autem qui dicunt, solum Paulum veritatem cogno-
 visse, cui per revelationem manifestatum est mysterium, ipse
 Gal. II. 8. Paulus convincat ¹ eos, dicens, unum et ipsum Deum operatum Pe-
 tro in apostolatam circumcisionis, et sibi in gentes. Ipsius ergo
 Dei Petrus erat Apostolus, cujus et Paulus; et quem Petrus
 in circumcissione annuntiabat Deum, et Dei Filium, hunc et
 Paulus in gentes. Neque enim ut solum Paulum ² salvaret, venit
 Dominus noster; nec sic pauper Deus, ut unum solum haberet
 Apostolum, qui dispositionem Filii sui cognosceret. Et Paulus
 autem dicens: *Quam speciosi pedes evangelisuntium bona, evangeli-*
 Rom. x. 15, *santium pacem*, manifestum facit, quoniam non unus, sed plures
 ex Rom. III. 7. erant, qui veritatem evangelisabant. Et rursus in ea epistola quæ
 est ad Corinthios, cum prædixisset omnes qui ³ Deum post resur-

¹ i. e. the Marcionites, who admitted the Pauline Epistles to be genuine, and the Gospel of S. Luke, as having been written under the eye of S. Paul.
 eos... eos, τοὺς δὲ λέγοντας... ἐλέγχῃ τοὺτους.

² CLERM., MASS., *salvare* without *ut*, which appears however in the Voss. and MERC. II. MSS. GRABE's reading therefore is retained. Scripture says Θεὸς οὐδεὶς ἐώπακε πῶποτε, and IRENÆUS can

scarcely have written Θεὸς the word *Deum* must have arisen out of *Δνm*, the abbreviation of *Dominum*. The text that he is about to adduce would never have caused the author to write Θεὸς, for although it speaks of seeing the Father, this is only collaterally to the main argument, which establishes the fact that Christ gave the Apostolical commission, not to S. Paul alone, but to the entire collegium of the Apostles; to all of

rectionem viderunt, intulit : *Sive autem ego, sive illi, sic annuntiamus, et sic credidistis*: unam et eandem prædicationem confitens
 234. omnium eorum qui Deum viderunt post resurrectionem a mortuis.
 LIB. III. xiii. 1.
 GR. III. xiii. MASS. III. xiii. 1.
 1 Cor. xv. 11.

2. Et Dominus autem Philippo volenti Patrem videre, respondit: *Tanto tempore vobiscum sum, et me non cognovisti, Philippe? qui videt me, videt et Patrem. Quomodo tu dicis, Ostende nobis Patrem? Ego enim in Patre, et Pater in me, et a modo cognovistis eum, et vidistis.* Quibus ergo Dominus testimonium dixit, quoniam et cognoverunt in ipso et viderunt Patrem, Pater autem veritas, hos dicere non cognovisse veritatem, est hominum falsa testantium, et eorum qui alienati sunt a Christi doctrina. Ad quid enim mittebat Dominus duodecim Apostolos ad oves quæ perierant domus Israel, si veritatem non cognoverunt? Quomodo autem et septuaginta prædicabant, nisi ipsi prius veritatem prædicationis cognovissent? Aut quomodo Petrus ignorare potuit, cui Dominus testimonium dedit, quoniam caro et sanguis non revelavit ei, sed Pater qui in cælis est? ¹ Sicut ergo Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum ² Christum et Deum Patrem; Filio quidem adducente eos ad Patrem, Patre vero revelante eis Filium.
 Joh. xiv. 7, 9, 10.
 Matt. x. 6.
 Matt. xvi. 17.
 Gal. i. 1.

3. Quoniam autem his qui ad Apostolos vocaverunt eum de quæstione, acquievit Paulus, et ascendit ad eos cum Barnaba in Hierosolymam, non sine causa, sed ut ³ ab ipsis libertas

whom he addressed himself when he said, ἀπὸ ἀπὸ γινώσκετε αὐτὸν, καὶ ἐπελάττετε αὐτὸν, Joh. xiv. 7. It is surprising that editors should have allowed this reading to pass unnoticed; but this perhaps makes it less surprising that some transcriber should have been caught by the apparent similarity of idea contained in S. John's words, and instead of *Dominum* have written *Deum*. The CL. for *qui Deum* reads *quidem*.

¹ *sicut ergo*, καθὼς ἀπα, connecting the case of S. Paul with the preceding. GRABE however imagines that something has been lost. *Nullus nostrorum MSS. Codd. supplet defectum, quem hoc loco facile deprehendas. Deest enim apodosis, qua de reliquis Apostolis*

idem prædicetur, quod de S. Paulo dictum est, nempe eos missos fuisse a Jesu et ipso Deo Patre: quæ postrema vox forte recurrens omissi commatis fuit occasio. No apodosis is required, and *eos* will refer to the Apostles, the seventy disciples, S. Peter and S. Paul collectively. The text from S. John served to introduce the mention of the several instances in which God had revealed himself by his Apostles, and then the entire period is summed by words that refer back the reader to the text, from whence the sense had so naturally flowed.

² *Christum*, restored by GRABE from the AR. MS., but cancelled again by MASS.

³ *et* is added in the CLERM. MS.

LIR. III.
xiii. 3.
GR. III. xiii.
MASS. III.
xiii. 3.

Cap. II. 1, 2.

Cap. II. 5.

gentilium confirmaretur, ipse ait in ea quæ ad Galatas est epistola:

Deinde post XIV annos ascendi in Hierosolymam cum Barnaba, assumens et Titum. Ascendi autem secundum revelationem, et contuli cum eis Evangelium quod prædico inter gentes. Et iterum ait:

¹*Ad horam cessimus subjectioni, uti veritas Evangelii perseveret* M. 201. *apud vos. Si quis igitur diligenter* ²*ex Actibus Apostolorum scrutetur tempus, de quo scriptum est* ³*ascendisse Hierosolymam propter prædictam quæstionem, inveniet eos qui prædicti sunt a Paulo annos concurrentes. Sic est consonans et velut eadem tam Pauli annuntiatio, quam et Lucæ de Apostolis testificatio.*

CAP. XIV.

De sectatore Apostolorum Luca, et quæ sunt quæ in Evangelio per solum Lucam cognovimus.

1. QUONIAM autem is Lucas inseparabilis fuit a Paulo, et cooperarius ejus in Evangelio, ipse facit manifestum, non glorians, sed ab ipsa ⁴*productus veritate. Separatis enim, inquit, a Paulo, et Barnaba et Johanne, qui vocabatur Marcus, et cum navigassent Cyprum, nos venimus in Troadem: et cum vidisset Paulus per*

Act. xv. 39.

Act. xvi. 8
seq.

¹ IRENÆUS evidently quotes Gal. ii. 5, as giving a very different sense from that which it has, when affected as in the received text with the negative. In this form it can only mean that S. Paul, in the matter of the circumcision of Titus, did not so admit the authority of the other Apostles, as to disparage his own divine commission. Whereas as it stands in IRENÆUS, it refers to the collation at Jerusalem of the Gospel preached by S. Paul, with that declared by the other Apostles; in reference to which collation he says, *In horam cessimus subjectioni, &c.* It is remarkable that TERTULLIAN having quoted this text in the negative form, proceeds to argue as if the reading were corrupt, and the Apostle's words could only be expressed with truth by the removal of the negative, *adv. Marc. v. 3. Intendamus enim et sensui ipsi, et causæ ejus, et apparebit vitatio Scripturæ . . . Dicat*

velim si non subintroissent falsi illi fratres . . . cessissent subjectioni? non opinor. Ergo cesserunt, quia fuerunt propter quos cederetur. MASSUET observes that S. JEROM speaks of a great variance in the copies of Scripture, as regards this text, some reading and some omitting the negative. He also states that the S. GERMAIN Latin MS., supposed to be of the old Italic version, prior to the Vulgate, agrees with this reading of IRENÆUS. The Syriac has the negative

ܠܐܝܬܐܢܐ

² The reader is referred by GRABE to Bp PEARSON's *Annales Paulini*, prefixed to the dissertations on the succession of the first Roman bishops. There is also much useful and compendious matter in Dr BURTON's treatise *On the Chronology of the Acts of the Apostles.*

³ CLERM., VOSS., *ascendi.*

⁴ *Productus.* Προηγμένος hoc loco verti debebat, compulsus. GR.

somnium virum Macedonem, dicentem; *Veniens in Macedoniam opitulare nobis Paule; statim, ait, quæsitimus proficisci in Macedoniam, intelligentes quoniam provocavit nos Dominus evangelizare eis. Navigantes igitur a Troade, direximus navigium in Samothracen: et deinceps reliquum omnem ipsorum usque ad Philippos adventum diligenter significat, et quemadmodum primum sermonem locuti sunt: Sedentes enim, inquit, locuti sumus mulieribus quæ convenerant; et quinam crediderunt, et quam multi. Et iterum ait: Nos autem navigavimus post dies azymorum a Philip-
 G 235. pis, et venimus Troadem, ubi et commorati sumus diebus septem. Et reliqua omnia ex ordine cum Paulo refert, omni diligentia demonstrans et loca et civitates et quantitatem dierum, quoadusque Hierosolymam ascenderent: et quæ illic contigerint Paulo, quemadmodum vinctus Romam missus est; et nomen centurionis qui suscepit eum, et parasema navium, et quemadmodum naufragium fecerunt, et in qua liberati sunt insula; et quemadmodum humanitatem ibi perceperunt, Paulo curante principem ipsius insulæ; et quemadmodum inde Puteolos navigaverunt, et inde Romam pervenerunt, et quanto tempore Romæ commorati sunt. Omnibus his cum adesset ¹Lucas, diligenter conscripsit ea, uti neque mendax, neque ²elatus deprehendi possit, eo quod omnia hæc constarent, et seniore eum esse omnibus qui nunc aliud docent, neque ignorare veritatem. Quoniam non solum ³prosecutor, sed et cooperarius fuerit Apostolorum, maxime autem Pauli, et ipse autem Paulus manifestavit in epistolis, dicens: *Demas me dereliquit, et abiit ⁴in Thessalonicam, Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam: Lucas est mecum solus. Unde ostendit quod semper junctus ei et inseparabilis fuerit ab eo. Et iterum in ⁵ea epistola quæ est ad Colossenses, ait: Salutat vos Lucas medicus dilectus. Si autem Lucas quidem, qui semper cum Paulo prædicavit, et dilectus ab eo est dictus, et cum eo evangelisavit, et creditus est referre nobis Evangelium, nihil aliud ab eo ⁶didicit, sicut ex verbis ejus ostensum est, quemadmodum hi qui**

LIB. III.
xiv. 1.
GR. III. xiv.
MASS. III.
xiv. 1.

Act. xvi. 13.

Act. xx. 5, 6.

Act. xxi.
seq.
Act. xxvii. 1.
Act. xxviii.
11.

2 Tim. iv. 10,
11.

Col. iv. 14.

¹ Lucas, omitted in the AB. MS.

² elatus, ἐλεγχθεῖς, rendered as ἐνεχθεῖς, which has escaped notice.

³ prosecutor, παράπονος. GR. but ἀκλόουτος was more probably the word.

⁴ in is replaced in the text, as read in the CLERM., ARUND., and MEBC. MSS.

⁵ ea, omitted in the AB. MS., is read in the CLERM.

⁶ The ARUND. reading is followed as preferable to the CLERM. MS. *dicūt*; it agrees better with the sequel; the Greek may have been, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἀπ' αὐτοῦ (τοῦ Παύλου, &c.) ἔμαθεν.

nem Elizabeth, et angelorum ad pastores descensum, et ea quæ ab illis dicta sunt, et Annæ et Simeonis de Christo testimonium, et quod duodecim annorum in Hierusalem relictus sit, et baptismum Johannis, et quot annorum Dominus baptisatus sit, et quia in quintodecimo anno Tiberii Cæsaris. Et in ¹magisterio illud quod ad divites dictum est: *Væ vobis divites, quoniam percipitis consolationem vestram. Et, væ vobis qui satiati estis, quoniam esurietis: et qui ridetis nunc, quia plorabitis. Et, væ vobis cum benedixerint vos homines omnes. Secundum hæc enim faciebant et pseudoprophetae patres vestri.* Et omnia hujusmodi per solum Lucam cognovimus, (et plurimos actus Domini per hunc didicimus, ²quibus et omnes utuntur:) ut ³et multitudinem piscium, quam concluserunt hi qui cum Petro erant, jubente Domino ut mitterent retia: et illa quæ per octodecim annos passa, curata fuerat mulier die sabbatorum: et de hydropico, quem curavit Dominus die sabbatorum, et quemadmodum disputavit quod curavit in hac die: et quemadmodum docuit discipulos primos discubitus non appetere: et quoniam pauperes et debiles vocare oportet, qui non habent retribuere: et qui ⁴pulsavit nocte sumere panes, et propter instantiam importunitatis sumit: et quoniam apud Phariseum recumbente eo, peccatrix mulier osculabatur pedes ejus et unguento ungebat, et quæcunque propter eam dixit ad Simonem Dominus de duobus debitoribus: et de parabola divitis illius qui reclusit quæ ei ⁵nata fuerant, cui et dictum est, *In hac nocte ⁶expostulabunt animam tuam a te: Quæ autem præparasti, cujus erunt?* similiter autem et divitis qui vestiebatur purpura, et jocundabatur nitide, et egenum Lazarum: et eam

LIT. III.
xiv. 3.
GR. III. xiv.
MASS. III.
xiv. 3.

Cap. ii.
Cap. iii.

Cap. vi. 24, 25,
26.

Cap. v.

Cap. xlii.

Cap. xiv.

Cap. xi.

Cap. vii.

Cap. ii.

Cap. xvi.

Cap. xvii. 5.

¹ *παπαιδείας*, and cf. I. 143, n. 2, end. GRABE however suggests *διδασκαλία*.

² *quibus et omnes utuntur*, als *καὶ πάντες* (*Evangelistæ* sc.) *χρῶνται, καθὼς κ.τ.λ.* The author having instanced certain sayings of our Lord that are recorded only by S. Luke, adds parenthetically that he also mentions many events in common with the other Evangelists, and then details other circumstances peculiar to S. Luke, resuming his subject with *καθὼς καὶ*.

³ There is authority both for *et*, AB. MS., and *ut*, CLERM. and VOSS.

Both may have been written by the translator.

⁴ MASS. prints *pulsat*, and quotes the authority of the CLERM. MS. It is singular that by mistake *et quoniam pauperes... sumit* is there written twice, and both times with *pulsavit*. The second time also we have *noctu* for *nocte*.

⁵ *τὰ γεννητά.*

⁶ *Expostulabunt animam. Cyprianus in orationem Dominicæ. Stulte, hac nocte expostulatur anima tua. Tertullianus libro quarto adversus Marcionem, reposcent. Græce est ἀραιτοῦν. FEUARD.*

LJB. III. quam ad discentes suos dixit responsionem, quando dixerunt ei :
 xiv. 3. *Adjice nobis fidem* : et eam quæ ad Zacchæum publicanum facta
 GR. III. xiv. est confabulationem : et de Phariseo et publicano, qui simul
 MASS. III. xiv. 3.
 Cap. xix. adorabant in templo : et de decem leprosis, quos simul emundavit
 Cap. xviii. in via : et quoniam de vicis et plateis claudos et ¹lucos jussit
 Cap. xv. colligi ad nuptias ; et parabolam judicis qui Deum non timebat,
 Cap. xviii. quem instantia viduæ fecit ut vindicaret eam : et de arbore fici
 Cap. xiii. quæ erat in vinea, quæ non faciebat fructum. Et alia multa sunt
 quæ inveniri possunt a solo Luca dicta esse, quibus et Marcion
 et Valentinus utuntur. Et super hæc omnia post resurrectionem
 in via ad discipulos suos quæ locutus est, et quemadmodum cog-
 noverunt eum in fractione panis.

4. Necesse est igitur et reliqua quæ ab eo dicta sunt, reci-
 pere eos, aut et his renuntiare. Non enim conceditur eis ab his
 qui sensum habent, quædam quidem recipere ex his quæ a Luca
 dicta sunt, quasi sint veritatis ; quædam vero ²refutare, quasi non
 cognovisset veritatem. Et si quidem refutaverint hi qui a Mar-
 cione sunt, non habebunt Evangelium : hoc enim quod est secun-
 dum Lucam quemadmodum ³prædiximus, decurtantes, gloriantur
 se habere Evangelium ; hi vero qui a Valentino sunt, cessabunt a
 plurimo vaniloquio suo : ex hoc enim multas occasiones subtili-
 loquii sui acceperunt, interpretari audentes male, quæ ab hoc bene
 sunt dicta : si autem et reliqua suscipere cogentur, intendentes
 perfecto Evangelio, et Apostolorum doctrinæ, oportet eos pœni-
 tentiam agere, ut salvari a periculo possint.

CAP. XV.

Adversus eos qui frustrantur Paulum Apostolum.

1. EADEM autem dicimus iterum et ⁴his, qui Paulum Apo- M. 203
 stolum non cognoscunt, quoniam aut reliquis verbis Evangelii,
 quæ per solum Lucam in nostram venerunt agnitionem, renun-
 tiare debent, et non uti eis ; aut si illa recipiunt omnia, habent
 necessitatem recipere etiam eam testificationem, quæ est de
 Paulo, dicente ipso, primum quidem Dominum ei de cælo locu-

¹ AR. cæcos.

² See Vol. I. 1, n. 3.

³ See pp. 50, 67.

⁴ Among others the Ebionites who considered him to be an apostate from the Law, Vol. I. 213.

tum: *Saule, Saule, quid me persequeris? Ego sum Jesus¹ Christus, quem tu persequeris*: deinde Ananiæ de eo² dicente: *Vade, quoniam vas electionis mihi est iste, ut portet nomen meum³ in gentibus, et regibus, et filiis Israel. Ego enim demonstrabo ei⁴ ex ipso, quanta oporteat eum pati propter nomen meum.* Qui igitur non

LIB. III.
xv. 1.
GR. III. xv.
MASS. III.
xv. 1.

Act. xxii. 8;
xxvi. 15;
ix. 15, 16.

G. 237. Apostolum, quando in hoc sit electus: neque Lucam mendacem esse, possunt ostendere, veritatem nobis cum omni diligentia annuntiantem. Fortassis enim et propter hoc operatus est Deus plurima Evangelia ostendi per Lucam, quibus necesse haberent omnes uti, ut⁵ sequenti testificationi ejus, quam habet de actibus et doctrina Apostolorum, omnes sequentes, et regulam veritatis inadulteratam habentes, salvari possint. Igitur testificatio ejus vera, et doctrina Apostolorum manifesta et firma, et nihil subtrahens, neque alia quidem in abscondito, alia vero in manifesto docentium.

2. Hoc enim fictorum et prave seducentium et hypocritarum est molimen, quemadmodum faciunt hi qui a Valentino sunt. Hi enim ad multitudinem propter eos qui sunt ab Ecclesia, quos⁶ communes⁷ et Ecclesiasticos ipsi dicunt, inferunt sermones, per

¹ Gr. T. and Syr. *Nazaræus*.

² Dico^{tem} legendum patet, quia non ad Lucam, sed ad Dominum refertur. GRABE. But the construction is dependent upon μαρτύριον, though the translator has failed to observe it, e. g. εἶτα τῷ Ἀνανίᾳ περὶ αὐτοῦ λέγοντος (τοῦ Χριστοῦ sc.)

³ ἐν in error for ἐνώπιον, but Syr. ܡܫܚܝܐ in gentibus.

⁴ ex ipso. These words representing ἐκ τούτου (τοῦ χρόνου sc.) were inserted carelessly, the quotation having been made from memory. There is no authority of any kind for the interpolation.

⁵ sequenti. MASSUET observes that the translator follows the Greek concord, the verb ἀκολουθεῖν governing the dative.

⁶ communes, καθολικοῖς, the word Catholicus not yet having been added to the Latin in its ecclesiastical sense. TERTULLIAN makes use of the word, but in the sense of general, public, &c. So, *quam catholice in medium proferebant. Præscr. Hæc. c. xxvi.* The goodness of God is *catholica et summa illa bonitas. adv. Marc. II. 17.* It is the correlative term of *ex parte*, e. g. *ab eo permittitur... catholice fletis hæc, a quo et ex parte. de Fug. 3.* Hence the word not having been as yet adopted by the Church when the translator wrote, the Greek term is rendered by *communes*. If so, the name of Catholic may have been applied first to the Church of Christ by the Gnostic party, as a contemptuous term for the οἱ πολλοί.

⁷ et is restored to the text from the CLERM. copy, whereby Ecclesiasticos is

LIB. III.
xv. 2.
GR. III. xv.
MASS. III.
xv. 2.

quos capiunt simpliciores, et illiciunt eos, ¹simulantes nostrum tractatum, ut sæpius audiant; qui ²et jam quæruntur de nobis, quod cum similia nobiscum sentiant, sine causa abstineamus nos a communicatione eorum, et cum eadem dicant, et eandem habeant doctrinam, vocemus illos hæreticos: et cum dejecerint aliquos a fide per quæstiones, quæ fiunt ab eis, et non contradicentes auditores suos fecerint, his separatim inenarrabile plenitudinis suæ enarrant mysterium. Decipiuntur autem omnes, qui quod est in verbis verisimile, se putant posse ³discere a veritate. Suasorius enim et verisimilis est, et exquirens fucos error: sine fuco autem est veritas, et propter hoc pueris credita est. Et si aliquis quidem ex his qui audiunt eos, quærat solutiones, vel contradicat eis, hunc quasi non capientem veritatem, et non habentem de superioribus a matre sua semen affirmantes, in totum nihil dicunt ei, mediarum partium dicentes esse illum, hoc est psychicorum. Si autem aliquis quasi ⁴parvam ovem, deditum semetipsum ipsis præbeat, ⁵imitationem illorum, et redemptionem illorum consecutus, est in-

shewn to be the interpretation of καθολικῶς preceding. And that such was the primitive meaning of the term is clearly shewn by MASSUET, who says in his note: Nec Valentinianis peculiaris fuit ea nominis *Ecclasiasticus* acceptio. Veteres non raro eo nomine designabant *Catholicos*. Sic *Const. Ap. II.* 58. Jubetur, ut, si frater aut soror ex alia parocia advenerit, qui commendatitias afferant, diaconus quæ ad eos spectant, probe inquirens, et πιστοί, et ἐκκλησιαστικοί, et μή ἀπὸ ἀλτρεῶς εἶσι μεμολυσμένοι, an fideles sint, an ecclasiastici, an nulla hæresi contaminati. Sic etiam ORIGENES, Tom. XVI. Explanationum in Johannis Evangelium, Dicit profecto Heracleon, et secum fortassis sentiens alius *Ecclasiasticus*. Eodem sensu accepit et HIERON. Pr. in Mat. et in Ez. 13.

¹ *Simulantes nostrum tractatum*. Tractatum, intellige sermonem, et hæc explica per ista in Proemio lib. I., ὁμοία μὲν λαλοῦντας, ἀνόμοια δὲ φρονοῦντας; nec non illa [c. XVI. 1] hujus libri: Lingua quidem unum Christum Jesum confitentes, divisi vero sententia. GR. Cf. I. 301, ut sæpius audiant, ὡς πολλάκις ἀκροῶνται.

² *et jam*, from the AR. MS. *et kal dh.*

³ *discere*. This word is restored again instead of *discernere*, a mere conjectural reading of BILLIUS, but adopted by FEUARDENT, MASSUET and STIEREN. The testimony of MSS. is wholly in favour of *discere*, and in fact it makes a better sense; for *omnes*, however, *omnino* would seem to be required; the translator having read *παρτες* for *παρτῶς*. The meaning then would be, *But they are altogether deceived, who imagine that they may learn from the Scriptural texts adduced by heretics, that which their words plausibly teach.*

⁴ *Nulla textui vi illata*, quasi parvam ovem, ex vet. Codd. Feuard. Arund. et Merc. II. eligo (adde et Clarom.): *quanquam* in Arund. *duæ tantum literæ ou*, annexo abbreviationis signo sint exarata, ita ut utrovīs modo legere possis et in eodem ac Merc. II. *parvum sit scriptum*. Nam *προβάτιος* pro homine simplicissimo, qui præceps in pericula instar oviculæ ruīt, accipitur, velut apud Aristophanem in *Pluto*. GR. But ERASM., GALL., FEU., have *parvum ovum*.

⁵ *imitationem*. GRABE has *imita-*

flatus iste talis, neque in cœlo, neque in terra putat se esse, sed intra Pleroma introisse, et complexum jam angelum suum, cum
 04. ¹ institorio, et supercilio incedit, gallinacei elationem habens. Sunt autem apud eos, qui dicunt oportere bonam conversationem assequi eum hominem, qui sit desuper ² veniens: propter hoc et fingunt quodam supercilio gravitatem. Plurimi autem et contemptores facti, quasi jam perfecti, sine reverentia, et in contemptu viventes, semetipsos spiritales vocant, et se nosse jam dicunt eum qui sit intra Pleroma ipsorum refrigerii locum.

LIB. III.
 XV. 2.
 GR. III. XV.
 XVI.
 MASS. III
 XV. 2.

3. Nos autem revertamur ad eundem tractatum. Cum enim declaratum sit manifeste, quoniam neminem alium Deum vocaverunt vel Dominum nominaverunt, qui veritatis fuerunt prædicatorum et Apostoli libertatis, nisi solum verum Deum Patrem et Verbum ejus, qui in omnibus principatum habet, manifeste erit ostensum, factorem cœli et terræ, et qui locutus sit cum Moyse, et legis dispositionem ei dederit, qui convocaverit patres, Dominum Deum confiteri eos, et alterum neminem nosse. Manifesta igitur et Apostolorum et ³ discentium eorum ex verbis ipsorum de Deo facta est sententia.

CAP. XVI.

Quæ sit Apostolorum sententia de Domino nostro Jesu Christo.

QUONIAM autem sunt qui dicunt, Jesum quidem receptaculum Christi fuisse, in quem desuper quasi columbam descendisse Christum, et cum indicasset innominabilem Patrem incomprehensibiliter et invisibiliter intrasse in Pleroma: non enim solum ab hominibus, sed ne ab his quidem, quæ in cœlo sunt, potestatibus et virtutibus apprehensum eum, et esse quidem filium Jesum, ⁴ patrem vero Christum, et Christi patrem, Deum: alii vero putative

tionē, MASS. *imitatione*; but the CLERM. MS. *imitationē*, which I imagine to have arisen out of *imitationē*. The Greek may have been, τὴν τοῦτων ἀκολουθίαν καὶ τὴν τοῦτων ἀπολύτρωσιν τετυχηκώς.

¹ *institorio*, a word used of dealers in puffing off their goods. Here it may mean a *strutting gait*. Compare

Præf. Lib. I. It is difficult to trace the Greek unless it expresses δι' ἀλαφροῦ καὶ τῶφου ἐμβαλεῖ.

² *adveniens* is perhaps preferable as in the CLERM. MS., τὸν ἀνωθεν ἐπιόντα, i. e. *spiritalē*.

³ *discentium*, i. e. μαθητῶν, as at 68, n. 2, meaning S. Luke and S. Mark.

⁴ See Vol. I. p. 113.

LIB. III.
xvi.
GR. III. xvii.
MASS. III.
xvi. l.

eum passum, naturaliter impassibilem existentem: qui autem a Valentino sunt, Jesum quidem qui sit ex dispositione, ipsum esse qui per Mariam transierit, in quem illum de superiori Salvatore descendisse, quem et ¹Christum dici, quoniam omnium qui emisissent eum, haberet vocabula: participasse autem cum eo qui esset ex dispositione de sua virtute et de suo nomine, ²ut mors per hunc evacuaretur, cognosceretur autem Pater per eum Salvatore ³quidem qui desuper descendisset, quem et ipsum ⁴receptaculum Christi et universæ plenitudinis esse dicunt, lingua quidem unum Christum Jesum confitentes, divisi vero sententia; (etenim hæc est ipsorum regula, quemadmodum prædiximus, ut alterum quidem Christum fuisse dicant, qui ab Unigenito ad ⁵correctionem plenitudinis præmissus; alterum vero Salvatorem esse ⁶ad glorificationem Patris missum; alterum vero ex dispositione, quem et passum dicunt, ⁷recurrentem in Pleroma Salvatorem qui Christum portabat); necesse habemus, universam Apostolorum de Domino nostro Jesu Christo sententiam adhibere, et ostendere eos non solum nihil tale sensisse de eo, verum amplius et significasse per Spiritum sanctum, ⁸qui inciperent talia docere, ⁹submissi a Satana, uti quorundam fidem everterent, et abstraherent eos a vita.

CAP. XVII.

Ostensio quoniam unus et idem ipse Christus Verbum sit Dei.

1. ET quoniam Johannes unum et eundem novit Verbum G. 230.
Dei, et hunc esse Unigenitum, et hunc incarnatum esse pro salute nostra, Jesum Christum Dominum nostrum, sufficienter ex ipsius Johannis sermone demonstravimus. Sed et Matthæus unum et eundem Jesum Christum cognoscens, eam, quæ est

¹ *Christum*. May *Totum* (Πάντα, I. 24) have been read here as *Xpm*? See I. p. 279, n. 2.

See I. 151, n. 1. Καὶ καθέλε μὲν τὸν θάνατον ὃ ἐκ τῆς οἰκονομίας σωτῆρ, ἐγνώρισε δὲ τὸν πατέρα Χριστόν. GRABE.

² *quidem* is not wanted, and may have grown out of the two following words; unless it represents δὲ.

⁴ *receptaculum*, perhaps ἐκδοχείον. See Vol. I. 127.

⁵ *correctionem*, καταρτισμὸν, Cf. κατ-

αρτισθῆναι, Vol. I. 21.

⁶ *ad*, CLERM., VOSS. and FEUARD. marg. *in*.

⁷ GRABE conjectures *recurrente*... Salvatore. See I. 61, 62. But the reading in the text is that found in all the MSS., and is therefore retained; φορήσαντα τὸν Χριστόν τὸν ἀναδραμόντα εἰς τὸ πλήρωμα Σωτῆρα, may be the construction.

⁸ τοὺς μέλλοντας τοιαῦτα διδάσκειν, ὑποβληθέντας ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ.

⁹ *f. l. submitti*.

secundum hominem, generationem ejus ex Virgine exponens, sicut promisit Deus David ex fructu ventris ejus excitaturum se æternum Regem, multo prius Abrahæ eandem faciens promissionem, ait: *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham.* Dehinc ut liberaret mentem nostram a suspitione quæ est circa Joseph, ait: ¹*Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater ejus Joseph, priusquam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Dehinc cum Joseph cogitaret dimittere Mariam, quoniam prægnans erat, ²assistentem ei Angelum Dei, et dicentem: *Ne timueris assumere Mariam conjugem tuam: quod enim habet in utero, de Spiritu sancto est. Pariet autem Filium, et vocabis nomen ejus Jesum: hic enim salvabit populum suum a peccatis suis. Hoc autem factum est, ut impleretur quod dictum est a Domino per prophetam: Ecce, virgo accipiet in utero, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod* ³*est, Nobiscum Deus;* manifeste significans, et eam promissionem quæ fuerat ad patres ⁴adimpletam, ex virgine natum Filium Dei, et hunc ipsum esse Salvatorem Christum, quem prophetæ prædicaverunt: non, sicut ipsi dicunt, Jesum quidem ipsum esse qui ex Maria sit natus, Christum vero qui desuper descendit. Cæterum potuerat dicere Matthæus, *Jesu vero generatio sic erat;* sed prævidens Spiritus sanctus depravatores, ¹³et præmuniens contra fraudulentiam eorum, per Matthæum ait: *Christi autem generatio sic erat;* et quoniam hic est *Emmanuel,* ne forte tantum eum hominem putaremus; *non enim ex voluntate* ¹⁴*carnis, neque ex voluntate viri, sed ex voluntate Dei, Verbum caro* ¹⁵*factum est,* neque alium quidem Jesum, alterum autem Christum suspicaremur fuisse, sed unum et eundem sciremus esse.

LIB. III.
xvii. 1.
GR. III. xviii.
MASS. III.
xvi. 2.

Ps. cxxxi. 11.
Matt. i. 1.

Matt. i. 18
—23.

Joh. i. 13, 14.

¹ Christi autem. Ex hac citatione indeque deducto argumento patet, Irenæum nomen Ἰησοῦ, quod in nostris N. T. exemplaribus Græcis expressum exstat, haud legisse, uti nec vulgata Latina, neque Persica versio illud habet. GRABE.

² παρῆσθηκόντα (sub. λέγει).

³ interpretatum is cancelled by MASS. as omitted in the MSS.

⁴ adimpletam, CL, but al. impletam.

⁵ factum est. Ex hoc loco et cap. 21, [p. 249 G.] liquet, Irenæum Joan. i. 13, legisse, ἐγενήθη, pro οὐ ἐγενήθησαν: quomodo et Tertullianus Lib. de Carne

Christi cap. 19 et 24, allegavit. GRABE.

The passages quoted indicate the reading, sed ex voluntate Dei natus est, et Verbum caro factum est. It is remarkable that this varia lectio may have arisen most naturally from the Syriac text, where the plural termination ܐܝܢ is followed immediately by the copula ܐܘܪܝܟܐ , e. g. $\text{ܐܠܗܝܡ ܐܘܪܝܟܐ ܕܥܝܠܐ}$, ἐγενήθησαν, καὶ ὁ Λόγος: the first perhaps was absorbed in the copy followed by IRENÆUS. Further, the preceding relative, ܐܝܢ , in the Syriac, carries no mark of number, but

- LIB. III. 2. Hoc ipsum interpretatus est Paulus, scribens ad Romanos :
 xvii. 2. *Paulus Apostolus Jesu Christi, 'prædestinatus in Evangelium Dei,*
 GR. III. xviii. *quod promisit per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo,*
 MASS. III. *qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui præ-*
 xvi. 2. *destinatus est Filius Dei in virtute per Spiritum sanctificationis*
 Rom. i. 1—4. *ex resurrectione mortuorum 'Jesu Christi Domini nostri. Et*
 Rom. ix. 5. *iterum ad Romanos scribens de Israel, dicit: Quorum patres, et*
ex quibus Christus secundum carnem, qui est Deus super omnes
benedictus in sæcula. Et iterum in epistola quæ est ad Galatas,
 Gal. iv. 4, 5. *ait: Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium*
suum, 'factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege
erant redimeret, ut adoptionem percipiamus: manifeste significans
unum quidem Deum, qui per prophetas promissionem de Filio G. 24
fecerit; unum autem Jesum Christum Dominum nostrum, qui de
semine David secundum eam generationem quæ est ex Maria;
hunc destinatum Filium Dei Jesum Christum in virtute, secundum
Spiritum 'sanctificationis ex resurrectione mortuorum, ut sit
 Col. i. 14, 15. *primogenitus 'mortuorum, quemadmodum primogenitus in omni*
conditione; Filius Dei, Hominis Filius factus, ut per eum adop-
tionem percipiamus, portante homine et capiente et complectente
Filium Dei.
- Marc. i. 1. 3. Propter hoc et Marcus ait: *Initium Evangelii Jesu Christi*
Filii Dei, quemadmodum scriptum est in 'prophetis: unum et
eundem sciens Filium Dei Jesum Christum, qui a prophetis
 Esai. ix. 6. *annuntiatus est, qui ex fructu ventris David Emmanuel, 'magni*
 Jer. xxiii. 5. *consilii Patris nuntius, per quem 'oriri fecit Deus domui David*

in the Greek the alteration of $\alpha\iota$ into $\delta\varsigma$ would be involved.

¹ προωρισμένος for ἀπωρισμένος. *Jesu Christi D. n.* also added in the Syr.

² GRABE reads *natum* without sufficient authority. CLERM., AR., VOSS. and MERC. I. have *factum*; the best MSS. of the N. T. also read γενόμενος.

³ So the AR. as in the scriptural quotation; but CLERM., VOSS., *sanctitatis*.

⁴ CL. omits the next three words.

⁵ See p. 49, n. 2.

⁶ μεγάλης βουλῆς ἀγγελος, LXX. The LXX. render עֵל 'אֱלֹהִים, by ἄξω γὰρ, E. V. *the Everlasting Father*. SYMM. and THEOD. are much to be preferred,

agreeing as they do in the translation πατήρ αἰώνος. That the Prince of Peace should be termed *absolutely, the Everlasting Father*, grates upon the religious sense; but that *relatively* to us he should be styled the *Father of eternity*, as being *the way, the truth, and the life*, causes no such shock. It is but a very usual Orientalism. IRENÆUS evidently felt some such difficulty, for afterwards, p. 250 GR., he renders the words so as to bear the translation *decorus specie*, deriving אֱלֹהִים from אֶלֶף to *desire*, and rendering עֵל as though it were written עֵלָּה, *an object of beauty*.

⁷ Is. xli. 2: כִּי הָעִיר כְּמִן־הָעִיר כְּמִן־הָעִיר

Orientem et justum, et erexit ei cornu salutis, et *suscitavit testimonium in Jacob*, quemadmodum David causas generationis ejus disserens ait, *et legem posuit in Israel, ut cognoscat generatio altera, filii qui nascentur ex his, et ipsi exsurgentes enarrabunt filiis suis, ut ponant in Deum spem suam, et praecepta ejus exquirant.* Et rursus angelus evangelisans Mariæ, ait: *Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, et dabit ei Dominus thronum David patris sui*; eum qui sit Filius Altissimi, hunc eundem et David filium confitens. Cujus et David dispositionem adventus per Spiritum cognoscens, per quam dominans est omnium vivorum et mortuorum, Dominum eum confessus est, sedentem ad dextram Patris altissimi. Et Simeon autem ille, qui responsum acceperat a Spiritu sancto, non visurum eum mortem, nisi prius videret Christum Jesum, hunc manibus accipiens Virginis primogenitum, benedixit Deum, et dixit: *Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum: quod præparasti ante faciem omnium populorum, lumen¹ in revelationem gentium, et gloriam populi tui Israel*; infantem quem in manibus portabat Jesum, natum ex Maria, ipsum confitens esse Christum Filium Dei, lumen² omnium, et gloriam ipsius Israel, et pacem et refrigerium eorum qui in dormitionem ierunt.

4. Jam enim exspoliabat homines, auferens ignorantiam ipsorum, suam autem agnitionem eis donans, et dispartitionem faciens eorum qui cognoscebant eum, quemadmodum Esaias: *Voca, inquit, nomen ejus Velociter spolia, Celeriter dispartire.* Hæc sunt autem opera Christi. Ipse igitur erat Christus, quem portans Simeon benedicebat Altissimum; quem pastores cum vidissent, glorificabant Deum, quem Johannes, cum adhuc in ventre matris suæ esset, et ille in vulva Mariæ, Dominum cognoscens, exsultans salutabat; quem Magi videntes, et adorantes, et afferentes munera, quæ prædiximus, et substernentes semetipsos æterno Regi, per alteram abierunt viam, non jam per Assyriorum revertentes viam. *³Priusquam enim cognosceret puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci, et spolia Samariæ, contra*

LIT. III.
xvii. 3.
GR. III. xviii.
MASS. III.
xvi. 3.

Luc. i. 69.
Ps. lxxvii. 5.
6, 7.

Luc. i. 32.

Rom. xiv. 9.
Ps. cix. 1.

Luc. ii. 29
—32.

Esai. viii. 3.

Luc. ii. 20.

Luc. i. 44.

Matt. ii. 11,
12.

Esai. viii. 4.

¹ in, CLERM., *al. ad.*

² CL., VOSS., *hominum*, but cf. Joh. i. 9.

³ This text of the prophet Isaiah was considered at a very early date to bear mystical reference to the adoration

of the Magi. See JUST. M. *Dial.* c. 77, 78; TERTULL. *adv. Jud.* 9; c. *Marc.* III. 13. The reader may compare the interpretation offered in the Editor's *Opusc. on the Creeds*, p. 278.

LIB. III. *Regem Assyriorum*; occulte quidem, sed potenter ¹omnia mani-
 xvii. 4. festans, quoniam ²absconsa manu expugnabat Dominus Amalech.
 GR. III. xviii. Propter hoc et pueros eripiebat, qui erant in domo David, bene
 MASS. III. xvi. 4. sortiti illo tempore nasci, ut eos præmitteret in suum regnum;
 Exod. xvii. ipse infans cum esset, ³infantes hominum martyres parans,
 16. juxta propter Christum, qui in Bethleem natus est Judæ in civitate
 LXX. David, interfectos secundum Scripturas.

5. Propter quod et Dominus discipulis post resurrectionem
 Luc. xxiv. 25, dicebat: *O insensati, et tardi corde ad credendum in omnibus quæ*
 26. *locuti sunt prophetæ. Nonne hæc oportebat pati Christum, et*
 Luc. xxiv. *introire in claritatem suam?* Et iterum ait eis: *Hi sunt sermones* M. 206.
 44, 45, 46, 47. *quos locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam*
oportet impleri omnia scripta in lege Moysi, et Prophetis, et
Psalmis de me. Tunc adaperuit eorum sensum, ut intelligerent
Scripturas, et dixit ad eos: Quoniam sic scriptum est, ⁴[et sic
oportebat] Christum pati, et resurgere a mortuis, et prædicari in
nomine ejus [penitentiam in] remissionem peccatorum in omnes G. 241.
 Marc. viii. 31. *gentes. Hic autem est, qui ex Maria natus est. Oportet enim,*
 et Luc. ix. 22. *inquit, Filium hominis multa pati, et reprobari, et crucifigi, et die*
tertio resurgere. Non ergo alterum Filium Hominis novit Evan-
gelium, nisi hunc qui ex Maria, qui et passus est, sed neque
Christum avolantem ante passionem ab Jesu; sed hunc qui natus
est, Jesum Christum novit Dei Filium, et eundem hunc passum
resurrexisse, quemadmodum Johannes Domini discipulus con-
 Joh. xx. 31. *firmit, dicens: Hæc autem scripta sunt, ut credatis quoniam Jesus*
est ⁵Christus Filius Dei, et ut credentes vitam ⁶æternam habeatis in
nomine ejus; providens has blasphemias regulas, quæ dividunt
Dominum, quantum ex ipsis attinet, ex altera et altera substantia
dicentes eum factum. Propter quod et in epistola sua sic testifi-
 1 Joh. ii. 18, *catus est nobis: Filioli, novissima hora est, et quemadmodum*
 19, 21, 22.

¹ MASSUET cancels *omnia* as in the AR. MS., but testimony is in its favour. It may represent the adverbial *πάρρα*, for *κατὰ πάρρα*, the preceding *δυνατός* precluding the use of *πάρρως*.

² AR. *occulta*, by assimilation.

³ *Martyrum flores*, as CYPRIAN very beautifully calls the martyred innocents. CLERM. *Martyras*.

⁴ The words included within brackets were restored by FEUARDENT, and retained by GRABE, observing however,

quas tamen nullus nostrorum MSS. Codex habet, quasque plura N. T. exemplaria bonæ notæ non agnoscunt. They are, therefore, marked as doubtful. The Syriac has them.

⁵ *Christus*, cancelled by MASS. as missed in the CL., VOSS. MSS., but the AR. has it, as also the Syr. and Vulg.

⁶ *æternam. Vocem αἰώνιον, quæ in nostris Evangelicis Codd. non exstat, Irenæus in suo additam habuisse videtur, ut et Syrus, Arabs, aliique Or. Int. GRABE.*

audistis quoniam Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt: unde cognoscimus quoniam novissima hora est. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifestarentur quoniam non sunt ex nobis. Cognoscite ergo quoniam omne mendacium extraneum est, et non est de veritate. Quis est mendax, nisi qui negat quoniam Jesus non est Christus? hic est Antichristus.

LII. III.
xvii. 5.
GR. III. xviii.
MASS. III.
xvi. 5.

6. Quia autem omnes qui prædicti sunt, etsi lingua quidem confitentur unum Jesum Christum, ¹semetipsos derident, aliud quidem sentientes aliud vero dicentes; etenim argumenta illorum varia, quemadmodum ostendimus, alterum quidem passum, et natum hunc esse Christum annuntiant, et esse alterum eorum Demiurgi ²autem, qui sit ex dispositione, vel eum qui sit ex Joseph, quem ³et passibilem argumentantur, alterum vero eorum ab invisibilibus et inenarrabilibus descendisse, quem et invisibilem et incomprehensibilem, et impassibilem esse confirmant, errantes a veritate, eo quod absistat sententia eorum ab eo qui est vere Deus, nescientes quoniam hujus Verbum ⁴unigenitus, qui semper humano generi adest, unitus et ⁵consparsus suo plasmati secundum placitum Patris, et caro factus, ipse est Jesus Christus Dominus noster, qui et passus est pro nobis, et surrexit propter nos, et rursus venturus ⁶est in gloria Patris, ad resuscitandam universam carnem, et ad ostensionem salutis, et regulam justi judicii ostendere omnibus qui sub ipso facti sunt. Unus igitur Deus Pater, quemadmodum ostendimus, et unus Christus **Jesus** Dominus noster, veniens per universam, dispositionem, et ⁷invisibilis visibilis factus, et incomprehensibilis factus

Eph. i. 10.

¹ *semetipsos derident.* GRABE considers that καταγελάσαι was in the Greek text, as a play upon the word καταγγέλλουσι that follows; but four lines intervene, and the point, if any, evaporates. The word represents perhaps μωραίνονται, or μυκτηρίζουσι.

² *autem* is bracketed for omission by MASSUET; but we may imagine the Greek to have run as follows: ἄλλον μὲν παθόντα, καὶ γεννηθέντα τόνδε τὸν Χριστόν, καταγγέλλουσι, καὶ εἶναι αὐτῶν ἄλλον, τοῦ Δημιουργοῦ δὴ, τὸν κατ' οἶκο-

νομῶν, ἢ τὸν ἐξ Ἰωσήφ, ὃν καὶ παθόντων ἐξαγορεύουσι: ἄλλον δέ. See pp. 42, 82, 92.

³ *et CLERM., but AR., Voss. and EDD. quæmque.*

⁴ *Μονογενὴς* in apposition with λόγος, which gives the concord. Sub. est.

⁵ *consparsus.* *Græce πεφυρμένος, uti conjicio, commixtus, id est, intime unitus, quomodo a Plutarcho in Romulo dicitur, πεφυρμένη σώματι ψυχῇ.* GRABE.

⁶ *est, omitted by MASS. carelessly.*

⁷ *invisibilis visibilis factus, &c. Ita plane et S. Ignatius in Epist. ad*

LIB. III.
xvii. 6.
GR. III. xviii.
MASS. III.
xvi. 6.

comprehensibilis, et impassibilis passibilis, et Verbum homo, universa in semetipsum recapitulans: uti sicut in supercoelestibus et spiritualibus et invisibilibus princeps est Verbum Dei; sic et in visibilibus, et corporalibus principatum habeat, in semetipsum primatum assumens, et apponens semetipsum caput Ecclesiae, universa attrahat ad semetipsum apto in tempore.

7. Nihil enim incomtum atque intempestivum apud eum, quomodo nec incongruens est apud Patrem. Præcognita sunt enim ¹hæc omnia a Patre, perficiuntur autem a Filio, sicut congruum et consequens est, apto tempore. Propter hoc prope-
rante Maria ad admirabile vini signum, et ante tempus volente participare ²compendii poculo, Dominus repellens ejus ³intempestivam festinationem, dixit: *Quid mihi et tibi est mulier? nondum venit hora mea*; exspectans eam horam quæ est a Patre præcognita. Propter hoc cum sæpe vellent eum homines apprehendere,
Joh. ii. 4. *Nemo, inquit, immisit manus ei: nondum enim venerat hora apprehensionis, nec tempus passionis, quod præcognitum fuerat a Patre, quemadmodum et Abacuc propheta ait: In eo cum*
Joh. vii. 30.
Abac. iii. 2.

Polycarpum, c. 3, scribit, τὸν ὀπατὸν, τὸν δὲ δι' ἡμᾶς ὀπατὸν τὸν ἀψηλάφητον (supple ex interpolato exemplari, δι' ἡμᾶς δὲ ψηλάφητον) τὸν ἀπαθῆ, τὸν δὲ δι' ἡμᾶς παθῆτον. Confer inf. p. 341. GR.

¹ hæc. This word is omitted by CLERM., ARUND., VOSS. and MERC. I., and therefore also by MASSUET. *προγνωσμένα γὰρ τὰ πάντα*, perhaps had been altered through carelessness into *τῶδε π.*, in which case the word forms part of the translation.

² *compendii poculum.* See p. 43, n. 6: *Compendialiter... ex aqua... factum est vinum.* There the meaning is more clear; that the wine, *ex vinea*, first tasted by the guests was good, but that the wine, *compendialiter ex aqua factum* (i. e. by the immediate act of Divine Power, as compared with the slower process of nature), was better; *συρρόμως* seems to have been the word; as at 95, n. 4. Here, *δρακεφαλαίωσης* is preferable. The cup, that *recapitulates* the suffering of Christ, was manifestly *intempestivum* before the Passion of our Lord.

³ *intempestivam festinationem.* *Imperfectionem itaque humanæ naturæ, peccatorum venialium matrem, in B. Virgine Maria agnovit Irenæus, alioquin eam pro merito laudans. Similiter Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, diu post Irenæum, intempestivos affectus sanctæ Virgini adscripserunt, ut ipse Feuard. ad hunc locum annotat; sed huic opinioni anathema recentissimæ Synodi Tridentinæ frustra opponit.* A still more recent decree also of the Church of Rome is in direct opposition to the teaching of the great light of the Western Church, S. AUGUSTIN, with whom upon this point S. BERNARD also is agreed. He says: *Et hinc apparet illam concupiscentiam, per quam Christus concipi potuit, fecisse in genere humano propaginem mali; quia Mariæ corpus quamvis inde venerit, tamen eam non trajecit in corpus, quod non inde concepit. c. Jul. Pelag. v. 52.* And again: *Maria quidem mater ejus, de qua carnem sumit, de carnali concupiscentia parentum nata est. Op. Imperf. c. Jul. vi. 22.* The Church of Rome now denounces such doctrine.

242. *appropinquarent anni cognosceris, in adventu temporis ostenderis, in eo quod turbetur anima mea in ira, misericordiae tuae memoraberis.* Sed et Paulus ait: *Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum.* Per quod manifestum est, quoniam omnia quæ præcognita erant a Patre, ordine et tempore et hora præcognita et apta perfecit Dominus noster, unus quidem et idem existens, dives autem et multus. Diviti enim et multæ voluntati Patris deservit, cum sit ipse Salvator eorum qui salvantur, et Dominus eorum qui sunt sub dominio, et Deus eorum quæ constituta sunt, et unigenitus Patris, et Christus qui prædicatus est, et Verbum Dei incarnatus, cum advenisset plenitudo temporis, in quo Filium Hominis fieri oportebat Filium Dei.
207. 8. Igitur omnes ¹extra dispositionem sunt, qui sub obtentu agnitionis ²alterum quidem Jesum intelligunt, alterum autem Christum, et alterum Unigenitum, ab hoc autem rursus est Verbum, et alterum Salvatorem, quem etiam eorum qui in ³deminoratione facti sunt Æones emissionem esse dicunt hi qui sunt erroris discipuli: qui a foris quidem oves, per eam enim quam habent extrinsecus loquelam similes nobis apparent, eadem nobiscum loquentes, intrinsecus vero lupi. Sententia enim eorum homicidalis, Deos quidem plures confingens, et patres multos simulans; comminuens autem et per multa dividens Filium Dei: quos et Dominus nobis cavere prædixit, et discipulus ejus Johannes ^{Matt. vii. 15.} in *‘prædicta epistola fugere eos præcepit, dicens; Multi seductores ²Joh. 7, 8. exierunt in hunc mundum, qui non confitentur Jesum Christum in carne venisse. Hic est seductor et Antichristus. Videte eos, ne perdati quod operati estis.* Et rursus in ³epistola ait: *Multi pseudo-* ^{1 Joh. iv. 1, 2, 3.}

¹ *extra dispositionem, ἔξω τῆς οἰκοφυίας*, they are without the Christian dispensation, who divide Christ; the word being used in the scriptural sense as in the fragment in c. XIX., rather than the ecclesiastical. So we read afterwards, c. XIX. *dispensationem... salutis nostræ.* Cf. *dispensationem adventus*, p. 85.

² From this and similar passages we easily perceive the *rationale* of the clause in the Eastern creeds, expressing faith in *One Lord Jesus Christ*; it estopped Gnostic impiety as regards the Son, as faith in one God the Father and Creator of all was asserted in the opening clause.

See *Hist. and Theol. of Creeds.*

³ *deminoratione, ἐλαττώσει*, i. e. in *labe.*

⁴ *prædicta. Memoria lapsus est Irenæus, siquidem ante non ex secunda, sed prima S. Joannis epistola quædam allegaverat: nisi dicere velis, eum longius ad [Tom. I. 162] respexisse; quod tamen vero haud ridetur simile.* GRABE. If, as there is reason to suppose, IRENÆUS makes frequent use of the Syriac Version, these quotations from the second Ep. of S. John have a peculiar interest, since the Syriac only contains the first Epistle.

⁵ *τῆ* for *ταύτη*, i. e. *hac.*

LIB. III. *prophetæ exierunt* ¹ *de sæculo. In hoc cognoscite Spiritum Dei.*
xvii. 8. *Omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex*
GR. III. xviii. *Deo est. Et omnis spiritus* ² *qui solvit Jesum* ³ *Christum, non est ex*
MASS. III. *Deo, sed* ⁴ *ex Antichristo est. Hæc autem similia sunt illi, quod in*
xvi. 8. *Evangelio dictum est, quoniam Verbum caro factum est, et habitavit*
Joh. I. 14.

Theod. Dial. *Διὸ πάλιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ φησί· Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι*
II. *Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγένηται, ἕνα καὶ τὸν αὐ-*
Ἀσύγχυτος. *τὸν εἰδὼς Ἰησοῦν Χριστὸν, ᾧ ἠνοίχθησαν αἱ πύλαι τοῦ*
οὐρανοῦ διὰ τὴν ἑνσαρκον ἀνάληψιν αὐτοῦ· ὃς καὶ ἐν τῇ
αὐτῇ σαρκὶ ἐν ᾗ καὶ ἔπαθεν, ἐλεύσεται, τὴν δόξαν ἀπο-
καλύπτων τοῦ πατρὸς.

1 Joh. v. 1. *in nobis. Propter quod rursus in epistola clamat: Omnis qui credit quia Jesus est Christus, ex Deo natus est; unum et eundem sciens Jesum Christum, cui apertæ sunt portæ cœli propter carnalem ejus assumptionem: qui etiam in eadem carne in qua passus est veniet, gloriam revelans Patris.*

9. Et Paulus autem his consentiens, Romanos alloquens, ait:

Rom. v. 17. *Multo magis hi qui abundantiam* ⁵ *gratiæ et justitiæ accipiunt in vitam, regnabunt per unum Jesum Christum. Nescit ergo eum qui evolavit Christum a Jesu; neque eum novit Salvatorem qui sursum est, quem impassibilem dicunt. Si enim alter quidem passus est, alter autem impassibilis mansit; et alter quidem natus est, alter vero in eum qui natus est, descendit, et rursus reliquit eum; non unus, sed duo monstrantur. Quoniam autem unum eum, et qui natus est et qui passus est, Christum Jesum novit Apostolus,*
Rom. vi. 3, 4. *in eadem epistola iterum dicit: An ignoratis quoniam quotquot baptisati sumus in Christo Jesu, in morte ejus baptisati sumus? ut*

¹ Gr. εἰς τὸν κόσμον.

² qui solvit Jesum Christum. Dubium est, utrum Interpres ex vulgata Latina ita reposerit, an ipse Irenæus jam in suo exemplari legerit, ὃ λέει τὸν Ἰησοῦν, quod sane in vetustissimis Codd. locum habuisse fidem facit Socrates lib. vii. Hist. Eccles. cap. 32, nec dubitare nos sinit post vulgatum Interpretem Tertullianus lib. v. contra Marcionem cap. 16, ubi memorat Antichristi spiritus, megantes Christum in carne venisse, et

solventes Jesum. Ubi utramque lectionem jungere videtur, tam modo dictam, quam alteram in nostris exempl. ὃ μὴ ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, quæ maxime confirmatur per Epist. Polycarpi ad Philippenses, § 8. GRABE.

³ Christum, omitted in CL., AB., VOSS.

⁴ ex, omitted in the CLERM. copy.

⁵ Vulg. gratiæ et donationis et justitiæ. ORIGEN, Comm. in Joh., omits the words τῆς δωρεάς, and they are not recognised by S. AUGUSTIN, de Bapt. c. 13.

i. 243. *quemadmodum resurrexit Christus a mortuis, ¹sic et nos in novitate vitæ ambulemus.* Rursus autem significans Christum passum, et ipsum esse Filium Dei, qui pro nobis mortuus est et sanguine suo redemit nos in præfinito tempore, ait: ²*Ut quid enim Christus, cum adhuc essemus infirmi, secundum tempus pro impiis mortuus est? Commendat autem suam dilectionem Deus in nobis, quoniam cum adhuc essemus peccatores, pro nobis Christus mortuus est: multo magis justificati nunc in sanguine ejus, salvi erimus per ipsum ab ira. Si enim cum essemus inimici, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ejus.* Hunc eundem qui apprehensus et passus est, et effudit sanguinem suum pro nobis, hunc Christum, hunc Filium Dei manifestissime annuntians, qui etiam surrexit et assumptus est in cœlos, quemadmodum ipse ait, ³simul autem, *Christus mortuus est, imo ⁴qui et resurrexit, qui est in dextera Dei;* et iterum, *Scientes quoniam Christus ⁵resurgens a mortuis, jam non moritur.* Prævidens enim et ipse per Spiritum subdivisiones malorum magistrorum, et omnem ipsorum occasionem dissensionis volens abscindere, ait quæ prædicta sunt: *Si autem Spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis, ⁶qui suscitavit Christum a mortuis vivificabit et mortalia corpora vestra.* ⁷Unum quod non exclamat ad eos qui volunt audire, ⁸Quoniam nolite errare; unus et idem est Christus Jesus Filius Dei, qui per passionem reconciliavit nos Deo, et resurrexit a mortuis, qui est in dextera Patris, et perfectus in omnibus: qui cum vapularet, non repercutiebat; *qui cum pateretur, non est ⁹minatus;* et cum tyrannidem pateretur, rogabat Patrem ut ignosceret his qui se crucifixerant. Ipse enim vere salvavit: ipse est enim Verbum Dei, ipse unigenitus a Patre, Christus Jesus ¹⁰Dominus noster.

L.IB. III.
xvii. 9.
GR. III. xviii.
MASS. III.
xvi. 9.

Rom. v. 6, 8,
9, 10.

Luce. xxii. 54.
Joh. xviii. 13.

Rom. viii. 34.

Rom. vi. 9.

Cap. viii. 11.

1 Pet. ii. 23.

Luce. xxiii. 34

¹ διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς are omitted by TERTULLIAN, de Res. Carnis, c. 47.

² ut quid, εἰτι, Gr. εἰτι, Syr. εἰ δέ. *Si autem Christus.*

³ simul autem. These words have hitherto been printed as though they formed the commencement of the scriptural quotation; but the construction is, ὡς καὶ αὐτὸς λέγει, ἀμα μὲν... ἐν δέ.

⁴ qui. This word seems to have been transposed, its proper place being before *mortuus*, unless indeed we cancel it altogether with the CLEEM., VOSS. and

ARUND. MSS., which would bring the text into nearer conformity with the Syriac ܕܡܪܬܐ ܕܥܝܣܐ ܕܡܪܬܐ ܕܥܝܣܐ

⁵ resurgens, a loose translation of ἐγερθεὶς, but nearer to the Syriac ܕܡܪܬܐ ܕܥܝܣܐ, identical in sound with ܕܡܪܬܐ

⁶ CL. inserts *his*, meaning *is qui*.

⁷ μόνον οὐκ ἐκφωνεῖ.

⁸ quoniam, expunged by MASS., but it is read in the CL., AR. MSS., as also in the earlier Edd. VOSS. indicates it in, *Deum*.

⁹ CLEEM., VOSS. *minutus*.

¹⁰ The reading of the CLEEM., AR.

LIB. III.
xviii. 1.
GR. III. xix.
MASS. III.
xvii. 1.

CAP. XVIII.

De eo qui descendit in ipsum Spiritu.

1. ETENIM potuerunt dicere Apostoli, Christum descendisse M. 308.
in Jesum; aut illum superiorem Salvatorem, in eum qui sit dispo-
sitionis; aut illum qui est ab invisibilibus, in eum qui est Demi-
urgi: sed nihil quidem tale neque scierunt, neque dixerunt; si
enim scissent, ¹et dixissent utique: quod autem erat, hoc et
dixerunt, Spiritum Dei sicut columbam descendisse in eum; hunc
Spiritum, de quo ab Esaia dictum est, *Et requiescet super eum*
Spiritus Dei, sicut prædiximus. Et iterum: *Spiritus Domini*
super me, propter quod unxit me. Iste Spiritus, de quo ait
Dominus: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris*
vestri qui loquitur in vobis. Et iterum potestatem ²regenerationis
in Deum ³dans discipulis, dicebat eis: *Euntes docete omnes gen-*
tes, baptisantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.
Hunc enim promisit per prophetas effundere in novissimis tempori-
bus super servos et ancillas, ut prophetent: unde et in Filium Dei,
Filiū Hominis factum, descendit, cum ipso ⁴assuescens habitare in
genere humano, et requiescere in hominibus, et habitare in plas-
mate Dei, voluntatem Patris operans in ipsis, et renovans eos
a vetustate in novitatem Christi. Hunc Spiritum ⁵petiit David
humano generi, dicens: *Et Spiritu principali confirma me*. Quem
et descendisse Lucas ait post ascensum Domini super discipulos
in Pentecoste, habentem potestatem omnium gentium ad introitum
vitæ, et ⁶ad apertionem novi Testamenti: unde et omnibus linguis
conspirantes hymnum dicebant Deo, Spiritu ad unitatem redigente
distantes tribus, et primitias omnium gentium offerente Patri. G. 244.
Unde et Dominus pollicitus est mittere se Paracletum, qui nos
aptaret Deo. Sicut enim de arido tritico massa una fieri non
potest sine humore, neque unus panis: ita nec nos multi unum

and VOSS. MSS. Earlier editions and
GRABE have, *Deus*.

¹ *et* is properly replaced in the text
by MASS., for it is found in the VOSS.
MS., while the CLERM. has *et dixerunt*.
καὶ εἶπον δὲ, would be the Greek.

² The sacrament of Baptism is there-
fore ἡ δύναμις τῆς ἀναγεννήσεως εἰς Θεόν.

Compare Vol. I. 181, n. 1; 182, n. 1.

³ Earlier Edd. *demandans*, by the
amalgamation of *Deum*.

⁴ *ἐθισμέσθαι*.

⁵ CLERM., AR., but VOSS. *petit*.

⁶ *ad apertionem...conspirantes*. The
CLERM. and VOSS. readings. AR. *aper-*
tionem...conspiranter.

feri in Christo Jesu poteramus, sine aqua quæ de cœlo est. Et sicut arida terra, si non percipiat humorem, non fructificat: sic et nos, lignum aridum existentes primum, nunquam fructificaremus vitam, sine superna voluntaria pluvia. Corpora enim nostra per lavacrum illam, quæ est ad incorruptionem, unitatem acceperunt, animæ autem per Spiritum. Unde et utraque necessaria, cum utraque proficiunt in vitam Dei, miserante Domino nostro ¹Samaritanæ illi prævaricatori, quæ in uno viro non mansit, sed fornicata est in multis nuptiis, et ostendente ei, et pollicente aquam vivam, ut ulterius non sitiret, neque occuparetur ad humectationem aquæ laboriosæ, habens in se potum ²salientem in vitam æternam, ³quam Dominus accipiens munus a Patre, ipse quoque his donavit qui ex ipso participantur, in universam terram mittens Spiritum sanctum.

LIB. III.
xviii. 1.
GR. III. xix.
MASS. III.
xvii. 2.

Pa. lxvii. 10.

Joh. iv. 7.

2. Hanc muneris gratiam prævidens Gedeon ille Israelita, quem elegit Deus, ut salvaret populum Israel de potentatu alienigenarum, demutavit petitionem, et super vellus lanæ, in quo tantum primum ros fuerat, quod erat typus populi, ariditatem futuram prophetans; hoc est, non jam habituros eos a Deo Spiritum sanctum, sicut Esaias ait: *Et nubibus mandabo ne pluant super eam*; in omni autem terra fieri ros, quod est Spiritus Dei, qui descendit in Dominum, *spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et virtutis, spiritus scientiæ et pietatis, spiritus timoris Dei*: quem ipsum iterum dedit Ecclesiæ, in omnem terram mittens de cœlis Paracletum, ubi et diabolum tamquam fulgur projectum ait Dominus. Quapropter necessarius nobis est ros Dei, ut non comburamur, neque infructuosi efficiamur, et ubi accusatorem habemus, illic habeamus et ⁴Paracletum; commendante Domino Spiritui sancto suum ⁵hominem, qui inciderat in latrones, cui ipse misertus est, et ligavit vulnera ejus, dans duo denaria regalia, ut per Spiritum imaginem et inscriptionem Patris et Filii accipientes, fructificemus creditum nobis denarium, multiplicatum Domino annumerantes.

Jud. vi. 37
seq.

Esai. v. 6.

Esai. xi. 2.

Luc. x. 18.

Luc. x. 35.

Matt. xxv. 16
seq.

¹ *Samaritanæ illi*, i. e. the multitude of Gentile idolaters; the Samaritans ever since the substitution of Babylonians and Assyrians, 2 Kings xvii. 24, for the ten tribes carried away by Shalmaneser, were an idolatrous race, so that to the Jews, Samaritan and idolater were convertible terms. Hence the Samaritan

woman is represented as a type of the heathen world.

² CLERM. *salient*, possibly as *τόμα ἀλλόμενον*.

³ CL., VOSS., MASS. *quod*.

⁴ *καὶ ἕν τις ἀμάρτην παρὰ κλητὸν ἔχομεν* κ.τ.λ. 1 Joh. ii. 1.

⁵ i. e. the human race. CLERM. *omnem*.

LIB. III.
xviii. 3.
OR. III. xix.
MASS. III.
xvii. 4.

Theod. Dial. i.
Agapetoc.
Ed. Schultz,
iv. 64.

3. Τοῦ πνεύματος οὖν κατελθόντος διὰ τὴν προωρισ-
μένην οἰκονομίαν, καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μονογενοῦς, ὃς
καὶ λόγος ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, ἐλθόντος τοῦ πληρώματος
τοῦ χρόνου, σαρκωθέντος ἐν ἀνθρώπῳ [αἰδέ, δι' ἄνθρωπον],
καὶ πᾶσαν τὴν κατὰ ἄνθρωπον οἰκονομίαν ἐκπληρώσαντος,
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὄντος, ὡς αὐ-
τὸς ὁ Κύριος μαρτυρεῖ, καὶ οἱ ἀπόστολοι ὁμολογοῦσι καὶ
οἱ προφῆται κηρύττουσι· ψευδεῖς ἀπεδείχθησαν πᾶσαι αἱ
διδασκαλῖαι τῶν τὰς ὀγδοάδας, καὶ τετράδας, καὶ δοκῆσεις
παρεξυρηκόντων.

3. Spiritu itaque descendente ³super prædictam disposi-
tionem, et Filio Dei unigenito, qui et Verbum est Patris, veni-
ente plenitudine temporis, incarnato in homine propter hominem,
et omnem secundum hominem dispositionem implente Jesu
Christo Domino nostro, uno et eodem existente, sicut et ipse
Dominus testatur, et Apostoli confitentur, et prophetæ annunti-
ant, mendaces ostensæ sunt universæ doctrinæ eorum, qui
octonationes et quaternationes putativas adinvenerunt, et sub-
divisiones excogitaverunt: qui Spiritum quidem interimunt,
aliud autem Christum, et aliud Jesum intelligunt, et non unum
Christum, sed plures fuisse docent: et si unitos eos dixerint,
iterum ostendunt ⁴eum quidem participasse passionem, hunc autem
impassibilem perseverasse; et hunc quidem ascendisse in Ple-
roma, hunc autem in medietate remansisse; et hunc quidem
in invisibilibus et innominabilibus epulari et oblectari, hunc
autem assidere Demiurgo, evacuantem eum virtute. Unde et
oportebit et te, et omnes qui intendunt huic Scripturæ, et solliciti
sunt pro sua salute, non, quum audiunt forinsecus eorum sermones,
sponte succumbere; similia enim loquentes fidelibus, sicut præ-
diximus, non solum dissimilia sapiunt, sed et contraria, et per
omnia plena blasphemias, per quæ interficiunt eos, qui per simili-
tudinem verborum dissimile ⁵affectionis eorum in se attrahunt

¹ Schultz adds Χριστοῦ, merely ob-
serving that GRABE omits the word.

² καὶ δοκῆσεις, f. leg. καταδοκῆτους.

³ super, ἐπὶ must have been in the
translator's copy; we should say, under
the promised dispensation.

⁴ eum quidem... hunc autem, τὸν

μὲν... τὸν δέ.

⁵ GRABE suggests infectionis, but
there is no necessity for this. The Greek
παθήματος makes very good sense. οἱ
δι' ὁμοιότητος τῶν ῥημάτων ἀνύμοιον τὸ
τοῦ παθήματος αὐτῶν φάρμακον ἐπι-
σπῶνται εἰς ἑαυτοὺς.

venenum: sicut quis aquæ mixtum ¹gypsum dans pro lacte, seducat per similitudinem coloris, sicut ²quidam dixit superior nobis, de omnibus qui quolibet modo depravant quæ sunt Dei, et adulterant veritatem; ³*In Dei lacte gypsum male miscetur.*

LIB. III.
xviii. 3.
GR. III. xlii.
MASS. III.
xvii. 4.

CAP. XIX.

*Quæ causa fuit, ut verbum Dei caro fieret: et,
Adversus eos qui dicunt illum putative apparuisse.*

1. OSTENSO manifeste, quod in principio Verbum existens apud Deum, per quem omnia facta sunt, qui et semper aderat generi humano, hunc in novissimis temporibus secundum præfinitum tempus a Patre, unitum suo plasmati, passibilem hominem factum, exclusa est omnis contradictio dicentium: Si ergo tunc natus est, non erat ergo ante Christus. Ostendimus enim, quia non tunc cœpit Filius Dei, existens semper apud Patrem; sed quando incarnatus est, et homo factus, longam hominum expositionem in seipso recapitulavit, in 'compendio nobis salutem præstans, ut quod perdideramus in Adam, id est, secundum imaginem et similitudinem esse Dei, hoc in Christo Jesu recipere.

2. Quia enim non erat possibile, eum hominem qui semel victus fuerat et elisus per inobedientiam, replasmare, et obtinere ⁵bravium victoriæ, iterum autem impossibile erat ut salutem perciperet qui sub peccato ceciderat, utraque operatus est Filius, Verbum Dei existens, a Patre descendens, et incarnatus, et usque ad mortem descendens, et dispensationem consummans salutis nostræ, cui credere nos indubitate adhortans, iterum ⁶dicit: *Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendit in cælum? hoc est Christum deducere. Aut, Quis descendit in abyssum? hoc est Christum a*

Rom. x. 6, 7.

¹ PLINY relates the case of a man of rank who killed himself by drinking a liquid preparation of gypsum. *Exemplum illustre C. Proculcium Augusti Cæsaris familiarem subnixum in maximo stomachi dolore gypso poto, conscivisse sibi mortem.* II. N. xxxvi. 24.

² See Vol. I. 3, n. 3.

³ GRABE considers these final words to be a marginal note, but they read

more like the dictum, τοῦ κρείττονος ἡμῶν.

⁴ in compendio. The meaning of the term will be best seen through the Greek, τὴν χρονίαν ἀνθρώπων ἀπόθεσιν ἐν ἑαυτῷ ἀνεκεφαλάλωσεν, συντόμως ἡμῶν τὴν σωτηρίαν χαρίζμενος. Cf. 88, n. 2.

⁵ bravium, βραβεῖον. 1 Cor. ix. 24.

⁶ The subject of c. xvii. is resumed, and the subject of the verb dicit is S. Paul, whose testimony is there adduced.

LIB. III.
xix. 2.
GR. III. xx.
MASS. III.
xviii. 2.

Rom. x. 9.
Rom. xiv. 9.

1 Cor. I. 23.

1 Cor. x. 16.

Esai. vii. 14,
15.

Jer. xvii. 9.

1 Cor. xv. 3, 4.

Theod. Dial.
III.
Ἀναθής.

mortuis ¹*liberare*; deinde infert: *Quoniam si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et credideris in corde tuo, quoniam Deus illum excitavit a mortuis, salvus eris.* Et rationem reddidit propter quam ²*causam* hæc fecit Verbum Dei, dicens: *In hoc enim* ³*Christus et vixit, et mortuus est, et resurrexit, ut vivorum et mortuorum dominetur.* Et iterum ad Corinthios scribens ait:

Nos autem annuntiamus Christum ⁴*Jesum crucifixum.* Et infert: *Calix benedictionis quem benedicimus, nonne communicatio sanguinis est Christi?* Quis est autem qui communicavit nobis de escis? Utrum is qui ab illis affingitur sursum Christus, superextensus Horo, ⁵*id est fini, et formavit eorum matrem: an vero qui ex virgine est Emmanuel, qui butyrum et mel manducavit, de quo ait* ⁶*propheta: Et homo est, et quis cognosceat eum?*

Hic idem a Paulo annuntiabatur: *Tradidi enim, inquit, vobis in* G. 246.
primis, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas, et quoniam sepultus est, et resurrexit tertia die secundum Scripturas.

3. Φανερόν οὖν, ὅτι Παῦλος ἄλλον Χριστὸν οὐκ οἶδεν, ἀλλ' ἡ τοῦτον τὸν καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα, καὶ γεννηθέντα, ὃν καὶ ἄνθρωπον λέγει. Εἰπὼν γὰρ, εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται, ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται,

3. Manifestum est igitur, quoniam Paulus alterum Christum nescit, nisi hunc solum, qui et passus est, et sepultus est, et resurrexit, qui et natus est, quem et hominem dixit. Cum enim

1 Cor. xv. 12. dixisset: *Si autem Christus annuntiatur quoniam a mortuis*

¹ *liberare.* IBENÆUS seems to have followed the Syriac analogy, rendering ܠܚܝܬܐ in its derivative, and not in its primary sense; to bring up, from captivity, is to set free.

² καὶ λόγον παρέστησεν δι' ἣν αἰτίαν. CL., VOSS., and therefore MASS., omit *causam*.

³ The order in the received version is as follows: *eis τοῦτο γὰρ Χριστὸς καὶ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη καὶ ἀνέζησεν*, but a more natural order is observed in the Syriac ܕܥܝܢ ܕܡܪܬܐ ܕܡܪܬܐ ܕܡܪܬܐ *mortuus est, et vixit, et resurrexit*: the first two terms of which order are here transposed;

and the change would seem to have been made in the simple Syriac, for if the word *re-vixit* had stood second in order, it is scarcely possible that any amount of carelessness should have placed it first before *mortuus est*; the same will apply to *ἀνέζησεν*.

⁴ GRABE observes that CLEM. AL. also inserts the word Ἰησοῦν.

⁵ *id est fini*, the translator's interpolation.

⁶ Compare TERTULLIAN, c. *Judeos*, 14; de *Carne Chr.* 15; c. *Marc.* III. 7; CYPRIAN, *Testim. c. Jud.* II. 10; also HIERONYM. in loc.

ἐπιφέρει, τὴν αἰτίαν ἀποδιδούς τῆς σαρκώσεως αὐτοῦ· ἐπειδὴ LIB. III. xix. 3.
 γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, ¹καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις ²ἐκ GR. III. xx. MASS III. xviii. 3.
 νεκρῶν. Καὶ πανταχοῦ ἐπὶ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν,
 καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς νεκρώσεως, τῷ τοῦ
 Χριστοῦ κέχρηται ὀνόματι, ὡς ἐπὶ τοῦ, Μὴ τῷ βρώματί
 σου ἐκείνον ἀπόλλυε, ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανε· καὶ πάλιν,
 M 210. Νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ, οἱ ποτὲ ὑμεῖς ὄντες μακρὰν, ἐγενήθητε
 ἐγγύς, ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ· καὶ πάλιν, Χριστὸς
 ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ
 ἡμῶν κατάρᾳ· γέγραπται γὰρ, ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρε-
 μάμενος ἐπὶ ξύλου.

resurrexit, intulit, rationem reddens incarnationis ejus: Quoniam 1 Cor. xv. 21.
per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Et
ubique in passione Domini nostri, et humanitate, et mortificatione
ejus, Christi usus est nomine, quemadmodum in illo: Noli esca Rom. xiv. 15.
tua perdere illum, pro quo Christus mortuus est. Et iterum:
Nunc autem in Christo vos qui aliquando fuistis longe, facti estis Ephes. ii. 13.
proximi in sanguine Christi. Et iterum: Christus nos redemit de Gal. iii. 13.
maledicto Legis, factus pro nobis maledictum: quoniam scriptum
est, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Et iterum: Et periet Deut. xxi. 23.
infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est; 1 Cor. viii. 11.
 significans, quoniam non Christus impassibilis descendit in Jesum,
 sed ipse, ³Jesus Christus cum esset, passus est pro nobis, qui
 decubuit et resurrexit, qui descendit et ascendit, Filius Dei, filius
 hominis factus: quemadmodum et ipsum nomen significat. In
 Christi enim nomine subauditur qui unxit, et ipse qui unctus est,
 et ipsa unctio in qua unctus est. Et unxit quidem Pater, unctus
 est vero Filius, in Spiritu, qui est unctio; quemadmodum per
 Esaiam ait sermo: *Spiritus Dei super me, propter quod unxit me;* Isai. lxi. 1.
 significans et unguentem Patrem, et unctum Filium, et unctionem,
 qui est Spiritus.

4. Et ipse autem Dominus manifestum ⁴facit eum qui est
 passus. Cum enim interrogasset discipulos: *Quem me homines* Matt. xvi. 13
dicunt esse Filium Hominis? ⁵et Petrus cum respondisset: *Tu es* seq.

¹ καὶ, SCHULTZ, and INT.

² The particle ἐκ is here cancelled by STIEREN on the authority of SCHULTZ; the translation also ignores it.

³ CL. inserts *est*, indicating its usual order, *Christus Jesus*.

⁴ CL., VOSS., FEUARD, marg., al. *fecit*.

⁵ CLERM. omits *et*.

LIB. III. xix. *Christus Filius Dei vivi; et cum laudatus esset ab eo, Quoniam*
 GR. III. xx. *caro et sanguis non revelavit ei, sed Pater qui est in cœlis, manifestum fecit, quoniam Filius Hominis hic est Christus Filius Dei*
 MASS. III. xviii. 4.

Matt. xvi. 21. *vivi: Ex eo enim, inquit, cœpit demonstrare discentibus, quoniam oportet illum Hierosolymam ire, et multa pati a sacerdotibus, ¹et reprobari, et crucifigi, et tertia die resurgere. Ipse qui agnitus est a Petro Christus, qui eum beatum dixit, quoniam Pater ei revelavit Filium Dei vivi, dixit, semetipsum oportere multa pati et crucifigi: et tunc Petro increpavit, ²secundum opinionem hominum ³putanti eum esse Christum, et passionem ejus aversanti, et*

Matt. xvi. 24, 25. *dixit discipulis: Si quis vult post me venire, neget se, et tollat crucem suam, et sequatur me. Qui enim voluerit animam suam ⁴salvare, perdet illam: et qui eam perdiderit propter me, salvabit eam. Hæc enim Christus manifeste dicebat, ipse existens Salvator eorum, qui propter suam confessionem in mortem traderentur, et perderent animas suas. Si autem ipse non erat passurus, sed ⁵avolaret a Jesu, quid et adhortabatur discipulos tollere crucem, et sequi se, quam ipse non tollebat secundum ipsos, sed relinquebat ⁶dispositionem passionis? Quoniam enim non de agnitione superioris crucis dicit hoc, quemadmodum quidam audent exponere; sed de passione, quam oportebat illum pati, et ipsi discipuli ejus futurum erat ut paterentur, intulit: Quicumque enim salvaverit animam suam, perdet eam: et qui perdiderit, inveniet eam; et ⁷et ex vobis flagellabunt, et interficient, et persequentur a civitate in civitatem; sciebat igitur et eos qui persecutionem passuri essent, sciebat et eos qui flagellari et occidi haberent propter eum: et ⁸non altera de cruce, sed de passione,*

Matt. xxiii. 34.
 Matt. x. 17, 18.

¹ et reprobari, *Irenæus ex Marc. viii. 31, et Luc. ix. 22, inseruit, nisi et quidam S. Matthæi Codd. id olim habuerint.* GRABE.

² i. e. Thinking that if he was Christ, a death of suffering would be inconsistent with his mission. Joh. xii. 34.

³ putanti...aversanti, governed, as GRABE points out, by ἐπελπίσας. The CLERM. MS. has *Petro*, of which GRABE was not aware in leaving *Petrum*.

⁴ salvare...salvabit. The readings

of the CLERM., AR., VOSS. MSS., except that the latter has *salvavit*. GRABE and the earlier EDD. have *salvare facere... inveniet*. The text as quoted below is also in accordance with MSS.

⁵ avolaret, cf. I. 62, 212; II. 54, 4.

⁶ f. l. dispositio, ἀπελπίσας, deficiebat.

⁷ IRENÆUS applies our Lord's words without formally quoting Scripture.

⁸ non altera de cruce, i. e. the *cruz superior* or *Horus*, of which he had spoken in the commencement of this period of

quam passurus esset ipse prior, post deinde discipuli ejus. Erat ergo sermo ejus ¹adhortans etiam illos: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: timete autem magis eum, qui habet potestatem et corpus et animam mittere in gehennam*; et ²servare eas quæ essent ad eum confessiones. Etenim ipse confessurum se promittebat coram Patre ³eos qui confiterentur nomen suum coram hominibus; negaturum autem eos qui negarent eum, ⁴et confusurum qui confunderentur confessionem ejus. Et cum hæc ita se habeant, ad tantam temeritatem progressi sunt quidam, ut etiam martyres spernant, et vituperent eos qui propter Domini confessionem occiduntur, et sustinent omnia a Domino prædicta, et secundum hoc conantur vestigia ⁵assequi passionis Domini, ⁶passibilis martyres facti; quos et ⁷concedimus ipsis martyribus. Cum enim inquireretur sanguis eorum, et gloriam consequentur, tunc a Christo confundentur omnes qui inhonoraverunt eorum martyrium.

5. Et ex hoc ⁸autem quod Dominus in cruce dixit: *Pater* ⁹*dimitte eis, non enim sciunt quid faciunt*, longanimitas, et patientia, et misericordia, et bonitas Christi ostenditur, ¹⁰ut et ipse pateretur, et ipse excusaret eos qui se male ¹¹tractassent. Verbum enim Dei quod nobis dixit: *Diligite inimicos vestros, et orate pro eis qui vos oderunt*, ipse hoc fecit in cruce, in tantum diligens humanum ¹²genus, ut etiam pro his qui se interficerent, postularet. Si quis autem ¹³quasi duorum exsistentium, judicium de his faciat, invenietur multo melior, et patientior, et vere bonus, qui in vulneribus ipsis, et plagis, et reliquis quæ in eum commiserunt, beneficus est, nec memor est in se commissæ malitiæ, eo qui avolavit, nec ullam injuriam, neque opprobrium passus est. Hoc autem idem et illis occurrit, qui dicunt eum putative passum. Si enim non vere passus est, nulla gratia ei, cum nulla fuerit passio: et nos, cum incipimus vere pati, seducens videbitur, adhortans nos

twelve lines; the words *dicū hoc* may be considered as still filling out the sense.

¹ AB., but CLERM., VOSS. *adhortantis*.

² τηρεῖν, *observare*, as well as *servare*.

³ CLERM. and VOSS. omit *suo*, which the AB. has. The CL. reads *confitentur*.

⁴ καὶ ἐπαισχυνομένημενον τοὺς ἐπαισχυνθέντας τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ.

⁵ CL., VOSS., AB., FEU. *martyr*, al. *sequi*.

⁶ τοῦ παθητοῦ, *Christi* sc.

⁷ οὓς καὶ συγχωροῦμεν τοῖς μάρτυσι, i. e. *connumeramus*.

⁸ The AB. copy omits *autem*.

⁹ CLERM. and VOSS. *remitte*.

¹⁰ GR. *ut ipse et*; the CL. *et ipse*, but *ut* was easily lost in the preceding syllable. Gr. ὥστε ὁ αὐτὸς καὶ ἔπαθεν, καὶ ὁ αὐτὸς παρητήσατο τοὺς κακοποιήσαντας αὐτόν.

¹¹ CL. *tract' sunt*.

¹² ὥσει δύο ὑπαρχόντων, i. e. *Christi* sc.

LIB. III. xix.
 5.
 GR. III. xx.
 MASS. III.
 xviii. 6.

vapulare, et alteram præbere maxillam, si ipse illud non prior in veritate passus est: et quemadmodum illos seduxit, ut videretur eis ipse hoc quod non erat, et nos seducit, adhortans perferre ea, quæ ipse non pertulit. Erimus autem et super magistrum, dum patimur et sustinemus quæ neque passus est neque sustinuit magister. Sed quoniam solus vere magister Dominus noster, et bonus vere Filius Dei et patiens, Verbum Dei Patris Filius Hominis factus. Luctatus est enim, et vicit: erat enim homo ¹pro patribus certans, et per ²obedientiam, inobedientiam ³persolvens: alligavit enim fortem, et solvit infirmos, et salutem donavit plasmati suo, destruens peccatum. Est enim piissimus et misericors Dominus, et amans humanum genus.

Matt. xii. 29.

Theod. Dial.
 II.
 Δυνήχυντος.

6. ἤνωσεν οὖν, καθὼς προέφαμεν, τὸν ἄνθρωπον τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ μὴ ἄνθρωπος ἐνίκησεν τὴν ἀντίπαλον α. 248. τοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἂν δικαίως ἐνίκηθη ὁ ἐχθρός. Πάλιν τε, εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἐδώρησατο τὴν σωτηρίαν, οὐκ ἂν βεβαίως ἔσχομεν αὐτήν. Καὶ ⁴εἰ μὴ συνηνώθη ὁ ἄνθρωπος τῷ Θεῷ, οὐκ ἂν ἡδυνήθη μετασχεῖν τῆς ἀφθαρσίας. Ἔδει γὰρ τὸν μεσίτην Θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων, διὰ τῆς ἰδίας πρὸς ἑκατέ-

6. Hærere itaque fecit et adunivit, quemadmodum prædiximus, hominem Deo. Si enim homo non vicisset inimicum hominis, non juste victus esset inimicus. Rursus autem nisi Deus ⁵donasset salutem, non firmiter haberemus eam. Et nisi homo ⁶conjunctus fuisset Deo, non potuisset particeps fieri incorruptibilitatis. Oportuerat enim Mediatorem Dei et hominum, per suam ad utrosque

¹ *pro patribus*, ἀντὶ τῶν πατρῶν. The reader will here observe, the clear statement of the doctrine of the Atonement, whereby alone sin is done away.

² *AR.* *obaud*. . . . *inobaudientiam*.

³ *persolvens*, διαλύων.

⁴ JUSTIN MARTYR had already expressed the same idea in his treatise κατὰ Ἑλλήνων, a fragment of which is found in the passage of his *Spicileg.*, to which GRABE refers the reader: φύσει δὲ τῆς φθορᾶς προσγενομένης, ἀναγκαῖον ἦν, ὅτι σῶσαι βουλόμενος ἢ τὴν φθοροποιὸν οὐσίαν ἀφανίσας. Τοῦτο δὲ οὐκ ἦν ἑτέρως γενέσθαι, εἰ μήπερ ἢ κατὰ φύσιν

ζωὴ προσεπλάκη τῷ τὴν φθορὰν δεξαμένῳ, ἀφανίζουσα μὲν τὴν φθορὰν, ἀθάνατον δὲ τοῦ λοιποῦ τὸ δεξάμενον διατηροῦσα. Διὰ τοῦτο τὸν Λόγον ἐδέχθη ἐν σώματι γενέσθαι, ἵνα τοῦ θανάτου τὴν κατὰ φύσιν ἡμᾶς φθορὰς ἐλευθερώσῃ. Tom. I. p. 172.

⁵ *CL.* *donans est*.

⁶ *conjunctus*. CLERM., VOSS. *cognitus*, but that word occurs nowhere else. It should have been *adunatus*, or simply *unitus*. I have, therefore, retained the word adopted by GRABE from earlier editions, where it was printed no doubt upon sufficient MS. authority. *AR.*, *MERC.* II. and *ERASM.* have *cognitus*.

ρους οἰκειότητος, εἰς φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν τοὺς ἀμφοτέρους
 συναγαγεῖν καὶ Θεῷ μὲν παραστῆσαι τὸν ἄνθρωπον, ἀν-
 θρώποις δὲ γνωρίσαι τὸν Θεόν.

LIB. III. xix.
 6.
 GR. III. xx.
 MASS. III.
 xviii. 7.

domesticitatem, in amicitiam et concordiam utrosque reducere,
¹et facere, ut et Deus assumeret hominem, et homo se dederet Deo.
 Qua enim ratione filiorum adoptionis ejus participes esse possemus,
 nisi per Filium eam quæ est ad ipsum recepissemus ab eo com-
 munionem, nisi verbum ejus communicasset nobis caro factum?
 Quapropter et ²per omnem venit ætatem, omnibus restituens eam
 quæ est ad Deum communionem. Igitur qui dicunt eum putative
 manifestatum, neque in carne natum, neque vere hominem factum,
 adhuc sub veteri sunt damnatione, ³advocationem præbentes pec-
 cato, non devicta secundum eos morte, quæ *regnabit ab Adam* Rom. v. 14
usque ad Moysem, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem
transgressionis Adæ. Veniens autem lex, quæ data est per Moy-
 sem, et testificans de peccato, quoniam peccator est, regnum
 quidem ejus abstulit, latronem et non regem eum detegens, et
 homicidam eum ostendit: ⁴oneravit autem hominem qui habebat
 peccatum in se, reum mortis ostendens eum. Spiritalis enim cum Rom. vii. 14
 lex esset, manifestavit tantummodo peccatum, non autem inter-
 emit: non enim Spiritui dominabatur peccatum, sed homini.
 Oportebat enim eum qui inciperet occidere peccatum, et mortis
 reum redimere hominem, id ipsum fieri quod erat ille, id est
 hominem: qui a peccato quidem in servitium tractus fuerat,
 a morte vero tenebatur, ut peccatum ab homine interficeretur, et

Ὡςπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου, τοῦ πρώ-
 τως ἐκ γῆς ἀνεργάστου πεπλασμένου, ἀμαρτωλοὶ κατεστάθησαν

Theod. Dial. i.
 Ἀτρεπτος.

homo exiret a morte. Quemadmodum enim per inobedientiam
 unius hominis, qui primus de terra ⁵rudi plasmatus est, peccatores

¹ *Latinus textus a Græco multum hoc loco discrepat, ac videtur Interpres mutilo Codice usus, supplementum ex ingenio suo fecisse. Græca enim Theodoretī genuina esse vix dubitare me sinit locus parallelus infra p. 333, G. ubi itidem de Christo dicitur: Hominibus quidem ostendens Deum, Deo autem exhibens hominem. GRABE.*

² See Vol. I. p. 330.

³ *advocationem.* GRABE refers the

reader to his note on *advocata*, p. 429, G. Probably the word *advocata* there represents *προσδότης*, a *patroness*. Here the idea being evidently that of *dominion*, the word *προστασία*, (rendered by the translator in its forensic sense of *patronage*,) would give a very suitable meaning. Cf. 130, n. 7.

⁴ ἐβάπνεν.

⁵ *rudi.* The existing MSS. read

LIB. III. xix. οἱ πολλοί, καὶ ἀπέβαλον τὴν ζώην· οὕτως ἔδει καὶ δι' ὑπακοῆς
 GR. III. xx. ἐνὸς ἀνθρώπου, τοῦ πρώτως ἐκ παρθένου γεγεννημένου, δικαιο-
 MASS. III. θῆναι πολλοὺς καὶ ἀπολαβεῖν τὴν σωτηρίαν.
 xviii. 7.

facti sunt multi, et amiserunt vitam; ita oportuit et per obedientiam unius hominis, qui primus ¹ex virgine natus est, justificari multos, et percipere salutem. Sic igitur Verbum Dei homo factus est, quemadmodum et Moyses ait: *Deus, vera opera ejus*. Si autem non factus caro ²parebat quasi caro, non erat verum opus ejus. Quod autem ³parebat, hoc et erat; Deus, hominis antiquam plasmationem in se recapitulans, ut occideret quidem peccatum, evacuaret autem mortem, et vivificaret hominem: et propter hoc vera opera ejus.

Deut. xxxii.
4.

CAP. XX.

Adversus eos qui dicunt eum ex Joseph generatum.

1. RURSUS autem qui nude ³tantum hominem eum dicunt ex M. 212.
 'Joseph generatum, perseverantes in servitute pristinae inobedientiae moriuntur, nondum ⁵commixti Verbo Dei Patris, neque G. 249.
 per Filium percipientes libertatem, quemadmodum ipse ait: *Si*
 Joh. viii. 36. *Filius vos manumiserit, vere liberi eritis*. Ignorantes autem eum
 qui ex Virgine est Emmanuel, privantur munere ejus, quod est vita æterna: non recipientes autem Verbum incorruptionis, perseverant in carne mortali, et sunt debitores mortis, antidotum vitæ non accipientes. Ad quos Verbum ait, suum munus gratiæ
 Ps. lxxxi. 6, 7. narrans: *Ego dixi, Dii estis, et filii Altissimi omnes: vos autem*

rudis, but the term applies not to man but to the earth of which man was formed; and the word ἀνεργάστου in this sense is the correlative of παρθένου that follows. There is an allusion perhaps to the Rabbinical conceit indicated in Vol. I. p. 235, n. 3. Cf. 120, n. 1.

¹ ex. CL., AR., MERO. I., al. de.

² i. e. *apparebat*.

³ ψιλῶς μόνον, as at p. 116, 8.

⁴ See I. 204—212.

⁵ *commixti*. This word in uncial characters would not be very unlike *CONIVNCTI*, and there is something

harsh and strained in the assertion, that sinful man should be, *commixtus Verbo Dei*; even of the human nature of Christ the term could not be used with propriety. See next page, n. 4. I suggest, therefore, *conjuncti*, and cf. the translation of συνηρώθη at p. 100, n. 6. The corruption was followed almost as a natural consequence by *commixtus*, 103, 4, which we know to be a false translation.

⁶ IRENÆUS, quoting this text from memory, has transposed its members, which the translator has restored to its proper order, from the Italic version.

Ἐγὼ εἶπα, υἱοὶ ὑψίστου ἐστὲ πάντες καὶ Θεοί· ὑμεῖς δὲ LIB. III. xx. 1.
GR. III. xx.
MASS. III.
xix. 1.
ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε. Ταῦτα λέγει πρὸς τοὺς μὴ
δεξαμένους τὴν δωρεὰν τῆς υἰοθεσίας, ἀλλ' ἀτιμάζοντας τὴν
σάρκωσιν τῆς καθαρᾶς γεννήσεως τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ
ἀποστεροῦντας τὸν ἄνθρωπον τῆς εἰς Θεὸν ἀνόδου, καὶ
ἀχαριστοῦντας τῷ ὑπὲρ αὐτῶν σαρκωθέντι λόγῳ τοῦ Θεοῦ.
Εἰς τοῦτο γὰρ ¹ὁ λόγος ἄνθρωπος, . . . ἵνα ὁ ἄνθρωπος
τὸν λόγον χωρήσας, καὶ τὴν υἰοθεσίαν λαβὼν, υἱὸς γένηται
Θεοῦ.

sicut homines moriemini. Ad eos indubitate dicit, qui non ²per-
cipiunt munus adoptionis, sed contemnunt incarnationem puræ
generationis Verbi Dei, fraudantes hominem ab ea ascensione
quæ est ad Dominum, et ingrati exsistentes Verbo Dei, ³qui
incarnatus est propter ipsos. Propter hoc enim Verbum Dei
homo; et qui Filius Dei est, Filius Hominis factus est, . . . ⁴com-
mixtus Verbo Dei, ⁵et adoptionem percipiens fiat filius Dei. Non
enim poteramus aliter incorruptelam et immortalitatem ⁶percipere,
nisi adunati fuissetus incorruptelæ et immortalitati. Quem-
admodum autem adunari possemus incorruptelæ et immortali-
tati, nisi prius incorruptela et immortalitas facta fuisset id quod
et nos, ut absorberetur quod erat corruptibile ab incorruptela,
et quod erat mortale ab immortalitate, ut filiorum adoptionem
perciperemus?

2. Propter hoc *Generationem ejus quis enarrabit?* quoniam Ezai. liii. 8.
homo est, et quis agnoscet eum? Cognoscit autem illum is, cui
Pater qui est in coelis revelavit, ut intelligat quoniam is qui *non ex*
voluntate carnis neque ex voluntate viri natus ⁷*est* Filius Hominis,
hic est Christus Filius Dei vivi. Quoniam enim nemo in totum ex Jer. xvii. 9.
Matt. xvi. 16.
Joh. i. 13.

¹ *Juxta Latinum lege, ὁ λόγος Θεοῦ ἄνθρωπος, et adde insuper: καὶ ὁ υἱὸς Θεοῦ υἱὸς ἀνθρώπου ἐγενήθη.* GR. Cf. n. 4.

² ARUND. *Recipiunt.*

³ *λόγος* sc. CLEM., VOSS., MERC. I., but AR. *quod incarnatum.*

⁴ *commixtus* is a very inaccurate translation of *χωρήσας*, and bears the taint of Eutychianism. GRABE should be consulted; he supposes that THEODORET's orthodoxy may have caused him to substitute *χωρήσας* for *συγκραθεῖς*, or for whatever other word was read

by the translator in his copy. The Greek indicates the loss of *ut homo* before the word *commixtus*; while the translation expresses a member that has disappeared from the Greek text. Unless indeed there has been a dislocation, these words having been brought forward from the last line of the next page.

⁵ CLEM. *et.* The other MSS. *ut.*

⁶ *percipere*, CLEM., VOSS., FEUARD. *marg.*, al. *accipere*; the AR. and MERC. II. omit the verb altogether.

⁷ CL. omits *est*.

J.B. III. xx. 2.
GR. III. xxi.
MASS. III.
xix. 2.

Esai. liii. 8.

Esai. vii. 14.

Esai. liii. 2.

Zach. ix. 9.
Ps. lxxviii. 22.

Esai. ix. 6.

Dan. vii. 13
et 26.

filiis Adæ, Deus appellatur ¹secundum eum, aut Dominus nominatur, ex Scripturis demonstravimus. Quoniam autem ²est ipse proprie præter omnes qui fuerunt tunc homines, Deus, et Dominus, et Rex æternus, et Unigenitus, et Verbum incarnatum ³prædicatum et a prophetis omnibus, et Apostolis, et ab ipso Spiritu, adest videre omnibus qui vel modicum de veritate attigerint. Hæc autem non testificarentur Scripturæ de eo, si, similiter ut omnes, homo tantum fuisset. Sed quoniam præclaram præter omnes habuit in se eam quæ est ab Altissimo Patre genituram, præclara autem functus est et ea quæ est ex Virgine generatione, utraque Scripturæ divinæ de eo testificantur: et quoniam homo indecorus et passibilis, et super pullum asinæ sedens, aceto et felle potatur, et spernebatur in populo, et usque ad mortem descendit; et quoniam Dominus sanctus, et Mirabilis, Consiliarius, et ⁴Decorus specie, et Deus fortis, super nubes veniens universorum Judex, omnia de eo Scripturæ prophetabant.

Theod. Dial.
III. Ἀναθῆς.
Ed. Schultz.
iv. 232.

3. "Ὡς περ γὰρ ἦν ἄνθρωπος ἵνα πειρασθῇ, οὕτω καὶ λόγος ἵνα δοξασθῇ ἡσυχάζοντος μὲν τοῦ λόγου ἐν τῷ πειράζεσθαι⁵, . . . καὶ σταυροῦσθαι, καὶ ἀποθνήσκειν· συγγινόμενον δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐν τῷ νικᾶν, καὶ ὑπομένειν, καὶ χρηστεύεσθαι, καὶ ἀνίστασθαι, καὶ ἀναλαμβάνεσθαι.

3. Sicut enim homo erat, ut tentaretur: sic et Verbum, ut glorificaretur: requiescente quidem Verbo, ut posset tentari, et inhonorari, et crucifigi, et mori; ⁶absorpto autem homine in eo quod vincit, et sustinet, . . . et resurgit, et assumitur. Hic igitur Filius Dei Dominus noster, exsistens Verbum Patris, et Filius Hominis, quoniam ex Maria, quæ ex ⁷hominibus habebat genus, quæ et ipsa erat homo, habuit secundum hominem generationem, ⁸factus est Filius hominis. Propter hoc et ipse Dominus dedit

¹ κατ' αὐτὸν for καθ' αὐτόν, absolutely, per se.

² est is cancelled by MASSUET pro arbitrio; but it is restored as being found in the MSS.

³ prædicatum, CL., AR., GR., but MASS., without assigning his authority, has prædicatur. For et, f. l. est.

⁴ See p. 84, n. 3, the representative

of ἡγεμονία

⁵ The verb ἀνιμάζεσθαι was lost, owing to the similar termination of the preceding πειράζεσθαι.

⁶ absorpto, i. e. in the immenseness of the Deity.

⁷ CLEERM. pessime omnibus.

⁸ I suspect here the loss of, et qui Filius Dei est. See p. 103, n. 4.

nobis ¹signum in profundum, in altitudinem sursum, quod non postulavit homo, quia nec speravit virginem prægnantem fieri, ²posse quæ erat virgo et parere filium, et hunc partum *Deum* esse *nobiscum*, et descendere in ea quæ sunt ³deorsum terræ, quærentem ovem quæ perierat, quod quidem erat proprium ipsius plasma, et ascendere in altitudinem, offerentem et commendantem Patri eum hominem qui fuerat inventus, primitias resurrectionis hominis in semetipso faciens: ut quemadmodum caput resurrexit a mortuis, sic et reliquum corpus omnis ⁴hominis qui invenitur in vita, impleto tempore condemnationis ejus, quæ erat propter inobedientiam, resurgat, per compagines et conjunctiones coalescens et confirmatum augmento Dei, unoquoque membrorum habente propriam et aptam in corpore positionem. Multæ enim mansiones apud Patrem, quoniam et multa membra in corpore.

LIB. III. xx. 3.
GR. III. xxi.
MASS. III.
xix. 3.

Ephes. iv. 9.
Luc. xv. 4.

Ephes. iv. 16.

Joh. xiv. 2.

CAP. XXI.

Quare magnanimus fuit Deus in inobedientia hominis: et ostensio quoniam pro eo qui salvatur homine factum est, ut projiceretur in hunc mundum de Paradiso.

1. MAGNANIMUS igitur fuit Deus deficiente homine, eam quæ per Verbum esset victoriam reddendam ei prævidens. Cum enim ²Cor. xii. 9. perficiebatur virtus in infirmitate, benignitatem Dei et magnificentissimam ostendebat virtutem. Sicut enim patienter sustinuit absorberi Jonam a ceto, non ut absorberetur et in totum periret, sed ut evomitibus magis subjiceretur Deo, et plus glorificaret ³eum ^{seq.} qui insperabilem salutem ei donasset, et firmam pœnitentiam faceret Ninivitis, ut converterentur ad Dominum qui eos liberaret a morte, contritos ab eo signo quod factum erat circa Jonam, quemadmodum Scriptura de his dicit: *Et reversi sunt unusquisque* ^{Jon. iii. 8, 9.}

251. *a via sua mala, et injustitia, quæ erat in manibus eorum, dicentes: Quis scit si pœnitebit Deus, et avertat iram suam a nobis, et non peribimus?* Sic et ab initio fuit patiens Deus hominem ⁴absorbi a magno ceto, qui fuit auctor prævaricationis, non ut absorptus in totum periret, sed præstruens et præparans adinventionem salutis,

¹ See *H. and Th. of the Creeds*, p. 278.

⁵ CL., VOSS., FEU. marg. eum. AR.

² τὸ δύνασθαι παρὲν ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς τοῦ ὕδατος.

Deum.

⁶ CLERM. has absorbi, as MEBC. II.

³ See *H. and Th. of the Creeds*, p. 343.

a few lines previously. Cf. I. p. 6,

⁴ Cf. p. 106, n. 8.

n. 3.

LIB. III. xxi. quæ facta est a Verbo per signum Jonæ, his qui eandem cum
GR. III. xxi. Jona de ¹Domino sententiam habuerunt, et confessi fuerunt, et dix-
MASS. III. erunt, ²*Servus Domini ego sum, et Dominum Deum cæli ego colo,*
xx. 1.

Jon. I. 9. *qui fecit mare et aridam: ut insperabilem homo a Deo percipiens salutem, resurgat a mortuis, et clarificet Deum, et eam quæ a*

Jon. II. 2. *Jona prophetata est dicat vocem: Clamavi ad Dominum Deum meum in tribulatione mea, et exaudivit me de ventre inferni; et semper permaneat glorificans Deum, et sine intermissione gratias*

I Cor. I. 29. *referens pro ea salute quam consecutus est ab eo: ut non gloriatur in conspectu Domini omnis caro, nec unquam de Deo contrarium sensum accipiat homo, ³propriam naturaliter arbitrans eam quæ circa se esset incorruptelam, et non tenens veritatem, inani supercilio jactaretur, quasi naturaliter similis esset Deo. Ingratum enim magis eum ⁴hoc ei qui eum fecerat perficiens, et dilectionem quam habebat Deus in hominem obfuscabat, ⁵et excæcabat sensum suum ad non sentiendum quod sit de Deo dignum, comparans et æqualem se judicans Deo.*

2. Hæc ergo fuit magnanimitas Dei, ut per omnia pertransiens homo, et ⁶morum agnitionem percipiens, dehinc veniens ad resurrectionem quæ est a mortuis, et experimento discens unde liberatus est, semper gratus existat Domino, munus incorruptelæ consecutus ab eo, ut plus diligeret eum, cui enim plus dimittitur plus diligit, cognoscat autem semetipsum, quoniam mortalis et infirmus est; intelligat autem et Deum, quoniam in M. 214. tantum immortalis et potens est, uti et mortali immortalitatem, et temporali æternitatem donet: intelligat autem et reliquas virtutes Dei omnes in semetipsum ostensas, per quas edoctus sentiat de Deo, quantus est Deus. Gloria enim hominis, Deus, ⁷operationes vero Dei; et omnis sapientiæ ejus et virtutis receptaculum, homo. Quemadmodum medicus in his qui ægrotant, probatur; sic et Deus in hominibus manifestatur. Quapropter et Paulus ait: *Conclusit autem Deus ⁸omnia in incredulitate, ut omnium*

Rom. xi. 32.

¹ Domino, CL., VOSS., FEU. marg., al. Deo.

² *Servus Domini. Juxta LXX. δοῦλος Κυρίου εἶπὼς ἐγώ. Illi enim עֶבֶר legisse videntur pro עֶבֶר Hebrews. GRABE.*

³ ἰδὼν ἐκ φύσεως νομισθεὶς. The remainder of this section is repeated in substance, B. v. end of § II. and III.

⁴ τοῦτο.

⁵ et excæcabat omitted, CL. and VOSS.

⁶ i. e. moral discipline. Cf. 133, n. 2.

⁷ GRABE proposes to read *operationis*, but an alteration of the punctuation, as above, makes all clear. αὐτὸ δὲ πρᾶξις τοῦ Θεοῦ.

⁸ Τὰ πάντα Irenæum legisse, non τοὺς πάντας, prout in nostris Codd. habemus,

misereatur; non de spiritalibus Æonibus dicens ¹ hoc, sed de homine qui fuit inobediens Deo, et projectus de immortalitate, dehinc misericordiam consecutus est, per Filium Dei eam quæ est per ipsum percipiens adoptionem. Hic enim tenens sine inflatione et jactantia veram gloriam ² de his quæ facta sunt, et de eo qui fecit, qui est potentissimus omnium Deus, quique omnibus ut sint præstitit; et manens in dilectione ejus, et subjectione, et gratiarum actione, majorem ab eo gloriam percipiet ³ proventus, accipiens dum consimilis fiat ejus qui pro eo mortuus est; quoniam et ipse in ⁴ similitudine carnis peccati factus est, uti condemnaret peccatum, et jam quasi condemnatum projiceret illud extra carnem; provocaret autem in similitudinem suam hominem, imitatorem eum assignans Deo, et ⁵ in paternam imponens regulam ad videndum Deum, et capere Patrem donans; Verbum Dei quod habitavit in homine, et Filius Hominis factus est, ut assuesceret hominem percipere Deum, et assuesceret Deum habitare in homine, secundum placitum Patris: propter hoc ergo signum salutis nostræ ⁶ eum qui ex Virgine Emmanuel est, ipse Dominus, quoniam ipse Dominus erat qui salvabat eos, quia per semetipsos ⁷ non habebant salvari: et propter hoc Paulus infirmitatem hominis annuntians, ait: *Scio enim quoniam non habitat ⁸ in carne mea bonum*; significans,

LIB. III. xxi.
GR. III. xxii.
MASS. III.
xx. 2.

Rom. viii. 3.

Real. vii. 14.

Rom. vii. 18.

ex hoc loco, magis autem ex [I. 96, n. 1] *patet.* GRABE. It is more probable that IRENÆUS wrote either simply *πᾶντα*, or *τὸν πᾶντα*, for it is interpreted, *de homine qui fuit inobediens Deo.* The Syriac has *unumquemque.*

¹ CL., AR., VOSS., FEU. *margin.*, but GRABE, *dicens hæc.*

² The CLERM. copy omits *de.*

³ *proventus.* GRABE considers this to be the participle; MASSUET the noun plural. The genitive singular seems to give a more natural flow: e. g. *μεῖζονα τὴν δόξαν τῆς προκοπῆς παρ' αὐτῷ λήψεται, ἐκδεχόμενος ἕως νῦν, expectans dum.* STIEBER renders the passage, *Er wird von ihm eine grössere Herrlichkeit erlangen, und fortschreiten, bis er dem ähnlich wird, der für ihn gestorben ist.* The term *proventus accipiens* being loosely rendered, *und wird fortschreiten.* GRABE reads *accipit proventus, dum.*

⁴ CLERM., VOSS., MERC. I. *similitudinem.* GRABE retains the AR. reading,

as being more scriptural; and the idea conveyed is more true to the analogy of faith.

⁵ *in paternam.* The preposition seems superfluous. STIEBER proposes to read *ei*; but, without altering the text, it may be explained through the Greek, *εἰς τὸν πατρικὸν ἀναλθῶν νόμον*, i. e. consecrating him to the service and obedience of the Divine Law.

⁶ *eum.* MASSUET says that *eum* is used by the translator as *illud*, and connects it with *signum*, but gives no proof of so remarkable a *κατὰχρησις*, GRABE would supply *dedit*, but both these editors place a full stop at *Patris*, whereas the sense continues, *eum* being in apposition with *signum*, and *Dominus* with *Verbum*. I point, therefore, with a colon, the Greek words being, *διὰ τοῦτο ὅρα τὸ σημεῖον τῆς σωτηρίας ἡμῶν, τὸν ἐκ τῆς παρθένου Ἐμμανουήλ.*

⁷ *οὐκ εἶχον σωθῆναι.*

⁸ Suppl. *in me, hoc est.*

LIB. III. xxi. quoniam non a nobis, sed a Deo est bonum salutis nostræ.
 GR. III. xxi. Et iterum: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis*
 MASS. III. *hujus?* Deinde infert liberatorem; ¹*Gratia Jesu Christi Domini*
 Rom. vii. 24. *nostri.* Hoc autem² et Esaias: *Confortamini*, inquit, *manus reso-* G. 252.
 Rom. vii. 25. *lutæ et genua debilia: adhortamini, pusillanimes sensu, confortamini,*
 Rom. xxv. 3, 4. *ne timeatis: ecce, Deus noster judicium retribuit, et retributurus*
est: ipse veniet, et salvabit nos. Hoc, quoniam non a nobis, sed a
 Dei adjumento habuimus salvari.

CAP. XXII.

Ostensio quoniam Verbum Dei caro factum est.

RURSUS, quoniam neque homo tantum erit, qui salvabit nos,
 neque sine carne, ³sine carne enim angeli sunt, prædicavit ⁴enim,
 Rom. lxiii. 2. *dicens: Neque⁵ senior, neque angelus, sed ipse Dominus salvabit eos,*
quoniam diligit eos, et parcet eis, ipse liberabit eos. Et quoniam hic
 ipse homo verus visibilis incipiet esse, quum sit Verbum salutare,
 Rom. xxxiii. 20. *rursus Esaias ait: Ecce, Sion civitas, salutare nostrum oculi tui*
videbunt. Et quoniam non solum homo erat, qui moriebatur pro
 nobis, ⁶Esaias [Hieremias] ait: *Et commemoratus est Dominus*
sanctus Israel mortuorum suorum qui dormierant in terra sepul-
tionis: ⁷et descendit ad eos evangelizare salutem quæ est ab eo, ut

¹ Gratia Jesu Christi Domini nostri. Differt a nostra lectione non solum in eo, quod pro εὐχαριστῶ exprimaturs χάρις Gratia, sed et τῷ Θεῷ διὰ prorsus omitatur. Cæterum magna hic est exemplarium varietas, quam diligenter collectam exhibuit doctissimus D. Millius in not. ad hunc locum. GRABE. There is no reason, however, to suppose that the author intended any thing more than an application of Scripture.

² idem is here inserted in GRABE's text from the AB., but it is omitted in the CLEEM. and VOSS. copies. Cf. the first line of the next page.

³ Carnem utique Angelis adimit hoc loco Irenæus: corpus vero in iisdem una cum aliis Patribus supponit infra lib. IV. cap. 70. GRABE.

⁴ The sense requires quidem.

⁵ Vocem πρεσβυς hic non seniore,

sed mediatorem, vel legatum, significare, ex sequenti ἄγγελος colligo. GRABE.

⁶ Esaias ait. Non dubito nomen Isaïæ, pro nomine Jeremiæ, in hunc locum irrepsisse, quoniam dixisset, ut paulo antea: Et Esaias rursus. Insuper lib. IV. cap. 39, hunc eundem locum adscribit Jeremiæ; libr. item V. cap. 31, eundem locum, paulo licet aliter, citans, Isaïæ non meminit. Sed et Justinus Martyr in Dialogo, velut ex Jeremia locum allegat. Scribit porro Judæos odio Christianorum sententiam istam pluresque alias e sacris Bibliis sustulisse. Et revera hic locus nec apud LXX. nec apud vulgatam lectionem Latinam nunc occurrit. FEUARD.

⁷ Ita Græce legitur in Justini Dialogo cum Tryphone 72. Ἐμνήσθη δὲ Κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ Ἰσραὴλ τῶν νεκρῶν αὐτοῦ τῶν κεκοιμημένων εἰς γῆν χώματος,

salvaret eos. Hoc autem idem et Amos [Micheas] propheta ait: *Ipsæ convertetur, et miserebitur nostri: dissolvat injustitias nostras, et projiciet in altitudinem maris peccata nostra.* Et rursus significans locum adventus ejus, ait: *Dominus ex Sion locutus est, et ex Hierusalem dedit vocem suam.* Et quoniam ex ea parte, quæ est secundum Africum hæreditatis Judæ, veniet Filius Dei, qui Deus est, et qui erat ex Bethleem, ubi natus est Dominus, in omnem terram emittet laudationem ejus, sicut ait Habacuc propheta: *Deus ab Africo veniet, et Sanctus de monte Effrem. Cooperuit cælum virtus ejus, et laudatione ejus plena est terra. Ante faciem ejus præibit Verbum, et progredientur in campis pedes ejus.* Manifeste significans, quoniam Deus, et quoniam in Bethleem adventus ejus, et ex monte Effrem, qui est secundum Africum hæreditatis, et quoniam homo. *Progredientur enim, inquit, in campis pedes ejus: hoc autem signum proprium hominis.*

LIB. III.
xxii.
GR. III. xxiii.
MASS. III.
xx. 4.

Mic. vii. 19.
Joel iii. 16, et
Amos i. 2.

Abac. iii. 3, 5.

καὶ κατέβη πρὸς αὐτοὺς, εὐαγγελισθῶν αὐτοῖς τὸ σωτήριον αὐτοῦ. Vitiose quoad vocem ἀπὸ, quam a recentiore scriba ex genuina δῆμος, quadratis literis scripta, et quoad ultimam literam s abbreviata, perperam factam haud dubito. Cæterum hanc ipsam Jeremiæ prophetiam S. Petrus in mente habuisse videtur, dum scriberet i Epist. iv. versum 6. GRABE. The reader may compare the article upon the descent into hell in *The Hist. and Theol. of the Three Creeds*, p. 333. JUSTIN M. accuses the Jews of having suppressed this testimony of the prophet, Ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ αὐτοῦ Ἱερεμίου ὁμοίως ταῦτα περιέκοψαν, Ἐμνήσθη δὲ κ.τ.λ. The fact, however, that the passage is not only ignored in the Hebrew text, but also in the LXX., the Vulgate, the Hexapla, the Targums, and all other ancient versions of Scripture, is a conclusive proof of its spuriousness. Cf. 2 Esdr. ii. 31.

¹ The Hebrew of this verse is as follows, אֱלֹהִים מִתֵּימָן יְבֹא וְקָדֵשׁ מִהָרַר, אֱלֹהִים פָּאָרָן קָלָה which our E. Version renders *God came from Theman, and the Holy One from mount Paran, Selah*; in allusion to God leading his people through the wilderness of the south to the land of promise. The LXX. express these same proper names, but add words

that shew that they read the word *Selah* as ὑλῆς, *umbrosus*; they also add δασέος, an equivalent for which we may trace in the *varia lectio* supplied by *Cod. Kenn.* 384, τῶν δασέων. This word indeed does not occur in the Hebrew text, and was therefore misunderstood by the translator, but the Arabic gives

the suitable interpretation يافع ⁵ mons

altus. Ὁ Θεὸς ἐκ Θαμῶν ἦξει, καὶ ὁ ἅγιος ἐξ ὄρους Φαράν κατασκίου δασέος. Other Greek versions, as A. S. E., agree with the LXX., only omitting their two last words. The Vulgate renders יפין, as the geographical term, *Austro*, and reads אֱלֹהִים as אֱלֹהִים, *semper* for *omnino*, a (reading indicated in *Cod. Kenn.* 107, כלל). Hence also the reading *Africo* in the old Italic version, followed by the translator of IRENEUS. This version however is peculiar, in having *Effrem* for *Paran*, neither has Dr Kennicott noticed such a variation in the Hebrew; but it has manifestly arisen from a confusion between אֶפְרַיִם, *Ephraim*, and פָּרָן, *Paran*. NOVATIAN, *de Trin.* 12, partly agrees with this, partly with the LXX. *Deus ab Africo veniet, et Sanctus de monte opaco et condenso.*

LIT. III.
xxiii.
GR. III. xxiv.
MASS. III.
xxi. l.

CAP. XXIII.

*Ostensio, quia Ecce Virgo in utero accipiet, sed non,
Ecce adolescentula, sicut quidam interpretantur.*

Euseb. H. E.
v. 8.
Niceph. iv.
14.

‘Ο Θεὸς οὖν ἄνθρωπος ἐγένετο· καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν M. 215.
ἡμᾶς, δοὺς τὸ τῆς παρθένου σημεῖον. Ἄλλ’ οὐχ’ ὡς ἱεῖνοιί G. 253.
φασι τῶν νῦν ²μεθερμηνεύειν τολμώντων τὴν γραφὴν· ἰδοὺ
ἡ νεάνις ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱὸν ὡς ³Θεοδοτίων
ἡρμήνευσεν ὁ Ἐφέσιος, καὶ ⁴Ἀκύλας ὁ Ποντικός, ἀμφό-
τεροι Ἰουδαῖοι προσήλυτοι· οἷς κατακολουθήσαντες οἱ Ἐβιω-
ναῖοι, ἐξ Ἰωσήφ αὐτὸν γεγενῆσθαι φάσκουσι.

DEUS igitur homo factus est, et ipse Dominus ⁵salvavit nos,
ipse dans Virginis signum. Non ergo vera est quorundam interpre-
tatio, qui ita audent interpretari Scripturam: *Ecce adolescentula
in ventre habebit, et pariet filium*; quemadmodum ⁶Theodotion
Ephesius est interpretatus, et Aquila Ponticus, utrique Judæi
proselyti; quos sectati Ebionæi, ex Joseph eum generatum dicunt:
tantam dispositionem Dei dissolventes, quantum ad ipsos est;
frustrantes prophetarum testimonium, quod operatus est Deus.

¹ This section supplies a mark of date. For EPIPHANIUS, *de Mensur.* XVII. says that Theodotion, a Jewish proselyte, (called by Euseb. III. 8, an Ebionite), put forth his version of Scripture in the second year of the reign of Commodus, i. e. A. D. 181. IRENÆUS, therefore, must have written subsequently to this date.

² *Eandem audaciam notat Justinus M. in Dial. cum Tryphone*, p. 262, his verbis: ὑμεῖς καὶ οἱ διδασκαλοὶ ὑμῶν τολ-
μάτε λέγειν, μηδὲ εἰρῆσθαι ἐν τῇ προφη-
τείᾳ τοῦ Ἡσαίου, ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν
γαστρὶ ἔξει, ἀλλ’ ἰδοὺ ἡ νεάνις ἐν γαστρὶ
λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν. GRABE. For
a more full discussion of this text, and
the proof that ΠΑΡΘΕΝ in this verse must
mean ΠΑΡΘΕΝ, *Virgo*, see the editor’s
work *On the Creeds*, pp. 277—284.

³ The Hexapla, as edited by BARDT, shews that Theodotion and Aquila, and

also Symmachus, translate the word by νεάνις.

⁴ Aquila translated the Scriptures half a century earlier than Theodotion, i. e. immediately preceding the commencement of the Jewish war, (EPIPH. *de Mensur.* XIV.), about 129 A. D. He made two translations, according to S. JEROM, the last of which was the closest to the Sacred Text. Possibly the other version may have been one of those two anonymous translations, that made up the *Octapla* of ORIGEN, and of which Dr BURTON has truly said, “If the work had come down to us entire, instead of being preserved in only a few fragments, it would not only have been the most important biblical work ever undertaken, but would have assisted us materially in interpreting the Scriptures.” L. 24.

⁵ EDD. and MSS. *salvabit*.

⁶ CLERM. inserts *et*.

Prophetatum est quidem, priusquam in Babylonem fieret ¹populi transmigratio, id est, antequam Medi et Persæ acciperent principatum: interpretatum vero in Græco ab ipsis Judæis multum ante tempora adventus Domini nostri, ut nulla relinquatur suspicio, ne forte morem nobis gerentes Judæi, hæc ita sint interpretati. Qui quidem si cognovissent nos futuros, et usuros his testimoniis quæ sunt ex Scripturis, nunquam dubitassent ipsi suas comburere Scripturas, quæ et reliquas omnes gentes manifestant participare vitæ, et eos qui gloriantur domum se esse Jacob et populum Israel exhæreditatos ostendunt a gratia Dei.

LIB. III.
xxiii.
GR. III. xxiv.
MASS. IIL
xxi. l.

CAP. XXIV.

*Quemadmodum interpretatæ sunt Scripturæ in
Græcam linguam, et quando.*

I. Πρὸ γὰρ τοῦ Ῥωμαίους κρατῦναι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν,
ἔτι τῶν Μακεδόνων τὴν Ἀσίαν κατεχόντων, Ἄπτολεμαῖος

1. PRIUS enim quam Romani possiderent regnum suum, adhuc Macedonibus Asiam possidentibus, Ptolemæus Lagi filius,

¹ populi, omitted in the CLERM. and Voss. MSS. But cf. p. 114.

² Πτολεμαῖος ὁ Ἀδίου. Clemens Alex. Strom. 1. 12, hanc Irenæi de LXX. Interpretibus historiam recitaturus, istud sententiarum divortium prius memorat: ἐρμηνευθῆναι τὰς γραφὰς, τὰς τε τοῦ νόμου, καὶ τὰς προφητικὰς, ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν φασιν ἐπὶ βασιλείᾳ Πτολεμαίου τοῦ Ἀδίου, ἧ, ὡς τινες, ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου ἐπικληθέντος, τὴν μεγίστην φιλοτιμίαν εἰς τοῦτο προσεργαμένον Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, καὶ τὰ περὶ τὴν ἐρμηνείαν ἀκριβῶς πραγματευσαμένου. Posterioris sententiæ auctor fuisse videtur sive genuinus, sive spurius, uti videtur, Aristæus; sectatores Philo Judæus lib. II. de Vita Moysi, pag. 658. Josephus lib. XII. Antiqu. Jud. cap. 2. Tertullianus in Apologetico cap. 18, ad Aristæi historiam provocans, ac alii Patres recentiores. Sed Irenæus alterum, necio quem, auctorem secutus, Ptolemæo

Lagi id tribuit, quod illi Philadelpho. De Justino Martyre res est incerta, si quidem is Ptolemæum sine addito nominat; ac quamvis in Parænesi ad Græcos pag. 14, Philonem ac Josephum allegat, addit tamen et alios, tacitis licet eorum nominibus: ex quibus procul dubio hausit, quod de duplici legatione ipse solus memorat Apol. II. pag. 72. Utrum igitur quoad auctorem legationis cum Philone et Josepho, an cum aliis senserit, dubium manet. Forte autem istud sententiarum divortium exinde natum est, quod legatio ad Judæos acquirendorum sacrorum librorum causa isto facta sit tempore, quo Ptolemæus Lagi filium Philadelphum in regni societatem adsumpserat; adeo ut utrique adscribi potuerit, et reapse a diversis auctoribus adscripta sit. Quæ opinio, uti plurimorum recentiorum calculo approbatur, ita etiam confirmatur testimonio Anatolii Episcopi Laodicensi Sec. III. cujus multiplicem eruditionem laudans

LIT. III.
xxiv. 1.
GR. III. xxv.
MASS III.
xxi. 2.

ὁ Λάγου, ¹φιλοτιμούμενος τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατεσκευασμένην βιβλιοθήκην ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κοσμήσαι τοῖς πάντων ἀνθρώπων συγγράμμασιν, ὅσα γε σπουδαῖα ὑπῆρχεν, ἥτῃ-

cupiens eam bibliothecam, quæ a se fabricata esset in Alexandria, omnium hominum dignis conscriptionibus ornare, petiit ab Hie-

Eusebius, lib. VII. Hist. Eccl. cap. 32, fragmentum Canonum Paschaliū ejusdem ibi conservavit, in quo Philonem, Josephum, Musæum, suam in rem citat, aliosque antiquiores scriptores Judaicos nominat, nempe duos Agathobulos, quibus Magistrorum cognomen hæsit, atque Aristobulum, quem ista occasione ita describit loco citato pag. 234, ὅς ἐν τοῖς ἐβδομηκοντα κατελεγμένους τοῖς τὰς ἱερὰς καὶ θελας Ἑβραίων ἐρμηνεύσας γραφὰς Πτολεμαῖω τῷ Φιλαδέλφῳ καὶ τῷ τούτου πατρὶ, καὶ βίβλους ἐξηγητικὰς τοῦ Μαυρίστως νόμου τοῖς αὐτοῖς προσεφώνησε βασιλεῦσιν. Ubi in eo quidem forte erravit, quod Aristobulum multo juniorem, explanationum legis Mosæicæ auctorem a Clemente Alex. et Eusebio de Præparat. Evangel. allegatum, cum illo seniore, uno τῶν ὁ confundit (nisi duo Aristobuli diversos in Mosen commentarios scripserint); at in eo recte omnino sentire videtur, quod versio librorum Biblicorum, regnante Ptolemæo Lagi et filio ejus Philadelpho, facta sit. Atque id vel inde quoque probatur, quod opus istud procuraverit Demetrius Phalereus, teste ipso Aristobulo juniore apud Clementem Alex. lib. 1. Strom. pag. 342, et Euseb. lib. XIII. Præparat. Evang. cap. 12. Atqui illum, defuncto Ptolemæo Lagi, a filio ejus Ptolemæo Philadelpho ab aula relegatum fuisse, celebratissimo illo Hermippi apud Diogenem Laertium testimonio constat. Necessæ igitur est, ut, cum Ptolemæus Lagi adhuc in vivis, et Demetrius inter amicos regis esset, versio τῶν ὁ si non ad finem perducta, saltem cepta fuerit. GRABE.

The law was most probably translated into Greek by the Jews of Alexandria for liturgical use, during the joint reign of Ptolemy Lagus and

Philadelphus, and when the reading of the law was prohibited by Antiochus Epiphanes the translation of the prophets followed.

¹ φιλοτιμούμενος τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατεσκευασμένην βιβλιοθήκην. Dices, Philadelpho plurimos istud amplissimæ Bibliothecæ condendæ studium tribuere scriptores, non autem Ptolemæo Lagi. Respondeo, utrique idem fuisse studium, licet forte in illo, adhuc juvene, magis ardens. Cum enim Ptolemæum Lagi apprime eruditum non solum plurimas Epistolas, easque ad viros doctos datas, sed et Historiam de Expeditionibus Alexandri M. scripsisse constet, adeo ut pacis artibus quam militiæ major et clarior dicatur a Curtio, lib. IX. cap. 8, nullum est dubium, quin et libris undique conquirendis fuerit intentus. Et sane eo regnante Bibliothecam Alexandriæ fuisse, eique præfuisse Zenodotum Ephesium, versificatorem et Grammaticum, refert Suidas in voce Ζηρόδοτος. Quod non parum confirmatur e Strabonis lib. XIII. Geogr. p. 608, ubi memoriæ proditum est, quod Aristoteles docuerit τοὺς ἐν Ἀλγύπτῳ βασιλέας βιβλιοθήκης σύνταξιν. Atqui Aristoteles non ultra Ptolemæi Lagi regnum vitam produxit; adeo ut ipsi primus forte auctor condendæ Bibliothecæ fuerit. Fuit sane, licet non primus, Demetrius Phalereus, de quo Plutarchus in Apophthegmatibus p. 189, ait: Πτολεμαῖω τῷ βασιλεῖ παρήγει τὰ περὶ βασιλέας καὶ ἡγεμονίας βιβλία κτᾶσθαι καὶ ἀναγνώσκειν. Quæ vix de alio quam Ptolemæo Lagi accipi possunt; et licet ad Philadelphum referantur, Ptolemæo tamen Lagi adhuc vivo istud Demetrii consilium datum est, ut ex præcedenti annotatione liquet. GRABE.

σατο παρὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον
 B. 255. σχεῖν αὐτῶν ¹ μεταβεβλημένας τὰς γραφάς. Οἱ δὲ, ὑπήκουον
 γὰρ ἔτι τοῖς Μακεδόσι τότε, τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐμπειρο-
 τάτους τῶν γραφῶν καὶ ἀμφοτέρων τῶν διαλέκτων ² ἐβδο-
 μήκοντα πρεσβυτέρους ἔπεμψαν Πτολεμαίῳ, ποιήσαντος τοῦ
 Θεοῦ ὅπερ ἐβούλετο. Ὁ δὲ ἰδίᾳ πείραν αὐτῶν λαβεῖν θελή-
 σας, εὐλαβηθεὶς τε μήτι ἄρα συνθέμενοι ἀποκρύψωσι τὴν
 ἐν ταῖς γραφαῖς διὰ τῆς ἐρμηνείας ἀλήθειαν, ³ χωρίσας αὐ-
 τοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ἐκέλευσε τοὺς πάντας τὴν αὐτὴν ἐρμη-
 νείαν γράφειν· καὶ τοῦτ' ἐπὶ πάντων τῶν βιβλίων ἐποίησε.
 Συνελθόντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ,
 καὶ συναντιβαλόντων ἐκάστου τὴν ἑαυτοῦ ἐρμηνείαν, ὁ μὲν

LIB. III.
 xxiv. 1.
 GR. III. xxv.
 MASS. III.
 xxi. 2.

rosolymitis in Græcum sermonem interpretatas habere Scripturas
 eorum. Illi vero, obediebant enim tunc adhuc Macedonibus,
 eos quos habebant perfectiores Scripturarum intellectores, et utri-
 usque loquelæ, septuaginta seniores miserunt Ptolemæo ⁴ facturos
 hoc quod ipse voluisset. Ille autem experimentum eorum sumere
 volens, et metuens ne forte consentientes, eam veritatem quæ
 easset in Scripturis, absconderent per interpretationem, separans
 eos ab invicem, jussit omnes eandem interpretari Scripturam: et
 hoc in omnibus libris fecit. Convenientibus autem ipsis in unum
 apud Ptolemæum, et comparantibus suas interpretationes, Deus

¹ Compare GRABE's note discussing the point whether the entire Scriptures of the Old Testament, or merely the Mosaic books of the Law, were so translated, as JOSEPHUS imagined.

² ARISTÆAS gives the names of seventy-two scribes, six being taken from each tribe. Cf. FEUARD. *not.*

³ *Et nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo extruxerit, quibus divisi eadem scripturarent; cum Aristæas ejusdem Ptolemæi υπερασπιστής, et multo post tempore Josephus nihil tale retulerint.* HIERONYM. *Præf. in Pentat.* PHILO, however, believed the account: Καθόπερ ἐνθουσιῶντες προεφῆπενον, οὐκ ἄλλα ἄλλοι, τὰ δὲ αὐτὰ πάντες ὀνόματα καὶ ῥήματα, ὥσπερ ὑποβολέως ἐκάστοις δορᾶτως ἐνηχοῦντος. PHILO JUD. *Vit. Mos.* II.

JUSTIN M. follows his statement. Τοὺς ἐβδομήκοντα ἄνδρας μὴ μόνον τῇ αὐτῇ διανοίᾳ, ἀλλὰ καὶ αὐταῖς λέξεσι χρησάμενους, καὶ μηδὲ ἄχρι μᾶς λέξεως τῆς πρὸς ἀλλήλους συμφωνίας διημαρτηκότας, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν γεγραφότας. JUST. M. *Parænes. ad Gr.* 13. CLEM. AL. *Strom.* I. 22. Cf. HOD. *Dissert. c. Hist. Aristææ.* Also the parallel account in JUST. M. *Apol.* I. 31.

⁴ The translation reads most like the original, ποιήσαντας τοῦτο ὅπερ, although, as GRABE thinks, the present text, as preserved by EUSEBIUS, harmonises with the words of CLEM. AL., who wrote, with this passage of IRENEUS before him, Θεοῦ γὰρ ἦν βούλημα, *Strom.* I. 23; but the words quoted are the pious conclusion of the writer, that the whole was done by God's will.

LIB. III.
xxiv. 1.
GR. III. xxv.
MASS. III.
xxi. 2.

Θεὸς ἐδοξάσθη, αἱ δὲ γραφαὶ ὄντως θεαί ἐγνώσθησαν, τῶν πάντων τὰ αὐτὰ ταῖς αὐταῖς λέξεσι καὶ τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασιν ἀναγορευσάντων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὥστε καὶ τὰ παρόντα ἔθνη γινῶναι, ὅτι κατ' ἐπίπνοιαν τοῦ Θεοῦ εἰσὶν ἡρμηνευμένοι αἱ γραφαί. Καὶ οὐδέν γε θαυμαστὸν, τὸν Θεὸν τοῦτο ἐνηργηκέναι, ὅς γε καὶ ἐν τῇ ἐπὶ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ λαοῦ διαφθαρεῖσιν τῶν γραφῶν, καὶ μετὰ ἐβδομήκοντα ἔτη τῶν Ἰουδαίων ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἔπειτα ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως, ἐνέπνευσεν Ἐσδρά τῷ ἱερεῖ ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ, τοὺς τῶν προγεγονότων προφητῶν πάντας ἀνατάξασθαι λόγους, καὶ ἀποκαταστήσαι τῷ λαῷ τὴν διὰ Μωσέως νομοθεσίαν. M. 21.

4 Reg. xxv.
Jer. xxxix. et
III.

1 Eodr. iv. 6,
et 3 Eodr. ii.
16.
4 Eodr. xiv.
39 seq.

glorificatus est, et Scripturæ vere divinæ creditæ sunt, omnibus eadem, et eisdem verbis, et eisdem nominibus, recitantibus ab initio usque ad finem; uti et præsentēs gentes cognoscerent, quoniam per aspirationem Dei interpretatæ sunt Scripturæ. Et non esse mirabile Deum hoc in eis operatum, quando in ea captivitate populi quæ facta est a Nabuchodonosor corruptis Scripturis, et post septuaginta annos Judæis descendētib; in regionem suam, post deinde temporibus Artaxerxis Persarum regis, inspiravit Hesdræ, sacerdoti tribus Levi, præteritorum prophetarum omnes rememorare sermones, et restituere populo eam legem quæ data est per Moysen.

Gen. lxvi. 3
et seq.

2. Cum tanta igitur veritate et gratia Dei interpretatæ sint Scripturæ, ex quibus præparavit et reformavit Deus fidem nostram quæ in Filium ejus est, et servavit nobis simplices Scripturas in Ægypto, in qua adolevit et domus Jacob effugiens famem, quæ

¹ IRENÆUS follows the statement given to him by Jews, who referred all, for which they could not otherwise account, to the operation of *Ezra the Scribe*; as with us the legal memory dates from a particular reign, so with the Jews, the ecclesiastical memory dates from the conclusion of the captivity, and much grateful regard, that was in fact due to the prophets in the captivity, was transferred to *Ezra the scribe*. TERTULLIAN says the same thing: *Hierosolymis Babylonica expugnatione deletis, omne instru-*

mentum Judaicæ literaturæ per Esdræm constat restauratum. de Hæb. Mul. 3, et Clem. Al. Ἐπίπνοιας Ἐσδράς ὁ Λευίτης ὁ ἱερεὺς γενόμενος, πᾶσας τὰς παλαιὰς αὐθις ἀνανεύμενος προεφῆπνευσε γραφάς. Strom. I. 22, fin. vers.

² As a passive; but deponent, pp. 113, 116.

³ GRABE proposes to read *est*; *esset* perhaps might be preferable, only the words *ἀν* *ἦ* would then have been expected in the Greek; but may not οὐδέν γε represent οὐκ ἂν ἦ?

fuit in Chanaan, in qua et Dominus noster servatus est, effugiens eam persecutionem quæ erat ab Herode; et hæc earum Scripturarum interpretatio, priusquam Dominus noster descenderet, facta sit, et, antequam Christiani ostenderentur, interpretata sit; (natus est enim Dominus noster circa ¹primum et quadragesimum annum Augusti imperii, multo autem vetustior fuit Ptolemæus, sub quo interpretatæ sunt Scripturæ) vere impudorati et audaces ostenduntur, qui nunc volunt aliter interpretationes facere, quando ex ipsis Scripturis arguantur a nobis, et in fidem adventus Filii Dei concludantur.

LIB. III.
xxiv. 2.
GR. III. xxv.
MASS. III.
xxi. 3.

Matt. ii. 13
seq.

CAP. XXV.

Ostensio quoniam Virgo in utero accipiet, et non adolescentula.

1. FIRMA est autem, et non ficta, et sola vera, quæ secundum nos est fides, manifestam ostensionem habens ex his Scripturis, quæ interpretatæ sunt illo modo quo prædiximus; et Ecclesiæ annuntiatio sine interpolatione. Etenim Apostoli, cum sint his omnibus vetustiores, consonant prædictæ interpretationi, et interpretatio consonat Apostolorum traditioni. Etenim ²Petrus, et Johannes, et Matthæus, et Paulus, et reliqui deinceps, et horum ³assectatores, prophetica omnia ita annuntiaverunt, quemadmodum Seniorum interpretatio continet. Unus enim et idem Spiritus Dei, qui in prophetis quidem præconavit quis et qualis esset adventus Domini, in Senioribus autem interpretatus est bene quæ bene prophetata fuerant; ipse et in Apostolis annuntiavit, plenitudinem temporum adoptionis venisse, et proximasse regnum cœlorum, et inhabitare intra homines credentes in eum qui ex Virgine natus est Emmanuel. Quemadmodum ipsi testificantur,

¹ Scilicet a J. Cæsaris nece. MASS. The parenthesis reads like a gloss.

² Petrus et Johannes. Dum Irenæus Apostolos, quorum Scripturas habemus, justo ordine recensens, Jacobum principem eorum omisit, ejus epistolam non vidisse aut agnovisse haud vane conjicitur, præsertim cum nusquam eam diserte allegari. GR. More probable reasons may be assigned for the omission; it was either because S. James has little occasion to

quote the Old Testament in his highly practical epistle, only two direct quotations being made from it, at ii. 23 and iv. 6; or, which is, I think, the truer cause, the author had only the four Gospels in his mind, the Gospel of S. Mark being, in a certain sense, referrible to S. Peter, and that of S. Luke to S. Paul. See pp. 4, 5, 6, and notes.

³ assectatores, so the CLERM., AR. and VOSS. MSS. The EDD. sectatores.

CAP. XXVI.

IJB. III.
xxvi. 1.
GR. III. xxvii.
MASS. III.
xxi. 8.

*Quid est quod dictum est ad David: De fructu ventris
tui ponam in throno meo.*

1. Καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν, Ἀκούσατε δὴ οἶκος Δαβὶδ, ση- Theod. Dial. i.
Ἀτρεπτος.
μαίνοντος ἦν, ὅτι ὃν ἐπηγγείλατο τῷ Δαβὶδ ὁ Θεός, ἐκ
καρποῦ τῆς κοιλίας αὐτοῦ αἰώνιον ἀναστήσειν βασιλεία, οὗ-
τός ἐστιν ἐκ τῆς ἀπὸ Δαβὶδ παρθένου γερόμενος.

1. Et in eo quod dicit, *Audite domus David*, significantis Esai. vii. 13.
erat, quoniam quem promisit Deus David, de fructu ventris ejus Pa. cxxxii. 11.
æternum suscitaturum se Regem, hic est qui ex Virgine, quæ fuit
de genere David, generatus est. Propter hoc enim et de fructu
ventris ejus Regem promisit, quod erat proprium virginis præ-
gnantis; et non de fructu lumborum ejus, nec de fructu renum
ejus, quod est proprium viri generantis, et mulieris ex viro concep-
tionem facientis. ¹Circumscripsit igitur genitalia viri in promi-
sione Scriptura: imo vero nec commemoratur, quoniam non ex
voluntate viri erat, qui nascebatur. Statuit autem et confirmavit
fructum ventris, ut generationem ejus qui erat futurus ex virgine,
pronuntiaret, quemadmodum Elizabeth impleta Spiritu sancto tes-
tificata est, dicens ad Mariam: *Benedicta tu inter mulieres, et* Luc. i. 42.
benedictus fructus ventris tui; significante Spiritu sancto audire
volentibus, repromissionem quam repromisit Deus, de fructu ven-
tris ejus suscitare Regem, impletam esse in Virginis, hoc est in
Mariæ, partu. Qui igitur transmutant id quod apud Esaiam,
Ecce, adolescentula in ventre concipiet, et Joseph filium eum volunt
esse, illud transmutent quod est repromissionis, quod apud David
positum est, ubi promisit illi Deus, de fructu ventris ejus suscitare
cornu Christi ²Regis. Sed non intellexerunt: cæterum ³etiam hoc
quoque ausi fuissent demutare.

2. Quod autem dixerit Esaias, *In profundum deorsum, vel in* Esai. vii. 11.
altitudinem sursum, significantis fuit, quoniam *qui descendebat* Ephes. iv. 10.

¹ *circumscripsit*, as Æschin. περι-
γράφετέ με ἐκ τῆς πολιτείας.

² MASSUET, on the authority of the
CLERMONT and VOSS. MSS., reads *reg-*
num, and puts a comma after *cornu*.
May not the two readings meet in
Christum Regem? having reference to

Luke i. 69, as before, p. 85.

³ *etiam*. GRABE adopts *autem* from
the VOSS. MS. It is also in the CLERM.,
but there is no tautology in *etiam... quo-*
que; the former being rendered *even*; the
ÆR. reading expresses *ἐπεὶ καὶ τοῦτό*
γε ἐτόλμησαν ἂν ἀλλάσσειν. Cf. 153, 3.

LIB. III.
xxvi. 9. xxvii.
GR. III. xxvii.
xxviii.
MASS. III.
xxi. 6.
Ecol. vii. 14.

ipse erat et qui ascendebat. In eo autem quod dixerit: *Ipse Dominus dabit* ¹*signum*, id quod erat inopinatum generationis ejus significavit, quod nec factum esset aliter, nisi Deus Dominus omnium Deus ipse dedisset signum in domo David. Quid enim magnum, aut quod signum fieret in eo quod adolescentula concipiens ex viro peperisset, quod evenit omnibus quæ pariunt mulieribus? Sed quoniam inopinata salus hominibus inciperet fieri, Deo adjuvante, inopinus et partus Virginis fiebat, Deo dante signum hoc, sed non homine operante illud. G. 258

CAP. XXVII.

Quid est apud Daniele lapid sine manibus excisus.

Dan. ii. 34.

PROPTER hoc autem et Daniel prævidens ejus adventum, lapidem sine manibus abscissum ²advenisse in hunc mundum. Hoc est enim quod *sine manibus* significabat, quod non operantibus humanis manibus, hoc est, virorum illorum qui solent lapides cædere, in hunc mundum ejus adventus erat, id est, non operante in eum Joseph, sed sola Maria cooperante dispositioni. Hic enim lapis a terra, ³et ex virtute et arte constat Dei. Propter hoc autem et Esaias ait: *Sic dicit Dominus: Ecce, ego mitto in fundamenta Sion lapidem pretiosum, electum, summum, angularem, honorificum*: uti non ex voluntate viri, sed ex voluntate Dei, adventum ejus qui secundum hominem est intelligamus.

Ecol. xxviii.
16.

CAP. XXVIII.

Quare virga Moysi projecta, coluber facta est.

Exod. vii. 9
seq.

PROPTER hoc autem et Moyses ostendens typum, projecit virgam in terram, ut ea incarnata, omnem Ægyptiorum prævaricationem, quæ insurgerebatur adversus Dei dispositionem, argueret et absorberet: et ut ipsi Ægyptii testificarentur, quoniam digitus

Exod. viii. 19.

¹ With respect to the sign announced to Ahaz, the reader is referred to the editor's work on the *Creeds*, pp. 278, 279. It was no sign to the faithless king, of which he had shewed himself unworthy; but it was a sign that should be verified after the lapse of many generations; it was a renewed promise of the Messiah notwithstanding present

appearances, and as Ahaz was of the house of David, it should reassure the faithful that their trial should be overruled for good in the providence of God.

² f. l. *ait venisse*.

³ *et*, AR., OTHOB., MERC. II., but the particle is missing in the CL. and VOSS. MSS.

est Dei qui salutem operatur populo, et non Joseph filius. Si enim Joseph filius esset, quemadmodum plus poterat quam Solomon, aut plus quam Jonas habere, aut plus esse David, cum esset ex eadem seminatione generatus, et proles existens ipsorum? Ut quid autem et beatum dicebat Petrum, quod eum cognosceret esse Filium Dei vivi?

LIB. III.
xxviii. xxix.
GR. III. xxix.
xxx.
MASS. III.
xxl. 8.
Matt. xii. 41,
42.

CAP. XXIX.

Ostensio quoniam si Joseph filius fuisset Dominus, non rex esse potuisset.

1. 218. SUPER hæc autem nec rex esse posset, si quidem Joseph filius fuisset; nec hæres, secundum Hieremiam. Joseph enim Joacim et Jechoniæ filius ostenditur, quemadmodum et Matthæus generationem ejus exponit. Jechonias autem, et qui ab eo omnes, abdicati sunt a regno, Hieremia dicente sic: *Vivo ego, dicit Dominus, si factus fuerit Jechonias filius Joacim, rex Juda, signaculum in manu dextera mea, inde abstraham eum, et tradam eum in manu quærentium animam tuam.* Et iterum:
3. 239. *Inhonoratus est Jechonias, quemadmodum vas quod non est opus, quoniam projectus est in terram, quam non sciebat. Terra audi sermonem Domini: scribe virum hunc abdicatum hominem, quoniam non augebit de semine ejus sedens super thronum David, princeps in Juda.* Et iterum Deus ait super Joacim patrem ejus: *Propter hoc sic dicit Dominus super Joacim patrem ejus, regem Judææ: Non enim erit ex eo sedens super thronum David; et mortificatum ejus erit projectum in æstu diei, et in glacie noctis, et respiciam super eum, et super filios ejus, et inferam super eos, et super inhabitantes Hierusalem, super terram Juda, omnia mala, quæ locutus sum super eos.* Qui ergo eum dicunt ex Joseph generatum, et in eo habere spem, abdicatos se faciunt a regno, sub maledictione et increpatione decidentes, quæ erga Jechoniam et in semen ejus. Propter hoc enim dicta sunt hæc de Jechonia, Spiritu præsciente ea quæ a malis doctoribus dicuntur; uti discant, quoniam ex semine ejus, id est ex Joseph, non erit natus, sed secundum repromissionem Dei de ventre David suscitatur Rex æternus, qui recapitulatur omnia in se.

Matt. xxii. 45.
Matt. xvi. 17.

Matt. I. 12,
16.

Jer. xxii. 24,
25.

Jer. xxii. 28,
29, 30.

Jer. xxxvi.
30, 31.

¹ et tradam eum, omitted in the CL.
² tuam MSS., ejus GR.

posed in the several editions.

³ quod, needs no alteration, as pro-

⁴ mortificatum ejus, τὸ θνητὸν αὐτοῦ, i. e. cadaver.

LIB. III. xxx.
GR. III. xxxi.
MASS. III.
xli. 10.

CAP. XXX.

Ostensio quoniam per quæ projectus est homo de Paradiso, per hæc iterum intrat in Paradisum.

Eph. i. 10
Lib. v. 1, sub
fin.
Rom. v. 19.

Gen. II. 5.

Joh. i. 3.

Gen. II. 7.

Et antiquam plasmationem in se recapitulatus est. Quia quemadmodum per inobedientiam unius hominis introitum peccatum habuit, et per peccatum mors obtinuit; sic et per obedientiam unius hominis justitia introducta vitam fructificet his, qui olim mortui erant, hominibus. Et quemadmodum protoplastus ille Adam de ¹rudi terra, et de adhuc virgine, (*nondum enim pluerat Deus, et homo non erat operatus terram*) habuit substantiam, et plasmatus est manu Dei, id est, Verbo Dei, *omnia enim per ipsum facta sunt*, et sumsit Dominus limum a terra, et plasmavit hominem: ita recapitulans in se Adam ipse Verbum exsistens, ex Maria quæ adhuc erat Virgo, recte accipiebat generationem Adæ recapitulationis.

CAP. XXXI.

Adversus eos qui dicunt, eum nihil de Maria accepisse.

Theod. Dial. I.
Ἀνθρώπων.

I. ²Εἰ τοίνυν ὁ πρῶτος Ἀδὰμ ἔσχε πατέρα ἀνθρώπων, καὶ ἐκ σπέρματος ἐγεννήθη, εἰκὸς ἦν καὶ τὸν δεύτερον Ἀδὰμ λέγειν ἐξ Ἰωσήφ γεγενῆσθαι. Εἰ δὲ ἐκεῖνος ἐκ γῆς ἐλήφθη, πλάστης δὲ αὐτοῦ ὁ Θεὸς, ἔδει καὶ τὸν ἀνακεφαλαιούμενον ³εἰς αὐτὸν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πεπλασμένον ἀνθρώ-

1. Si igitur primus Adam habuit patrem hominem, et ex semine viri natus est; merito dicerent, et secundum Adam ex Joseph esse generatum. Si autem ille de terra quidem sumtus est, et Verbo Dei plasmatus est, oportebat id ipsum Verbum recapitulationem Adæ in semetipsum faciens, ejusdem generationis

¹ See p. 101, n. 5.

² *Exprimitur et a Macario Chrysocephalo Orat. II. els ἐορτὴν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, MS. Cod. 211. Barocciano, ejus varias lectiones hic sisto. GRABE. MASSUET found the same fragment in*

a Catena on S. Luke. *Bibl. Royale*, 2440.

³ *els... ἀνθρώπων, loco illorum unicum vocem ἐκεῖνον, in Macario reperio. GRABE. The Catena collated by MASSUET also has ἀνακεφαλαιούμενον ἐκεῖνον.*

πον, τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ τῆς γεννήσεως ἔχειν ὁμοιότητα. Εἰς
 τί οὖν πάλιν οὐκ ἔλαβε χοῦν ὁ Θεός, ἀλλ' ἐκ Μαρίας
 ἐνήργησε τὴν πλάσιν γενέσθαι; "Ἴνα μὴ ἄλλη πλάσις γένη-
 ται, μηδὲ ἄλλο τὸ σωζόμενον ᾗ, ἀλλ' ¹ αὐτὸς ἐκείνος ἀνακε-
 φαλαιωθῇ, τηρουμένης τῆς ὁμοιότητος. Ἄγαν οὖν πίπτουσι
 G. 280. καὶ οἱ λέγοντες, αὐτὸν μηδὲν εἰληφέναι ἐκ τῆς παρθένου,
 ἵν' ἐκβάλωσι τὴν τῆς σαρκὸς κληρονομίαν, καὶ ἀποβάλωνται
 τὴν ὁμοιότητα.

LIB. III.
 xxxi. l.
 GR. III. xxxi.
 MASS. III.
 xxii. l.

habere similitudinem. Quare igitur non iterum sumsit limum
 Deus, sed ex Maria operatus est plasmationem fieri? Ut non
 alia plasmatio fieret, neque alia esset plasmatio quæ salvaretur,
 sed eadem ipsa recapitularetur, servata similitudine. Errant
 igitur qui dicunt, eum nihil ex Virgine accepisse, ut abjiciant
 carnis hæreditatem, abjiciant autem et similitudinem. Si enim
 ille quidem de terra, et manu et artificio Dei, plasmationem et
 substantiam habuit, hic autem non manu et artificio Dei; jam
 non servavit similitudinem hominis, qui factus est secundum ima-
 ginem ipsius et similitudinem, et ² inconstans artificium videbitur,
 non habens circa quod ostendat sapientiam suam. Hoc autem
 dicere est, et putative apparuisse eum, et tanquam hominem,
 cum non esset homo: et factum eum hominem, nihil assumen-
 tem de homine. Si enim non accepit ab homine substantiam
 carnis, neque homo factus est, neque Filius Hominis: et si hoc
 M. 219. non factus est quod nos eramus, non magnum faciebat quod pas-
 sus est et sustinuit. Nos autem quoniam corpus sumus de terra
 acceptum, et anima accipiens a Deo spiritum, omnis quicunque
 confitebitur. Hoc itaque factum est Verbum Dei, suum plasma
³ in semetipsum recapitulans: et propter hoc Filium Hominis se
 confitetur, et beatificat mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram. Matt. v. 5.
 Et Apostolus autem Paulus in epistola quæ est ad Galatas, mani-
 feste ait: *Misit Deus Filium suum, factum de muliere.* Et rursus Gal. iv. 4.
 in ea quæ est ad Romanos: *De Filio autem, inquit, ejus, qui* Rom. i. 3, 4.
factus est ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est
Filius Dei in virtute, secundum Spiritum sanctificationis, ex
resurrectione mortuorum, Jesu Christi Domini nostri.

¹ αὐτὸς ἐκείνος, Adam sc. Cf. c. xxx.
 MACARIUS after σωζόμενον reads ᾗ,
 which agrees with the translation.

² As MASSUET observes, the trans-
 lation of δούρατον, inconsistent.

³ εἰς αὐτόν. Cf. 123, n. 2.

LIB. III.
xxxi. 2.
GR. III.
xxxii.
MASS. III.
xxii. 2.

2. Ἐπεὶ περισσὴ καὶ ἡ εἰς τὴν Μαρίαν αὐτοῦ κάθοδος. Ἔτι γὰρ καὶ εἰς αὐτὴν κατῆι, εἰ μὴδὲν ἔμελλε λήψεσθαι παρ' αὐτῆς; Ἔτι τε εἰ μὴδὲν εἰλήφει παρὰ τῆς Μαρίας, οὐκ ἂν τὰς ἀπὸ γῆς εἰλημμένας προσίετο τροφὰς, δι' ὧν τὸ ἀπὸ γῆς ληφθὲν τρέφεται σῶμα· οὐδ' ἂν εἰς τεσσαράκοντα ἡμέρας, ὁμοίως ὡς Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας, νηστεύσας ἐπέεινσε, τοῦ σώματος ἐπιζητούντος τὴν ἰδίαν τροφήν· οὐδ' ἂν Ἰωάννης ὁ μαθητὴς αὐτοῦ περὶ αὐτοῦ γράφων εἰρήκει· ὁ δὲ Ἰησοῦς κεκοπιакὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθέζετο· οὐδ' ἂν ὁ Δαβὶδ προαναπεφωνήκει περὶ αὐτοῦ· Καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου προσέθηκαν· οὐδ' ἂν ἐδάκρυσεν ἐπὶ τοῦ Λαζάρου· οὐδ' ἂν ἴδρωσε θρόμβους αἵματος· οὐδ' ἂν εἰρήκει, ὅτι περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου· οὐδ' ἂν νυγείσης αὐτοῦ τῆς πλευρᾶς, ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ. Ταῦτα γὰρ πάντα σύμβολα σαρκὸς τῆς ἀπὸ γῆς εἰλημμένης, ἣν εἰς αὐτὸν ἀνακεφαλαιώσατο, τὸ ἴδιον πλάσμα σώζων.

2. Cæterum supervacua est in Mariam descensio ejus. Quid enim in eam descendebat, si nihil incipiebat sumere ab ea? Aut si nihil sumsisset ex Maria, nunquam eas quæ a terra erant percipisset escas, per quas id quod a terra sumtum ⁴est nutritur corpus: nec quadriginta diebus, quemadmodum Moyses et Helias, jejunans esurisset corpus ejus, suam quærens escam: sed nec Johannes discipulus ejus de eo scribens dixisset, *Jesus autem* Joh. iv. 6. *fatigatus in itinere* ⁵*sedebat*: nec David præclamasset in eum, *Et super dolorem vulnerum meorum apposuerunt*: nec lacrymasset super Lazarum: nec sudasset globos sanguinis: nec dixisset, *quod Tristis est anima mea*: nec percusso latere exisset sanguis et aqua. Hæc enim omnia signa carnis, quæ a terra sumta est, quam in se recapitulatus est, suum plasma salvans.

Joh. iv. 6.

Ps. lxxviii. 27.

Joh. xi. 35.
Luc. xxii. 44.
Matt. xxvi.
38.
Joh. xix. 34.

¹ τί γὰρ καὶ εἰς αὐτὴν...τεσσαράκοντα ἡμέρας, in MASSUET's *Calena*.

² Compare HIPPOLYT. c. Noë. 18.

³ Οὐδ' ἂν ἴδρωσε θρόμβους αἵματος. Hunc Irenæi locum respexit Epiphanius in *Ancoratu*, § 31, ubi citaturus verba *Lucæ de sudore Christi sanguineo*, hæc sua præfatur: Κεῖται ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ ἐν τοῖς ἀδιορθώτοις ἀτιγράφοις, καὶ κέχρηται τῇ μαρτυρίᾳ ὁ

ἄγιος Εἰρηναῖος ἐν τῷ κατὰ αἰρέσεων, πρὸς τοὺς δοκῆσαι τὸν Χριστὸν πεφνηέναι λέγοντας· Ὁρθόδοξοι δὲ ἀφελοντο τὸ ῥητὸν, φοβηθέντες, καὶ μὴ νοήσαντες αὐτοῦ τὸ τέλος καὶ ἰσχυρότατον· Καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἴδρωσε. κ.τ.λ. GRABE.

⁴ CLERM. *sumptum nutritur*.

⁵ CLERM. *sedet*.

⁶ The CLERM. MS. inserts *quod*, and it agrees with the Greek; Voss. *quid*.

CAP. XXXII.

Quare Lucas a Domino inchoans genealogiam, in Adam retulit: et quot sint ab Adam usque ad Dominum generationes.

LIB. III.
xxxii. 1.
GR. III.
xxxiii.
MSS. III.
xxii. 3.

1. 261. 1. PROPTER hoc Lucas genealogiam, quæ est a generatione Domini nostri usque ad Adam, ¹septuaginta duas generationes habere ostendit, finem conjungens initio, et significans quoniam ipse est qui omnes gentes exinde ab Adam dispersas, et universas linguas, et generationem hominum cum ipso Adam in semetipso recapitulatus est. Unde et a Paulo *typus futuri* dictus est ipse Adam: quoniam futuram circa Filium Dei humani generis dispositionem ²in semetipsum fabricator omnium Verbum præformaverat, prædestinante Deo primum animale hominem, videlicet ut a spiritali salvaretur. Cum enim præexisteret salvans, oportebat et quod salvaretur fieri, uti non vacuum sit salvans. Consequenter autem et Maria virgo ³obediens invenitur, dicens: *Ecce ancilla tua Domine, fiat mihi secundum verbum tuum.* Eva vero inobediens: non obaudivit enim, adhuc cum esset virgo. Quemadmodum illa virum quidem habens Adam, ⁴virgo tamen adhuc existens (*erant enim utrique nudi* in Paradiso, *et non confundebantur*, quoniam paulo ante facti, non intellectum habebant filiorum generationis; oportebat enim illos primo adolescere, dehinc sic multiplicari) inobediens facta, et sibi, et universo generi humano causa facta est mortis: sic et Maria habens prædestinatum virum, et tamen virgo, ⁵obediens, et sibi et universo generi

Luc. iii. 23
seq.

Rom. v. 14.

Luc. i. 38.

Gen. ii. 25.

1. 230.

¹ Omissis v. 24, τοῦ Μαρθὰρ ἐκ τοῦ Λευὶ ac v. 36, τοῦ Καϊνᾶρ, perinde ut Jul. Afr., citatum ab Eus. H. E. i. 7. Greg. Naz. Carm. xxxviii. de Gen. Christi, Ambros. in Luc., aliosque. GRABE.

² in semetipsum .. præformaverat, prædestinante... ἐλς ἑαυτὸν... προεµόρφωσε, προοπίσσεως. κ.τ.λ. The AR. MS. has prædestinante, but the CLERM., VOSS. and FEU. marg. præformante. The next sentence partly confirms the AR. reading.

³ CL., VOSS., but AR. obaudiens. The same MSS. write the word both ways.

⁴ So the CLERM., AR. and VOSS.

MSS., al. Ecce ancilla Domini. Compare S. AUGUSTIN: Solus sine peccato natus est, quem... sola obedientia mentis Virgo concepit. de Pecc. M. et R. i. 57.

⁵ Cf. TERTULLIAN. de Carne Chr. 17. In virginem adhuc Evam irrepererat verbum ædificatorium mortis; in virginem æque introducendum erat Dei Verbum extructorium vitæ: ut quod per ejusmodi sexum abierat in perditionem, per eundem sexum redigeretur in salutem. Crediderat Eva serpenti: credidit Maria Gabrieli. Quod illa credendo deliquit, hæc credendo delevit. FEU. The parenthetical passage reads like an interpolation.

LIB. III. humano causa facta est salutis. Et propter hoc Lex eam quæ
 xxii. 1. desponsata erat viro, licet virgo sit adhuc, uxorem ejus qui
 GR. III. desponsaverat vocat, eam quæ est a Maria in Evam ¹recircula-
 xxiii. tionem significans: quia non aliter quod colligatum est solvere-
 MASS. III. tur, nisi ipsæ ²compagines alligationis reflectantur retrorsus; ut
 xxii. 4. primæ conjunctiones solvantur per secundas, secundæ rursus libe-
 Gen. iii. 8, 17, rent primas. Et evenit primam quidem compaginem a secunda
 20 et 21. colligatione solvere, secundam vero colligationem primæ solutionis
 Matt. xix. 30, habere locum. Et propter hoc Dominus dicebat primos quidem G. 262.
 et xx. 16. novissimos futuros et novissimos primos. Et propheta autem
 Ps. xlv. 17. hoc idem significat, dicens: *Pro patribus nati sunt tibi filii.*
³*Primogenitus* enim *mortuorum* natus Dominus, et in sinum suum
 recipiens pristinos patres, regeneravit eos in vitam Dei, ipse
 Col. i. 18. ⁴initium viventium factus, quoniam Adam initium morientium
 factus est. Propter hoc et Lucas initium generationis a Domino
 1 Cor. xv. 20, inchoans in Adam retulit, significans quoniam non illi hunc, sed
 21, 22. hic illos in Evangelium vitæ regeneravit. Sic autem et Evæ
 inobedientiæ nodus solutionem accepit per ⁵obedientiam Mariæ.
 Quod enim alligavit virgo Eva per incredulitatem, hoc virgo
 Maria solvit per fidem.

LUC. xv. 4. 2. Necesse ergo fuit, Dominum ad perditam ovem venientem,
 et tantæ dispositionis recapitulationem facientem, et suum plasma
 requirentem, illum ipsum hominem salvare, qui factus fuerat
 secundum imaginem et similitudinem ejus, id est, Adam ⁶adim-

¹ *recirculationem*, ἀναπεριφορὰν, for ἀνεπιφορὰν, *relatio*. STIEREN renders the word well by *Zurückbeziehung*, in English, a *back-reference*.

² *compagines*, &c., rendered into Greek: ἐλ μὴ αὐτὰ τὰ συνάμματα τῆς ἐπιτοκῆς ἀναστρέφεται εἰς τὰ ὀπίσω, ἵνα αἱ πρότεραι θέσεις διὰ τῶν δευτέρων ἀναλῶνται, κ.τ.λ.

³ *Primogenitus*. The firstborn being consecrated to the Lord, the term πρωτότοκος in living things expressed the same idea as ἀπαρχαί in inanimate things, a term applied to our Lord with reference to the wave-offering of the Paschal solemnity; see *Hist. and Theol. of the Creeds*, pp. 375—377. The Greek perhaps ran as follows: Πρωτότοκος γὰρ ἐκ νεκρῶν (Col. i. 18, Rev. i. 5) γεγεννημένος ὁ Κύριος, εἰς τὸν κόσμον αὐτοῦ μετα-

λαβὼν τοὺς πατέρας κ.τ.λ. The reader may also compare the several instances, quoted at pp. 334—336 of *The Creeds*, in which the early Fathers expressed the belief that Christ in Hades proclaimed remission of sins to the spirits of patriarchs and just men there confined. See also the false gospel of Nicodemus, § XVIII. &c.

⁴ GRABE restores the word *initium* as ἀπαρχή, but since Adam is more properly the *first* of the dying, than the *first-fruits*, it seems preferable to consider the word as simply representing ἀρχή.

⁵ The VOSS. reading, *audientiam*, ἀκοήν, is not an improbable one; and for *per* read *ob*. Cf. Gal. iii. 2.

⁶ *adimplentem*. AR., CLERM., VOSS., MEB. II., al. *implentem*.

plentem tempora ejus condemnationis, quæ facta fuerat propter inobedientiam, quæ *Pater posuit in sua potestate*: quoniam et omnis dispositio salutis, quæ circa hominem fuit, secundum placitum fiebat Patris, uti non vinceretur Deus, neque infirmaretur ars ejus. Si enim qui factus fuerat a Deo homo ut viveret, hic amittens vitam læsus ¹a serpente qui depravaverat eum, jam non revertetur ad vitam, sed in totum projectus esset morti, victus esset Deus, et superasset serpentis nequitia voluntatem Dei. Sed quoniam Deus invictus et magnanimis est, magnanimum quidem se exhibuit ad correptionem hominis et probationem omnium, quemadmodum prædiximus; per secundum autem hominem alligavit fortem, et diripuit ejus vasa, et evacuavit mortem vivificans eum hominem qui fuerat mortificatus. Primum enim possessionis ejus vas Adam factus est, quem et tenebat sub sua potestate, hoc est, prævaricationem inique inferens ei, et per ²occasionem immortalitatis mortificationem faciens in eum. Etenim promittens futuros eos tanquam deos, quod ei non est omnino possibile, mortem fecit in eis: unde et juste a Deo ³recaptivatus, qui hominem captivum duxerat; solutus est autem condemnationis vinculis, qui captivus ductus fuerat homo.

LIB. III.
xxii. 2.
GR. III.
xxxiii.
MASS. IIL
xxiii. 1.

Act. i. 7.

Matt. xii. 28.

Gen. iii. 5.

CAP. XXXIII.

Ostensio quoniam Adam prior salvatur a Domino.

1. Hic est autem Adam, si oportet verum dicere, primiformis ille homo, de quo Scriptura ait dixisse Dominum: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*; nos autem omnes ex ipso: et quoniam sumus ex ipso, propterea quoque ipsius hæreditavimus appellationem. Cum autem salvetur homo, oportet salvari eum qui prior formatus est homo. Quoniam nimis irrationabile est, illum quidem, qui vehementer ab inimico læsus ⁴est, et prior captivitatem passus est, dicere non eripi ab eo qui vicerit inimicum, ereptos vero filios ejus, quos in eadem captivitate generavit. Nec victus quidem adhuc ⁵parebit inimicus, ipsi

Cf. i. 134.
n. 2.

Gen. i. 26.

¹ MASS., St. accidentally omit a.
² per occasionem, GRABE considers to be the translation of *προφάσει*. But compare Rom. vii. 11, 13. There in the Syriac, the word ܡܬܬܬܐܢܐ would correspond either with the word *ἀφορμή*, as

used by the Apostle, or *προφάσει* as expressed by the context in this place, and also in the opening of c. xxxv.

³ *recaptivatus*, *ἀναδουλωθείς*.

⁴ *est*, MSS., but GRABE *erat*.

⁵ i. e. *apparebit*.

CAP. XXXIV.

De Cain qui fratrem suum occidit.

LIB. III.
xxxiv.
GR. III.
xxxvi.
MASS. III.
xxiii. 4.

QUEMADMODUM Cain, cum accepisset consilium a ¹Deo, uti ²quiesceret in eo quod non recte divisisset eam quæ erga fratrem erat communicationem, sed cum zelo et malitia suspicatus est posse dominari ³ejus, non solum ⁴non acquievit, sed et adjecit peccatum super peccatum, manifestans ⁵sententiam suam per operationem suam. Quod enim cogitavit hoc et operatus est, dominatus est et interfecit eum, subiciente Deo justum injusto, ut ille quidem ⁶ex iis quæ passus est justus ostendatur; hic vero per ea quæ commisit, detegeretur injustus. Et ne sic quidem mitigatus est, nec quievit super factum malum; sed interrogatus ubi esset ⁷frater ejus, *Nescio*, ait; *numquid custos fratris mei sum ego?* extendens et multiplicans malum per responsionem. Etenim Gen. iv. 7.
sec. LXX.
G. 264. si malum est occidere fratrem, multo pejus sic audacter et irreverenter respondere omnia scienti Deo, quasi possit frustrari eum. Propter hoc et ipse maledictionem portavit, quoniam ⁸a se peccatum attulit, non reveritus Deum, neque confusus in ⁹parricidio. Gen. iv. 9.

¹ Deo has the authority of the CLERM., ARUND. and VOSS. MSS. in its favour. GRABE adopted *Domino* from other sources.

² In allusion to the LXX. translation, οὐκ ἐὰν ὁρθῶς προσενέγκῃς, ὁρθῶς δὲ οὐ διέλης, *hmarres; hōchason.*

³ Following the Greek construction.

⁴ CLERM. *non solum acquievit, sed et accessit.*

⁵ *ἐνοίαν* perhaps is a more likely word for the original text, than either *βουλῇ* or *γνώμῃ*, as suggested by GR.

⁶ CLERM., VOSS. *per ea*; but *ἐκ τῶν πεπονθότων* certainly seems the more likely construction. The same MSS. read *ex iis* in the next line for *per ea*.

⁷ The EDD. here insert *Abel*, but the word is not read in any MS.

⁸ GRABE reads *ad se*, but allusion is made to Cain's wilful and sullen denial of the truth, and to his sin in harbouring malice in his heart while offering sacrifice to God. The Greek text per-

haps had ἀφ' ἐαυτοῦ, i. e. *ultro, gratuitously*, rendered by the translator *a se*; in the word *peccatum* there may be a play upon the double sense of the term Πῆψις, *sin*, and *sin-offering*; the original being, ὅτι ἀφ' ἐαυτοῦ τῇ ἀμαρτίᾳ προσήνεγκεν, meaning, not an *offering for*, but, *of sin*. The CLERMONT MS. has the passage as given in the text, but MERC. II. *tulit*; which, without sufficient reason, has been adopted by MASSUET.

⁹ The term found in the CLERM., AR. and VOSS. MSS. is restored in place of *fratricidio*, as found in the EDD. The crime of *parricide* alone was known to the law, but it embraced the case of any degree of affinity, e. g. *In ipso fraterno parricidio nullum scelus pratermisisse videtur.* CIC. *pro Clu.* II. *Parricidium filii.* LIV. VIII. II. The author, as subject to Roman law, may have used the corresponding Greek term, but it is more likely that δδελφοκτονία stood in the original.

LJB. III.
xxxv. l.
GR. III.
xxxvii.
MASS. III.
xxiii. 8.

CAP. XXXV.

*Quare folia fici circumcinxit se Adam; Et,
Quare de Paradiso Adam projecit Deus.*

1. CIRCA Adam autem nihil tale factum est, sed omnia in contrarium. Ab altero enim seductus sub occasione immortalitatis, statim timore corripitur et absconditur: non quasi possit effugere Deum, sed confusus, quoniam transgressus præceptum ejus indignus est venire in conspectum et colloquium Dei. *Timor* autem *Domini initium intelligentiæ*; intellectus vero transgressionis fecit poenitentiam: poenitentibus autem largitur benignitatem suam Deus. Etenim per succinctorium in facto ostendit suam poenitentiam, ¹foliis ficulneis semetipsum contegens, existentibus et aliis foliis multis, quæ minus corpus ejus vexare potuissent: condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, conterritus timore Dei; et retundens petulantem carnis impetum, quoniam indolem et puerilem amiserat sensum, et in cogitationem pejorum venerat, frænum continentiae sibi et uxori suæ circumdedit, timens Deum et adventum ejus exspectans, et velut tale quid significans: Quoniam, inquit, eam quam habui a Spiritu sanctitatis stolam amisi per inobedientiam, et nunc cognosco quod sim dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat, mordet autem et pungit corpus. Et hoc videlicet semper habuisset indumentum, humilians semetipsum, nisi Dominus qui est misericors tunicas pelliceas pro foliis ficulneis induisset eos.

2. Propter hoc autem et interrogat eos, uti ad mulierem veniret accusatio; et illam rursus interrogat, uti ad serpentem transmitteret ²causam. Dixit enim quod fuerat factum: *Serpens*, ait, *seduxit me, et manducavi*. Serpentem vero non interrogavit; sciebat enim eum principem transgressionis factum; sed maledic- M. 222. tum primo immisit in eum, uti secunda increpatione veniret in hominem. Eum enim odivit Deus, qui seduxit hominem; ei vero qui seductus est, sensim paulatimque misertus est. Quapropter et ejecit eum de Paradiso, et a ligno vitæ longe transtulit: non invidens ei lignum vitæ, quemadmodum audent ³quidam dicere; sed

¹ Quod quamvis fructus ficulneus suavior cæteris est, at folia duriora. PHILO, Qu. in Gen. I. 41.

² ἀναφέρῃ τὴν αἰτίαν, i. e. culpam.

³ Si Marcion id, quod hic reprehenditur, asserere ausus fuit, uti facile credi-

derim, virus istud omnino hausit a maligni serpentis primogenito, sicut a S. Ignatio appellatur, Simone Mago. CL. audent, but Voss., FEU. marg. have audent, omitting the mark of abbreviation. AR. quemadmodum quidam dicunt.

PL. ex. 10, et
PROV. I. 7, ix.
10.

Gen. III. 7.

Gen. III. 13.

Gen. III. 23 et
24.

miserans ejus, ut non perseveraret semper transgressor; neque
immortale esset quod esset circa eum peccatum, et malum inter-
minabile et insanabile. ⁵ Prohibuit autem ejus transgressionem,
interponens mortem, et cessare faciens peccatum, finem inferens
ei per carnis resolutionem, quæ fieret in terra; uti cessans ali-
quando homo vivere peccato, et moriens ei, inciperet vivere Deo.

LIB. III.
xxxv. 2.
GR. III.
xxxvii.
MASS. III.
xxiii. 6.

CAP. XXXVI.

*Quid est quod a propheta dictum est, Super aspidem et
basiliscum ambulabis.*

QUA PROPTER inimicitiam posuit inter serpentem et mulierem, Gen. III. 15.
et semen ejus, observantes invicem: ² illo quidem cui morderetur
planta, et potente calcare caput inimici; altero vero mordente, et
occidente, et interpediente ingressus hominis, quoadusque venit
semen prædestinatum calcare caput ejus, quod fuit partus Mariæ,
de quo ait propheta: *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et* Ps. xc. 13.
conculcabis leonem et draconem; significans quia illud quod erige-
retur et dilataretur adversus hominem peccatum, et ³ frigidum red-
debat eum, evacuaretur cum regnante morte, et conculcaretur ab
eo in novissimis temporibus insiliens humano generi ⁴ leo, hoc est,
Antichristus; et draconem illum serpentem vetustum alligans, et
subjiciens potestati hominis, qui fuerat victus, ad calcandam om- Luc. x. 19.
nem ejus virtutem. Victus autem erat Adam, ablata ab eo omni
vita: propter hoc victo rursus inimico recepit vitam Adam; *novis-* 1 Cor. xv. 26.
sima autem inimica evacuatur mors, quæ primum possederat homi-
nem. Quapropter liberato homine, *fiet quod scriptum est, Absorpta* 1 Cor. xv. 54,
est mors in victoria. ⁵ *Ubi est mors victoria tua? Ubi est mors*
aculeus tuus? Quod non poterit juste dici, si non ille liberatus

Per invidiam prohibuit Adamum ab
arbore vitæ gustanda, nempe ne immor-
talis fieret. Ad quæ Mosi Bar-cephæ
responsum p. 311, sequitur, quadam parte
Irenæo alio consonum, ut ex eo descrip-
tisse diceret: Ea de causa, inquit, ab
arbore vitæ coercuit, ne perpetuo viveret
in peccato, essetque ipsius malitia una
cum ipso immortalis, &c. Vide ibi plura.
GRABE. Καὶ τοῦτο δὲ ὁ Θεὸς μεγάλῃ
ἐνεργείᾳ πάρεσκε τῷ ἀνθρώπῳ, τὸ μὴ
διαμείναι αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα ἐν ἁμαρτίᾳ

ὄντα, ἀλλὰ τρόπῳ τινι ἐν ὁμοιώματι ἐξο-
ρισμοῦ ἐξέβαλεν αὐτὸν ἐκ τοῦ Παραδείσου.
THEOPH. ad Aut. II. 26.

¹ ἐκώλυε δὲ αὐτοῦ τὴν παράβασιν.

² τοῦ μὲν... οἴου τε.

³ frigidum reddebat, ἀπέψυξεν, the
author having written ἀπεψύχωσεν. For
at the CLERM. MS. repeats quod.

⁴ ΔΚΩΝ (ὀράκων) may have been
read as ΑΕΩΝ.

⁵ The same change in the words of
Scripture recurs at p. 419, G.

LII. III.
xxxvi. xxxvii.
GR. III.
xxxviii.
MASS. III.
xxiii. 7.

fuerit, cui primum dominata est mors. Illius enim salus, evacuatio est mortis. Domino igitur vivificante hominem, id est ¹Adam, evacuata est et mors.

CAP. XXXVII.

Adversus Tatiani doctrinam.

MENTIUNTUR ergo omnes qui contradicunt ejus saluti, semper seipsos excludentes a vita, in eo quod non credant inventam ovem quæ perierat. Si autem illa non est inventa, adhuc possidetur in perditione omnis hominis generatio. Mendax ergo is qui prior hanc sententiam, imo hanc ignorantiam et cæcitatem induxit, ²Tatianus: ³connexio quidem factus omnium hæreticorum, quemadmodum ostendimus; hoc autem a semetipso adinvenit, uti novum aliquid præter reliquos inferens, vacuum loquens, vacuos a fide auditores sibi præpararet, affectans magister haberi, tentans et subinde uti hujusmodi a Paulo assidue dictis: Quoniam in ¹Cor. xv. 22. *Adam omnes morimur*; ignorans autem, quoniam *ubi abundavit Rom. v. 20. peccatum, superabundavit gratia*. Ostenso ergo hoc manifeste, erubescant omnes qui ab eo sunt, et ⁴concertant de ⁵Adam, quasi magnum aliquid lucrentur, si ille non salvetur: quando magis nihil proficiant, quemadmodum et serpens nihil profecit suadens homini, nisi illud quod eum transgressorem ostendit, initium et materiam apostasiæ suæ habens hominem; Deum autem non ⁶vidit. Sic et hi qui contradicunt saluti Adæ, nihil proficiunt, nisi hoc, quod semetipsos hæreticos et apostatas faciunt veritatis, et ⁷advocatos se serpentis et mortis ostendunt.

¹ See the false gospel of Nicodemus, § XIX. &c.

² Tatian was a Syrian by birth, of some renown as a rhetorician; he established himself at Rome, and under the auspices of JUSTIN M. he did good work for the Church, in defending the faith from the attacks of Crescens the Cynic. EUSEBIUS, *H. E.* IV. 27, informs us that he compiled the first harmony of the Gospels, under the name *διὰ τεσσάρων*, and left a large number of writings, of which a work against the Gentiles was the most remarkable. After the martyrdom of JUSTIN he swerved from the

faith, and returned to the East. The mixture of water in the eucharistic cup was usual in the primitive Church, but he used no wine at all, and his followers were called on this account Hydroparastæ. Compare I. 116, n. 1, and I. 220.

³ *Connexio*, *συμπλοκή*.

⁴ *Concertant*, *ἐρίζουσιν* 'Adam περι.

⁵ HIPPOLYTUS also says of Tatian: Τὸν δὲ Ἀδὰμ φάσκει μὴ σώζεσθαι, διὰ τὸ ἀρχηγὸν παρακοῆς γεγονέναι. *Philos.* VIII. 16.

⁶ *οἶδεν* having been read as *εἶδεν*.

⁷ *advocatos*, *προστάτας*, with a play of sound. Cf. p. 101, n. 3.

CAP. XXXVIII.

LIB. III.
xxxviii. 1.
GR. III. xl.
MASS. III.
xxiv. 1.

Adversus eos qui ex quacunque causa schisma faciunt.

1. TRADUCTIS igitur omnibus, qui nefandas inferunt sententias de factore et plasmatore nostro, qui et hunc mundum fabricatus est, super quem alius Deus non est; et ipsis ostensionibus eversis his, qui de substantia Domini nostri, et de dispositione quam fecit propter hominem suum, falsa docent; prædicationem vero Ecclesiæ ¹undique constantem, et æqualiter perseverantem, et testimonium habentem a prophetis et ab Apostolis, et ab omnibus discipulis, ²quemadmodum ostendimus, ³per initia, et medietates, et finem, et per universam Dei dispositionem, et eam quæ secundum salutem hominis est ⁴solidam operationem, quæ est in fide nostra; quam perceptam ab Ecclesia ^{223.} custodimus, et quæ semper a Spiritu Dei, quasi in vase bono eximium quoddam ⁵depositum juvenescens, et juvenescere faciens ipsum vas in quo est. Hoc enim Ecclesiæ creditum est Dei munus, quemadmodum ⁶aspiratio plasmationi, ad hoc ⁷ut omnia membra percipientia vivificentur: et in eo disposita est ⁸communicatio Christi, id est Spiritus sanctus, arrha incorruptelæ, et confirmatio fidei nostræ, et scala ascensionis ad Deum. *In Ecclesia* ^{1 Cor. xii. 28.} *enim, inquit, posuit Deus Apostolos, prophetas, doctores, et universam reliquam operationem Spiritus: cujus non sunt participes*

¹ Scribes occasionally substitute synonyms by mistake, and here the reading of the CLERM. MS. *utique*, indicates *ubique*. We may note a precursor of the Vincentian canon, *quod semper quod ubique quod ab omnibus*.

² *quemadmodum ostendimus* are parenthetical words.

³ The construction is still dependent upon *testimonium habentem*; these three terms meaning the Prophets, Apostles, and Church Catholic. See PLATO, p. 135.

⁴ MASSUET reads *solidam* on the authority of the CLERM. and VOSS. MSS., but *solidam* as connected with the foundation of faith is preferable, *καὶ τὴν τὸ κατὰ σωτηρίαν ἀνθρώπου σπερεὶν ἐν-εργείαν, τὴν ἐν πίστει ἡμετέρα, κ. τ. λ.* Cf. *σπερεὶ τῇ πίστει*, 1 Pet. v. 9. *εὐ-*

θυῖαν, solidam, would hardly be suitable.

⁵ *depositum*. The CLERM. MS. has *dispositum*, but the original no doubt was *καλὴν τινα παρακαταθήκην*, as in 2 Tim. i. 14, meaning the deposit of faith. Compare 1. ii. iii.

⁶ MASSUET, following the CLERMONT MS. has *ad inspirationem*; other authority is in favour of GRABE'S reading, *aspiratio*, and also scriptural analogy; the idea in the writer's mind being very perceptibly, the inspiration of the breath of life into man, when first created.

⁷ CL. omits *ut*; which, however, has escaped the Benedictine's notice.

⁸ CL. *communitio*, ἡ (διὰ) τοῦ Χριστοῦ καταλλαγή, but the spirit of sanctification is the evidence of our communion with Christ; it is not the atonement.

LIB. III.
xxxviii. l.
GR. III. xl.
MASS. III.
xxiv. l.

Jer. II. 13.

Matt. VII. 24
et 26.

omnes, qui non¹ concurrunt ad Ecclesiam, sed semetipsos fraudant a vita, per sententiam malam, et operationem pessimam. Ubi enim Ecclesia, ibi et Spiritus Dei; ²et ubi Spiritus Dei, illic Ecclesia, et omnis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neque a mammillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem: sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis, et de cœno putidam bibunt aquam, effugientes fidem Ecclesiæ, ne traducantur; rejicientes vero Spiritum, ut non erudiantur.

2. Alienati vero a veritate, digne in omni volutantur errore, fluctuati ab eo, aliter atque aliter per tempora de eisdem sentientes, et nunquam scientiam ³stabilitam habentes, sophistæ verborum magis volentes esse quam discipuli veritatis. Non enim sunt fundati super ⁴unam petram, sed super arenam, habentem in seipsa lapides multos. Propter hoc et multos Deos fingunt, et ⁵quærere quidem semper in excusatione habent, cæcutiunt enim, invenire vero nunquam possunt. Blasphemant enim fabricatorem, hoc est, ⁶eum qui est vere Deus, qui et præstat invenire; putantes se super Deum alterum invenisse Deum, vel alteram plenitudinem, vel alteram dispositionem. Quapropter et lumen, quod est a Deo, non ⁷lucet eis, quoniam inhonoraverunt et spreverunt Deum, ⁸minimum arbitantes eum, quoniam propter dilectionem suam et immensam benignitatem in agnitionem venit hominibus: (⁹agnitionem autem non secundum magnitudinem, nec secundum substantiam; nemo enim mensus est eam, nec palpavit; sed secundum illud, ut sciremus, quoniam qui fecit, et plasmavit, et insufflationem vitæ insufflav⁹ in eis, et per conditionem nutrit nos, Verbo suo confirmans, et Sapientia compingens omnia, hic

¹ CL., VOSS., FEU. *margin. currunt*; but AB. *concurrunt*, implying harmonious action.

² *et ubi Spiritus Dei*. By a very common error with the transcriber of the CLERM. MS. these four words are omitted, his eye having passed on from the close of one similar combination of words to its counterpart. This is the writer's weakest point; in many places several lines have disappeared.

³ So the CLERM., al. *stabilem*.

⁴ GRABE first adopted *unam* from the AB. and Voss. MSS. It displaces *vivam*. The emendation is confirmed by

the CL., which MASSUET fails to note.

⁵ τὸν ὁὖτως Θεὸν, τὸν καὶ χαρίζοντα εὐρεῖν.

⁶ CLERM. *licet*.

⁷ Id est ὁσπερ ἡμᾶτος καρπὸν, *labis fructum* arbitantes eum, ut alibi passim dicit. MASS. But in all probability the Greek ἡδ' ἡκίστου δέχοντες αὐτόν, read by the translator as ἡκίστου.

⁸ in, *addidi auctoritate Cod. CL. MASS.* The particle however is not there.

⁹ in is omitted by ERASM., GALL. and in MERO. II. MSS., and it would not be required, the original being ἐνεφύσησεν αὐτοῖς. But f. l. in eos.

est qui est solus ¹verus Deus:) eum vero qui non est, somniantes super hunc, ut magnum Deum putentur adinvenisse, quem nemo possit cognoscere, humano generi communicantem, nec terrena administrantem: Epicuri videlicet invenientes Deum, neque sibi, neque aliis aliquid præstantem, id est, nullius providentiam habentem.

LIB. III.
xxxviii. 2.
GR. III. xli.
MASS. III.
xxv. 2.

CAP. XXXIX.

Ostensio quoniam providentia Dei regatur hic mundus.

PROVIDENTIAM autem habet Deus omnium, propter hoc et consilium dat: consilium autem dans adest his, qui morum ²providentiam habent. Necesse est igitur ea quæ providentur et gubernantur, cognoscere suum ³directorem: quæ quidem non sunt ⁴irrationalia, neque vana, sed habent sensibilitatem perceptam de providentia Dei. Et propter hoc ethnicorum quidam, qui minus illecebris ac voluptatibus servierunt, et non in tantum superstitione idolorum ⁵coabducti sunt, providentia ejus moti licet tenuiter, tamen conversi sunt, ut dicerent fabricatorem hujus universitatis Patrem omnium providentem, et disponentem secundum nos mundum.

CAP. XL.

Quoniam neque justitia sine bonitate constare potest, neque bonitas sine justitia. Quoniam sapiens idem et Judex. Ostensio quod Verbum Dei et justum, et bonum sit.

1. RURSUS ut ⁶increpativum auferrent a Patre et judiciale, indignum id Deo putantes, et sine iracundia et bonum arbitantes se adinvenisse Deum, alterum quidem judicare, et alterum quidem salvare dixerunt, ⁷nescientes utrorumque auferentes sensum et justitiam. Si enim judicialis non et bonus sit, ad ⁸donandum quidem his quibus debet, et ad exprobandum his quibus oportet, neque justus ⁹neque sapiens videbitur judex; ¹⁰rursus bonus, si hoc

¹ The CLERM. MS. confirms this reading, cf. Joh. xvii. 3. al. vere.

² τοῖς τῶν ἡθῶν προνοομένοις. 106, n. 6.

³ CL., VOSS., FEU. marg., but AR., MERC. II., EDD. rectorem.

⁴ CLERM., but AR. irrationalia.

⁵ CLERM., VOSS., but AR. abducti.

⁶ τὸ ἐπιτιμητικὸν... καὶ τὸ κριτικόν.

⁷ f. l. nescienter, ἀγνώως ἐκατέρων περιαιρούντες νοῦν καὶ δικαιοσύνην.

⁸ CL., VOSS., FEU. marg., but AR., MERC. II. addo nondum. al. ad dandum.

⁹ The CL. has nequam, possibly from neque quidem, οὐδὲ μήν.

¹⁰ πάλιν ἀγαθός, εἰ τοῦτο μόνον ἀντὶ ἀγαθός.

LIB. III.
xi. 1.
GR. III. xlii.
MASS. III.
xxv. 2.

tantum sit, bonus, non et probator in quos immittat bonitatem, extra justitiam erit et bonitatem, et infirma bonitas ejus videbitur, M. 224. non omnes salvans, si non cum judicio fiat.

2. ¹ Marcion igitur ipse dividens Deum in duo, alterum quidem bonum, et alterum judicialem dicens, ex utrisque interimit

¹ Μαρκίων δὲ ὁ Ποντικός... ἐπὶ τὸ ἀναιδέστερον ὁμῆσας, δύο ἀρχὰς τοῦ πάντος ὑπέθετο, ἀγαθὴν τινὰ λέγων, καὶ τὸν ἕτερον πονηρὸν. HIPPOLYT. VII. 29. HIPPOLYTUS professes to trace the Marcionite theory back to its remote origin in EMPEDOCLES: ἡ μὲν οὖν πρώτη καὶ καθαρωτάτη Μαρκίωνος αἵρεσις, ἐξ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ τὴν σύστασιν ἔχουσα, Ἐμπεδοκλέους ἡμῖν εἶναι πεφανέρωται. The introduction of a *mean* between the two antagonising principles he ascribes to one Prepon an Assyrian. Ἐπεὶ δὲ, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, νῦν κενώτερόν τι ἐπεχείρησε Μαρκίων, νῆστis (ita MILLER. l. Μαρκιωνιστῆς) τις Πρέπων Ἀσσύριος πρὸς Ἀρδησιάνην τὸν Ἀρμένιον ἐγγράφως ποιήσασθαι λόγους περὶ τῆς αἵρέσεως, οὐδὲ τοῦτο σιωπήσομαι. Τρίτην φάσκων δίκαιον εἶναι ἀρχὴν καὶ μέσσην ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ τεταγμένην. κ.τ.λ. Ph. VII. 31. The reader will observe that HIPPOLYTUS is not quite consistent with himself, for he gives a slightly varied account in a subsequent book. See I. 216, n. 2. The present statement seems the most like the truth, that τὸ δίκαιον was a subsequent intercalation between the principles of good and evil. TERTULLIAN also slightly varies his account; for MARCION asserted not only the existence of two eternal intelligent principles, but also the eternity of matter, and this involved as well the eternity of space; hence in one place we find the statement, Lib. I. c. Marc. c. 6, *Marcionem disparem deos constituere, alterum, judicem ferum bellipotentem, alterum, mitem placidum et tantummodo bonum atque optimum*; again, *Duos Ponticus deos affert, tamquam duas symplegadas naufragii sui*; ibid. 2; and in another these eternal principles are extended by inference

to nine, in *superioribus tres substantias divinitatis* (viz. the God respectively of *Christians*, of the *Jews*, and of the *Gentiles*), in *inferioribus quatuor*, (the *Demiurge*, *matter*, *space*, and *evil*), which with the addition of the *Christ* that had already appeared, and of the *Christ* still promised by the Creator, make the number; and he adds, *manifestam jam fraudem Marcion patitur ab eis, qui duos illum deos inferre presumunt, cum novem assignet licet nesciens.* adr. Marc. I. 15. It does not appear, however, that MARCION himself said any thing about more than two principles of intelligent substance, though Rhodon, *Eus. II. E. v. 13*, referred to his follower Syneros, as HIPPOLYTUS did to Prepon, the assertion of three, ἕτεροι δὲ, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ ναῦτης Μαρκίων, δύο ἀρχὰς εἰσηγοῦνται· ἄλλοι δὲ πάλιν αὐτῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐξοκειλάντες, οὐ μόνον δύο, ἀλλὰ καὶ τρεῖς ὑποτίθενται φύσεις· ὧν ἑστὶν ἀρχηγὸς καὶ προστάτης Συνέρως, καθὼς οἱ τὸ διδασκάλιον αὐτοῦ προβαλλόμενοι λέγουσιν. Hence the Marcionite Megethius, in the Dialogue ascribed to ORIGEN, as quoted by GRABE, says: Ἐγὼ φημι εἶναι τρεῖς ἀρχὰς, Θεὸν τὸν πατέρα τοῦ Χριστοῦ ἀγαθόν, καὶ ἄλλον τὸν δημιουργόν, καὶ ἕτερον τὸν πονηρόν, p. 3. And p. 4, ἡ ἀγαθὴ ἀρχὴ τῶν Χριστιανῶν ἀρχεῖ· ἡ δὲ δημιουργικὴ τῶν Ἰουδαίων· ἡ δὲ πονηρὰ τῶν Ἑθνικῶν. With the addition of *matter* THEODORET counts four Marcionite principles: τέτταρες γὰρ ἀγεννήτους οὐσίας τῷ λόγῳ διέπλασε, καὶ τὸν μὲν ἐκάλεσεν ἀγαθόν τε καὶ ἀγνωστον, ὃν καὶ πατέρα προσηγόρευσε τοῦ Κυρίου· τὸν δὲ δημιουργόν τε καὶ δίκαιον, ὃν καὶ πονηρὸν ὠνόμαζε· καὶ πρὸς τοῦτοις τὴν ἄλλην κακὴν τε ὄσων, καὶ ὑπ' ἄλλῳ κακῷ τελοῦσαν. *Hær. Fab. I. 24. q.d. the Good, the Just or Severe, the Evil, and Matter.*

Deum. Hic enim qui judicialis, si non et bonus sit, non est Deus, ¹quia Deus non est, cui bonitas desit: et ille rursus qui bonus, si non et judicialis, idem quod hic patietur, ut auferatur ei ne sit Deus. Quemadmodum autem et sapientem dicunt Patrem omnium, si non et judiciale ei assignent? Si enim sapiens, et probator est; probatori autem subest judiciale, judiciale autem assequitur justitia, ut juste probet; justitia provocat judicium: judicium autem, cum fit cum justitia, transmittet ad sapientiam. Sapientia igitur præcellet Pater super omnem humanam et angelicam sapientiam, quoniam Dominus, et judex, et justus, et dominator super omnes. Est enim et bonus, et misericors, et patiens, et salvat quos oportet: neque bonum ei deficit ²juste effectum, neque sapientia deminoratur: salvat enim quos debet salvare, et judicat dignos judicio: neque justum immite ostenditur, præeunte scilicet et præcedente bonitate.

LIB. III.
xl. 2.
GR. III. xliii.
MASS. III.
xxv. 3.

3. Qui igitur solem suum oriri facit omnibus benigne Deus, ^{Matt. v. 48.} et pluit super justos et injustos, judicabit eos, qui ex æquo benignitatem ejus percipientes, non ³similiter secundum dignationem munerationis ejus conversati sunt; sed in deliciis et luxuriis versati sunt adversus benevolentiam ejus, adhuc et blasphemantes eum, qui tanta beneficia in eos fecerit.

CAP. XLI.

Quemadmodum religiosior Plato quam hæretici ostendatur.

G. 269. QUIBUS religiosior Plato ostenditur, qui eundem Deum et justum et bonum confessus est, habentem potestatem omnium,

Ὁ μὲν δὲ Θεὸς, ὥσπερ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχὴν τε ^{Plato de Leg. IV.} καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἀπάντων ἔχων, ⁴εὐθείαν

ipsum facientem judicium, sic dicens: ⁵*Et Deus quidem, quemadmodum et vetus sermo est, initium, et finem, et medietates omnium*

¹ So ORIGEN says: οἱ δὲ ἕτερον θεὸν φάσκοντες παρὰ τὸν δημιουργόν, δίκαιον μὲν αὐτὸν θέλουσι, καὶ οὐκ ἀγαθόν, σφόδρα ἰδιωτικῶς ἅμα καὶ ἀσεβῶς ἐνεχθέντες, ἐν τῷ χωρίζειν δικαιοσύνην ἀγαθότητος, καὶ ἀγαθότητα δίχα δικαιοσύνης. in Ex. i. 17.

² οὐδὲ τὰγαθὸν λείπει αὐτῷ δίκαιως γενόμενον. AR. however has *justi effectus*,

qu. τῇ τοῦ δικαίου ἐνεργείᾳ.

³ ὁμοίως, correspondingly.

⁴ εὐθείαν (γνώμην sc.). STIEREN'S interpretation can hardly stand, FIORINUS reddit recta peragit, ego forsan melius dixerim, recta pergit.

⁵ The Orphic fragment quoted by Proclus expresses a similar theology. Ζεὺς

LIB. III. *περαίνει, κατὰ φύσιν περιπορευόμενος τῷ δὲ αἰεὶ ξυνέπεται*
xii.
 GR. III. xlv *δίκη τῶν ἀπολειπομένων τοῦ θείου νόμου τιμωρός.*
 MASS. III.
xv. 5. *¹ ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος.*

In Timæo,
 Tom. III. p.
 29.

quæ sunt habens, recte perficit, secundum naturam circumiens: hunc autem semper consequitur justitia ultrix in eos, qui deficiunt a lege divina. Et iterum factorem et fabricatorem hujus universitatis bonum ostendit. Bono autem, inquit, nulla unquam de quoquam nascitur invidia: hoc initium et causam fabricationis mundi constituens bonitatem Dei; sed non ignorantiam, nec Æonem qui erravit, ² nec labis fructum, nec matrem plorantem et lamentantem, nec alterum Deum vel Patrem.

CAP. XLII.

Quemadmodum secundum suam regulam qui a Valentino sunt extra veritatem ostendantur.

I. JUSTE autem eos mater planget, talium excogitatores et adinventores: digna enim ³ commentiti sunt in capita sua, quoniam mater ipsorum extra Plenitudinem est, id est, extra Dei agnitionem, et ⁴ collectio eorum abortio facta est informis et sine specie:

Den. xiii. 55
 et 59, Apoc.

πρῶτος γένητο, Ζεὺς ὁστατος ἀργικέραυνος, Ζεὺς κεφαλὴ, Ζεὺς μέσσα, Διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται. The old patriarchal faith, expressed by Jethro, Job, Balaam, may have become known to the more spiritual intellects of Greece, and have been received in a purely traditional manner by PLATO. See Pref. Remarks.

¹ *Locus est in Timæo, ubi expresse ait, quod ὁ δημιουργὸς ἀγαθός, mundi opifex bonus sit, quodque contrarium dictu nefas existat, μηδ' εἰπεῖν τινι θέμις. Et alia, habet, quibus et ista ad Irenæo allegata continentur: λέγομεν δὴ, δι' ἣν αἰτίας γένησιν, καὶ τὸ πᾶν τὸδε ὁ ξυνιστὰς ξυνέστησεν ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος τοῦτου δ' ἐκτὸς ὧν, πάντα ὅτι μάλιστα ἐβουλήθη γενέσθαι παραπλήσια αὐτῷ. Ταύτην δὲ γενέσεως κόσμου μάλιστα ἂν τις ἀρχὴν κυρωτάτην παρ' ἀνδρῶν φρονιμῶν ἀποδεχόμενος, ὁρθότατα ἀποδέχουτ' ἂν. Timæo. p. 29. Compare also other passages from*

the writings of PLATO, quoted by GRABE in his note.

² CL. *nec de labiis, al. de his.*

³ *commentati et.* These two words were first inserted in the text by FEUARDENT, but they are not found in the CLERM. or AB. copies; the VOSS. MS. has *commentati* alone; the MERC. II. MSS. *commenti*. The play of sound subsisting only in the Latin, and vanishing in the Greek, marks them to be spurious.

⁴ *collectio*, rendered by GRABE as *σύντασις*, but he omits to define the sense that he attaches to the word. It is more probably the translation of *ἐνθύμημα*, which in rhetoric means an *imperfect syllogism*, see QUINTIL. v. 14, 16, and *collectio* is also a *sylllogism*. *Collectio* quæ apud illum est *συλλογισμός*, inter figuras sententiarum enumerat. Rutil. in QUINTIL. IX. 2. Cf. also SENEC. Ep. XLVIII. CL. *factus est*.

nihil enim de veritate apprehendit; in vacuum et in umbram decidit; vacua enim ¹doctrina ipsorum et intenebrata: et Horus eam non permisit ¹introire in Pleroma; non enim recepit eos ²Spiritus in refrigerium. Pater enim ipsorum ignorantiam generans, mortis ³passiones in eis operatus est. Hæc non nos diffamamus, sed ipsi confirmant, ipsi docent, gloriantur in ipsis, ⁴altum sentiunt de matre, quam sine patre dicunt genitam, hoc est sine Deo, ⁵fœminam a fœmina, quod est ex errantia corruptelam.

2. Nos autem precamur non perseverare eos in fovea, quam ipsi foderunt, sed segregari ab hujusmodi matre, et exire a Bytho, et absistere a vacuo, et umbram derelinquere: et legitime eos generari conversos ad Ecclesiam Dei, et formari Christum in eis, et cognoscere eos fabricatorem et factorem hujus universitatis, solum verum Deum et Dominum omnium. Hæc precamur de illis, ⁶utilius eos diligentes, quam ipsi semetipsos putant diligere. Quæ enim est a nobis dilectio, cum sit vera, salutaris est eis si quidem eam recipiant. Est enim austero medicamini similis, absuens ⁷improbiorem ac superfluum vulneris carnem: elationem enim illorum et inflationem evacuat. Quapropter tentantes ⁸omni virtute manum porrigere eis, non tædebit nos. ⁹Prorogavimus autem super hæc quæ dicta sunt, in sequenti libro Domini sermones inferre, si quos ex his per ipsam Christi doctrinam convincentes, suadere possimus cessare ab ejusmodi errore, et absistere ab ea blasphemia, quæ est in fabricatorem ipsorum, qui et solus est Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi. Amen.

LJB. III.
xiii. 1.
GR. III. xiv.
MASS. III.
xxv. 6.

¹ *doctrina*, Σοφία, cf. *Horus eam non permisit*, and I. 33. II. iii. vii. AR. *interiore*.

² *Spiritus*, a name given to *Achamoth*, I. 33, 46.

³ CL., VOSS., VET., τὰ τοῦ θανάτου πάθη, AR. *et regenerans*,... *passionem*.

⁴ *altum*. Cf. I. 4, n. 4. II. 276. I.

⁵ *fœminam a fœmina*, cf. I. 163. I.

⁶ CL. *ut illius, χρηστότερον αὐτοῦ φιλοῦντες ἢ εἰαυτοῦς δοκοῦσι φιλεῖν*.

⁷ *improbiorem*. This word was restored to the text from the AR. by GR., but

rejected by MASSUET for *impropriorem*, which can make no sense, and the MS. authority for the word is insufficient. *Improbis* is used in Latin of that which is excessive and redundant; so PLIN. XIV. 1. *Vites improbo repletu pampinorumque superfluitate atria media complentes*. Here it is used in the pathological sense of *proud flesh*. AR. *carnis*.

⁸ παντοδυναμῶς.

⁹ CLEM. *prorogabimus*. AR. *prorogavimus*.

ARGUMENTA CAPITUM

LIBRI QUARTI

CONTRA HÆRESSES.

CAP.		PAG.
I.	<i>Ostensio quoniam Dominus unum solum Deum et Patrem cognoscebat</i>	146
II.	<i>Quæstio de eo, quid sit, confiteor tibi Pater Domine cœli et terræ</i>	147
III.	<i>Ostensio quod per Moysem legislatio sermones sint Christi. Expositio parabolæ Divitis et pauperis Lazari</i>	148
IV.	<i>Ostensio quoniam cœlum quidem et terra transient, Dominus autem qui fecit ea, manet in æternum: et ipse Pater est Domini nostri</i>	149
V.	<i>Quare derelicta est Hierosolyma</i>	151
VI.	<i>Ostensio quod temporalis lex data sit: Quæ causa est quod cœlum et terra transient</i>	152
VII.	<i>Ostensio quoniam Christus est, qui superinducit diem velut clibanum ardentem</i>	153
VIII.	<i>Ostensio eundem Deum et præsentia et æterna fecisse</i>	154
IX.	<i>Quemadmodum Dominus eum qui de rubo locutus est ad Moysem confitetur esse Deum viventium</i>	155
X.	<i>Quoniam Abraham vidit Christum; Quoniam una est et eadem Abraham fides, et nostra</i>	156
XI.	<i>Quid est quod nemo cognoscit Patrem nisi Filius, et per quot occasiones revelat Filius Patrem</i>	158
XII.	<i>Quemadmodum Abraham a Verbo doctus est</i>	162
XIII.	<i>Quemadmodum promissionem quam promisit Deus Abraham, Christus perfecit</i>	163
XIV.	<i>Quare Judæi abecesserunt a Deo</i>	164

CAP.		PAG.
XV.	<i>Ostensio quoniam Abraham hæreditate peropti regnum cælorum</i>	165
XVI.	<i>Quoniam Dominus Sabbatis curans secundum Legem faciebat</i>	ib.
XVII.	<i>Quoniam non contra Legem faciebant discipuli Domini sabbatis spicas legentes: et quoniam Levites omnes dis- cipuli Domini</i>	166
XVIII.	<i>Ostensio unius et ejusdem substantiæ esse ea quæ secun- dum Legem sunt, et ea quæ secundum Evangelium: et quemadmodum novum Testamentum prædicatum est a Prophetis</i>	168
XIX.	<i>Quid est, Plus quam templum, et, Plus quam Salomon hic</i>	169
XX.	<i>Quemadmodum Moyses adventum Christi significavit, et tempus passionis et locum in quo passus est</i>	172
XXI.	<i>Quoniam et prophete, et justî, ante adventum Domini, cognoverunt adventum ejus</i>	174
XXII.	<i>Quemadmodum seniorum traditio contraria erat Legi quæ data est per Moysem</i>	177
XXIII.	<i>De Pharisaica lege: quæ sunt particularia præcepta, et quæ catholica</i>	178
XXIV.	<i>Quemadmodum Dominus, quæ de Lege comprehendeban- tur, superextendit discipulis et non dissolvit: et secun- dum quid plus abundat justitia nostra, quam Scribarum et Pharisæorum</i>	180
XXV.	<i>Quare fecit Deus hominem, et patres elegit, et nos vocavit, et quid præstat ea quæ est ad Deum servitus, et quare talîs lex populo data est</i>	184
XXVI.	<i>Quemadmodum in populo priore, et in Ecclesia quædam præcepta propter duritiâ et inobedientiâ hominum data sunt</i>	187
XXVII.	<i>Quare circumcisio data est populo, et observatio sabbato- rum, et quam habent recapitulationem</i>	189
XXVIII.	<i>In quo differt Decalogus a reliquis præceptis</i>	191
XXIX.	<i>Ostensio quoniam non propter se, nec indigens Deus deser- vitione eorum, Leviticam præcepit legem: quid enim requirit Deus ab homine, nullius indigens?</i>	193

CAP.	PAG.
XXX. <i>Quemadmodum Nomen Domini nostri Jesu Christi proprium Patris ostenditur</i>	200
XXXI. <i>De sacrificiis et oblationibus, et qui sunt qui in veritate offerunt</i>	201
XXXII. <i>Quorum typum accipiebat populus</i>	210
XXXIII. <i>Quemadmodum investigabilis et incomprehensibilis ostenditur is, qui hanc quæ secundum nos est condidit creaturam</i>	211
XXXIV. <i>Secundum quid notus Deus, et quod ipse Pater conditor omnium per suas manus formavit hominem: et quemadmodum per actus prophetabant prophetæ futura</i>	212
XXXV. <i>Quemadmodum in Abraham præfigurabatur fides nostra, et quæ est expositio eorum quæ facta sunt a Patribus</i>	225
XXXVI. <i>Quare lavit pedes discipulorum Dominus, et quare discumbentibus: et quod ipse similiter ante omnes Deus ostenditur</i>	228
XXXVII. <i>De eo quod ait, non vos laborastis: alii laboraverunt, et vos in laborem eorum introistis</i>	230
XXXVIII. <i>Quare Paulus dicit se plus quam omnes laborasse</i>	231
XXXIX. <i>Quemadmodum in circumcisione, et præputio, et fide unus Pater ostenditur</i>	233
XL. <i>Quid est thesaurus absconditus in agro, et quod sola Ecclesia recte legat Scripturas</i>	234
XLI. <i>De Presbyteris injustis</i>	236
XLII. <i>Quibus Doctoribus utendum est: de his peccatis, quæ ab antiquis gesta sunt</i>	238
XLIII. <i>De transgressionem populi</i>	243
XLIV. <i>Ostensio quod unum et idem sit Verbum Dei, dispunctior veterum et novorum</i>	244
XLV. <i>Secundum quid induravit Deus cor Pharaonis et ministrorum ejus</i>	246
XLVI. <i>Quare secundum jussum Dei vasa ab Ægyptiis sumsit populus in exodo, et ex ipsis tabernaculum in eremo fabricavit</i>	248
XLVII. <i>Quemadmodum una et eadem populi profectio ex Ægypto, et Ecclesiæ ex gentibus ostenditur</i>	251

CAP.	PAG.
XLVIII. <i>Ostensio generationis Lot ex filiabus suis</i>	252
XLIX. <i>Ostensio unum et eundem esse Deum Patrem nostrum et illorum</i>	254
L. <i>Quis est spiritalis discipulus, qui iudicat quidem omnes, ipse autem a nemine iudicatur: et qui sunt qui iudicantur. Quemadmodum iudicabuntur gentes. Quemadmodum iudicabuntur Iudæi. Ostensio quoniam duos adventus Christi prophetæ annuntiaverunt</i>	256
LI. <i>Quemadmodum iudicabuntur qui a Marcione sunt. Quomodo iudicabuntur hi qui sunt a Valentino, et reliqui Gnostici</i>	257
LII. <i>Quemadmodum iudicabuntur Ebionites. Quemadmodum iudicabuntur qui putative dicunt Dominum apparuisse. Quemadmodum iudicabuntur pseudoprophetæ</i>	259
LIII. <i>Quemadmodum iudicabuntur qui schismata operantur, et omnes qui se segregant ab Ecclesia: et quemadmodum omnia constant ei qui est Ecclesiasticus</i>	261
LIV. <i>Ostensio quod Ecclesia non tantum perfectam habeat dilectionem, sed quoniam et Spiritus Dei super eam requiescit</i>	263
LV. <i>Quomodo prophetæ membra Christi sunt, et quemadmodum unusquisque eorum, secundum quod erat membrum, secundum hoc et prophetavit: et quomodo prophetæ omnia prædixerunt, quæcunque Christus operatus est: et quod ab uno et eodem Deo prophetæ et Christus</i>	264
LVI. <i>Adversus eos qui dicunt, quid novi veniens attulit Christus? et, quoniam omnia quæ prophetæ prædixerunt, Christus adimplevit</i>	269
LVII. <i>Adversus eos qui dicunt, quædam a summitate dixisse prophetas, quædam vero a mundi fabricatore: et, Quemadmodum de iisdem ipsis dictis discrepant a semet-ipsis, qui sunt a Valentino</i>	273
LVIII. <i>Ostensio de Domini sermonibus confitentis se a Deo Patre missum, a quo et prophetæ venerunt et patres electi sunt</i>	276
LIX. <i>Ostensio quod homo liber sit et suæ potestatis, ad hoc ut a se eligere possit meliora et contraria</i>	285
LX. <i>Ostensio quod non natura quidam boni sint, quidam vero mali, sed quod in hominis electione sit bonum</i>	286

CAP.	PAG.
LXI.	Quæ causa fuerit, quod non ab initio perfectus factus est homo 289
LXII.	Secundum quid omnia quæ facta sunt indigent perfecto, et unde est indigentia 292
LXIII.	Quid est quod a Paulo dicitur, Lac vobis potum dedi, non escam 294
LXIV.	Quæ est agnitio boni et mali, et quemadmodum, homo cum indicto audiens fuisset, invaluit Deus, per dicto audientiam meliorem fieri hominem 298
LXV.	Quid est quod a propheta dictum est, Ego Deus zelans, faciens pacem et condens mala 301
LXVI.	Ostensio quod non alius est qui requiem dat Pater, alius autem qui ignem præparavit Deus, sed unus et idem 302
LXVII.	Quare angeli diaboli, et filii nequitie dicti sunt 304
LXVIII.	Qui illi, et ob quam causam progenies viperarum, qui non obediunt Evangelio 305

SANCTI IRENÆI CONTRA HÆRESSES.

LIBER IV.

PRÆFATIO.

1. HUNC quartum librum, dilectissime, transmittens tibi G. 274.
operis quod est de ¹detectione et eversione falsæ cognitionis, M. 227.
quemadmodum promisimus, per Domini sermones ea quæ præ-
diximus ²confirmabimus, uti et tu, sicut postulasti, undique a
nobis accipias occasiones ad confutandos omnes hæreticos, et
eos omnimodo retusos non longius sinas in erroris ³procedere
profundum, neque ignorantiae præfocari pelago, sed convertens
eos in veritatis portum, facias suam percipere salutem. Eum
autem qui velit eos convertere, oportet diligenter scire regulas
sive argumenta ipsorum. Nec enim possibile est alicui curare
quosdam male habentes, qui ignorat ⁴passionem eorum qui male
valent. Quapropter hi qui ante nos fuerunt, et quidem multo
nobis meliores, non tamen satis potuerunt contradicere his qui
sunt a Valentino, quia ignorabant regulam ipsorum, quam nos cum
omni diligentia in primo libro ⁵tibi tradidimus; ⁶in quo et osten-
dimus doctrinam eorum recapitulationem esse omnium hæreti-
corum. ⁷Quapropter et in secundo tamquam speculum habuimus
eos totius eversionis. Qui enim ⁸his contradicunt secundum quod
oportet, contradicunt omnibus qui sunt malæ sententiæ; et qui
hos ⁹evertunt, evertunt omnem hæresim.

2. Super omnes est enim blasphema regula ipsorum, quando-
quidem factorem et fabricatorem, qui est unus Deus, secundum
quod ostendimus, de labe sive defectione ¹⁰eum emissum dicunt.

¹ The title indicated, Vol. I. 250,
and in the Syriac Fragments at the end.

² *confirmabimus* is found also in the
CLERM., al. *confirmavimus*.

³ *procedere*, CLERM., VOSS. *φθίσαι*,
seems more natural than the AR. read-
ing *procidere*, *πρωλισσέναι*, the metaphor
being from the ocean deep.

⁴ τὸ πάθος τῶν κακῶς ἐχόντων.

⁵ *tibi*, CL., not in the AR. and Voss.

⁶ See I. 98, 243.

⁷ See I. 369.

⁸ The CLERM. omits *his*; and the
Greek verb may have been used abso-
lutely, e.g. ἀντιλέγοντες γὰρ δεόντως, *qui
ut decet disputant*.

⁹ MSS. *evertent*. STIEREN by mistake
hoc.

¹⁰ *eum*, to be merged perhaps in the
following syllable.

Blasphemant autem et in Dominum nostrum, abscondentes et divi- LIB. IV.
dentes Jesum a Christo, et Christum a Salvatore, et Salvatorem
rursum a Verbo, et Verbum ab Unigenito. Et quemadmodum
fabricatorem ex labe sive defectione emissum dicunt, sic et
Christum et Spiritum sanctum propter labem emissum docuerunt,
et Salvatorem ab his Æonibus qui ¹a labe emissi sunt, fructifi-
cationem esse; ut nil sit apud eos sine blasphemia. In eo igitur
qui ante hunc est libro ostensa est de his omnibus sententia Apo-
stolorum, quoniam non solum nihil tale senserunt *qui ab initio* Luc. I. 2.
²*speculatores et ministri fuerunt verbi* veritatis; sed et prædica-
runt nobis fugere hujusmodi sententias, Spiritu providentes eos qui
seducturi erant simplices.

3. Quemadmodum enim serpens Evam seduxit, promittens ei Gen. III. 5.
quod non habebat ipse; sic et ³hi prætendentes majorem agniti-
onem et mysteria inenarrabilia, et promittentes eam quam dicunt
intra Pleroma esse receptionem, in mortem demergunt sibi cre-
dentes, apostatas eos constituentes ab eo qui eos fecit. Et tunc
quidem apostata angelus per serpentem inobedientiam hominum
operatus, existimavit latere se Dominum: quapropter eandem ei Apoc. xii. 9;
xx. 2.
formam et appellationem tribuit Deus. Nunc autem, quoniam
novissima sunt tempora, extenditur malum in homines, non solum
apostatas eos faciens, sed et blasphemus in plasmatorem instituit
multis machinationibus, id est, per omnes hæreticos qui prædicti
sunt. Hi enim omnes, quamvis ex differentibus locis egrediantur,
et differentia doceant, in idem tamen blasphemiam concurrunt pro-
positum, letaliter vulnerantes, docendo blasphemiam in Deum
factorem et nutritorem nostrum, et derogando salutem hominis.
Homo est autem temperatio animæ et carnis, qui secundum simi-
litudinem Dei formatus est, et per manus ejus plasmatus est, hoc
est, per Filium et Spiritum ⁴sanctum, quibus et dixit: *Faciamus* Gen. I. 26.
hominem. Hoc ergo propositum est ejus qui vitæ nostræ invidet,

¹ The entire Pleroma, in a modified degree, emanated in Labe. The *ῥῆθος* of Sophia was aboriginal, and pervaded the entire body of Æons. See Vol. I. 14, 16, n. 5, 309, n. 4, 321, and TEXT. c. Val. 9.

² *speculatores et ministri*. Ἐπισκόπους καὶ διακόνους Græce Irenæum scripsisse conjectavit in margine sui Irenæi Reverendus admodum Pearsonus. Sed

mihi nullum dubium est, quin ab Irenæo dicti sint οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόν τε καὶ ἐκπύεσαι γενόμενοι τοῦ λόγου, ex Luc. i. 2, quem locum idcirco subnotare visum fuit. GRABE. So the Syriac has ܐܠܗܐ *spectatores*.

³ In allusion to the Ophite, I. 241.

⁴ *Sanctum* is inserted from the CL. MS. Obs. again the great tenet of our faith.

LII. IV.
I. I.
GR. IV. I.
MASS. IV.
I. I.

incredulos suæ salutis efficere homines, et blasphemos in plasmatorum Deum. Quæcunque enim cum gravitate summa dixerint omnes hæretici, in ultimum ad hoc deveniunt, ut blasphement fabricatorem, et contradicant saluti plasmatis Dei, quod quidem est caro: propter quam omnem dispositionem fecisse Filium Dei, multis modis ostendimus, et manifestavimus neminem alium Deum appellari a Scripturis, nisi Patrem omnium, et Filium, et ¹ eos qui adoptionem habent.

CAP. I.

Ostensio quoniam Dominus unum solum Deum et Patrem cognoscebat.

1. CUM sit igitur hoc firmum et constans, neminem alterum Deum et Dominum a Spiritu prædicatum, nisi eum qui dominatur omnium Deus, cum Verbo suo, et ¹ eos qui adoptionis Spiritum accipiunt, hoc est, eos qui credunt in unum et verum Deum, et Christum Jesum Filium Dei; similiter et Apostolos neminem alium a semetipsis Deum appellasse, aut Dominum cognominasse; multo autem magis Dominum nostrum, qui et nobis præcepit neminem Patrem confiteri, nisi eum qui est in cœlis, qui est unus Deus, et unus Pater: manifeste falsa ostenduntur ea quæ dicunt circumventores et perversissimi sophistæ, dicentes naturaliter et Deum et Patrem esse, quem ipsi adinvenerunt; Demiurgum vero naturaliter neque Deum, neque Patrem esse, sed verbo tenus dici, eo quod dominetur ² conditionis, sicut dicunt perversi ³ grammatici, ⁴ excogitantes in Deum: et doctrinam quidem Christi prætermittentes, et a semetipsis autem falsa divinantes, adversus universam Dei dispositionem argumentantur. Etenim Æonas suos, et deos ⁵ et patres et dominos, adhuc etiam et cœlos vocari dicunt, cum Matre sua, quam et ⁶ terram et Hierusalem appellant, multisque aliis vocabulis eam cognominantes. G. 276.

2. Cui autem non sit manifestum, quoniam si Dominus multos patres scisset et deos, non præcepisset discipulis suis unum scire Deum, et hunc eundem solum vocare Patrem? Sed potius distinxit eos qui sunt verbo tenus dii, ab eo qui sit vere Deus, ut

¹ See p. 21, n. 5.

² conditionis, CL., VOSS. ὅτι πατέρι τῆς κτίσεως, al. conditioni. Cf. 141, n. 2.

³ grammatici, Mythologists, Pan-

doræ perversissimi sophistæ, 147.

⁴ ἐκνοοῦντες κατὰ τὸν Θεόν.

⁵ CL. omits α.

⁶ terram, I. 46, and 368, n. 2.

non errent secundum doctrinam ejus, neque alterum pro altero audiant. Si autem nobis quidem præcepit unum vocare Patrem et Deum, ipse autem interdum alteros confitetur patres et deos eodem modo, alia quidem præcipientes videbitur discipulis, alia vero ipse faciens. Non est autem hoc magistri boni, sed seductoris et invidi. Et Apostoli autem secundum eos transgressores ostenduntur præcepti, Demiurgum Deum et Dominum et Patrem confitentes, quemadmodum ostendimus, si non hic solus est Deus et Pater. Jesus ergo transgressionis auctor et magister erit eis, qui præcepit unum vocari Patrem, imponens eis necessitatem Demiurgum confiteri suum Patrem, quemadmodum ostensum est.

LIB. IV.
i. 2.
GR. IV. i.
MASS. IV.
i. 2.

CAP. II.

Quæstio de eo quid sit, confiteor tibi Pater Domine cæli et terræ.

M. 220. MOYSES igitur recapitulationem universæ legis, quam acceperat a Demiurgo, in Deuteronomio faciens, sic ait: *Attende cælum, et loquar: et audiat terra verba ex ore meo.* Rursum David adjutorium suum dicens a Domino fieri: *Adjutorium*, inquit, *meum a Domino, qui fecit cælum et terram.* Et Esaias confitetur a 'Deo, qui fecit cælum et terram et ²dominatur eorum, fieri sermones: *Audi, inquit, cælum, et auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est.* Et iterum: *Sic ait Dominus Deus qui fecit cælum, et affixit illud; qui confirmavit terram, et quæ in ea sunt: et qui dat afflatum populo, qui est super eam, et spiritum his qui calcant illam.* Rursum Dominus noster Jesus Christus eundem hunc Patrem suum confitetur, in eo quod dicit: *Confiteor tibi Pater, Domine cæli et terræ.* Quem Patrem volunt nos audire hi, qui sunt Pandoræ perversissimi sophistæ? Utrumne Bythum, quem a semetipsis finxerunt; an Matrem eorum; an Unigenitum? An quem Marcionitæ, vel cæteri adinvencerunt Deum? (quem quidem non esse Deum, per multa demonstravimus) an, quod est verum, fabricatorem cæli et terræ? quem et prophætæ prædicaverunt, quem et Christus suum Patrem confitetur, quem et lex annuntiat, dicens: *Audi Israel! Dominus Deus tuus* ⁴*Deus unus est.*

Deut. xxxii. 1.

Ps. cxxiii. 8.

Esai. i. 2.

Esai. xlii. 5.

Matt. xi. 25.
et Luc. x. 21.

Deut. vi. 4.

¹ CLERM., AR., VOSS. *Deo.* GR. *Domino.*

² LXX. ἡμῶν.

³ *dominatur eorum*, cf. 146, n. 2.

AR. MS.

⁴ *Deus* added by GRABE from the

LIB. IV.
III. I.
GR. IV. III.
MASS. IV.
II. 3.

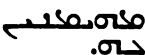
CAP. III.

Ostensio quod per Moysem legisdatio sermones sint Christi. Expositio parabola Divitis et pauperis Lazari.

1. QUONIAM autem Moysi literæ verba sint Christi, ipse ait ad ^a 277. Judæos, quemadmodum Johannes in Evangelio commemoratus est: *Si credidissetis Moysi, credidissetis et mihi: de me enim ille scripsit. Si autem illius literis non creditis, ¹ neque meis sermonibus credetis.* Manifestissime significans Moysi literas suos esse sermones. Ergo si Moysi, et reliquorum sine dubio prophetarum sermones ipsius sunt, quemadmodum demonstravimus. Et iterum ipse Dominus ostendit Abraham dixisse diviti de his omnibus, qui adhuc erant in vita: *Si Moysi et prophetis non obediunt, nec si quis a mortuis resurgens ad illos eat, ² credent ei.*

2. Non autem fabulam retulit nobis pauperis et divitis; sed primum quidem docuit neminem oportere deliciis uti, neque in secularibus oblectamentis et multis epulis degentes, servire suis voluptatibus, et oblivisci Deum. *Erat enim, inquit, dives, qui vestiebatur purpuram et byssum, et ³ delectabatur epulis splendidis.* De talibus autem et per Essiam dixit Spiritus: *Cum citharis, et tympanis, et psalteriis, et tibiis vinum bibunt: opera autem Dei non intuentur, et opera manuum ejus non considerant.* Ne ergo in eandem poenam cum his veniamus, finem eorum ostendit Dominus; simul significans, quod obedientes Moysi et prophetis crederent in eum quem ipsi prædicassent Dei Filium, qui resurrexit a mortuis, et vitam nobis donat, et demonstrat ex una substantia esse ⁴ omnia, id est Abraham, et Moysem, et prophetas, etiam ipsum Dominum qui resurrexit a mortuis, in quem credunt et multi qui sunt ex circumcissione, qui et Moysem et prophetas audiunt prædicantes adventum Filii Dei. Qui autem ⁵ spernunt, ab altera substantia eos esse dicunt, neque primogenitum mortuorum sciunt; separatim Christum intelligentes, tamquam impassibilem perseve-

¹ Gr. πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύετε;

² credent ei. So Syt.

³ Gr. εὐφραυνόμενος καθ' ἡμέραν λαμ-

πρῶς.

⁴ ἐκ μιᾶς οὐσίας εἶναι πάντα ἢ (πάντας).

⁵ spernunt, ab, CL., VOSS. The AR. MS. has dispernunt, et ab.

rantem, et separatim eum qui passus est Jesum. Non enim a Patre accipiunt cognoscere Filium, nec a Filio discunt Patrem, manifeste et sine parabolis ¹ eum Deum, qui est vere, docente.

LIB. IV.
III. 2.
GR. IV. 7.
MASS. IV.
II. 5.

CAP. IV.

Ostensio quoniam cælum quidem et terra transient, Dominus autem qui fecit ea, manet in æternum: et ipse Pater est Domini nostra.

- G. 27a. 1. *Nē, inquit, juraveritis in totum, neque in cælum, quoniam thronus est Dei: neque in terram, quoniam scabellum est pedum ejus: neque per Hierusalem, quoniam civitas est magni regis.* Matt. v. 34, 35.
Hæc enim in fabricatorem manifeste dicta sunt, quemadmodum et *Esaias ait: Cælum mihi sedes est, ²terra suppedaneum pedum meorum.* Esaï. lxvi. 1.
Et præter hunc alius non est Deus; cæterum a Domino neque Deus, neque magnus rex diceretur: hujusmodi enim nec comparisonem, nec ullam recipit superlationem. Qui enim super se habet aliquem superiorem, et sub alterius potestate est, hic neque Deus neque magnus rex dici potest. Sed nec per ironiam quidem hæc dicta esse, poterunt dicere, cum convincantur ³ab ipsis dictis, quoniam in veritate dicta sunt. Etenim veritas erat ipse qui loquebatur, et vere vindicabat suam domum, projiciens ex ea nummularios, qui et emebant et vendebant, dicens eis: *Scriptum est, Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Matt. xxi. 13.
Et quam causam habuit hoc facere et dicere, et domum suam vindicare, si alterum Deum annuntiabat? sed ut ostenderet transgressores paternæ Legis; neque enim domum incusabat, neque legem reprehendebat, quam Matt. v. 17.
M. 230. venerat adimplere; sed eos qui non bene utebantur domo, et eos qui legem transgrediebantur, arguebat. Et ideo Scribæ et Pharisei, qui cœperant a temporibus legis contemnere Deum, nec Verbum ejus receperunt, id est, non crediderunt Christo, de quibus *Esaias ait: Principes tui ⁴indicto-audientes sunt, socii furum,* Esaï. i. 23.

¹ τὸν ἀληθῶς ὄντα Θεόν.

² Terra. Vox autem, unico & abbreviata, occasione ejusdem literæ præcedentis excidisse videtur. GRABE. Or, since the Vatican text reads καὶ ἡ, and not ἡ δὲ, et was very probably merged in est.

³ Cl. omits ab i. d. quoniam.

⁴ The Hebrew is מְרִיבִים, LXX. ἀπειθοῦντες. The translator in other passages has indicto-audientes for inobedientes, and 348, l. 3, G. indicto-audientiam for inobedientiam. See 319, G. and 384, G.; dicto-audientia also, for obedientia, occurs in the same page, G.

LIB. IV. *diligentes munera, sectantes retributionem, pupillis non judicantes, et*
 IV. 1. *judicium viduarum non attendentes.* Et Hieremias autem similiter:
 GR. IV. v. *Qui præsunt, inquit, populo meo, me nesciebant: filii insensati et*
 MASS. IV. *imprudentes sunt, sapientes sunt in malefaciendo, bene autem facere*
 II. 6. *non cognoverunt.*
 Jer. iv. 22.

2. Quotquot autem timebant Deum, et solliciti erant circa
 Matt. x. 6. *legem ejus, ipsi accucurrerunt Christo, et salvati sunt omnes: Ite,*
 Joh. iv. 41, *enim inquit discipulis, ad oves quæ perierunt domus Israel.* Et
 42. *Samaritæ autem, inquit, cum mansisset Dominus apud eos biduo,*
 Rom. xi. 26. *multo plures crediderunt propter sermones ejus, et mulieri dicebant,*
 Gal. iii. 24. *Jam non propter tuam loquelam credimus: ipsi ¹enim audioimus,*
 Num. xxi. 8. *et scimus quoniam hic est vere Salvator mundi.* Et Paulus autem
 Joh. xii. 39. *ait: Et sic omnis Israel salvabitur.* Sed et legem pædagogum
 Joh. iii. 14. *nostrum in ²Christum Jesum dixit.* Non ergo quorundam infide-
 litatem legi adscribant: non enim lex prohibebat eos credere in
 Filium Dei, sed et adhortabatur, dicens, ³non aliter salvari homines
 ab antiqua serpentis plaga, nisi credant in eum, qui secundum
 similitudinem carnis peccati in ligno martyrii exaltatur a terra,
 et ⁴omnia trahit ad se, et vivificat mortuos.

3. Quoniam malignantes dicunt: si enim cælum thronus Dei G. 279.
 est, et terra suppedaneum ejus, dictum est autem præterire cælum
 et terram, hisque prætereuntibus ⁵oportere etiam hunc Deum,
 Luc. xxi. 33. *qui super sedeat, præterire; et ideo non hunc esse Deum qui sit*
super omnia; primo quidem nesciunt quid sit cælum thronus,
et terra suppedaneum. Nec enim sciunt quid sit Deus, sed
putant ⁶eum more hominis sedere, et contineri, non autem conti-

¹ GRABE inserts *enim* from the VOSS. MS., but it is also found in the CLERM.: the Gr. T. and Syr. confirm it.

² *Christum* is placed first, as in the CLERMONT copy; possibly *Jesum* was a subsequent addition.

³ Non aliter salvari. *Augustinus pro assertione peccati originalis adversus Julianum Pelagianum decertans, inter undecim Patrum antiquiorum sententias, quas Pelagianis opponit, hujus loci ita meminit Lib. I. cap. 2. Irenæus Lugdunensis Episcopus, non longe a temporibus Apostolorum fuit. Iste ait, non aliter salvari homines ab antiqua serpentis plaga, nisi credant in eum, qui secundum similitudinem carnis peccati*

in ligno martyrii exaltatus a terra, et omnia traxit ad se, et vivificavit mortuos. FEUABD. The last words et vivificat mortuos, are omitted in the CLERM. MS.

⁴ Omnia trahit ad se. *Ex hoc loco [et p. 88,] colligo, Irenæum, non πᾶντας, sed πᾶντα legisse, quomodo et alii Patres ac Codices MSS. habent.* GRABE. The Syriac seems to have read πᾶντα, but renders it as the masc. sing. *unumquemque.*

⁵ oportere, CL., AR. and VOSS. MSS. EDD. earlier than GRABE, *oportet.*

⁶ *eum.* This word is omitted in the CLERM. MS.

nere. Sed et præteritionem cœli et terræ ignorant; Paulus autem non ignoravit, dicens: ¹*Præterit enim figura hujus mundi.* Deinde quæstionem ipsorum solvit David. Figura enim hujus mundi prætereunte, non solum Deum ait perseverare, sed et servos ejus, in centesimo primo psalmo dicens ita: *Initio terram tu fundasti Domine, et opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt; tu autem perseverabis, et omnes sicut vestimentum veterascent, et sicut cooperimentum* ²*mutabis eos, et mutabuntur. Tu autem idem* ³*es, et anni tui non deficient. Filii servorum tuorum inhabitabunt, et semen eorum in æternum dirigetur;* manifeste ostendens quæ sint quæ prætereunt, et quis est qui semper perseverat, Deus cum servis suis. Et Esaias autem similiter: *Allevate, inquit, oculos vestros in cœlum, et attendite in terram deorsum, quoniam cœlum sicut fumus* ⁴*confirmatum est, terra autem sicut vestimentum veterascet: qui autem inhabitant in eis, quemadmodum hæc, morientur. Salutare autem meum in æternum erit, justitia autem mea non deficiet.*

LIB. IV. iv. 3.
GR. IV. vi.
MASS. IV.
iii.

1 Cor. vii. 31.

Ps. cl. 25, 26,
27, 28.

Esai. II. 6.

CAP. V.

Quare derelicta est Hierosolyma.

M. 231.
G. 280.

ADHUC et de Hierusalem, et de Domino audent dicere, quoniam si esset *magni Regis civitas*, non derelinqueretur. Simile autem est, si quis diceret, quoniam si esset stipula conditio Dei, nunquam a frumento derelinqueretur: et sarmenta vineæ, si a Deo facta essent, nunquam a botris destituta abscinderentur. Quemadmodum autem hæc non propter se principaliter facta sunt, sed propter crescentem in eis fructum, quo maturo facto et ablato, derelinquuntur, et e medio auferuntur ⁵quæ jam non sunt utilia ad fructificationem: sic et Hierosolyma, quæ jugum in se servitutis

Matt. v. 35,
ex Ps. xlviii.
3.

¹ CLERM. *præteriet.*

² *mutabis.* Irenæus forte legit ἀλλὰ ξεις, non ἐλξεις, uti nostra, τῶν δ, exemplaria habent. GRABE. The translator, however, expresses with truth the original ⲙⲉⲛⲓⲛⲓⲛⲓ, which THEODORET also follows closely: ἀλλὰ ξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγήσουσιν. There can be little doubt but that the LXX. also rendered the Hebrew in the same way, although we now read ἐλξεις.

³ *ipse*, here inserted in all the edi-

tions, is not read in the CLERM. or AR. MSS.; the Vulgate has supplied it.

⁴ *confirmatum est*, LXX. ἐστερεώθη, as the translation of מְכֻלָּח. Aq. ἡλοῦθ-
ῆσαν, beaten small as the dust of the threshing-floor. SYM. ἀλίσουσι. The Rabbinical authorities, more correctly, as KIMCHI, עֵינֵי הַשְׁחָתָה, in the sense of destruction, and JARCHI, נִמְלָחוּ נִתְבָּלוּ, כמו בליי הסחכות והמלחים בנדר הנשחת the reference being to Jer. xxxviii. 11.

⁵ CL. *qui*, indicating *quia*.

LIB. IV. v.
GR. IV. vij.
MASS. IV.
iv. 1.

portaverat, in quo domitus est homo, qui antea non subiciebatur Deo cum mors regnabat, et domitus habilis factus est ad libertatem, adveniente fructu libertatis, et aucto et demesso et in horreum recepto, et ¹apportatis ab ea his qui fructificare possunt, et in omni

Theodoret.
Dial.
Ἀποκρίσεις.
Ed. Schults.
iv. p. 129.

Καθὼς Ἡσαΐας φησί· τέκνα Ἰακώβ βλαστήσει, καὶ ἐξανθήσει Ἰσραὴλ, καὶ πλησθήσεται ἡ οἰκουμένη τοῦ καρποῦ αὐτοῦ. Εἰς ὅλην οὖν τὴν οἰκουμένην τοῦ καρποῦ αὐτοῦ διασπαρέντος, εἰκότως ἐγκατελείφθη, καὶ ἐκ μέσου ἐγένετο τὰ ποτὲ μὲν καρποφορήσαντα καλῶς· ἐξ αὐτῶν γὰρ τὸ κατὰ σάρκα ὁ Χριστὸς ἐκαρποφορήθη, καὶ οἱ ἀπόστολοι· οὗν δὲ μηκέτι εὐθετα ὑπάρχοντα πρὸς καρποφορίαν.

Esai. xxvii. 6.

mundo disseminatis. Quemadmodum Esaias ait: *Filii Jacob germinabunt, et ²floriet Israel, et fructu ejus adimplebitur universa terra.* In universa enim terra fructu disseminato, merito derelicta est, et de medio ablata est, quæ aliquando quidem fructificaverat

Rom ix. 5.

bene: ex ipsa enim secundum carnem Christus fructificatus est, et Apostoli; nunc autem jam utilis non est ad fructificationem. ³Quæcunque enim temporale initium habent, necesse est ea et finem habere temporalem.

CAP. VI.

Ostensio quod temporalis lex data sit:

Quæ causa est quod cælum et terra transient.

⁴QUONIAM igitur a Moyse lex inchoavit, consequenter in Johannem desivit, ⁵ad impletionem ejus advenerat Christus: et propter hoc *Lex et Prophetæ* apud eos *usque ad Johannem.* Et Hierusalem itaque ⁶inchoans a David, et adimplens tempora sua, legislationis finem oportuit habere, manifestato novo Testamento;

Luc. xvi. 16.

¹ καὶ ἐπιφερομένων ἐξ αὐτῆς (Hierosol. sc.) τῶν καρποφορεῖν δυναμένων. The construction then follows τέκνα in the Greek, and Hierosolyma in the Latin.

² CL., VOSS. *floriet*, MERO. II. *floret*.

³ So Plato extended even to subordinate deities the principle, that generated substance is subject to dissolution. *Timæus*, p. 41.

⁴ Vid. Bull. Def. Fi. Nic. 129. GB.

⁵ GRABE supplies *ubi* or *postquam*. The best medium for reading doubtful passages is through the Greek: Ὅτι δὴ ἀπὸ Μωϋσέως ὁ νόμος ἤρχετο, ἀκολουθῶς εἰς Ἰωάννην ἐτελεύτησεν, ἐπεὶ πλῆρωμα αὐτοῦ εἰσεληλύθει ὁ Χριστός. Tr. ἐπὶ.

⁶ inchoans a David. *Primus David Jebusæis expulsis hanc urbem Hieroso-*

"Ἀπαντα μέτρῳ καὶ τάξει ὁ Θεὸς ποιεῖ, καὶ οὐδὲν ἄμετρον παρ' αὐτῷ, ὅτι μηδὲν ἀναρίθμητον.

LIB. IV. vi.
GR. IV. viii.
MASS. IV.
xii. 2.

omnia enim mensura et ordine Deus facit, et nihil non mensum
o. 281. apud eum, quoniam nec incompositum. Et bene, qui dixit ipsum
immensum Patrem in Filio mensuratum: mensura enim Patris
Filius, quoniam et capit eum. Quoniam autem temporalis erat
illorum administratio, Esaias ait; *Derelinquetur filia Sion sicut*
casa in vinea, et velut ¹*custodiarium in cucumerario*. Quando
autem hæc derelinquentur? Nonne cum fructus aufertur, et de-
relinquentur folia sola quæ jam fructificare non possunt? Et quid
de Hierusalem dicimus, quandoquidem et figuram mundi universi
oporteat præterire, adveniente tempore præteritionis ipsius, ut
fructus quidem in horreum colligatur, paleæ autem derelictæ com-
burantur? *Dies enim Domini quasi clibanus ardens, et erunt*
stipula omnes ²*peccatores, qui faciunt injusta, et comburet eos dies*
veniens.

E Joh.
Damasc.
Parallels.
Sap. xi. 22.

Emi. i. 2.

1 Cor. vii. 31.

Mal. iv. 1.

CAP. VII.

*Ostensio quoniam Christus est, qui superinducit diem
velut clibanum ardentem.*

Quis est autem hic Dominus, qui talem importat diem, Jo-
hannes Baptisator significat, dicens de Christo: *Ipse vos bapti-*
sabit in Spiritu sancto et igni; palam habens in manu ejus ad
emundandam aream suam, et fructum congregabit in horreum,
paleas autem comburet igni inextinguibili. Non ergo alius est, qui

Matt. III. 11
seq. et Luc.
iii. 16 seq.

lymam nuncupavit. Nam sub Abra-
hamo parente nostro (ait Josephus 7
Antiquit. cap. 3) Solyma vocabatur.
Illam vero quondam Chananæorum qui-
dam potens condiderat, scribit HEGE-
SIPPUS, lib. v. 9, qui patrio sermone
Melchisedec, id est, Rex justus voca-
batur. FEU. The reader is referred to the
Hist. and Theol. of the Creeds, 200—205,
where reasons are assigned for consider-
ing Melchisedec to have been of the
stock of Shem, rather than of Ham.
MASSUET reads *legislationem*, as in the
CLERM. copy, and commences with it
after a full period; but the construction

becomes too abrupt; added to which τὸν
νόμον would have been required, not τὴν
νομοθεσίαν. For these reasons GRABE'S
reading, from the AB. MS., and his
punctuation, are retained.

¹ S. CYPRIAN similarly: *Sicut casa
in vinea, et sicut custodiarium in cucu-
merario*. Adv. Judæos, i. 6. The Vul-
gate has tugurarium.

² *peccatores* is omitted in the CLERM.
MS., apparently to bring the text into
closer conformity with the Vulgate; but
the Hebrew has עֲוֹנֵי, for which the
LXX. read ἁμαρτανῶν, ἀλλογενεῖς. Aq.
ὑπερφηανούς.

suum docet homines scire Deum. His igitur qui nesciunt hæc, et propter hoc alterum advenisse putant Patrem, juste quis dicit: *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.*

LIB. IV. viii.
GR. IV. x.
MASS. IV.
v. 1.

Matt. xxii. 29.

CAP. IX.

Quemadmodum Dominus eum qui de rubo locutus est ad Moysen confitetur esse Deum viventium.

1. DOMINUS enim noster et magister in ea responsione, quam habuit ad Sadducæos, qui dicunt resurrectionem non esse, et propter hoc inhonorantes Deum atque Legi detrahentes, et resurrectionem ostendit et Deum manifestavit, dicens eis: *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.* De resurrectione enim, inquit, mortuorum non legistis quid dictum est a Deo dicente: *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob?* et adjecit: *Non est ¹Deus mortuorum, sed viventium: omnes enim ei vivunt.* Per hæc utique manifestum fecit, quoniam is qui de rubo locutus est Moysi, et manifestavit se esse Deum patrum, hic est viventium Deus. Quis enim est vivorum Deus, nisi qui est ²Deus, et super quem alius non est Deus? Quem et Daniel propheta, cum dixisset ei Cyrus rex Persarum, *Quare non adoras Bel?* annuntiavit, dicens: *Quoniam non colo idola manufacta, sed vivum Deum, qui constituit cælum et terram, et habet omnis carnis dominationem.* Iterum dixit: *Dominum Deum meum adoro, quoniam hic est Deus vivus.*

Matt. xxii. 29,
31, 32.

Exod. iii. 6.

Dan. xlv. 3.

Dan. xlv. 4.

Dan. xiv. 24.

2. Qui igitur a prophetis adorabatur Deus vivus, hic est vivorum Deus, ³et ⁴Verbum ejus, qui et locutus est Moysi, qui et Sadducæos redarguit, qui et resurrectionem donavit: utraque his qui cæcutiunt ostendens, id est, resurrectionem et Deum. Si enim Deus mortuorum non est, sed vivorum, hic autem dormientium patrum Deus dictus est, indubitate vivunt Deo, et non perierunt,

¹ Deus semel Syr. bis Græce.

² MÆRC. II., but no other MSS., here insert *super omnia*, so printed also in the earlier editions, and GRABE.

³ et Verbum ejus... ipse igitur Christus. Aperte constanterque Christum proficitur unum esse cum Patre Deum vivorum, qui cum Patribus et Mose locutus sit: quod tam veterum, quam novorum Ebionitarum, Cerinthianorum, Samosaténia-

norum, et Arianorum hæreses plane refellit. Is enim qui locutus est Moysi, seipsum appellat JEHOVA, quo nomine Judæi simul et hæretici confitentur æternam Dei essentiam et majestatem significari. Christus autem cum Patre ille Deus est. Igitur natura et gloria cum eo unus Deus est, licet personali proprietate distinctus. FEUARD.

⁴ Verbum... qui, ὁ Ἀβρῶς sc.

LIT. IV. ix.
GR. IV. xi.
MASS. IV.
v. 2.

Joh. xi. 25.
Pa. xlii. 17.

cum sint filii resurrectionis. Resurrectio autem ipse Dominus noster est, quemadmodum ipse ait: *Ego sum resurrectio et vita*. Patres autem, ejus filii; dictum est enim a propheta: *Pro patribus tuis facti sunt tibi filii tui*. Ipse igitur Christus cum Patre vivorum est Deus, qui locutus est Moysi, qui et patribus manifestatus est.

CAP. X.

Quoniam Abraham vidit Christum;

Quoniam una est et eadem Abraham fides, et nostra.

Joh. viii. 46.

1. Et hoc ipsum docens dicebat Judæis: *Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum, et vidit, et gavisus est.*

E Catena in
Gen. descrip-
sit Combeffis
Auct. nov.
B. Patr. i.
298.

. ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· πρῶτον μὲν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ποιητὴς οὐρανοῦ καὶ γῆς, μόνος Θεός· ἔπειτα δὲ, ὅτι ποιήσει τὸ σπέρμα αὐτοῦ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ. Τούτῃστι τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου εἰρημένον· Ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ. Δικαίως οὖν καταλιπὼν τὴν ἐπίγειον συγγένειαν, ἠκολούθησε τῷ Λόγῳ [αἰ. ἑστ.] αὐτοῦ ξενιτεύων, ἵνα σὺν τῷ Λόγῳ ἡ πολιτευθῇ. Δικαίως δὲ καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ἐξ Ἀβραὰμ τὸ γένος ἔχοντες, καταλιπόντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα, ἠκολούθουν τῷ Λόγῳ. Δικαίως οὖν καὶ ἡμεῖς, τὴν

Rom. iv. 3,
ex Gen. xv. 9.

Quid enim? Credidit Abraham Deo, et deputatum est ei ad justitiam; primum quidem, quoniam ipse est factor cœli et terræ, solus Deus: deinde autem, quoniam faciet semen ejus quasi stellas cœli. Hoc est quod a Paulo dicitur: Quemadmodum lu-

Phil. ii. 15.

minaria in mundo. Juste igitur derelinquens terrenam cognationem omnem, sequebatur Verbum Dei; cum Verbo peregrinans, ut cum Verbo moraretur. Juste autem et Apostoli, ex

Matt. iv. 22.

Abraham genus habentes, derelinquentes naviculam et patrem, sequebantur Verbum Dei. Juste autem et nos, eandem fidem acci-

¹ In uncial writing the first three letters of αὐτοῦ would be sufficiently like the apocope preposition, μετ', to cause the absorption of this latter. The translation indicates τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ.

² Irenæus respexisse videtur ad πόλιν, civitatem, fundamenta habentem, cujus

artifex et conditor est Deus, quam Abrahamum expectasse scribit Apostolus Hebr. xi. 10. GRABE. Or IRENÆUS may have had the words of the Apostle in his mind, ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς. Phil. iii. 20.

³ N. T. dicit Scriptura.

αὐτὴν τῷ Ἀβραὰμ πίστιν ἔχοντες, ἄραντες τὸν σταυρὸν, LIB. IV. 2. 1.
GR. IV. xlii.
MASS. IV.
v. 4.
ὥς καὶ Ἰσαὰκ τὰ ξύλα, ἀκολουθοῦμεν....

....προθύμως τὸν ἴδιον μονογενῇ καὶ ἀγαπητὸν παραχω-
ρήσας θυσίαν τῷ Θεῷ, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ, ὑπὲρ τοῦ
σπέρματος αὐτοῦ πάντος τὸν ἴδιον μονογενῇ καὶ ἀγαπητὸν
νιδὸν θυσίαν παρασχεῖν εἰς λύτρωσιν ἡμετέραν.

pientes quam habuit Abraham, tollentes crucem, quemadmodum Gen. xxii. 6.
ligna Isaac, sequimur eum. In Abraham enim ²prædidicerat et
assuetus fuerat homo sequi Verbum Dei. Etenim Abraham
secundum fidem suam secutus præceptum verbi Dei, prono animo
unigenitum et dilectum filium suum concessit sacrificium Deo; ut Gen. xxii. 1
seq.
et Deus beneplacitum habeat, pro universo semine ejus dilectum
et unigenitum filium suum præstare sacrificium in nostram re-
demtionem.

2. Propheta ergo cum esset Abraham, et videret in Spiritu
diem adventus Domini, et passionis dispositionem, per quem ipse
quoque et omnes, qui, similiter ut ipse credidit, credunt Deo,
salvari inciperent, exultavit vehementer. Non incognitus igitur
erat Dominus Abrahæ, cujus diem concupivit videre: sed neque
Pater Domini; didicerat enim a Verbo Domini, et credidit ei:
quapropter et deputatum est ei ad justitiam a Domino. Fides Gen. xv. 6.
enim ³quæ est ad Deum ⁴justificat hominem: et propter hoc
dicebat: *Extendam manum meam ad Deum altissimum, qui ⁵con-* Gen. xiv. 22.
stituit cælum et terram. Hæc autem omnia conantur evertere illi
qui sunt malæ sententiæ, ob unum dictum, quod quidem apud eos
non bene intellectum est.

¹ ἀγαπητός is not unfrequently ren-
dered by the LXX. for the Hebrew
יְהִי, *monogēh's*, and therefore does not
of necessity require the term *vlr's* to be
connected with it to make out the sense,
Jer. vi. 26, Zech. xii. 10, where it is
parallel with *πρωτοτόκῳ*.

² *προθύμως*, CLERM. *perdidicerat*.

³ *quæ est* is omitted in the VOSS. MS.

⁴ *altissimum*, omitted in the CLERM.
and AB. MSS., is here cancelled.

⁵ LXX. *ὅς ἐκτίσε*. The inaccuracy
of this translation of the verb *בָּנָה*, here
and at Prov. viii. 22, has been shewn in
the editor's *Prolectio Academica* upon

the latter text. *בָּנָה* is to acquire by
generation, as Eve named her first-born
Cain, for she said, *יְהִי* *I have gotten a
man from the Lord*, Gen. iv. 1. The
creation of the world is frequently spoken
of as a generative act, Gen. ii. 4, Deut.
xxxii. 18, 19, Ps. xc. 2, Job xxxviii.
19, and in this sense *בָּנָה* might here
mean *create*; but it is by no means an
equivalent for *בָּרָא*. It is not improba-
ble, however, that the true meaning of
the root, as used here, is preserved in
the Æthiopic *ቀደሶ*, *dominus fuit, domi-
ni jure possedit*. The ancient Coptic
seems to have had the same word for

LIT. IV. xli.
GR. IV. xiv.
MASS. IV.
vi. i.

CAP. XI.

*Quid est quod nemo cognoscit Patrem nisi Filius, et per
quot occasiones revelat Filius Patrem.*

Matth. xi. 27.
Luc. x. 22.

1. DOMINUS enim ostendens semetipsum discipulis, quoniam ipse est Verbum, qui agnitionem Patris facit, et ¹exprobrans Judæis putantibus se habere Deum, cum et ²frustrentur Verbum ejus, per quem cognoscitur Deus, dicebat: *Nemo cognoscit Filium nisi Pater, neque Patrem quis cognoscit nisi Filius, et cui ³voluerit Filius revelare.* Sic et Matthæus posuit, et Lucas similiter, ⁴et ^{G. 300.} Marcus idem ipsum: Johannes enim præterit locum hunc. ⁵Hi autem qui peritiores Apostolis volunt esse, sic describunt: *Nemo cognovit Patrem nisi Filius, nec Filium nisi Pater, et cui voluerit Filius revelare;* et interpretantur, quasi a nullo cognitus sit verus Deus ante Domini nostri adventum: et eum Deum qui a prophetis sit annuntiatus, dicunt non esse Patrem Christi. Si autem Christus tunc inchoavit esse, quando et secundum hominem adventum suum egit, et a temporibus Tiberii Cæsaris commemoratus est Pater providere hominibus, et non semper Verbum ejus una cum plasmate fuisse ostendebatur; nec tunc quidem oportuit alterum Deum annuntiari, sed causas tantæ incuriæ et negligentiae ejus inquiri. Nullam enim oportet quæstionem talem esse, et tantum invalescere, ut et Deum quidem mutet, et eam quæ est erga fabricatorem, qui nos alit per suam conditionem, fidem nostram evacuet. Sicut enim in Filium fidem nostram dirigimus, sic et in Patrem dilectionem firmam et immobilem habere debemus.

Euseb. H. E.
iv. 17.

2. Καὶ καλῶς Ἰουστίνος ἐν τῷ ⁶πρὸς Μαρκίωνα συν-

2. Et bene Justinus in eo libro qui est ad Marcionem ait:

dominus, for EUSTATHIUS says, Τὸν Ἑρακλῆν φασὶ κατὰ τὴν Αἰγυπτίων διδ-
λεκτον ΚΩΝΑ λέγεσθαι. It may be ob-
served also, that in the *Egym. M.* Κωνὸς
is a synonym of Δεσπότης, as Κωνὸς
Ἑρμῆς. Altogether our E. V. *possessor*,
is far more satisfactory than the LXX.
ὁς ἐκτισε. The Chald. agrees, ܡܝܕܝܕܝܐ
cujus possessio.

¹ CL. vitiose, eo *probrans*.

² As BILLIUS suggests, the equiva-

lent for ἀθετοῦσι.

³ See p. 162, n. 1.

⁴ Not now read in S. Mark.

⁵ See I. 67.

⁶ πρὸς, *contra*. PHOTIUS, 125, makes mention of JUSTIN'S λόγος κατὰ Μαρ-
κίαν. This dictum has a parallel in
TERTULLIAN'S *Deus si non unus est, non
est...*; and AUG. *Evangelio non cre-
derem, nisi me Catholica Ecclesia com-
moveret auctoritas.* c. Ep. Manich. 6.

τάγματι φησὶν ὅτι αὐτῷ τῷ Κυρίῳ οὐδ' ἂν ἐπέισθην, ἄλλον Θεὸν καταγγέλλοντι παρὰ τὸν δημιουργόν....

LIB. IV. xi. 2.
GR. IV. xiv.
MASS. IV.
vi. 2.

Quoniam ipsi quoque Domino non credidissem, alterum Deum annuntianti, præter fabricatorem et factorem et nutritorem nostrum.

1. 234. *Sed quoniam ab uno Deo, qui et hunc mundum fecit, et nos plasmavit, et omnia continet et administrat, unigenitus Filius venit ad nos, suum plasma in semetipsum recapitulans, firma est mea ad eum fides, et immobilis erga Patrem dilectio, utraque Deo nobis præbente. Neque enim Patrem cognoscere quis potest, nisi Verbo Dei, id est, nisi Filio revelante; neque Filium, nisi Patris beneplacito. Bonum autem placitum Patris Filius perficit: mittit enim Pater; mittitur autem et venit Filius. Et Patrem quidem invisibilem et indeterminabilem, quantum ad nos est, cognoscit suum ipsius Verbum, et cum sit inenarrabilis, ipse enarrat eum nobis: rursum autem Verbum suum solus cognoscit Pater: utraque autem hæc sic se habere manifestavit Dominus. Et propter hoc Filius revelat agnitionem Patris per suam manifestationem. Agnitio enim Patris est Filii manifestatio: omnia enim per Verbum manifestantur. Ut ergo cognosceremus quoniam qui advenit Filius, ipse est qui agnitionem Patris facit credentibus sibi, dicebat discipulis: *Nemo cognoscit ²Filium nisi Pater, neque Patrem nisi Filius, et quibuscunque Filius revelaverit*; docens semetipsum et Patrem sicut est, ut alterum non recipiamus Patrem, nisi eum qui a Filio revelatur.*

3. Hic autem est fabricator cœli et terræ, quemadmodum ex sermonibus ejus ostenditur; et non is qui a Marcione, vel a Valentino, aut a Basilide, aut a Carpocrate, aut Simone, aut reliquis falso ³cognominatis Gnosticis adinventus est falsus Pater. Nemo enim illorum Filius fuit Dei, sed Christus Jesus Dominus noster, adversus quem et ⁴contrariam exercent disciplinam, incognitum Deum audentes annuntiare. Debent autem in semetipsos audire:
301. quemadmodum enim incognitus, qui ab ipsis cognoscitur? quodcunque enim vel a paucis cognoscitur, non est incognitum. Dominus autem non in totum non posse cognosci et Patrem et Filium dixit: ⁵cæterum supervacuum fuisset adventus ejus. Quid enim huc veniebat? an uti diceret nobis: Nolite quærere Deum;

¹ CL., VOSS. *indeterminabilem*, AB. MERC. II. *interminabilem*.

² MSS. *Patrem nisi Filius, neque Filium nisi Pater*.

³ CL., VOSS., FEU. *marg. al. cognomine*.

⁴ *ἐναντίας, ἀσκούσι διδασκαλίαν*.

⁵ *cæterum, ἐπεὶ ἐπλεόνασεν αὐτῷ*.

LIB. IV. xl. 3. incognitus est enim, et non invenientis eum: quemadmodum et
GR. IV. xiv. Christum ¹Æonibus eorum dixisse mentiuntur hi qui sunt a Va-
MASS. IV. vi. 4.

Ex Parallel.
Joh. Da-
masc.

Ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, ὅτι Θεὸν εἰδέναι οὐδεὶς δύναται, μὴ οὐχὶ Θεοῦ δοξάζοντος [ἢ διδάξαντος], τουτέστιν, ἄνευ Θεοῦ μὴ γινώσκεισθαι τὸν Θεόν· αὐτὸ δὲ τὸ γινώσκεισθαι τὸν Θεόν, θέλημα εἶναι τοῦ πατρός. Γινώσκονται γὰρ αὐτὸν, οἷς ἂν ἀποκαλύψῃ ὁ υἱός.

lentino? Sed hoc quidem vanum est. Edocuit autem Dominus, quoniam Deum scire nemo potest, nisi Deo docente, hoc est, sine Deo non cognosci Deum: hoc ipsum autem cognosci eum, voluntatem esse Patris. ²Cognoscunt enim eum quibuscunque revelaverit Filius. Et ad hoc Filium revelavit Pater, ut per eum omnibus manifestetur, et eos quidem qui credunt ei justī, in incorruptelam et in æternum refrigerium recipiat; ³credere autem ei, est facere ejus voluntatem; eos autem qui non credunt, et propter hoc fugiunt lumen ejus, in tenebras quas ipsi sibi elegerunt juste recludet. Omnibus igitur revelavit se Pater, omnibus Verbum suum visibile faciens: et rursus Verbum omnibus ostendebat Patrem et Filium, cum ab omnibus videretur. Et ideo justum judicium Dei super omnes ⁴qui similiter quidem viderunt, non autem similiter crediderunt.

4. ⁵Etenim per ipsam conditionem revelat Verbum conditorem Deum, et per mundum fabricatorem mundi Dominum, et per plasma eum qui plasmaverit artificem, et per Filium eum Patrem qui generaverit Filium: et hæc omnes similiter quidem ⁶colloquuntur, non autem similiter credunt. Sed per Legem et prophetas similiter Verbum et semetipsum et Patrem prædicabat: et audivit quidem universus populus similiter; non similiter autem omnes crediderunt. Et per ipsum Verbum ⁷visibilem et palpabilem factum, Pater ostendebatur, etiamsi non omnes similiter credebant ei; sed omnes viderunt in Filio Patrem: ⁸invisibile

¹ See Vol. I. p. 21.

² Leg. cognoscent.

³ Similarly S. AUGUSTIN, *Hoc est ergo credere in Deum, credendo adherere ad bene cooperandum bona operanti Deo. En. in Ps. lxxvii. 8.*

⁴ MASSUET here omits *eos* on the faith of the ARUND. and Voss. MSS.

Neither is it found in the CLERM. copy.

⁵ The reader may compare the argument from Natural Theology in the editor's work upon *The Creeds*, 89—122.

⁶ *colloquuntur, σύμψασι.*

⁷ The concord being with *λόγον.*

⁸ *invisibile, τὸ ἀόρατον γὰρ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ ὁρατὸν τοῦ Πατρὸς Υἱός.*

etenim Filii Pater, visibile autem Patris Filius. Et propter hoc omnes Christum ¹loquebantur præsente eo, et Deum nominabant. Sed et dæmones videntes Filium, dicebant: *Scimus te qui es, Sanctus Dei.* Et tentans Diabolus, videns eum, dicebat: *Si tu es Filius Dei;* omnibus quidem videntibus et loquentibus Filium et Patrem, non autem omnibus credentibus.

LIB. IV. xi. 4.
GR. IV. xiv.
MASS. IV.
vi. 6.

Marc. i. 24,
et Luc. iv. 34.
Matt. iv. 3.
et Luc. iv. 3.

5. Oportebat enim veritatem ab omnibus accipere testimonium, et esse iudicium in salutem quidem credentium, in condemnationem autem non credentium, ut omnes juste judicentur, et ea quæ est in Patrem et Filium fides, ab omnibus comprobetur, ²id est, ab omnibus confirmetur ab omnibus accipiens testimonium, et a domesticis quoniam et amici; et ab ³extraneis quoniam et inimici. Illa est enim vera et sine contradictione probatio, quæ etiam ab adversariis ipsis ⁴singula testificationis profert: in ipsa quidem manifesta sua visione convictis de præsenti negotio, et testificantibus, et ⁵signantibus; postea vero ad inimicitiam erumpentibus, et accusantibus, et volentibus non esse verum suum testimonium. Non ergo alius erat qui cognoscebatur, et alius qui dicebat: *Nemo cognoscit Patrem;* sed unus et idem, omnia subiciente ei Patre, et ab omnibus accipiens testimonium, quoniam vere homo, et quoniam vere Deus, a Patre, a Spiritu, ab angelis, ab ipsa conditione, ab hominibus, et ab apostaticis spiritibus, et dæmoniis, et ⁶ab inimico, et novissime ab ipsa morte. Omnia autem Filius ⁷administrans Patri, perficit ab initio usque ad finem, et sine illo nemo potest cognoscere Deum. Agnitio enim Patris Filius; agnitio autem Filii in Patre, et per Filium revelata: et propter hoc Dominus dicebat: *Nemo cognoscit Filium,*

EX QUIBUS
EST UNUS
CHRISTUS,
VERUS DEUS
ET VERUS
HOMO. Art.
II.

Matt. xi. 27.
Luc. x. 22.

¹ loquebantur, Χριστὸν ἔφασαν πᾶς ὄντος αὐτοῦ.

² The five following words are generally treated as gloss, but the author having set down a less usual word, explains it; ὑπὸ πάντων κυρῶται, τούτῃ ἐστιν ὑπὸ πάντων βεβαιῶται, ὑπὸ πάντων λαβοῦσα τὴν μαρτυρίαν, κ.τ.λ.

³ FEUARDENT cites the doubtful or spurious testimonies of JOSEPHUS, *Ant.* XVIII. 6; the *Acta Pilati* as quoted by TERTULLIAN, *Apol.* 21; the false Gospel of Nicodemus; the *Ep.* of Abgarus, king of Edessa, to Christ, with the answer, *Eus. H. E.* I. 13; as also passages from

Porphyry, EUSEB. *Præp. Ev.* v. 1, 6, 8.

⁴ *singula testificationis.* τὰς καθ' ἑν μαρτυρίας either was read by the translator as τὰ..., or *singulas testificationes* written. GRABE reads *sigilla*, to be in keeping with *signantibus*, which he restores from the AB. MS., though *σημαίνοντων* is there indicated by the context. The CLEEM. copy unfortunately omits *et signantibus*, and the seven following words.

⁵ ἐχθρὸς, ὁ διάβολος, Matt. xiii. 39.

⁶ On the subordination of the Son to the Father, the reader may compare *The Creeds*, pp. 136—140, 415—420.

LIT. IV. xi. 5. nisi Pater: neque Patrem, nisi Filius, et quibuscunque Filius
GR. IV. xiv. revelaverit. ¹Revelaverit enim, non solum in futurum dictum est,
MASS. IV.
vii. 1. quasi tunc ²inceptit Verbum manifestare Patrem, cum de Maria natus; sed communiter per totum tempus positum est. Ab initio enim assistens Filius suo plasmati, revelat omnibus Patrem, quibus vult, et quando vult, et quemadmodum vult Pater: et propter hoc in omnibus, et per omnia unus Deus Pater, et unum Verbum, et ³unus Filius, et unus Spiritus, et una ⁴salus omnibus credentibus in eum.

CAP. XII.

Quemadmodum Abraham a Verbo doctus est.

ET Abraham ergo a Verbo cognoscens Patrem, qui ⁵fecit
Gen. xiv. 22. cœlum et terram, hunc Deum confitebatur: et doctus ⁶repræsen-
Gen. xv. 5. tatione, quod inter homines homo futurus esset Filius Dei, per
Gen. xvii. 17. cuius adventum semen ejus erat futurum quasi stellæ cœli, concu-
Luc. II. 29— pivit eam diem videre, uti et ipse complecteretur Christum: et per
33. spiritum prophetiæ eam videns exultavit. Propter quod et Simeon
ex semine ejus ⁷reimplebat gratulationem patriarchæ, et dicebat:
Nunc ⁸dimittis servum tuum, Domine, in pace; quoniam viderunt

¹ It is remarkable that this text, having been quoted correctly at p. 158, Gr. *ὁ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι*, the translator now not only uses the single verb *revelaverit*, but says pointedly that it was so written by the venerable author; and cf. p. 159. It is probable, therefore, that the previous passage has been made to harmonise with the received text by a later hand; with which however the Syriac form agrees

ܐܢܝܢ ܕܢܝܢܐ ܕܢܝܢܐ

² *inceptit*, the reading of the CLERM. and VOSS. MSS., al. *incipiet*.

³ MASSUET cancels *unus* because it is omitted in the CL., AR., and VOSS. MSS. STIEREN conjectures that *Filius* should also be removed from the text; but these liberties quite mar the order of the passage, which, as it stands, presents a sequence of the two correlative members; one Father and one Word; one Son and

one Spirit; and it was no uncommon mode of thought in primitive theology, to say that the Spirit is to the Son, as the Word [irrespective of filiation] is to the Father. Cf. p. 164, 8. It may be added that the words *et unum Verbum*, are omitted in MERC. II.

⁴ *fides et*, here cancelled by MASS. and ignored by the existing MSS.

⁵ See p. 157, note 5.

⁶ *repræsentatione*, *ἀναδείξει*. FEUARD. sees in this an allusion to the three angels that appeared to Abram on the plain of Mamre. But the preceding scriptural allusion leads us back to the interview with Melchisedek, and to the promise that the Messiah should be of his seed, which is so plainly announced in the succeeding chapter.

⁷ Printed by STIEREN *re implebat*, but it evidently represents *ἀπεπληρώσεν*.

⁸ *dimittis*, as at pp. 38, 85. AR. *re-mittis*.

*oculi mei salutare tuum, quod parasti*¹ *in facie omnium populorum: lumen in revelationem*² *oculorum; et gloriam populi Israel.* Et angeli autem gratulationem magnam vigilantibus³ nocte pastoribus enuntiaverunt. Sed et ⁴Maria ait: *Magnificat anima mea Dominum, et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo:* descendente quidem exultatione Abrahæ in eos qui erant ex semine ejus, vigi-
 lantes et videntes Christum, et credentes ei; reciproca autem
 rursus et regrediente exultatione a filiis in Abraham, qui et concu-
 pierat diem adventus Christi videre. Bene igitur Dominus noster
 testimonium reddebat ei, dicens: *Abraham pater vester exultavit,*
ut videret diem meum, et vidit et gavisus est.

LIT. IV. xlii.
GR. IV. xv.
MASS. IV.
vil. 1.

Luc. II. 8
seq.
Luc. I. 46.

I. 303.

Luc. II. 8, 17.

Joh. viii. 56.

CAP. XIII.

Quemadmodum promissionem quam promisit Deus Abrahæ, Christus perfecit.

Non enim tantum propter Abraham hæc dixit: sed⁵ et ut ostenderet quoniam omnes qui ab initio cognitum habuerunt Deum, et adventum Christi prophetaverunt, revelationem acceperunt ab ipso Filio; qui et in novissimis temporibus visibilis et passibilis factus est, et cum humano genere locutus est, uti ex lapidibus excitaret filios Abrahæ, et adimpleret repromissionem, quam promiserat illi Deus, et faceret semen ejus tanquam stellas cœli, quemadmodum ait Johannes Baptista: ⁶*Potens est enim Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Hoc autem fecit Jesus, a lapidum religione extrahens nos, et a⁷ duris et infructuosis cogitationibus transferens nos, et similem Abrahæ fidem in nobis constituens. Quemadmodum et Paulus testificatur, dicens, nos esse filios Abrahæ secundum similitudinem fidei, et repromissionem hæreditatis. Unus igitur et idem Deus, qui advocavit Abraham et repromissionem ei dedit. Hic est autem fabricator, qui et per Christum præparat luminaria in mundo, eos qui ex gentibus credunt. Vos autem, inquit, *estis lumen mundi*, hoc est, quasi stellæ cœli. Hunc ergo recte ostendimus a nemine cognosci, nisi a Filio, et quibuscumque Filius revelaverit. Revelat⁸ autem omnibus³

I Pet. I. 11.

Gen. xv. 5, et
xxii. 17.
Matt. iii. 9, et
Luc. iii. 8.

Rom. iv. 12,
13, 16, ix. 8,
et Gal. iv. 24.

Matt. v. 14,
cf. Dan. xii.

¹ CL., VOSS., so the Syr. al. ante faciem. CL. præparasti.

² CLERM., AR., VOSS., al. populorum.

³ CL., VOSS. noctem, *νύκτα*, acc. adv.

⁴ The CLERM. and VOSS. copies strangely read *Elizabeth*.

⁵ et omitted by GRABE.

⁶ Gr. *δύναται*, Syr. potens.

⁷ nostris is inserted by FEUARD. and GRABE, on the authority of the VOSS. MS., but CL., AR. and MERC. II. omit it. *nr̄is* may have grown out of *duris*.

⁸ autem, CL., VOSS., but AR. enim.

LIB. IV. xiii.
GR. IV. xvi.
MASS. IV.
vii. 3.

Joh. xiv. 6, 7.

Filius, quibus velit cognosci, Patrem, et neque sine bona voluntate Patris, neque sine administratione Filii cognoscet quisquam Deum. Et propter hoc dicebat discipulis Dominus: *Ego sum via, veritas, et vita. Et nemo venit ad Patrem, nisi per me. Si cognovissetis me, et Patrem meum*¹*cognovissetis, et amodo cognovistis eum, et*^{M. 236.}*vidistis eum.* Ex quibus manifestum est, quoniam per Filium, id est per Verbum, cognoscitur.

CAP. XIV.

Quare Judæi abscesserunt a Deo.

Gen. xviii. 1
seq.
Exod. iii. 7, 8.

Phil. ii. 6.

Matt. xi. 27,
et Luc. x. 22.

PROPTER hoc Judæi excesserunt a Deo, Verbum¹ ejus non recipientes, sed putantes² per seipsum Patrem, sine Verbo id est sine Filio, posse cognoscere, Deum³ nescientes eum qui in figura locutus est humana ad Abraham,⁴ et iterum ad Moysem, dicentem: *Videns vidi vexationem populi mei in Ægypto, et descendi liberare eos.* Hæc enim Filius qui est Verbum Dei ab initio præstruebat, non indigente Patre angelis, uti faceret conditionem^{G. 304.} et formaret hominem, propter quem et conditio fiebat: neque rursus indigente ministerio ad fabricationem eorum quæ facta sunt,⁵ ad dispositionem eorum negotiorum, quæ secundum hominem erant; sed habente copiosum et inenarrabile ministerium. Ministrat enim⁶ ei ad omnia sua progenies et⁷ figuratio sua, id est Filius, et Spiritus sanctus, Verbum et Sapientia; quibus serviunt et subjecti sunt omnes angeli. Vani igitur sunt qui propter hoc quod dictum sit, *Nemo cognoscit Patrem, nisi Filius*, alterum introducunt in cognitum Patrem.

¹ The CLERM. here inserts *utique* and omits *eum*, the last word of the quotation.

² ejus. CL., AR., VOSS., MÆRC. I., al. Dei.

³ per seipsum, for per se, καὶ αὐτόν.

⁴ Θεὸν ἀγνοῦντες τὸν δ' ἐν σχήματι ἀνθρώπου ἐληήκον.

⁵ et Aaron. These words, printed in GRABE's text, are expunged, as omitted in the CL., AR. and VOSS. MSS.

⁶ aut here seems to be lost.

⁷ Bearing on the Gnostic notion that

the world was made by creative angels. ei omitted in the CLERM. MS.

⁸ figuratio, i. e. the Holy Spirit; as MASSUET observes, the Fathers call the Spirit the similitude of the Son. So S. ATHANASIUS speaks of the Spirit as the seal of the Son, *Ep. i. ad Serap.*, and S. BASIL says, that he is the likeness of the Son, as the Son is of the Father, *ἐκὼν μὲν Θεοῦ Χριστὸς, ὅς ἐστι, φησιν, ἐκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀπατόν, ἐκὼν δὲ τοῦ Τιοῦ τὸ Πνεῦμα.* Cf. 162, 3.

LIB. IV. xv.
GR. IV. xvii.
MASS. IV.
viii. 1.

CAP. XV.

*Ostensio quoniam Abraham hæreditate percipit regnum
cælorum.*

VANUS autem et Marcion et qui ab eo, expellentes ab hæreditate Abraham, cui Spiritus per multos, jam autem et per Paulum testimonium reddit, quoniam *credidit Deo, et deputatum est ei ad justitiam*: et Dominus, primum quidem de lapidibus excitans filios ei, et faciens semen ejus quasi stellas cœli, dicens: *Quoniam venient ab Oriente, et Occidente, ab Aquilone, et Austro, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cælorum*; iterum dicens ¹Judæis: *Cum videritis Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes prophetas in regno cælorum, vos autem profici foras.* Manifestum est ergo, quoniam qui contradicunt saluti ejus, et alterum præter eum qui promissionem fecerit Abrahæ formant Deum, extra regnum Dei sunt, et exhæredes sunt ²ab incorruptela, frustrantes et blasphemantes Deum, qui in regnum cœlorum introducit Abraham, ³et semen ejus quod est Ecclesia, per Christum Jesum, cui et adoptio redditur et hæreditas quæ Abrahæ promissa est.

Rom. iv. 3.
et Gal. iii. 6.
ex Gen. xv. 6.
Matt. iii. 9.
et Luc. iii. 8.
Gen. xv. 5.
et xlii. 17.
Matt. viii. 11.
et Luc. xiii. 29.

Luc. xiii. 28.

CAP. XVI.

*Quoniam Dominus Sabbatis curans secundum Legem
faciebat.*

VINDICABAT enim semen ejus Dominus, ⁴solvens a vinculis, et advocans ad salutem, quemadmodum fecit in muliere, quæ ab eo curata est, manifeste dicens his qui non similem Abrahæ habebant fidem: *Hypocrita, unusquisque vestrum die sabbatorum*

Luc. xiii. 15.
16.

¹ The CLERM. MS. inserts *eis*.

² MERC. II. *Dei*. The reading having been adopted from the Sacred Text.

³ *ab incorruptela*, so the CLERM., AB., VOSS. MSS., but GRABE *incorruptela*. The Greek perhaps *ραν, και ἀπόκληροι τῆς ἀφθαρσίας, ἀθετούντες, κ.τ.λ.*

⁴ *και τὸ σπέρμα αὐτοῦ, τὴν ἐκκλησίαν, δι' Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ και ἀποδίδεται ἡ υιοθεσία, και ἡ τῷ Ἀβραμ ἐπηγγελμένη*

κληρονομία.

⁵ *λύσας ἐκ δεσμῶν, και συνηγορήσας ἐπὶ σωτηρίαν.*

⁶ *Hypocrita*. GRABE and MASS. print *hypocrita*, because of the *his* preceding, but the saying of our Lord is applied indefinitely to all who stood in the same category. The Gr. has *ὑποκριτῶν*, the Syr. also has the singular ܐܬܪܐܝܬܐ *προσωποληπτικά*. The Vulgate,

LIB. IV. xvi. *bovem suum, vel asinum non solvit, et ducit, et adquat? Hanc* G. 305.
 GR. IV. xix.
 MASS. IV.
 viii. 2.

autem, cum sit filia Abraham, quam alligaverat Satanas decem et octo annis, non oportuerat solvi ab hoc vinculo in die sabbatorum? Manifestum est igitur, quoniam eos qui similiter ut Abraham credebant ei, solvit, et vivificavit, nihil extra Legem faciens, curans in die sabbatorum. Non enim prohibebat Lex curari homines sabbatis, quæ et circumcidebat eos in hac die, et pro populo jubebat ministeria sacerdotibus perficere; sed et mutorum animalium curationem non prohibebat. ¹Et Siloa, et jam sæpe sabbatis curavit: et propter hoc assidebant ei multi die sabbatorum. Continere se enim jubebat eos Lex ab omni opere servili, id est ab omni avaritia, quæ per negotiationem et reliquo terreno actu agitur: animæ autem opera, quæ fiunt per sententiam, et sermones ²bonos, in auxilium eorum qui proximi sunt, adhortabatur fieri. Et propter hoc Dominus arguebat eos, qui injuste exprobrabant ei, quia sabbatis curabat. Non enim solvebat, sed adimplebat Legem, summi Sacerdotis opera perficiens, propitians pro hominibus Deum, et emundans leprosos, infirmos curans, et ipse moriens, uti ³exiliatus homo exiret de condemnatione, et reverteretur intrepide ad suam hæreditatem.

Joh. ix. 14.

Num. xxxv.
 25.
 Joah. xx. 6.

CAP. XVII.

Quoniam non contra Legem faciebant discipuli Domini sabbatis spicas legentes: et quoniam Levitæ omnes discipuli Domini.

SED et esurientes accipere sabbatis escas ex his quæ adjacebant non vetabat Lex: metere autem et colligere in horreum vetabat. M. 237.

as well as the *Cod. AL.* has the plural. In other respects the text is apparently quoted from memory, and differs in a trifling degree from the original.

¹ *Et Siloa.* Siloa is the ablative of locality. If we follow the ordinary reading, *et Siloa etiam*, the difficulty arises, that we only read of one cure being performed by the waters of Siloam; for GRABE'S supposition is not tenable, that many such 'cures may have been performed of which IRENÆUS had a traditional knowledge; neither is MARSUET'S hypothesis more satisfactory, that the Father, by lapse of memory, con-

fused the miracle at Bethesda with the restoration of sight to the blind man in Joh. ix. The common reading *etiam* can hardly be expressed in Greek, *et* having preceded; *etiam*, therefore, has been resolved into *et jam*. καὶ τῷ Σιλωάμ, καὶ δὴ πολλάκις, ἐν τοῖς Σάββασι ἐθεράπευσεν.

² The *CLEEM.* has *bonum*, which might express χρηστὴν ἐπ' ἀρεσκῶν τῶν γειτόνων: with *bonos* we might expect to have read *sententiam piam*. May ἀρεσκῶν have been written where ἀλέσκῶν now stands in the text at I. 143?

³ *exiliatus homo, ἐξωθούμενος.*

Et ideo Dominus his qui incusabant discipulos ejus, quoniam
vellent spicas manducabant, ¹dixit: *Nec hoc legistis, quod fecit*
David cum esurisset, quemadmodum introiit in domum Dei, et
panes propositionis manducavit, et dedit eis qui cum eo erant, quos
non licebat manducare, nisi solis sacerdotibus? per Legis verba
suos discipulos excusans, et significans licere sacerdotibus libere
agere. ²Sacerdos autem scitus fuerat David apud Deum, quamvis
Saul persecutionem faceret ei. Omnes enim justi sacerdotalem

LIT. IV. xvi.
GR. IV. xix.
MASS. IV.
viii. 3.

Luc. vi. 3, 4.
ex I Reg. xxi.
4 seq.

³Πᾶς βασιλεὺς δίκαιος ἱερατικὴν ἔχει τᾶξιν.

Antonius
Melissa et
Joh. Damasc.
in Parall.

g. 306 habent ordinem. ⁴Sacerdotes autem sunt omnes Domini Apostoli,

¹ The CLERM. MS. reads *condixit, συνεῖπεν*. The following quotation is defective as having been made *memoriter*.

² *Sacerdos autem scitus*. *Scisco* must be understood as the origin of *scitus*, and not *scio*, the sense being *decreed, appointed*; the Greek being, *ἱερεὺς δὲ κατεστῆθη ὁ Δαβὶδ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ*.

³ Πᾶς βασιλεὺς δίκαιος. The patriarchal simplicity of the priestly office in the earliest times should be borne in mind, when the head of every family was also priest over his whole household in things pertaining to God, and the chief of every tribe was high priest over the entire community. So Melchizedek, king of Salem, (see *Hist. and Theol. of Creeds*), was priest of the most high God, Gen. xiv. 18; so Abraham and the patriarchs sacrificed to God, Gen. xv. 9, 10, xxii. 13, and performed those functions that afterwards were limited to the priesthood, Gen. xvii. 23. So Jethro was priest of the descendants of Midian, Exod. xviii. 1, and before the giving of the law the firstborn generally had a sacerdotal character by right of birth, e.g. Exod. xxiv. 5. Hence by the earliest traditions of the human race it was not only true of Melchizedek, but in every other case, that *πᾶς βασιλεὺς δίκαιος ἱερατικὴν εἶχε τᾶξιν*. Still, after the formal appointment of the Levitical priesthood, it was only in cases of extreme emergency, and in strict con-

formity with the declared will of God, that the royal and priestly functions could be united for any particular act. Thus David not only partook of the shewbread, but when the ark was established in the tabernacle, *he offered burnt offerings and peace offerings before the Lord, . . . and blessed the people in the name of the Lord of Hosts*. 2 Sam. vi. 17, 18. David, therefore, exercised the functions of a royal priesthood, and Christ, his descendant according to the flesh, was also a Priest after the order of Melchizedek. But he is the head of the Church, and by virtue of their union with him, his people in every age are *a royal priesthood, ἀνεγκαι πνευματικὰς θυσίας εὐπροσδέκτους τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ*. 1 Pet. ii. 5, 9.

⁴ *Sacerdotes . . . Apostoli*. Nothing here said by the venerable father can be so twisted as to imply that because the Levitical priesthood had ceased and determined, therefore that no distinct order of men was ordained by Christ as the stewards of his holy mysteries, or that every member of Christ was, as it were, his own priest before God. The context flows on naturally from the Greek original, as also from the Latin version; and the author having shewn that David, though of no priestly lineage, was of a royal priesthood, proceeds to say, But the Apostles of the Lord are in like manner all dedicated to God as a holy priesthood.

LIB. IV. xvi.
GR. IV. xix.
MASS. IV.
viii. 3.

Deut. xxxiii.
9.

Num. xviii.
30, et Deut.
x. 9.
Deut. xviii. 1.

Phil. iv. 17.

Matt. x. 10.

Num. xv. 39
seqq.
Matt. iii. 10,
et vii. 19.
Luc. iii. 9.
1 Cor. iii. 17.

qui neque agros, neque domus hæreditant hic, ¹sed semper altari et Deo serviunt. De quibus et Moyses in Deuteronomio, in benedictione Levi ait: *Qui dicit patri suo, et matri suæ, Non novi te, et fratres suos non agnovit, et filios suos abdicavit: custodivit præcepta tua, et testamentum tuum servavit.* Qui autem sunt qui dereliquerunt patrem et matrem, et omnibus proximis renuntiaverunt, propter verbum Dei et testamentum ejus, nisi discipuli Domini? De quibus iterum Moyses: *Hæreditas autem, inquit, non erit eis. Dominus enim ipse hæreditas ipsorum.* Et iterum: *Non erit sacerdotibus Levitis in tota tribu Levi pars, neque substantia cum Israel: fructificationes Domini substantia eorum, manducabunt eas.* Propter hoc et Paulus: *Non inquirō, inquit, datum; sed inquirō fructum.* Discipulis, inquit, Domini Leviticam substantiam habentibus, licebat eis esurientibus, a seminibus accipere escam. *Dignus* ²*est enim operarius esca sua.* Et sacerdotes in templo sabbatum prophanabant, et rei non erant. Quare ergo rei non erant? ³Quia cum essent in templo, non secularia, sed Dominica perficiebant ministeria, Legem adimplentes, non autem prætereuntes Legem; quemadmodum is qui a semetipso arida ligna attulit in castra Dei, ⁴*juste lapidatus est. Omnis enim arbor quæ non facit fructum bonum, abscindetur, et in ignem mittetur; et, Quicumque templum Dei violaverit, violabit illum Deus.*

CAP. XVIII.

Ostensio unius et ejusdem substantiæ esse ea quæ secundum Legem sunt, et ea quæ secundum Evangelium: et quemadmodum novum Testamentum prædicatum est a Prophetis.

UNIUS igitur et ejusdem ⁵substantiæ sunt omnia, hoc est, ab uno et eodem Deo, quemadmodum et Dominus ait discipulis: *Prop-*

¹ *Sed semper altari.] Vel hinc profecto facile est videre, Christianos a temporibus Christi, Apostolorum, Martyrum, et deinceps, sua in templis altaria servasse, quibus Deo sacrificium incruentum corporis et sanguinis Christi in perpetuam mortis ejus recordationem offerrent: quod etiam hujus libri cap. 34, confirmat noster Irenæus his Christi verbis: Cum offers munus tuum ad altare etc. FEUARD.*

² *est, omitted in the CLERM. MS. Esca, so the Syr. ܥܫܬܐ.*

³ *quia, omitted in the CLERM. MS.*

⁴ *MASS. inserts qui et on the CLERM. authority; the words are there written, but by a later hand, and for this reason the addition is cancelled.*

⁵ *ἐκ μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας. Compare c. XIX.*

terea omnis scriba doctus in regno cœlorum similis est homini paterfamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera. Non alterum quidem vetera, alterum vero proferentem nova docuit; LIB. IV. xviii.
GR. IV. xxi.
MASS. IV. ix. 1.

1. 307. *sed unum et eundem. Paterfamilias enim Dominus est, qui universæ domui paternæ dominatur: et servis quidem et adhuc indisciplinatis condignam tradens legem; liberis autem et fide justificatis congruentia dans præcepta, ¹et filiis adaperiens suam hæreditatem. Scribas autem et doctores regni cœlorum, suos dicebat discipulos, de quibus et alibi ait Judæis: *Ecce mitto ad vos sapientes, et scribas, et ²doctores, et ex eis occidetis, et effugabitis a civitate in civitatem. ³Sic itaque quæ de thesauro proferuntur nova et vetera, sine contradictione duo testamenta dicit: vetus quidem quod ante fuerat legisdatio; ⁴novum autem, quæ secundum Evangelium est conversatio, ostendit, de qua David ait: *Cantate Domino canticum novum. Et Esaias: ⁵Cantate Domino hymnum novum. Initium ejus, glorificatur nomen ejus a summo terræ: virtutes ejus in insulis annuntiant. Et Hieremias ait: *Ecce disponam, inquit, testamentum novum, non quemadmodum disposui patribus vestris in monte Oreb. Utraque autem testamenta unus et idem paterfamilias produxit, Verbum Dei, Dominus noster Jesus Christus, qui et Abrahæ et Moysi collocutus est, qui nobis in novitate restituit libertatem, et multiplicavit eam, quæ ab ipso est, gratiam.****

Matt. xxiii. 34.

Ps. xcvi. 1, et xcvi. 1.
Real. xiii. 10 et 12.

Jer. xxxi. 31, 32.

CAP. XIX.

Quid est, Plus quam templum, et, Plus quam Salomon hic.

1. *Plus est enim, inquit, templo hic. Plus autem et minus non in his dicitur, quæ inter se communionem non habent, et sunt contrariæ naturæ, et pugnant adversus se; sed in his quæ ejusdem sunt substantiæ, et communicant secum, solum autem multitudine et magnitudine differunt: quemadmodum aqua ab aqua, et lumen a lumine, et gratia a gratia. Major est igitur legisdatio quæ in libertatem, quam quæ data est in servitutem: et ideo non in* Matt. xii. 6.

¹ The CLEEM. and VOSS. MSS. supply *et*.

² *doctores*. This term is substituted for *prophetas*, and transposed from first to last in order.

³ The reading of the CLEEM. MS. is adopted instead of the usual *ea autem*.

⁴ *nova*, in the MSS. originally perhaps *novi*.

⁵ Quoted from memory.

LIB. IV. unam gentem, sed in totum mundum diffusa est. Unus autem et ^{M.}
^{xix. 1.} idem Dominus, qui plus quam templum est, et plus quam Salomon,
^{GR. IV. xxii.} et plus quam Jonas donat hominibus, id est, suam praesentiam et
^{MSS. IV.} resurrectionem a mortuis: sed non Deum immutans, nec alium
^{ix. 2.} praedicans Patrem, sed eundem ipsum, qui semper habet plura
^{Matt. xii. 41,} ^{42.} metiri domesticis, et proficiente eorum erga Deum dilectione,
^{Joh. i. 50.} plura et majora donans, quemadmodum et Dominus discipulis
^{Phil. iii. 12.} dicebat: *Quoniam et majora horum videbitis.* Et Paulus ait:
^{1 Cor. iv.} ^{4; xiii. 9, 10.} *Non quod jam acceperim, aut quod justificatus sim, aut jam per-*
^{fectus sim: ex parte enim scimus, et ex parte prophetamus. Cum}
^{autem venerit quod perfectum est, quae sunt ex parte, destruentur.}
^{Sicut igitur adveniente perfecto, non} ³ *alterum Patrem videbimus,*
^{sed hunc quem nunc videre concupimus: Beati enim} ⁴ *mundi*
^{corde, quoniam ipsi Deum videbunt; neque alium Christum et}
^{Dei Filium exspectabimus, sed hunc qui ex Maria} ⁵ *Virgine, qui et*
^{passus est, in quem et credimus, quem et diligimus; quemadmo-}
<sup>dum Esaias ait: Et dicent in illa die: Ecce, Dominus Deus noster,
^{in quem speravimus, et exultavimus in salute nostra. Et Petrus}
^{ait in epistola sua: Quem non videntes diligitis, inquit, in quem}
^{nunc non videntes} ⁶ *credidistis, gaudebitis gaudio inenarrabili; neque* ^{G.}
^{alium Spiritum sanctum percipimus, nisi hunc qui est nobiscum,}
^{et qui clamat, Abba, Pater; et in iisdem ipsis augmentum habe-}
^{bimus, et} ⁷ *proficiemus, ut jam non per speculum, et per aenigmata,*
^{sed facie ad faciem fruamur muneribus Dei: sic et nunc plus tem-}
^{plo, et plus Salomone percipientes, quod est adventus Filii Dei,}
^{non alterum didicimus Deum, praeter fabricatorem et factorem}
^{omnium, qui ab initio nobis demonstratus est; neque alterum}
^{Christum Dei Filium, praeter eum qui a prophetis praedicatus est.}</sup>

2. Novo enim Testamento cognito et ⁸ praedicato per prophetas, et ille qui illud dispositurus erat secundum placitum Patris praedi-

¹ ἀπομετρεῖσθαι, f. l. ἀπομειρεσθαι.

² These words of scripture are supplied by memory from Phil. iii. 12, 1 Cor. iv. 4, and xiii. 9, 10. The second is incorporated with the preceding in a similar way, in the ancient Italic version, known as the S. Germain copy; and as GRABE says, *Hæc Interpretem vel vetustum scribam ex Italica versione adjecisse puto, cui hoc interpretamentum ex 1 Corinth. iv. 4, citato loco insertum fuisse, ex Hilarii Comment. aliisque constat.*

³ *alterum sed, άλλων πλὴν,* below, *alterum præter.*

⁴ CLEEM., al. *mundo.*

⁵ The AB. and CLEEM. MSS. omit *Virgine*, which was first inserted in the text by FEUARDENT. VOSS. has it.

⁶ *credidistis.* The words *credentes autem*, inserted from the Vulgate, p. 409, G., are omitted in the Syriac.

⁷ *proficiemus, προχωροῦμεν.* The CL. has the worse reading, *perficiemus.*

⁸ CL. *predicatione.*

cabatur, manifestatus hominibus quemadmodum voluit Deus; ut possint semper proficere credentes in eum, et ¹per testamenta maturescere profectum salutis. Una enim salus et unus Deus; quæ autem formant hominem, præcepta multa, et non pauci gradus qui adducunt hominem ad Deum. ²Terreno quidem et temporali regi, cum sit homo, licet aliquoties majores profectus attribuire his qui sunt subjecti: Deo autem non licebit, cum sit idem, et semper majorem gratiam præstare humano generi ³velit, et pluribus muneribus assidue honorare eos qui placent ei? Si autem hoc est ⁴'proficere, alterum adinvenire Patrem præter eum qui ab initio annuntiatus est, et rursum, præter eum qui putatur secundo inventus esse, ⁵alterum tertium adinvenire; et ejusdem erit ⁶'profectus et a tertio in quartum, et ab hoc rursum alterum et alterum: et sic semper putans proficere talis sensus, nunquam in uno stabit Deo. Expulsus enim ab eo qui est, et reversus retrorsum, quæret quidem semper, inveniet autem nunquam Deum; sed

LIB. IV.
xix. 2.
GR. IV. xxii.
MASS. IV.
ix. 3.

¹ *per testamenta*, etc. These διαθηκαι were the Mosaic dispensation, under which Christ was foretold, and the Christian, under which those prophecies were fulfilled. The reading *profectum* for *perfectum* seems here to be indispensable. The Greek would then run as follows, *ἵνα δυνήθωσω κατὰ πάντα προκόπτειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν, καὶ διὰ τῶν διαθηκῶν τελειοῦσθαι τὴν τῆς σωτηρίας προκοπὴν*, where *maturescere* by a very likely solecism may have been written for *maturare*. There is something no less harsh in GRABE's proposed reading, *ad perfectum salutis*, i. e. *ad perfectam salutem*. The same objection applies to MASSUET's explanation, that the words are equivalent to *perfectione salutis*; besides, where would there be any probable solution in the Greek? The alteration now proposed scarcely deserves the name, for in most MSS. *perfectum* and *profectum* would be written alike. Compare the *varia lectio* p. 162, n. 4, and *homo vero profectum percipiens et augmentum a Deo*, c. XXI. 2. MASSUET's quotation of the words some way above, *sicut igitur adveniente profecto*, is not at all to the purpose, the

passage being evidently an application of S. Paul's words, *ὅταν δὲ τὸ τέλειον ἔλθῃ*, they are in no way of parallel import with the words now under consideration.

GRABE's note is as follows: *Perfectum salutis. Ita vet. Codex Feuard. et Voss. Sed Erasm. Gallas. Arundel. Merc. 2, habent per effectum pro perfectum. Denique Feuardentio utrumque retinere visum est. Sed, nisi me conjectura fallit, legendum, ad perfectum salutis, id est, ad perfectam salutem; quomodo pag. 380, lin. 6, de homine loquitur, velut per diversos gradus perveniente ad perfectum, πρὸς τέλειον ἀνερχόμενον. Et inferius pag. 409, col. 1, lin. 22. Nunc autem partem aliquam Spiritus ejus sumimus ad perfectionem et præparationem incorruptelæ, paulatim assuescentes capere et portare Deum.*

² CL. inserts *ante*, from the syllables on either side. The COD. VET. of FEUARD. and VOSS. have *ante terrenum*.

³ *velit* inserted by MASS. from the CLERM. MS.

⁴ *proficere . . . profectus*, here perhaps, *τὸ προχωρεῖν . . . προχώρησις*. Cf. *proficiat ad*, XXI. 2.

⁵ *alterum tertium, τρίτον ἄλλον*.

LIB. IV. xix. 2. OR. IV. xxii. MASS. IV. ix. 3. semper ¹incomprehensibilitatis profundo natabit, nisi per pœnitentiam conversus, unde et abjectus erat, revertatur, unum Deum Patrem Demiurgum confitens et credens, qui a Lege et prophetis annuntiatus est, qui a Christo testificatus est, quemadmodum ipse ait ad eos qui accusabant ejus discipulos, quasi non servarent traditionem seniorum: *Quare vos frustramini præceptum Domini propter traditionem vestram? Deus enim dixit: Honora patrem et matrem; et, Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Et iterum* ²secundo ait eis: *Et frustrati estis* ³sermonem Dei *propter traditionem vestram*; manifestissime Patrem et Deum confitens Christus eum qui in Lege dixit: *Honora patrem et matrem, ut tibi bene sit.* ⁴Verbum enim Dei confessus est Legis præceptum verax Deus, et neminem alterum Deum appellavit, quam suum Patrem.

CAP. XX.

Quemadmodum Moyses adventum Christi significavit, et tempus passionis et locum in quo passus est.

1. BENE igitur et Johannes meminit dicentem Dominum Ju. m. dæis: *Scrutamini Scripturas, in quibus putatis vos vitam æternam a. habere: illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis. Quomodo igitur testabantur de eo Scripturæ, nisi ab uno et eodem essent Patre, præinstructes homines de adventu Filii ejus, et prænuntiantes salutem, quæ est ab eo? Si enim crederetis Moysi, crederetis et mihi: de me enim ille scripsit; scilicet quod inseminatus est ubique in Scripturis ejus Filius Dei; aliquando quidem cum Abraham loquens, cum eodem comesurus: aliquando cum Noë, dans ei mensuras: aliquando*

¹ Cf. S. J. CHRYSOSTOM *de Incompr.* Ακατάληπτον λέγεται πέλαγος, εἰς ὃ καθιέμεντες ἑαυτοὺς οἱ κολυμβηταί, καὶ πρὸς πολλὸν καταφερόμενοι βάρους, τὸ πέρασ ἀδυνατοῦσιν εἶπαι.

² secundo, cancelled by MASSUET, is found in the ABUND., VOSS., and MERC. II. MSS., but not in the CLERM. πάλιν δεύτερον stood perhaps in the original.

³ Sermonem Dei, Ita cum Irenæo habent Syrus, Persicus, et Ethiopicus Interpretes, nec non Cod. Cantabrigiensis; cum edita S. Matthæi exemplaria ἐντολὴν, non λόγον Θεοῦ sonent. GRABE.

⁴ ὡμολόγησε γὰρ τὸν λόγον Θεοῦ τὴν

τοῦ νόμου ἐντολὴν ὁ ἀληθινὸς Θεός. Compare the preceding note.

⁵ in quibus, as the Syr. ܠܡܝܢܐ, but Gr. ἐν αὐταῖς.

⁶ TERT. c. Prax. 11, 12, cf. c. XXVII.

⁷ mensuras, i. e. the dimensions of the ark, Gen. vi. 15, 16. But the true reading in this passage is very doubtful. The text of GRABE is followed; MASSUET omits cum eodem comesurus, and reads eis before mensuras, on the faith of the CLERM. and VOSS. MSS. ERASM., GALL., AR. and MERC. II. read aliquando before cum eodem, but omit aliquando

autem quærens Adam: aliquando autem Sodomitis inducens judicium: et rursus cum ¹videtur, et in viam dirigit Jacob: et de rubo loquitur cum Moyse. Et non est numerum dicere in quibus a Moyse ostenditur Filius Dei: cujus et diem passionis non ignoravit, sed figuratim prænuntiavit eum, ²Pascha nominans: et in eadem ipsa, quæ ante tantum temporis a Moyse prædicata est, passus est Dominus adimplens Pascha. Non solum autem diem descripsit, sed et locum, et extremitatem temporum, et signum occasus solis, dicens: *Non poteris immolare Pascha in ulla alia civitatum tuarum, quas Dominus Deus dat tibi, nisi in eo loco, quem delegerit Dominus Deus tuus invocari nomen suum ibi: immolabis Pascha vespere ad occasum solis.*

LIB. IV.
xx. 1.
GR. IV. xxxiii.
MASS. IV.
x. 1.
Gen. xix. 24.
Gen. xviii. 13
seq., et xxxi.
11 seq.
Exod. iii. 4
seq.
Exod. xii. 3
seq.

Deut. xvi. 5, 6

2. Jam autem et manifestaverat ejus adventum, dicens: *Non deerit princeps in Juda, neque dux ex femoribus ejus, quoadusque veniat cui ³repositum est, et ipse est spes gentium; alligans ad vitem pullum suum, et ad helicem pullum asinæ. Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uccæ pallium suum: lætifici oculi ejus ⁴a vino, et candidi dentes ejus ⁵quam lac.* Inquirant enim hi qui omnia

Gen. xlix. 10,
11, 12.

cum Noë... Adam, the mention of Abraham immediately preceding the judgment of the cities of the plain; the instances of Adam and Noah may have been transposed or interpolated from the margin.

¹ CLERM., VOSS., MASS., *videretur*. There is an allusion to a favourite derivation of the name *Israel* from . עִשְׂרָאֵל , עִשְׂרָאֵל *Homo videns Deum*. So HIPPOCRATES. *Israhel dè tis éstiv áll' ἡ θυρωπος ὁρῶν τὸν Θεόν*. 5. The fathers can scarcely be blamed in following the lead of PHILO, who must have known better; he says, ὁ μὲν Ἰακώβ περιεριστῆς, ὁ δὲ Ἰσραὴλ ὁρῶν τὸν Θεὸν καλεῖται. *de Mut. Nom.* 12.

² *Ex hoc quoque loco existimatur Irenæus judicasse, vocem Paschatis deductam esse a Græco verbo πασχεω, quod pati significat: quod certe illi commune fuerit cum Tert. c. Jud. 10, Naz. Or. 2, de Pasch. Lact. IV. 26. Arn. Rom. in conflictu cum Serapione, et aliquot aliis; cum tamen vere Hebraica, vel potius Chaldaica sit, et transitum significet, vel Angeli percutientis Ægyptios, juxta Hieron.*

in Mich. et Matth. vel populi Israelitici ex Ægypto per medium mare transeuntis in desertum, ut est Naz. et Aug. sententia. Sed veteres illi dicentes Pascha a πασχεω deduci, non tam ipsius vocis etymon, quam mysterii rationem habuerint. FEU. In this place if IRENÆUS had considered that *Pascha* was a derivative ἀπὸ τοῦ πασχεω, he would have stated this plainly. As it is he only adduces the Paschal solemnity, as typifying the time of Christ's Passion. That he here makes no verbal comparison between πασχεω and *Pascha*, is another good proof of his knowledge of Hebrew.

³ CODD. VET., VOSS., *repromissum*, as in NOV. *de Trin.* 9. LXX. τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ. 1. al. ὃ ἀπόκειται. i. e. ἡλικίᾳ *Helicem*, CLERM. *illicem*.

⁴ *A vino]* Irenæus itaque non ἐπὶ τοῖς οἴνοις, ut editi. τῶν ὁ habent, sed ἀπὸ οἴνου legit, quomodo et in Cod. Alexandr. exaratum est. GRABE. The construction, however, is in imitation of the Hebrew comparative, חֲכָמִי מִיָּנִים מִיָּנִים.

⁵ *tam* is here inserted in the CLERM. copy, but *ab alia manu*.

LIB. IV. ^{xx. 2.} scrutari dicuntur, id tempus in quo defecit princeps et dux ex
 GR. IV. ^{xxiii.} Juda, et qui est gentium spes, et qui vitis, et qui pullus ejus, et
 MASS. IV. ^{x. 2.} quod indumentum, et qui oculi, et qui dentes, et quod vinum, et
 unumquodque ex dictis exquirant; et invenient non alium, nisi G. 310.
 Dominum nostrum ¹Christum Jesum, annuntiatum. Quapropter
 Deut. xxxii. ^{G.} Moyses increpans populum, quod ingratus exsisteret, ait, *Sic
 populus fatuus, et non sapiens, hæc Domino retribuistis!* Et rursus
 significans, quoniam ²qui ab initio condidit et fecit eos Verbum,
 et in novissimis temporibus redimens nos et vivificans, ostenditur
 Deut. xxviii. ^{G.} pendens in ligno, et non credent ei. Ait enim: *³Et erit vita tua
 Iterum Deut. xxxii. G.* pendens ante oculos tuos, et non credes vitæ tuæ. Et iterum: *Nonne
 hic idem Pater tuus 'possedit te, et fecit te, et creavit te?'*

CAP. XXI.

*Quoniam et prophetæ, et justî, ante adventum Domini,
 cognoverunt adventum ejus.*

1. QUONIAM autem non solum prophetæ et justî multi, præ-
 scientes per Spiritum sanctum adventum ejus, oraverunt in illud
 tempus venire, in quo facie ad faciem viderent Dominum suum, et
 sermones audirent ejus, Dominus fecit manifestum, dicens disci-
 Matt. xiii. 17. pulis: *Multi prophetæ et justî cupierunt videre quæ videtis, et non
 viderunt, et audire quæ auditis, et non audierunt.* Quemadmodum
 igitur concupierunt et audire, et videre, nisi præscissent futurum
 ejus adventum? Quomodo autem præscire potuerunt, nisi ab ipso M. 24.
 præscientiam ante accepissent? Quomodo autem Scripturæ testi-
 ficantur de eo, nisi ab uno et eodem Deo omnia semper per Ver-
 bum revelata et ostensa fuissent credentibus; aliquando quidem
 colloquente eo cum suo plasmate, aliquando autem dante legem,
 aliquando vero exprobrante, aliquando vero exhortante, ac dein-
 cept liberante servum, et adoptante in filium, et apto tempore
 incorruptelæ hæreditatem præstante, ad perfectionem hominis?
 1 Pet. i. 4. Plasmavit enim eum in augmentum et incrementum, quemad-
 modum et Scriptura dicit: *Crescite et multiplicamini.*
 Gen. i. 28.

¹ Christum Jesum, the CLERM. order.

² qui... Verbum, ὁ ἀπ' ἀρχῆς κτίσας καὶ ποιῶνς αὐτοὺς ὁ Ὄντος.

³ Et erit vita tua pendens. Hunc locum de crucis mysterio, post Irenæum interpretantur Cyprianus lib. II. adversus Judæos cap. 20, Rufinus in Exposit.

Symb. Tertullianus lib. contra Judæos, Athanasius lib. de Incarnatione Verbi, Augustinus lib. XII. contra Faustum cap. 5, Novat. lib. de Trinit. et Lactantius lib. IV. cap. 18. FEUARD.

⁴ possedit te, Hebr. תְּיָרַדְךָ. See p. 157, note 5.

2. Et hoc Deus ab homine differt, quoniam Deus quidem facit, homo autem fit: et quidem qui facit, semper idem est: quod autem fit, et initium, et medietatem, et adjectionem, et augmentum accipere debet. Et Deus quidem bene facit, bene autem fit homini. Et Deus quidem perfectus in omnibus, ipse sibi æqualis et similis; ¹totus cum sit lumen, et totus mens, et totus substantia, et fons omnium bonorum: homo vero profectum percipiens et augmentum ad Deum. Quemadmodum enim Deus semper idem est; sic et homo in Deo inventus, semper proficiet ad Deum. Neque enim Deus cessat aliquando in benefaciendo, et locupletando hominem: neque homo cessat beneficium accipere, et ditari a Deo. ²Exceptorium enim bonitatis, et organum clarificationis ejus, homo gratus ei qui se fecit: et iterum exceptorium justii judicii ejus homo ingratus, et spernens plasmatores, et non subjectus Verbo ejus: qui plurimum semper fructificantibus, et plus habentibus dominicum argentum, daturum se pollicitus est. *Euge, inquit, servus bone, et fidelis, quia in modico fidelis fuisti, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui: ipse Dominus plurimum promittens.*

LIB. IV.
xxi. 2.
GR. IV. xxiv.
MASS. IV.
xl. l.

Matt. xxv.
21 et 23.

3. Sicut ergo nunc fructificantibus, plurimum daturum se pollicitus est, secundum munerationem gratiæ suæ, sed non secundum commutationem agnitionis; ³ipse enim Dominus perseverat, et idem Pater revelatur; sic ergo et posterioribus majorem quam quæ fuit in veteri Testamento munerationem gratiæ attribuit unus et idem Dominus per suum adventum. Et illi enim per famulos audiebant venturum regem, et mediocriter gaudebant, secundum quod sperabant venturum eum: qui autem præsentem viderunt, et libertatem adepti et potiti sunt ejus muneratione, majorem gratiam et abundantiore exultationem habent, gaudentes de regis adventu, quemadmodum et David dicit: *Anima mea exultabit in Domino, jucundabitur in salutari ejus.* Et propter hoc Hierosolymam introëunte eo, omnes qui erant in via David, ⁴in dolore animæ cognoverunt suum regem, et substraverunt ei

Pa. xxxiv. 9.

Matt. xxi. 8
seq.

¹ A passage already occurring in Greek, vol. I. p. 111, and in Latin, pp. 282, 354.

² *Exceptorium*, ἐκδοχείον, vol. I. p. 127.

³ κατὰ δόσω χάριτος, ἀλλ' οὐ κατὰ ἀμοιβὴν γνώσεως, ὁ αὐτὸς γὰρ Κύριος δια-

μύσει, ἰδὲν τοῦ ἰπσοῦ.

⁴ *in dolore animæ*; the Psalm from whence the preceding quotation had been made, is directly prophetic of the sorrows of Christ, and of his humiliation in the hall of judgment; all, therefore, who were in *via David*, recognised

LIB. IV. vestimenta, et ¹ramis viridibus adornaverunt viam, cum magna
 xxi. 3. lætitia et exultatione clamantes: *Osanna filio David, Benedictus*
 GR. IV. xxiv. *qui venit in nomine Domini, Osanna in excelsis.* Zelantibus
 MASS. IV. xi. 3.
 Ps. cxviii. 25. autem malis ²dispensatoribus, qui circumveniebant inferiores, et
 Joh. vii. 49. dominabantur eorum quibus ratio non constabat, et propter
 Matt. xxi. 16. hoc nolentibus venisse regem, et dicentibus ei, *Audis quid isti*
 Ps. viii. 3. *dicunt?* ait ³Dominus: *Nunquam legistis, Ex ore infantium et*
lactentium perfecisti laudem? id quod a David in Filium Dei dic-
 tum erat, in se factum ostendens, et significans, illos quidem
 nescire virtutem Scripturæ, et dispositionem Dei; se autem esse
 Ps. viii. 2. qui a prophetis annuntiatus sit Christus, cujus nomen in omni
 terra laudatur, ex ore infantium et lactentium laudem ⁴perficiens
 suo Patri: quapropter et elevata est magnificentia ejus super
 cœlos.

4. Si ergo idem ipse adest, qui prædicatus est a prophetis,
 Dominus ⁵noster Jesus Christus, et adventus ejus pleniorē gra-
 tiam et majorem murationem attribuit his qui susceperunt eum,
 manifestum, quoniam et Pater idem ipse est, qui a prophetis an-
 nuntiatus est, et non alterius Patris agnitionem fecit veniens
 Filius, sed ejusdem qui ab initio prædicatus est; a quo et liberta-
 tem detulit his qui legitime, et prono animo, et toto corde deser-
 viunt ei: contemtoribus autem, et non subjectis Deo, sed in ⁶glo-
 riam hominum exteriores munditias sectantibus, (⁷quæ in figuram
 futurorum traditæ erant, velut ⁸umbræ cujusdam descriptionem
 faciente Lege, atque delinante de temporalibus æterna, de terrenis
 cœlestia), fingentibus plusquam quæ dicta sunt sese observare,
 tanquam diligentiam suam etiam ipsi Deo præferentibus, intus

Col. ii. 17.
 Heb. x. 1.

Messiah the King in his humiliation
 and sorrow of soul; ἐν ταπεινώσει τῆς
 ψυχῆς, meaning either *humiliation* or
affliction; so also the Syr. ܡܠܟܐ
 Matt. xxi. 5, means either *meek* or *sor-
 rowful*.

¹ Upon this usage of the Jews at
 their principal feasts, and their particu-
 lar acclamation on the present occasion,
 the reader is referred to the Rabbinical
 and other references in the editor's work
 upon the *Three Creeds*, pp. 254—257.
 Also to a Visitation Sermon upon Ps.
 cxviii. 26. 1853.

⁵ ἡ σωσάντων δὲ τῶν κακῶν οὐκ ἀνέμουν.

⁶ CLEEM. *Jesus*.

⁷ MSS. *perficiens*, the final letter
 being lost in *suo* following.

⁸ The CLEEM. MS. adds *Deus*, which
 COD. VET., AR., VOSS. substitute for
Dominus. The rest have the more
 probable reading of the text.

⁹ CLEEM. ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων δό-
 ξῃ, in *opinionem hominum*. al. *gloria*.

¹⁰ CL. *quod*.

¹¹ *umbræ cujusdam*, ὡς περ σκιᾶς τινας
 ὁποιοῦντος τοῦ νόμου, but read by the
 translator as σκιᾶς τινος.

autem plenis hypocrisi, et cupiditate, et omni malitia, ¹sempiternam attulit perditionem, abscindens eos a vita.

LIB. IV.
xxii. 1.
GR. IV. xxv.
MASS. IV.
xii. 1.

CAP. XXII.

Matt. xxiii.
25 et 28.

Quemadmodum seniorum traditio contraria erat Legi quæ data est per Moysem.

- M. 241. 1. SENIORUM enim ipsorum traditio, quam ex Lege observare fingeant, contraria erat Legi ²datæ per Moysem. Propter hoc et Esaias ait: *Caupones tui miscent vinum aqua*; ostendens quod austero Dei præcepto miscerent seniores aquatam traditionem, id est, ³aggredientes adulteram legem, et contrariam Legi, sicut et Dominus fecit manifestum, dicens eis: *Quare vos transgredimini præceptum Dei propter traditionem vestram?* Non solum autem per prævaricationem frustrati sunt Legem Dei, ⁴miscientes vinum aqua; sed et suam ⁵legem e contrario statuerunt, quæ usque adhuc Pharisæica vocatur. In qua quædam quidem auferunt, quædam vero addunt, quædam autem, quemadmodum
- G. 312. volunt, interpretantur; quibus utuntur singulariter magistri eorum: quas traditiones volentes vindicare, Legi Dei instituenti eos ⁶ad adventum Christi non subjecti esse voluerunt; sed et Dominum arguebant in sabbatis curantem, quod quidem sicut prædiximus, Lex non prohibebat. Etenim ipsi secundum aliquid ⁷curabant, circumcidentes hominem in sabbato; se autem ipsos non redarguebant, per traditionem et prædictam Pharisæicam legem transgredientes præceptum Dei, et præceptum Legis non habentes, id est dilectionem quæ est ⁸erga Deum.

¹ The MSS. insert *in*.

² CL., AB., MERC. II., but *quæ data est*, VOSS., GRABE.

³ *aggredientes*. MASSUET explains the word as the translation of *ἐπιχειροῦντες* or *ἐγχειροῦντες*. But the author in all probability wrote *ἐπιβάλλοντες*, which the translator read as *ἐπιλαβόντες*, and rendered by its equivalent *aggredientes*, in the sense of *taking in hand*. Comp. also p. 183, n. 4, where the word recurs. I consider that *νόμος* was introduced by some later hand in the following passage, *τοῦτέστιν ἐπιβάλλοντες νόθον [νόμον], καὶ ἐναντίαν τῷ νόμῳ*, the word *νόθον* referring to *παράδοσον*. See p. 183, n. 4.

⁴ It was at a later date that the Jews learned to compare the Word to *water*, the Mishna to *wine*, and the Gemara to *Hippocras*.

⁵ *νόμος* scarcely has the extended meaning of the Chaldaic *ܕܢܐ* or Syr. *ܕܢܐܝܐ*, both of which terms might express the Greek term *αἵρεσις*.

⁶ *παιδαγωγούντι αὐτοὺς εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ἑλευσιν*, *ad*, therefore, seems to be a genuine reading, but it is discarded by MASSUET on the faith of the CLERM. and VOSS. MSS.; though it is found in the AB. and MERC. II. MSS.

⁷ *ἐθεράπευον*, *ministrabant*.

⁸ AB. *circa*. Cf. I. 313, n. 1.

LIB. IV
xxii. 2.
GE. IV. xxv.
MASS. IV.
xii. 2.

Matt. xxii.
37—40.

2. Quoniam autem hoc primum et maximum præceptum est, ¹sequens autem erga proximum, Dominus docuit, totam legem et prophetas pendere dicens ex ipsis præceptis. Et ipse autem aliud majus hoc præcepto non detulit: sed hoc ipsum renovavit suis discipulis, jubens ²eis Deum diligere ex toto corde, et cæteros quemadmodum se. Si autem ab alio descendisset ³Patre, nunquam ex Lege primo et summo usus esset præcepto, sed utique omnimodo eniteretur majus hoc a perfecto Patre deferre, non ²eo uti quod a Deo Legis fuisset datum. Et Paulus autem: *Adimpletio*, ¹Cor. xiii. 13. inquit, *Legis dilectio*: et omnibus cæteris evacuatis, manere fidem, spem, dilectionem; majorem autem esse omnium dilectionem: et ¹Cor. xiii. 2. neque agnitionem sine dilectione quæ est erga Deum præstare aliquid; neque mysteriorum comprehensionem neque fidem neque prophetiam, sed omnia vacua et frustra esse sine dilectione: dilectionem vero perficere perfectum hominem; et eum qui diligit Deum esse perfectum, et in hoc ævo et in futuro. Nunquam enim desinimus diligentes Deum; sed quanto plus eum intuiti fuerimus, tanto plus eum diligimus.

CAP. XXIII.

De Pharisaica lege: quæ sunt particularia præcepta, et quæ catholica.

Matt. xxiii.
2—4.

1. IN Lege igitur et in Evangelio cum sit primum et maximum præceptum, diligere Dominum Deum ex toto corde; dehinc simile illi, diligere proximum sicut seipsum: unus et idem ostenditur Legis et Evangelii conditor. Consummatæ enim vitæ 'præcepta in utroque Testamento cum sint eadem, eundem ⁵ostenderunt Deum: qui particularia quidem præcepta apta utrisque præcepit; sed eminentiora et summa, sine quibus salvari non est, in utroque eadem suasit. Quem autem non confundat Dominus, ostendens non ab altero Deo esse Legem, sic dicens eis qui a se docebantur, turbæ et discipulis: *Super cathedram Moysi sederunt scribæ et Pharisei. Omnia itaque quæcunque dixerint vobis, custodite et facite; secundum opera eorum nolite facere: dicunt enim et*

¹ *sequens autem*, ἀκόλουθος δὲ ἡ περὶ τὸν πλησίον, consentaneum.

² *eis* and *eo* infr. omitted in the CL.

³ CL. *ex Patre*.

⁴ *præcepta*. The CLERM. adds *et Evangelii*, but evidently as a repetition from the preceding sentence.

⁵ CL. *ostenderent*.

non faciunt. Alligant enim ¹sarcinas graves, et imponunt super humeros hominum; ipsi autem nec digito quidem volunt eas movere. Non ergo eam Legem, quæ est per Moysem data, incusabat, quam adhuc salvis Hierosolymis suadebat fieri; sed illos redarguebat, quod verba quidem Legis enuntiarent, essent autem sine dilectione, et propter hoc iniusti in Deum et in proximos existerunt. Quemadmodum et Esaias ait: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Frustra autem colunt me, docentes doctrinas et præcepta hominum.* Non per Moysem datam Legem dicens præcepta hominum, sed traditiones ²presbyterorum ipsorum, quas finxerant, quas vindicantes frustrabantur Legem Dei, et propter hoc nec Verbo ejus subjecti sunt. Hoc enim est quod

G. 313. et a Paulo dicitur de istis: *Ignorantes enim justitiam Dei, et suam Rom. x. 3, 4. justitiam volentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti. Finis enim ³Legis Christus ⁴ad justitiam omni credenti.* Et quomodo finis ³Legis Christus, si non et ⁵initium ejus esset? Qui enim finem intulit, hic et initium operatus est; et ipse est qui dicit Moysi: *Videns vidi vexationem populi mei qui est in Ægypto, et descendi ut eruam eos: ab initio assuetus Verbum Dei ascendere et descendere, propter salutem ⁶eorum qui male haberent.* Exod. iii. 7, 8.

LIB. IV.
xxiii. l.
GR. IV. xxvi.
MASS. IV.
xli. 4.

2. Quoniam autem Lex prædocuit hominem sequi oportere Christum, ipse facit manifestum ei qui interrogavit, quid faciens vitam æternam hæreditaret, sic respondens: *Si vis in vitam introire, custodi præcepta.* Illo autem interrogante, *Quæ?* rursus Dominus: *Non mæchaberis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium reddes, honora patrem et matrem, et diliges proximum*

M. 242. *tantum teipsum;* velut gradus proponens præcepta Legis introitus in vitam, volentibus sequi eum: quæ uni tum dicens, omnibus dicebat. Ille autem cum dixisset: *Omnia feci,* (et forte ⁷non fecerat, nam utique non diceretur ei, *Custodi præcepta,*.) arguens Dominus cupiditatem ejus, dixit ei: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et divide pauperibus, et veni, sequere me;* Apostolorum partem promittens eis, qui sic fecerint: et non alterum Deum Patrem annuntiabat eis qui sequebantur eum, præter

¹ The Syriac also takes no account of *ὑποβότακτα*.

² *presbyterorum*, previously rendered *seniorum*, c. xxii.

³ The CLERM. MS. unaccountably omits *Legis* in both these places.

⁴ CL. *in*.

⁵ *initium*, the final cause.

⁶ τῶν κακῶς ἐχόντων.

⁷ The CLERM. interlines *ei*, but in another hand; probably from *fortasse*, καὶ τὸς οὐκ ἐτήρησεν, ἐπεὶ γ' οὐκ ἐν...

LIB. IV.
xxiii. 2.
GR. IV. xxvi.
MASS. IV.
xii. 5.

LUC. XIX. 8.

eum qui ab initio a Lege annuntiatus est; nec alium Filium, nec matrem, Enthymesin Æonis, qui fuit in passione et in defectione; nec triginta Æonum plenitudinem, quæ vacua et inconstans ostensa est; nec eam fabulam quæ a reliquis hæreticis ficta est; sed docebat, ut facerent præcepta quæ ab initio præcepit Deus, et ut veterem cupiditatem per opera bona solverent, et sequerentur Christum. Quoniam autem ea quæ possidentur pauperibus divisa, solutionem faciunt præteritæ cupiditatis, Zacchæus fecit manifestum: *Ecce, dicens, dimidium ex bonis meis do pauperibus, et si cujus quid fraudavi, reddo quadruplum.*

CAP. XXIV.

Quemadmodum Dominus, quæ de Lege comprehendebantur, superextendit discipulis et non dissolvit: et secundum quid plus abundat justitia nostra, quam Scribarum et Phariseorum.

1. Et quia Dominus naturalia Legis, per quæ ²homo ³justificatur, quæ etiam ⁴ante legislationem custodiebant qui fide justificabantur et placebant Deo, non dissolvit, sed extendit et

¹ In a theological point of view it should be observed, that no saving merit is ascribed to almsgiving; it is spoken of here as the negation of the vice of covetousness, which is wholly inconsistent with the state of salvation to which we are called.

² *homo, the natural man*, Rom. ii. 27, keeping the spirit of the law by the degree of light still retained.

³ Per quæ homo justificatur, *id est*, justus a Deo declaratur et pronuntiatur; *id quod patet ex Ezech. xviii. 9, ubi Deus de viro, qui in præceptis ejus ambulaverit etc. ait: Hic justus est, vita vivet. Et 1 Joan. iii. 7. Filioli, nemo vos seducat; qui facit justitiam, justus est. Hinc et Paulus Rom. ii. 13. Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. Idem ex instituto contra hæreticos, jam Apostolico ævo exortos, docet S. Jacobus cap. 2, Epistola Catho-*

licæ. Quomodo vero hæc assertio concilianda sit cum eo, quod Paulus citatæ Epistolæ cap. 3, vers. 28, et partim Irenæus hac ipsa periodo subjungit, fide hominem justificari sine operibus legis, a pluribus, et Pontificiis et Anglicanis Theologis abunde monstratum est, præcipue a doctissimo G. Bullo in Harmonia Pauli ac Jacobi, ejusque defensione contra Tullium pag. 37 seq. GRABE.

⁴ *Ante legem Moysi, inquit, scriptam in tabulis lapideis, legem contendo fuisse non scriptam, quæ naturaliter intelligebatur, et a patribus custodiebatur. Nam unde Noë justus inventus, si non illum naturalis legis justitia præcedebat? Unde Abraham amicus Dei deputatus, si non de æquitate et justitia legis naturalis? Unde Melchisedec Sacerdos Summi Dei nuncupatus, si non ante Leviticæ legis sacerdotium fuerunt, qui sacrificia Deo offerebant. TERTULL. adv. Jud. 2.*

g. 314. implevit, ex sermonibus ejus ostenditur. *Dictum est enim, inquit, antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, Quoniam omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. Et iterum: Dictum est, Non occides. Ego autem dico vobis, Omnis qui irascitur fratri suo ¹sine causa, reus erit judicio. Et, Dictum est, Non perjurabis. Ego autem dico vobis, Neque jurare in totum. Sit autem vobis sermo, Etiam etiam, et Non non. Et quæcunque sunt talia. Omnia enim hæc non contrarietatem et dissolutionem præteritorum continent, sicut qui a Marcione sunt vociferantur; sed plenitudinem et extensionem, sicut ipse ait: Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum. Quid autem erat plus? Primo quidem ²non tantum in Patrem, sed et in Filium ejus jam manifestatum credere; hic est enim, qui ³in communionem et unitatem Dei hominem ducit. Post deinde non solum dicere, sed et facere; illi enim dicebant, sed non faciebant: et non tantum abstinere a malis operibus, sed etiam a concupiscentiis eorum. Hæc autem non quasi contraria Legi docebat; sed adimplens Legem, et infigens justificationes Legis in nobis. Illud autem fuisset Legi contrarium, si quodcunque Lex vetasset fieri, idipsum discipulis suis jussisset facere. Et hoc autem quod præcepit, non solum vetitis a Lege sed etiam a concupiscentiis eorum abstinere, non contrarium est, quemadmodum diximus, neque solventis Legem, sed adimplentis et extendentis et dilatantis.*

2. Etenim Lex, quippe servis posita, per ea quæ foris erant corporalia animam erudiebat; velut per vinculum attrahens eam ad obedientiam præceptorum, uti disceret homo servire Deo: Verbum autem ⁴liberans animam, et per ipsam corpus voluntarie

¹ Sine causa, ἐκτὶ ἀ τῶν ἑλλήνων Codd. abfuisse, suo tempore notarunt Hieronymus in Comment. ad Matth. v. et Augustinus lib. 1. Retractat. cap. 19, nec Irenæi ævo lectum fuisse, ex Justinii M. Apolog. 1. ad Antoninum pag. 30, lin. 18, colligitur; adeo ut citationis in Epistola ad Zenam et Srenum, aliunde quoque dubia, nulla habenda sit ratio. Quid multis? ipse Irenæus se non legisse, manifeste in hujus capituli progressu indicat. A Scribis itaque tam hoc loco, quam supra [Tom. I. p. 372], ac infra [Tom. II. p.

310, G.] addita videtur; sicut et in Latinam vulgatam irrepsit, in qua olim haud exstitisse, Tertullianus Apol. cap. 45, indicat. Neque in Arab. et Ethiop. versionibus reperitur. Mill. N. Test. GRAB. It may be observed that the Syriac has the Greek word [ἐκτὶ], ἐκτὶ.

² See p. 340, G.

³ ὁ ἐν κοινῶν καὶ ἐν ἑνῇ Θεοῦ τῶν ἀνθρώπων ἀγων. Compare p. 21, n. 5.

⁴ Thy people shall be willing in the day of thy Power, Ps. cx. 3, was the

LIB. IV.
xxiv. l.
GR. IV.
xxvii.
MASS. IV.
xiii. l.

Matth. v. 27,
28.
Matth. v. 21,
22.
Matth. v. 23,
34, 37.

Matth. v. 20.

Matth. xxiii. 3.

LIB. IV.
xxiv. 2.
GR. IV.
xxvii.
MASS. IV.
xiii. 2.

emundari docuit. Quo facto, necesse fuit auferri quidem vincula servitutis, quibus jam homo assueverat, et sine vinculis sequi Deum; superextendi vero decreta libertatis, et augeri subjectionem quæ est ad regem, ut non retrorsus quis revertens indignus appareat ei qui se liberavit: eam vero pietatem et obedientiam, quæ est erga patremfamilias, esse quidem eandem et servis et liberis; majorem autem fiduciam habere liberos, quoniam sit major et gloriosior operatio libertatis, quam ea quæ est in servitute obsequentia. Et propter hoc Dominus pro eo quod est, *Non mæchaberis*, nec concupiscere præcepit: et pro eo quod est, *Non occides*, neque irasci quidem: et pro eo quod est decimare, omnia quæ M. 243. sunt pauperibus dividere; et non tantum proximos, sed etiam inimicos diligere: et non tantum bonos datores et communicatores esse, sed etiam adversus eos qui tollunt ¹nostra gratuito donatores. *Tollenti enim tibi tunicam, ait, remitte ei et pallium: et ab eo qui tollit tua, non reposcas: et quemadmodum vultis ut faciant vobis homines, facite eis*; ut non quasi nolentes fraudari ²contristemur, sed, quasi volentes donaverimus, gaudeamus, gratiam magis præstantes in proximos, quam ³necessitati servientes. *Et si quis te, inquit, angariaverit mille passus, vade cum eo alia duo*; uti non quasi servus sequaris, sed quasi liber præcedas, ⁴aptum te in omnibus et utilem proximo præstans: non illorum malitiam intuens, sed tuam bonitatem perficiens, configurans temetipsum Patri, *qui solem suum oriri fucit super malos et bonos, et pluit super justos et G. 315. injustos*.

3. Hæc autem omnia, quemadmodum prædiximus, non dissolventis erant Legem, sed adimplentis et extendentis et dilatantis in nobis: tanquam si aliquis dicat, majorem libertatis operationem, et pleniorē erga liberatorem nostrum infixam nobis subjectionem et affectionem. Non enim propter hoc liberavit nos, ut ab eo abscedamus; nec enim potest quisquam extra dominica constitutus

prophetical forecasting of the perfect law of liberty, the Gospel; in which the restraints of God's law are compatible with perfect liberty of action; for the will is reclaimed and brought into a progressive conformity with the will of God. *Practically* this change wrought in man's will is his reconciliation with the Father. Cf. *Creeds*, 518—521.

¹ The CLERM. MS. omits *nostra*, but

the Greek must have had ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς αἰροντας τὰ ἡμέτερα δωρεὰν χαρίζομενοι.

² FEU. marg., CLERM., VOSS., AR., *contristemini*.

³ l. al. *necessitate*.

⁴ *aptum*. MASSUET proposes as the original term ἐπιτηδεύων, but the idea being *well disposed*, would rather seem to indicate εὐθετον...καὶ χρηστόν.

bona, sibimetipsi acquirere salutis alimenta: sed ut plus gratiam ejus adepti, plus eum diligamus. Quanto autem plus eum dilexerimus, hoc majorem ab eo gloriam accipiemus, cum simus semper in conspectu Patris. Quia igitur naturalia omnia præcepta communia sunt nobis et illis, in illis quidem initium et ortum habuerunt; in nobis autem augmentum et adimpletionem perceperunt. Assentire enim Deo, et sequi ejus Verbum, et super omnia diligere eum, et proximum sicut seipsum, homo autem ¹ homini proximus, et abstinere ab omni mala operatione, et quæcunque talia communia utrisque sunt, unum et eundem ostendunt Deum. Hic est autem Dominus noster Verbum Dei, qui primo quidem servos attraxit Deo, postea autem liberavit eos qui subjecti sunt ei, quemadmodum ipse ait discipulis: *Jam non dicam vos servos: quia servus nescit quid* Joh. xv. 15. *ejus Dominus faciat. Vos autem dixi amicos, quoniam omnia quæ audiavi a Patre ² meo, manifestavi.* In eo enim quod dicit: *Jam non dicam vos servos*, manifestissime significavit se esse, qui primo quidem eam servitutem quæ est erga Deum, hominibus per Legem constituerit, post deinde libertatem eis donaverit. Et in eo quod dicit: *Quoniam servus nescit quid faciat Dominus ejus*, ignorantiam servilis populi manifestat per suum adventum. In eo autem quod amicos Dei dicit suos discipulos, manifeste ostendit se esse Verbum Dei, quem et Abraham ³ voluntarie et sine vinculis propter generositatem fidei sequens, amicus factus est ³ Dei. Sed neque Jacob. ii. 23. Abrahæ amicitiam propter indigentiam assumpsit Dei Verbum, existens ab initio perfectus: *antequam enim Abraham esset, ego sum*, Joh. viii. 58. inquit; sed ut ipsi Abrahæ donaret æternam vitam existens bonus, quoniam amicitia Dei ⁴ immortalitatis est condonatrix his qui aggrediuntur eam.

¹ In the CLERM. MS. *homines*; indicating the very probable reading *hominis*, as a close copy of the Greek, τοῦ ἀνθρώπου πλησίων. The same MS. reads *proximo*, which was an assimilative though careless transition from *proximus*, so soon as the text read *homini*. The same MS. omits *abstinere*, with which the sense cannot dispense.

² MASSUET incorrectly quotes the CLERM. MS. as omitting *meo*, which is true only of AB. and VOSS. *vobis* is not

read in these three MSS., neither is GRABE'S reading *nota feci*. Syr. صلح
احد اهل الصلح.

³ *voluntarie . . . Dei*. These two words are carelessly omitted in the CLERM. MS. ἐκούσιως καὶ ἀδέσμως, διὰ τὸ τῆς πίστεως γενναῖον ἀκολουθῶν κ.τ.λ.

⁴ συγχωρητικὴ ἐστὶ τῆς ἀθανασίας τοῖς ἐπιλαβοῦσιν αὐτήν. The CLERM. is again careless and omits *immortalitatis* est, but adds the latter word after *condonatrix*. See p. 177, n. 3.

LIB. IV.
xxiv. 3.
GR. IV.
xxvii.
MASS. IV.
xiii. 4.

LIB. IV.
xxv.
GR. IV.
xxviii.
MASS. IV.
xiv. I.

CAP. XXV.

Quare fecit Deus hominem, et patres elegit, et nos vocavit, et quid præstat ea quæ est ad Deum servitus, et quare talis lex populo data est.

Joh. xvii. 5.

IGITUR initio, non quasi indigens Deus hominis, plasmavit Adam, sed ut haberet in quem collocaret sua beneficia. ¹Non enim solum ante Adam, sed et ante omnem conditionem glorificabat Verbum Patrem suum, manens in eo; et ipse a Patre clarificabatur, quemadmodum ipse ait: *Pater, clarifica me claritate, quam habui* ²*apud te priusquam mundus fieret.* Nec nostro ministerio indigens jussit ut eum sequeremur; sed ³nobis ipsis attribuens salutem. Sequi enim Salvatorem, participare est salutem: et sequi lumen, ⁴percipere est lumen. Qui autem in lumine sunt, non ipsi lumen illuminant, sed illuminantur et illustrantur ab eo: ipsi quidem ei nihil præstant, beneficium autem percipientes illuminantur a lumine. Sic et servitus erga Deum, Deo quidem nihil præstat, nec opus est Deo humano obsequio; ipse autem sequentibus et servantibus ei, vitam et incorruptelam et gloriam æternam attribuit, ⁵a. 316. beneficium præstans servantibus sibi, ob id quod serviunt, et sequentibus, ob id quod sequuntur; sed non beneficium ab eis percipiens: est enim dives perfectus et sine indigentia. Propter hoc autem exquirat Deus ab hominibus servitutem, ut quoniam est bonus et misericors beneficiat eis qui perseverant in servitute ejus. In quantum enim Deus nullius indiget, in tantum homo indiget ⁶m. 244. Dei communione. Hæc enim gloria hominis, perseverare ac permanere in Dei servitute. Et propter hoc dicebat discipulis Dominus: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*; significans, quoniam non ipsi glorificabant eum, sequentes eum; sed in eo quod sequerentur Filium Dei, glorificabantur ab eo. Et iterum: *Volo ut ubi ego sum, ibi et hi sint, ut videant claritatem meam*; non vane glorians super hoc, sed gloriam suam participari volens discipulis suis, de quibus Esaias: *Ab oriente attraham semen tuum, et*

Joh. xv. 16.

Joh. xvii. 24.

Is. xliii. 5.

¹ *Coæternitatem Filii cum Patre astruit hoc loco, et alibi frequenter.* FEU.

² The CLERM. copy is again at fault, and omits *apud te*, the position of which however in the Greek is at the close of the text. The Syr. supplies the term

twice, *apud te claritate, quam habui apud te.*

³ The CL. reading is preferable as being more true to the context. The ARUND. MS. has, *sed ut...attribueret.*

⁴ GRABE, &c. *participare.*

ab occasu colligam te: et dicam aquiloni, Adduc; et austro, Noli prohibere: ¹attrahe filios meos de longinquo, et filias meas a summitatibus terræ, omnes quotquot vocati sunt in nomine meo. In gloria enim mea præparavi, et formavi, et feci eum. ²Hoc ideo, quoniam ubicunque est cadaver, illuc congregabuntur et aquilæ, participantes gloriæ Domini: qui et formavit, et ad hoc præparavit nos, ut dum sumus cum eo participemus gloriæ ejus.

LIB. IV.
xxv. l.
GR. IV.
xxviii.
MASS. IV.
xiv. l.

Esai. xliii. 5,
6, 7.
Matt. xxiv.
24.

2. Sic et Deus ab initio hominem quidem plasmavit propter suam munificentiam; patriarchas vero elegit propter illorum salutem; populum vero præformabat, docens indocibilem sequi Deum; prophetas vero præstruebat in terra, assuescens hominem portare ejus Spiritum, et communionem habere cum Deo: ipse quidem nullius indigens; his vero qui ³indigent ejus, suam præbens communionem: et his qui ei complacebant, fabricationem salutis ut architectus delineans, et non videntibus in Ægypto a semetipso ⁴dans ducationem; et his qui inquieti erant in eremo, dans aptissimam legem; et his qui in bonam terram introierunt, dignam præbens hæreditatem; et his qui convertuntur ad Patrem, ⁵saginaturn occidens vitulum, et primam stolam donans: multis modis componens humanum genus ad consonantiam salutis. Et propter hoc Johannes in Apocalypsi ait: *Et vox ejus quasi vox aquarum multarum.* Vere enim ⁶aquæ multæ Spiritus Dei, quoniam dives, et quoniam magnus est Pater. Et per omnes illos transiens Verbum, sine invidia utilitatem præstabat eis qui subjecti sibi erant, omni conditioni congruentem et aptam legem ⁷conscribens.

Lue. xv. 22.
23.

Apoc. i. 15.

3. Sic autem et populo tabernaculi factionem, et ædificationem templi, et Levitarum electionem, sacrificia quoque et oblationes, ⁸et monitiones, et reliquam omnem ⁹legis statuebat deservitionem. Ipse quidem nullius horum est indigens; est enim semper plenus omnibus bonis, omnemque odorem suavitatis, et omnes suaveolentium vaporationes habens in se, etiam antequam Moyses esset:

¹ CL., VOSS. *attruham*.

² *Hoc ideo*, CL. *ob ideo*, the true reading being, as I imagine, *ob hoc*, διὰ τοῦτο, but the translation being unusual *ideo* was written in the margin, from whence it got into the text.

³ *indigent*, CL., AR., VOSS., VET. *al. indigentes sunt*. AR. omits *suam*.

⁴ *dans ducationem*, ὁδηγήσω παρέχων. Cf. *ducator*, Vol. i. pp. 149, 316.

⁵ *aquæ multæ*. The reader need not be reminded of the various passages of Scripture in which the effusion of the Holy Spirit is likened to water. *Dei*. AR., MERC. II., *enim* omitted in the AR.

⁶ CLERM. *conscribere*.

⁷ *et monitiones*, καὶ νοουθεσίας, but the CLERM. copy omits the words.

⁸ καὶ τὴν ἀλλήν πᾶσαν τοῦ νόμου ἐστῆσε θεραπεύων. CL., VOSS. *lege*.

LIB. IV.
xxv. 3.
GR. IV.
xxviii.
MASS. IV.
xiv. 3.

Exod. xxv.
40.

1 Cor. x. 4.

1 Cor. x. 11.

Deut. v. 22.

¹ facilem autem ad idola reverti populum erudiebat, per multas
² vocationes praestruens eos perseverare, et servire Deo, per ea G.:
quæ erant secunda, ad prima vocans; hoc est, per typica, ad
vera; et per temporalia, ad æterna; et per carnalia, ad spiritalia;
et per terrena, ad cœlestia; quemadmodum et dictum est Moysi:
Quoniam facies omnia juxta typum eorum quæ vidisti in monte.
³ Quadraginta enim diebus discebat tenere sermones Dei, et cha-
racteres cœlestes, et imagines spiritalis, et præfigurationes futu-
rorum, quemadmodum et Paulus ait: *Bibebant enim de ⁴ sequenti
petra: petra autem erat Christus.* Rursum prædictis his quæ in
lege sunt, intulit: *Omnia autem hæc in figura veniebant illis:
scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos finis seculorum
devenit.* Per typos ⁵ enim discebant timere Deum, et perseverare in
obsequiis ejus. Itaque lex, et disciplina erat illis, et prophetia
futurorum. Nam Deus primo quidem per naturalia præcepta,
quæ ab initio infixæ dedit hominibus, admonens eos, ⁶ id est per
Decalogum, (quæ si quis non fecerit, non habet salutem) ⁷ nihil
plus ab eis exquisivit. Quemadmodum Moyses in Deuteronomio
ait: *Hi sermones omnes, quos locutus est Dominus ad omnem syna-
gogam filiorum Israel in monte, et ⁸ nihil adjecit, et scripsit ea in
duabus tabulis lapideis: et dedit mihi; propter ⁹ hoc ut custodirent
præcepta hi qui velint sequi eum.*

¹ MASS. partly following the CL. and the VOSS. text, has *facile autem ad idola revertentem*; the CL. MS. omits *ad*; VOSS. and AB. read *facilem*; but GRABE's text as being more rough in its Latinity, and smoothly flowing in the Greek, is quite as likely to be genuine, εὐκολὸν δὲ τὸ ἀναστρέφεισθαι εἰς εἰδῶλα τὸν λαὸν ἐπαίδευσεν. It is also the AB. text.

² *vocationes... vocans.* So the CL. *advocationes*, ARUND., VOSS., MERC. I., VET., ERASM., GALL. *avocationes*, GR. *provocans*, VOSS., (St. *vocans*?) VET., ARUND.

³ διὰ τεσσαράκοντα γὰρ ἡμερῶν ἐμαθε κρατεῖν τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων, καὶ τῶν οὐρανίων σχημάτων, καὶ τῶν εἰκόνων πνευματικῶν, καὶ τῶν μελλόντων προτυπώσεων, all of which terms are synonyms of λόγων, as used by PHILO.

⁴ *Nostri MSS. Codd. omnes deside-*

rant τὸ spiritali; neque Æthiopicus Apostoli Interpres id legisse videtur. GRABE. The Syriac, with which IRENÆUS so often agrees, has ܡܘܬܐ ܡܢ ܡܝܬܐ *petra spiritus.*

⁵ *enim.* CLERM., VOSS., al. *ergo.*

⁶ AB. *hoc est pedagogum.*

⁷ The five following words are not read in the CLERM. MS. and they may have been a gloss in the margin, on the words *et nihil adjecit* (but see next note); in which case *προβητων* preceding must be treated as a finite verb.

⁸ *nihil* is added to the text, for though omitted in the present MSS. it was evidently in the copy of IRENÆUS, p. 191. 10, as well as in the Hebrew; the CLERM. for *Hi sermones*, reads *hos.*

⁹ *hoc* in this position is frequently omitted in the AB. as also here.

CAP. XXVI.

LIB. IV.
xxvi. l.
GR IV. xxxix.
MASS. IV.
xv. l.

Quemadmodum in populo priore, et in Ecclesia quædam præcepta propter duritiam et inobedientiam hominum data sunt.

1. AT ubi conversi sunt in vituli factionem, et reversi sunt animis suis in Ægyptum, ¹servi pro liberis concupiscentes esse, aptam concupiscentiæ suæ acceperunt reliquam servitutem, a Deo ⁴quidem non abscedentem, in servitutis autem iugo dominantem ⁴⁵¹eis: quemadmodum et Ezechiel propheta causas talis legis datæ reddens, ait: *Et post concupiscentiam* ²*cordis sui erant oculi eorum,* ^{Ezech. xx 24} ^{seq.} *et ego dedi eis præcepta non bona, et justificationes, in quibus non vivent in eis.* Et Lucas autem Stephanum, qui primus ³in diaconium ab Apostolis electus est, et primus occisus est propter Christi martyrium, sic dixisse de Moyse scripsit: *Ille quidem* ^{Act. vii. 36—} ^{43.} *accepit* ⁴*præcepta Dei vivi, dare vobis, cui noluerunt obedire patres* ⁵*vestri, sed abjecerunt et conversi sunt corde suo in Ægyptum, dicentes ad Aaron: Fac nobis deos, qui nos antecedant; Moyses enim qui eduxit nos de terra Ægypti, quid ei contigerit, ignoramus. Et vitulum fecerunt in diebus illis, et obtulerunt sacrificia idolo, et lætabantur in factis manuum suarum. Convertit autem Deus, et tradidit eos servire exercitibus cæli, quemadmodum scriptum est in libro prophetarum: Numquid sacrificia et oblationes obtulistis mihi annis quadraginta in eremo, domus Israel? et accepistis* ^{Amos v. 25,} ^{26.}

¹ δοῦλοι ἀντὶ ἐλευθέρων. AR. eos.

² Quod idololatria Judæorum in vitulo colendo occasio fuerit Legum de sacrificiis, ante Irenæum docuit Just. M. Τρυφ. p. 237, "Ἀδικος καὶ ἀχάριστος εἰς τὸν Θεὸν ὁ λαὸς ὑμῶν ἐφάνη, ἐν τῇ ἐρήμῳ μοσχοποιήσας· ὅθεν ὁ Θεὸς ἀρμολόγησεν πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον, καὶ θυσιὰς φέρειν, ὡς πρὸς θύομα αὐτοῦ, ἐνετείλατο, ἵνα μὴ εἰδωλολατρήτε. GRABE. Here is a remarkable instance of a *varia lectio* in the Hebrew indicated only by IRENÆUS; the text has **אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם** *the idols of their fathers*, or as the LXX. have translated, *ἐνθυμημάτων τῶν πατέρων αὐτῶν*. But IRENÆUS has read **אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם** *ἐνθού-*

μημα τῆς καρδίας αὐτῶν. KENNICOTT notices no such reading.

³ CLEEM. in diacono.

⁴ *præcepta Dei vivi*, λόγια ζῶντα. The var. lectio may be traced to the Syriac version, which has **ܩܕܝܫܐ ܕܥܡܪܐ**, this from similarity of sound became **ܩܕܝܫܐ ܕܥܡܪܐ**. Other points of resemblance with the Syriac translation may be observed in this section; e. g. the plurals, *sacrificia*, (depending, however, upon mere punctuation,) and *exercitibus*, of a more decided form, and *accepistis*, **ܥܥܥܝܬܝܬܝܬ**, for *ἀνελάβετε*.

⁵ ἡμῶν, for *ur̄i* read *ur̄i*.

LIT. IV. *tabernaculum Moloch, et ¹stellam Dei Rempham, figuras quas fecistis* **G. 318.**
xxvi. 1. *adorare eas*; manifeste significans, quoniam non ab altero Deo
GR. IV. xxix. talis illis data Lex est, sed ab eodem ipso, apta illorum servituti.
MASS. IV.
xv. 1.
Exod. xxxiii. Quapropter et in Exodo ad Moysem dicit: *Emittam ante te an-*
2, 3. *gelum meum: non enim ascendam tecum, quoniam populus duræ*
cervicis es.

2. Et non solum hoc, sed et præcepta quædam a Moyse posita eis propter duritiam illorum, et quod nollent esse subjecti, manifestavit Dominus, cum dixissent ei: *Quare ergo Moyses præcepit dare libellum repudii, et remittere uxorem?* dicens eis: *Hæc vobis propter duritiam cordis vestri permisit; ab initio autem non ita factum est*: Moysem quidem excusans, quasi fidelem servum, unum autem, qui ab initio masculum et foeminam fecit, Deum confitens; illos autem arguens tanquam duros, et non subjectos. Et propter hoc aptum duritiæ eorum repudii præceptum a Moyse acceperunt. Et quid dicimus de veteri testamento hæc? quandoquidem et in novo Apostoli hoc idem facientes inveniuntur propter prædictam causam, statim dicente Paulo: *Hæc autem ego dico, non Dominus.* Et iterum: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum præceptum.* Et iterum: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo; consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut fidelis ²sim.* Sed et alio loco ait: *Ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Si igitur et in novo testamento, quædam præcepta secundum ignoscentiam Apostoli concedentes inveniuntur, propter quorundam incontinentiam, ut non obdurati tales, ³in totum desperantes salutem suam, apostatæ fiant a Deo; non oportet mirari, si et in veteri testamento idem Deus tale aliquid voluit fieri pro utilitate populi, illiciens eos per prædictas observationes, ut per eas salutem Decalogi observantes, ⁴munera dent ei, et detenti ab eo, non reverterentur ad idololatriam, nec apostatæ fierent a Deo, sed toto

¹ *Stellam Dei Rempham*, N. T. τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν 'Ρεμφάν. Syr. ܐܨܬܪܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ, et *stellam Dei Rephan*. But the CODEX BEZÆ omits ὑμῶν, and also the New Coll. Catena on the Acts of the Apostles.

² *sim.* CL., VOSS., VET., al. *essem*.

³ CL., VOSS. in toto.

⁴ There seems no sufficient reason for suppressing this clause, as MASSUET

has done, on the authority of the VOSS. and CLERM. MSS.; he reads, *observantes sint, et detenti ab eo*, and urges that the author is not speaking of gifts or sacrifices, but of writings of divorce, &c. The term *illicientes* preceding, suggests the substitution of *remunerentur*, for *si munera dent ei*, AR. ἵνα τὴν σωτηρίαν τοῦ δεκαλόγου ὑπακούοντες, δωρηθῶσι, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀπεργάμενοι, κ. τ. λ.

corde discerent diligere eum. Si autem quidam propter inobedientes Israelitas et perditos, infirmum dicunt legis doctorem, invenient in ea vocatione quæ est secundum nos, multos quidem vocatos, paucos vero electos; et intrinsecus lupos, foris vero ¹indutos pelles ovium: et id quod erat semper liberum ¹et suæ potestatis in homine, semper servasse Deum, et suam exhortationem: ut juste ²judicentur, qui non obediunt ei, quoniam non obedierunt: et qui obedierunt et ²crediderunt ei, honorentur incorruptibilitate.

LII. IV.
xxvi. 2.
GR. IV. xxix.
MASS. IV.
xv. 2.

Matt. xx. 16.
Matt. vii. 15.

CAP. XXVII.

Quare circumcisio data est populo, et observatio sabbatorum, et quam habent recapitulationem.

- M. 246. 1. QUONIAM autem et circumcisionem non quasi consummatricem justitiæ, sed in signo eam dedit Deus, ut cognoscibile perseveret genus Abrahæ, ex ipsa Scriptura discimus. *Dixit, enim*
G. 319. *inquit, Deus ad Abraham, Circumcidetur omne masculinum vestrum, et circumcidetis carnem præputii vestri, ³in signo testamenti inter me et vos.* Hoc idem de sabbatis Ezechiel propheta ait: *Et sabbata mea dedi eis, ut sint in signo inter me et ipsos, ut sciant quoniam ego Dominus, qui sanctifico eos.* Et in Exodo Deus ait ad Moysem: *Et sabbata mea observabitis: erit ⁴enim signum apud me vobis in generationes vestras.* In signo ergo data sunt hæc: ⁵non autem sine symbolo erant signa, id est sine argumento, neque otiosa, tanquam quæ a sapiente artifice darentur; sed secundum carnem ⁶circumcisio præsignificabat spiritalem. Etenim nos, ait Apostolus, *circumcisi sumus circumcisione non manufacta.* Et propheta ait: *Circumcidite duritiam cordis vestri.* Sabbata autem ⁷perseverantiam totius diei erga Deum deservitionis edocebant. *Æstimati enim sumus, ait Apostolus Paulus, tota die*

Gen. xii. 9,
10, 11.

Ezech. xx. 12.

Exod. xxxi.
13.

Colos. ii. 11.
Deut. x. 16,
juxta LXX.

Rom. viii. 36,
ex Ps. xliii.
22.

¹ ἔξωθεν δὲ ἐπιβεβλημένους τὰς προβατέας δοράς. I. 4, 2. CL., VOSS. a foris. AR. foris, and ut over et.

² judicentur. The reading of the CLERM. and VOSS. MSS.; the AR. omits the word altogether. GR. *damnentur*, a probable gloss. CL., AR. *credunt*, next line.

³ VET., CL. et VOSS. *quibus ex parte consentit* Cod. AL. in quo legitur ἐν σημείῳ, in reliquis, et erit in signum. MASS.

⁴ enim CL., VOSS. in AR.

⁵ οὐδὲ δάσμβολα ἦν σημεία, τοῦτεστιν

ἄτοπα, οὐδὲ κενά, where ἄτοπα is a gloss. CL. omits autem. See pp. 201. 6. 228. 2.

⁶ circumcisio præsignificabat spiritalem; see *The Creeds*, p. 244. CLERM. *circumcisio significabat*. VOSS. adds *circumcisionem*. AR. and MERC. II. *circumcisio præfigurabat*. From which variae lectiones the text has been formed. GR. ἀλλὰ ἡ κατὰ σὰρκά περιτομή προσήμνηεν τὴν πνευματικὴν.

⁷ τὴν καθημερινὴν διαμονὴν τῆς περὶ τὸν Θεὸν λατρείας.

LIB. IV.
xxvii. 1.
GR. IV. xxx.
MASS. IV.
xvi. 1.

Matt. vi. 19.

ut oves occisionis; scilicet consecrati, et ministrantes omni tempore fidei nostræ et perseverantes ei, et abstinentes ab omni avaritia, non acquirentes nec possidentes thesauros in terra. Manifestabatur autem et tanquam de ea quæ facta sunt, requietio Dei, hoc est, ¹regnum, in quo requiescens homo ille qui perseveraverit Deo assistere, participabit de mensa Dei.

Jac. ii. 23.

Gen. xix. 17.

Gen. ix. 27,
et x. totum.
Gen. v. 23 et
24.

Heb. xi. 5.

2. Et quia non per hæc justificabatur homo, sed in signo data sunt populo, ostendit, quod ipse Abraham sine circumcisione, et sine observatione sabbatorum, *credidit Deo, et reputatum est illi ad justitiam, et amicus Dei vocatus est.* Sed et Lot sine circumcisione eductus est de Sodomis, percipiens salutem a Deo. Item Deo placens Noe cum esset incircumcisis, accepit ²mensuras mundi secundæ generationis. Sed et Enoch sine circumcisione placens Deo cum esset homo, ³Dei legatione ad angelos fungebatur, et ⁴translatus est, et conservatur usque nunc testis iusti iudicii Dei: quoniam angeli ⁵quidem transgressi deciderunt in terram in iudicium; homo autem placens, translatus est in salutem. Sed et reliqua autem ⁶omnis multitudo eorum, qui ante Abraham fuerunt iusti, et eorum patriarcharum, qui ante Moysen fuerunt, ⁷et sine his quæ prædicta sunt, et sine lege Moysi justificabantur. Quemadmodum et ipse Moyses in Deuteronomio ait ad populum: *Dominus Deus tuus testamentum disposuit in Horeb: et non patribus vestris disposuit Dominus testamentum hoc, sed ad vos.*

Deut. v. 2, 3.

1 Tim. i. 9.

3. Quare igitur patribus non disposuit Dominus testamentum? Quia *lex non est posita iustis; iusti autem patres ⁸virtutem decalogi*

¹ Having used the Valentinian term *ἀνάπαυσις*, the author defines it as being the kingdom of God, so frequently likened in Scripture to a marriage-feast. For *ea* in the preceding line, read *iis*.

² GRABE compares EPIPH. Anc. 114, *de Noë*. Διαμερίζει μὲν, ὡς κληρονόμος τοῦ κόσμου, καταστάς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τοῖς τρισὶν υἱοῖς αὐτοῦ τὸν πάντα κόσμον, ὑπὸ κληρῶν διελὼν, καὶ ἐκάστην μερίδα κατὰ κληρὸν ἐκδόσῃ ἀπονέμειν. But may not the Greek have been, ἐδέξατο τὰς μετρήσεις τοῦ κόσμου τῆς δευτέρας γενέσεως, i.e. of the ark? p. 172, 7. CL., Vo., VET. as above. AR. &c. *secundum generationes*.

³ *Dei*. So the AR. *Quæ sit Enochi legatio ad angelos, liquet ex apocrypho libro Enoch, quem Irenæo ob oculos fuisse*

dubitare nequimus. Etenim capp. 12—16 dicti libri Enochus ad angelos a Deo missus esse narratur, qui nullam iis peccatorum (sc. in re filiarum hominum,) veniam sperandam esse annuntiaret. MASS., CL., VOSS., VET. omit *Dei*.

⁴ *translatus est*, to Paradise, v. v.

⁵ According to LE NOURRY, *Bibl. PP.* II. 715, the angels rebelled against God in heaven, and were banished to earth, where they committed fresh offence, Gen. vi. 2. AR. omits *quidem*, and in *terram*.

⁶ CLERM. *cum omni multitudine*.

⁷ CL., VOSS., but AR. omits *et*.

⁸ *virtutem... diligentes*, so CL., AR., MERC. II., MASS., but GRABE as VOSS. *virtute*, with *legem* before *diligentes*, a marginal gloss upon *virt. decalogi*.

conscriptam habentes in cordibus et animabus suis, diligentes scilicet Deum qui fecit eos, et abstinentes erga proximum ab
 M. 327. injustitia: propter quod non fuit necesse admoneri eos cor-
 rectoris literis, quia habebant in semetipsis justitiam Legis. Cum
 autem hæc justitia et dilectio quæ erat erga Deum, ¹cessisset in
 oblivionem, ²et extincta esset in Ægypto, necessario Deus propter
 multam suam ³erga homines benevolentiam semetipsum ostendebat
 per vocem, et eduxit de Ægypto populum in virtute, uti rursus
 fieret homo discipulus et sectator Dei; et ⁴subaffligebat indicto
⁵audientes, ut non contemnerent eum qui se fecit, et manna
 cibavit ⁶eum, uti rationalem acciperent escam: quemadmodum et
 G. 320. Moyses in Deuteronomio ait: *Et cibavit te manna, quod non scie-* Deut. viii. 3.
bant patres tui, uti cognoscas, quoniam non in pane solo vivit homo,
⁷sed in omni verbo Dei, quod procedit de ore ejus, vivit homo.

LIB. IV.
 xxvii. 3.
 GR. IV. xxx.
 MASS. IV.
 xvi. 3.

CAP. XXVIII.

In quo differt Decalogus a reliquis præceptis.

⁸Et erga Deum dilectionem præcipiebat, et eam quæ ad proxi-
 mum est justitiam ⁹insinuabat, ut nec injustus, nec indignus
 sit Deo, ¹⁰præstruens hominem per decalogum in suam amicitiam,
 et eam quæ circa proximum est concordiam: quæ quidem ipsi
 proderant homini, nihil tamen indigente Deo ab homine. ¹¹Et
 propter hoc Scriptura ait: *Hos sermones locutus est Dominus ad* Deut. v. 22.
omnem synagogam filiorum Israel in monte, et ¹²nihil adjecit; nihil
enim, quemadmodum prædiximus, indigebat ab eis. Et iterum
Moyses ait: Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus postulat a te, Deut. x. 12.
nisi timere Dominum Deum tuum, ambulare in omnibus viis ejus,

¹ MSS. cessit.

² et extincta esset in Ægypto. R. *Moses et Elias Levites, ut ex scriptis eorum colligit doctissimus Genebrardus in Chronico, tradunt, Israelitas in captivitate Ægyptiaca constantissime quidem linguam Hebraicam, suæ gentis habitum, et avita nomina retinuisse: verum sanctissimam patriarcharum fidem ac religionem flagitiose deseruisse, sola stirpe Levi excepta; quæ in ea perseverando sacerdotii dignitatem sibi promeruit.* FEUARD.

³ erga homines, not in CL. or VOSS.

⁴ The AR. reading, ἐπέλινεν. CL.

and VOSS. affligebat.

⁵ See p. 149, n. 4.

⁶ CL., VOSS., VET., but AR., &c. eos.

⁷ sed in omni. The remainder of the quotation is lost in the CL., owing to the two similar sequences, vivit homo.

⁸ AR. omits et.

⁹ AR. insinuabatur.

¹⁰ præstruens. There is no authority for GRABE'S præstruente. The antecedent is ὁ Θεός, supra, q. d. προκατασκευάσας τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν αὐτοῦ φιλόνητα.

¹¹ CLERM. and VOSS. omit et.

¹² Cf. p. 186, n. 7.

- LIB. IV. xxviii. GR. IV. xxxi. MASS. IV. xvi. 4. *et diligere eum, et servire Domino Deo tuo ex toto corde tuo, et ex tota anima tua?* Hæc autem gloriosum quidem faciebant hominem, ¹id quod deerat ei ²adimplentia, id est amicitiam Dei; Deo autem ²præstabant nihil: nec enim indigebat Deus dilectione hominis. Deerat autem homini gloria Dei, quam nullo modo poterat percipere, nisi per eam obsequentiam, quæ est erga Deum. Et propter hoc iterum Moyses ait eis; *Elige vitam, ut vivas tu et semen tuum, diligere Dominum Deum tuum, exaudire vocem ejus, et apprehendere eum: quoniam hæc est vita tua, et longitudo dierum tuorum.* In quam vitam præstruens hominem, decalogi ³quidem verba ipse per semetipsum omnibus similiter Dominus locutus est: et ideo similiter permanent apud nos, extensionem et augmentum, sed non dissolutionem accipientia per carnalem ejus adventum. Servitutis autem præcepta separatim per Moysem præcepit populo, apta illorum eruditioni, ⁴sive castigationi; quemadmodum ipse Moyses ait: *Et mihi præcepit Dominus in tempore illo, dicere vobis justificationes et judicia.* Hæc ergo quæ in servitutem, et in signum data sunt illis, ⁵circumscripsit novo libertatis testamento. Quæ autem naturalia, et liberalia, et communia omnium, auxit et dilatavit, sine invidia ⁶largiter donans hominibus per adoptionem, Patrem scire Deum, et diligere eum ex toto corde, et sine ⁷aversatione sequi ejus Verbum, non tantum abstinentes a malis operationibus, sed etiam a concupiscentiis earum. Auxit autem ⁸etiam timiorem: filios enim plus timere oportet quam servos, et majorem dilectionem habere in patrem. Et propter hoc ait Dominus: *Omnem sermonem otiosum quem locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die judicii;* et, *qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo;* et, *qui irascitur fratri suo* ⁹*sine causa, reus erit judicio:* ut sciamus, quoniam non solum factorum reddemus rationem Deo, ut servi;
- Rom. iii. 23.
- Deut. xxx. 19, 20.
- Deut. iv. 14.
- Matt. xii. 36.
- Matt. v. 28.
- Matt. v. 22.

¹ ταῦτα δὲ ἐνδοξον ἐποίησε τὸν ἀνθρώπον, τὸ ὑπέρησσαν αὐτῷ ἐμπληροῦντα, τοῦτεστι τὴν τοῦ Θεοῦ φιλότητα..... Τστέρησε γὰρ ἄνθρωπος τῆς τοῦ Θεοῦ δ.

² adimplentia. So STIEREN from the VOSS, but the CL. et adimplendam. AR., GRABE and MASS. ei implentia. AR. also has præstabat.

³ AR. omits quidem.

⁴ sive castigationi. Hæc desunt in Voss. et forte addita sunt a quopiam, cui vox παιδείας castigationem potius quam

eruditionem hoc loco significare videbatur. GRABE. The CLERM. also omits these two words. There appears, however, to be room in the context for both words, eruditioni applying to δικαιώματα, and castigationi to κλέεις.

⁵ circumscripsit, see p. 40, n. 8.

⁶ largiter, gloss on ἀφθόως.

⁷ CL., VOSS. aversatione.

⁸ So the MSS. GR. et; STIEREN incorrectly says that he discards it.

⁹ See p. 181, n. 1.

sed etiam ¹sermonum et cogitationum, tanquam qui et ²libertatis potestatem acceperimus: in qua magis probatur homo, si reve-
reatur ³et timeat et diligat Dominum. Et propter hoc Petrus ait, *non velamentum malitiæ habere nos libertatem*, sed ad ⁴pro-
bationem et manifestationem fidei.

LIB. IV.
xxviii.
GR. IV.
xxx.
MASS. IV.
xvi. 5.
1 Pet. II. 18.

CAP. XXIX.

Ostensio quoniam non propter se, nec indigens Deus deservitione eorum, Leviticam præcepit legem: quid enim requirit Deus ab homine, nullius indigens?

- G. 321. 1. QUONIAM autem non indigens Deus servitute eorum, sed propter ipsos quasdam observantias in lege ⁵præceperit, plenissime prophetæ indicant. Et rursus quoniam non indiget Deus oblatione ⁶eorum, sed propter ipsum qui offerat hominem, manifeste Dominus docuit, quemadmodum ostendimus. Si quando enim negligentes eos justitiam, et abstinentes a dilectione Dei videbat, per sacrificia autem et reliquas ⁷typicas observantias putantes propitiari Deum, dicebat eis Samuel quidem sic; ⁸*Non vult Deus holocausta et sacrificia, sed vult exaudiri vocem suam. Ecce, auditus bonus super sacrificium, et auditus super adipem arietum.* David autem ait: *Sacrificium et oblationem noluisti; Pa. xxxix. 7.* ⁹*aures autem perfecisti mihi: holocausta etiam pro delicto non*

¹ The CL. alone omits *sermonum*.

² IRENEUS places freedom of will upon its true basis, harmony with the will of God; in proportion as the new man, according to God, is formed within in the heart and spirit, he obeys spontaneously; and the law of God becomes the perfect law of liberty.

³ AR. *ut*.

⁴ AR. *propitiationem*.

⁵ CL., VOSS., GRABE adds AR., but this MS. has *præcepit*.

⁶ CL., VO., but AR., MEB. II. *hominum*.

⁷ Omitted in MEB. I.

⁸ Non vult. *Irenæus non ei θεληρόν, ut nostra τῶν ὁ. exemplaria sonant, sed οὐ θέλει legisse videtur, ut et Theodoret. G.*

⁹ *aures autem perfecisti, a very probable corruption from perforasti, which would exactly express the Hebrew אָזְנוֹתַי כָּרִיתָ לִי, rendered by AQUILA*

ὠρίᾱ δὲ ἑκαψὺς μοι. SYMM. and THEODOT. have also ὠρίᾱ, but for כָּרִיתָ they read כָּנָה. The Chaldee Paraphrase also expresses ὠρίᾱ. אֹזְנֵי לְאַצְתָּא פֻּרְקָנָךְ כָּרִיתָ לִי *Aures, ut redemptioni tue auscultent, perforasti mihi.* If, therefore, the present Hebrew text be corrupt, as KENNICOTT has supposed, the corruption dates from a very early period of the Christian era. But S. Paul, Heb. x. 5, quotes the words as rendered by the LXX. σῶμα δὲ κατηργήσω μοι, which indicate as the Hebrew original, אָזְנִי וְזֶה. The Syriac follows the same reading, ܐܙܢܝܐ ܕܝܗܝܐ ܕܝܗܝܐ ܕܝܗܝܐ, which would be nothing remarkable, if one copy instanced by KENNICOTT had not embodied both the reading of the LXX., and that of the present Hebrew

LIB. IV.
xxix. 1.
GR. IV.
xxii.
MASS. IV.
xvii. 1.

Ps. l. 18, 19.

Ps. xlix. 9–13.

Ps. xlix. 14, 15.

postulasti. Docens eos quoniam obauditionem ¹vult Deus, quæ servat eos, quam sacrificia et holocaustomata, quæ nihil eis prosunt ad justitiam: et novum simul prophetans Testamentum. Manifestius autem adhuc in quinquagesimo Psalmo de his ait: *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contritulus; cor contritum et humiliatum Dominus non ²despernet.* Quoniam ³ergo nihil indiget Deus, in eo qui est ante hunc Psalmo ait: *Non accipiam de domo tua vitulos, nec de gregibus tuis hircos. Quoniam meæ sunt omnes bestię terræ, jumenta in montibus et boves; cognovi omnia volatilia cæli, et species agri mecum est. Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, et plenitudo ejus. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* Deinde ne quis putet, propterea quod irasceretur, eum recusare hæc, infert, consilium ⁴ei dans: *Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua, et invoca me in die tribulationis ⁵tue, et eripiam te, et glorificabis me;* illa quidem per quæ putabant peccantes propitiari Deum abnuens, ⁶et ostendens quod ipse nullius rei indiget; hæc autem per quæ justificatur homo, et appropinquat Deo, hortatur et admonet.

text. *إِنِّي جَسَدٌ مِّمَّنْ صَنَعْتَ*
أُورِسْتُ لَكَ Aures autem per-

forasti mihi, et corpus autem parasti mihi. Diss. Gen. p. 9. [5]. So also the Arabic version in Walton's Polyglott,

but in an inverse order. *بَلْ صَنَعْتَ*

لِي جَسَدًا وَفَتَحْتَ مَسَامِعِي

Sed fecisti mihi corpus et aperuisti aures meas. It is most probable that our E. V. follows the true reading; S. Paul adopts, as elsewhere, the version most familiar to those whom he addresses, and as the clause in question in no way affected his argument, it mattered not, so far as this was concerned, whether the reading followed were critically exact or no. The contrast drawn is between the sacrifice of bulls and goats, and, the only sacrifice with which God is well pleased, the free-will offering of a heart devoted to his service: *He taketh away the first that he may establish the second,*

Heb. x. 9. Clearly, therefore, it could not affect his argument, whichever reading were followed in that portion of the text quoted, that was only incidentally adduced by reason of its position. With regard to the meaning of the text, it need bear no allusion to the Jewish mode of marking the willing bondsman, Ex. xxi. 6. Cf. Is. l. 5, *The Lord hath opened my ear, and I was not rebellious, &c.*

¹ vult...quam, θέλει...ῆ.

² despernet. VOSS. despernit, from whence and from the LXX. ἐξουθενῶ-σεν, the reading in the text is taken. The translator elsewhere uses *despernere*; and it is indicated in the *varia lectio* of earlier Edd. *despicies*. AR. and MERC. II. spernet, CLEHM. spernit.

³ ergo not in the CLEHM. copy.

⁴ AR. omits *ei* and *tue*.

⁵ et ostendens...indiget. MASS. has cancelled this clause, because it is omitted in the CL. and VOSS., but the AR. and MERC. II. retain it, and it harmonises with the preceding.

⁶ hæc, VOSS., his, CL., AR.

2. Hoc idem autem et Esaias ait: *Quo mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus? Plenus sum.* Et cum abnuisset holocaustomata, et sacrificia, et oblationes, ¹et adhuc neomenias, et sabbata, et ferias, et reliquam universam consequentem his observationem, intulit, suadens eis quæ salutaria sunt: *Lavamini, mundi estote, auferte nequitias a cordibus vestris* ²*ab oculis meis: desinite a malitiis vestris, discite bonum facere, exquirite iudicium, eruite eum qui injuriam patitur, judicate pupillo, et justificare viduam, et venite disputemus, dicit Dominus.* Non enim sicut homo ³motus, ut multi audent dicere, divertit eorum ³sacrificia; sed miserans eorum cæcitati, et verum sacrificium insinuans, quod offerentes propitiabuntur Deum, ut ab eo vitam percipiant.

3. Quemadmodum ⁴alibi ait: *Sacrificium Deo cor contribu-*
 G. 322. *latum; odor suavitatis Deo, cor clarificans eum qui plasmavit.* Si enim irascens abnueret hæc ⁵eorum sacrificia, tanquam qui indigni essent consequi misericordiam ejus, non utique eisdem ipsis suaderet, per quæ salvari possent. Sed quoniam Deus misericors est, non abscidit eos a bono consilio. Nam per Hieremiam cum dixisset, *Quo mihi thus de Saba affertis, et cinnamomum de terra longinqua? holocaustomata et sacrificia vestra non delectaverunt me;* Jer. vi. 20. intulit: *Audite sermonem Domini omnis Juda. Hæc dicit Dominus Deus Israel: Dirigite vias vestras et studia vestra, et con-* Jer. vii. 2, 3. *stituam vos in loco isto. Ne confisi fueritis vobismet in sermonibus mendacibus, quoniam in totum non proderunt vobis, dicentes:*

¹ et adhuc, ἐτι καί. The marginal gloss, etiam et, appears in the text in the AR. and MERC. II. MSS., and it supercedes the more probable reading in the CLERM. and VOSS. AB. neomenia.

² GRABE follows the AR. and MERC. II. in reading coram; ἐναντί for ἀνέναντι. CLERM. and VOSS. ab.

³ CLERM., VOSS., al. mutus. sacrificia CL., VOSS., VET., AR., al. sacrificium.

⁴ alibi ait: Sacrificium, &c. Quis vero ita ait? An David, cujus Psalmum l. 18, Feuard. in margine apposuit? At iste locus jam ante citatus est, nec ibi posterius comma, odor suavitatis, &c. legitur. Anne Esaias, cujus proxime facta est mentio? Sed nec in Esaiâ, neque in ullo alio S. Scripturæ libro, canonico vel apocrypho, hanc sententiam reperire potui, licet plurimum temporis

ei inquirendæ impenderim. Id solum addo, eandem ex parte a CL. AL. P. III. 12, una cum alio Es. dicto, ab Irenæo hic citato, allegari hoc modo: Ὁσμή, φησιν, εὐωδίας τῇ Θεῷ καρδία δοξάζουσα τὸν πεπλάκωτα αὐτῆν. Ubi perinde ut Irenæus, a quo forte hæc mutuatus est, in genere ait, φησιν. GR. The words may have been taken from the Gospel according to the Egyptians. See I. 383. 1. and HIP. Ph. p. 98. MASS. considers that both IREN. and CL. AL. may have had in their mind Eccl. xxxix. 14, LXX. q.v.; but the odour of sanctity is the only idea in common. He also says, by a chronological slip, that IRENÆUS borrowed from CLEMENT.

⁵ eorum. MASS. from the CL. and VOSS. GR. from the AR. and MERC. II. cæcorum. CL. omits si enim.

LIB. IV.
xxxix. 2.
GR. IV.
xxxii.
MASS. IV.
xvii. 1.

Real. I. 11.

Real. I. 16—
18.

LIB. IV.
xxix. 3.
GR. IV.
xxxii.
MASS. IV.
xvii. 2.

Jer. vii. 21—
25.

Jer. ix. 24.

Esai. xliii. 23,
24.

Esai. lxvi. 2.

Jer. xl. 15.

Esai. lviii.
6—9.

Templum Domini, templum Domini, est. Et iterum significans, quoniam non propter hoc eduxit eos de Ægypto, ut sacrificia ei offerant, sed ut obliti idololatriæ Ægyptiorum, audire vocem Domini possent, quæ erat eis salus et gloria, ¹sic per eundem Hieremiam ait: *Hæc dicit Dominus: Holocaustomata vestra colligite cum sacrificiis vestris, et manducate carnes. Quoniam non sum locutus ad patres vestros, nec de holocaustomatibus et sacrificiis præcepi eis, qua die eduxi eos de Ægypto; sed sermonem hunc præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, et ero Deus vester, et vos eritis populus meus, et ambulate in omnibus viis meis quascunque præcepero vobis, ut bene sit vobis. Et non obaudierunt, nec intenderunt; sed ambulaverunt in cogitationibus cordis malitiæ suæ, et facti sunt retrorsus, et non ad priora.* Et iterum per eundem ipsum dicens: *Sed in hoc gloriatur qui gloriatur, intelligere et scire quoniam ego sum Dominus, qui facio misericordiam, et justitiam, et iudicium in terra, intulit: Quoniam in his voluntas mea est, dicit Dominus; sed non in sacrificiis, nec in holocaustomatibus, nec in oblationibus.* Non enim principaliter hæc, sed secundum consequentiam, et propter prædictam causam habuit populus, sicut iterum Esaias ait: *Non ²mihî oves holocaustomatis tui, nec in sacrificiis tuis clarificasti me: non ³servisti mihî in sacrificiis, nec aliquid laboriose ⁴fecisti in thure: nec mercatus es mihî argento incensum, nec adipem sacrificiorum tuorum ⁵concupivi; sed in pec-*

M. 249.

¹ sic omitted, CL., VO. sicut, AB., MERC. II.

² obtulisti, omitted by the MSS. and COD. ALEX., is here cancelled by MASS.

³ servisti, ἐδούλωσά σε. Fecisti, ἐπώλησα, LXX. CL. omits non servisti mihî in sacrificiis, and concupivi.

⁴ super, CLERM., VOSS., VET. al. in. AB. omits pingues.

⁵ enim, AB., not in CLERM., VOSS. or V. T.

⁶ ex animo, no part of the Text. AB. omits eum.

⁷ CL., VOSS., VET. al. cito... Dei.

4. Et Zacharias autem in duodecim prophetis, significans eis voluntatem Dei, ait: *Hæc dicit Dominus omnipotens: Judicium justum judicate, pietatem et misericordiam facite unusquisque ad fratrem suum. Viduam et orphanum et proselytum et pauperem nolite opprimere, et unusquisque malitiæ fratris sui non reminiscatur in corde suo. Et iterum: Hi sunt, inquit, sermones quos facietis. Loquimini veritatem unusquisque ad proximum suum, et judicium pacificum judicate in portis vestris, et unusquisque malitiam fratris sui non recogitet in corde suo, et jurationem falsam ne dilexeritis: quoniam hæc omnia odi, dicit Dominus omnipotens.* Et David autem similiter: *Quis est, inquit, homo qui vult vitam, et amat videre dies bonos? Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua, ne loquantur dolum. Declina a malo, et fac bonum: inquire pacem, et sequere eam.*

LIB. IV.
XXIX. 4.
GR. IV.
XXVII.
MASS. IV.
XVII. 3.

Zech. vii. 9,
10.
Zech. viii.
16, 17.

Ps. xxxviii.
13—15.

5. Ex quibus omnibus manifestum est, quia non sacrificia et holocaustomata quærebat ab eis Deus; sed fidem, et obedientiam, et justitiam, propter illorum salutem. Sicut in Osee propheta docens eos Deus suam voluntatem, dicebat: *Misericordiam volo¹ quam sacrificium, et agnitionem Dei super holocaustomata.* Sed et Dominus noster eadem monebat eos, dicens: *Si enim cognovissetis quid est, Misericordiam volo, et non sacrificium, nunquam condemnassetis innocentes: testimonium quidem reddens prophetis, quoniam veritatem prædicabant; illos autem arguens sua culpa insipientes. Sed et suis discipulis dans consilium, primitias Deo*

Osee vi. 6

Matt. xii. 7.

¹ *quam.* CLERM. et non, caught from the succeeding quotation from the N. T. The AR. and MERC. II. MSS. have the above reading, as also ERASM., GALL., cf. 194. I. MASS. and STIER. with no apparent authority, insert *plus*.

² So the CL. and VOSS., but the AR. *quam sacrif. nunq. condemnaretis immerentes.*

³ Allusion would seem to be made to the Easter-offering of the Eucharist, as the Christian correlative of the wave-offering of the firstfruits, offered on the sixteenth of Nisan, the day of Christ's resurrection; and so long as the Temple service was in the remembrance of the primitive Church, it is impossible to imagine, that the celebration of the Eucharist on Easter Sunday, would not suggest to the faithful the remembrance

of the correlative typical ceremony of the law. But the new corn of the year was not used for the unleavened bread of the first day of the Paschal feast, i. e. before the wave-sheaf was offered in the temple. The bread consecrated by our Lord was not of the firstfruits of the year, but of the old corn; so KIMCHI says on Josh. v. *החרש היה אסור להם ער אחר הקרבת העומר בששה עשר בניסן.* The new corn was forbidden to them until the wave-sheaf had been offered on the sixteenth of Nisan. I add GRABE'S note. *Certum est, Irenæum ac omnes, quorum scripta habemus, Patres, Apostolis sive coævos, sive proxime succedentes, S. Eucharistiam pro novæ Legis sacrificio habuisse, et panem atque vinum tanquam sacra munera in altari Deo Patri obtulisse; ante consecrationem quidem, velut*

LIB. IV.
xxix. 5.
GR. IV.
xxxii.
MASS. IV.
xvii. 6.

Matt. xxvi.
26 seq.
Luc. xxii. 19,
30.
1 Cor. xi. 23
seqq.

offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi nec ingrati sint, 'eum qui ex creatura est panis, acce-

primitias creaturarum, in recognitionem supremi ejus super universa domini; post consecrationem vero, ut mysticum corpus et sanguinem Christi, ad repræsentandam cruentam personalis ejus corporis ac sanguinis in cruce oblationem, et beneficia mortis ejus omnibus, pro quibus offerretur, impetranda. Atque hanc non privatam particularis Ecclesiæ vel Doctoris, sed publicam universalis Ecclesiæ doctrinam atque praxin fuisse, quam illa ab Apostolis, Apostoli ab ipso Christo edocti acceperunt, disertè hoc et sequenti cap. docet Irenæus, atque ante ipsum Justinus Martyr, partim in Apologia 1. ad Antoninum, clarius vero et prolixius in Dialogo cum Tryphone Judeo. Cujus, ut S. Ignatii, Tertulliani, S. Cypriani, aliorumque verba, tam a Pontificiis, quam a doctioribus Protestantibus, crebro allegata hic describere non est necesse. Unius solum Clemenis Romani verba, non spuria vel dubia, qualia Fesard, hoc loco annotavit, sed certissime genuina ex ejus ad Corinthios epistola adducere placet, quod non nisi ab uno mox laudando Scriptore, neque ab eo integra, hanc in rem citata sciam. Ita vero is § 4: Πάντα τάξει ποιεῖν ὁφείλομεν, ὅσα ὁ Θεοπότης ἐπιτελεῖν ἐκέλευσεν κατὰ καιροὺς τεταγμένους τὰς τε προσφορὰς καὶ λειτουργίας ἐπιτελεῖσθαι, καὶ οὐκ ἐκῇ ἢ ἀτάκτως γίνεσθαι, ἀλλ' ὥρισμένοις καιροῖς καὶ ὥραις.—Οἱ οὖν τοῖς προστεταγμένοις καιροῖς ποιοῦντες τὰς προσφορὰς αὐτῶν, εὐπροσδεκτοὶ τε καὶ μακάριοι· τοῖς γὰρ νομίμοις τοῦ Θεοπότου ἀκολουθοῦντες, οὐ διαμαρτάνουσιν. Ne vero hæc vel de solis Judæorum Sacerdotum, vel Christianorum Laicorum, oblationibus accipiantur, addo sequentia § 44, verba: Ἀμαρτία γὰρ οὐ μικρὰ ἡμῶν ἔσται, ἐὰν τοῖς ἀμέμπτως καὶ ὁσίως προσενέγκωτας τὰ δῶρα, τῆς ἐπισκοπῆς ἀποβάλωμεν. Atqui cum hujus Epistolæ auctor ille ipse Clemens fuisse videatur, cujus nomen in libro vitæ scriptum Philippensibus scripsit Paulus cap. 4, vers. 3, cumque is modo citata duobus

vel tribus post Petri et Pauli Apostolorum martyrium, et viginti ante S. Joannis obitum, annis scripserit, viz ullus dubitandi locus relictus est, ab ipsis S. Apostolis hanc de sacrificio Eucharistiæ doctrinam promanasse, ac proinde omnino tenendam esse, licet nullum pro ea dictum ex ipsis Prophetarum vel Apostolorum scriptis adduci posset. Generale est enim S. Pauli præceptum 2 Thessal. ii. 15. 'Ἀδελφοί, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε, ἐπεὶ διὰ λόγου ἐπεὶ δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν. Sed satis quoque Scripturarum pro sacrificio Eucharistiæ post Irenæum aliosque S. Patres adduxerunt recentiores Theologi, non modo Pontificii, sed et Protestantes, præsertim Anglicanæ Ecclesiæ Doctores: ex quibus unum nomino, tam doctrinæ quam pietatis eximie virum, ac Romanæ Ecclesiæ erroribus abusiuisse, ipsique personali Christi in Missa præsentis ac oblationi satis infensum, Josephum Medum, utpote qui peculiari Tractatu de Sacrificio Christiano, Anglice scripto, hanc rem egregie probavit et illustravit: ab omnibus proinde Theologiæ studiosis, præsertim sacri Presbyterii candidatis diligenter legendo. Atque hujus non solum sententiæ, sed et voto in fine capituli 8, expresso, toto corde subscribo, atque opto, ut postquam multi pii doctique e parte Protestantium viri hunc Lutheri et Calvinii errorem, ac veram Apostolicæ Ecclesiæ doctrinam bene agnoverunt, hujus quoque sanctissimas formulas Liturgicas, quibus dictum sacrificium Deo offertur, ab illis male e suis cælibus proscriptas, in usum revocent, et hunc summum Divine Majestati honorem debite reddant. GRABE.

¹ eum qui ex creatura est panis. If the bread after consecration ceased to be bread, it is difficult to imagine that the Father would not have added an intimation of the change. TERTULLIAN in the same way speaks of a real presence, but in terms that forbid the notion of a change. He says on the Lord's Prayer,

pit, et gratias egit, dicens: *Hoc est meum corpus*. Et calicem similiter, qui est ¹ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, et novi Testamenti novam docuit oblationem; quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in universo mundo offert Deo ²ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerum in novo Testamento, de quo in duodecim prophetis ³Malachias sic præsignificavit: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus* Mal. i. 10, 11.

LIB. IV.
XXIX. 5.
GR. IV.
XXXII.
MASS. IV.
XVII. 5.

Christus enim panis noster est, quia vita Christus et vita (f. l. vitæ) panis. Ego sum, inquit, panis vitæ. Et paulo supra, Panis est sermo Dei vivi, qui descendit de cælis. Tum quod et corpus ejus in pane censetur; hoc est corpus meum (Luc. xxii. 17). Itaque petendo panem quotidianum, perpetuitatem postulamus in Christo, et individuitatem a corpore ejus. De Or. 6. Compare also S. CYPRIAN de Or. Dom. 12; Vind. Cath. II. 83, 84. Pope Gelasius expressly says that there is no such change, and that after the consecration of the holy elements, esse non desinit substantia vel natura panis et vini; at the same time, in divinam transeunt, sancto Spiritu perficiente, substantiam, permanente tamen in suæ proprietate nature, see the context, p. 208, note. Ælfric of our own Saxon Church, says: Hit is on gecynde brosmendlic hláf and brosmendlic win. and is æfter mihte Godcundes wordes soðlice Cristes lichama and his blód. na swa peah lichamlice ac gastlice; Micel is betwux þam lichaman þe Crist on ðrowode and þam licháman þe to húsle byð gehalgod; Se lichama soðlice þe Crist on prówode was geboren of Marian flæsce mid blóde and mid bánum mid felle and mid sinum on menniscum limum mid gesceadwíre sawle gelífíest. and his gastlica lichama þe we husel hátað is of manegum córnum gegaderod butan blóde and báne hmléas and sawulleas and nis forðsig nán þing þær on to understandenne lichamlice ac (is) eall gastliche to understandenne. Naturaliter corruptibilis est panis, et corruptibile vinum; et secundum virtutem Verbi Dei vere Christi

corpus est et ejus sanguis, neque id quidem corporaliter est, verum spiritaliter. Multum distat inter corpus in quo Christus passus est, et corpus quod in Eucharistia consecratur; corpus scilicet in quo Christus passus est, natum est e carne Mariæ, (constat) e sanguine et ossibus, e pelle et nervis et membris humanis, anima rationali vivificatum; et spiritale ejus corpus, quod Eucharistiam vocamus, e multis granis conficitur, sine sanguine et ossibus, membrorum tum animæ expers, ideoque nihil in ea corporaliter intelligendum est, omnia autem spiritaliter accipienda. Vind. Cathol. III. 350, 351.

¹ ex ea creatura, quæ est secundum nos. Again the venerable Father is particularly careful in stating the natural substance of the wine, without indicating any elementary change consequent upon consecration. The Marcosians, with whom he was brought into more immediate contact, asserted a transubstantiation of their own, Vol. I. p. 116, and if any such doctrine had been asserted by the Church Catholic, the Father could not have avoided a comparison of the Christian verity with its heretical counterfeits. The Voss. MS. omits *ea*.

² ei is not found in the AB. MS. Voss. has *et qui*. It marks the repetition of the article, and is retained.

³ FEUARDENT remarks that the same interpretation is given to the prophet's words in the *Const. Ap.* 31, by JUSTIN M. c. *Tryph.*, TERTULL. c. *Marc.* III., CYPR. *adv. Jud.* I. 16, CHERYBOST. in *Ps.* xcv., AUG. de *Civ. D.* XVIII. 35, XIX. 23, c. *Adv. Leg.* I. 20, EUSEB. *Dem. Ev.* I. cap. ult., DAMASC. IV. 14, &c. &c.

LIB. IV.
xxix. 5.
GR. IV.
xxxiii.
MASN. IV.
xvii. 5.

omnipotens, et sacrificium non accipiam de manibus vestris. Quo- G. 324.
niam ab ortu solis usque ad occasum nomen meum¹ clarificatur inter
gentes, et in omni loco incensum offertur nomini meo, et sacrificium
purum: quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit
Dominus omnipotens; manifestissime significans per hæc, quoniam
prior quidem populus cessabit offerre Deo; omni autem loco sacri-
ficiu[m] offeretur ei, et hoc purum; nomen autem ejus glorificatur
in gentibus.

CAP. XXX.

Quemadmodum Nomen Domini nostri Jesu Christi proprium Patris ostenditur.

1. QUOD est autem aliud nomen, quod in gentibus glorificatur, quam quod est Domini² nostri, per quem glorificatur Pater, et glorificatur homo? Et quoniam proprii Filii ejus est, et ab eo factus est homo, suum illum vocat. Quemadmodum si quis rex ipse filii sui pingat imaginem, juste suam illam dicit imaginem secundum utrumque, quoniam et filii ejus est, et quoniam ipse fecit eam: sic et³ Jesu Christi nomen, quod per universum mundum glorificatur in Ecclesia, suum esse confitetur Pater, et quoniam⁴ Filii ejus est, et quoniam ipse scribens id, ad salutem dedit hominum. Quoniam ergo nomen Filii proprium Patris est, et in Deo omnipotente⁵ per Jesum Christum offert Ecclesia, bene ait secundum utraque: *Et in omni loco incensum offertur nomini meo, et sacrificium purum.* Incensa autem Johannes in Apocalypsi, orationes esse ait sanctorum.

Mal. i. 11.

Apoc. v. 8.

¹ AR., MERO. II. *glorificatur.*

² *nostri*, omitted in the ARUND.

³ IBENÆUS refers, as I imagine, to the name Jesus יהושע־ה' *Jehovah Salvation* (see *Hist. and Theol. of the Creeds*, p. 165), which is a name, in a certain sense, common to the Father and to the Son, for the appellative Christ can in no sense pertain to the Father. By the first element of the compound name, *glorificatur Pater*, by the second, *glorificatur homo*. This is very plainly indicated in the words that follow, *quoniam ipse scribens id, ad salutem dedit hominum*, a manifest allusion to Matt. i.

21, *Thou shalt call his name JESUS, &c.*: and JESUS so far applies to the Father, as it involves the name JEHOVAH. Cf. 97.

⁴ CL. *Filius*. AR. omits *et* following.

⁵ GRABE aptly quotes from ORIGEN, c. *Cels.* VIII. 13. Τὸν ἕνα Θεόν, καὶ τὸν ἕνα υἱόν, αὐτοῦ καὶ λόγον καὶ εἰκόνα, ταῖς κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν ἱκεσίαις καὶ ἀξιώσεσι σέβομεν· προσάγοντες τῷ Θεῷ τῶν δλων τὰς εὐχὰς διὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ, ὃ πρῶτον προσφέρομεν αὐτὰς, ἀξιοῦντες αὐτὸν, ἱλασμὸν δῆτα (περὶ) τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, προσαγαγεῖν, ὡς Ἀρχιερέα, καὶ εὐχὰς καὶ τὰς θυσίας καὶ ἐντελείξεις ἡμῶν τῷ ἐπὶ πᾶσι Θεῷ.

CAP. XXXI.

De sacrificiis et oblationibus, et qui sunt qui in veritate offerunt.

LIB. IV.
xxxi. l.
GR. IV.
xxxiv.
MASS. IV.
xviii. l.

- l. 250. 1. Igitur Ecclesiæ oblatio, quam Dominus docuit offerri in universo mundo, ¹purum sacrificium reputatum est apud Deum, et acceptum est ei: non quod indigeat a nobis sacrificium, sed quoniam is qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si ²acceptetur munus ejus. Per munus enim erga regem, et honos, et affectio ostenditur: quod in omni simplicitate et innocentia Dominus volens nos offerre, prædicavit dicens: *Cum igitur offers munus* Matt. v. 23, 24.
. 325. *tuum ad altare, et recordatus fueris, quoniam frater tuus habet aliquid adversum te, dimitte munus tuum ante altare, et vade primum reconciliari fratri tuo, et tunc reversus offeres munus tuum.* Offerre igitur oportet Deo primitias ejus creaturæ, sicut et Moyses ait: *Non apparebis vacuus ante conspectum Domini Dei tui;* ³ut in Deut. xvi. 16.
quibus gratus exstitit homo, in his gratus ⁴eis deputatus, eum qui est ab eo percipiat honorem. Et non genus oblationum reprobatum est; oblationes enim et illic, oblationes autem et hic: sacrificia in populo, sacrificia ⁵et in Ecclesia: sed species immutata est tantum, quippe cum jam ⁶non a servis, sed a liberis offeratur. Unus enim et idem Dominus; proprium autem character servilis oblationis, et proprium liberorum, uti et per oblationes ostendatur indicium libertatis. Nihil enim otiosum, nec sine signo, ⁷neque sine argumento apud eum. Et propter hoc illi quidem decimas suorum habebant consecratas: qui autem perceperunt libertatem, omnia quæ sunt ipsorum ad dominicos decernunt usus, hilariter et libere dantes ea, non quæ sunt minora, utpote ⁸majorum spem habentes vidua illa et ⁹paupere ¹⁰hic totum victum suum mittente Luc. xxi. 4.
in gazophylacium Dei.

¹ purum, as of the very Paschal lamb without spot or blemish.

² CL. *quod acceptetur si offert.*

³ ut is omitted by the CLERM. and VOSS. MSS., but the AR. has it. eis is read in all the MSS., though GRABE reads ei. Esse may have been written by the translator. Quod porro dicit MASSUET. deputatus, pro reputatus, id frustra observat. Constat enim, deputare etiam bonis scriptoribus solemne esse significatu νομίζειν, censere, judicare. CIC.

Div. c. 2. Quem tu esse hebetem deputas æque ac pecus. STIER. AR. *deputatis.*

⁴ et, AR., not in the CL. and VOSS.

⁵ non, carelessly dropped, CLERM.

⁶ neque, omitted in the CL. as though sine argumento were from the margin; see 189, 5. AR. has sine arg.

⁷ AR. majorem, and paupera.

⁸ hic. τῇ adv. for τῆς, in the following passage: τῆς χήρας ταύτης καὶ πτωχῆς, τῆς δλον τὸν βλω αὐτῆς βαλοῦσης.

LIB. IV.
xxi. 9.
GR. IV.
xxiv.
MASS. IV.
xviii. 3.

Gen. iv. 7.

Matt. xxiii.
27, 28.

Matt. xxiii.
26.

Jer. xxiii. 17.

Esai. xxx. 1.

2. Ab initio enim respexit Deus ad munera Abel, quoniam cum simplicitate et iustitia offerebat; super sacrificium autem Cain non respexit, quoniam cum zelo et malitia, quæ erat adversus fratrem, divisionem habebat in corde, quemadmodum occulta ejus arguens Deus ait: *Nonne si recte offeras, recte autem non divides, peccasti?* ¹ *quiesce*: quoniam non sacrificio placatur Deus. Si enim quis solummodo secundum quod videtur, munde et recte et legitime offerre tentaverit; secundum autem suam animam non recte dividat eam quæ est ad proximum communionem, neque timorem habeat Dei, non per id quod recte foris oblatum est sacrificium, ² seducit Deum, intus habens peccatum: nec oblatio talis proderit ei aliquid, sed cessatio mali quod est intus conceptum, ³ ne per assimilatam operationem, magis autem peccatum, ipsum sibi homicidam faciat hominem. Propter quod et dicebat Dominus: *Væ vobis Scribæ et Pharisei hypocritæ, quoniam similes estis monumentis dealbatis.* ⁴ *A foris enim sepulchrum apparet formosum; intus autem plenum est ossibus mortuorum, et universa immunditia: sic et vos a foris quidem apparetis hominibus quasi justī, intus autem pleni estis malitia et hypocrisi.* Cum a foris enim recte offerre ⁵ putarentur, similem zelum Cain habebant in semetipsis: propter quod ⁶ et occiderunt justum, prætermittentes consilium Verbi, quemadmodum et Cain. Illi enim ait: *Quiesce*; ⁷ *et non assensit.* Quiescere autem quid est aliud, quam desinere a ⁸ proposito impetu? Et his similia dicens: *Pharisee, inquit, cæce, emunda quod est intus calicis, ut fiat et quod foris est, mundum.* Et non audierunt. *Ecce, enim ait Hieremias; non sunt oculi tui, nec cor tuum bonum; sed in cupiditate tua, et ⁹ ad sanguinem justum, ut effundas eum, et ad injustitiam, et ad homicidium, ut facias.* Et iterum Esaias: *Fecistis, inquit, consilium, non per me, et ¹⁰ testamenta, non per spiritum meum.* Ut igitur interior eorum voluntas et cogitatio ad manifestum producta, sine culpa et malum non

¹ Quoted from the LXX., who read ΠΠΕΛ, διελειν, for ΠΠΕΛ, πρὸ θυρῶν, and rendered פָּרַח as an imperative, "lie down." Cf. the sequel, *quiescere autem quid est aliud quam desinere a proposito impetu*; ἀπὸ τῆς προτιθεμένης ὁρμῆς.

² AB. ad se ducit.

³ μή διὰ τῆς προσποιουμένης πραγµατείας, µᾶλλον δὲ ἡ ἀµαρτία, αὐτὸν ἐαυτοῦ ἀνδροφόνον παραστήσῃ ἄνδρα.

⁴ Ita et CL. AL. P. III. 9, ἔξωθεν ὁ τῶν

φοι φαλνεται ὡπαίος—γέµει, quomodo et in Cod. Cant., nisi quod γλνεται pro φαλνεται ibi sit ezaratum. GRABE. CL. and VOSS. omit a, which AB. retains.

⁵ CL., VOSS., VET., but AB. putentur.

⁶ AB. omits et.

⁷ CLERM. omits non.

⁸ AB. præposito impetus.

⁹ AB. omits ad; CL. sanguine justo.

¹⁰ συνθήκας, pacta. Cf. I. 296, 4.

operantem ostendat esse Deum, eum qui absconsa manifestat, sed non ¹eum qui malum operetur, cum minime quiesceret Cain, ait ei, *Ad te conversio ejus, et tu dominaberis ejus.* Pilato quoque similiter dicebat: *Nullam haberes potestatem in me, nisi ²datum tibi fuisset desuper;* concedente Deo semper ³justum, ut hic quidem ex his quæ passus est et sustinuit, probatus recipiatur; ⁴qui autem malignatus est ex his quæ egit adjudicatus expellatur. Igitur non sacrificia sanctificant hominem; non enim indiget sacrificio Deus: sed conscientia ejus qui offert sanctificat sacrificium, pura exsistens, et præstat acceptare Deum quasi ab amico. *Peccator autem,* Esai. lxvi. 3. inquit, *qui occidit mihi vitulum, quasi occidat canem.*

3. Quoniam igitur cum simplicitate Ecclesia offert, juste munus ejus purum sacrificium apud Deum deputatum est. Quemadmodum et Paulus Philippensibus ait: *Repletus sum acceptis ab* Phil. iv. 18.
 51. *Epaphrodito, quæ a vobis missa sunt, odorem suavitatis, hostiam acceptabilem, placentem Deo.* Oportet enim nos oblationem Deo facere, et in omnibus gratos inveniri fabricatori Deo, ⁴in sententia pura et fide sine hypocrisi, in spe firma, in dilectione ferventi, primitias ⁵earum quæ sunt ejus, creaturarum offerentes. Et hanc oblationem Ecclesia sola puram offert fabricatori ⁶offerens ei cum gratiarum actione ex creatura ejus. Judæi autem ⁷jam non offerunt: manus enim eorum sanguine plenæ sunt: non enim Esai. i. 18. receperunt Verbum, per ⁸quod offertur Deo. Sed neque omnes

¹ eum, AR., omitted CL., VOSS. as non in ERASM., GALL., MERC. II.

² CL. data...justum, τὸ δίκαιον.

³ qui autem malignatus est, ὁ δὲ κακοποιήσας ἐκ τῶν πεπραγμένων κατακριθεὶς ἀποβδύλληται.

⁴ Huc pertinet illa diaconi ante oblationem et communionem proclamatio C. Ap. II. 61, VIII. 15. Bas., Cyr. Hi. et Chrys.: Ne quis infidelis: Ne quis in hypocrisi: Ne quis dolose ut Judas: Ne quis contra aliquem: Nullus Catechumenus: Nullus hæreticus: Sancta sanctis. FEUARD. TERTULLIAN'S beautiful picture may be compared. *Nos sumus veri adoratores, et veri sacerdotes, qui Spiritu orantes Spiritu sacrificamus orationem Dei propriam et acceptabilem, quam scilicet requisivit, quam sibi prospexit. Hanc de toto corde devotam, fide pastam, veritate curatam, innocentia integram, castitate*

mundam, agape coronatam, cum pompa operum bonorum inter psalmos et hymnos deducere ad Dei altare debemus, omnia nobis a Deo impetraturam. de Or. 28.

⁵ earum. AR. eorum.

⁶ offerens...ex creatura ejus. προσφέρουσα (ἡ Ἐκκλησία sc.) αὐτῷ μετὰ εὐχαριστίας ἐκ τῆς κτίσεως αὐτοῦ. Language wholly inconsistent with the sacrifices of the mass, but wholly descriptive of the primitive προσφορά of the material elements of bread and wine.

⁷ jam, AR., not found in CL., VOSS.

⁸ The material elements are offered when sanctified by the Word of God and by prayer; it is not said, that the blood of the atonement is offered by the Church through the Word; even if per were cancelled, as in the CL., VET., VOSS., such a sense could not be wrung from the passage.

LIB. IV.
XXI. 2.
GR. IV.
XXXIV.
MASS. IV.
XVIII. 3.
Gen. iv. 7.
Joh. xix. 11.

LII. IV.
xxxi. 3.
GR. IV.
xxxiv.
MASS. IV.
xviii. 4.

hæreticorum synagogæ. Alii enim alterum præter fabricatorem dicentes Patrem, ¹ideo quæ secundum nos ¹creaturæ sunt, offerentes ei, cupidum alieni ostendunt eum, et aliena concupiscentem. Qui vero ex defectione, et ignorantia, et passione dicunt facta ea quæ sunt secundum nos, ignorantia, et passionis, et defectionis fructus offerentes, peccant in Patrem suum, contumeliam facientes magis ei, quam gratias agentes. ²Quomodo autem constabit eis, ³eum panem in quo gratiæ actæ sint, ⁴corpus esse Domini sui, et calicem sanguinis ejus, si non ipsum fabricatoris mundi Filium dicant, id est, Verbum ejus, ⁵per quod lignum fructificat, et effluunt fontes, et terra dat primum quidem fœnum, post deinde

Joh. Damasc.
Parall.
Hailoi. v.
Iren. p. 488.

4. Ὅπως... τὴν σάρκα λέγουσιν εἰς φθορὰν χωρεῖν, καὶ ὁ. 387.
μὴ μετέχειν τῆς ζωῆς, τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου
καὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τρεφομένην; ⁷Ἡ τὴν γνώμην ἀλ-
spicam, deinde plenum triticum in spica? Quomodo autem rursus
dicunt carnem in corruptionem devenire, et non percipere vitam,
quæ ⁸a corpore Domini et sanguine alitur? Ergo aut sententiam

¹ CL. *idea*, VET. *ea*, VOSS. *de ea* and *creata*; CL. *creatura*, AR. as above.

² The remainder of this section is read in Greek in the extract from MELETIUS SYRIGIUS, among the *Testimonia Viderum*, but it is a retranslation from the Latin.

³ If the bread and wine are not created by Christ, the Son and Word of God, then they are no true symbols of his body and blood, as being the product of some other intelligence.

⁴ The general run of the argument should be observed. The eucharistic offering is of the fruits of the earth, which are presented before the Lord who created them. There is no trace of the sacrifice of the mass. Then the resurrection of the flesh is shewn to be true, because that which has truly received and assimilated the body and blood of Christ must be incorruptible, as that which has nourished it is incorruptible. Therefore the body and blood of Christ are verily and indeed taken and received by the faithful in the Lord's Supper. But it is after a spiritual manner, and in no

gross and earthly sense that we receive those Blessed Elements. For the Communion is not of the flesh with flesh, but of the flesh with Spirit, which it assimilates; for as the sacrament consists of two parts, one outward and visible, the other inward and spiritual, so our gross earthy bodies, partaking of that spiritual food, are made sharers of the soul's incorruptible and deathless nature through the Spirit.

⁵ δὲ οὐ, *per quem*. CL., VOSS. *effluunt*. AR. omits *et*, as also, *et terra*.

⁶ Or again, if, as they say, the Body and Blood of Christ are verily and indeed taken and received in the Eucharist, how is it possible that the body of the communicant should be denied a place in the resurrection, and be hopelessly subject to corruption?

⁷ Either let them acknowledge that *the earth is the Lord's, and the fulness thereof*, or let them cease to offer to God those elements that they deny to be vouchsafed by him.

⁸ *a*, ARUND., but CL. and VOSS. omit it.

λαξάτωσαν, ἡ τὸ προσφέρειν τὰ εἰρημένα παραιτίσθωσαν. Ἡμῶν δὲ σύμφωνος ἡ ἰγνώμη τῇ εὐχαριστία, καὶ ἡ εὐχαριστία βεβαιοῖ τὴν γνώμην. ² Προσφέρομεν δὲ αὐτῷ τὰ ἴδια, ἐμμελῶς κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν ἀπαγγέλλοντες ³ [καὶ ὁμολογοῦντες] σαρκὸς καὶ πνεύματος [ἐγερσιν]. Ὡς γὰρ ἀπὸ γῆς ἄρτος προσλαμβανόμενος τὴν ἐκκλησίαν ⁴ [l. ἐπί-

LIB. IV.
xxxi. 4.
GR. IV.
xxxiiv.
MASS. IV.
xviii. 5.

mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, et Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei quæ sunt ejus, congruenter communicationem et unitatem prædicantes carnis et Spiritus. Quemadmodum enim qui est a terra panis, percipiens

¹ But our faith that the Word is the Creator of the Elements of the Eucharist, confirms our belief that they are his body and blood; and our faith that the bread and wine are his body and blood, establishes the assurance that they are of his creation.

² And while we offer to Him His own creatures of bread and wine, we tell forth the fellowship of flesh with spirit; i. e. that the flesh of every child of man is receptive of the Spirit.

³ GRAVE justly considers the words between brackets to be interpolated; evidently to speak of the resurrection of the undying spirit is unsuitable; the preceding words also must be construed with *σαρκὸς καὶ πνεύματος*. And it is difficult to conceive a more decided testimony to the spiritual reception of the body and blood of Christ. *We offer to the Lord His own*, i. e. *His creatures of bread and wine*, but there is a true un-failing presence of the Lord's Body, for the bread of blessing or Eucharist is no longer common bread, but has both an earthly and a heavenly character; the bread is the earthly element, the Body of our Lord, God and Man, i. e. His glorified Body, One in Person and of the very substance of the Godhead, is its heavenly element. This mention of the Eucharistic Mystery is only incidental, and introduced in illustration of the general

argument against the Gnostic, who denied the resurrection of the body; for how shall these bodies and spirits of ours, so that they truly partake of the Body and Blood of the Lord of life, be any longer heirs of corruption? Truly that which is born of the flesh is flesh, and that which is born of the Spirit is spirit; but, by virtue of their union with the Lord, both body and spirit, so long as that union subsists, are beyond the power of death and are incorruptible.

⁴ *ἐπίκλησιν* is evidently the reading followed by the translator, and is that which the sense requires. It is the prayer of consecration mentioned by JUSTIN M. *Apol.* i. 65, *Vind. Cath.* III. 167, and stated expressly by S. BASIL to be something more than the simple words of Scripture, τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἁρτου τῆς εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας, τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῶν καταλέλοιπεν; οὐ γὰρ διὰ τούτοις ἀρκοῦμεθα, ὡς ὁ Ἀπόστολος ἡ τὸ εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλῃν ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχύν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες. *de S. Sp.* 66. The elements were sanctified by the word of God and by prayer. See also *Vind. Cath.* i. 426. Also CYR. HIEB. *Catech. Myst.* i. 7, *Vind. Cath.* III. 248; *Cat. M.* III. and v., *Vind. Cath.* III. 308 seq.

LII. IV.
xxi. 4.
GR. IV.
xxiv.
MASS. IV.
xviii. 2.

κλησιν] τοῦ Θεοῦ, ὁ οὐκέτι κοινὸς ἄρτος ἐστίν, ἀλλ' εὐχα-

invocationem Dei, jam non communis panis est, sed Eucharistia,

¹ οὐκέτι κοινὸς ἄρτος ἐστίν. Nothing can be more express and clear than the language of the fathers upon this point. S. IGNATIUS speaks of the eucharist as the flesh of Christ: τὴν Εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν, *ad Smyrn.* 6, *Vind. Cath.* III. 493. JUSTIN M. similarly: οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα, ταῦτα λαμβάνομεν· ἀλλ' ὅν τρόπον διὰ Λόγου Θεοῦ σαρκοποιηθεὶς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, καὶ σάρκα καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν, οὕτως καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. *Ap. I.* § 66, *Vind. Cath.* III. p. 168. The words of consecration being the words of Christ, *This is my body*. S. AMBROSE says, that the sacred elements consecrated by the Word of Christ, are His Body and His Blood; and although no change of nature takes place, the mystery is full as marvellous; *non enim minus est novae rebus dare, quam mutare naturas*.... *Ipse clamat Dominus Jesus, Hoc est corpus meum; ante benedictionem verborum caelestium alia species nominatur, post consecrationem corpus significatur. Ipse dicit sanguinem suum; ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. de Myst.* 9, *Vind. Cath.* III. 267, but all is spiritually interpreted: *In illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi; non ergo corporalis esca est, sed spiritualis est.* *ib.* p. 268. S. JOHN CHRYSOSTOM says, that the elements are changed in character by the words of Christ, which pronounced once for all have had a consecrating efficacy ever since: Οὐδὲ γὰρ ἀνθρώπος ἐστὶν ὁ ποίῳ τὰ προκείμενα γενέσθαι σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ'

αὐτὸς ὁ σταυρωθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν Χριστός. Σχήμα πληρῶν ἔστηκεν ὁ ἱερεὺς, τὰ ῥήματα φεγγόμενος ἐκεῖνα· ἡ δὲ δύναμις καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐστίν. Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμά, φησι. Τοῦτο τὸ ῥήμα μεταβρῦμίζει τὰ προκείμενα· καὶ καθάπερ ἡ φωνὴ ἐκείνη ἡ λέγουσα, Ἀὔξανεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, ἐβρέθη μὲν ἀπαξ, διὰ παντός δὲ τοῦ χρόνου γινεται ἔργῳ ἐνδυναμοῦσα τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν πρὸς παιδοποιεῖν· οὕτω καὶ ἡ φωνὴ αὕτη ἀπαξ λεχθεῖσα, καθ' ἐκάστην τράπεζαν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐξ ἐκείνου μέχρι σήμερον, καὶ μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας, τὴν θυσίαν ἀπηρτισμένην ἐργάζεται. But the mystery is to be spiritually understood. Τροφή γὰρ ἐστὶ πνευματικὴ ἡ θυσία· καὶ καθάπερ ἡ σωματικὴ τροφή, ὅταν εἰς γαστέρα χυμὸς ἔχουσιν πονηροῦς ἐμπέσῃ, πλέον ἐπιτείνει τὴν ἀβρῶστίαν, οὐ παρὰ τὴν οἰκίαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς γαστροῦ· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν μυστηρίων τῶν πνευματικῶν συμβαλεῖν εἴωθε. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὰ, ἐπειδὴ εἰς ψυχὴν ἐμπέσῃ πονηρίας γέμουσαν, μᾶλλον αὐτὴν διαφθείρει καὶ ἀπόλλυσιν, οὐ παρὰ τὴν οἰκίαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς δεξαμένης ψυχῆς. *Hom. I. de Prod. Judae.* Also in his *Ep. ad Caesar. Monach.* the same Father clearly shews that the outward and visible sign, and the inward part, or thing signified, remain without confusion, where he adduces this twofold character in illustration of the two natures in Christ. Whatever change is effected by the words of consecration, it is not of substance. He says: *Et Deus et Homo Christus. Deus propter impassibilitatem, Homo propter passionem. Unus Filius, unus Dominus idem ipse procul dubio unitarum naturarum unam dominationem, unam potestatem possidens, etiamsi non consubstantialia existant, et unaquæque incommixtam proprietatis conservat agnitionem, propter hoc quod*

ριστία, ἐκ δύο πραγμάτων συνεστηκεῖα, ἐπιγείου τε καὶ

ex duabus rebus constans, terrena et coelesti: sic et corpora

LIB. IV.
xxxl. 4.
GR. IV.
xxxiv.
MASS. IV.
xviii. 5.

inconfusa sunt duo. Sicut enim antequam sanctificetur panis, panem nominamus: divina autem illum sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus dominici corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permansit, et non duo corpora, sed unum corpus Filii predicamus. The reader will find a highly interesting account of this most valuable relic of antiquity in ROUTH'S *Opuscula*, II. p. 479. The testimony of CYRIL of Jerusalem is also very important, declaring that after consecration the sacred elements cease to be as common bread and wine, though in their nature they remain without change. "Ὡςπερ γὰρ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τῆς εὐχαριστίας, πρὸ τῆς ἁγίας ἐπικλήσεως τῆς προσκυνητῆς τριάδος, ἄρτος ἦν καὶ οἶνος λιτός· ἐπικλήσεως δὲ γενομένης, ὁ μὲν ἄρτος γίνεται σῶμα Χριστοῦ, ὁ δὲ οἶνος αἷμα Χριστοῦ· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον, τὰ τοιαῦτα βρώματα τῆς πομπῆς τοῦ Σατανᾶ, τῇ ἰδίᾳ φύσει λιτὰ ὄντα, τῇ ἐπικλήσει τῶν δαιμόνων βέβηλα γίνεται. *Catech. Myst.* I. 7, *Vind. Catech.* III. 248. Again, "Ὡστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνωμεν Χριστοῦ· ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου, δίδοται σοι τὸ σῶμα· καὶ ἐν τύπῳ οἴνου, δίδοται σοι τὸ αἷμα. *Catech. Myst.* IV. 3, *ibid.* p. 303. Still there is the caution that all is spiritual. "Ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος καὶ ποτήριον σωτηρίου, ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥςπερ γὰρ ὁ ἄρτος σῶματι κατὰλληλος, οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἀρμόδιος. § 5. Again, § 9: Ταῦτα μαθὼν, καὶ πληροφορηθεὶς ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος οὐκ ἄρτος ἐστίν, εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητός, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ· καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος, οὐκ οἶνός ἐστιν, εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ· καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγε πάλαι ὁ Δαβὶδ ψάλλον, Καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει, τοῦ ἱλαρῖναι πρόσωπον

ἐν ἐλαίῳ· στηρίζου τὴν καρδίαν, μεταλαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ· καὶ ἱλαρῖναι τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον. If he speaks therefore of the elements as becoming the Body and Blood of Christ, it is the necessary result of the presence of the Spirit. Εἰτα, ἀγιάσαντες ἑαυτοὺς διὰ τῶν πνευματικῶν τούτων ὕμνων, παρακαλοῦμεν τὸν φιλόφθονον Θεὸν τὸ δῆλον Πνεῦμα ἐξαποστείλαι ἐπὶ τὰ προκείμενα· ἵνα ποιήσῃ, τὸν μὲν ἄρτον σῶμα Χριστοῦ, τὸν δὲ οἶνον αἷμα Χριστοῦ· πάντως γὰρ οὐ ἔαν ἐφάψαιτο τὸ δῆλον Πνεῦμα, τοῦτο ἡγιασται καὶ μεταβέβηται. *Catech. Myst.* v. 7. And the soul feeds on them by faith. Οὗτος δὲ ὁ ἄρτος δῆλος, ἐπιστάσις ἐστίν· ἀντὶ τοῦ, ἐπὶ τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς κατασσύμενος· οὗτος ὁ ἄρτος, οὐκ εἰς κοίλαν χωρεῖ καὶ εἰς ἀφεδρώνα ἐκβάλλεται· ἀλλ' εἰς πᾶσάν σου τὴν σύστασιν ἀναδίδοται, εἰς ὥφελειαν σώματος καὶ ψυχῆς. *ibid.* § 15. Μὴ τῷ λάρυγγι τῷ σωματικῷ ἐπitrέπητε τὸ κριτικόν· οὐχί, ἀλλὰ τῇ ἀνευδοκίᾳ πιστεῖ. γενομένοι γὰρ, οὐκ ἄρτου καὶ οἴνου κελεύονται γεύσασθαι, ἀλλὰ ἀντιτύπου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. *ibid.* § 20. It is to be received, therefore, with the deepest reverence. Προσιὼν οὖν, μὴ τεταμένους τοῖς τῶν χειρῶν καρποῖς προσέρχου, μηδὲ διηρημένους τοῖς δακτύλοις· ἀλλὰ τὴν ἀριστερὰν θρόνον ποιήσας τῇ δεξιᾷ, ὡς μελλούσῃ βασιλεῖα ὑποδέχεσθαι· καὶ κοιλίαν τὴν παλάμην, δέχου τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐπιλέγων τὸ, 'Ἀμήν. § 21. Εἰτα, μετὰ τὸ κοινωνῆσαι σε τοῦ σώματος Χριστοῦ, προσέρχου καὶ τῷ ποτηρίῳ τοῦ αἵματος· μὴ ἀνατείνων τὰς χεῖρας, ἀλλὰ κύπτων, καὶ τρόπῳ προσκυνησεως καὶ σεβάσματος λέγων τὸ, 'Ἀμήν, ἁγιάζου, καὶ ἐκ τοῦ αἵματος μεταλαμβάνων Χριστοῦ. *ibid.* § 22, p. 316. His namesake CYRIL, Bp of Alexandria, is equally guarded in declaring the wholly spiritual character of any change in the consecrated elements. 'Ὁ μεγαλόδωρος ἔτοιμος, αἱ θεαὶ δωρεὰν πρόκεινται, ἡ

LIB. IV.
xxxl. 4.
GR. IV.
xxiv.
MASS. IV.
xviii. 5.

ἰοῦρανίου· οὕτως καὶ τὰ σώματα ἡμῶν μεταλαμβάνοντα τῆς εὐχαριστίας, μηκέτι εἶναι φθαρτὰ, τὴν ἐλπίδα τῆς εἰς αἰῶνας ἀναστάσεως ἔχοντα.

nostra percipientia Eucharistiam, jam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.

μυστικὴ τράπεζα εὐτρέπεται, ὁ ζωopoῖος κρατὴρ κεκέρταται· ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης μεταστέλλεται, ὁ Τίς τοῦ Θεοῦ ὑποδέχεται, ὁ σαρκωθεὶς Θεὸς Λόγος προτρέπεται, ἡ οἰκοδομήσασα ἐαυτῇ ναὸν ἀχειροποιήτων τοῦ Θεοῦ Πατρός ἐννύστατος Σοφία, τὸ ἐαυτῆς σῶμα ὡς ἄρτον διανέμει, καὶ τὸ ζωopoῖον αὐτῆς αἷμα, ὡς οἶνον ἐπιδίδωσιν. Ὁ μυστηρίου φοβεροῦ, ὃ οἰκονομίας ἀφράστου, ὃ συγκαταβάσεως ἀκαταλήπτου, ὃ εὐσπλαγχνίας ἀνεξιχνίαστον· ὃ πλαστοργὸς τῷ πλάσματι ἐαυτὸν εἰς ἀπόδανον προτίθησιν, ἡ αὐτοζωὴ τοῖς θνητοῖς ἐαυτὸν εἰς βρώσιν καὶ πόσιν χαρίζεται. *Hom. in Mystic. Cœn.* § 2, *Vind. Cath.* III. p. 332. Similarly at the end of the same Homily: εἰ μὲν οὖν Θεοῦ σῶμα διαδίδοται, ἐνταῦθα Θεὸς ἀληθινός, Χριστὸς ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος ψιλός, ἡ ἀγγελος κατ' αὐτοὺς λειτουργός, καὶ τῶν ἀσωμάτων εἰς. Καὶ εἰ Θεοῦ αἷμα τὸ πόμα, οὐκ ἄρα Θεὸς γυμνός ὁ εἰς τῆς προσκυνητῆς Τριᾶδος Τίς Θεοῦ, ἀλλ' ἐνανθρωπήσας Θεὸς Λόγος· εἰ δὲ Χριστοῦ σῶμα ἡ βρώσις, καὶ Χριστοῦ αἷμα ἡ πόσις, καὶ οὕτως κατ' αὐτοὺς ψιλὸς ἄνθρωπος, πῶς εἰς ζωὴν αἰώνιον κηρύττεται τοῖς προσιοῦσι τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ; πῶς δ' ἐναυλίζεται ἐνταῦθα τε, καὶ πανταχοῦ, καὶ οὐ μειοῦται; ψιλὸν γὰρ σῶμα οὐδαμῶς πηγάζει ζωὴν τοῖς μεταλαμβάνουσιν. . . . τοιγαροῦν μεταλαμβάνωμεν ἡμεῖς τῆς αὐτοζωῆς σῶμα, τῆς δι' ἡμᾶς ἐν τῷ ἡμετέρῳ σῶματι σκηνωσάσης, ὡς φησὶν ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης· ὅτι ἡ ζωὴ ἐφανερώθη· καὶ αἶθις, καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, ὅς ἐστι Χριστὸς ὁ Τίς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ εἰς τῆς ἁγίας Τριᾶδος, καὶ πίνωμεν αὐτοῦ τὸ αἷμα τὸ ἄγιον εἰς ἰλασμόν τῶν ἡμετέρων παραπτωμάτων, καὶ μέθεξιν τῆς ἐν αὐτῷ ἀθανασίας. *ibid.*

§ 5, *Vind. Cath.* III. p. 342. The reader may also be reminded of the testimony borne to the same truths by a Bishop of Rome. *Certe sacramenta, quæ sumimus, corporis et sanguinis Christi divina res est, propter quod et per eadem Divinæ efficimur consortes naturæ, et tamen esse non desinit substantia vel natura panis et vini. Et certe imago et similitudo corporis et sanguinis Christi in actione mysteriorum celebrantur. Satis ergo nobis evidenter ostenditur, hoc nobis in ipso Christo Domino sentiendum, quod in ejus imagine profitemur, celebramus, et sumimus; ut, sicut in hanc, scilicet in Divinam, transeunt, sancto Spiritu perficiente, substantiam, permanente tamen in suæ proprietate naturæ, sic illud ipsum mysterium principale, (cujus nobis efficientiam virtutemque veraciter representant,) ex quibus constat proprie permanentibus, unum Christum, quia integrum verumque, permanere demonstrant.* *GELAS. I., Vind. Cath.* III. 344. The ancient testimony also of our own Saxon Church must always be of valuable interest; the reader, therefore, is referred to the Paschal Homily of Ælfric, which is printed in the same volume of the *Vind. Cath.* p. 345. The dimensions of the present note only allow of a reference to the extract made at p. 199, (note), from the words of the venerable Saxon Abbot. The reader is also referred to GRABE's useful note.

¹ IRENEUS says distinctly that the Eucharist consists of two realities, the one earthly, the other heavenly. And his whole argument being intended to shew the reality of our bodily resurrection, must take it for granted that the bread of the Eucharist is really bread,

- G. 328. 5. Offerimus ¹autem ei, non quasi indigenti, sed ²gratias agentes ³dominationi ejus, et sanctificantes creaturam. Quemadmodum enim Deus non indiget eorum quæ a nobis sunt, sic nos indigemus offerre aliquid Deo; sicut Salomon ait: *Qui miseretur pauperi, fœneratur Deo*. Qui enim nullius indigens est Deus, in se assumit bonas operationes nostras, ad hoc ut præstet nobis retributionem bonorum suorum; sicut Dominus noster ait: *Venite benedicti Patris mei, percipite præparatum vobis regnum. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare: sitivi, et potastis me: hospes fui, et collegistis me: nudus, et cooperuistis me: infirmus, et visitastis me: in carcere, et venistis ad me*. Sicut igitur non his indigens, ⁴vult tamen a nobis propter nos fieri, ne simus infructuosi: ita id ipsum Verbum dedit populo præceptum faciendarum oblationum, quamvis non indigeret eis, ut ⁵disceret Deo servire; sic et ideo

LIB. IV.
xxxii. 5.
GR. IV.
xxxiv.
MASS. IV.
xviii. 6.
Prov. xix. 17.

Matt. xxv.
34—36.

and no other material substance, the exact correlative of our bodies, that in the resurrection will still be our very bodies and nothing else. Writers of the Roman Church, therefore, wholly subvert this argument of IRENÆUS, in saying that the accidents of bread remain after consecration, i. e. that the colour, form, taste, and all external qualities of bread continue, but that by consecration it has become in substance and nature the Lord's body. In that case, the illustration would entirely lose its apposite character, unless indeed it were intended to be shewn that our bodies shall rise again in appearance only, and not in substance. Hence GRABE justly observes, that if there were this change in the eucharistic elements, it might be said, not by IRENÆUS, but by his heretical antagonists, *Nostra consonans est sententia Eucharistice, et Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram*.

¹ CL., VOSS. enim.

² IRENÆUS returns once more to the idea that the eucharistic offering is that of bread and wine, the creatures allowed to our use by a merciful Father; that it is a thank-offering, and not at all that it is an offering for sin. FEUARDENT has an useful note in point of liturgical

antiquity, he says: *Alludit procul dubio ad eas laudes et gratiarum actiones, quas in Prefatione (ita post Cyprianum vocamus) ante consecrationem decantat Sacerdos, cujus initium est: Sursum corda, R. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo nostro. R. Dignum et justum est, &c. Hæc enim ad verbum concinunt Liturgiæ B. Jacobi, et Clementis lib. 8. Constit. cap. 16, quibus passim utebantur in Oriente et Occidente sæculo Irenæi. Eadem sua quoque ætate inter Græcos conservata fuisse ostendunt Liturgiæ Chrysostomi et Basilii, et Chrysostomus hom. 18, in secundam ad Cor. hom. 22, in Genes. hom. 16, ad populum Antioch. hom. de Enceniis: et Cyrillus Hieros. 5. Catech. Mystagogica. Idem observasse Latinos docet Augustinus Epist. 57. quæst. 1. Epist. 59. Epist. 120. c. 19. lib. de sancta viduitate c. 16, l. 2, de bono perseverantiæ c. 13, lib. de spiritu et litera cap. 11. Sermone 44. de tempore, Cyprianus de oratione Dom. Cæsarius Arelatensis hom. 5. Rabbanus lib. I. cap. 33. FEUARD. Some of these treatises are found at length in the *Vindex Cath.**

³ dominationi, CL., VET., VOSS., but AR. etc. donationi.

⁴ vult tamen, AR. attamen.

⁵ CL., VOSS. discerent, AR. deservire; sicut et.

LIB. IV. nos quoque offerre vult munus ad altare frequenter sine intermis- M. 322.
 XXI. 5. sione. Est ergo ¹altare in cœlis, illuc enim preces nostræ et
 GR. IV. oblationes nostræ diriguntur; et templum, quemadmodum Jo-
 XXV. hannes in Apocalypsi ait: *Et apertum est templum Dei*; et taber-
 MASS. IV. naculum: *Ecce enim, inquit, tabernaculum Dei, in quo habitabit*
 XIX. 1. *cum hominibus.*

Apos. xi. 19.
 Apoc. xxi. 3.

CAP. XXXII.

Quorum typum accipiebat populus.

MUNERA autem et oblationes et sacrificia omnia in typo c. 329.
 Exod. xxv. 41. populus accepit, quemadmodum ostensum est Moysi ²in monte
 ab uno et eodem Deo, cujus et nunc in Ecclesia glorificatur
 nomen in omnibus gentibus. Sed terrena quidem, quæ sunt
 erga nos disposita, congruit typos esse eorum quæ sunt cœlestia,
 ab eodem tamen Deo facta. Nec enim aliter poterat assimilare
 spiritalium ³imaginem. Quæ autem supercœlestia, et spiritalia
 sunt, et quantum ad nos ⁴spectat, invisibilia et inenarrabilia, typos
 rursus alterorum cœlestium dicere, et alterius pleromatis, et Deum
 alterius patris imaginem esse, et errantium est a veritate, et
⁵omnimodo stultorum et hebetum. Cogentur enim hi tales, quem-
 admodum sæpenumero ostendimus, semper typos typorum, et
 imagines imaginum adinvenire, et nunquam figere animum suum
 in uno ⁶et vero Deo. Supra enim Deum factæ sunt cogitationes
 ipsorum, supergressi cordibus suis ipsum magistrum, ⁶suspensione
 quidem superelati et supergressi, veritate autem declinantes a
 vero Deo.

¹ *altare.* The only altar, of which
 IRENÆUS here speaks, is of a heavenly,
 not of an earthly structure; he says
 nothing of any *hostia* offered upon it,
 but that our prayers only and oblations
 are there presented before God. GRABE
 quotes GREG. NAZ. Or. XLII. in *Pasch.*
 Θύσωμεν τῷ Θεῷ θυσίας αἰθέρας ἐπὶ τὸ
 δῶν θυσιαστήριον, μετὰ τῆς δῶν χορηγια-
 σίας. It cannot be denied that the
 Fathers, though not the earliest, speak

of a material altar; but in more primi-
 tive times the altar was one. IGNAT. *ad*
Phil. 4, *Vind. Cath.* III. 485, and was
 therefore a spiritual and heavenly image.

² AB. here inserts *Syna*, from the
 margin.

³ AB. *imaginum . . . expectat.*

⁴ CL., VOSS., VET., AB., MERC. II.,
 al. *omnino.*

⁵ CL. omits *et.*

⁶ *suspensione*, ὑπολήψει.

CAP. XXXIII.

Quemadmodum investigabilis et incomprehensibilis ostenditur is, qui hanc quæ secundum nos est condidit creaturam.

LIB. IV.
xxxiii. 1.
GR. IV.
xxxvi.
MASS. IV.
xix. 2.

1. AD quos juste quis dicat, quemadmodum ipse sermo ¹suggerit: Quatenus super Deum extollitis cogitationes vestras, inconsiderate elati? Audistis *mensos esse cælos in palma*; dicite mihi ²mensuram, et enarrate multitudinem cubitorum innumerabilem, ³exponite mihi plenitudinem, latitudinem, et longitudinem, et altitudinem, circummensationis initium et finem, quæ non ⁴intelligit cor hominis, et non comprehendit ea. Vere enim magna sunt thesaurophylacia cœlestia: ⁵'immensurabilis est in corde Deus, et incomprehensibilis in animo, qui comprehendit terram pugillo. ⁶'Quis respicit mensuram dextræ ejus? Digitum quis cognoscit? Aut manum ejus quis ⁷intelligit, eam quæ mensurat immensa, eam quæ tendit mensura sua mensuram cœlorum, et constringit pugillo terram cum abyssis, quæ in se continet latitudinem, et longitudinem, et profundum deorsum, et altitudinem supernam universæ conditionis, quæ videtur, quæ auditur et intelligitur, et quæ invisibilis est? Et propter hoc *super omne* ⁸'initium, et potestatem, et *dominationem, et omne nomen quod nominatur* omnium quæ facta ⁹'sunt et condita sunt, existens Deus. Ipse est qui cœlos implet, et perspicit abyssos, qui est ¹⁰'etiam cum unoquoque nostrum: *Deus*, Jer. xxiii. 23. enim inquit, *appropinquans ego sum, et non Deus de longinquo. Si absconditur homo in absconsis, et ego eum non videbo?* Manus enim ejus apprehendit omnia: et ipsa est quæ cœlos quidem illuminat, illuminat etiam quæ sub cœlo sunt, et scrutatur renes et corda, et in absconsis inest et in secretis nostris, et in manifesto alit et conservat nos.

2. Si autem plenitudinem et magnitudinem manus ejus non ¹¹'comprehendit homo, quemadmodum poterit quis intelligere aut

¹ AR. *suggeretur*.

² et here expunged by MASS. is not found in the CL., AR. or VOSS. MSS.

³ AR. *intelliget... comprehendet*.

⁴ FEUARD. cites CYPR. Ep. 57: Deus nec videri potest, visu clarior est: nec comprehendi, tactu purior est: nec æstimari, sensu major est: et ideo sic eum

digne æstimamus, dum inæstimabilem dicimus.

⁵ AR. *Qui perspiciat mensuram, et dextræ ejus digitum quis cognoscit?*

⁶ AR. *intelliget. initium, ἀρχή.*

⁷ sunt, CL., VOSS.; MERO. I., AR.

⁸ AR., but CL., VOSS. et.

⁹ AR. *comprehendat*.

LIB. IV.
xxxiii. 9.
GR. IV.
xxxvi.
MASS. IV.
xix. 3.

cognoscere in corde tam magnum Deum? Quem quasi jam mensi ^{G. 330.} sint et perspexerint, et universum eum ¹decurrerint, super eum esse aliud Pleroma ²Æonum confingunt, et alterum Patrem; ad coelestia quidem non suspicientes, vere autem in profundum Bythum dementiæ descendentes: Patrem quidem dicentes suum finiri usque ad ea quæ sunt ³extra Pleroma, Demiurgum vero rursum non attingere usque ⁴ad Pleroma: et sic neutrum eorum ponunt esse perfectum et comprehendentem omnia. Deerit enim ⁵illi quidem universa quæ est extra Pleroma, mundi fabricatio; huic autem quæ est intra Pleroma, mundi fabricatio, et neuter eorum erit omnium Deus. Quoniam autem magnitudinem Dei ex his quæ ⁶ab eo facta sunt, nemo enarrare potest, hoc omnibus manifestum est: et quoniam magnitudo ejus non deficit, sed omnia ⁷continet, et pervenit usque ad nos, et nobiscum est, omnis quicunque digne Deo sapit, confitebitur.

CAP. XXXIV.

Secundum quid notus Deus, et quod ipse Pater conditor omnium per suas manus formavit hominem: et quemadmodum per actus prophetabant prophetæ futura.

1. Igitur secundum magnitudinem non est cognoscere Deum; ^{M. 253.} impossibile est enim mensurari Patrem; secundum autem dilectionem ejus, ¹hæc est enim quæ nos per Verbum ejus ²perducit ad Deum, obedientes ei semper discimus quoniam est tantus Deus,

¹ *decurrerint*, κατὰρᾶναι, at I. 85, *infamant*, AB. *decucurrerint*.

² CL. *agonum*. Cf. I. 24.

³ CLERM. and AB. *extra Pleromatis*, ἐξω τοῦ πληρώματος. AB. *usque Pleroma*.

⁴ In the ARUND. MS. *illi* is omitted. In the Valentinian system, the Platonic notion of pre-existent types was closely observed; thus the entire visible creation was present in the Divine Nus from the beginning, as an inherent Enthymema. The *mundi fabricatio*, ἐξω τοῦ πληρώματος, applies to this visible creation in which we live and have our being; the *mundi fabricatio* within, ἐνδον τοῦ πληρώματος, to the prototypal idea of all things eternally conceived in

the Divine intellect. I see no reason, therefore, for cancelling the second *mundi*, as suggested by GRABE, and effected by MASSUET, unless it is also expunged where it occurs before; in fact the ARUND. and MEBC. II. MSS. omit the word in both places, while *huic autem*...*fabricatio* is one of those *lacunæ* so common in the CLERM. MS.

⁵ *ab eo*, AB., MEBC. II., omitted in CL. and Voss.

⁶ *continet*, CLERM. MS. The same hand interlines *implet*.

⁷ CL. *hæc enim quam nos*.

⁸ *perducit*, so CLERM., AB. and Voss. al. *ducit*. This parenthetic sentence may be thus restored, αὐτὴ γὰρ ἡμᾶς ἡ διὰ τοῦ Λόγου αὐτοῦ εἰς τὸν Θεὸν ἀνάγουσα.

et ipse est qui per semetipsum constituit, et ¹elegit, et adornavit, et continet omnia: in omnibus autem ²et nos, et hunc mundum, qui est secundum nos. Et nos igitur cum his quæ continentur ab eo, facti sumus. Et hic est de quo Scriptura ait; *Et plasmavit Deus hominem, limum terræ accipiens, et insufflavit in faciem ejus flatum vitæ.* Non ergo angeli fecerunt nos, ³nec nos plasmaverunt, nec angeli potuerunt imaginem facere Dei, nec alius quis præter Verbum Domini, nec virtus longe absistens a Patre universorum. Nec enim indigebat horum Deus ad faciendum quæ ipse apud se ⁴præfinierat fieri, quasi ipse suas non haberet ⁵manus. Adest enim ei semper Verbum et Sapientia, Filius et Spiritus, per quos, et in quibus omnia libere et sponte fecit, ⁶ad quos et loquitur, dicens: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram;* ipse a semetipso substantiam creaturarum, et exemplum factorum, et figuram in mundo ornamentorum accipiens.

LIB. IV.
xxxiv. l.
GR. IV.
xxviii.
MASS. IV.
xx. l.
Gen. ii. 7.

2. Καλῶς οὖν εἶπεν ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα· Πρῶτον οὖν πάντων πίστευσον ὅτι εἰς ἐστὶν ὁ Θεὸς, ὁ τὰ πάντα κτίσας, G. 331. Euseb. H. E. v. 8, § 2. Herm. P. L. II. M. 1.

2. Bene ⁸igitur pronuntiavit scriptura quæ dicit: Primo omnium crede, quoniam unus est Deus, qui omnia ⁹constituit, et

¹ *elegit* is preferred by MASSUET to GRABE'S AR. reading *fecit*, for it is found in the CLERM. and VOSS. MSS., and has an appropriate bearing upon the Valentinian notion that the Demiurge created all things according to certain types furnished to him from above, although unconsciously to himself. He created, therefore, but according to a predestined plan imposed upon him.

² *et nos*, AR., omitted in CL., VOSS., MASS., but the sequel requires the words.

³ CL., VOSS. *neque pl. nos, neque.*

⁴ *præfinierat*, AR. agrees better with *πρώρισε* than *prædefnierat*, as printed by MASSUET, from the CLERM. MS.

⁵ *manus.* *Hic ut et lib. v. cap. i. et xxviii. Filium et Spiritum Sanctum Dei manus dicit; quia, ut mox explicat, per eos, et in iis, omnia libere et sponte fecit.* MASSUET.

⁶ Whatever opinion we may form of this ancient interpretation of Gen. i. 25,

the fact is clear that IRENÆUS believed the Father, Son, and Holy Spirit to be conjointly the Creator of all things. *Parallela sunt verba Theophili Antiocheni lib. II. ad Autolyicum pag. 114. edit. Oxon. "Ἐτι μὴν καὶ ὡς βοηθείας χρήζων ὁ Θεὸς εὐρίσκειται λέγων· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν οὐκ ἄλλω δὲ τινι ἐληκε, ποιήσωμεν, ἀλλ' ἡ τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ καὶ τῷ ἑαυτοῦ σοφίᾳ. Ubi perinde ut Irenæus, Filium, Verbi, Spiritum S., Sapientiæ nomine designat, sicut et paulo ante, pag. 106, mentionem facit τριᾶδος, τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ λόγου αὐτοῦ, καὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ. Confer vero ipsum Irenæum I. 19 [I. p. 189]. GR.*

⁷ *ἡ γραφή*, here means the Pastor of Hermas, from which primitive work the citation is made. So the Ep. of CLEMENT is called *Scriptura*, p. 11, n. 3.

⁸ *igitur pronuntiavit.* The first word as in CLERM., AR. and VOSS., which MSS. altogether omit the second.

⁹ AR. *fecit et constituit et consumm.*

LIB. IV.
xxxiv. 2.
GR. IV.
xxxvii.
MASS. IV.
xx. 2.

καὶ καταρτίσας, *καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα.*

• Athanas.
de Decret.
syn. Nic.

Mal. ii. 10.

Ephes. iv. 6.

Matt. xi. 27.

Apoc. iii. 7.

Apoc. v. 3.

Joh. i. 14.

1 Pet. ii. 22.

Colos. i. 18.

consummavit, et fecit ex eo quod non erat, ut essent omnia: Omnium capax, et qui a nemine capiat. Bene autem et in prophetis Malachias ait: *Nonne unus Deus qui constituit nos? Nonne Pater unus est omnium nostrum?* Consequenter autem et Apostolus ait: *Unus Deus*, inquit, *Pater, qui super omnes, et in omnibus nobis.* Similiter autem et Dominus: *Omnia mihi*, inquit, *tradita sunt a Patre meo*; manifeste ab eo qui omnia fecit: non enim aliena, sed sua tradidit ei. In omnibus autem nihil subtractum est: et propter hoc idem est Judex viventium et mortuorum, *habens clavem David*: *aperiet, et nemo claudet: claudet, et nemo aperiet.* Nemo enim alius poterat nec in cœlo, nec in terra, nec ²sub terra aperire paternum librum, nec videre eum, nisi agnus qui occisus est, et sanguine suo redemit nos, ab eodem, qui omnia Verbo fecit et Sapientia adornavit, accipiens omnium potestatem, quando *Verbum caro factum est*, ³ut quemadmodum in cœlis principatum habuit Verbum Dei, sic et in terra haberet principatum, quoniam homo justus, *qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus*; principatum autem habeat eorum quæ sunt sub terra, ipse primogenitus mortuorum factus, et ut videant omnia, quemadmodum prædiximus, suum Regem: et ut in ⁴carne Domini ⁵nostri occurrat paterna lux, et a carne ejus rutila veniat in nos, et sic homo deveniat in incorruptelam, circumdatus paterno lumine.

Prov. iii. 19,
20.

Prov. viii.
22-25.

3. Et quoniam Verbum, id est Filius, semper cum Patre erat, per multa demonstravimus. Quoniam autem et Sapientia, quæ est Spiritus, erat apud eum ante omnem constitutionem, per Salomonem ait: *Deus sapientia fundavit terram*, ⁶*paravit autem cœlum prudentia. Sensus ejus abyssi eruperunt, nubes autem manaverunt ros.* Et rursus autem: *Dominus creavit me prin-*

¹ A.R. has these verbs in the present.

² A.R. *subter*. CL., Vo. *subtus* terram.

³ A.R. *et*.

⁴ *carne*, A.R. This seems preferable to *carne* as found in the CLERM. MS. καὶ ἵνα ἐπὶ τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν πάντα τὰ φῶς τὸ πατρικόν.

⁵ A.R. loses *ἡ* in the preceding word.

⁶ A.R. *et paravit cœlum*.

⁷ This text gave great confidence to the Arian party in the fourth century;

disputants, generally speaking, failed to recur to the Hebrew, although, at an early period of the controversy, EUSEBIUS indicated the inaccuracy of the LXX. translation. He says, c. *Marc. de E. Th.* III. 2: *Εἰ γοῦν τις ἐξακριβώσαιτο τὸν ἀληθῆ νοῦν τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, εὗροι ὅτι τὴν Ἑβραϊκὴν ἀνέγνωσαν, οὐ περιέχουσιν τὸ, ἔκτισέ με, διόπερ οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἐρμηνευτῶν ταύτῃ τις κέχρηται τῇ λέξει: αὐτίκα δ' ὅτι μὲν Ἀκύλας,*

cupium viarum suarum in opera sua, ante ¹sæcula fundavit me, ²in initio antequam terram faceret, priusquam abyssos constitueret, et priusquam procederent fontes aquarum, antequam montes confirmarentur: ante omnes autem colles genuit me. Et iterum: Cum pararet cælum, eram cum illo, ³et cum firmos faceret fontes abyssi, quando fortia faciebat fundamenta terræ, eram apud eum aptans. Ego eram cui adgaudebat, quotidie autem lætabar ante faciem ejus in omni tempore, cum lætaretur orbe perfecto, et ⁴jocundaretur in filiis hominum.

LIT. IV.
xxxiv. 3.
GR. IV.
xxxvii.
MASS. IV.
xx. 3.

Prov. viii.
27-31.

M. 254. 4. Unus igitur Deus, qui Verbo et Sapientia fecit et ⁵adaptavit omnia: hic est autem Demiurgus, qui et mundum hunc attribuit humano generi, qui secundum magnitudinem quidem ignotus est omnibus his qui ab eo facti sunt: nemo enim investigavit altitudinem ejus, nec ⁶veterum qui quieverunt, nec eorum qui nunc sunt, secundum autem dilectionem cognoscitur semper per eum, per quem constituit omnia. Est autem hic Verbum ejus Dominus noster Jesus Christus, qui ⁷novissimis temporibus homo in hominibus factus est, ut finem conjungeret principio, id est, hominem Deo. Et propterea prophetæ ab eodem Verbo propheticum accipientes charisma, prædicaverunt ejus secundum carnem adventum, per quem commixtio et communio Dei et hominis secundum placitum Patris facta est, ab initio prænunciante Verbo Dei, quoniam videbitur Deus ab hominibus, et conversabitur cum eis super terram, et colloqueretur, et adfuturus

Baruch iii. 37.

Κύριος ἐκτίησάτῃ με κεφάλαιον τῶν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰρηκεν ὁ δὲ Σύμμαχος, Κύριος ἐκτίησάτῃ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ ὁ δὲ Θεοδοσίων, Κύριος ἐκτίησάτῃ με ἀρχὴν ὁδοῦ αὐτοῦ καὶ ἔχοι γ' ἂν λόγον ἢ ἐρμηνεία. ... Ἐνθεν καὶ ὁ πρωτόπλαστος Ἀδὰμ, ὅτε τὸν ἐν ἀνθρώποις πρῶτον Τιδὸν ἐκτίησας, ἐλέχθη καὶ ἐπ' ἐκείνῳ, ἐκτισάμην ἀνθρώπον διὰ τοῦ Θεοῦ τῆς Ἑβραϊκῆς φωνῆς, ἀπὸ τοῦ, ἐκτισάμην, Κανίθει, περιεχούσης. The word תִּיָּר in fact is used in the same sense in the book of Proverbs of the Wisdom of God the Father, the Eternal Word, as in the book of Genesis of the firstborn of Eve, viz. as denoting possession by parental generation. The reader may see this point fully discussed, in a *Prælectio Academica* upon this text, published at Cambridge by the editor in 1848, and cf. תִּיָּר, Gen. iv. 1, and 157.5.

¹ AR. *sæculum*.

² In initio antequam terram faceret. *Loco horum in Voss. legitur: priusquam abyssos constituerit. Sed utrumque retinendum esse, ex ipso Salomonis textu patet, quem bis cum utroque commate allegat Justinus Martyr in Dialogo cum Tryph. §§ 61, 129. Videtur autem hic alterum occasione repetiti verbi ποιῆσαι excidisse.* GR. The words are also omitted in the CL. MS. MASS. receives both members into his text, as above. AR. omits in.

³ The words of Solomon are not quoted fully, as the reader will perceive.

⁴ VOSS., MERC. I. *jocundabatur*.

⁵ VOSS. *aptavit*.

⁶ *veterum* omitted by CLERM. and VOSS. *qui quieverunt* by the AR. and τῶν κεκοιμημένων may have been a gloss.

⁷ AR. inserts in.

LIB. IV.
xxxiv. 4.
GR. IV.
xxxvii.
MASS. IV.
xx. 4.

Luc. I. 71 et
75.

esset ¹suo plasmati, salvans illud, et perceptibilis ab eo, et liberans G. 332. nos de manibus omnium odientium nos, ¹hoc est, ab universo transgressionis spiritu: et faciens nos servire sibi in sanctitate et justitia omnes dies nostros, uti complexus homo Spiritum Dei, in gloriam cedat Patris.

Matt. v. 8.

Exod. xxxiii.
20.

Luc. xviii. 27.

5. Hæc prophetice significabant prophetæ, sed non quemadmodum quidam dicunt, invisibili Patri omnium existente, alterum esse eum, qui a prophetis videretur. ²Hoc autem dicunt, qui in totum, quid sit prophetia, nesciunt. Nam prophetia est prædicatio futurorum, id est, eorum quæ post erunt, præsignificatio. Præsignificabant igitur prophetæ quoniam videbitur Deus ab hominibus; quemadmodum et Dominus ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Sed secundum magnitudinem quidem ejus, et mirabilem gloriam, *nemo videbit Deum, et vivet*; incapabilis enim Pater: secundum autem dilectionem et humanitatem, et quod omnia possit, etiam hoc concedit iis qui se diligunt, id est, videre Deum, quod et prophetabant prophetæ. Quoniam *quæ impossibilia apud homines, possibilia apud Deum.* Homo etenim a se non ³videt Deum. Ille autem volens videtur 'ab hominibus, a quibus vult, et quando vult, et quemadmodum vult. Potens est enim in omnibus Deus: visus quidem tunc per Spiritum ⁵prophetice, visus autem et per Filium adoptive, videbitur autem et in Regno cælorum paternaliter, Spiritu quidem præparante hominem in ⁶Filium Dei, Filio autem adducente ad Patrem, Patre autem incorruptelam donante in æternam vitam, quæ unicuique evenit ex eo quod videat Deum.

Joh. Damasc.
Parall.
Halleix. v.
Iren. Anton.
Mellæ. Serm.
I. de F.

6. "Ὅσπερ οἱ βλέποντες τὸ φῶς, ἐντός εἰσι τοῦ φωτός, καὶ τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ μετέχουσιν· οὕτως οἱ βλέποντες τὸν Θεόν, ἐντός εἰσι τοῦ Θεοῦ, μετέχοντες αὐτοῦ

6. Quemadmodum ¹videntes lumen intra lumen sunt, et claritatem ejus percipiunt: sic et qui vident Deum, intra Deum sunt, percipientes ejus claritatem. ⁸Vivificat autem eos claritas:

¹ AR. inserts here *hoc est universo*, and omits the words from the following line.

² *hoc autem dicunt*, AR., MERC. II., GR., omitted in CL., VOSS. and MASS.

³ *videt... videtur*. CLERM. and VOSS. *videbit... videbitur*. Cf. 72, 2.

⁴ *ὁρά*, AR., GR., but VOSS., CL., MASS. *videtur hominibus, quibus*.

⁵ AR., GR., al. *prophetice*.

⁶ CL., VET., VOSS. *Filio*. AR. etc. as above.

⁷ *enim* has been cancelled, as omitted in the CLERM. and VOSS. MSS. Neither does the Greek text indicate it.

⁸ *vivificat... Deum*; this member is omitted in the CLERMONT and VOSS.

τῆς λαμπρότητος ζῶης οὖν μεθέξουσιν οἱ ὀρώντες Θεόν. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἀχώρητος καὶ ἀκατάληπτος καὶ ἀόρατος, ὀρώμενον ἑαυτὸν, καὶ καταλαμβανόμενον, καὶ χωρούμενον τοῖς ¹πιστοῖς παρέσχεν ἵνα ζωοποιήσῃ τοὺς χωροῦντας καὶ βλέποντας αὐτὸν ¹διὰ πίστεως. Ὡς γὰρ τὸ μέγεθος αὐτοῦ ἀνεξιχνίαστον, οὕτως καὶ ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ ἀνεξήγητος, δι' ἧς βλέπόμενος ἐνδίδωσι . . . ²τοῖς ὀρώσιν αὐτόν. Ἐπεὶ ζῆσαι ἄνευ ζῶης οὐχ οἷόν τε ἦν ἡ δὲ ὑπαρξίς τῆς ζῶης ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ περιγίνεται μετοχῆς· μετοχὴ δὲ Θεοῦ ἐστὶ τὸ γινώσκειν Θεὸν, καὶ ἀπολαβεῖν τῆς χρηστότητος αὐτοῦ.

LIB. IV.
xxxiv. 6.
GR. IV.
xxxvii.
MASS. IV.
xx. 5.

percipiunt ergo vitam, qui vident Deum. Et propter hoc incapabilis, et incomprehensibilis, ³[et invisibilis] visibilem se et comprehensibilem, et capacem hominibus præstat, ut vivificet percipientes et videntes se. Quemadmodum enim magnitudo ejus investigabilis ⁴est, sic et benignitas ejus inenarrabilis: per quam visus vitam præstat iis qui vident eum. Quoniam vivere sine vita impossibile est: subsistentia vitæ autem de Dei participatione evenit: participatio autem ⁵Dei est videre Deum, et frui benignitate ejus; ⁶et homines igitur videbunt Deum, ut vivant, per visionem immortales facti et pertingentes usque ⁶in Deum. Quod, sicut prædixi, per prophetas figuraliter manifestabatur, quoniam videbitur Deus ab hominibus qui portant Spiritum ejus, et semper adventum ⁷ejus sustinent. Quemadmodum et in Deuteronomio Moses ait: *In die ista videbimus, quoniam loquetur Deus ad hominem, et vivet.* Quidam enim eorum videbant Spiritum propheticum et operationes ejus in omnia genera charismatum ⁹effusas: alii vero adventum Domini, et eam quæ est ab initio ¹⁰administrationem,

Deut. v. 24.

. 333.

MSS., but the Greek text, though defective, in a certain measure attests its genuineness.

¹ πιστοῖς. The translator read *ἀνθρώποις*, and omits *διὰ πίστεως*, but the Greek text makes by far the better sense.

² *Suppl. τὴν ζῶην.*

³ *et invisibilis*, inserted by MASSUET, from the Greek.

⁴ *est*, expunged by GRABE, and restored by MASS. is retained, for the CLERM. and AR. MSS. both have it.

⁵ AR. omits *Dei*. *Et*, CL., VOSS.

⁶ CLERM. *ad*.

⁷ I restore, with MASSUET, *ejus*, as in the CLERM. and VOSS. MSS., in the place of *Christi*, AR. It is probable that the pronoun was read as *Jesus*, for which *Christi* was then substituted. But the manifestation of God is the subject now under consideration.

⁸ AR., VOSS. *loquitur*.

⁹ MASSUET first, *effusas*, from the VOSS. MS. The concord also would be with *πραγματείας*. AR. *effusa*.

¹⁰ *administrationem*, *οἰκονομίαν*, though GRABE prefers *διακονίαν*.

LIB. IV.
xxxiv. 6
GR. IV.
xxxvii.
MASS. IV.
xx. 6

Osee xii. 10.

1 Cor. xii.
4-7.

Joh. I. 18.
Cf. p. 221,
n. 4.

per quam ¹perfecti voluntatem Patris, ²quæ est in coelis, et quæ est in terris: alii vero et glorias paternas temporibus aptas, et ipsis qui videbant, et ³qui tunc audiebant, et omnibus qui deinceps audituri erant. Sic igitur manifestabatur Deus: per omnia enim hæc Deus Pater ostenditur, Spiritu quidem operante, Filio vero ⁴administrante, Patre vero comprobante, homine vero ⁴consummato ad salutem. Quemadmodum et per prophetam Osee ait: *Ego*, M. 255 inquit, *visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum*. Apostolus autem idipsum exposuit, dicens: *Divisiones autem charismatum sunt, idem autem Spiritus: et divisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus: et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem*. Sed quoniam qui omnia in omnibus operatur, Deus est, ⁶qualis et quantus est, invisibilis et inenarrabilis est omnibus quæ ab eo facta sunt, incognitus autem nequaquam: omnia enim per Verbum ejus discunt, ⁷quia est unus Deus Pater, qui continet omnia, et omnibus esse præstat, quemadmodum in Evangelio scriptum est: *Deum nemo vidit unquam: nisi unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit*.

7. ⁸Enarrat ergo ab initio Filius Patris, quippe qui ab initio est cum Patre, qui et visiones propheticas, et divisiones charismatum, et ministeria sua, et Patris glorificationem consequenter et composite ostenderit humano generi, apto tempore ad utilitatem. ⁹Ubi est enim consequentia, illic et constantia: et ubi constantia, illic et pro tempore: et ubi pro tempore, illic et utilitas: et propterea Verbum dispensator paternæ gratiæ factus est ad utilitatem hominum, propter quos fecit tantas dispositiones, hominibus quidem ostendens Deum, ¹⁰Deo autem exhibens hominem:

¹ CLERM., al. *fecit*. AR. *perfecti*.

² GRABE considers *quæ* to refer to administrationem, not to voluntatem; but the allusion to the words of the Lord's Prayer is too plain to allow of such an explanation.

³ qui... omnibus, AR., al. *hominibus*.

⁴ ministrante, CL., VOSS., AR. *consummante*, AR.

⁵ autem, Syr. 𐤒, but CL., VOSS. et idem. AR. simply *idem*.

⁶ qualis et quantus, CL., VOSS. For et, AR. est.

⁷ quia, CL., VOSS. qui, AR.

⁸ AR. et narrat.

⁹ Horum sensus clarior evadit e verbis Græcis, quæ non dubito fuisse sequentia: *ὅπου γὰρ ἐστὶ ἀκολουθία, ἐκεῖ καὶ εὐστάθεια· καὶ ὅπου εὐστάθεια, ἐκεῖ καὶ κατὰ χρόνον (ἢ ἐπικαιρία) καὶ ὅπου κατὰ χρόνον (ἐπικαιρία), ἐκεῖ καὶ συμφέρον*. GRABE.

¹⁰ Deo autem. Sic legendum monuit doctissimus BULLUS in *Defensione Fidei Nicænæ* pag. 469, et sic quoque scriptum reperi in ARUND. cum reliqua exemplaria perperam habeant, Deum. Quippe illam

et invisibilitatem quidem Patris custodiens, ne quando homo fieret contemtor Dei, et ut semper haberet ad quod proficeret; visibilem autem rursus hominibus per multas dispositiones ostendens Deum, ne ¹in toto deficiens a Deo homo, cessaret esse. Gloria enim Dei vivens homo: vita autem hominis visio Dei. Si enim quæ est per conditionem ostensio Dei vitam præstat omnibus in terra viventibus, multo magis ea quæ est per Verbum manifestatio Patris, vitam præstat his qui vident Deum.

LIB. IV.
xxxiv. 7.
GR. IV.
xxxvii.
MASS. IV.
xx. 7.

8. Quoniam ergo Spiritus Dei per prophetas futura significavit, præformans ²nos et præaptans ad id ut subditi Deo simus, futurum autem erat, ut homo per sancti Spiritus beneplacitum videret; necessario oportebat eos, per quos futura prædicabantur, videre Deum, quem ipsi hominibus videndum intimabant: uti non solum dicatur prophetice Deus, et Dei Filius, et Filius, et Pater, sed et ut videatur omnibus membris sanctificatis et edoctis ea quæ sunt Dei, ut ³præformaretur et præmeditaretur homo applicari in eam gloriam quæ postea revelabitur his qui diligunt Deum. ⁴Non enim ⁵solum sermone prophetabant prophetæ, sed et visione, et conversatione, et actibus quos faciebant, secundum id quod suggerbat Spiritus. Secundum hanc igitur rationem invisibilem videbant Deum, quemadmodum ⁶et Esaias ait: *Regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis*; significans, quoniam videbit oculis Deum homo, et vocem ejus audiet. Secundum hanc igitur rationem et Filium Dei hominem videbant conversatum cum hominibus, id quod futurum erat prophetantes, eum qui nondum aderat, adesse

Real. vi. 5.

lectionem plane confirmant ista, quæ supra III. xx. (p. 101), *exstant*, Græca: Καὶ Θεῷ μὲν παραστήσαι τὸν ἄνθρωπον, ἀνθρώποις δὲ γνωρίσαι τὸν Θεόν. GRABE.

¹ in toto, CLERM., VOSS., al. totum.

² nos is added from the CL. and AR.

³ præformaretur et præmeditaretur.

The reading of GRABE is retained. MASSUET reading *meditaretur*, as in CLERM. and VOSS. XEN. Ath. R. i. 20, has the verb *προμελετᾶν* in much the same sense, only in the active voice; ὡς οὐδὲν τε εἰσβάτες εἰς ναῦς, δρε ἐν πάντι τῷ βίῳ προμεμελετηκότες. The same compound word also is interpreted by the Scholiast on the *Theom.* 1188, by *μελετᾶν, ἀσκεῖν, γυμνάζειν*. Hence we may collect that the meaning of the word here is *dis-*

ciplined beforehand, the passage running in the original, *ὡς προμορφωθῆναι καὶ προμελετηθῆναι ὁ ἄνθρωπος προσέχεσθαι τῇ δόξῃ*. Cf. *μελετᾶν*, I. 86, 1, and 403, G. *μεμελετηκῦαν*, 450, G. *meditationis*.

⁴ *Elegans est Augustini ea de re sententia hic*, Patrum illorum non tantum lingua, verum etiam vita, prophetica fuit, lib. IV. *contra Faustum cap. 2, et lib. XXII. cap. 23. Tertullianus etiam*: Sicut vocibus, ita et rebus propheta-tum est, lib. *de Resurrectione Carnis*. FRUARD.

⁵ MASSUET has *solo*; the Greek words doubtless were, οὐ μόνον γὰρ τῷ λόγῳ. Still the CLERM. and VOSS. are in his favour. AR. *solum sermonē*.

⁶ et, AR.

LII. IV.
xxxiv. 8.
GR. IV.
xxxvii.
MASS. IV.
xx. 8.

Pa. xxi. 16.

Deut. iv. 24.

Exod. xxxiv.
6, 7.

LXX. iv
eidei.
Num. xii. 8.
Exod. xxxiii.
11.

Exod. xxxiii.
20-22.

Matt. xvii. 3.

3 Reg. xix.
11, 12.

dicentes, et impassibilem passibilem annuntiantes, et eum qui G. 33
tunc in cœlis, in limum mortis descendisse dicentes. Et reliquas
autem ejus recapitulationis dispositiones, quasdam quidem per
visiones videbant, quasdam per verbum annuntiabant, quasdam
vero per operationem typice significabant, quæ quidem videnda
erant, visibiliter videntes; quæ vero audienda erant, sermone præ-
conantes; quæ vero agenda erant, operatione perficientes; universa
vero prophetice annuntiantes. Propterea et Moyses transgressori
quidem Legiſ populo igneum Deum esse dicebat, igneum a Deo
diem superduci eis minitans; his ¹vero qui erga Deum timorem
habebant, *Dominus Deus*, dicebat, *misericors, et pius, ²et mag-*
nanimus, et magnæ miserationis, et verax, et justitiam servans et
misericordiam in millia, auferens injustitias, et nequitias, et peccata.

9. Et Verbum quidem loquebatur Moysi apparens in con-
spectu, *quemadmodum si quis loquatur ad amicum suum.* Moyses
vero cupivit manifeste videre eum qui secum loqueretur, et dictum
est ei: *Sta in loco alto petrae, et manu mea contegam super te.*
Quando vero transierit claritas mea, tunc videbis quæ sunt pos-
teriora mea; facies autem mea non videbitur tibi: non enim
videt homo faciem meam, et vivet; utraque significans, quoniam et
³impossibilis est homo videre Deum, et quoniam per sapientiam
Dei in novissimis temporibus videbit ⁴eum homo, in altitudine
petrae, hoc est, in eo qui est secundum hominem ejus ⁵adventu.
Et propter hoc ⁶facie ad faciem confabulatus est cum eo in alti-
tudine montis, adistente etiam Helia, quemadmodum Evangelium
retulit, restituens in fine pristinam repromissionem. Non igitur
manifeste ⁷ipsam faciem Dei videbant prophetæ, sed dispositiones
et mysteria, ⁸per quæ inciperet homo videre Deum. Quemad-
modum et Helia dicebatur; *Exies cras, et stabis in conspectu*
Domini, et ecce, Dominus transiet, et ecce spiritus magnus et fortis,
qui dissolvit montes, et conteret petras in conspectu Domini, et non
in spiritu Dominus; et post spiritum terræ motus, et non in terræ
motu Dominus: et post terræ motum ignis, et non in igne Dominus:
et post ignem vox auræ tenuis. ⁹Per hæc enim et prophetae valde
indignans propter transgressionem populi et propter interfectionem M. 25
prophetarum, ¹⁰edocebatur mitius agere, ac secundum hominem

¹ vero omitted in the Cl. Dñm. AR.

² AR. *adventus, ipsi*, and omits *per*.

³ The CLERM. omits *et magnani-*
mus.

⁴ Cf. TERT. c. Marc. IV. 22, *adv.*

Prax. 14, Cyr. Hier. *Catech. x.*

⁵ ἀδύνατος, *impotens.* GRABE.

⁷ CLERM. *post.*

⁶ cum, CLERM., AR., VOSS., al. *Deum.*

⁸ AR. *et docebatur.*

adventus Domini significabatur futurus post illam legem quæ data est per Moysem, mitis et tranquillus, in quo nec calamum quassatum confregit, nec linum fumigans exstinxit. Ostendebatur autem et regni ejus mitis et pacifica requietio. Post enim spiritum qui conterit montes, et post terræ motum, et post ignem, tranquilla et pacifica regni ejus adveniunt tempora, in quibus cum omni tranquillitate Spiritus Dei vivificat et auget hominem. Manifestius autem adhuc ¹et per Ezechielem factum est, quoniam ex parte dispositiones Dei, sed non ipsum videbant prophetæ ¹proprie Deum. Hic enim Dei cum vidisset visionem, et cherubim, et rotas eorum, et universæ progressionis ejus mysterium cum retulisset, et similitudinem throni cum vidisset super eos, et super thronum similitudinem quasi ¹figuræ hominis, et illa quidem quæ erant super lumbos ejus, quasi figuram electri, ²quæ autem deorsum, quasi visionem ignis, et reliquam universam thronorum visionem manifestans, ne quis putaret forte eum in his proprie vidisse Deum, intulit: *Hæc visio similitudinis gloriæ Domini.* LIB. IV. xxxiv. 9.
GR. IV. xxxvii.
MASS. IV. xx. 10.
Matt. xli. 30.
ex Esai. xlii. 3.
Ezech. i. 1
seq.
Ezech. ii. 1.

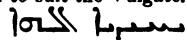
10. Igitur si neque Moyses vidit Deum, nec Helias, nec Ezechiel, qui multa de cœlestibus viderunt; quæ autem ab his videbantur, erant similitudines claritatis Domini, et prophetiæ futurorum: manifestum est, quoniam Pater quidem invisibilis, de quo et Dominus dixit: *Deum nemo vidit unquam.* Joh. i. 18. Verbum autem ejus, quemadmodum ³volebat ipse, et ad utilitatem videntium, claritatem monstrabat Patris, et dispositiones exponebat; quemadmodum et Dominus dixit: ⁴*Unigenitus Deus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit;* et ipse autem interpretatur Patris Verbum, utpote dives, et multus existens, non in una figura, nec in uno caractere videbatur videntibus eum, sed secundum dispensationum ejus causas sive efficaciam, sicut in Daniele scriptum est. Aliquando enim cum his qui erant circa ⁵Ananiam, Azariam, Misaelem, videbatur adsistens eis in fornace ignis, et in camino, et liberans eos de igne: *Et visio, inquit, quarti similis Filio Dei.* Dan. iii. 26.

¹ AR. omits *et*; for *proprie* it has *priores*; and for *figuræ*, *figuram*.

² *quæ... ignis*, six words carelessly omitted in the CLERM. MS.

³ AR. *volebat ipse*, CL. *volebant, et ad*.

⁴ *Unigenitus Deus*. The text previously quoted indicated *μονογενὴς υἱός*, p. 218; but the agreement of the Syriac version induces the belief that the pre-

sent reading was that expressed by *IRENÆUS*, and that the previous quotation has been corrected to suit the Vulgate. The Syriac has *Unigenitus Deus*. The former reading however occurs, p. 44. Compare also S. AUGUST. *Lib. ad Paulin. de vid. D. Ep.* 147.

⁵ TEXT. c. *Marc. IV. 10.*

LIB. IV.
xxxiv. 10.
GR. IV.
xxxvii.
MASS. IV.
xx. 11.

Dan. ii. 34,
35.
Dan. vii. 13,
14.

Aliquando autem ¹*lapis a monte abscissus sine manibus*, et percutiens temporalia regna, et ventilans ea, et ipse replens universam terram. Rursum hic idem videtur quasi Filius Hominis in nubibus caeli veniens, et appropinquans ad Veterem Dierum, et sumens ab eo universam potestatem, et gloriam et regnum. *Et potestas*, inquit, *ejus potestas æterna, et regnum ejus non interibit*.

11. Sed et Johannes Domini discipulus in Apocalypsi sacerdotaletm et gloriosum regni ejus videns adventum: *Conversus sum*, inquit, *videre vocem quæ loquebatur* ²*mecum, et conversus vidi septem candelabra aurea, et inter candelabra similem Filio Hominis indutum podere, et cinctum ad mammas zonam auream. Caput autem ejus et capilli albi, quemadmodum lana alba, quomodo nix; et oculi ejus ut flamma ignis; et pedes ejus similes chalcolibano, quemadmodum in camino* ³*succensus est. Et vox ejus quasi vox aquarum, et habet stellas septem in manu dextera sua, et de ore ejus romphæa ex utraque parte acuta exibat, et facies ejus quemadmodum sol fulgens in virtute sua*. In his enim aliquid ⁴*a Patre clarum ejus significat, ut caput: aliquid vero sacerdotale, ut* ⁵*podere: (et propter hoc Moyses secundum hunc typum vestivit pontificem) aliquid vero ad finem, quemadmodum chalcolibanum in camino succensum, quod est fortitudo fidei, et perseverabile orationum, propter adveniēns in fine temporum succensionis incendium. Johanne vero non sustinente visionem, (Cecidi, enim inquit, ad pedes ejus quasi mortuus, ut fieret, quod scriptum est: Nemo videt Deum et vivet) et vivificans eum Verbum, et admonens, quoniam ipse est in cujus pectore recumbebat ad coenam, interrogans quis esset qui* ⁷*inciperet eum tradere, dicebat: Ego sum primus et* ⁸*novissimus, et qui vivo, et fui mortuus, et ecce vivo in sæcula sæculorum, et habeo*

Exod. xxviii.
4, et Levit.
viii. 7.

Apoc. i. 17.
Exod. xxxiii.
20.

Joh. xlii. 25.

Apoc. i. 17,
18.

¹ TERT. adv. Jud. 3, c. Marc. III. 7.

² *mecum* omitted in the AR.

³ *succensus est. Irenæus videtur legisse πεπυρωμένω, nisi forte Interpreter, aut Scriba, Latinam potius S. Apocalypseos versionem, quam Irenæi textum secutus sit. GRABE. In N. T. we read πεπυρωμένοι. The CLERM. omits est.*

⁴ AR. a Patre ejus clarum.

⁵ MASSUET says: *Exigit constructio legatur podere, in nominativo casu, podere, poderes; quod quamvis analogiæ Græcæ repugnet, tolerabilius tamen quam poderem in accusativo. The AR. MS. here, as above, reads podere, the legi-*

time Greek accusative. The entire period may be thus restored: ἐν τοῦτοις γὰρ, ἐνδοξόν τι ἀπὸ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἀνίσταται, ὡς κεφαλὴν ἱερατικὸν δέ τι, ὡς ποδήρη, (καὶ διὰ τοῦτο Μωϋσῆς κατὰ τὸνδε τὸν τύπον ἰμάτισεν τὸν Ἀρχιερέα) τί δὲ ἐπὶ τὸ τέλος χαλκολίβανον ὡς, ἐν καμίνῳ πεπυρωμένον (δὲ ἐστὶ τῆς πίστεως δύναμις, καὶ τὸ ἐμμένει τῶν προσευχῶν), διὰ τὸν ἐπίοντα ἐν τέλει τῶν αἰώνων τῆς κατακαύσεως ἐμπρησμόν.

⁶ CL., VOSS., AR. *propterea* from the following initial vowel.

⁷ ἐμελλε παραδιδόναι. AR. *et dicebat.*

⁸ CL., VOSS. repeat *ego*, and AR. *sum*.

claves mortis et inferorum. Et post hæc in secunda visione eundem Dominum videns: *Vidi enim, inquit, in medio throni, et quatuor animalium, et in medio presbyterorum, agnum stantem quasi occisum, habentem cornua septem, et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, dimissi in ¹omnem terram.* Et rursum de eodem ipso agno ait: *Et ecce equus albus, et qui sedebat super eum vocabatur fidelis et verus, et per justitiam judicat et pugnât, et oculi ejus sicut flamma ignis, et in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo scit nisi ipse: et circumamictus vestimentum aspersum sanguine, et vocatur nomen ejus Verbum Dei.* Et exercitus cæli sequebantur ²eum in equis albis, vestiti byssinum album mundum: et ³de ore ejus procedit romphæa acuta, ut in ea percutiat gentes: et ipse pascet eos in virga ferrea, et ipse calcât lacum vini furoris iræ Dei omnipotentis; et habet super vestitum, et super femur suum, nomen scriptum, *Rex Regum et Dominus Dominorum.*

257. Sic semper Verbum Dei velut lineamenta rerum futurarum habet, et velut species dispositionum Patris hominibus ostendebat, docens nos quæ sunt Dei.

LIB. IV.
xxxiv. 11.
GR. IV.
xxxvii.
MASS. IV.
xx. 11.

Apoc. v. 6.

Apoc. xix. 11
—17.

12. Non solum autem per visiones quæ videbantur, et ⁴per sermones qui præconabantur, sed et in operationibus visus est prophetis, ut per eos præfiguraret et præmonstraret futura. Propter quod et Osee ⁵prophetes accepit uxorem fornicationis, per operationem prophetans, quoniam fornicando fornicabitur terra a Domino, hoc est, qui super terram sunt homines; et de hujusmodi hominibus beneplacitum habebit Deus assumere Ecclesiam sanctificandam communicatione Filii ejus, sicut et illa sanctificata est communicatione prophetæ. Et propter hoc Paulus sanctificatam ait infidelem mulierem in viro fidei. Adhuc etiam filios suos nominavit propheta, *Non misericordiam ⁶consecuta, et Non populus:* ut, quemadmodum Apostolus ait, *fiat qui non populus, populus: et ⁶ea quæ non est misericordiam consecuta, misericordiam consecuta: et in loco ⁷eliberata, in quo vocabatur non populus, ibi vocabuntur filii Dei vivi.* Id quod a propheta typice per operationem factum

Osee i. 2, 3.

1 Cor. vii. 14.

Osee i. 6 et
9.
Rom. ix. 25,
26, ex Osee
i. 10, et ii. 23.

¹ omnem, CLERM., AR. and Vulg., but GRABE and MASS. universam.

² eum, inserted from the CL. and AR. MSS., the Greek also having αὐτόν.

³ de ore AR., here and p. 222, decore.

⁴ per omitted in the AR.

⁵ prophetes. So the CLERM. copy.

⁶ AR. consecuta, omitting the four

words, ut, Apostolus, and ea quæ.

⁷ GRABE thinks this word came in from the margin, where it had been written in explanation of *misericordiam consecuta*. MASSUET prefers to consider it as representing ἐπὶ πόθῃ, read faultily for ἐπὶ πόθῃ, which is preferable. AR. as above, CL. liberata.

LIB. IV.
xxxiv. 12.
GR. IV.
xxxvii.
MASS. IV.
xx. 12.

Exod. ii. 21.
Rom. xi. 17.

Matt. ii. 14.

est, ostendit Apostolus vere factum in Ecclesia a Christo. Sic autem et Moyses Æthiopissam ¹accipiebat uxorem, quam ipse Israelitidem fecit, præsignificans quoniam oleaster inseritur in olivam, et participans pinguedinis ejus erit. Quoniam enim is qui secundum carnem natus est Christus, a populo quidem habebat inquiri ut occideretur, liberari vero in Ægypto, id est in gentibus, ¹et sanctificare eos qui ibi essent infantes, unde et Ecclesiam ¹ibi perfecit; (Ægyptus enim ab initio gentilis, quemadmodum ²et

E Catena in
Pentateuch.
Combeffa.
collatis tri-
bus aliis per
Mass.

Διὰ τοῦ γάμου Μωϋσέως ὁ τοῦ Ἰησοῦ ³νοητὸς γάμος ἐδείκνυτο, καὶ διὰ τῆς Αἰθιοπικῆς νύμφης, ἡ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλη-
σία ἐδηλοῦτο· ἦν οἱ καταλαλοῦντες καὶ ⁴ἐνδιαβάλλοντες καὶ διαμωκώμενοι, ⁵οὐκ ἔσονται καθαροί. Λεπρήσουσι γὰρ καὶ ⁶ἐξαφορισθήσονται τῆς τῶν δικαίων παρεμβολῆς.

Num. xii. 10
et 14.

Jos. ii. 1.

Æthiopia) propter hoc per nuptias Moysi nuptiæ Verbi ostendeban-
tur, et per Æthiopissam conjugem, ea quæ ex gentibus est Ecclesia manifestabatur; cui qui detrahunt, et incusant, et derident eam, non erunt mundi. Leprosi enim erunt, et abjicientur a justorum castris. Sic autem et ⁷Rahab fornicaria semetipsam quidem con-
demnans, quoniam esset gentilis omnium peccatorum rea, suscepit autem ⁸tres speculatores, qui speculabantur universam terram, et apud se abscondit, Patrem scilicet et Filium cum Spiritu sancto. G. 337.
Et cum universa civitas in qua habitabat, concidisset in ruinam,

¹ AR. accepit...et...sibi.

² et Æthiopia, CL., VOSS., omitted in the AR. al. Æthiopissa.

³ Hæc vox ab auctore Catene expli-
cationis gratia addita videtur. GRABE.

⁴ CBF. διαβάλλοντες καταμωκώμενοι.

⁵ CBF. οὐκέτι ἐν τῇ παρεμβολῇ.

⁶ COMBEFFIS ἐξαφορίζονται.

⁷ Rahab is generally numbered among those gifted with the prophetic spirit by the fathers; so S. CLEM. ROM. § 12. Καὶ προσέθεντο αὐτῇ δοῦναι ση-
μεῖον, ὅπως κρεμάσῃ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς κόκκινον· πρόδηλον ποιούντες, ὅτι διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου λύτρωσις ἔσται πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν καὶ ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν· Ὁρᾶτε ἀγαπητοί, οὐ μόνον πίστις, ἀλλὰ προφητεία ἐν τῇ γυναικὶ γέγονεν. And ORIGEN, Hom. 3 in Josh. Ista merc-

trix, quæ eos suscepit, ex meretrice efficitur jam propheta. Dicit enim: Scio, quia Dominus Deus vester tradidit vobis terram hanc. Vides quomodo illa—prophetat et præcuntiat de futuris. Cf. S. AUG. de M. ad Cons. 33, 34. JUST. M. Καὶ γὰρ τὸ σύμ-
βολον τοῦ κοκκίνου σπαρτίου, οὐ ἔδωκαν ἐν Ἱερικῷ οἱ ἀπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ πεμφθέν-
τες κατὰσκοποὶ Ῥαββὴ τῇ πόρει, εἰπόντες προσδεῖσθαι αὐτὸ τῇ θυρίδι, δι' ἧς αὐτοὺς ἐχάλασεν, ὅπως λάβωσι τοὺς πολεμικοὺς, ὁμοίως τὸ σύμβολον τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐδήλου, δι' οὗ οἱ πᾶσαι πόρνοι καὶ ἄδικοι ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν σώζονται, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβόντες, καὶ μηκέτι ἁμαρτάνοντες. Dial. c. Tryph. § 111.

⁸ tres, CL., VOSS., VET. MSS., IRENEUS stating from memory that there were three spies. AR. omits tres.

canentibus ¹autem septem tubicinis, in ultimis Raab ²fornicaria conservata est cum universa domo sua, fide signi coccini: sicut et Dominus dicebat his, qui adventum ejus non excipiebant, ³Pharisæi scilicet, et coccini signum nullificant, quod erat ⁴pascha, redemptio et exodus populi ex Ægypto, dicens: *Publicani et meretrices præcedunt vos in regno cælorum.*

LIB. IV.
xxxiv. 19.
GR. IV.
xxxvii.
MASS. IV.
xx. 12.

Matt. xxi. 31.

CAP. XXXV.

Quemadmodum in Abraham præfigurabatur fides nostra, et quæ est expositio eorum quæ facta sunt a Patribus.

1. QUONIAM autem et in Abraham præfigurabatur fides nostra, et quoniam patriarcha nostræ fidei, et velut ⁵propheta fuit, plenissime Apostolus docuit in ⁶ea epistola quæ est ad Galatas dicens: *Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et operatur virtutes in vobis, ex operibus Legis, an ex auditu fidei? Sicut Abraham credidit Deo, et reputatum est illi ad justitiam. Cognoscite itaque, quoniam qui sunt ex fide, hi filii sunt Abraham. Prævidens autem Scriptura, quoniam ex fide justificat gentes Deus, prænuntiavit Abraham, quoniam benedicentur in eo omnes gentes. Itaque qui ex fide sunt, benedicentur cum fidei Abraham.* Ob quæ non solum prophetam eum dixit fidei, sed et patrem eorum qui ex gentibus credunt in Christum Jesum, eo quod una et eadem illius et nostra sit fides: illo quidem credente futuris quasi jam factis propter repromissionem Dei; nobis quoque similiter per fidem speculantibus eam quæ est in regno hæreditatem, ⁷propter repromissionem Dei.

Gal. iii. 5—9.

Gen. xii. 3.

¹ autem, δὲ (f. l. δὴ), from the CL. and Voss. MSS., it being more likely to have been lost by absorption, as in the AR., than to have been added by reason of the similar word *septem* following.

² fornicaria conservata est, AR. The more probable reading; the Voss. has *fornicata est*, altogether destroying the sense; and singularly enough the CLERM. copy has the same reading, though corrected conjecturally by the same hand, libera fornicata est. From this it would seem that the Voss. MS. was not transcribed

from the CLERMONT copy.

³ Pharisæi. So the CLERM., AR. and Voss. copies, but MASS. prints *Pharisæis*, with the note, al. *Pharisæi*.

⁴ Καὶ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ δὲ σωθέντας, ὅτε ἀπώλλυντο τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων, τὸ τοῦ πάσχα ἐβρύσατο αἷμα τὸ ἐκατέρωσε τῶν σταθμῶν καὶ τοῦ ὑπερθύρου χρυσθὲν, ἦν γὰρ τὸ πάσχα ὁ Χριστός, ὁ τυθεὶς ὑστερον. JUST. M. D. Try.

⁵ Voss. *prophetavit*. AR. by its usual error, *prophetabit*, so also MERC. II.

⁶ AR. omits *ea*.

⁷ These three words are omitted in the CLERM. and Voss. MSS., but found in the ARUND. and MERC. II.

LIEB. IV.
xxxv. 2.
GR. IV.
xxxviii.
MASS. IV.
xxi. 2.

Rom. ix.
10-13.
Gen. xxv. 23.

Dan. xiii. 42.
LXX.
Rom. ix. 13.
ex Malac. i. 2.

Gen. xxv. 26.

Apoc. vi. 2.

Gen. xxv. 32.

Joh. xix. 15.

2. Et ea autem quæ circa Isaac, non sine significatione sunt. In ea enim epistola, quæ est ad Romanos, ait Apostolus: *Sed et Rebecca ex uno ¹concubitu habens Isaac patris nostri, a Verbo responsum accepit, ut secundum electionem propositum Dei permaneat, non ex operibus, sed ex vocante, dictum est ei: Duo populi in utero tuo, et duæ gentes in ventre tuo, et populus populum superabit, et major serviet minori.* Ex quibus manifestum est, non solum prophetationes patriarcharum, sed et ²partus Rebeccæ prophetiam fuisse duorum populorum: et unum quidem esse majorem, alterum vero minorem; et alterum quidem sub servitio, alterum autem liberum; unius autem et ejusdem patris. Unus et idem Deus noster et illorum: qui est absconsorum cognitor, qui scit omnia antequam fiant; et propter hoc ³dixit: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui.*

3. Si quis autem et actus qui sunt Jacob addiscat, inveniet eos non inanes, sed plenos dispositionum: et imprimis in nativitate ejus, quemadmodum apprehendit calcaneum fratris, et Jacob vocatus est, ⁴id est, *Supplantator*; tenens, ⁵et qui non tenetur; ligans pedes, ⁶sed non ligatus; luctans et vincens; tenens in manu calcaneum adversarii, id est, victoriam. Ad hoc enim nascebatur Dominus, cujus typum generationis ⁷præmonstrabat, de quo et Johannes in Apocalypsi ait: *Exivit vincens, ut vinceret.* Deinde autem primogenita accipiens, quando ⁸vituperavit ea frater ejus: quemadmodum et junior populus eum primogenitum Christum G. 338. accepit, cum eum repulit populus ætate provector, dicens: *Non habemus regem, nisi Cæsarem.* In Christo autem universa benedictio: et propter hoc benedictiones prioris populi a patre surripuit posterior populus, quemadmodum Jacob abstulit benedictionem hujus Esau. Ob quam causam ⁹fratris patiebatur insidias et

¹ concubitu doubtless was written, as in the Greek, ἐξ ἐνὸς κοίτην ἔχουσα.

² Huic interpretationi subscribunt Just. Dial. Tert. c. Jud. Orig. Hom. 11 in Gen. Ambr. Rom. ix. Aug. S. 68 de Temp. Prosp. Aq. de Prom. l. 20. FEU. Prævit omnibus his S. Barn. Ep. § 13. GR. CL., VOSS. etiam partus, indicating perhaps, sed et prophetiam partus R. fuisse d. p. AB. as above.

³ AB. dicens... quod est... et.

⁴ sed non ligatus, as read in the CLERM. and VOSS. MSS., and partly

indicated by the AB. non colligatus, to which MERC. II. prefixes qui. ἀλλ' οὐ δεδεμένος is evidently the Greek equivalent. GRABE, MASS. and STIER. have sed qui non ligatur, with which the same Greek words would correspond.

⁵ CL., VOSS. præstabat, AB. mon- strabat, both readings are combined.

⁶ vituperavit, LXX. ἐφάυλισεν.

⁷ Τὸν χρόνον πάντα ἐμσεῖτο ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ ὁ Ἰακώβ· καὶ ἡμεῖς νῦν, καὶ αὐ- τοῦ ὁ Κύριος ἡμῶν μισεῖται ὑφ' ἡμῶν, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀπλῶς ἀνθρώπων, ὄντων

persecutiones frater suus sicut et Ecclesia hoc idem a Judæis¹ patitur. Peregre nascebantur XII. tribus, genus Israel, quoniam et Christus² peregre incipiebat³ duodecastylum firmamentum Ecclesiæ generare. ⁴Variae oves, quæ fiebant huic Jacob merces: et Christi merces, ⁵qui ex variis et differentibus gentibus in unam cohortem fidei convenientes fiunt homines, quemadmodum Pater promisit ei: *Postula, dicens, a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ.* Et quoniam ⁶multitudinis filiorum Domini prophetæ fiebant Jacob, necessitas omnis fuit ex duabus sororibus eum filios facere; quemadmodum Christus ex duabus legibus unius et ejusdem Patris, similiter autem et ex ⁷ancillis; significans quoniam secundum carnem ⁸ex liberis et ex servis Christus ⁹statuet filios Dei, ¹⁰similiter omnibus dans munus Spiritus vivificantis nos. Omnia autem ille faciebat propter illam juniorem, bonos oculos habentem, Rachel; quæ præfigurabat Ecclesiam, propter quam ¹⁰sustinuit Christus: qui tunc quidem per

LIB. IV.
xxxv. 3.
GR. IV.
xxxviii.
MASS. IV.
xxi. 3.

Gen. xxx. 32.

Ps. ii. 2.

πάντων τῇ φύσει ἀδελφῶν. JUST. M. Dial. c. Tryph. § 134.

¹ AB. patiebatur...decastylum....

² peregre incipiebat, ἐμελλεν, i. e. in the time of his ἐπιδημία.

³ Ἐδούλευσεν Ἰακώβ τῷ Λαβάν ὑπὲρ τῶν ραντῶν καὶ πολυμήρων θρεμμάτων ἔδούλευσε καὶ τὴν μέχρι σταυροῦ δουλείαν ὁ Χριστὸς ὑπὲρ τῶν ἐκ παντὸς γένους ποικίλων καὶ πολυειδῶν ἀνθρώπων, δι' αἵματος καὶ μυστηρίου τοῦ σταυροῦ κτησάμενος αὐτούς. JUST. M. Dial. § 134.

⁴ qui, CL.; quia, VOSS.; omitted AB.

⁵ multitudinis filiorum Domini Prophetæ fiebant Jacob. Multitudines loco multitudinis sine sensu sonabant hactenus editi. Sed hanc lectionem ex Cod. Voss. præ illa elegi, siquidem liberi, qui Jacobo fiebant (aut potius nascebantur) multitudinem filiorum Dei prophetico more præsignificasse, ab Irenæo mihi dici videntur. Ceterum fiebat pro fiebant perperam legitur in Voss. GRABE. MASSUET arranges the context as follows; et quoniam Jacobo prophetæ multitudinis filiorum Dei, versicolorum ovium merces fiebat, necessitas omnis f. &c. But the writer has manifestly done with the pay in kind received from Laban, and is speaking of Jacob as the head of God's

people. I imagine the translator to have read τοῦ Ἰακώβ, in his copy, and the author to have written, Καὶ οὕτως ἐκ πληθους υἱῶν οἱ τοῦ Κυρίου προφῆται ἐγένοντο, τὸν Ἰακώβ πᾶσα ἦν ἀναγκὴ ἐκ δύο ἀδελφῶν παιδοποιῆσαι. Jacob having been taken in connexion with the words preceding, the translator filled out the sense by adding eum. Compare Amos ii. 11. It may be added that the sequel harmonises best with this solution. VET., AB., OTHOB., MEBB. II. fiebant, CL. as VOSS. fiebat.

⁶ Gen. xxx. 3, 9. ἐξ ἐλευθερῶν. Cf. Gal. iv. 31.

⁷ AB., but CL., VOSS. statueret.

⁸ Χριστὸς τῶν αὐτῶν πάντας καταξιῶν τοὺς φυλάσσοντας τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· ὃν τρόπον καὶ οἱ ἀπὸ τῶν δούλων γενόμενοι τῷ Ἰακώβ πάντες υἱοὶ καὶ ὁμότιμοι γεγενῆσιν. JUST. M. D. 134.

⁹ Spiritus. The CLERMONT scribe mistook Sp̄s. for Xps. Christus.

¹⁰ Sustinuit, ὑπέμεινε, cf. εἰ ὑπομένοντες καὶ συμβασιλεύσομεν. 2 Tim. ii. 12, &c. &c. JUSTIN M. allegorises in a similar manner: Ἀλλὰ Λεὶα μὲν ὁ λαὸς ὑμῶν καὶ συναγωγὴ, Ῥαχὴλ δὲ ἡ ἐκκλησία ἡμῶν καὶ ὑπὲρ τούτων δουλεύει μέχρι νῦν ὁ Χριστὸς, κ.τ.λ. ibid.

LIB. IV.
xxxv. 3.
GR. IV.
xxxviii.
MASS. IV.
xxi. 3.

patriarchas suos et prophetas præfigurans et prænuntians futura, præexercens suam partem dispositionibus Dei, et ¹assuescens hæreditatem suam obedire Deo, et peregrinari in sæculo, et sequi verbum ejus, et ²præsignificare futura. ³Nihil enim vacuum, neque sine signo apud Deum.

CAP. XXXVI.

Quare lavit pedes discipulorum Dominus, et quare discumbentibus: et quod ipse similiter ante omnes Deus ostenditur.

1. IN novissimis autem temporibus, cum venit plenitudo temporis M. 229.
libertatis, ipsum Verbum per seipsum sordes abluit ⁴filiarum Sion,
manibus suis lavans pedes discipulorum. Hic est enim finis
humani generis ⁵hæredificantis Deum; uti quemadmodum in initio
per primos, omnes in servitutem redacti sumus debito mortis, sic
in ultimo per novissimum omnes qui ab initio discipuli, emundati
et abluti quæ sunt mortis, in vitam veniant Dei. Qui enim pedes
lavit discipulorum, totum sanctificavit corpus, et in emundationem G. 339.
adduxit. Quapropter et recumbentibus eis ministrabat escam,
significans eos qui in terra recumbebant, quibus venit ministrare
vitam. Sicut Hieremias ait: *Recommemoratus est Dominus sanctus
Israel mortuorum suorum, ⁶qui prædormierunt in terra defossionis,
et descendit ad eos, uti evangelisaret eis salutare suum, ad salvan-
dum eos.* Propter hoc autem, et discipulorum oculi erant gravati
veniente Christo ad passionem, et inveniens eos dormientes Domi-
nus, primo quidem dimisit, significans patientiam Dei in dor-
mitione hominum: secundo vero veniens excitavit eos, et erexit,
significans quoniam passio ejus expergefactio est dormientium
discipulorum, propter quos ⁷*et descendit in inferiora terræ, ⁸id*

Matt. xxvi.
40 seq.
Marc. xiv. 37
seq.
Luc. xxii. 45
seq.

Ephes. iv. 9.

¹ ἐθίζων, meaning either *assuefaciens* or *assuescens*.

² *præsignificare*, CLERM., AR., VOSS., but GRABE *præfigurare*.

³ οὐδὲν γὰρ κενόν, οὐδὲ ἀσύμβολον παρὰ τῷ Θεῷ. cf. p. 189, 5.

⁴ AR., VOSS. *filiarum*, al. *filiarum*.

⁵ *hæredificantis*. There seems little doubt but that this reading is correct, although GALL and ERASM., as well as the MERC. II. MSS., read *reædificantis*, and the AR. *reædificans*. κληρονομήσαντος is used in the sense of obtaining

possession of hereditary privilege; and the benefit is *retrospective*, affecting *omnes qui ab initio discipuli*. Cf. Heb. ix. 15, Rom. iii. 25.

⁶ *qui prædormierunt*, omitted by the CLERM. transcriber, but found in the previous citation, p. 108, n. 7, as *dormierant*.

⁷ See *H. and Theol. of Creeds*, 342.

⁸ *id quod erat inoperatum conditionis*, the translation apparently of τὸ ἀργόν τῆς κτίσσεως, i. e. the state of those who were resting from their labours.

quod erat inoperatum conditionis visurus oculis, de quibus et dicebat discipulis: *Multi prophetæ et justi cupierunt videre et audire, quæ vos videtis et auditis.*

LIE. IV.
xxxvi. 1.
GR. IV.
xxxix.
MASS. IV.
xxii. 2.

2. Non enim propter eos solos, qui temporibus Tiberii Cæsaris crediderunt ei, venit Christus; nec propter eos solos qui nunc sunt homines providentiam fecit Pater; sed propter omnes omnino homines, qui ab initio ¹secundum virtutem suam in sua generatione, et timuerunt, et dilexerunt Deum, et juste et pie conversati sunt erga proximos, et concupierunt videre Christum, et audire vocem ejus. Quapropter omnes ²hujusmodi in secundo adventu primo de somno excitabit, et eriget tam eos, quam reliquos qui judicabuntur, et constituet in regnum suum. Quoniam quidem *unus Deus, qui patriarchas quidem direxit in dispositiones suas, ³justificavit autem circumcisionem ex fide, et præputium per fidem.* Quemadmodum enim in primis nos præfigurabamur, ⁴et prænuntiabamur; sic rursus in nobis illi ⁵deformantur, hoc est, in Ecclesia, et recipiunt mercedem pro his quæ laboraverunt.

Matt. xiii. 17.
Luc. x. 24.

Rom. iii. 30.

¹ *secundum*, AR., agrees better with the Greek, κατὰ τὴν αὐτῶν δύναμιν, than *propter* of the CL. and Voss. text, taken apparently from the preceding context. The CL. MS. omits the eight words, *providentiam . . . homines*, owing to the recurrence of the latter word.

² The author evidently interprets of those who had died long before the day of Christ, the expression of S. Paul, τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ, 1 Thess. iv. 14, for which, *those which sleep in Jesus* (and afterwards *are asleep*, κοιμηθέντας), is no adequate translation. The time is definite and past; and διὰ τοῦ Ἰησοῦ is *through Jesus*. The words may be paraphrased thus: *Those who have died in time past, in a state of acceptance through Jesus, the Redeemer of mankind, the firstfruits of the dead, shall he bring back to life.*

³ See *Hist. and Theol. of the Creeds*, p. 482, note.

⁴ *et prænuntiabamur*, omitted in the

CLEEM. MS., and the words certainly spoil the *antithesis*.

⁵ *præfigurabamur*—*deformantur*. *Nisi me conjectura fallit, Irenæus in Græco textu lussit verbis ποικιλιῶς et μετατυπῶς, cui posteriori in vet. Glossis respondet Latinum deformato.* GRABE. μετατυπῶς, however, would mean *transformo* rather than *deformato*; it may be preferable therefore to consider this latter form to have arisen out of *difformo*, and to express διατυπῶς, in *melius dispono*. The Christian Church was prefigured of old; even as those who lived under former dispensations up to the degree of light vouchsafed to them, were formed by God's grace, differing in measure, but still the same in kind with that which models the Church of Christ, and brings it into conformity with the Divine will. It was by no motion independent of God's Spirit. Hence also the final hope, τῶν προκεκοιμημένων, is similar to the hope of Christians.

LIB. IV.
xxxvii. 1.
GR. IV. xi.
MASS. IV.
xxiii. 1.

CAP. XXXVII.

De eo quod ait, non vos laborastis: alii laboraverunt, et vos in laborem eorum introistis.

Joh. iv. 35—
38.

1. PROPTER hoc dicebat Dominus discipulis: *Ecce dico vobis, Attollite oculos vestros, et videte regiones, quoniam albæ sunt ad messem. Nam messor mercedem accipit, et congregat fructum in vitam æternam: uti et qui seminat, et qui metit, simul¹ gaudeant. In hoc enim est sermo verus, quoniam alius est qui seminat, et alius qui metit. Ego enim præmisi vos metere quod vos non laborastis: alii laboraverunt, et vos in laborem eorum introistis.* Qui ergo sunt qui laboraverunt, qui dispositionibus Dei deservierunt? Manifestum est, quia patriarchæ et prophetæ, qui etiam præfiguraverunt nostram fidem, et disseminaverunt in² terra adventum Filii Dei, quis et qualis erit: uti qui posteriores erant futuri homines, habentes timorem Dei, facile susciperent adventum Christi, instructi a prophetis. Et propter hoc Joseph, cum cognovisset quod prægnans esset Maria, et cogitaret absconse dimittere eam, angelus in

Matt. i. 20 et
21.

somnis dixit ad eum: *Ne timueris assumere Mariam conjugem tuam; quod enim habet in ventre, ex Spiritu sancto est. Pariet autem filium, et⁴ vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvabit*

Matt. i. 22, 23.

populum suum a peccatis eorum. Et adjecit suadens ei: *Hoc autem⁵ totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino, per*

Emi. vii. 14.

prophetam dicentem: Ecce virgo in utero accipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel; per sermones prophetæ suadens ei, et excusans Mariam: hanc eandem esse ostendens, quæ ab Esaia esset prænuntiata virgo, quæ⁶ generaret Emmanuel.

Matt. i. 24.

Quapropter sine dubitatione suasus Joseph, et Mariam accepit, et in reliqua universa educatione Christi gaudens obsequium præ-

Matt. ii. 14,
21, et 23.

stitit, usque in Ægyptum suscipiens protectionem, et inde regressum, et in Nazareth transmigrationem. Denique qui ignorabant

Luc. iii. 23.

Scripturas, et repromissionem Dei, et dispositionem Christi, patrem eum⁷ vocabant pueri. Propter hoc autem et ipse Dominus in

Luc. iv. 18,
ex Emi. lxi.
1.

Capharnaum Esaiæ prophetias legebat: *Spiritus Domini super me, quapropter unxit me, evangelizare pauperibus misit me, curare*

¹ gaudeant, CL., VET., VOSS., AR., and Syr. ܠܥܡܝܢܐ. G. T. χαίρει, al. gaudeat.

² AB. terram.

³ See pp. 83, 110.

⁴ The CLERM. copy has vocabitur over vocatus est erased.

⁵ autem, CL., where it replaces totum, Gr. τοῦτο δὲ ἔλεον γέγονεν. So the Syr.

⁶ CLERM. general.

⁷ CL., VOSS., but AB. &c. putabant.

contribulatos corde, præconare captivis remissionem, et cæcis visionem. Semetipsum quoque ostendens prænuntiatum ¹ per Esaïæ prophetiam, dicebat eis: *Hodie adimpleta est Scriptura hæc in auribus vestris.*

LIB. IV.
xxxvii. l.
GR. IV. xl.
MASS. IV.
xxiii. l.

Luc. iv. 21.

2. Propter hoc ² et Philippus, cum invenisset eunuchum reginæ Æthiopum legentem ea quæ scripta sunt: *Quemadmodum ovis ad victimam ductus est, et quemadmodum agnus in conspectu tondentis sine voce, sic non aperuit os suum. In humilitate iudicium ejus ablatum est;* et reliqua quæcunque de passione ejus, et de carnali adventu, et quemadmodum inhonoratus est a non credentibus ei, ³ pertransivit propheta; facile suasit ei credere eum, esse Christum Jesum, qui sub Pontio Pilato crucifixus est, et passus est quæcunque prædixit propheta, eumque esse Filium Dei, qui æternam vitam hominibus dat. Et statim ut baptisavit eum, accessit ab eo. Nihil enim aliud deerat ei qui a prophetis fuerat præcatechisatus: non Deum Patrem, non conversationis dispositionem, sed solum adventum ignorabat Filii Dei; quem cum breviter cognovisset, agebat iter gaudens, præco futurus in Æthiopia Christi adventus. Quapropter non ⁴ multum laboravit circa eum Philippus, ⁵ quoniam erat in timore Dei præaptatus a prophetis. Propter hoc autem et apostoli, oves colligentes quæ perierant domus Israel, de Scripturis alloquentes eos, ostendebant Jesum crucifixum hunc esse Christum Filium Dei vivi, et magnam multitudinem suadebant, quæ tamen habebat timorem ad Deum: et una die baptisati sunt hominum tria millia, et quatuor, ⁶ et quinque.

Act. viii. 97
seq.
Esaï. liii. 7.

Matt. x. 6.

Act. ii. 41.
Act. iv. 4.

CAP. XXXVIII.

Quare Paulus dicit se plus quam omnes laborasse.

1. PROPTER hoc et Paulus, gentium Apostolus cum esset: *Plus eis, inquit, omnibus laboravi.* Illis enim facilis catechisatio fuit, ¹ videlicet cum ex Scripturis haberent ostensiones, ² et qui Moysen et prophetas audiebant, et facile recipiebant primogenitum

¹ The CLERM. omits *per*, as the AR. Esaïæ. VET., VO., MERC. II. have *per prophetam*, al. *per prophetas*.

² et omitted in the AR.

³ διήλθεν.

⁴ The author thinks it necessary to state why the Ethiopian eunuch was admitted to baptism without more than an apparently superficial *catechesis*; but he was already prepared; the Word of

God was in his heart, and only required to be definitely adjusted.

⁵ CL., VOSS, AR. *quia*, MERC. II. f. l. *quia jam*, ὅτι δὴ.

⁶ MASSUET prefers *vel*. But *et quinque* reads like a marginal correction. It is nowhere related that *four thousand* was a definite number of converts.

⁷ Libenter legerem, et *quia*. GRABE. Pro, utpote qui. MASS.

LIB. IV.
xxxviii. 1.
GR. IV. xli.
MASS. IV.
xxiv. 1.

Exod. xvii.
10.

Marc. x. 19.

Ephes. i. 21.

Phil. ii. 8.

mortuorum et principem vitæ Dei, eum qui per extensionem manuum dissolvebat Amalech, et vivificabat hominem de serpentis plaga per fidem quæ erat in eum. Gentes quidem primo catechisabat Apostolus, quemadmodum in eo libro, qui ante hunc est, ostendimus, discedere ab idolorum superstitione, et unum Deum colere, factorem cœli et terræ, et universæ conditionis fabricatorem: esse autem hujus Filium Verbum ejus, per quem constituit omnia, et hunc in ¹novissimo tempore hominem in hominibus factum, reformasse quidem humanum genus, destruxisse autem et vicisse inimicum hominis, et donasse suo plasmati adversus reluctantem ²victoriam. Adhuc autem etsi non faciebant qui erant ex circumcisione sermones Dei, quod essent contemtores, sed erant ³præinstructi non moechari, nec fornicari, non furari, nec fraudare, et quæcunque in ⁴exterminium proximorum fiunt, mala esse, et odiri a Deo. Quapropter et facile assentiebant ab his abstinere, G. 341. quoniam hæc didicerant.

2. Gentiles vero et hoc ipsum discere oportebat, quoniam hujusmodi operationes malæ, et ⁴exterminatoriæ, et inutiles sunt, et damnosæ his qui operantur eas. Quapropter plus laborabat qui in gentes apostolatam acceperat, quam qui in circumcisione præconabant Filium Dei. Illos enim adjuvabant Scripturæ, quas confirmavit Dominus et adimplevit, talis veniens ⁵qualis et prædabatur: hic vero peregrina quædam eruditio, et nova doctrina, deos gentium, non solum non esse deos, sed ⁶et idola esse dæmoniorum; esse autem unum Deum, qui est *super omnem* ⁷*principatum, et dominationem, et potestatem, et omne nomen quod nominatur*: et hujus Verbum, ⁸naturaliter quidem invisibilem, palpabilem et visibilem in hominibus factum, et *usque ad mortem* descendisse, *mortem autem crucis*: et eos qui in eum credunt, incorruptibiles et impassibiles

¹ CL., AR., VET., VOSS., al. in *novissimis temporibus*.

² AR. inserts *se, τὴν κατὰ τοῦ καταπαλάσαντος νίκην*.

³ MASSUET reads *præstructi*, and he quotes the CLEBM. and VOSS. MSS., though the CL. has *præstricti*; but GRABE's reading agrees better with *προκατηχημένοι*, which was probably the Greek word. AR. and M. II. as above.

⁴ *eis ἐξώλεσαν... ἐξώλεις*.

⁵ CL. *talīs*.

⁶ AR. omits *et*.

⁷ AR. omits *principatum... potesta-*

tem, but has *super omnes*, indicating plural nouns for the lacuna, as in the Syriac version.

⁸ Naturaliter quidem invisibilem, &c. *Respexisse omnino videtur insignem locum Ignatii in Epistola ad Polycarpum, Irenæi magistrum: in quo vir Apostolicus Christum Filium Dei dicit τὸν δόξαν, τὸν δι' ἡμᾶς ὁρατὸν τὸν ἀψηλάφην, τὸν ἀπαθῆ, τὸν δι' ἡμᾶς παθόντα*. Cf. Bull. D. Fid. N. 470. *Et quidem magis cum Irenæi verbis consonat interpolata epistola, ex qua forte et in Ignatio, et in Irenæo quædam sunt supplenda*. GRABE.

futuros, et percipere regnum cœlorum. Et hæc ¹sermone prædicabantur gentibus sine Scripturis: quapropter et plus laborabant qui in gentes prædicabant. Generosior autem rursus fides gentium ostenditur, sermonem Dei assequentium, sine instructione ²literarum.

LIB. IV.
xxxviii. 2.
GR. IV. xlii.
MASS. IV.
xxiv. 2.

CAP. XXXIX.

Quemadmodum in circumcisione, et præputio, et fide unus Pater ostenditur.

- M. 261. Sic enim oportuerat filios Abrahæ, quos illi de lapidibus excitavit Deus, et fecit assistere ei principi et prænuntiatori facto nostræ fidei, (qui et accepit testamentum circumcisionis, post eam justificationem quæ fuerat in præputio fidei, ut præfigurerentur in eo utraque testamenta, ut fieret pater omnium qui sequuntur verbum Dei, et peregrinationem in hoc sæculo sustinent, id est, eorum qui ex circumcisione, et eorum qui ex præputio fideles sunt, sicut et *Christus lapis summus angularis*, ³omnia sustinens,) et in unam fidem Abrahæ colligens eos, qui ex utroque testamento apti sunt in ædificationem Dei. Sed hæc quidem quæ est in præputio fides, utpote finem conjungens principio, prima et novissima facta est. Etenim ante circumcisionem erat in Abraham, et in reliquis justis qui placuerunt Deo, sicut demonstravimus: et rursus in novissimis temporibus orta est in humano genere per Domini adventum. Circumcisio vero et Lex operationum media obtinuerunt tempora. Hoc et per alia quidem multa, jam vero et per Thamar Judæ nurum typice ostenditur. Cum enim concepisset geminos, alter eorum prior protulit manum suam: et cum obstetrix putaret eum primogenitum esse, coccinum alligavit signum in manu ejus. Cum hoc autem factum esset, et abstraxisset manum suam, prior exivit frater ejus Phares; sic deinde secundus ille, in quo erat coccinum, Zara: clare manifestante Scriptura, eum quidem populum qui habet coccinum signum, id est eam fidem quæ est in præputio, præostensam quidem primum in patriarchis, post deinde subtractam, uti nasceretur frater ejus; deinde sic eum qui prior esset secundo loco natum, qui est cognitus per signum ⁴coccinum, quod erat in eo, quod est passio Justi, ab initio præfigurata in

Matt. iii. 9.

Rom. iv. 11,
12, et 16.

Ephes. ii. 20.

Gen. xxxviii.
26 seq.

G. 342.

¹ AB. omits *sermone*. See p. 16.

² CL., VOSS., VET. *scripturarum*, AB.

³ *πᾶντα φέρων*, Heb. i. 3.

⁴ *coccinum*, omitted in the CLERM.

LIB. IV.
xxxix.
GR. IV. xlii.
MASS. IV.
xxv. 3.

Joh. iv. 37.

Esai. lv. 10,
et 2 Cor. ix.
10.
1 Cor. iii. 7.

Jer. ix. 2.

Joh. iv. 36.

Abel, et descripta a prophetis, perfecta vero in novissimis temporibus in Filio Dei. Oportebat enim quædam quidem prænuntiari paternaliter a patribus, quædam autem præfigurari legaliter a prophetis, quædam vero ¹deformari secundum formationem Christi, ab his qui adoptionem perceperunt: omnia vero in uno Deo ostenduntur. Cum enim unus esset Abraham, in semetipso præfigurabat duo testamenta, in quibus alii quidem seminauerunt alii vero messi sunt: *In hoc enim, inquit, sermo est verus, quoniam alter quidem est qui seminat populum, alter qui metet*: unus autem Deus præstans utrisque quæ sunt apta, semen quidem seminanti, panem vero ad edendum metenti. Quemadmodum alter quidem est qui plantat, et alter qui adquat, unus autem qui dat incrementum Deus. Disseminaverunt enim sermonem de Christo patriarchæ et prophetæ; demessa est autem Ecclesia, hoc est, fructum percepit. Propter hoc et ipsi orant habere tabernaculum in ea, Hieremia dicente: *Quis dabit mihi in deserto habitationem novissimam*: uti et qui seminat et qui metit simul gaudeant in Christi regno, qui omnibus adest, de quibus ab initio bene sensit Deus, attribuens adesse eis Verbum suum. Si quis igitur intentus legat Scripturas, inveniet in iisdem de Christo sermonem, et novæ vocationis præfigurationem.

CAP. XL.

Quid est thesaurus absconditus in agro, et quod sola Ecclesia recte legat Scripturas.

Catena in
Matt. xiii. 44,
a Corder. et
Cat. alt. a P.
Possino edit.

I. ΧΡΙΣΤΟΣ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὁ κεκρυμμένος ἐν ἀγρῷ, *τουτέστι*² (ἀγρὸς γὰρ ὁ κόσμος) κεκρυμμένος δὲ ὅτι διὰ τύπων καὶ παραβολῶν ἐσημαίνεται, μὴ δυναμένων νοηθῆναι³ πρὸ τοῦ τὴν ἔκβασιν τῶν

Matt. xiii. 44.

Matt. xiii. 38.

1. Hic est enim thesaurus absconsus in agro, id est, in isto mundo: (*Ager enim mundus est.*) absconsus vero in Scripturis ⁴thesaurus Christus, quoniam per typos et parabolas significabatur, ⁵unde poterat hoc quod secundum hominem est intelligi, prius-

¹ Cf. p. 229, 5.

² The Catena of CORDERIUS, attributed to NICETAS, has *τουτέστι ταῖς γραφαῖς, ταῖς ἐν τῷ κόσμῳ οὐσαις*; that of POSSINO, *θησαυρὸν κεκρυμμένον ἐν ἀγρῷ φησι τὰς ἐν τῷ κόσμῳ ὑπαρχούσας γραφάς*.

GRABE alters the first Catena to suit the sense; MASSUET leaves a blank, as above.

³ Int. τὸ κατ' ἀνθρώπων.

⁴ AR. omits *thesaurus Christus*.

⁵ Unde. The translator read *μὴ ἐδύνατο*...; MASS. inserts *non*.

προφητευμένων ἐλθεῖν, ἥτις ἐστὶν ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου
 πᾶσα γὰρ προφητεία πρὸ τῆς ἐκβάσεως αἰνιγμά
 ἐστι καὶ ἀντιλογία τοῖς ἀνθρώποις· ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ
 43. καιρὸς, καὶ ἀποβῇ τὸ προφητευθὲν, τότε τῆς ἀκριβεστάτης
 ἐπέτυχεν ἐξηγήσεως. Καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ Ἰουδαίων μὲν ἀνα-
 γινωσκόμενος ὁ νόμος ἐν τῷ νῦν καιρῷ, μύθῳ ἔοικεν· οὐ γὰρ
 ἔχουσι τὴν ἐξήγησιν τῶν πάντων, ἥτις ἐστὶν ἡ κατ' οὐρανὸν
 [l. κατ' ἀνθρωπον] παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· ὑπὸ δὲ
 Χριστιανῶν ἀναγινωσκόμενος, θησαυρὸς ἐστι, κεκρυμμένος μὲν
 ἐν ἀγρῷ, αὐτοῖς [l. σταυρῷ] δὲ ἀποκεκαλυμμένος. . .

LIB. IV.
 xl. l.
 GR. IV.
 xliii.
 MASS. IV.
 xxvi. l.

quam consummatio eorum quæ ¹consummata sunt veniret, quæ est
 43. adventus Christi? Et propter hoc Danieli ²prophetæ dicebatur:
Muni sermones, et signa librum usque ad tempus consummationis, Dan. xii. 4
quoadusque discant multi, et adimpleatur agnitio. In eo enim cum et 7.
perficietur dispersio, cognoscent omnia hæc. Sed et Hieremias ait:
In novissimis diebus intelligent ea. Omnis enim prophetia, prius- Jer. xxiii. 20.
 quam habeat effectum, ænigmata et ambiguitates sunt hominibus.
 Cum autem venerit tempus, et ²evenit quod prophetatum est,
 tunc ³prophetiæ habent liquidam et certam expositionem. Et
 propter hoc quidem Judæis cum legitur Lex in hoc nunc tempore,
 fabulæ similis est: non enim habent expositionem omnium rerum
 pertinentem ad adventum Filii Dei, qui est secundum hominem:
 a Christianis vero cum legitur, thesaurus est, absconsus in agro,
 cruce vero Christi revelatus est, et ³explanatus, et ditans sensum
 hominum, et ostendens sapientiam Dei, et eas quæ sunt erga
 hominem dispositiones ejus manifestans, et Christi regnum præ-
 formans, et hæreditatem sanctæ Hierusalem præevangelisans, et
 prænuntians, quoniam in tantum homo diligens Deum proficiet,
 ut etiam videat Deum, et audiat sermonem ejus, et ex auditu
 loquelæ ejus in tantum glorificari, uti reliqui non possint intendere
 in faciem gloriæ ejus, quemadmodum dictum est a Daniele: Quo- Dan. xii. 3.
nam intelligentes fulgebunt, ⁴quemadmodum claritas firmamenti, et
a multis justis sicut stellæ in sæcula, et adhuc. ⁵Quemadmodum

¹ For *consummata* I offer the con-
 jectural emendation of *concionata*. The
 practice of giving a passive force to a
 deponent verb is not unusual with the
 translator, and *concionor* is *προφητεύειν*.
 Cf. *Idem hoc futurum, etiam Sibylla con-*

cionata est, LACT. IV. 18.

² AR. omits *prophetæ*. ib. *evenit*.

³ AR. *prophetæ*, and *explanatus*.

⁴ AR. *ut* for *quemadmodum*.

⁵ GRABE considers the text of the
 following sentences to be transposed,

LIB. IV. igitur ostendimus, si quis legat Scripturas. Etenim Dominus sic
 xl. l. disseruit discipulis post resurrectionem suam a mortuis, ¹ex ipsis
 GR. IV. Scripturis ostendens eis, quoniam oportebat pati Christum, et in-
 xliii. trare in gloriam suam, et in nomine ejus remissionem peccatorum
 MASS. IV. prædicari in toto mundo. Et erit consummatus discipulus, et
 xxvi. l.
 Luc. xxiv. similis patrifamilias qui de thesauro suo profert nova et vetera.
 26 et 47.
 Matt. xlii. 58.

2. ²Quapropter eis qui in Ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habent ab Apostolis, sicut ostendimus; qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt: reliquos vero qui absistunt ³a principali successione, et quocunque loco ⁴colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos et malæ sententiæ, vel quasi scindentes et elatos et sibi placentes, aut rursus ut hypocritas, quæstus gratia et vanæ gloriæ hoc operantes. Omnes autem hi deciderunt a veritate. Et hæretici quidem alienum ignem affe-
 Lev. x. 1 et 2. rentes ad altare Dei, id est alienas doctrinas, a coelesti igne comburentur, quemadmodum Nadab et Abiud. Qui vero exsurgunt contra veritatem, et alteros adhortantur adversus Ecclesiam Dei, G. 344. remanent apud inferos, voragine terræ absorpti, quemadmodum qui circa Chore Dathan et Abiron. Qui autem scindunt et separant unitatem Ecclesiæ, eandem quam Hieroboam pœnam percipiunt a Deo.
 Num. xvi. 33.
 3 Reg. xiv. 10
 seq.

CAP. XLI.

De Presbyteris injustis.

1. QUI vero crediti quidem sunt a multis esse presbyteri, serviunt autem suis voluptatibus, et non præponunt timorem Dei

and he takes the sentence, *et erit consummatus—nova et vetera*, immediately after *legat Scripturas*. But there is no necessity for this. For having stated the advance towards spiritual perfection made by the Christian, IRENÆUS introduces the quotation from Daniel, and then resumes his subject, instancing the knowledge of scriptural truth conveyed to his disciples by the glorified Saviour, and arrives at the conclusion, that the Christian thus *thoroughly instructed* will be as the *wise householder*, &c. One cause of obscurity is perhaps

the rendering of *φαβομεν* by *ostendimus*, instead of *lucemus* or *apparemus*.

¹ AR. inserts *et*.

² The author shews that conformity with the Church of Christ as founded on the Apostles and Prophets, is our only safeguard for a right understanding of Scripture.

³ ἀπὸ τῆς προηγουμένης διαδοχῆς, i.e. with reference to the later date of heresy, not to internal rule. Cf. 9, n. 6, 7.

⁴ VET., VOSS. *se colligunt*. συνδ- γονται. CL. *colligunt*.

in cordibus suis, sed contumeliis agunt reliquos, et principalis
¹consessionis tumore elati sunt, et in absconsis agunt mala, et dicunt, *Nemo nos videt*, ²redarguentur a Verbo; qui non secundum
³gloriam judicat, neque faciem attendit, sed in cor: et ⁴audient eas
 quæ sunt a Daniele propheta voces: *Semen Chanaan et non
 Juda, species seduxit te, et concupiscentia evertit cor tuum: inveterate
 dierum malorum, nunc advenerunt peccata tua quæ faciebas
 antea, judicans judicia injusta: et innocentes quidem damnabas,
 dimittebas vero nocentes, dicente Domino: Innocentem et justum
 non occides*. De quibus dixit et Dominus: *Si autem dixerit malus
 servus in corde suo, Tardat Dominus meus, et incipiat cedere
 servos et ancillas, et manducare et bibere et inebriari; veniet
 Dominus servi illius in die qua nescit, et hora qua non sperat, et
 dividet eum, et partem ejus cum infidelibus ponet*. Ab omnibus
 M. 263. igitur talibus absistere oportet; adhærere vero his qui et Aposto-
 lorum, sicut prædiximus, doctrinam custodiunt, et cum presbyterii
 ordine sermonem sanum et conversationem sine offensa præstant,
 ad conformationem et correptionem reliquorum.

2. Quemadmodum Moyses, cui tantus ⁵ducatus est creditus,
 bona conscientia fretus, purgabat se apud Deum, dicens: *Non
 concupiscens alicujus illorum quid accepi, neque male feci alicui
 eorum*. Quemadmodum Samuel tot annis judicans populum, et
 sine ulla elatione ⁵ducatum gerens super Israel, in fine purgabat
 se, dicens: *Ego conversatus sum in conspectu vestro a prima ætate
 mea usque nunc: respondete mihi in conspectu Dei, et in conspectu
 Christi ejus, cujus vestrum vitulum accepi aut asinum, aut super
 quem potentatus sum, aut quem oppressi, aut si de alicujus manu
 accepi propitiationem vel calceamentum, dicite adversus me, et red-
 dam vobis*. Cum dixisset autem ⁶populus ad eum: *Neque ⁷poten-
 tatus es, neque ⁷oppressisti nos, neque accepisti de manu cujusquam
 aliquid testificatus est Dominum, dicens: Testis ⁸Dominus, et
 testis ⁸Christus ejus in die hac, quoniam ⁹non invenistis in
 manu mea nihil. Et dixerunt ei; Testis*. Quemadmodum et

¹ So GALLAS., FEUARD., GRABE, but the MSS., as in MASS., *concessionis*.

² CLEEM. *sed arguantur*.

³ δόξα, i. e. opinionem, 32, 5.

⁴ audient eas. AR. audientes.

⁵ So ducationem, 185, 4. Ducator, I. 149, I. 316, 4.

⁶ AR. omits *populus*, and CL. *ad eum*.

⁷ Following the Hebrew אֲדָוָה rather than the LXX. ἡδίκησας. VULG. *calumniatus*. AR. *preiudici*.

⁸ *est*, repeated twice after *testis* in GRABE'S ed., is rejected by MASS., not being found in CL., AR., VOSS., or MERO. II.

⁹ *non*, AR., LXX., omitted CL., VOSS., VET.

LIB. IV.
 xli. 1.
 GR. IV. xlii.
 MASS. IV.
 xxvi. 3.

Dan. xlii. 20.
 Real. xi. 3.
 Dan. xlii. 52,
 53.

Exod. xxiii. 7.

Matt. xxiv.
 48—51, et
 Luc. xii. 48,
 49.

Num. xvi. 15.

I Reg. xii. 3
 seq.

LIB. IV.
xii. 2.
GR. IV. xlii.
MASS. IV.
xxvi. 5.

Ex Cod. 783.
Reg. Bibl.
descriptis
Combeis in
Auctar.
p. 299.

Οὕτω Παῦλος...ἀπελογεῖτο Κορινθίοις· οὐ γάρ ἐσμεν ὡς οἱ πολλοὶ, καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ...¹καὶ μετ' ὀλίγα· οὐδένα ἡδίκησαμεν, καὶ τὰ ἐξῆς. Τοιούτους πρεσβυτέρους ὁ. 345. ἀνατρέφει ἡ ἐκκλησία, περὶ ᾧ καὶ προφήτης φησὶν· δώσω τοὺς ἄρχοντας σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ τοὺς ἐπισκόπους ἐν δικαιοσύνῃ.

2 Cor. ii. 17.

2 Cor. vii. 2.

Esai. ix. 17.

Matt. xxiv.
45, 46.

Paulus Apostolus, cum esset bonæ conscientiæ, dicebat ad Corinthios: *Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sicut ex Deo, coram* ²*Deo in Christo loquimur*: ²*nemini nocuimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus*. Tales presbyteros nutrit Ecclesia; de quibus et propheta ait: *Et dabo principes tuos in pace, et episcopos tuos in justitia*. De quibus et Dominus dicebat: *Quis igitur erit fidelis* ³*actor, bonus et sapiens, quem præponit Dominus super familiam suam, ad danda eis cibaria in tempore? Beatus ille servus, quem veniens Dominus invenerit sic facientem*.

CAP. XLII.

Quibus doctoribus utendum est: de his peccatis, quæ ab antiquis gesta sunt.

1. UBI igitur tales inveniat aliquis, Paulus docens ait: ¹*Cor. xii. 28. Posuit Deus in Ecclesia primo Apostolos, secundo prophetas, tertio doctores*. Ubi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quæ est ab Apostolis Ecclesiæ successio, et ⁴id quod est sanum et irreprobabile conversationis, et inadulteratum et incorruptibile sermonis constat. Hi enim et eam quæ est in unum Deum qui omnia fecit fidem nostram custodiunt: et eam quæ est in Filium Dei dilectionem adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit: et Scripturas sine periculo nobis exponunt, neque Deum blasphemantes, neque patriarchas exhonorantes, neque prophetas contemnentes.

2. Quemadmodum audiui ⁵a quodam presbytero, qui audierat

¹ καὶ μετ' ὀλίγα. The compiler of the Catena cuts short the text quoted more fully by IRENÆUS.

² CLERM. Domino. AB. neminem.

³ actor was in town as villicus in the country, οἰκονόμος, cf. p. 242, 1.

⁴ id quod est sanum, τὸ ὑγιές, &c. conversationis, συνομιλίας, uti suspicor,

scripsit auctor, STIEREN. The scriptural word ἀναστροφῆς is preferable.

⁵ a quodam presbytero. The presbyter occasionally mentioned by IRENÆUS as having conversed with apostolical men, and from whom he had derived instruction, has been conjectured to have been POLYCARP, PAPIAS, CLE-

ab his qui Apostolos viderant, et ab his qui didicerant: ¹sufficere veteribus de his quæ sine consilio Spiritus egerunt, eam quæ ex Scripturis esset correptionem. Cum enim non sit personarum acceptor Deus, quæ sunt non secundum ejus placitum facta, ²his inferebat congruam correptionem. Quemadmodum sub David, quando persecutionem quidem patiebatur a Saul propter justitiam, et regem Saul fugiebat, et inimicum non ulciscabatur; et Christi adventum psallebat, et ³sapientia instruebat gentes, et omnia secundum consilium faciebat Spiritus, et placebat Deo. Quando autem propter concupiscentiam ipse sibi accepit Betsabee Uriæ⁴, dixit Scriptura de eo: *Nequam autem visus est sermo quem fecit David in oculis Domini*; et mittitur ad eum Nathan propheta, ostendens ei peccatum ejus, ut ipse, dans sententiam de semetipso et semetipsum adjudicans, misericordiam consequeretur et remissionem a Christo; ⁵et dixit ei: *Duo viri fuerunt in civitate una, unus dives, et unus pauper: diviti erant greges ovium et boum multi valde, et pauperi nihil aliud nisi ovicula una, quam habebat et nutrieat, et fuerat cum eo et cum filiis ejus pariter: de pane suo* ⁶*manducabat, et de calice bibebat, et erat ei quasi filia. Et venit hospes homini diviti, et pepercit accipere de grege ovicularum suarum, et de gregibus boum suorum, et facere hospiti: et accepit oviculam viri pauperis, et apposuit viro qui venerat ad eum.*

LIB. IV.
xlii. 2.
GR. IV. xlv.
MASS. IV.
xxvii. 1.

Act. x. 34.

1 Reg. xviii.
seq.

2 Reg. xi. 27.

2 Reg. xli. 1
seq.

G. 346.

MENT, JUSTIN, &c. It is surprising that the name of POTHINUS, the predecessor of IRENÆUS in the see of Lyons, should have escaped notice; he was upwards of ninety years of age at the time of the fierce persecution of the Church of Lyons in 177 A.D., and was of Oriental origin; consequently, he must have received early instruction from those who had themselves listened to the Apostles' teaching. POTHINUS, according to certain early traditions, having been sent into Gaul by POLYCARP, (BURTON, Lect. xx. A.D. 177,) may very probably be the presbyter to whom IRENÆUS alludes. The term *Presbyter* as contrasted with *Apostolus* occurs at pp. 7, 8, and it is a safe inference that it is there synonymous with *Episcopus*; see p. 7, n. 5.

¹ Dr ROUTH has made this passage a portion of his *Reliquiæ Sacre*, I. 49, and says, p. 63, *Sunt bonæ frugis hæc*

dicta, sive ab ore alicujus, sive a scripto ejus accepta; quæ si non omnia ipsis verbis Senioris expressa, ea tamen hujus Presbyteri fuisse, usque dum veneris ad Pauli Apostoli verba in priore ad Corinthios epistola, licet colligere, tum ex structura orationis, quæ directa forma in modum infinitum subinde mutatur, tum vero ex verbis illis "sicut dixit Presbyter," et, "inquit ille Senior," sub finem § 3 et § 4, interpositis.

² *his* omitted in the CLERM. copy.

³ *AB. sapientiam*, omitting *gentes*.

⁴ *uxorem* is here inserted by FEUARD. as in the VOSS. copy, but it is not essential. The CL., AB. and MERC. II. omit it.

⁵ The prophetic parable is quoted loosely from memory. Six words found in the AB. are expunged by MASS. *Misit enim Dominus Nathan ad David*; they are not in the CLERM. or VOSS. MSS.

⁶ CL., VO. omit *suo*. AB. has *calicem*.

LIB. IV. *Iratus est autem David super hominem illum valde, et dixit ad* M. 264.
 xlii. 2. *Nathan: Vivit Dominus, quoniam filius mortis est homo ille qui*
 GR. IV. xlv. *fecit hoc: et oviculam reddet quadruplum pro eo quod fecit factum*
 MASS. IV. *hoc, et pro eo quod non pepercit pauperi. Et ait ad eum Nathan:*
 xxvii. 1. *Tu es vir, qui fecisti hoc; et deinceps reliqua exsequitur, expro-*
brans eum, et enumerans in eum Dei beneficia, et quoniam exa-
cerbavit Dominum cum fecisset hoc. Non enim placere Deo
hujusmodi ¹operationes, sed iram magnam imminere domui ejus.
Compunctus est autem David ad hæc, et ait: Peccavi Domino;
 Pa. II. *et Psalmum exhomologeseos psallebat, adventum Domini susti-*
nens, qui abluit et emundat eum hominem qui peccato fuerat
obstrictus.

3 Reg. iii. 28. 3. Similiter autem et de Salomone, ²cum perseveraret judicare
 3 Reg. v. seq. recte, et sapientiam ³Dei enarrare, et typum ⁴veritatis templum ædi-
 ficabat, ⁵et glorias exponebat Dei, et adventuram pacem gentibus
 3 Reg. iv. 39 annuntiabat, et Christi regnum præfigurabat, et loquebatur tria mil-
 seq. lia parabolarum in adventum Domini, et quinque millia canticorum,
 hymnum dicens ⁶Deo, et eam quæ est in conditione sapientiam Dei
 exponebat physiologice ex omni ligno, et de omni herba, et de
 3 Reg. viii. 27. volatilibus omnibus, et de quadrupedibus, et de piscibus; et dice-
 bat: *Si vere Deus, quem cæli non capiunt, super terram habitabit*
cum hominibus? et placebat Deo, et omnes eum admirabantur,
 3 Reg. iv. 34. et omnes reges terræ quærebant faciem ejus, ut audirent sapien-
 3 Reg. x. 1 tiam ejus quam dederat illi Deus, et regina Austri a finibus terræ
 seq. veniebat ad eum, sapientiam quæ in eo erat, scitura; quam et Do-
 Matt. xii. 42. minus ait in judicio resurrecturam cum eorum natione qui audiunt
 sermones ejus, et non credunt in eum, et adjudicaturam eos: quo-
 niam illa quidem subjecta est annuntiatæ sapientiæ per servum
 Dei; hi vero eam quæ a Filio Dei dabatur, contemserunt sapi-
 entiam. Salomon enim servus erat; Christus vero Filius Dei, et
 Dominus Salomonis. Cum igitur sine offensa serviret Deo, et
 ministraret dispositionibus ejus, tunc glorificabatur: cum autem
 uxores accipiebat ab universis gentibus, et permittebat eis erigere
 3 Reg. xi. 1 idola in Israel, dixit Scriptura de eo: *Et Rex Salomon erat amator*
 seq.

¹ AR., but CL., VOSS. *operationem*.

² AR. *quum judicaret*, *enarraret*.
 CL. and VOSS. as above.

³ Dei is here inserted by GRABE
 on the faith of the AR. MS., and it is
 still retained; but it is cancelled by
 MASSUET, as ignored by other MSS.

⁴ FEU. *veri templi templum*, which
 GRABE also adopted. VOSS. and CL.
 omit *templum*. AR. as above.

⁵ *Alludit, nisi fallor, ad Psal. lxxi.*
qui Salomonis esse inscribitur, maxime ad
vers. 7 et 8.

⁶ AR. *Domini*.

mulierum, et accepit sibi mulieres alienigenas: et factum est in tempore senectutis Salomonis, non erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo. Et diverterunt mulieres alienigenæ cor ejus post Deos alienos. Et fecit Salomon malignum in conspectu Domini: non abiit post Dominum, quemadmodum David pater ejus. Et iratus est Dominus in Salomonem: non enim erat cor ejus perfectum in Domino, secundum cor David patris ejus. Sufficiens increpavit eum Scriptura, sicut dixit presbyter, ut non gloriatur universa caro in conspectu Domini.

LIB. IV.
xlii. 3.
GR. IV. xlv.
MASS. IV.
xxvii. 1.

4. Et propter hoc ¹ Dominum in ea quæ sunt sub terra descendisse, ² evangelisantem et illis adventum suum, ³ remissione peccatorum existente his qui credunt in eum. Crediderunt autem in eum omnes qui sperabant in eum, id est, qui adventum ejus prænuntiaverunt, et dispositionibus ejus servierunt, justi et prophetæ et patriarchæ: quibus similiter ut nobis remisit peccata, quæ non oportet nos imputare his, si quominus contemnimus gratiam Dei. Quemadmodum ⁴ enim illi non imputabant ⁵ nobis incontinentias nostras, quas operati sumus, priusquam Christus in nobis manifestaretur; sic et nos non est justum imputare ante adventum Christi his qui peccaverunt. Omnes enim homines ⁶ egent gloria Dei, justificantur autem non a semetipsis, sed a Domini adventu, qui ⁷ intendunt lumen ejus. In nostram autem correptionem conscriptos esse actus eorum, ut sciremus primum quidem, quoniam unus est Deus noster et illorum, cui non placeant peccata, etiamsi a claris fiant; deinde, ut abstineamus a malis. Si enim hi qui præcesserunt nos in charismatibus veteres, propter quos nondum Filius Dei passus erat, delinquentes in aliquo, et concupiscentiæ carnis servientes, tali affecti sunt ignominia; quid passuri sunt qui nunc sunt, qui contemserunt adventum Domini, et deservierunt voluptatibus suis? Et illis quidem curatio et remissio peccatorum mors

Rom. III. 23.

¹ i.e. Christ proclaimed salvation in Hades to those who in life anticipated the Christian faith, whether by foretelling Christ's advent in the spirit of prophecy, or by living up to the degree of light possessed. Nothing is said on the subject of a state of total darkness of the spirit being there first dispelled by Christ; the view taken in the false gospel of Nicodemus, and other apocrypha.

² AR. *evangelizat* nam.

³ VET., VOSS., but CL. *remissionem*...

existentem. AR. *remisse p. existentē*. GR. *remissam...existentem*, requiring *et, kal tñv ðφeav τῶν ἀμαρτιῶν ὑπάρχουσιν*.

⁴ The CLERM. omits *enim*.

⁵ *nobis*, i.e. *ethnicis ante Christi adventum*, GRAVE. The words are still those of the presbyter, and shew that he was of Gentile, not of Jewish extraction. AR. *imputant*.

⁶ *egent*, VULG., so the Syr. *destituuntur*.

⁷ *οἱ ἐπαρτέλφοντες εἰς τὸ φῶς αὐτοῦ*.

LIT. IV.
xlii. 4.
GR. IV. xlv.
MASS. IV.
xxvii. 2.

Rom. vi. 9.
Matt. xxv. 19.
et Luc. xix.
15.
Luc. xli. 48.

Rom. xi. 17
et 21.
Rom. xi. 21.
Rom. xi. 17.

Domini fuit: propter eos vero qui nunc peccant Christus non jam morietur, jam enim mors non dominabitur ejus; sed veniet Filius in gloria Patris, exquirens ab ¹actoribus et dispensatoribus suis pecuniam quam eis credidit, cum usuris: et quibus plurimum dedit, plurimum ab eis exigit. Non debemus ergo, inquit ille senior, superbi esse, neque reprehendere veteres; sed ipsi timere, ne forte post agnitionem Christi agentes aliquid quod non placeat Deo, remissionem ultra non habeamus ²delictorum, sed excludamur a regno ejus. Et ideo Paulum dixisse: *Si enim naturalibus ramis non pepercit, ne forte ³nec tibi parcat, qui cum esses oleaster, insertus es in pinguedinem olivæ, et socius factus es pinguedinis ejus.* Similiter et plebis prævaricationes ⁴vides descriptas esse, non propter illos qui tunc transgrediebantur, sed in correptionem nostram, et ut sciremus unum et eundem Deum, in quem illi delinquebant, et in quem nunc delinquant quidam ex his qui ⁵credidisse se dicunt.

5. Et hoc autem Apostolum in epistola ⁶quæ est ad Corinthios manifestissime ostendisse, dicentem: *¶ Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes in Mose baptisati sunt in nube, et in mari, et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt: bibebant ⁷enim de spiritali consequente ⁸eos petra; petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum bene sensit Deus; prostrati sunt enim in deserto. Hæc in figuram nostri fuerunt, ut ⁹non simus concupiscentes malorum, quemadmodum et illi concupierunt; neque idololatræ sitis, quemadmodum quidam eorum; sicut ¹⁰scriptum est: Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. Neque fornicemur, sicut quidam ex illis fornicati sunt, et corruerunt in una die viginti tria millia. Nec tentemus Christum, quemadmodum quidam eorum tentaverunt, et a serpentibus perierunt. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura fiebant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos finis sæculorum devenit. Quapropter qui putat se stare, videat ne cadat.*

Exod. xxxii.
6.

¹ See p. 238, n. 3.

² AR. *peccatorum*. The five following words do not appear in the CLERM.

³ AR. omits *nec*; ib. *videns*.

⁴ *credidisse se dicunt*, so the CLERM., possibly for *credere se dicunt*; GRAEVE has *credidisse dicuntur*.

⁵ *quæ est*, omitted in CL., VOSS.

⁶ MASS., as CL., VOSS., but AR. *non enim volo*, which as a servile imitation of the Greek, οὐ γὰρ θέλω, is likely.

⁷ AR. *enim*. CL., VOSS., VET. *autem*. MASS. carelessly prints *autem enim*, and STIEREN follows him. N. T. γὰρ.

⁸ *eos*, MASS. from the CLERM. MS.

⁹ AR. inserts *enim*.

CAP. XLIII.

De transgressione populi.

LIB. IV.
xliii. I.
GR. IV. xlv.
L.
MASS. IV.
xxvii. 3.

1. SINE dubitatione igitur et sine contradictione ostendente Apostolo, unum et eundem esse Deum qui et illa iudicavit, et ea quæ nunc sunt exquirat, et causam ¹descriptionis eorum demonstrante, indocti et audaces adhuc etiam et imprudentes inveniuntur omnes, qui propter transgressionem eorum qui olim fuerunt, et propter plurimorum ²indicto audientiam, alterum quidem ³aiunt illorum fuisse Deum, et hunc esse mundi fabricatorem, et esse in diminutione; alterum vero a Christo traditum Patrem, et hunc esse qui sit ab unoquoque eorum mente conceptus: non intelligentes, quoniam quemadmodum ibi in plurimis eorum qui peccaverunt non bene sensit Deus; sic et hic ⁴vocati multi, pauci ⁵vero electi: quemadmodum ibi iniusti et idololatræ et fornicatores vitam perdiderunt; sic et hic: et Domino quidem prædicante, in ignem æternum mitti tales, et Apostolo dicente: *An ignoratis, quoniam iniusti regnum Dei non hæreditabunt? Nolite seduci: neque fornicatores, neque idololatræ, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores, regnum Dei* ⁶possidebunt. ⁷Et quoniam non ad eos, qui extra sunt, hoc dicit, sed ad nos, ne projiciamur extra regnum Dei, tale aliquid operantes, intulit: *Et hæc quidem fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.*

2. Et quemadmodum illic condemnabantur et projiciebantur hi qui male operabantur, et reliquos exterminabant; similiter et hic oculus quoque effoditur scandalisans, et pes et manus, ne reliquum corpus pariter pereat. Et habemus præceptum: *Si quis frater nominatur fornicator, aut avarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere.* Et iterum ait Apostolus: *Nemo vos seducat inanibus* ⁸verbis; propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiae. *Nolite ergo fieri participes eorum.* Et quemadmodum ibi peccantium damnatio

¹ Cf. supr. vides descriptas esse, non propter illos, &c.

² See p. 149, n. 4.

³ CL., VOSS., MERC. II. omit aiunt.

⁴ sunt is cancelled, as missing in CL., AR., VOSS., MERC. I.

⁵ AR. autem electi: et quemadmodum.

⁶ CL., VOSS., FEU., but AR. hæreditabunt.

⁷ AR. sed, and omits hoc of VOSS.

⁸ AR. sermonibus. STIER. adds CL., but this MS. has verbis.

Tert. c. Marc.
v. 7.

Matt. xx. 16

Matt. xxv. 41.
1 Cor. vi. 9,
10.

1 Cor. vi. 11.

Matt. xviii.
8, 9.
1 Cor. v. 11.

Ephes. v. 6, 7.

LIT. IV. ^{xliii. 2.} ^{GR. IV. xlii.} ^{MASS. IV. xxvii. 4.} ^{1 Cor. v. 6.} ^{Rom. i. 18.} ^{Exod. xiv. 28.} ^{Luc. xviii. 7.} ^{2 Thess. i. 6-10.} ¹participabat et reliquos, quoniam placebant eis, et una cum eis conversabantur; ²sic et hic *modicum fermentum totam massam* ³*corrumpit*. Et quemadmodum ibi adversus injustos ira descendebat Dei, et hic similiter Apostolus ait: ⁴*Revelabitur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam eorum hominum, qui veritatem in injustitia detinent*. Et quemadmodum ibi in Ægyptios, qui injuste puniebant Israel, vindicta a Deo fiebat, sic et hic, Domino quidem dicente: *Deus autem non faciet vindictam electorum suorum, quicumque clamant ad eum die et nocte? Etiam dico vobis, faciet vindictam eorum cito*; et Apostolo, in ea quæ est ad Thessalonicenses epistola, ista prædicante: *Siquidem justum est apud Deum retribuere* ⁵*retributionem his qui tribulant vos, et vobis qui tribulamini refrigerium nobiscum, in* ⁶*revelatione Domini nostri Jesu Christi de cælo cum angelis virtutis ejus, et in flamma ignis, dare vindictam in eos qui non noverunt Deum, et in eos qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi: qui etiam pœnas pendent interitus æternas a facie Domini, et a gloria virtutis ejus, cum venerit magnificari in sanctis suis, et admirabilis esse in omnibus, qui crediderunt in eum.*

CAP. XLIV.

Ostensio quod unum et idem sit Verbum Dei, dispunctor veterum et novorum.

1. CUM ergo ⁷hic et illic eadem sit in vindicando Deo justitia Dei, et illic quidem typice et temporaliter et mediocrius; hic vero vere et semper et austerius; ignis enim æternus, et quæ a cælo revelabitur ira Dei a facie Domini nostri, quemadmodum et ⁸David ait, *Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam ipsorum*, majorem ⁹pœnam præstat iis qui incidunt in eam; valde insensatos ostendebant presbyteri eos, qui ex his quæ acciderunt his, qui olim Deo non obtemperabant, tentant alterum Patrem introducere, e contrario opposcentes, quanta Do-

¹ μετεῖχε καὶ τ. ἄλλους. l. κατεῖχε.

² AB. *sicut*. For *συμοί* the translator seems to have read *ζημοί*.

³ *revelabitur*. IRENÆUS seems to have quoted *memoriter*, the text having ἀποκαλύπτεται, and not ἀποκαλυφθήσεται, *revelabitur*; much less, as GRABE

inadvertently states, ἀποκαλύπεται.

⁴ *tribulationem*, θλίψιν, by assimilation, *retributionem*, MSS., for cf. p. 265, 4, where the text is correctly quoted.

⁵ CLERM. again *retributione*.

⁶ AB. omits *Christi*.

⁷ AB. *hic illis*... omits *pœnam*.

minus ad salvandos eos qui receperunt eum veniens fecisset, miserans eorum; tacentes autem de judicio ejus, et quæcunque provenient his qui audierunt sermones ejus, et non fecerunt, et quoniam expediebat eis si non essent nati, et quoniam tolerabilius Sodomæ et Gomorræ erit in judicio, quam civitati illi quæ non recepit sermonem discipulorum ejus.

LIB. IV.
xlv. 1.
GR. IV.
xlvii.
MASS. IV.
xxviii. 1.
—
Matt. xxvi.
24.
Matt. x. 15, et
Luc. x. 12.

M. 286. 2. Quemadmodum enim in novo Testamento ea quæ est ad Deum fides hominum aucta est, additamentum accipiens ¹ Filium Dei, ut et homo fieret particeps Dei; ita et diligentia conversationis adaucta est, cum non solum a malis operibus abstinere jubemur, sed etiam ab ipsis malis ² cogitationibus, et otiosis dictionibus, et sermonibus vacuis, et verbis scurrilibus: sic et poena eorum qui non credunt Verbo Dei, et contemnunt ejus adventum, et convertuntur retrorsum, ampliata est; non solum temporalis, sed ³ et æterna facta. Quibuscunque enim dixerit Dominus: *Discite a me maledicti in ignem perpetuum*, isti erunt semper damnati; et quibuscunque dixerit: *Venite benedicti Patris mei, percipite hæreditatem regni, quod præparatum est vobis in sempiternum*; hi semper percipiunt regnum, et ⁴ in eo proficiunt: cum sit unus et idem Deus Pater et Verbum ejus, semper assistens humano generi, variis quidem dispositionibus, et multa operans, et salvans ab initio eos qui salvantur; sunt enim hi qui diligunt Deum, et secundum suum genus sequuntur Verbum Dei; et adjudicans eos qui adjudicantur, id est, eos qui obliviscuntur Deum, et sunt blasphemii, et transgressores ejus Verbi.

Heb. x. 26—
31.
—
Matt. xxv. 41.
—
Matt. xxv. 34.

3. Etenim hi ipsi qui a nobis prædicti sunt hæretici exciderunt sibi, accusantes Dominum, in quem dicunt se credere. Quæ enim denotant in Deo, qui tunc temporaliter ⁵ judicaverit incredulos, et ⁶ percussit Ægyptios, salvavit autem obedientes; eadem nihilominus recurrent in Dominum, in sempiternum quidem adjudicantem quos adjudicat, et in sempiternum dimittentem eos quos ⁵ dimittit: et invenietur, secundum illorum verba, maximi peccati causa factus his qui in eum immiserunt manus, et pupugerunt eum. Si enim non ita venisset, utique illi Domini sui interfectores facti non fuissent: et si non misisset prophetas ad eos, non utique

¹ AR. *Filii*.

² *cogitationibus*. cf. *ἐκδιψήσας*, requiring no qualifying term, *malis* was perhaps taken from the preceding line. CL. and Voss. omit it, and AR. has *malis operibus*, but the latter word is

cancelled for *cogitationibus*.

³ AR. omits *et*.

⁴ *in eo*, ARUND., but not in CLERM., Voss.

⁵ AR. *adjudicaverit...percusserit...dimittet*.

LIB. IV.
xlii. 3.
GR. IV. xlii.
MASS. IV.
xxviii. 3.

occidissent eos, et Apostolos quoque similiter. His igitur qui imputant nobis, et dicunt: si non Ægyptii plagati fuissent, et persequentes Israel præfocati fuissent in mari, non poterat Deus salvare populum suum, ¹occurreret illud: nisi igitur Judæi interfectores Domini facti fuissent, (quod quidem abstulit ab eis æternam vitam) et Apostolos interficientes, et persequentes Ecclesiam, in iracundiæ incidissent profundum, nos salvari non poteramus. Quemadmodum ²enim illi per Ægyptiorum, sic et nos per Judæorum cæcitatem accepimus salutem: siquidem ³mors Domini eorum quidem qui cruci ⁴eum fixerunt, et non crediderunt ejus adventum, damnatio est, salvatio vero eorum qui credunt in eum. Nam et ² Cor. ii. 15, 16. Apostolus ait ⁵in secunda ad Corinthios: *Quoniam Christi suavis odor sumus Deo, in his qui ⁶salvi fiunt, et in his qui pereunt: quibusdam quidem odor mortis in mortem; quibusdam ⁷autem odor vitæ in vitam.* Quibus ergo est odor mortis in mortem, nisi his qui non credunt, neque subjecti sunt Verbo Dei? Qui sunt autem qui et tunc semetipsos morti tradiderunt? Hi scilicet qui non credunt, neque ⁸subjiuntur Deo. Rursum autem qui salvati sunt, et acceperunt hæreditatem? Hi scilicet qui credunt Deo, et eam quæ est erga illum dilectionem custodierunt; quemadmodum Num. xiv. 30. Chaleb Jeffone, et Jesus Nave, et pueri innocentes, qui neque malitiæ sensum habuerunt. Qui sunt autem qui hic salvantur, et accipiunt vitam ⁹æternam? Nonne hi qui diligunt Deum, et qui 1 Cor. xiv. 30. pollicitationibus ejus credunt, et malitia parvuli effecti sunt.

CAP. XLV.

Secundum quid induravit Deus cor Pharaonis et ministrorum ejus.

1. SED induravit, inquiunt illi, Deus cor ¹⁰Pharaonis et famulorum ejus. Qui ergo hæc imputant, non legunt in Evangelio, ubi Matt. xiii. 10. discipulis dicentibus Domino, *Quare in parabolis loqueris eis?* respondit Dominus: *Quoniam vobis est datum ¹¹nosse mysterium regni cælorum; illis autem in parabolis loquor, ut videntes non*

¹ CL., VET., VOSS. *occurrit.*

² CLERM. omits *enim*, as AR. *illi.*

³ mors, carelessly omitted CLERM.

⁴ eum omitted in the AR.

⁵ in (*epistola*), not found in the CL., and the preposition only in AR. and MERC. II., *ἐν τῇ δευτέρῃ πρὸς τοὺς Κορ.*

is sufficient; cf. end of next section.

⁶ CL., VOSS., but AR. *salvantur.*

⁷ CL., VO. vero. MERC. II. has neither.

⁸ CL., VET., VOSS. *subjecti sunt*, AR.

⁹ æternam omitted in the AR.

¹⁰ See ORIG. *Philocal.* 21.

¹¹ CL., AR., VET., VO. al. *cognoscere.*

*videant, et audientes non audiant, ¹intelligentes non intelligant, ut ²adimpleatur erga eos prophetia Esaie dicens: ³Incrassa cor populi hujus, et aures eorum obtura, et oculos eorum excæca. Vestri autem beati oculi, qui vident quæ vos videtis, et aures vestræ, ⁴quæ audiunt quæ auditis. Unus enim et idem Deus, his quidem qui non credunt, sed nullificant ⁵eum, infert cæcitatem; quemadmodum sol, qui est creatura ejus, his qui propter aliquam infirmitatem oculorum non possunt contemplari lumen ejus: his autem qui credunt ei, et sequuntur eum, plenior et majorem illuminationem mentis præstat. Secundum hunc igitur sermonem et Apostolus ait in secunda ad Corinthios: *In quibus Deus sæculi hujus* ^{2 Cor. iv. 4. vid. p. 25, 2.} *excæcavit mentes infidelium, uti non fulgeat illuminatio ⁶evangelii gloriæ Christi. Et iterum in ea quæ est ad Romanos: Et quemad-* ^{Rom. i. 28.} *modum non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, facere quæ non conveniunt. In secunda autem ad Thessalonicenses manifeste ait, de Antichristo dicens: Et ideo mittet eis Deus operationem erroris, uti credant mendacio, uti judi-* ^{2 Thess. ii. 21.}*

M. 267. *centur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.*

2. Si igitur et nunc, quotquot scit non credituros Deus, cum sit omnium præcognitor, tradidit eos infidelitati eorum, et avertit faciem ab hujusmodi, relinquens eos in tenebris, quas ipsi sibi elegerunt, quid mirum, si et tunc nunquam crediturum Pharaonem cum his qui cum eo erant, tradidit eos suæ infidelitati? Quemadmodum Verbum ait de rubo ad Moysen: *Ego autem scio quoniam* ^{Exod. iii. 19.} *non ⁷dimittet vos Pharaon rex Ægypti abire, nisi ⁸cum manu valida. Et qua ratione Dominus in parabolis loquebatur, et cæcitatem faciebat Israel, ut videntes non viderent, sciens incredulitatem eorum, eadem ratione et cor Pharaonis indurabat, ut videns, quoniam digitus Dei est qui educit populum, non crederet, sed ⁹in infidelitatis præcipitaretur pelagus, per magicam operationem opinatus fieri exitum eorum, et rubrum mare non ex virtute Dei transitum præstitisse populo, sed naturaliter sic se habere.*

¹ The three following words have no place in the CLERM. MS.

² MERC. I., OTH., AR., but CLERM. impleretur. VOSS. impleatur.

³ Incrassa. VET. Cod. incrassatum est; atque ita legit Tertull. lib. III. contra Marcionem. FEUARD. Consentit VOSS. sed repugnant mox sequentia verba, obtura, excæca: unde patet, Ireneum textum Esaie allegasse, non prout in Evangelico, sed in ipso Prophetico Co-

dice legitur: GB. The CL. also agrees.

⁴ AR. quoniam... auditis.

⁵ ἀθετοῦται, CLERM. omits eum.

⁶ Evangelii, omitted in the CLERM.

⁷ AR., but VET., VO. recipiet, which the CLERM. copy, by underlining a letter, alters to præcipiet; the translator perhaps wrote projiciet, as the equivalent for the LXX. προήσεται.

⁸ CL., AR. cum. VO., GB., MASS. in.

⁹ AR. sed infidelitatis... pelago.

LIB. IV.
xiv. l.
GR. IV.
xlviii.
MASS. IV.
xxix. l.
Eas. vi. 10.

LIB. IV.
xlv. 1.
GR. IV. xlix.
MASS. IV.
xxx. 1.

CAP. XLVI.

*Quare secundum jussum Dei vasa ab Ægyptiis sumsit
populus in exodo, et ex ipsis tabernaculum in eremo
fabricavit.*

Tert. c. Marc. 1. Qui vero exprobrant et imputant, quod profecturus populus, G. 351.
II. 20.
Exod. xl. 2;
xii. 33.

Luc. xvi. 9.

jussu Dei, vascula omnis generis et vestimenta acceperit ab Ægyptiis, et sic abierit, ex quibus et tabernaculum factum est in eremo, ignorantes justificationes Dei et dispositiones ejus, semetipsos arguunt, sicut et presbyter dicebat. Si enim non in typica protectione ¹hoc consensisset Deus, hodie in vera nostra protectione, id est, in fide in qua sumus constituti, per quam de numero gentilium exempti sumus, nemo poterat salvari. Omnes enim nos aut modica aut grandis sequitur possessio, quam ex mammona iniquitatis acquisivimus. Unde enim domus in quibus habitamus, et vestimenta quibus induimur, et vasa quibus utimur, et reliqua omnis ad diuturnam vitam nostram ²ministratio, nisi ex his, quæ, cum ethnici essemus, de avaritia acquisivimus, vel ab ethnicis parentibus aut cognatis aut amicis, de injustitia acquirentibus percepimus? ut non dicamus, quia et nunc in fide existentes acquirimus. Quis enim vendit, et non lucrari vult ab eo qui emit? Quis autem emit, et non vult utiliter secum agi ab eo ³qui vendit? Quis autem negotians non propterea negotiatur, ut inde alatur? Quid autem et hi ⁴qui in regali aula sunt fideles, nonne ex eis quæ Cæsaris sunt habent utensilia, et his qui ⁵non habent unusquisque eorum secundum ⁶suam virtutem præstat? Ægyptii ⁶populi erant debitores non solum rerum, sed et vitæ suæ, propter patriarchæ Joseph præcedentem benignitatem: nobis autem

¹ Hoc... professione. Octo has voces ex VET. Cod. restituit FEU. quas et Vo. habet (adde CLAR.). Sed, nisi me conjectura fallit, pro professione legendum, protectione, ita ut vera nostra protectio typicæ protectioni opponatur. Sic enim et initio sequentis capituli ait: Universa enim quæ ex Ægypto protectio fiebat populi a Deo, typus et imago fuit protectionis Ecclesiæ, quæ erat futura ex gentibus; quomodo et hoc loco subjungit: per quam de numero gentilium exempti sumus. Occasionem autem mutationis imperiti

scribere præbuere sequentia: id est, in fide in qua sumus constituti; ad quæ professionem magis quam protectionem quadrare putavi. GR. AR. omits the passage. Cf. *Exodus*, 4. 2. also the note of MASS.

² AR., MERC. II. *misericordia*.

³ AR. *quod*.

⁴ *Fidem Christi ad illustres usque imperii Romani ordines et principes hoc seculo penetrasse, ex his manifestum.* GR.

⁵ *non, suam.* Both of these words are omitted in the CLERM. MS.

⁶ Sc. *Judaici*.

secundum quid debitores sunt ethnici, ¹a quibus et lucra et utilitates percipimus? quæcunque illi cum labore comparant, his nos in fide cum simus sine labore utimur.

LIB. IV.
xlii. 1.
GR. IV. xlix.
MASS. IV.
xxx. 2.

2. ² Ad hoc populus pessimam servitutem serviebat Ægyptiis, quemadmodum Scriptura ait: *Et cum* ³ *vi potestatem exercebant* ^{Exod. i. 13, 14.} ³ *Ægyptii in filios Israel, et in odium eis adducebant vitam in operibus duris, luto et latere, et omnibus operibus quæ faciebant in campis, per omnia opera quibus eos deprimebant cum* ⁴ *vi: et ædificaverunt eis civitates munitas, multum laborantes, et augentes eorum substantias annis multis, et per omnem modum servitutis, cum illi non solum ingrati essent adversus eos, verum et universos eos perdere vellent. Quid igitur injuste gestum est si ex multis pauca sumserunt, et qui potuerunt multas substantias* ⁵ *habere si non servissent eis, et divites abire, paucissimam mercedem pro magna servitute accipientes inopes abierunt? Quemadmodum si quis liber, abductus ab aliquo per vim, et serviens ei annis multis,* ^{G. 352.} *et augens substantiam ejus, post deinde aliquod adminiculum consecutus, putetur quidem modica quædam ejus habere, revera autem ex multis laboribus suis, et* ⁶ *ex acquisitione magna* ⁷ *pauca percipiens discedat, et hoc ab aliquo imputetur ei, quasi non recte fecerit? ipse magis injustus judex apparebit ei qui per vim in servitium fuerat deductus. Sic ergo sunt et hujusmodi, qui imputant populo parva de multis* ⁸ *accipienti sibi; et ipsis non imputant, qui nullam gratiam ex merito parentum debitam reddiderunt; imo et in gravissimam servitutem redigentes, maximam ab eis consecuti sunt utilitatem: et illos quidem non signatum aurum et argentum in paucis vasculis,* ⁹ *de suis laboribus, quemadmodum prædiximus, accipientes, injuste fecisse dicunt; semetipsos autem (dicetur enim quod verum est, licet ridiculum quibusdam esse videatur) ex alienis laboribus* ¹⁰ *insigne aurum et argentum et*

Cf. Tertull.
c. Marc. ii. 20.

¹ a, omitted in the CLERM. MS.

² *Ad hoc, eis τοῦτο, hæcenus, or adhuc,* which is in fact the reading of ERASM., GALL., FEUARD., ABUND. and MERC. II.

³ *vi, twice, and Ægyptii, omitted in the CL. AR. Ægyptii filios.*

⁴ GRABE inserts *suas* from the AR.

⁵ CLERM. *exquisitione.*

⁶ ὀλίγα μεταβῶν ἀπέλθῃ.

⁷ AR. *accipient, and adds laboribus.*

⁸ *de suis laboribus, παρὰ τῶν ἰδίων πόνων,* omitted CLERM., VOSS., MASS., STIER. AR. and GR. retain the words, and they have a parallel in the sequel.

⁹ *insigne aurum, coined gold, in opposition to non signatum aurum, that had preceded: so THUCYDIDES distinguishes ἀσημον from ἐπλημον, in speaking of the precious metals, II. 13.*

LIB. IV.
xvi. 3.
GR. IV. xlix.
MASS. IV.
xxx. 3

seramentum, cum inscriptione et imagine Cæsaris, in zonis suis ferentes, juste se facere dicunt.

3. Si autem et comparatio fiat ¹nostra et illorum, qui justius ^{M. 268.} apparebunt accepisse? utrumne populus ab Ægyptiis, qui erant per omnia debitores, an nos a Romanis et reliquis gentibus, et a quibus nihil tale nobis debeatur? Sed et mundus pacem habet per eos, ²et nos sine timore in viis ambulamus et navigamus quocunque voverimus. Adversus igitur hujusmodi aptus erit sermo Domini: *Hypocrita*, dicens, *exime primo trabem de oculo tuo, et tunc ³perspicias auferre festucam de oculo fratris tui.* Etenim si is qui tibi hæc imputat, et gloriatur in sua scientia, separatus est a gentilium cœtu, et nihil est alienorum apud eum, sed ⁴et simpliciter nudus, et nudis pedibus, et sine domo in montibus conversatur, quemadmodum aliquod ex his animalibus quæ herbis vescuntur, veniam merebitur, ideo quod ignoret necessitates nostræ conversationis. Si autem ab ⁵hominibus quæ dicuntur aliena esse participatur, et arguit typum eorum, semetipsum injustissimum ostendit, retorquens in se ejusmodi accusationem. Invenietur enim aliena circumferens, et ea quæ ejus non sunt, ^{Matt. vii. 1, 2.} concupiscens; et propter hoc dixisse Dominum: *Nolite judicare, ne judicemini: in quo enim judicio judicabitis, judicabitur de vobis.* Non utique ut peccantes non corripiamus, nec ut his quæ male fiunt consentiamus; sed ut Dei dispositiones non judicemus injuste, cum ille omnia juste profutura ⁶proverit. Quoniam enim sciebat nos de nostra substantia, quam ab alio accipientes habemus, bene acturos, *Qui enim habet*, inquit, *duas tunicas, det ei qui non habet: et qui habet escam, similiter faciat.* Et, *Esurivi enim, et dedistis mihi manducare: et nudus fui, et vestistis me.* Et, *Cum ⁷facis eleemosynam, non sciat sinistra tua quid faciat dextra tua;* et reliqua quæcunque beneficientes justificamur, velut de alienis nostra redimentes: de alienis autem ita dico, non quasi mundus alienus sit a Deo, sed quoniam hujusmodi dationes ab aliis accipientes habemus, similiter velut illi ab Ægyptiis qui non sciebant Deum, et per hæc ipsa erigimus in nobismetipsis tabernaculum Dei: cum bene enim facientibus habitat Deus; quemadmodum

¹ f. l. nostri.

² per eos, et nos omitted in the AR.
as nos in the CL., per eos in the VOSS.,
and et nos in the COD. VET. of FEUARD.

³ AR. *perspicias*.

⁴ est, CL., VET., MASS., STIER., but
AR., GRAB., etc. et.

⁵ AR. *omnibus*.

⁶ f. l. *viderit*, CL. *venerit*.

⁷ CLERM. *facitis*.

Dominus ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut hi, quando* ¹ *fugati fueritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Quæcunque enim cum essemus ethnici de injustitia acquisivimus, hæc, cum crediderimus, in dominicas utilitates ² convertentes, justificamur; necessarie igitur hæc in typo præmeditabantur, et tabernaculum Dei ex his fabricatur: illis quidem juste accipientibus, quemadmodum ostendimus; nobis autem præostensis ³ in ipsis, qui inciperemus per aliena Deo deservire.

LIB. IV.
xlii. 3.
GR. IV. xlii.
MASS. IV.
xxx. 4.

Luc. xvi. 9.

CAP. XLVII.

*Quemadmodum una et eadem populi profectio ex
Ægypto, et Ecclesiæ ex gentibus ostenditur.*

O. 363. UNIVERSA enim quæ ex Ægypto profectio fiebat populi, a Deo typus et imago fuit profectionis Ecclesiæ, quæ erat futura ex gentibus: propter hoc et in fine educens eam hinc in suam hæreditatem, quam non Moyses quidem famulus Dei, sed Jesus Filius Dei in hæreditatem dabit. Si quis autem diligentius intendat his quæ a prophetis dicuntur de fine, et quæcunque Johannes discipulus Domini vidit in Apocalypsi, inveniet easdem plagas universaliter accipere gentes, quas tunc particulatim accepit Ægyptus. Talia quædam enarrans de antiquis presbyter, reficiebat nos, et dicebat: "De ⁴ his quidem delictis, de quibus ipsæ Scripturæ increpant patriarchas et prophetas, nos non oportere exprobrare eis, neque fieri similes Cham, qui irrisit turpitudinem patris sui, et in maledictionem decidit; sed gratias agere pro illis Deo, quoniam in adventu Domini nostri remissa sunt eis peccata: etenim illos dicebat gratias agere, et ⁵ gloriari in nostra salute. De quibus autem Scripturæ non increpant, sed simpliciter sunt positæ, nos non debere fieri accusatores, non enim sumus diligentiores Deo, neque super magistrum possumus esse, sed typum querere. Nihil enim otiosum est eorum quæcunque inaccusabilia posita sunt in Scripturis."

Rev. xv. xvi.

¹ *fugati fueritis*, a strange translation for ἐκλήθητε. Possibly the translator read ἐκπεδωγητε. It may be observed, that by a slight *varia lectio* the Syriac version might be made to express either *deficit* or *fugati*; the word we read is *deficit*, but would be *fugati*; and the similarity would

be greater if the first were the plu. part. as in the Greek, *e. g.*

² AR., but CL., VET., VO. *conversantes*.

³ *in ipsis*, AR., GRAB., omitted CL., VOSS., MASS., STIER.

⁴ CL., VOSS. *de eisdem delictis*; AR. *de hiis quidem*, where *hiis* represents *eis*.

⁵ CL., VOSS. *glorificari*.

LIB. IV.
xlviii. l.
GR. IV. il.
MASS. IV.
xxxi. l.

CAP. XLVIII.

Ostensio generationis Lot ex filiabus suis.

Gen. xix. 14,
seq.

1. QUEMADMODUM et Lot, qui eduxit de Sodomis filias suas, quæ conceperunt de patre suo, ¹et qui reliquit in ¹circumfinio uxorem suam statuat salis usque in hodiernum diem. Etenim Lot non ex sua voluntate, neque ex sua concupiscentia carnali, neque sensum neque cogitationem hujusmodi ²operationis accipiens, ³consummavit typum. Quemadmodum Scriptura dicit: *Et intravit major* G. 354 *nata, et dormivit cum patre suo nocte illa: et non scivit Lot cum dormiret illa, et cum surgeret.* Et in minore ⁴autem hoc idem: *Et non scivit, inquit, cum dormisset secum, nec cum surrexisset.* M. 265

Gen. xix. 33.
Gen. xix. 36.

E. Catena. in
Gen. ed.
Halleix. coll.
MS. Com-
bena.

Μὴ εἰδότος τοῦ ⁵Λώτ, μηδὲ ἡδονῇ δουλεύσαντος, οἰκονομία ἐπετελεῖτο, δι' ἧς αἱ δύο συναγωγαὶ ἀπὸ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τεκνοποιησάμεναι ἐμνημόντο ἄνευ σαρκὸς ἡδονῆς. Οὐ γὰρ ἦν ἄλλος οὐδεὶς σπέρμα ζωτικὸν καὶ τέκνων ἐπικαρπίαν δυνάμενος δοῦναι αὐταῖς, καθὼς γέγραπται·

Gen. xix. 31,
32.

Nesciente igitur homine, neque libidini serviente, dispensatio perficiebatur, per quam duæ filiae, ⁶id est duæ synagogæ, ab uno et eodem patre in sobolem ⁷adoptatæ significabantur sine carnis libidine. Nec enim alter erat aliquis qui semen vitale et filiorum fructum posset dare eis, quemadmodum scriptum est: *Dixit autem major ad minorem: Pater noster senior est, et nemo est super terram qui intret ad nos, ⁸ut oportet omni terræ: veni, potionemus patrem nostrum vino, et dormiamus cum eo, et suscitemus de patre nostro semen.* Illæ quidem filiae secundum simplicitatem et innocentiam putantes universos homines periisse, quemadmodum ⁹et Sodomitæ, et in universam terram iracundiam

¹ et, CL., VOSS. ibid. *circumfinio*; AR., GRAB. *confinio*.

² operationis, AR., omitted CL., VO.

³ sed, AR., as though a finite verb had preceded.

⁴ autem is added from the CLERM. MS. καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ δὲ αὐτὸ τοῦτο.

⁵ The translation indicates ἀνθρώπου, altered in the Catena.

⁶ id est duæ synagogæ, a marginal gloss.

⁷ adoptatæ, a term taken *de re rustica*, referring to the engrafting of scions; hence in the sequel he speaks of the two daughters as *fructificantes*. As scions they had been engrafted on the paternal stock, and bore fruit accordingly.

⁸ ut oportet: *juxta morem* would better express ὡς καθήκει.

⁹ et added from AR. and MERC. II.

¹Dei supervenisse, dicebant hæc. ²Quapropter et ipsæ excusabiles sunt, arbitantes se solas relictas cum patre suo ad conservationem generis humani, et propter hoc circumveniebant patrem. Per verba autem earum significabatur, neminem esse alterum qui possit filiorum generationem majori et minori synagogæ præstare, ³quam Patrem nostrum.

LIB. IV.
xlviii. 1.
GR. IV. II.
MASS. IV.
xxx. 2.

2. Pater autem generis humani Verbum Dei: quemadmodum Moyses ostendit dicens: *Nonne hic ipse Pater tuus 'qui possedit te, et fecit te, et creavit te?'* Quando igitur hic vitale semen, ⁵id est, Spiritum remissionis peccatorum per quem vivificamur, effudit in humanum genus? nonne tunc ⁶cum convalescebatur cum hominibus, et bibebat vinum in terra? *Venit*, enim inquit, *Filius* ^{Matt xi. 19.} *Hominis manducans et bibens*: et cum recubisset obdormivit, et ⁷somnum cepit. Quemadmodum ipse in David dicit: *Ego dormivi* ^{Ps. iii. 6.} *et 'somnum cepi'*. Et quoniam in nostra communicatione et vita hoc agebat, iterum ait: *Et somnus meus suavis mihi factus est*. Totum autem significabatur per Lot, quoniam semen patris omnium, id est, Spiritus Dei, per quem facta sunt omnia, commixtus et unitus est ⁸carni, hoc est, plasmati suo: per quam commixtionem et unitatem duæ synagogæ, id est duæ congregationes, ⁹fructificantes ex patre suo filios vivos vivo Deo. Et cum hæc fierent uxor

Jer. xxxi. 38.

¹ *Dei*, missing in the CLERM. and Voss. MSS., which also omit *quam Patrem nostrum*, below.

² *Post Irenæum eadem excusat Origenes his verbis*: Audierant in fine sæculi terram et omnia elementa ignis ardore decoquenda. Videbant ignem, videbant sulphureas flammæ, videbant cuncta vastari, matrem quoque suam videbant non esse salvatam. Suspectæ sunt tale aliquid factum, quale in temporibus audierant Noe, et ob reparandam mortalium posteritatem solas se esse cum parente servatas. Recuperandi igitur humani generis desiderium sumunt. Et quamvis grave eis videretur crimen, furari concubitus patris; gravior tamen videbatur impietas, si humanæ posteritatis spem, servata castitate, delerent. Patris incestitiam vel rigorem vino molliunt et solvunt: singulis ingrossæ noctibus, singulæ suscipiunt ab ignorante conceptum. Ultra non repetunt, non

requirunt. Ubi hic libidinis culpa? ubi incesti crimen arguitur? quomodo dabitur vitio, quod non iteratur in facto? *Ab hac Origenis sententia non recedunt Chrysostomus, Theodoretus, et Ambrosius, lib. II. de Abraham.* FEUARD.

³ *quam P. n. omitted CL., Voss.*

⁴ *possedit te*, LXX. ἐκτρέφω σε, ἡγῶν ἰ. e. possessed as a father his son, by generation. See p. 157, n. 5.

⁵ *id* carelessly omitted in the CLERM. copy. The words next following seem to confirm the reading *commutatio* above, p. 131, n. 8.

⁶ *AB. tunc conversabatur.*

⁷ CLERM. *somnium* in both places.

⁸ *carni hoc est*, omitted in the AB. from recurrence of the latter word.

⁹ *fructificantes ex.* CLERM. *justificatae*. The term *συναγωγὴ* is a synonym of *ecclesia*; see p. 22, and 17, n. 1. *id est duæ congregationes*, may be safely referred to the margin.

LIB. IV.
xlix. 1.
GR. IV. lii.
MASS. IV.
xxxii. 1.
Matt. v. 13

¹remansit in Sodomis, jam non caro corruptibilis sed ²statua salis G. 355
semper manens, et ³per naturalia ea quæ sunt consuetudinis
hominis ostendens, quoniam et Ecclesia, quæ est sal terræ, subre-
dicta est in confinio terræ, patiens quæ sunt humana: et dum
sæpe ⁴auferuntur ab ea membra integra, perseverat statua salis,
quod est firmamentum fidei, firmans et præmittens filios ad Patrem
ipsorum.

CAP. XLIX.

*Ostensio unum et eundem esse Deum Patrem nostrum et
illorum.*

I. HUIUSMODI quoque de duobus Testamentis ⁵senior Apostolorum discipulus disputabat, ab uno quidem et eodem Deo utraque ostendens. Nec ⁶enim esse alterum Deum præter eum qui fecit et plasmavit nos, nec firmitatem habere sermonem eorum qui dicunt aut per angelos, aut per ⁷aliam quamlibet virtutem, aut ab alio Deo factum esse hunc mundum qui est secundum nos. Si enim semel quis transmoveatur a factore omnium, et ⁸concedat ab aliquo altero, aut per alium factam conditionem quæ ⁹est secundum nos, multam incongruentiam et plurimas contradictiones necesse est incidat huiusmodi: ad quas nullas dabit rationes, neque secundum verisimile, neque secundum veritatem. Et propter hoc hi qui alias doctrinas inferunt, abscondunt a nobis quam habent ipsi de Deo sententiam, scientes ¹⁰quassum et futile doctrinæ suæ, et timentes ne victi salvari periclitentur.

¹ AB. remanserat.

² Statua salis semper manens. Ita et CLEMENS ROM. in *Epist. ad Corinth.* memorat στήλην ἀλὸς ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης. Atque ex *Judæis* JOSEPHUS, lib. I. *Antiq. cap.* 12, de eadem salis statua scribit: ἱστώρικα δὲ αὐτῆς ἐτι γὰρ καὶ νῦν διαμένει. GRABE.

³ per naturalia, i. e. δι' ἐμνηροπόλας. Cf. *Carm. de Sodomā*, inter op. TERTUL. et CYPR.

Dicitur et vivens, alio jam corpore, sexus Munificos solito dispungere sanguine menses.

⁴ The same poem says that the pillar of salt was indestructible:

Quin etiam si quis mutilaverit advena formam,
Protinus ex sese suggestu vulnera complet.

⁵ Senior Apostolorum discipulus: this can hardly be the same presbyter mentioned c. XLIII. who was only a hearer of those who had heard the Apostles. IRENEUS may here mean the venerable martyr Polycarp, bishop of Smyrna.

⁶ enim, aliam, inserted from the AB.

⁷ AB. inserts cum, perhaps δὲ read by Tr. for πῶτε, answering to semel, πῶτε.

⁸ AB. sū.

⁹ The MSS. differ here in a remarkable degree. The reading followed by MASSUET and taken from the CLEM. MS. is adopted in the text; the VOSS. MS. has quassum et fictile; the ARUND. has casum et ruinam, which is the reading preferred by GRABE, with the addi-

2. Si autem credat quis unum Deum, et qui Verbo omnia fecit, quemadmodum ¹et Moses ait: *Dixit Deus, fiat lux, et facta est lux*; et in Evangelio legimus: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil*; et Apostolus Paulus similiter:

M. 270. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater*², *qui est super omnes*³ *et per omnia, et in omnibus nobis*; hic primo erit *tenens caput, ex quo totum corpus compactum et connexum et per omnem juncturam subministrationis in mensura uniuscujusque partis, incrementum corporis facit, in ædificationem sui in caritate*. Post deinde et omnis sermo ei constabit, si et Scripturas diligenter legerit apud eos qui in Ecclesia sunt presbyteri, apud quos est Apostolica doctrina, quemadmodum demonstravimus. Apostoli enim omnes duo quidem Testamenta in duobus populis fuisse docuerunt: unum autem et eundem esse Deum, qui disposuerit utraque ad utilitatem hominum, secundum ⁴quod Testamenta dabantur, qui incipiebant credere Deo, ex ipsa demonstravimus Apostolorum doctrina in tertio libro: et quoniam non otiose, nec frustra, ⁵aut ut obvenit, datum est prius Testamentum; sed illos quidem quibus dabatur, in servitutum Dei ⁶concurvans ad utilitatem eorum, non enim indiget Deus ab hominibus servitutem, typum autem cœlestium ostendens, quoniam nondum poterat homo per proprium visum videre quæ sunt Dei: et imagines eorum quæ sunt in Ecclesia præfigurans, ut firma ea quæ secundum nos est fiat fides, et prophetiam futurorum continens, ut disceret homo præscium esse omnium Deum.

LIB. IV.
xlii. 2.
GR. IV. III.
MASS. IV.
xxxii. 1.

Gen. i. 3.
Joh. i. 3.
Ephes. iv. 8,
6.

Ephes. iv. 16,
et Col. ii. 19.

tion of *quasi* before *casum*. But this word together with *casum* indicates *quassum*; and if we admit this it will be difficult to assign a reason for rejecting the remainder of the CLERMONT reading, especially since it returns with a natural ease into the Greek γνώσκοντες τὸ ἄσφατον καὶ εἰκαῖον τοῦ δόγματος αὐτῶν.

¹ et. CL., VOSS., but AR. *ipse*.

² *omnium*, found in the VOSS., was added no doubt from the sacred text. There is no other MS. authority for the word, and it is cancelled.

³ et p. o. AR. but not in CL., VOSS.

⁴ MASSUET reads *secundum quos*, on the sole authority of the CLERM. copy, but it is difficult to see the antecedent.

The entire passage would read off in Greek, *ἐνα δὲ καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι Θεόν, τὸν διατιθέντα τὰς ἀμφοτέρας εἰς τὸ τῶν ἀνθρώπων ὠφέλιμον, (καθ' ὃ ἐδόθησαν αὐτοῖς διαθήκαι,) τῶν μελλόντων πιστέινειν εἰς τὸν Θεόν*. AR. reads *quod*.

⁵ AR. omits *aut*, and *frustra* may have been marginal, e. g. οὐ κενῶς, οὐδὲ τυχόντως.

⁶ *concurvans*. MASSUET'S reading extracted from the CLERM. MS., which has *concurrans* with *e* written above; the AR. and other MSS. *concurrans*, but the word can make no sense. συγκάμπτων would be expressive of those who were brought under the law, as the neck of the steer is bent to the yoke.

LIB. IV. 1.
GR. IV. liii.
MASS. IV.
xxxiii. 1.

CAP. L.

Quis est spiritalis discipulus, qui judicat quidem omnes, ipse autem a nemine judicatur: et qui sunt qui judicantur.

Quemadmodum judicabuntur gentes.

Quemadmodum judicabuntur Judæi.

Ostensio quoniam duos adventus Christi prophetæ annuntiaverunt.

TALIS discipulus ¹spiritalis vere recipiens Spiritum Dei, qui ab G. 356. initio in universis dispositionibus Dei adfuit hominibus, et futura
1 Cor. ii. 15. annuntiavit et præsentia ostendit et præterita enarrat, judicat
Rom. i. 21. quidem omnes, ipse autem a nemine judicatur. Nam judicat
gentes, *creaturæ magis quam Creatori servientes*, et reprobabili
mente universam suam operationem in vanum consumentes. Ju-
dicat autem etiam Judæos, non percipientes verbum libertatis,
neque volentes abire liberos, cum habeant præsentem liberatorem;
sed intempestive extra legem servire simulantes nihil indigenti
Deo, et Christi adventum, quem propter salutem hominum fecit,
non cognoscentes, neque intelligere volentes, quoniam duos ad-
ventus ejus omnes annuntiaverunt prophetæ: unum quidem, in
quo homo in plaga factus est, sciens ferre imbecillitatem, et in
pullo asinæ sedens, ²et reprobatus lapis ab ædificantibus, et sicut
Esaï. liii. 3.
Zach. ix. 9.
Ps. cxvii. 22.
Esaï. liii. 7.
Exod. xvii. 11.
quod. xvii. 11.
Esaï. xi. 12.
Dan. vii. 13.
Mal. iv. 1.
Esaï. xl. 4.
Matt. iii. 12.
et Luc. iii. 17.
ovis ad victimam adductus, et per extensionem manuum dissolvens
quidem ³Amalech; congregans autem ⁴dispersos filios a terminis
terræ in ovile Patris, et ⁵recommemoratus mortuorum suorum qui
ante dormierant, et descendens ad eos, uti erueret eos⁶; secun-
dum autem, in quo super nubes veniet, superducens diem quæ est
sicut clibanus ardens, et percutiens terram verbo oris sui, et
spiritu per labia sua interficiens impios, et ventilabrum in manu
habens, et emundans aream suam, et triticum quidem in horreum
colligens, comburens autem paleas igne inextinguibili.

¹ AR. *vere spiritalis recipiens*.

² et inserted from the ARUND.

³ AR. omits *quidem*. Cf. JUST. M.
D. c. Tryph. § 91. BARNAB. Ep. § 12.

⁴ AR. and VOSS. insert et.

⁵ *recommemoratus*. See p. 108, n. 7.

⁶ The words *et salvaret eos*, wanting
in the CL. and VOSS. MSS., but in-
serted by GRABE from the AR., are here
cancelled. They are a manifest gloss
on *erueret*, the translator's faulty ren-
dering of ἐκπύνηται.

CAP. LI.

Quemadmodum judicabuntur qui a Marcione sunt.

Quomodo judicabuntur hi qui sunt a Valentino, et reliqui Gnostici.

LII. IV. H. 1.
GR. IV. lvii.
MASS. IV.
xxxiii. 2.

G. 387. 1. EXAMINABIT autem et doctrinam Marcionis, quomodo accipiat duos deos esse, infinita distantia separatos ab invicem? Vel quemadmodum bonus erit, qui alienos homines abstrahit ab eo qui fecit, et ad suum advocat regnum? et quare bonitas ejus ¹deficit, non omnes salvans? et quare circa homines quidem bonus videtur, in ipsum autem qui fecit homines injustissimus, auferens ab eo quæ sunt ejus? Quomodo autem juste Dominus, si alterius patris exsistit, hujus conditionis quæ est secundum nos, accipiens panem suum corpus esse confitebatur, et ²temperamentum calicis suum sanguinem confirmavit? Et quare se Filium Hominis confitebatur, si non ³eam quæ ex homine est generationem sustinuisset? Quemadmodum autem et peccata nobis dimittere poterat, quæ nostro debeamus factori et Deo? ⁴Quomodo autem et cum

Matt. xxvi. 26.
Marc. xiv. 22.
Luc. xxii. 19.
et 1 Cor. xi.
23, 24.

¹ AB. *defecit.*

² *temperamentum.* καὶ τὸ κραῖμα τοῦ ποτηρίου. The mixture of water with the wine in the Holy Eucharist was the universal practice of antiquity, cf. 397 G. So JUST. MART. in his longer *Apology*, ἀπὸς προσέφερα, καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ. § 67. *Vind. Cathol.* iii. 169. AMBROSE says the same, *de Sacr.* III. 1. The wine signifying the mystical Head of the Church, the water the body; so S. CYPRIAN says, *Videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi.* Quando autem in calice vino

Hálige béc beodap pat man gemænge wæter to pam wine pe to húsle sceal. forðan pe pat wæter hæfð pæs folces getácnunge swa swa pat win Cristes blódes; and forðí ne sceal naper butan oðrum beon geofrod æt pære halgan mæssan. pat Crist beo mid ús and we mid Criste. pat heafod mid pam limum and pa luma mid pam heafde;

³ CLERM. *etiam*, and *kal* would be by no means superfluous.

aqua miscetur, Christo populus adunatur, et credentium plebs ei in quem creditur copulatur et compingitur. Quæ copulatio et conjunctio aquæ et vini sic miscetur in calice Domini, ut commixtio illa non possit ab invicem separari. Ep. ad Cæc. LXIII. 5, *Vind. Cath.* III. 389. In a true and literal sense, the primitive Church taught that by a faithful reception of the Holy Sacrament, *We dwell in Christ, and Christ in us; we are one with Christ, and Christ with us.* The same custom obtained also with our Saxon forefathers: so ÆLFRIC,

Libri sancti præcipiunt, ut cum vino Eucharistiæ immisceatur aqua, aqua enim significationem habet plebis, et vinum sanguinis Christi, et hæc de causa neutrum horum offeratur unquam per se, in Sacra Missa; ut sit Christus cum nobis, et nos cum Christo, cum membris Caput, et cum Capite membra.

Vindex Catholicus, III. 355.

⁴ TERTULL. *de Carne Chr.* 5, c. *Marc.* IV. 40—43.

LIB. IV.
II. 2.
GR. IV. 1viii.
MASS. IV.
xxviii. 3.
Joh. xix. 34.

caro non esset, sed ¹cum pareret quasi homo, crucifixus est, et ²e latere ejus puncto sanguis exiit et aqua? Quod autem ³corpus sepelierunt sepulchros? et quid illud erat quod surrexit a mortuis?

2. Judicabit autem et eos qui sunt a Valentino omnes, ⁴quia lingua quidem confitentur unum Deum Patrem, et ex hoc omnia; ipsum autem qui ⁵fecit omnia, defectionis sive labis fructum esse dicunt: et unum Dominum Jesum Christum Filium Dei similiter lingua confitentes, propriam quidem emissionem sententia sua Unigenito donantes, propriam vero ⁶Verbo, et alteram Christo, alteram vero Salvatori; ita ut secundum eos dicantur quidem omnia esse quasi unum, unumquemque autem ipsorum separatim intelligi, et propriam habere emissionem, secundum suam conjugationem.

3. ⁷Linguas itaque eorum videlicet solas in unitatem cecis-
sisse; sententiam vero eorum et sensum quæ profunda sunt
scrutari decidentem ab unitate, ⁸incidere in multiforme Dei judi-
cium, cum de his quæ sibimetipsi adinvenerunt, interrogabuntur a
Christo: quem et postea natum quam Pleroma Æonum dicunt, et
emissionem ejus post diminutionem sive defectionem, et propter
eam passionem quæ facta est in Sophia, ⁹semetipsos obstetricatos
esse affirmant. Accusabit autem eos Homerus proprius ipsorum
propheta, a quo eruditi talia invenerunt, ipso dicente hæc: ¹⁰*Ini-*
micus est enim ille mihi similiter atque fores inferorum, qui aliud
quidem abscondit in corde suo, aliud autem enarrat. Judicabit
autem et vaniloquia pravorum Gnosticorum, Simonis eos ¹¹Magi
discipulos ostendens.

¹ f. l. *compareret*, cf. *Ind. Latinitat.*

² e omitted in the CLERM. copy, and the original possibly ran, *καὶ συγέσης αὐτοῦ τῆς πλευρᾶς*.

³ AR. alone omits *corpus*.

⁴ CLERM. *quidem quia lingua*, overlooking the *apodosis*.

⁵ AR. *fecerit*. Cf. I. 163. I.

⁶ *Verbo* omitted in the AR.

⁷ *linguas itaque*, &c., *αὐτῶν οὖν τὰς γλώττας δηλονότι μόνας εἰς ἐνότητα κενωρῆναι, τὴν δὲ γνώμην αὐτῶν καὶ νόησιν, τῷ ἡγεῖν τὰ βάθη, ἀφ' ἐνότητος καταπεσούσας, φθάσαι, κ.τ.λ.*, where the interpreter read *τὸ ἡγεῖν*, and *καταπεσούσας*, in his copy.

⁸ *et* is required.

⁹ *αὐτοὺς μαιωσαμένους διαβεβαίουνται*. Cf. I. 111, the well-known Socratic term.

¹⁰ *Ἐχθρὸς γὰρ μοι κείνος ὁμῶς αἰῶος πύλησιν Ὅς ἔτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ βάζει*. II. ix. 312.

Homer was the high traditional authority to which philosophy continually appealed; hence, though on very different grounds, "Homer was to antiquity, not at all unlike what the Bible is to us." BUTLER, *II. Ph.* I. Lect. iv. p. 294.

¹¹ See I. 219, 3. Both the CL. and ARUND. copies for *Magi* read *magis*. The latter is noted by GRABE, the former is overlooked by MASSUET.

LIB. IV. III.
I.
GR. IV. IIx.
MASS. IV.
xxxiii. 4.

Κεφ. νβ'.

Quemadmodum judicabuntur Ebionitæ.

*Quemadmodum judicabuntur qui putative dicunt Do-
minum apparuisse.*

Quemadmodum judicabuntur pseudoprophetæ.

1. ANAKPINEI δὲ καὶ τοὺς Ἑβιῶνους· πῶς δύνανται σωθῆναι, ¹ εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἦν ὁ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἐπὶ γῆς ἐργασάμενος; ἢ πῶς ἄνθρωπος χωρήσει εἰς Θεὸν, εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἐχωρήθῃ εἰς ἄνθρωπον;

Theod.
Dial. II.
Ἀσύγχυτος.
Pa. lxxiii. 12.

CAP. LII.

1. JUDICABIT autem et Ebionitas: quomodo possunt salvari, nisi Deus est qui salutem illorum super terram operatus est? Et ²quemadmodum homo transiet in Deum, si non Deus in hominem? ²Quemadmodum autem relinquet mortis generationem, si non ³in novam generationem mire et inopinate a Deo, in signum autem salutis, datam, quæ est ex Virgine per fidem regenerationem? Vel quam adoptionem accipient a Deo, permanentes in hac ⁴genesis, quæ est secundum hominem in hoc mundo? Quomodo autem plus quam Salomon, aut plus quam Jona habebat, ⁵et Dominus erat David, qui ejusdem cum ipsis fuit substantiæ? Quomodo autem ⁶eum qui adversus homines fortis erat, qui non solum vicit hominem, sed et detinebat eum sub sua potestate, devicit, et eum quidem qui vicerat vicit, eum vero qui victus fuerat hominem dimisit, nisi superior fuisset eo homine qui fuerat victus? Melior autem eo homine qui secundum similitudinem Dei factus

Real. vii. 13,
14.

Matt. xii. 41,
42.
Matt. xxii.
43, ex Pa. cix.
1.
Matt. xxii. 29,
et Luc. xi.
21, 22.

¹ Compare the fragment from the same dialogue of THEODORET, p. 100.

² CL., AB., but GRABE *quomodo*.

³ GRABE suspects the loss of some words, and MASSUET supplies *transiet* from the preceding sentence; but the Greek may have been, πῶς δὲ ἀπαλλάξεται τὴν τοῦ θανάτου γένεσιν, εἰ μὴ παρὰ τὴν καιρὴν γένεσιν, κ.τ.λ., and cf. PLATO,

εἰ μέλλομέν ποτε καθαρῶς τι εἰσεσθαι ἀπαλλακτέων τοῦ σώματος, *Phædo*. 66. D.

⁴ Contrast with this the *καθαρὰ γένεσις* mentioned p. 103.

⁵ See p. 110.

⁶ The COD. VET. of FEUARD., VOSS., and CLERM. omit *eum*, but it had been absorbed very evidently in the preceding syllable. The AB. has it.

LIB. IV. HL. 1. est, et præcellentior quisnam sit alius nisi ¹Filius Dei, ad cujus
GR. IV. 12. similitudinem factus est homo? Et propter hoc ²in fine ipse
MASS. IV. ostendit similitudinem, Filius Dei factus est homo, antiquam plas- g. 339.
xxxiii. 5. mationem in semetipsum suscipiens, quemadmodum ³ostendimus
in eo libro qui est hoc superior.

2. Judicabit autem et eos qui putativum inducunt. Quemadmodum enim ipsi vere se putant disputare, quando magister eorum putativus fuit? ⁴Aut quemadmodum firmum quid habere possunt ab eo, si putativus et non veritas erat? Quomodo autem ipsi salutem vere participare possunt, si ille, in quem credere se dicunt, semetipsum putativum ostendebat? ⁵Putativum est igitur, et non veritas, omne apud eos: et nunc jam quæretur, ne forte ⁶cum et ipsi homines non sint sed muta animalia, hominum umbras apud plurimos ⁷proferant.

3. Judicabit autem et pseudopphetas, qui non accepta a Deo prophetica gratia nec Deum timentes, sed ⁸aut propter vanam gloriam, aut ad quæstum aliquem, aut et aliter secundum operationem mali spiritus, fingunt se prophetare, mentientes adversus Deum.

¹ Quod hic obscure innuit, id clare lib. v. (cap. 1, in fine) explicat: nempe ad imaginem Verbi Dei, humanam naturam olim assumpturi, Deum ab initio efformasse hominem, cum dixit: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Sic et Tert. Res. C.: Quodcumque, inquit, hujus hominis exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus. Consentit et ORIGENES Homil. 1. in Genes. his verbis: Quæ ergo est alia imago Dei, ad cujus imaginis similitudinem factus est homo, nisi Salvator noster, qui est primogenitus omnis creaturæ? &c. FEUARD.

² εἰς τέλος. Rendered in fine, v. 1. The CLERM. copy (unnoticed by MASSUET) also has this reading. Al. finem.

³ Pp. 87, 88, 95.

⁴ Aut, lost in the preceding word in the CLERM.

⁵ Omnia in imagine urgent, plane et ipsi imaginarii Christiani. TEXT. c. Val. 27. Similarly S. IGNATIUS ad Smyrn. § 3, Ἀπιστοὶ τινες λέγουσι τὸ δοκεῖν αὐ-

τὸν πεπονθέναι, αὐτοὶ τὸ δοκεῖν ὄντες.

⁶ cum, omitted in the CLERM. copy.

⁷ GRABE reads *proferant*, from the abbreviation of the AB. MS. MASSUET, from the COD. VET., CLERM., VOSS., *perferant*. The earlier editions, and MERC. II. MSS. have *proferant*, which is preferred, not because it makes the best sense of the Latin, but because the abbreviated form may be variously read, and *proferant* is most likely to represent the Greek original; e.g. τὰς τῶν ἀνθρώπων σκίας κατὰ τοὺς πλείους περιφέρουσι. [Int. l. προφέρουσι].

⁸ aut propter vanam gloriam, aut ad quæstum, the two impulsive principles of all false prophets; it is useless to apply a characteristic to any single section that belongs equally to all. It seems more probable, however, that the Marcosians mentioned elsewhere should be intended here, than the Montanists, as GRABE imagines, of whom IRENÆUS is otherwise silent.

Κεφ. νγ'.

LIB. IV. liii.
I.
GR. IV. liii.
MASS. IV.
xxiii 7.

*Quemadmodum judicabuntur qui schismata operantur,
et omnes qui se segregant ab Ecclesia: et quemad-
modum omnia constant ei qui est Ecclesiasticus.*

- M. 272. I. ANAKPINEI δὲ καὶ ¹ τοὺς τὰ σχίσματα ἐργαζομέ-
νους, κενούς ὄντας τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, καὶ τὸ ἴδιον λυσιτελές
G. 360. σκοποῦντας, ἀλλὰ μὴ τὴν ἔνωσιν τῆς ἐκκλησίας· καὶ διὰ
μικρὰς καὶ ² τυχοῦσας αἰτίας τὸ μέγα καὶ ἔνδοξον σῶμα τοῦ
Χριστοῦ τέμνοντας καὶ διαιροῦντας, καὶ ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς,
ἀναιροῦντας· τοὺς εἰρήνην ³ λαλοῦντας καὶ πόλεμον ἐργαζο-
μένους, ἀληθῶς διυλίζοντας τὸν κώνωπα τὸν δὲ κάμηλον κατα-
πίνοντας. Οὐδεμία δὲ τηλικαύτη δύναται πρὸς αὐτῶν ⁴ κατόρ-
θωσις γενέσθαι, ἡλικία τοῦ σχίσματός ἐστιν ἡ βλάβη...
πάντα... συνέστηκεν· ⁵ εἰς ἓνα Θεὸν παντοκράτορα, ἐξ οὗ τὰ
πάντα, πίστις ὁλόκληρος· καὶ εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦν

E. Parallel.
Joh. Damasc.
ed. Halloix.
in v. Iren.

CAP. LIII.

1. JUDICABIT autem et ¹ eos qui schismata operantur, qui
sunt inanes, non habentes Dei dilectionem, suamque utilitatem
potius considerantes quam unitatem Ecclesiae: et propter modicas
et quaslibet causas magnum et gloriosum corpus Christi conscin-
dunt et dividunt, et quantum in ipsis est, interficiunt: pacem
loquentes et bellum operantes: vere liquantes culicem et came-
lum transglutientes. Nulla enim ab eis tanta potest fieri ⁴ correctio, ²⁴ ^{Matt. xxiii.}
quanta est schismatis perniciēs. Judicabit autem et omnes eos
qui sunt extra veritatem, id est qui sunt extra Ecclesiam: ipse
autem a nemine judicabitur. Omnia enim ei constant: et ⁵ in
unum Deum omnipotentem, ex quo omnia, ⁵ fides integra; et in

¹ Omissam particulam copulativam, καὶ, posui in locum τὸ θεῖον, quod Damascenus ad sensum complendum adjecit; but AB. omits et, and may not Deus have been absorbed in eos? Cf. the preceding letter M. (Φ.)

² The true reading, as GRABE observes, is manifestly τυχοῦσας: thus, οὐχ ὁ τυχὼν κίνδυνος, is rendered non quodlibet periculum, v. xxx.; and near the same place, nomina quaelibet, answers to

ὀνόματα τυχόντα in the Greek. τυχοῦσας, without the article, was mistaken for τὴν τυχοῦσας, the reading of the various editions.

³ λαλοῦντας. See 160, 6, and 161, 1.

⁴ AB. correptio; VOSS. correptionem.

⁵ CLERM. and AB. and every other MS. omit in, and for fides, the former reads fide. The reader may note another clear enunciation of faith in the Holy Trinity.

LIT. IV. IIII. Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ τὰς οἰκονομίας
GR. IV. Ixii. αὐτοῦ, δι' ὧν ἄνθρωπος ἐγένετο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, πεισμονῇ
MASS. IV. βεβαία· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, . . . τὸ τὰς οἰκονομίας
xxiii. 7. Πατρός τε καὶ Υἱοῦ ἡ σκηνοβατοῦν καθ' ἐκάστην γενεὰν ἐν
τοῖς ἀνθρώποις, καθὼς βούλεται ὁ Πατήρ.

2. Ἡ γνῶσις ἀληθῆς, ἡ τῶν ἀποστόλων διδαχὴ καὶ τὸ
ἀρχαῖον τῆς ἐκκλησίας σύστημα κατὰ παντὸς τοῦ κόσμου

Filium Dei Christum Jesum Dominum nostrum, per quem omnia, et dispositiones ejus, per quas homo factus est Filius Dei, sententia firma, ³quæ est in Spiritu Dei, qui præstat agnitionem veritatis, qui dispositiones Patris et Filii exposuit, secundum quas aderat generi humano, quemadmodum vult Pater.

2. Agnitio vera est Apostolorum doctrina: et antiquus Ecclesiæ status in universo mundo: et character corporis Christi secundum successiones episcoporum, quibus illi eam quæ in unoquoque loco est Ecclesiam tradiderunt, quæ pervenit usque ad nos ^{G. 361.}
⁴custodita sine fictione ⁵scripturarum ⁶tractatione plenissima, neque

¹ Cf. καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Joh. i. 14.

² IRENAEUS here supplies certain highly valuable, though not altogether full notes of the Church, embracing as they do union with the Church of God, from the earliest stages, and union with the body apostolic of Christ's Church, evidenced, in the episcopal succession; the safeguard of a creed derived from them; and in the one consistent interpretation of Scripture inherited from the beginning from the Apostles. γνῶσις ἀληθῆς is the true knowledge of God imparted to the Church of the Patriarchs and to the Church of Christ, in such measures as were capable of being assimilated; and this knowledge is inseparable from the divinely established regimen of the body of Christ, κατὰ διαδοχὴν τῶν ἐπισκόπων; but since heretics make their appeal to Scripture, the Church has an antecedent *prescript* claim to a traditional rule of faith, subsisting from the beginning, ἀνευ τῆς πλάσεως τῶν γραφῶν σπουδασμα κατὰ πλεον, *sine fictione Scripturarum tractatio plenissima*; also in a trans-

mitted verity of interpretation of Scripture. In the Church Catholic therefore there is ἀνευ τοῦ ψεύδους ἀνάγνωσις, *lectio sine falsatione*, καὶ κατὰ τὰς γραφὰς ἐκθεσις ἐνομος, *secundum Scripturas expositio legitima*. Above all she possesses inherently τὸ ἐξαίρετον τῆς ἀγάπης χάρισμα, whereby her children are made one with God in sacramental acts of love and devotion, and most truly one with man in an unwearied exercise of the charity that never faileth.

³ The translator for καὶ read ἡ, effectually marring the passage.

⁴ *custodita*: the ARUND. reading is followed, as far preferable to that of the CLERM., VOSS., and COD. VET. of FEU-ARD., *custoditione*; MERC. I. *custoditio*.

⁵ *sine fictione scripturarum*, simply *writings*, marking the purely traditional character of the *Regula Fidei*.

⁶ The Creed is here meant, the completeness of which is set forth in very similar terms at the end of I. III. CLEM. AL. *Strom.* VI. 15, identifies the *παράθεκη* committed to Timothy, I. VI. 10,

additamentum neque ablationem recipiens, et lectio sine falsatione, et secundum Scripturas expositio legitima et diligens, et sine periculo et sine blasphemia: et ¹præcipuum dilectionis munus, quod est pretiosius quam agnitio, gloriosius autem quam prophetia, omnibus autem reliquis charismatibus ²supereminens.

LIB. IV. lili.
GR. IV. lili.
MASS. IV.
xxlii. 8.

² Cor. viii. 1.
1 Cor. xiii.

CAP. LIV.

Ostensio quod Ecclesia non tantum perfectam habeat dilectionem, sed quoniam et Spiritus Dei super eam requiescit.

QUA PROPTER Ecclesia omni in loco ob eam quam habet erga Deum dilectionem, multitudinem martyrum in omni tempore ³præmittit ad Patrem; reliquis autem omnibus ⁴non tantum non habentibus hanc rem ostendere apud se, sed neque quidem necessarium esse dicentibus tale martyrium; ⁵esse enim martyrium verum sententiam eorum, nisi si unus aut duo aliquando, per omne tempus ex quo Dominus apparuit in terris, cum martyribus nostris quasi et ipse misericordiam consecutus, opprobrium simul bajulavit nominis, et cum eis ductus est, velut ⁶adjectio quædam donata eis. Opprobrium enim eorum qui persecutionem patiuntur propter ⁷justitiam, et omnes pœnas sustinent, et mortificantur

Matt. v. 10.

II. i. 12—14, with a definite form of faith traditionally communicated. Παράθηκη γὰρ ἀποδιδόμενη Θεῷ, ἡ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου διδασκαλίαν, διὰ τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ, τῆς θεοσεβοῦς παραδόσεως σύνεσις τε καὶ συνάκρησις. And further, this παράθηκη was, according to CLEMENT, a safeguard for the right interpretation of Scripture, shewing that in the earliest ages the creeds of the Church served as critical tests, to separate true from apocryphal Scripture; but he nowhere asserts the converse, as moderns must, or maintain that canonical Scripture is the only voucher for the doctrines of the Creed. For CLEMENT proceeds to say of that which had been traditionally received by believers, μεγαλοφρόνως τε ἐκδεξάμενοι, καὶ ὑψηλῶς παραδιδόντες, καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀλη-

θεας κανόνα διασαφούντες τὰς γραφάς.

⁷ ARUND. plenissima tractatione, neque ablationem recipiens, lectio, &c., al. tractatio, and as above.

¹ καὶ τὸ ἐξαίρετον τῆς ἀγάπης χέρισμα.

² AR. supereminens, ὑπέρεχον. al. supereminens.

³ præmittit, προπέμπει.

⁴ non tantum, omitted only in the VOSS. MS., and expunged by GRABE, to the injury of the sense.

⁵ For, as they affirm, their tenets are their true witness; for esse enim, the AR. has εἶ ἐοικώς.

⁶ adjectio, company. So, Cluvius comitatu principis adjectus. TAC. Hist. ii. 65. The Greek probably was ὡσεὶ παραπομπή τις κεχαρισμένη αὐτοῖς.

⁷ CLEM., AR., VOSS., justitias.

LIB. IV. lvi. propter eam quæ est erga Deum dilectionem et confessionem
 GR. IV. lxiiv. Filii ejus, sola Ecclesia pure sustinet; ¹sæpe debilitata et statim
 MASS. IV. augens membra, et integra fiens; ²quemadmodum et typus ejus G. 362.
 XXXIII. 9.
 Gen. xix. 26. quæ fuit illius Lot, salis figmentum: similiter ut veteres pro-
 phetæ sustinentes persecutionem, quemadmodum Dominus ait:
 Matt. v. 12. *Sic enim persecuti sunt prophetas, qui ante vos fuerunt; quoniam*
 1 Pet. iv. 14. nove quidem, sed idem Spiritus requiescens super eam, ab his qui
 non recipiunt Verbum Dei, persecutionem patitur. Quod quidem
 prophetæ cum reliquis quæ prophetabant et hoc prophetaverunt,
 quoniam super quoscunque requieverit Spiritus Dei, et obederint M. 271.
 verbo Patris, et secundum virtutem servierint ei, persecutionem
 patientur, et lapidabuntur, et occidentur. In semetipsis enim hæc
 omnia præfigurabant prophetæ, propter dilectionem Dei et prop-
 ter verbum ejus.

CAP. LV.

*Quomodo prophetæ membra Christi sunt, et quemadmo-
 dum unusquisque eorum, secundum quod erat mem-
 brum, secundum hoc et prophetavit: et quomodo pro-
 phetæ omnia prædixerunt, quæcunque Christus ope-
 ratus est: et quod ab uno et eodem Deo prophetæ et
 Christus.*

1. CUM enim et ipsi ²membra essent Christi, unusquisque
 eorum secundum quod erat membrum, secundum hoc et propheta-

¹ Κεφαλοτομούμενοι γὰρ, καὶ σταυ-
 ρούμενοι καὶ θηρίοι παραβαλλόμενοι, καὶ
 δεσμοῖς καὶ πυρὶ, καὶ πάσαις ταῖς ἄλλαις
 βασάνοις, οὐκ ἀφιστάμεθα τῆς ὁμο-
 λογίας, δὴλόν ἐστιν· ἀλλ' ὅσῳ περ ἂν
 τοιαῦτά τινα γίνῃται, τοσούτῳ μᾶλλον
 ἄλλοι πλείονες πιστοὶ καὶ θεοσεβεῖς διὰ
 τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ γίνονται, ποιο-
 ῶν, ἕως ἀμπέλου τις ἐκταμῇ τὰ καρπο-
 φορήσαντα μέρη, εἰς τὸ ἀναβλαστῆσαι
 ἑτέρους κλάδους, καὶ εὐθαλεῖς καὶ καρπο-
 φόρους ἀναδίδωσι. JUST. M. Dial. §
 110. Non deficiet hæc secta, quam
 tunc magis ædificari scias, cum cædi
 videtur. TERTULL. adv. Scap. Plures
 efficiuntur, quoties metimur a vobis. Se-

men est sanguis Christianorum. Apo-
 loget. Civitas Christi quamvis haberet
 tam magnorum agmina populorum, nun-
 quam adversus persecutores suos pro
 temporali salute pugnavit, sed potius ut
 obtineret æternam, non repugnavit. Li-
 gabantur, includebantur, cædebantur,
 torquebantur, urebantur, laniabantur,
 trucidabantur; et multiplicabantur.—
 AUG. Civ. D. XXII. 6.

² ὥς καὶ τύπος τῆς τοῦ Ἀὐτ., ἡ τοῦ ἀλδς
 ποιήσεως. Compare the allegory, 253. 7.

³ The ancient prophets therefore, as
 helping to build up the body of Christ,
 (Eph. iv. 12,) were of that mystical
 body.

tionem manifestabat, omnes et multi unum præformantes et ea quæ sunt unius annuntiantes. Quomodo enim per nostra membra operatio quidem universi corporis ostenditur; figura autem totius hominis per unum membrum non ostenditur, sed per omnia: sic et prophetæ omnes quidem unum præfigurabant; unusquisque autem eorum secundum quod erat membrum, secundum hoc et dispositionem adimplebat, et eam quæ secundum illud membrum erat, operationem Christi ¹præformabat. Quidam enim in ²gloria videntes eum, gloriosam ejus apud Patrem a dextris conversationem videbant; alii super nubes, quemadmodum Filium hominis, venientem; et dicentes de eo, *Videbunt in quem compunxerunt*, adventum ejus significabant, de quo ipse ait: ³*Putas, cum Filius hominis venerit, inveniet fidem super terram?* De quo et Paulus ait; *Si tamen justum est apud Deum, ⁴retribuere eis qui tribulant vos, tribulationem; et vobis qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de cælo cum angelis virtutis ejus, et in flamma ignis.* Alii vero Judicem dicentes eum, et diem Domini tanquam clibanum ardentem, qui *colligit triticum in horrea, paleas autem comburet igni inextinguibili*, comminabantur eis qui increduli erant, de quibus et ipse Dominus ait: *Abite a me maledicti in ignem æternum, quem præparavit ⁵Pater meus diabolo et angelis ejus.* Et Apostolus autem similiter ait: *Qui pœnas dabunt ⁶interitus æternas a facie Domini, et a gloria virtutis ejus, cum venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri his qui credunt in eum.* Et qui dicunt, *Speciosus forma præ filiis hominum; et, Unxit te Deus, Deus ⁷tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis; et, Accingere gladium tuum, potentissime, circa femur tuum, specie tua et ⁸pulchritudine tua, ⁹et intende et prospere procede, et regna ⁹propter*

LIB. IV.
IV. 1.
GR. IV. lxxvi.
MASS. IV.
xxxiii. 10.

Rsal. vi. 1.
Joh. xii. 41.
Pa. cix. 1.
Dan. vii. 13.
Zach. xii. 10.

Thom. i.
6-8.

Matt. iii. 12.
et Luc. iii. 17.

Matt. xxv. 41.

Thom. i. 9.
10.

Pa. xlii. 3.

Pa. xlii. 8.

Pa. xlii. 4, 5.

3. 363. *pulchritudine tua, ⁸et intende et prospere procede, et regna ⁹propter*

¹ AR., MERC. II., FEU. prophetabat. CL. præformabat. VOSS. reformabat.

² The allusion is mediately, by S. John, xii. 41, to the Chaldee paraphrase on Isaiah vi. 1, which for the Lord, has, the glory of the Lord, מְרִיָּהּ מְרִיָּהּ מְרִיָּהּ from whence Bp PEARSON deduces a clear testimony to the divinity of Christ.

³ Putas, of which there is no trace in the Sacred Text. Its Syriac equivalent ܡܢܝܢܝܢܝܢ may have arisen from ܡܢܝܢܝܢܝܢ venerit tamen.

⁴ Retribuere eis qui tribulant vos, tribulationem. Græca Pauli sequitur:

ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν. AMBROS. reddidit: retribuere eis qui vos deprimunt, pressuram. HIERON. et PRIMAS. cum IREN. tribulationem legunt. VULG. retributionem. FEU. Atque sic vitiose etiam legitur supra (p. 244, 4). GR. AR. continues, et nos.

⁵ See I. 268, 2; 302, 3; II. 126, 5.

⁶ The translator instead of δίκην... δλεθρον αλώσιον, evidently read δλεθρον.

⁷ AR. omits tuus.

⁸ et intende, et. So the MSS., but the copula is twice omitted by GRABE.

⁹ propter..... justitiam. Six words

LIB. IV.
iv. 1.
GR. IV.
lxvi.
MASS. IV.
xxxiii. 11.

veritatem, et mansuetudinem, et justitiam; et quæcunque alia talia dicta sunt de eo, eam quæ est in regno speciem ejus et decorem, et ¹exaltationem supercoruscantem, et ¹supereminentem omnibus qui ¹regnantur sub ipso, significabant, ut qui audiunt concupiscerent ibi inveniri placentia facientes Deo.

Jer. xvii. 9,
LXX.

Esal. viii. 3.
Esal. ix. 6.

Theod.
Dial. 11.
Ἀσύνγνωτος,
iv. 129. ed.
Schultz.

Esal. vii. 14.

2. * Qui iterum dicentes: ²*Homo est, et quis cognoscat eum?* et *Veni ad prophetam, et peperit filium, et vocatur nomen ejus Admi-*

... Οἱ τὸν ἐκ τῆς παρθένου Ἐμμανουὴλ κηρύττοντες, τὴν ἔνωσιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ πλάσμα αὐτοῦ ἐδήλουν.

Esal. liii. 8.
Joel iii. 16, et
Amos i. 2.
Ps. lxxv. 2.
Abac. lii. 3.

Esal. xxxv.
5, 6.

Esal. xxxv. 3.

Esal. xxvi.
19.
Esal. liii. 4.

rabilis, Consiliarius, Deus ⁴*fortis*; et qui eum ex Virgine Emmanuel prædicabant, adunctionem Verbi Dei ad plasma ejus manifestabant: quoniam ⁵Verbum caro erit, et Filius Dei Filius Hominis; (purus pure ⁶puram aperiens vulvam eam quæ regenerat homines in Deum, quam ipse puram fecit) et hoc factus, quod et nos, Deus fortis ⁶est, et inenarrabile habet genus.* Et qui dicunt: *Dominus in Sion locutus est, et de Hierusalem dedit vocem suam*; et, *Notus in Judæa Deus*, qui in Judæa, adventum ejus significabant. Qui autem rursus dicunt: ⁷*Ab Africo venire Deum, et de monte umbroso et condenso*, adventum ejus, qui est ex Bethlehem, dicebant: quemadmodum ⁸ostendimus in eo libro, qui est ante hunc. Unde ⁹et is qui præest, et pascit populum Patris sui, venit. Qui autem dicunt, ⁹adventu ejus quemadmodum *cervus claudus saliet, et plana erit lingua mutorum, et aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum audient, et manus* ⁹*dissolutæ, et genua debilia firmabuntur*; et, *resurgent qui in monumento sunt* ¹⁰*mortui, et ipse*

omitted in the CL. copy, and a little lower, for *concupiscerent ibi*, it has *concupiscitibus*, the VOSS. follows.

¹ AR., but CL., VET., VOSS. *exultationem* . . . *supereminentiorem*; AR. *regenerantur*.

² *Homo est*. The LXX. read ὁ ἄνθρωπος instead of ὁ ἄνωγος. Thus from a text that teaches us, that *the heart is deceitful above all things*, the fathers extract a proof of the Manhood of Christ. cf. 96, 5; 25, 2. The asterisks mark the limits of a Syriac quotation, found below among the fragments.

³ *Prophetam* for *Prophetissam*, or rather the translator read *προφήτην* for *προφήτην*, and considered the masculine

noun to be of common gender, which he copied in his translation. *Cyr. Al. probat lectionem Cod. VET. venit; habet enim προσήλθε*. FEU. *Cod. Al. quoque habet προσήλθε*. Sed vitiosa est hæc lectio. GR.

⁴ Again the venerable author feels the difficulty in the next term *עֲרֵבִי*, which he omits. See pp. 84, 104.

⁵ AR. omits *Verbum*.

⁶ Cf. p. 123, n. 4. AR. omits *est*.

⁷ Cf. p. 109, n. 1.

⁸ *ostendimus*, not read in the CL.

⁹ AR. omits *et*, and has *adventum*; and lower down *resolūtæ*.

¹⁰ CL., VOSS. *suo mortui*; AR., MERC. I. *monumentis*, without *sunt*.

infirmities nostras accipiet, et languores portabit; eas quæ ab eo curationes fiebant annuntiaverunt.

3. Quidam autem hominem ¹infirmum, et ingloriosum, et scientem ferre infirmitatem, ²et sedentem ¹super pullum asinæ, venturum Hierosolymam, ²et dorsum suum ponentem ad flagella, et maxillas suas ad palmas, et quemadmodum ovem adduci ad victimam, et aceto et felle potari, et ab amicis ³et ab his qui proximi sunt derelinqui, et extendentem manus per totam diem, et ab eis qui eum intuebantur subsannari et maledici, et partiri vestimenta ejus, et super vestimentum ejus mitti sortem, et in limum mortis deductum, et omnia talia, eum qui secundum hominem est adventum ejus, sicut intravit Hierosolymam, in qua et passus et crucifixus sustinuit omnia quæcunque sunt prædicta, prophetabant. Alii autem dicentes, ⁴*Rememoratus est Dominus sanctus mortuorum suorum, qui prædormierunt in terra limi, et descendit ad eos uti erigeret, ad salvandum illos; causam redderunt, propter quam passus est hæc omnia. Qui autem dixerunt:*

In illa die, dicit Dominus, occidet sol meridie, et erunt tenebræ super terram in die lucis, et convertam dies festos vestros in luctum, et universa cantica vestra in lamentationem; eum occasum solis, qui crucifixo eo fuit ab hora sexta, manifeste annuntiaverunt, et

1. 274 quia posteaquam hoc factum est, hi qui secundum Legem erant

364 dies festi eorum, et cantica, in luctum et lamentationem ⁵converterentur, cum inciperent tradi gentibus. Adhuc etiam manifestius hoc ⁶idem et Hieremias ostendit, sic dicens ⁷de Hierusalem: *Exinanita est quæ parit⁸, tædult anima ejus: ⁹occidit sol ei, cum adhuc medius dies esset, confusa est, et improprium passa est: reliquos eorum in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum.*

4. Qui autem dixerunt, eum dormisse et somnum cepisse et resurrexisse, quoniam Dominus ¹⁰suscepit eum, et præcipientes

LIB. IV.
lv. 2.
GR. IV.
lxvi.
MASS. IV.
xxxiii. 12.

Esa. III. 3.
Zach. ix. 9.
Esa. I. 6.
Esa. III. 7.

Pa. lxviii. 22.
Pa. xxxvii. 12.
Esa. lxx. 2.

Pa. xxi. 8, 16,
et 19.

Amos viii. 9,
10.

Jer. xv. 9.

<

Pa. iii. 6.

¹ Omitted in the CL. MSS.

² AR. omits *et* twice.

³ AR. omits *et ab his*; Gr. ὑπὸ τῶν πληθόντων.

⁴ See p. 108, 6, and *Creeds*, 333.

⁵ CL.; for MASS. is mistaken in saying that it has *verterentur*, as in VOSS. That MS. also, and MERC. II. omit *eorum*. GRABE follows the AR. reading, *eorum converterentur*; but *eorum* owes

its origin to the preceding word.

⁶ *idem*, omitted in the CLEEM.

⁷ AR., but CL. and VOSS. omit *de Hier.*

⁸ *septem*, possibly the numeral 7 was used in the Greek text, which the translator failed to observe.

⁹ *occidit sol*, omitted in the CL. and VOSS., which also replace *ei* with *et*.

¹⁰ CL. *suscepisset*.

- LIB. IV. principibus cœlorum aperire æternas portas, ut introeat Rex
 IV. 4. gloriæ, resurrectionem ejus, quæ est a mortuis per Patrem, et
 GR. IV. receptionem in cœlos præconaverunt. In eo autem quod dixerunt :
 LXVI. *A summo cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum cœli,*
 MASS. IV. *et non est qui se abscondat a calore ejus*; quoniam illuc assumtus
 XXXIII. 13. est, unde et descendit, et non est qui justum judicium ejus effu-
 Pa. xxiii. 7, 9. *giat, id ipsum annuntiabant. Et qui dicebant: Dominus regnavit,*
 Pa. xviii. 6. *irascantur populi, qui ¹sedet super Cherubin, commoveatur terra*;
 Pa. xxviii. 1. *partim quidem eam, quæ post assumptionem ejus facta est super*
eos qui in eum crediderunt, iram ab omnibus populis, et motum
universæ terræ adversus Ecclesiam prophetabant; partim autem
veniente eo de cœlis cum angelis virtutis ejus, commoveri univer-
sam terram, quemadmodum ipse ait: ²Erit terræ motus magnus,
 Matt. xxiv. *qualis non est factus ab initio. Et rursus in eo eum dicit: ³Quis-*
 21. *quis judicatur, ex adverso adstet; et quisquis justificatur, appro-*
 Esai. I. 8, 9. *pinqvet puero Dei; et, Væ vobis, quoniam omnes veterascetis sicut*
 Esai. ii. 17. *vestimentum, et tinea comedet vos; et, humiliabitur omnis caro, et*
exaltabitur Dominus ⁴solus in altissimis; significatur, quoniam post
passionem ⁵et assumptionem omnes qui contra eum fuerunt sub
pedibus ejus subjiciet Deus, et ipse super omnes exaltabitur, et
nemo erit qui justificetur aut comparetur ad eum.
- Jer. xxxi. 31, 32. 5. Et qui dicunt, dispositurum Deum Testamentum novum
 hominibus, non quemadmodum disposuit patribus in ⁶monte Horeb;
 Esai. xxxvi. et cor novum, et spiritum novum dare hominibus: et rursus, *Et*
 26. *antiqua nolite reputare; ecce facio nova, quæ ⁷nunc orientur, et*
 Esai. xliii. 19. *scietis: et faciam in deserto viam, et in terra inaquosa flumina, ad*
 —21. *potandum genus electum, populum meum quem acquisivi, ut virtutes*
meas enarret; quæ est novi Testamenti libertas, hanc manifeste
 Matt. ix. 17. *aununtiabant, et novum vinum quod in novos utres mittitur, ⁸fidem*
 quæ est in Christo, ⁸qua annuntiavit ortam in eremo viam justitiæ,
 1 Pet. ii. 2. *et in terra inaquosa flumina Spiritus sancti, adaquare genus elec-*

¹ AB. *sedes* f. *sedens*, δ καθήμενος.

² The author blends Matt. xxiv. 7 and 21.

³ The LXX. has *τίς ὁ κρινόμενος μοι; ἐγγιστέτω μοι. Ἰδοὺ Κύριος κ.τ.λ.* The *varia lectio* has evidently risen from the Hebrew, where the Sacred Text has *מי-בעל משפתי יוש אלי: הן ארצי והן ארצי-ך*. S. IRENÆUS read *אלי-ך הן ארצי*.

⁴ *solus* omitted in the CLERM. copy.

Again the father indicates a *varia lectio* in the Hebrew, writing *in altissimis*, in lieu of *in die illa*, i.e. *במרום* for *ביום*.

⁵ *et assumptionem omnes*, AB., MERC. II.; omitted CL., Voss.

⁶ *monte*, AB.; omitted CL., Voss.

⁷ AB. *nunc corriguntur*!

⁸ GRABE retains *per* contrary to the testimony of MSS.; *qua*, CL., AB., but GB. *quam*; Voss. omits the relative.

tum Dei quod acquisivit, ut virtutes ejus enarrentur; sed non ut blasphemarent eum, qui hæc fecit Deus.

6. Et reliqua omnia quæcunque per tantam seriem Scripturæ demonstravimus prophetas dixisse, spiritalis vere qui est, interpretabitur, unumquodque eorum quæ dicta sunt, in quem dictum sit characterem dispositionis Domini, et integrum corpus operis Filii Dei, ostendens, semper eundem Deum sciens, et semper ¹eundem Verbum Dei cognoscens, etiamsi nunc nobis manifestatus est; et semper eundem Spiritum Dei cognoscens, etiamsi in novissimis ¹temporibus nove effusus est in nos, et a conditione mundi usque ad finem in ipsum humanum genus: ex quo qui credunt Deo, et sequuntur verbum ejus, percipiunt eam quæ est ab eo salutem. Qui vero abscedunt ab eo, et contemnunt præcepta ejus, et per opera sua inhonorant eum qui se fecit, et sententia sua blasphemant eum qui se alit, justissimum adversus se ²coacervant judicium. Hic igitur examinat omnes, ipse vero a nemine examinatur; neque Patrem suum blasphemans, neque dispositiones ejus frustrans, neque patres accusans, neque prophetas exhonorans, aut ab alio Deo dicens eos, aut iterum ex alia et alia substantia fuisse prophetas. Dicemus autem adversus omnes hæreticos, et primo quidem adversus eos qui sunt a Marcione, et adversus eos qui sunt similes illis, ab altero Deo dicentes esse prophetas, legite diligentius id quod ab Apostolis est Evangelium nobis datum, et legite diligentius prophetas, et invenietis universam actionem, et omnem doctrinam, et omnem passionem Domini nostri ³prædicatam in ipsis.

LIB. IV.
lv. 5.
GR. IV.
lxvi.
MASS. IV.
xxiii. 14.

Rom. ii. 5.
1 Cor. ii. 15.

CAP. LVI.

Adversus eos qui dicunt, quid novi veniens attulit Christus? et, quoniam omnia quæ propheta prædixerunt, Christus adimplevit.

1. 275. 1. SI autem subit vos hujusmodi sensus, ut dicatis: Quid igitur
1. 365. ⁴novi Dominus attulit veniens? cognoscite, quoniam omnem novitatem attulit semetipsum afferens, qui fuerat annuntiatus. Hoc

¹ *eundem* omitted in the CLERM. MS., possibly on account of the catachresis. The Greek concord being followed as usual. The same MS. omits *temporibus*.

² *AR.* *coacervant*.

³ *MASS.* quotes the *CL.* MS. in error, as having his reading *prædictam*; it is clearly written *prædicatam*, and compare *præevangelizare*, lvi. 2; *AR.* agrees.

⁴ *novi*, *AR.*; the context requires it.

LIB. IV.
lvi. l.
GR. IV.
lxvii.
MASS. IV.
xxxiv. l.

1 Pet. i. 12.

Matt. v. 17,
18.

Rom. iii. 21.

Rom. i. 17, ex
Hab. ii. 4.

enim ipsum prædicabatur, quoniam novitas veniet innovatura et vivificatura hominem. Regis enim adventus ab his quidem qui mittuntur servis prænuntiatur, propter apparatus et expeditionem eorum qui inciperent suscipere suum Dominum. Cum autem venit Rex, et illi prænuntiatio gaudio adimpleti sunt qui sunt subjecti, et perceperunt eam quæ est ab eo libertatem, et participant visionem ejus, et audierunt sermones ejus, et ¹fructi sunt muneribus ab eo, non jam requiretur, ²quid novius attulit Rex super eos qui annuntiaverunt adventum ejus, apud eos videlicet qui sensum habent. Semetipsum enim attulit, et ea quæ prædicta sunt bona, in quæ concupiscebant angeli intendere, donavit hominibus. Tunc autem fuissent servi mendaces, et non a Domino missi, si non Christus adveniens talis, qualis et prædicabatur, adimpleret eorum sermones. Quapropter dicebat: *Ne putetis, quoniam veni dissolvere Legem aut prophetas: non veni dissolvere, sed adimplere. Amen enim dico vobis, donec pertranseat cælum et terra, iota unum aut unus apex non transiet a Lege ³et prophetis, quoadusque omnia fiant.* Omnia enim ipse adimplevit veniens, et adhuc implet in Ecclesia usque ad consummationem a Lege prædictum novum Testamentum. Quemadmodum et Paulus Apostolus ejus ait in ea quæ est ad Romanos: *Nunc autem sine Lege justitia Dei manifestata est, testificata a Lege et prophetis: Justus enim ex fide ⁴vivet.* Hoc autem, quoniam justus ex fide vivet, per prophetas prædictum fuerat.

2. Unde autem poterant prædicere prophetæ regis adventum, et eam libertatem quæ ab eo dabatur præevangelizare, et omnia quæ a Christo facta sunt, et ⁵sermonem et operationem et passionem ejus prænuntiare, et novum Testamentum prædicere, si ab altero Deo propheticam inspirationem acceperunt, ignorantes inenarrabilem Patrem secundum vos, et regnum ejus, et dispositiones ejus, quas Filius Dei ⁶in novissimo dierum veniens in terris implevit. Neque enim casu quodam hæc evenisse potestis dicere,

¹ AR. *fruituri sunt.*

² *quid novius*, MERC. II.; cf. *ἡ καὶ ἡ ἀποκάλυψις*, Acta xvii. 21. GR. *quid novi*, and MASS. *novus*, which does not satisfy, though found in the CL., AR., and Voss. MSS. Evidently *novius* may have passed into either *novi* or *novus*.

³ Et Prophetis. *Hæc duæ voces viz in ullo Gr. Ev. Cod., nec in ulla, præter Armen. vers. leguntur. Gloss. igitur loco*

habendæ videntur, cui occasionem dedit præcedens versus: Non veni solvere Legem et Prophetas &c. GR.

⁴ CL., but AR., VET., VOSS. *vivit.*

⁵ AR. *sermone et operatione.*

⁶ *in novissimo dierum*, inserted in the AR. MS., where the last two syllables having been read as *enim* caused the loss of the six words, *veniens.... enim.*

tamquam a prophetis quidem de altero quodam dicta, similiter autem evererunt Domino. Omnes enim prophetæ hæc eadem prophetaverunt: sed neque alicui ex veteribus evererunt. Si enim evenissent alicui ex veteribus ista, non utique qui postea fuerunt prophetassent in novissimis temporibus futura hæc. Adhuc etiam nemo est neque patrum, neque prophetarum, neque antiquorum regum, circa quem proprie ¹ac specialiter factum sit aliquid horum. Nam omnes quidem Christi passiones prophetaverunt; ipsi autem ¹ad patiendum similiter ut ipsa prædicta sunt, longe erant. Et argumenta autem . 306. quæ prædicta sunt dominicæ passionis, in nullo altero facta sunt. Neque enim sol medio die occidit aliquo de veteribus mortuo, neque scissum est velum templi, neque terra mota est, neque petrae disruptæ sunt, neque mortui resurrexerunt, neque in tertia die quis illorum surrexit, neque receptus est in cælum, neque cum assumeretur aperti sunt cœli, neque in nomen alicujus alterius crediderunt gentes, neque quis ex eis mortuus et resurgens, aperuit novum libertatis testamentum. Non igitur de altero, sed de Domino, in quem concurrerunt omnia prædicta signa, dicebant prophetæ.

3. Si autem aliquis Judæis ²advocationem præstans, erectionem templi, quæ, posteaquam in Babylonem transmigraverunt, facta est sub Zorobabel, et discessionem populi quæ facta est post septuaginta annos, dicat hoc esse novum Testamentum; cognoscat, quoniam lapideum quidem templum ³restructum est tunc; (adhuc enim illa quæ in lapideis tabulis facta fuerat Lex servabatur) novum autem testamentum datum est nullum, sed ea lege quæ per Moysem data est utebantur usque ad adventum Domini: a Domini autem adventu novum Testamentum ad pacem reconcilians, et vivificatrix lex in universam exivit terram, ⁴quemadmodum dixerunt prophetæ: *Ex Sion enim ⁵prodiet lex, et verbum Domini de Hierusalem, et arguet populum multum; et concident gladios suos in aratra, et lanceas suas in falces, et jam non discent pugnare.* Si igitur alia lex et verbum exiens ab Hierusalem, tantam pacem fecit apud eas gentes quæ eum receperunt, et per eas arguit imprudentiæ multum populum, videtur consequens de altero dixisse prophetas.

LIB. IV.
lvi. 2.
GR. IV.
lxvii.
MASS. IV.
xxxiv. 3.

¹ CL. omits *ac*; *lōlos* having been rendered by *specialiter*, the margin first, and afterwards the text, received *proprie*. *ἀπὸ τοῦ παθεῖν*, read as *ἐπὶ τὸ π.*

² Advocating the cause of the Jew.

³ *restructum*, ἀνωκοδομηθῆν, CL. may be added to GRABE's list, al. *restitutum*.

⁴ *quemadm. dix. p.*, found in AR., but not in CL, VOSS.

⁵ CL., VET., VOSS., but AR. *procedet*.

Esai. li. 3, 4,
et Mich. iv.
2, 3.

LIB. IV.
lvi. 4.
OR. IV.
lxvii.
MASS. IV.
xxxiv. 4.

Matt. v. 39.

Real. lvi. 1.

4. Si autem libertatis lex, id est, verbum Dei ab Apostolis, qui ab Hierusalem exierunt, annuntiatum ¹in universam terram, in tantum transmutationem fecit, ut gladios et lanceas bellatorias in aratra fabricaverint ²ipsæ, et in falces quæ donavit ad metendum frumentum ³in organa pacifica ⁴demutaverint, ⁵et jam nesciunt pugnare, sed percussi et alteram præbent maxillam; non de aliquo ⁶alio prophetæ dixerunt hæc, ⁶sed de eo qui fecit ea. Hic autem est Dominus noster, et in hoc est sermo verus: quoniam ipse est M. 27 qui aratrum fecit, et falcem intulit, hoc est, hominis primam seminationem quæ fuit secundum Adam plasmatio, et in novissimis temporibus per Verbum collectam fructificationem: et propter hoc ⁷quod initium fini conjungebat, et utrorumque Dominus exsistens, in fine quidem aratrum ostendit, lignum copulatum ferro, et sic ejus expurgavit terram: quoniam firmum Verbum adunitum carni, et habitu ⁸taleis confixus emundavit sylvestrem terram. Initio autem falcem figurabat per Abel, ⁹significans justi generis humanam ¹⁰collectionem: *Vide enim, inquit, quomodo justus perit, et nemo intuetur, et viri justi tolluntur, et nemo* ¹¹*excipit corde.* Hæc autem in Abel quidem præmeditabantur, a prophetis vero præconabantur, in ¹¹Domino autem perficiebantur, ¹²et in nobis autem idipsum est, consequente corpore suum caput. Et adversus eos quidem, qui ab alio Deo prophetas dicunt, ab altero autem

¹ So the AR. and MERO. II. MSS. The VOSS. substitutes *est* for *in*. The CLERM. has both.

² *ipsæ*, sc. *gentes*. AR., MERO. II. *ipse*; CL., VOSS. *fabricaverit ipse*; VET. *fabricavit ipse*. In *falces quæ donavit*, eis *δῆναρα* & *ἐδωκεν*.

³ A very probable gloss, and altogether redundant.

⁴ CL., VOSS. *demutaverit*; VET. *demutavit*.

⁵ AR. omits *et, alio*.

⁶ *sed ea*, these six words are omitted in the CLERM.; hæc perhaps stands in the place of *ea*.

⁷ *quod* . . . as in all the MSS. except the VOSS., which MASSUET follows in reading *qui* . . .

⁸ *taleis*. I do not hesitate to restore this word; *talis* is written in all but the VOSS. MS., which has *tali*; GRABE adopting the former, MASSUET the latter read-

ing, but neither gives a sufficient, if any sense. The metaphor of the plough is still evidently carried on. The union of two substances in its composition, the iron of the share and the wood of the beam, being the points of comparison. The Greek then I imagine to have had *καὶ σχήματι ἡλοῖς συμπεπηγμένους ἐκαθάρσεν τὴν ἀγρὴν γῆν*, and in its mechanism fixed with pins (and to this day, the share is fixed in its place by a wooden peg or *talca*), it has reclaimed the savage earth. These *talca* being also the correlatives of the ἡλοῖ of the Passion. *σχήματι*, in allusion, as GRABE imagines, to Philipp. ii. 8, scarcely suits.

⁹ AR. *significabat*.

¹⁰ *collectionem*, perhaps *σύστασιν*, I. 35, 2; but more probably, *σύλλεξιν*.

¹¹ AR. *excipiet, Deo*.

¹² *καὶ ἐν ἡμῖν αὐτὸ τοῦτό ἐστι, ἀκολουθήσαντος τοῦ σώματος τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ*.

1. 367. Patre Dominum nostrum, talia sunt apta, si quò modo ¹tandem quiescant a tanta irrationabilitate. Propter hoc enim et laboramus eas, quæ sunt ex Scripturis, adhibere ostensiones, ut ipsis sermonibus confutantes eos, quantum in nobis est, cohibeamus eos a grandi blasphemia, et a multorum deorum dementi fabricatione.

LIT. IV.
IvL 4.
GR. IV.
Ikviii.
MASS. IV.
xxxiv. 8.

CAP. LVII.

Adversus eos qui dicunt, quædam a summitate dixisse prophetas, quædam vero a mundi fabricatore: et, Quemadmodum de iisdem ipsis dictis discrepant a semetipsis, qui sunt a Valentino.

1. ADVERSUS eos rursus qui sunt a Valentino, et reliquos falsi nominis Gnosticos, qui aliquando quidem ²a summitate quædam eorum quæ sunt in Scripturis posita dicta dicunt, propter semen quod est inde; aliquando vero a medietate propter matrem Prunicam ³audacem; multa vero a mundi fabricatore, a quo et missi sunt ⁴prophætæ: dicimus valde irrationabile esse, in tantum inopiæ deducere Patrem universorum, quasi non habuerit sua instrumenta, per quæ pure ea quæ sunt in Pleromate annuntiarentur. Quem enim timebat, ut non libere et sine commixtione ejus spiritus qui est in diminutione et ignorantia factus, proprie ac separatim ⁵significaret voluntatem suam? An timebat ne plurimi salvarentur, cum plures pure audissent ea quæ sunt veritatis? An rursus impotens erat ipse sibi præparare eos qui adventum Salvatoris ⁶annuntiarent?

2. Si autem cum huc venisset Salvator, suos Apostolos misit in mundum, pure adventum ejus annuntiantes, et voluntatem Patris docentes, in nullo communicantes neque gentium, neque Judæorum doctrinæ, multo magis in Pleromate ⁶existens prædicatores

¹ tandem. The CLERM. copy has *tantundem*, in correction, by the same hand, of *tandendem*. The copy therefore must have had the word; but *tandem* as in the other MSS. was perhaps written by the translator.

² a summitate, ἐκ πλερώματος, for compare the sequel, and see p. 8, n. 1. Cf. also, ἐκ τῶν ἀνωτέρω, I. 63.

³ audacem. The word looks like a gloss from the margin, in explanation of the term *Prunicam*. The CLERM. and Voss. MSS. omit it. For the term *Prunica* or *Prunicos*, see I. 225, 1.

⁴ See I. 193, 201, 237.

⁵ A. E. *significare*, and *prænuntiarent*.

⁶ *existens*, corrupted first into *mitens*, VET., and then into *mutans*, A. E.

LIB. IV.
lvii. 2.
GR. IV.
lxix.
MASS. IV.
xxxv. 2.

¹proprios destinasset, annuntiantes in hunc mundum ¹futurum adventum ejus, in nullo communicantes iis ²prophetiis quæ sunt a Demiurgo. Si autem, cum esset intra Pleroma, usus est iis prophetis qui erant secundum Legem, et per eos ostendit quæ sunt sua, multo magis, cum huc venisset, his ipsis usus fuisset magistris, et per eos annuntiasset nobis Evangelium. Jam igitur non Petrum et Paulum, et reliquos Apostolos dicant annuntiasse veritatem, sed Scribas et Phariseos, et reliquos per quos Lex annuntiabatur. Si autem suos in suo adventu proprios Apostolos emisit ³in spiritu veritatis, et non ³in spiritu erroris, hoc idem ipsum in prophetis fecit: semper enim ⁴idipsum Verbum Dei: et siquidem de ⁵principalitate Spiritus fuit secundum regulam ipsorum Spiritus lucis, et Spiritus veritatis, et Spiritus perfectionis, et Spiritus agnitionis; is vero qui a Demiurgo, fuit Spiritus ignorantiae, et diminutionis, et erroris, et umbræ progenies; quemadmodum in uno et eodem potuit esse perfectio et diminutio, agnitio et ignorantia, error et veritas, lux et tenebræ? Si autem in prophetis impossibile erat hoc ita esse, sed ab uno Deo Verbum Domini præconabant, et adventum Filii ejus annuntiabant; multo magis Dominus ipse nunquam modo quidem de principali, modo vero de subjecta deminoratione fecisset sermones, et agnitionis et ignorantiae simul factus magister: nec unquam modo quidem mundi fabricatorem, modo autem eum qui super ⁶hunc est glorificaret Patrem, quemadmodum ipse ait: *Nemo immittit commissuram vestimenti novi in vestimentum vetus, nec mittunt vinum novum in utres veteres.* Igitur aut omni modo et ipsi abstineant se a prophetis, tanquam a veteribus; et non dicant, eos ab ea novitate, quæ secundum principalitatem est, quædam dixisse, præmissos a Demiurgo: aut rursus ⁷arguentur a Domino dicente, *novum vinum non mitti in utres veteres.*

Luc. v. 36, 37.

3. Unde autem semen matris ipsorum poterat cognoscere ea quæ erant intra Pleroma sacramenta, et de his eloqui? Siquidem

¹ *proprios, futurum*; omitted in Voss., as GR., MASS., and STIEB. have noticed; I add, the CL. also omits them.

² *prophetiis quæ*, CL., Voss.; *prophetis, qui*, AR. Cf. *communicantes doctrinæ*, above.

³ AR. omits *in*, in both places.

⁴ AR. replaces *ipsum... idipsum* with

spū, I imagine therefore that the translator wrote *idem ipsum... idem spiritus*, and that *idem* recurring caused the omission. Cf. 1 Cor. xii. 8.

⁵ *principalitas*, as *summitas*, 273, 1, equally represents τὸ πλῆρωμα.

⁶ AR. *hunc glorificare*.

⁷ AR., but CL., Voss., MERO. II. *arguuntur*.

1. 368. extra Pleroma existens mater, peperit hoc ipsum semen; quod autem extra Pleroma est, extra agnitionem esse dicunt, quod est ignorantia. Quomodo igitur id, quod erat ignorantia semen conceptum, agnitionem annuntiare poterat? Aut quemadmodum ipsa mater, ea quæ erant Pleromatis, cognoscebat sacramenta, informis et infigurata, quasi abortivum projecta foras, et ibi aptata et formata, et ab Horo prohibita interius ingredi, et usque ad consummationem extra Pleroma perseverans, id est, extra agnitionem? Rursus autem passionem Domini typum esse dicentes
1. 377. extensionis Christi superioris, ¹quam extensus Horo formavit eorum matrem, in reliquis arguuntur, jam non habentes similitudinem ²typi ostendere: ubi enim sursum Christus aceto et felle potatus est? aut ubi divisa sunt vestimenta ejus? aut ubi punctus est, et exivit sanguis et aqua? aut ubi guttas sanguinis sudavit? et reliqua quæcunque Domino acciderunt, de quibus dixerunt prophetæ. Unde ergo de iis quæ tunc quidem nondum evenerant, ³incipiebant autem evenire, aut mater, aut semen ejus divinavit?

LIB. IV.
lvii. 3.
GR. IV.
lxix.
MASS. IV.
xxxv. 3.

4. Adhuc etiam super hæc dicunt quidem a ⁴principalitate quædam dicta, confutati ab iis, quæ in Scripturis de Christi adventu referuntur. Quæ autem sint hæc, non jam unum sentiunt, sed alii alia de his ipsis respondent. Siquis enim experimentum eorum volens accipere, separatim interroget ⁵de aliquo sermone eos, qui excellentes sint apud eos, inveniet alium quidem dicentem de Propatore, id est, de Bytho esse id quod interrogetur; alium vero de ⁶Initio omnium, id est, de Unigenito; alterum vero de Patre omnium, hoc est, ⁷de Verbo: alter rursus dicet de ⁸uno Æone eorum, qui sunt in Pleromate Æones, dici: alii autem de Christo, et alius de Salvatore. Qui autem illorum peritior est, posteaquam multum tacens protraxerit, de Horo ait dictum esse: alius vero eam quæ est intra plenitudinem, Sophiam significari: alius vero illam quæ extra plenitudinem est, Matrem annuntiari; et alius mundi fabricatorem Deum dicet. Tantæ sunt de uno inter eos diversitates, de iisdem Scripturis varias habentes sententias: et uno eodemque sermone lecto, universi obductis superciliis ⁹agitantes

¹ *quam*, AB.; MASS. prints the conjectural emendation *qua*; perhaps *quum* may have been the translator's word. For *Horon* in the same line, the CL. has *Horum*; AB. *Hora*. Cf. I. 62, 3; 69, 1.

² *typi*, CL., VOSS.; *typū*, AB.

³ *incipiebant*, *ἔμελλον*.

⁴ See p. 274, 5.

⁵ AB. *interroget quo sermone eos exc.*

⁶ *ἀρχή* being a name of Monogenes, I. 82, 2, as *Pater* was of *Logos*, I. 10.

⁷ AB., MERO. II. *hoc est vero*.

⁸ i. e. *Πᾶντα*, I. 23.

⁹ MSS., but GB. after FEV. *gyrantes*.

LIB. IV.
ivil. 4.
GR. IV.
lix.
MASS. IV.
xxxv. 4.

capita, valde quidem ¹altissime se habere sermonem dicunt, non autem omnes capere magnitudinem ejus intellectus, qui ibidem continetur: et propter hoc silentium maximam rem esse apud sapientes. ²Oportere enim eam quæ sit sursum Sigen, per id quod est apud eos silentium, deformari. Sic autem abeunt omnes quotquot sunt, tantas de uno gestantes sententias, in abscondito ferentes secum sua acumina. Cum igitur inter eos convenerit de iis quæ in Scripturis sunt prædicta, tunc et a nobis confutabuntur. Non enim bene sentientes, interim tamen semetipsos arguunt, de iisdem verbis non consentientes. Nos autem unum et solum verum Deum doctorem sequentes, et regulam veritatis habentes ejus sermones, de iisdem semper eadem dicimus omnes, unum Deum scientes, factorem hujus universitatis, qui prophetas misit, qui eduxit populum de terra Ægypti, qui in novissimis temporibus Filium suum manifestavit, uti confunderet incredulos, et exquireret justitiæ fructum.

CAP. LVIII.

Ostensio de Domini sermonibus confitentis se a Deo Patre missum, a quo et prophetæ venerunt et patres electi sunt.

1. QUEM enim ³non confutat Dominus, neque ab altero ⁴Deo di- c. 368.
cere prophetas ⁵nisi a Patre ejus, neque ab ⁶aliqua alia substantia, sed ab uno et eodem Patre, neque alium aliquem ea quæ sunt in hoc mundo fecisse, nisi suum Patrem, docens sic: *Homo erat quidam paterfamilias, et plantavit vineam, et sepem circumdedit ei, et fodit in ea torcular, et ædificavit turrim, et locavit eam colonis, et peregre profectus est. Cum autem appropinquasset tempus fructuum, misit servos suos ad colonos, ut acciperent de fructibus suis. Et coloni apprehensis servis, unum quidem ⁷cecidervnt, alium autem lapidaverunt, alium vero occiderunt. Iterum misit alios servos plures prioribus: et fecerunt eis similiter. Novissime autem misit eis filium suum unicum, dicens: ⁸Forte verebuntur filium meum.*

Matt. xxi.
33-44.

¹ See I. 4, n. 4.

² CL., VET., VOSS.; oportet, AR.

³ non is lost in the AR. MS. in the succeeding syllable. Ib. confitetur.

⁴ Deo, AR., omitted CLERM., VOSS.

⁵ For nisi CL. reads missos.

⁶ aliqua alia, adopted from the

ARUND. as far more probable than the VOSS. reading, ab alia et alia, a corruption of the CLERM. defective reading ab alia.

⁷ ceciderunt ... lapidaverunt ... occiderunt, the natural order of the Syriac.

⁸ forte. Syr. ܠܚܝܬܐ

*Coloni vero cum vidissent filium, dixerunt intra se: Hic est hæres, venite, occidamus eum, et habebimus hæreditatem ejus: et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, et occiderunt¹ eum. Cum ergo venerit dominus vineæ, quid faciet colonis illis? Et dixerunt illi: Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis colonis, qui reddent fructus temporibus suis. Iterum dicit dominus: Nunquam legistis, Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino² factus est, et est mirabilis in oculis nostris. Propter quod dico vobis, quoniam auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus. Per quæ ostendit manifeste discipulis suis unum quidem et eundem patremfamilias, hoc est, ²unum Deum Patrem, qui per seipsum omnia³ fecit: varios vero agricolas, quosdam quidem contumeliosos et superbos et infructuosos, et Domini interfectores; quosdam vero cum omni obedientia reddentes fructus temporibus suis: et eundem hunc patremfamilias, m. 278. aliquando quidem mittentem servos, aliquando quidem Filium suum. A quo igitur Patre missus est Filius ad eos colonos, qui interfecerunt eum, ab hoc et servi. Sed Filius quidem quasi a Patre veniens principali auctoritate, dicebat: *Ego autem dico vobis*. Servi autem quasi a Domino serviliter, et propter hoc dicebant: *Hæc dicit Dominus*.*

2. Quem igitur illi Dominum præconabant incredulis, hunc Christus tradidit his qui obediunt³ ei: et qui priores, sive primum per servilem legislationem, vocaverat Deus, hic posteriores, sive postea per adoptionem, assumpsit. Plantavit enim Deus vineam humani generis, primo quidem per plasmationem Adæ, et electionem patrum: tradidit autem⁴ colonis per eam legislationem, quæ est per Moysem: sepem autem circumdedit, id est, circumterminavit eorum culturam; et turrin ædificavit, Hierusalem elegit: et torcular fodit, receptaculum prophetici Spiritus præparavit: et sic prophetas misit antequam esset in Babylonem transmigratio, et post transmigrationem alios iterum, plures quam priores expectantes fructus, dicentes illis: ⁵*Hæc dicit Dominus: Emundate* Jer. vii. 3.

¹ CLERM., VOSS., but ARUND. omits eum.

² factus, CL., VOSS., Ib. mirabilis, as also ARUND., and both readings are found in the old Ital. vers.; VULG. as GR., factum est istud, et est mirabile; AR. factum; Ib. unum, facit.

³ ei, AB.; absorbed by et, caused sibi to be inserted, CL., VOSS.; Int. aitrq̃

for aitrq̃.

⁴ AR. inserts eam.

⁵ *Hæc dicit Dominus*, omitted in the CLERM., and consequently in the VOSS. MS., but the CLERM. transcriber has done his work very negligently in the following quotation, he omits, *et mores vestros*, then, *ad fratrem... unusquisque*, and, *jurandum... vestris*.

LIB. IV.
Iviii. 1.
GR. IV.
Ixi.
MASS. IV.
xxxvi. 1.

Marc. xii. 6.
Luc. xx. 13.

Pr. cxviii. 22.
23.

Matt. v. 22,
23, 25, etc.

LIB. IV. *vias vestras, et mores vestros; judicium justum judicate, et miseri-*
 lviii. 2.
 GR. IV. lxx. *cordiam et miserationem facite unusquisque ad fratrem suum: in*
 MASS. IV. *viduam et orphanum et proselytum et pauperem ne exercueritis*
 xxxvi. 2.
 Zach. vii. 9, *potentatum, et unusquisque malitiæ fratris sui ne recordemini in*
 10.
 Zach. viii. 17. *cordibus vestris, et iusjurandum falsum nolite diligere. Lavamini*
 Esai. i. 17—19. *mundi estote, auferte nequitias a cordibus vestris, discite benefacere,*
exquirite judicium, defendite vim patientem, judicate pupillo et G. 370.
justificate viduam, et venite disputemus, dicit Dominus. Et rursum:
 Pa. xxxiii. 14, *Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum.*
 18.
Diverte a malo, et fac bonum; inquire pacem, et ¹sequere eam.
 Hæc præconantes prophetæ, fructum petebant justitiæ. Non
 credentibus autem illis, novissime ²Filium suum misit Dominum
 nostrum Jesum Christum, quem cum occidissent mali coloni,
 projecerunt extra vineam. Quapropter ³et tradidit eam Dominus
 Deus non jam circumvallatam, sed expansam in universum mun-
 dum aliis colonis, reddentibus fructus temporibus suis, turre
 electionis exaltata ubique et speciosa. Ubique enim præclara est
 Ecclesia, et ubique circumfossam torcular: ubique enim sunt qui
 suscipiunt Spiritum. Quoniam enim Filium Dei reprobaverunt, et
⁴projecerunt eum, cum eum occidissent, extra vineam, ⁵juste repro-
 bavit eos Deus, et extra vineam existentibus gentibus dedit fructi-
 ficationem culturæ. Quemadmodum et Hieremias propheta ait:
 Jer. vii. 29, 30. *Reprobavit Dominus, et abjecit gentem facientem hæc: quoniam*
fecerunt filii Juda malignum in conspectu meo, dicit Dominus.
 Jer. vi. 17, 18. *Similiter autem Hieremias: Constitui super vos exploratores;*
Audite vocem tubæ; et dixerunt, Non audiemus. Propter hoc
audierunt gentes, et qui pascunt pecora in eis. Unus ergo et idem
 Deus Pater, qui plantavit vineam, qui populum eduxit, qui pro-
 phetas misit, qui Filium suum misit, qui vineam dedit aliis colonis,
 his qui reddunt fructus in temporibus suis.

3. Et propter hoc dicebat Dominus discipulis suis, bonos
 Luc. xxi. 34, *operarios nos præparans: Attendite vobis, ⁶et vigilate semper in*
 35. *omni tempore, ne quando graventur corda vestra in crapula*
et ebrietate ⁷et cogitationibus secularibus, et repente adsistat super
vos dies illa. Superveniet enim quasi laqueus super omnes sedentes
 Luc. xii. 35, *super faciem terræ. Sint igitur lumbi vestri præcincti, et lucernæ*
 36.

¹ CL., AR., VOSS., but GR. *persequere.*

⁵ *juste . . . vineam*, omitted in the CL.

² CL., VOSS. *misit Fi. su. misit.*

⁶ *et vigilate semper in omni tempore,*

³ *et*, AR., omitted in CL., VOSS.

not found in the Sacred Text or its ver-
 sions.

⁴ *projecerunt*, CL., AR., VOSS., al.
ejecerunt.

⁷ *et cogitationibus sec.*, not in the CL.

ardentes, et vos similes hominibus expectantibus Dominum suum, LIB. IV.
lviii. 3.
GR. IV. lxx.
MASS. IV.
xxxvi. 3.
¹*quando revertatur a nuptiis. Quomodo enim factum est in diebus*
Noë; manducabant et bibebant, emebant et vendebant, nubebant et
nubebantur, et non scierunt, quoadusque intravit Noë in arcam, et
venit diluvium et perdidit omnes. Et quemadmodum factum est
in diebus Lot; manducabant et bibebant, emebant et vendebant,
plantabant et ædificabant, ²*quoadusque exivit Lot a Sodomis; pluit*
ignem de cælo et perdidit omnes: sic erit et in adventu Filii
hominis. Vigilate igitur, quoniam nescitis qua die Dominus vester Luc. xvii.
26—31.
veniet. Unum et eundem annuntians Dominum, qui in tempori-
bus Noë propter inobedientiam hominum superduxit diluvium; et
in temporibus Lot propter multitudinem peccatorum Sodomitarum
pluit ignem a cælo; et in ³*novissimo propter hanc eandem inobe-*
dientiam et similia peccata, superducet diem judicii; in quo ait,
tolerabilius Sodomis et Gomorrhis futurum, quam ⁴*illi civitati et*
^{1. 371.} *domui, quæ non receperit verbum Apostolorum ejus. Et tu* Matt. xxi. 23,
24.
Capharnaum, dicebat, ⁵*numquid usque ad cælum exaltaberis?*
Usque ad inferos descendes. Quoniam si in Sodomis factæ fuissent
virtutes quæ factæ sunt in te, mansissent usque in hodiernum diem.
Verumtamen dico vobis, tolerabilius erit Sodomis in die judicii quam
vobis.

4. Unum et idem cum semper sit Verbum Dei; credentibus quidem ei fontem aquæ in vitam æternam dans; infructuosam vero fici arborem arefaciens ⁶statim: et temporibus Noë ⁷juste diluvium inducens, uti exstingeret pessimum genus eorum ⁷qui tunc erant hominum, qui jam fructificare Deo non poterant, ⁷cum angeli transgressores commixti fuissent eis; et ut peccata eorum compesceret, servaret vero ⁸arcæ typum, Adæ plasmationem: et

¹ The four following words are not found in the MSS., but they occur below, p. 287.

² CL., VET., VOSS., but AB. *qua die*.

³ *in novissimo*: for ἐν' ἐσχάτῳ, the translator seems to have read ἐν' ἐσχάτῳ. GRABE adds *tempore*, but it is discarded by MASSUET upon the authority of the CL., VOSS., and AB. ἐν' ἐσχάτῳ corresponds with ἐπὶ τῶν καὶρῶν Ἀβθ.

⁴ CL., VOSS. omit *illi*, and AB. *et domui*.

⁵ *Anne Irenæus cum vulgato Bibliorum Interprete legit: μὴ ἔως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθῆσθαι; minime puto, siquidem in nul-*

lo Græcorum Patrum hunc locum ita allegatum reperio. Interpreti itaque Irenæi, aut scribæ, Lat. Evangelii versionem sequenti, hæc adscribenda videntur. GR.

⁶ AB. inserts *et*.

⁷ *juste*, AB., MÆC. II., omitted CL., VOSS. τῶν τότε ἀνθρώπων. CL. *homines*. See FEUARDENT'S note.

⁸ *arcæ typum*. MASSUET conjectures *archetypum*; e.g. σώφρ δὲ τὸ ἀρχέτυπον τοῦ Ἀδάμ πλάσμα. In the text as it now stands GRABE sees an allusion to 1 Pet. iii. 20, the addition of *per* being required to make the sense complete.

LIB. IV.
Iviii. 4.
GR. IV. lxx.
MASS. IV.
xxxvi. 4.

Gen. xix. 24.
2 Thess. i. 5.
et Epist. Jud.
7.
Matt. iii. 10.
et Luc. iii. 9.
Matt. xi. 24.
et Luc. x. 12.

Luc. xii. 48.

temporibus Lot qui ¹pluit super Sodomam et Gomorrhā ignem et sulphur de cœlo, *exemplum justī judicii Dei*, ut cognoscerent omnes, quoniam *omnis arbor quæ non facit fructum* ²*bonum excidetur, et in ignem mittetur*: et in universali judicio tolerabilius Sodomis utens, ³quam his qui viderunt ejus virtutes quas faciebat et non crediderunt in eum, neque receperunt ejus doctrinam. Quemadmodum enim majorem dedit gratiam per suum adventum his qui crediderunt ei et faciunt ejus voluntatem; sic et majorem in judicio habere pœnam eos qui non crediderunt ei significavit, justus existens super omnes æqualiter, et quibus ⁴plus dedit, plus ab eis exacturus: plus autem, non quod alterius Patris agnitionem ostendit, sicut per tot et tanta ostendimus; sed quia majorem donationem paternæ gratiæ per suum adventum effudit in humanum genus.

Matt. xxii.
1—15.

5. Si cui autem non sufficiunt quæ prædiximus, ad credendum ab uno et eodem Patre prophetas missos esse, a quo et Dominus ⁴noster missus est, aperiens ⁵autem aures cordis sui, et Christum Jesum Dominum magistrum invocans, audiat dicentem eum: *Simile est regnum cœlorum regi nuptias facienti filio suo, et mittenti servos suos ad corrogandum eos, qui vocati fuerunt ad nuptias. Et illis nolentibus obedire: Iterum, ait, alios servos misit, dicens: Dicite his qui sunt vocati: Venite, ⁶prandium meum paravi, tauri mei et omnia saginata occisa, et omnia parata sunt; venite ad nuptias. Illi autem abierunt negligentes eum, alii quidem in agrum suum, alii autem in negotiationem suam; reliqui vero arripuerunt servos, et alios quidem contumeliose tractaverunt, alios vero occiderunt. Rex autem cum audisset iratus est, et mittens exercitus suos perdidit interfectores illos, et civitatem eorum succendit, et dixit servis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, vocati vero non fuerunt digni. Exite igitur ad exitus viarum, et quotquot inveneritis congregate ad nuptias. Et exeuntes servi ejus congregaverunt omnes quotquot invenerunt malos et bonos et ⁷completæ sunt nuptiæ discumbentibus. Introiens autem rex videre ⁷recumbentes, vidit ibi hominem non vestitum ⁷indumentum nuptiarum, et dicit ei: Amice, quomodo venisti huc, non habens indumentum nuptiarum? Illo* G. 372.

¹ CL., VET., VOSS.; *pluerit*, AR.,
MERO. II.

² VET., VOSS., but CL., AR. omit
bonum.

³ *quam his qui*; CLERM. *quavis*
vid.

⁴ CL. omits *plus, noster*.

⁵ AR. omits *autem*; CL. for *aures*

has os.

⁶ AR. omits the next three words.

⁷ AR. *impletæ, discumbentes, indu-*
mento.

autem obmutescente, dixit rex ministris: ¹Tollite eum a pedibus et manibus, et mittite eum in tenebras quæ sunt exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

LIB. IV.
Iviii. 5.
GR. IV.
Ixx.
MASS. IV.
xxxvi. 5.

6. Manifeste enim et per hæc verba sua ostendit Dominus omnia, et quoniam unus rex et Dominus omnium Pater, ²de quo et antea dixit: *Neque in Hierosolyma jures, quoniam civitas est magni Regis.* Et quoniam ab initio nuptias præparavit ³Filio suo, et propter immensam benignitatem ⁴per servos suos vocabat priores ad convivium nuptiarum; et ubi illi noluerunt obedire, rursus alios servos misit convocans eos, neque sic obedierunt ei, sed et eos qui vocationem annuntiabant, lapidaverunt et occiderunt: illos quidem perdidit mittens exercitus suos, et civitatem illorum succendit; ⁵ex omnibus autem viis, id est, ex universis gentibus ad convivium nuptiarum Filii sui convocavit, quemadmodum et per Hieremiam ait: *Et misi ad vos servos meos prophetas,* Jer. xxxv. 15. *⁶dicere: Avertimini unusquisque a via nequissima, et meliora facite opera vestra.* Et rursus per eundem: *Et misi,* inquit, *⁷ad vos omnes servos meos prophetas inter diem et ante lucem, et non obedierunt mihi, neque intenderunt aures ipsorum. Et dices eis hunc sermonem: Hoc genus, quod non obedivit voci Domini, neque recepit disciplinam, defecit fides ex ore ipsorum.* Qui igitur nos per Apostolos undique vocavit Dominus, hic per prophetas vocabat eos qui olim fuerunt, quemadmodum ex sermonibus Domini ostenditur: et non ab alio quidem prophetæ, ab alio autem Apostoli, etiamsi variis gentibus præconabant; sed ab uno et eodem, alii quidem Dominum annuntiabant, alii autem Patrem evangelisabant, ⁸et alii quidem adventum prænuntiabant Filii Dei, alii vero præsentem eum jam his qui longe erant, præconabant.

7. Adhuc etiam manifestavit oportere nos ⁹cum vocatione et justitiæ operibus adornari, uti requiescat super nos Spiritus Dei;

¹ *Tollite.* N. T. *ῥήματα.* Syriac, ܬܘܠܝܬܐ from the root ܬܘܠܐ to bind; but the Imperative Aphel of ܬܘܠܐ would be almost the same, ܬܘܠܝܬܐ meaning *tollite*. LUCIF. CALABITAN. quotes the text in a similar way, lib. II. pro S. ATH., but he omits the preposition.

² *de quo*, AB. *qm̃.* and omits *Filio suo*.

³ CL. omits *per*. Ib. *et ex omnibus*.

⁴ *Dicere: Avertimini.* Aut *Irenæus*

in Jeremia, aut Interpres in Irenæo, male legit λέγειν pro λέγων. GRABE. But the Hebrew *יִשְׁלַח* justifies the reading.

⁵ *ad vos*, CLERM., VOSS., MERO. II., omitted AR.

⁶ CL. omits *et*.

⁷ *μετὰ τὴν κλήσιν*, i. e. *post vocationem*, AB. omits *nos*. It is not only necessary that we should be called, but that we should walk worthy also of our calling.

LIT. IV.
Iviii. 7.
GR. IV.
Ixx.
MASS. IV.
xxxvi. 6.

2 Cor. v. 4.
Matt. xxii. 13.
Cf. Orig. in
Matt. xxii.

1 Cor. x. 5.
Matt. xxii.
14.

Joh. v. 14.

Matt. xxii. 7.

Ps. xxiii. 1.

Rom. xiii.
1-7.

¹ hoc est enim indumentum nuptiarum, de quo et Apostolus ait : *Nolumus exspoliari, sed superindui, uti absorbeatur mortale* ² *ab immortalitate*. Qui autem vocati quidem sunt ad cœnam Dei, et propter malam suam conversationem non perceperunt Spiritum sanctum, *proficientur*, inquit, *in tenebras exteriores*. Manifeste ³ ostendens, quod idem ipse rex, qui convocaverit undique fideles ad nuptias Filii sui, et incorruptibile convivium donaverit, jubeat mitti in tenebras exteriores eum, qui non habet indumentum M. 29 nuptiarum, hoc est, contemptorem. Quemadmodum enim in priore Testamento *non in multis illorum bene sensit*; sic et hic *multi vocati, pauci* ³ *vero electi*. Non alius igitur qui judicat Deus, et alius qui convocat ad salutem Pater: nec alius ³ quidem qui æternum lumen donat, alius vero qui jubet in exteriores mitti tenebras eos qui non habent indumentum nuptiarum. Sed unus et idem Deus Pater Domini nostri, a quo et prophetæ missi sunt: indignos quidem convocans propter immensam benignitatem; eos vero qui convocati sunt inspiciens, si conveniens habeant indumentum, et congruens nuptiis Filii sui: quoniam nihil inconveniens, neque malum placet ei. Quemadmodum Dominus dixit ei qui curatus fuerat: *Ecce, sanus factus es: jam noli peccare, ne quid deterius tibi fiat*. Qui enim est bonus, et justus, et mundus, et immaculatus, neque malum aliquid, neque injustum, neque abominandum in suo sponsali thalamo sustinebit.

8. Est autem hic Pater Domini nostri, cujus providentia constant omnia, et jussu administrantur omnia; ⁴ et gratuito quidem donat in quos oportet; secundum autem meritum dignis G. 373 sime distribuit adversus ingratos et non sentientes benignitatem ejus, justissimus retributor: et propterea ait: *Mittens exercitus suos perdidit interfectores illos, et civitatem illorum incendit*. Exercitus autem ejus inquit, quia omnes homines Dei: *Domini enim est terra, et plenitudo ejus, orbis terrarum, et omnes qui* ⁵ *habitant in ea*. Et propter hoc Paulus Apostolus in ⁵ ea epistola quæ est ad Romanos ait: *Non enim est potestas nisi a Deo. Quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi damnationem sibi acquirunt. Principes enim non sunt timori bono operi sed malo*.

¹ hoc is here inserted in the AB., but the CL. and Voss. MSS. omit it.

² a vita, 419, G.

³ AB. inserta autem, vero, quidem.

⁴ Nota gratuitum donum bonis, me-

ritum malis adscribi, cf. Rom. vi. 23. GB. καὶ δωρεὰν μὲν χαρίζεται, ἐφ' οὗς δέου, κατ' ἀξίαν δὲ ἐνδίκως ἀποδίδουαι ἐπ' ἀχαρίστους. κ. τ. λ.

⁵ AB. inhabitant, and omits ea.

Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex ea: Dei enim minister est tibi ad bonum. Si autem male feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideoque subjecti estote, non tantum propter iram, sed et propter conscientiam. Propter hoc enim et tributa penditis: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes. Sed et Dominus igitur et Apostoli unum Deum Patrem ¹annuntiant eum qui legisdationem fecit, qui misit prophetas, qui omnia fecit: et propter hoc ait: Mittens exercitus suos: quoniam omnis homo, secundum quod est homo, plasma ipsius est, licet ignoret Deum suum. Omnibus enim ¹ipse ut sint præstat, qui solem suum oriri facit super malos et bonos, ut pluit super justos et injustos.

LIB. IV.
lviii. 8.
GR. IV.
lxx.
MASS. IV.
xxvi. 6.

Matt. xxii. 7.

Matt. v. 45.

9. Et non solum per ea quæ prædicta sunt, sed et per parabolam duorum filiorum, quorum minor luxuriose consumsit substantiam, vivens cum fornicariis, unum et eundem docuit Patrem, majori quidem filio ne hædum quidem indulgentem; propter eum autem qui perierat, minorem filium suum, jubentem occidi vitulum saginatum, et primam ei stolam donantem. Et per parabola-

LUC. xv. 11
seq.

.... διὰ τῆς παραβολῆς τῶν ἐργάτων διαφόροις καιροῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα πεμφαμένων, ²οὓς καὶ αὐτοὺς ὁ οἰκοδεσπότης δέικνται, κεκληκῶς τοὺς μὲν ἐν ἀρχῇ τῆς τοῦ κόσμου κατασκευῆς, ἐνίοις δὲ μετὰ τοῦτο, καὶ ἑτέροις μετὰ τὴν μεσοχρονίαν, ἄλλους δὲ προκοπτόντων ἤδη καιρῶν, καὶ ἐν τῷ τέλει πάλιν ἄλλους· ὥστε εἶναι πολλοὺς μὲν τοὺς ἐργάτας κατὰ τὰς ἐαντῶν γενεὰς, ἕνα δὲ τὸν συγκαλούμενον αὐτοὺς οἰκοδεσπότην. Καὶ γὰρ ἀμπελῶν εἰς, ὅτι καὶ μία δικαιοσύνη καὶ εἰς οἰκονόμος, ἐν γὰρ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ διέπον τὰ πάντα· ὁμοίως δὲ καὶ ³μισθός· πάντες γὰρ ἔλαβον ἀνά-

Matt. xx. 1
seq.

Nicetas in
Catena. P.
ad Matt. xx.

lam autem eorum operariorum, qui variis temporibus in vineam mittebantur, unus et idem Dominus ostenditur: vocans alios quidem statim in initio mundi fabricationis; alios vero post hoc; et alios circa medietatem temporum; et alios progressis jam temporibus; item alios in fine: ut sint quidem multi operarii secundum sua ipsorum tempora, unus autem qui convocat eos, paterfamilias. Etenim vinea una, quoniam et una justitia: et unus dispensator; unus enim Spiritus Dei, qui disponit omnia: similiter autem et

¹ AB. annuntiabant, and has ipse.

and the sense requires it.

² The translator read εἰς καὶ αὐτούς,

³ I. εἰς ὁ μισθός. Cf. Int.

LIB. IV.
lviii. 9.
GR. IV.
lxx.
MASS. IV.
xxxvi. 7.

δηνάριον, ἔχον εἰκόνα καὶ ἐπιγραφὴν τοῦ βασιλέως, τὴν γινώσιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἦν ἀφθαρσία. Καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἤρξατο διδόναι τὸν μισθὸν, ὅτι ἐπ' ἐσχάτων καιρῶν φανερωθεὶς ὁ Κύριος τοῖς πᾶσιν ἑαυτὸν ἀποκατέστησεν.

merces una; omnes enim acceperunt singulos denarios, 'imaginem et inscriptionem regis, agnitionem Filii Dei quæ est incorruptela. Et propter hoc a novissimis cœpit dare mercedem, quoniam in novissimis temporibus manifestatus Dominus, omnibus semetipsum repræsentavit.

Luc. xviii.
10 seq.

10. Et Publicanus autem qui in oratione Phariseum superavit, non quoniam alterum Patrem adorabat, testimonium accepit a Domino quod sit magis justificatus; sed quoniam cum magna humilitate, sine extollentia et sine jactantia, ²exhomologesin eidem

Matt. xxi. 28
seq.

Deo faciebat. Et duorum autem filiorum parabola, eorum qui in vineam mittuntur, quorum alter quidem contradixit patri, et postea

Ps. cxv. 2.
Rom. vii. 18.

poenitetur, quando nihil profuit ei poenitentia; alter autem pollicitus est ³abire, statim promittens patri, non abiit autem, (quoniam *omnis homo mendax*; et velle quidem in promptu adjacet, non invenit autem perficere) unum et eundem ³ostendit Patrem.

Luc. xiii. 6
seq.

Sed et arboris fici parabola, de qua Dominus ait, *Ecce, jam triennium venio, quærens fructum in hac arbore fici, et non invenio*, (per prophetas adventum suum significans, per quos venit aliquoties exquirens justitiæ fructum ab eis, quem non invenit,) aperte manifestavit et quoniam excidetur arbor fici propter prædictam causam.

Luc. xiii. 34
seq. et Matt.
xxiii. 37 seq.

Et sine parabola autem dicebat ad Hierusalem Dominus: *Hierusalem, Hierusalem, quæ interficis prophetas, et lapidas eos qui mittuntur ad te, quoties volui colligere filios tuos, sicut gallina pullos suos sub alas, et noluisti? Ecce, relinquetur vobis domus vestra deserta. Quod enim per parabolam dictum fuerat, Ecce, triennium venio quærens fructum, et manifeste iterum: Quoties volui colligere filios tuos, si non hujus adventum qui per prophetas est intelligamus, erit mendacium: siquidem semel, et tunc primum, venit ad*

¹ The translator lost ἔχον in εἰκόνα.

² See I. 122, n. 1.

³ abire omitted, CL. ostendunt, AR.

⁴ suos, CL. ascillas, AR., see 289, 5.

⁵ vobis, omitted CL.; GR. relinquetur,

cf. Syr. ܐܘܠܐܡܐ and the similar

quotation, 289. It is therefore retained. AR. and Voss. have remittitur in accordance with the Greek ἀφεται, and the CLERM. has the same as a correction upon dimittitur, which was first written, and in the same hand.

eos. Sed quoniam et patriarchas qui elegit ¹eos, idem est Verbum Dei, et illos semper visitans per propheticum Spiritum, et nos qui undique convocati sumus per suum adventum, super ea quæ dicta sunt vere hæc dicebat: *Multi ab Oriente et Occasu venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob, in regno cælorum. Filii autem regni ibunt in tenebras exteriores, illic erit fletus et stridor dentium.* Si igitur hi, qui per præconium Apostolorum ejus ab Oriente et Occidente credentes in eum, cum Abraham Isaac et Jacob in regno cælorum recumbent, participantes cum eis epulationem, unus et idem Deus ostenditur, qui elegit quidem patriarchas, visitavit vero populum, gentes vero advocavit.

LIB. IV.
lviii. 10.
GR. IV.
lxxi.
MASS. IV.
xxxvi. 8.
Matt. viii. 11,
12.

CAP. LIX.

Ostensio quod homo liber sit et suæ potestatis, ad hoc ut a se eligere possit meliora et contraria.

ILLUD autem, quod ait: *Quoties volui ²colligere filios tuos, et noluisti?* veterem legem libertatis hominis manifestavit, quia liberum eum Deus fecit ab initio, habentem suam potestatem, sicut et suam animam, ad utendum sententia Dei voluntarie, et non ³co-

Matt. xxiii.
37.

Βία Θεῷ οὐ πρόσεστιν· ἀγαθὴ δὲ γνώμη πάντοτε συμπάρ-
εστιν αὐτῷ. E Parall. J.
Damasc.

actum a Deo. Vis enim a Deo non fit, sed bona sententia adest illi semper. Et propter hoc consilium quidem bonum dat ⁴omnibus. Posuit autem in homine potestatem electionis, ⁵quemadmodum et in angelis: (etenim angeli rationabiles:) uti hi quidem qui obedissent juste bonum sint possidentes, datum quidem a Deo, servatum vero ab ipsis. Qui autem non obedierunt, juste non inveniuntur cum ⁶bono, et meritam poenam percipient: quoniam Deus

¹ CL., AB., VOSS. eos. MERO. II. vos. GRABE and MASS. have et nos, but without authority; et eos seems preferable, cf. end of this section. The Greek being ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκλέξας τοὺς πατέρας, καὶ τοὺς, viz. the patriarchs and those who lived under the first covenant.

² colligere, CL., AB., VOSS., and

MERO. I. MSS. AI. congregare.

³ CL. coactus.

⁴ AB. hominibus.

⁵ Ἀνδρεῖς οὖσιον τό τε τῶν ἀγγέλων γένος καὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀρχὴν ἐποίησεν ὁ Θεός. JUST. M. Apol. I. Τὸ ἐκείρον τῆς ποιήσεως εἶδος ἀνδρεῖς οὖσιον γέγονε. TAT. Or. ad Gr. ΔΕ. bonia.

LIB. IV.
lit.
GR. IV.
lxvii.
MASS. IV.
xxvii. 1.

Rom. ii. 4, 5,
7.

quidem dedit benigne bonum, ipsi vero non custodierunt diligenter illud, neque pretiosum arbitrati sunt, sed supereminentiam bonitatis contemserunt. Abjicientes igitur bonum et quasi respuentes, merito omnes justum judicium incident Dei, quemadmodum et Apostolus Paulus ¹ in ea epistola quæ est ad Romanos, testificatus est, dicens ita: *An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis, ignorans quoniam bonitas Dei ¹ in pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam et cor impœnitens ¹ thesaurisas tibi metipsi iram in diem iræ et revelationis justi judicii Dei. Gloria autem et honor, inquit, omni operanti bonum.* Dedit ergo Deus bonum, quemadmodum et Apostolus testificatur in eadem epistola, et qui operantur quidem illud, gloriam et honorem percipient, quoniam operati sunt bonum cum possint non operari illud; hi autem qui illud non operantur, judicium justum excipient Dei, quoniam non sunt operati bonum cum possint operari illud.

Κεφ. ξ.

Ostensio quod non natura quidam boni sint, quidam vero mali, sed quod in hominis electione sit bonum.

Joh. Damasc.
Parall.
Hailoix. v.
Iren. p. 304.

I. ΕΙ φύσει οἱ μὲν φαῦλοι, οἱ δὲ ἀγαθοὶ γεγόνασιν, οὐθ' οὗτοι ἐπαινετοὶ, ὄντες ἀγαθοὶ, τοιοῦτοι γὰρ κατεσκευάσθησαν· οὐτ' ἐκείνοι μεμπτοὶ, οὕτως γεγονότες. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πάντες τῆς αὐτῆς εἰσὶ φύσεως, δυνάμενοί τε κατασχεῖν καὶ πρᾶξαι τὸ ἀγαθόν, καὶ δυνάμενοι πάλιν ἀποβαλεῖν αὐτὸ, καὶ μὴ ποιῆσαι· δικαίως καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς ἐννομουμένοις,

CAP. LX.

¶ Parall.
J. Damasc.

1. Si autem naturaliter quidam boni, quidam vero mali facti fuissent; neque hi laudabiles essent qui boni sunt, ²tales enim facti fuerant, sed neque illi vituperabiles, et ipsi enim tales fuerant instituti. Sed quoniam omnes ejusdem sunt naturæ, et potentes retinere et operari bonum, et potentes rursum amittere id et non facere; juste etiam apud ³homines sensatos (quanto magis apud

¹ AB. in epistola, ad, thesaurizans.

² tales enim facti fuerant, omitted in the CL. and Voss. MSS.

³ Homines sensatos. Εὐνοουμένους perperam legit Interpres. Repone itaque, homines bonis legibus utentes. GRAEVE.

καὶ πολὺ πρότερον παρὰ Θεῷ, οἱ μὲν ἐπαινοῦνται, καὶ ἀξίας
 τυγχάνουσι μαρτυρίας τῆς τοῦ καλοῦ καθόλου ἐκλογῆς καὶ
 κ. 282. ἐπιμονῆς· οἱ δὲ κατατιῶνται, καὶ ἀξίας τυγχάνουσι ζημίας
 τῆς τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἀποβολῆς· καὶ διὰ τοῦτο οἱ προ-
 φῆται . . . παρήνουν τοῖς ἀνθρώποις, δικαιοπραγεῖν καὶ τὸ
 ἀγαθὸν ἐξεργάζεσθαι . . . ὡς ἐφ' ἡμῖν ὄντος τοῦ τοιούτου,
 καὶ διὰ τὴν πολλὴν ἀμέλειαν εἰς λήθην ἐκπεπτωκότων, καὶ
 γνώμης δεομένων ἀγαθῆς, ἣν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς παρέσχε γινώσκειν
 διὰ τῶν προφητῶν.

LIB. IV.
 IX. I.
 GR. IV.
 LXXII.
 MASS. IV.
 XXXVII. 2.

Deum) alii quidem laudantur, et dignum percipiunt testimonium
 electionis bonæ et perseverantiæ; alii vero accusantur, et dignum
 percipiunt damnum, eo quod justum et bonum ¹reprobaverint. Et
 ideo prophetæ ²bonum quidem hortabantur homines, justitiam
 agere bonumque operari, sicut per multa ostendimus: quia in
 nobis sit hoc, et propter multam negligentiam in oblivionem inci-
 derimus, et consilio egeamus bono: propter quod bonus Deus
³præstavit bonum consilium per prophetas. Propter hoc autem et
 Dominus, *Luceat lumen vestrum*, dicebat, *coram hominibus, ut* Matt. v. 16.
videant bona facta vestra, et clarificent Patrem vestrum qui in cælis
est. Et: *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra* ⁴*in cra-* Luc. xxi. 34.
pula, et ebrietate, et sollicitudinibus secularibus. Et: *Sint lumbi* Luc. xii. 35,
vestri præcincti, et lucernæ ardentes, et vos similes hominibus ex- 36.
spectantibus Dominum suum, quando revertatur a nuptiis, ut cum
venerit et pulsaverit aperiant ei. *Beatus servus ille, quem, cum*
venerit Dominus ejus, invenerit ita facientem. Et iterum: *Servus* Luc. xii. 47.
qui scit voluntatem Domini sui, et non facit, vapulabit ⁵*multas.* Et:
Quid mihi dicitis, Domine, Domine, et non facitis quæ dico? Et Luc. vi. 46,
 Luc. xii. 46,
 46, et Matt.
 xxiv. 48—51.
 Et iterum: *Si autem dicat servus in corde suo, Tardat Dominus, et*
incipiat cædere conservos, et manducare et bibere et inebriari,
veniet Dominus ejus in die qua non sperat, et dividet eum, et

¹ CL. *reprobaverunt*.

² The testimony of MSS. is so uni-
 versal in favour of *bonum*, and strong in
 support of *quidem*, that both of these
 words, the first of which is discarded by
 MASSUET, and both by GRAEVE, have
 been received in the text. The Greek
 may evidently have been καὶ διὰ τοῦτο οἱ
 προφηταὶ τὸ καλὸν μὲν παρηγοῦν τοῖς ἀν-
 θρώποις, δικαιοπραγεῖν, κ. τ. λ. Int. le-

gente, τοὺς ἀνθρώπους. CL. and VOSS.
 have *bonum quidem*, AR. and MERC.
 II. *bonum quoque*; compare also the
 closing words of this Greek fragment.

³ CL., VOSS. and ULPIAN write
præstavit; AR. with its usual σφάσμα,
præstabit, v. 293, 2.

⁴ *In crapula*, omitted in the CLERM.

⁵ *multas*, CLERM., ARUND., VOSS.
 al. *multis*.

LIB. IV.
lx. 1.
GR. IV.
lxiii.
MASS. IV.
xxxvii. 3.

Hall. ix. v.
Iren. e Parall.
Joh. Damasc.
Münster.
Fragm. Patr.
Gr. Fasc. 1.
p. 26. Ang.
Malus in N.
Collect. vii.
93.

Ταῦτα γὰρ πάντα τὸ αὐτεξούσιον ἐπιδείκνυσι τοῦ ἀνθρώπου, ο. πα. καὶ τὸ συμβουλευτικὸν τοῦ Θεοῦ, ... ἀποτρέποντος μὲν τοῦ ἀπειθεῖν αὐτῷ, ἀλλὰ μὴ βιαζομένου.

2. ¹ Καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ εὐαγγέλιον, εἰ μὴ βούλοιτό τις ἔπεσθαι, ἔξὸν μὲν αὐτῷ ἔστιν, ἀσύμφερον δέ· ἡ γὰρ παρακοὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποβολὴ τοῦ ἀγαθοῦ ἔστιν μὲν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, βλάβην δὲ καὶ ζημίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν φέρει· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος φησὶν, πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· καὶ τὸ ἐλεύθερον τοῦ ἀνθρώπου ἐξηγούμενος, διὸ πάντα ἔξεστιν, μὴ καταναγκάζοντος αὐτὸν τοῦ Θεοῦ· καὶ τὸ σύμφερον δείκνυσι, ἵνα μὴ εἰς ἐπικάλυμμα κακίας καταχρησώμεθα τῇ ἐλευθερίᾳ· ἀσύμφερον γὰρ τοῦτο γε.

partem ejus cum hypocritis ponet. Et omnia talia ²quæ liberum et suæ potestatis ostendunt hominem, et quia consilio instruat Deus, adhortans nos ad subjectionem sibi, et avertens ab incredulitate, non tamen de violentia cogens.

2. Etenim ipsum Evangelium si noluerit quis sequi, licet quidem ei, non tamen expedit. Inobedientia enim Dei et amissio boni est quidem in hominis potestate; læsionem autem et damnum non quamlibet infert. Et propter hoc Paulus ait: *Omnia licent, sed non omnia expediunt*; et libertatem referens hominis, quapropter et omnia licent, non cogente eum Deo; et id, ³*non expedit*, ostendens, ut non ad velamen malitiæ abutamur libertate: non enim hoc expedit. Et iterum ait: *Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo.* Et: *Omnis sermo malus de ore vestro non exeat, aut turpitudine, aut vaniloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent, sed magis gratiarum actio.* Et: *Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lumen in Domino: quasi filii lucis* Rom. xiii. 13. ⁴*honeste ambulate: non in comessationibus, et ebrietatibus, non in cubilibus, et in libidinibus, non in ira, et zelo.* Et hæc ⁵quidam

¹ First incorporated by STIEREN.

² *quæ*. GRABE proposes *quidem*, but the translator seems to have read, τὰ αὐτεξούσιον ἐπιδείκνυστα τὸν ἄνθρωπον.

³ *non expedit*, i. e. οὐ συμφέρει, the subject πάντα having been overlooked.

⁴ *honeste*, &c., imported from Rom. xiii. 13.

⁵ *quidam*, CL., AR. This word is printed by MASSUET for the corrupt reading *quidem*, which occurs also at p. 243, and there GRABE'S text agrees with the same MSS. It may be observed that the Syriac has ܐܢܬܐ ܕܐܢܬܐ every man of you; it also expresses the final word nostri, in ܐܢܬܐ ܕܐܢܬܐ.

fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis ¹ *in nomine Domini nostri.* Si igitur non in nobis esset facere hæc, aut non facere, quam causam habebat Apostolus, et multo prius ipse Dominus, consilium dare, quædam quidem facere, a quibusdam vero abstinere? Sed quoniam liberæ sententiæ ab initio est homo, et liberæ sententiæ est Deus cujus ad similitudinem factus est, semper consilium datur ei continere bonum, quod perficitur ex ea quæ est ad Deum obedientia. Et non tantum in operibus, sed etiam in fide, liberum et suæ potestatis arbitrium ² hominis servavit Dominus, dicens: *Secundum fidem tuam fiat tibi*; propriam fidem hominis ostendens, quoniam propriam suam habet sententiam. Et iterum: *Omniaabilia* ³ *credenti*; et, *Vade, sicut credidisti, fiat tibi.* Et omnia talia suæ potestatis secundum fidem ostendunt hominem. Et propter hoc, is *qui credit ei habet vitam æternam: qui autem non credit Filio, non* ⁴ *habet vitam æternam, sed ira Dei manebit super ipsum.* Secundum hanc igitur rationem, et suum proprium bonum ostendens Dominus, et sui arbitrii ac suæ potestatis hominem significans, dicebat ad Hierusalem: *Quoties volui* ⁵ *congregare filios tuos, quemadmodum gallina pullos suos sub* ⁶ *ascellas et noluisti? Quapropter relinquetur vobis domus vestra* ⁷ *deserta.*

LIB. IV.

IX. 2.

GR. IV.

LXXII.

MASS. IV.

XXXVII. 4.

Matt. ix. 29.

Marc. ix. 23.

Matt. viii. 13.

Joh. iii. 36.

Matt. xxiii.
37, 38.

CAP. LXI.

Quæ causa fuerit, quod non ab initio perfectus factus est homo.

1. QUI autem his contraria dicunt, ipsi impotentem introducunt Dominum, scilicet quasi non potuerit perficere hoc quod voluerit: aut rursum ignorantem natura ⁶ choicos, ut ipsi dicunt, et eos qui non possunt accipere ejus incorruptelam. Sed oportebat, ⁷ inquit, eum neque angelos tales fecisse, ut possent transgredi,

¹ *sed justificati estis*, lost in the preceding. Cf. 414, G.

² *AR. homini.*

³ *sunt*, omitted as in the CL. and AR. N. T. πᾶντα θύματα, τῷ πιστεύοντι.

⁴ *habet*, MSS., but Gr. ἔσται. Syr. ܠܗܝܬܐ, *habebit*, for ܠܝܕܝܬܐ, *videbit*.

⁵ *ascellas*, CLERM.; *ascillis*, AR.; *assellis*, FEU. marg. and VOSS.; EDD. *alas*. But the words are identical: *Quomodo enim vester, axilla, ala factus est*

nisi fuga literæ vastioris? quam literam etiam e maxillis, et taxillis, et vexillo, et pavillo consuetudo elegans Latini sermonis evellit. CIO. Or. c. 45. The last word of the quotation, *deserta*, is omitted in the CL. MS. from its partial similarity to the preceding word. For *congregare*, MSS. had *colligere*, 285, 2.

⁶ *choicos*, called indifferently ὀλοκοῦς and χοῖκοῦς. I. 51, 52. AR. *naturam*.

⁷ Int. for φᾶσι, read φησι.

LIT. IV.
 lxi. l.
 GR. IV.
 lxxii.
 MASS. IV.
 xxxvii. &

neque homines qui statim ingrati existerent in eum, quoniam rationabiles et examinatores et judiciales facti sunt, et non quemadmodum irrationabilia sive ¹inanimalia, quæ sua voluntate nihil possunt ²agere, sed cum necessitate et vi ad bonum trahuntur, in quibus unus sensus et unus mos, ³inflexibiles et sine iudicio, qui ^{M. 283.} nihil aliud esse possunt, præterquam quod facti sunt. Sic autem nec suave esset eis, quod est bonum, neque pretiosa communicatio Dei, neque magnopere appetendum bonum, quod sine suo proprio motu et cura et studio provenisset, sed ultro et otiose insitum: ita ut essent nullius momenti boni, eo quod natura ⁴magis quam voluntate tales ⁴existerent, et ultroneum haberent bonum, sed non secundum electionem; et propter hoc nec hoc ipsum intelligentes, quoniam pulchrum sit quod bonum, neque fruentes eo. Quæ enim fruitio boni apud eos qui ignorant? Quæ autem gloria his qui non ^{G. 377.} studuerunt illud? Quæ autem corona his qui non eam, ut victores in certamine, consecuti sunt? Et propter hoc Dominus vio-

Matt. xi. 12.

lentum dixit regnum cælorum: *et qui vim faciunt, inquit, diripiunt illud*; hoc est, qui cum vi et agone vigilantes instanter diripiunt illud. Propter hoc autem et Paulus ⁵Apostolus ait Corinthiis:

1 Cor. ix. 24
 —27.

Nescitis, quoniam hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium. Sic currite, ut ⁷apprehendatis. Omnis autem ⁸qui agonisatur, in omnibus continens est: illi quidem ut corruptibilem accipiant coronam, nos autem incorruptibilem. Ego autem sic curro, non in ⁹incertum: sic pugno, non quasi aërem cœdens: sed ⁹lividum facio corpus meum, et in servitutem redigo, ne

¹ *inanimalia*, so written in the CL. copy, but with *in* expunged; *animalia* would make better sense than the hybrid word in the text. The Greek may have had *ἀλογα, ἐὰν περ ἐμψυχα*, rendered *si inanimalia*, but copied as *sive animalia*, which would account for the state of the CL. copy.

² CL., VOSS. *facere*.

³ AR. *inflexibilis*. GR. *ἀκαμπτοι*.

⁴ *magis* omitted in the CLERM. copy. Φύσει ἢ θελήματι. AR. *exstiterint*.

⁵ *Apostolus*, here inserted by GRABE, is cancelled by MASSUET, and STIEREN, as omitted in the CLERM., but AR., MERO. II. MSS., as also ERASM. and GALLAS. retain it.

⁶ AR. *Non scitis, quoniam qui*.

⁷ *apprehendatis*. The CLERM. reading, *al. comprehendatis*.

⁸ Qui agonisatur. Græce est ὁ ἀγωνίζμενος, qui certat. CYPR. de Ech. Martyr. 8, et Ep. ad Mar. de Mappalico, *habet ut Irenæus*, Omnis enim qui agonisat. Pamelius, *vir multæ lectionis, illic annotat, omnes Codices suos, uno excepto, legisse*: Omnis qui agonisatur; quod et hic habebat VETUS noster Codex: utrumque recte. FEUARD. Cum VET. Codice consentiunt Codd. ARUND. et VOSS.—GRABE. To which MASS. adds the CLERM., and correctly.

⁹ CLERM. *incerto*, and for *lividum* it has the ill corrected error *libidinum*, b and v being interchangeable. N. T. *ἐν τῷ αἵματι*.

forte aliis prædicans, ipse reprobis efficiar. Bonus igitur agonista ad incorruptelæ agonem adhortatur nos, uti coronemur, et pretiosam arbitremur coronam, videlicet quæ per agonem nobis ¹acquiritur, sed non ultro coalitam. Et quanto per agonem nobis advenit, tanto est pretiosior: quanto autem pretiosior, tanto eam

LIB. IV.
lxli. l.
GR. IV.
lxxii.
MASS. IV.
xxxvii. 7
2 Tim. iv. 7.

Οὐχ ὁμοίως ἀγαπᾶται τὰ ἐκ τοῦ αὐτομάτου προσγινόμενα τοῖς μετὰ σπουδῆς εὐρισκομένοις.

2 Parall.
Joh. Damasc.

semper diligamus. Sed neque similiter ²diliguntur ea quæ ultro adveniunt, quam illa quæ cum multa sollicitudine adinveniuntur. Quoniam igitur ³pro nobis erat, plus diligere Deum, cum ⁴agone hoc nobis adinvenire, ⁵et Dominus docuit, et Apostolus tradidit. Et alias autem ⁶esset videlicet nostrum insensatum bonum, quod ⁷esset inexercitatum. Sed et videre non ⁸tantum nobis esset desiderabile, nisi cognovissemus quantum esset malum non videre: et bene valere autem male valentis experientia honorabilius efficit; et lucem, tenebrarum comparatio; et vitam, mortis. Sic et coeleste regnum honorabilius est his qui cognoverunt terrenum. Quanto autem honorabilius, tanto magis diligimus illud; et si plus illud dilexerimus, clariores erimus apud Deum.

2. Pro nobis igitur omnia hæc sustinuit Dominus, uti per omnia eruditi, in omnibus in futurum simus cauti, et perseveremus in omni ejus dilectione, rationabiliter edocti diligere Deum: Deo quidem magnanimitatem præstante in apostasia hominis; homine autem erudito per eam, quemadmodum et propheta ait: *Emendabit te abscessio tua*; præfiniente Deo omnia ad hominis perfectionem, et ad ædificationem, et manifestationem dispositionum; uti et bonitas ostendatur, et justitia perficiatur, et Ecclesia ad figuram imaginis Filii ejus coaptetur, et tandem aliquando maturus fiat homo, in tantis maturescens ad videndum et capiendum Deum.

Jerem. ii. 19.

¹ The CLEHM. reading *acquiriturum*, *sed*, indicates *acquiritur*, *verum*, but a confusion having taken place, *sed* may have been afterwards added.

² CLEHM. *diliguntur quæ*.

³ *pro nobis*, rendered by GALLAS. and FEUARD. as μεθ' ἡμῶν, *penes nos*, to which MASS. assents. GRABE gives the not very intelligible gloss, *e re nostra*; but the Greek equivalent may be indicated, ἐπεὶ οὖν ἐφ' ἡμῶν γ' ἦν μάλλον ἀγα-

πὲν τὸν Θεόν, i. e. *nostrum erat*.

⁴ *agone*, OTHOB., MERO. II., sounds like the correct reading. CL., ARUND., VOSS. *labore*.

⁵ *et*, AR. missing in CL., VOSS.

⁶ *esset*, omitted AR.

⁷ AR. *quod est sed ne exercitatum*; but the Greek seems to have been, καὶ ἄλλως μὲν ἂν ᾗ δηλονότι διλογον τὸ ἡμέτερον ἀγαθόν, ὅταν ἀμελέτητον η.

⁸ CL. inserts *in*.

LII. IV.
lxi.
GE. IV.
lxviii.
MASS. IV.
xxxviii. 1.

Κεφ. ξβ'.

*Secundum quid omnia quæ facta sunt indigent perfecto,
et unde est indigentia.*

E Parall.
Joh. Damasc.
ed. Halloix.
in vit. Iren.

ΕΙ δὲ λέγει τις· οὐκ ἡδύνατο ὁ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς τέλειον ἀναδείξαι τὸν ἄνθρωπον; Γνώτω, ὅτι τῷ μὲν Θεῷ, ἅει κατὰ τὰ αὐτὰ ὄντι, καὶ ἀγεννήτῳ ὑπάρχοντι, ὡς πρὸς ἑαυτὸν, πάντα δυνατά· τὰ δὲ γεγονότα, καθὸ μετέπειτα γενέσεως ἀρχὴν ἰδίαν ἔσχε, κατὰ τοῦτο καὶ ὑστερεῖσθαι δεῖ αὐτὰ τοῦ πεποιηκότος· οὐ γὰρ ἡδύνατο ἀγέννητα εἶναι τὰ νεωστὶ γεγεννημένα· G. 3A. Καθὸ δὲ μὴ ἐστὶν ἀγέννητα, κατὰ τοῦτο καὶ ὑστεροῦνται τοῦ τελείου. Καθὸ δὲ νεώτερα, κατὰ τοῦτο καὶ νήπια, κατὰ τοῦτο καὶ ἀσυνήθη, καὶ ἀγύμναστα πρὸς τὴν τελείαν ἀγωγὴν. Ὡς οὖν ἡ μὲν μήτηρ δύναται τέλειον παρασχεῖν τῷ βρέφει τὸ ἔμβρυμα, τὸ δὲ ἔτι ἀδυνατεῖ τὴν αὐτοῦ πρεσβυτέραν δέξασθαι τροφήν· οὕτως καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸς μὲν οἷός τε ἦν

CAP. LXII.

SI hoc autem dicat aliquis: Quid enim? Non poterat ab initio Deus perfectum fecisse hominem? Sciat, quoniam Deus quidem cum semper sit idem, et innatus, quantum ad ipsum est, omnia possibile ei. Quæ autem facta sunt ab eo, secundum quod postea facturæ initium habuerunt, secundum hoc et minora esse oportuit eo qui se fecerit: nec enim poterant infecta esse, quæ nuper facta sunt. Propter quod autem non sunt infecta, propter hoc et ¹ideo deficiunt a perfecto. Secundum enim quod sunt posteriora, secundum hoc et infantilia; et ²secundum quod infantilia, secundum hoc et insueta, et inexercitata ad perfectam disciplinam. Quemadmodum enim mater potest quidem præstare perfectam escam infanti, ille autem adhuc non potest robustiorem se percipere escam: sic et Deus ipse quidem potens fuit homini

¹ The Platonic distinction may be observed of *del* κατὰ τὰ αὐτὰ εἶναι, as predicated alone of the deity, and τὸ γεγονώς, the contingent, and temporal.

² *ideo* evidently redundant.

³ These words, *secundum quod infantilia*, are not represented in the Greek, they are omitted in the CLEM., MERC. II. and VOSS. MSS., and they may be expunged without affecting the sense.

παρασχεῖν ἀπ' ἀρχῆς τῷ ἀνθρώπῳ τὸ τέλειον, ὁ δὲ ἄνθρωπος
 M. 284. ἀδύνατος λαβεῖν αὐτό· νήπιος γὰρ ἦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ
 Κύριος ἡμῶν ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιωσάμενος
 εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς, οὐχ ὡς αὐτὸς ἡδύνατο,
 ἀλλ' ὡς ἡμεῖς αὐτὸν ἰδεῖν ἡδυνάμεθα. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐν τῇ
 ἀφθάρτῳ αὐτοῦ δόξῃ πρὸς ἡμᾶς ἐλθεῖν ἡδύνατο· ἀλλ' ἡμεῖς
 οὐδεπώποτε τὸ μέγεθος τῆς δόξης αὐτοῦ βαστάζειν ἡδυνάμεθα.
 Καὶ ¹ διὰ τοῦτο, ὡς νηπίοις, ὁ ἄρτος ὁ τέλειος τοῦ πατρὸς,
 γάλα ἡμῖν ἐαυτὸν παρέσχεν, ὅπερ ἦν ἡ κατ' ἄνθρωπον αὐτοῦ
 παρουσία, ἵνα ὡς ὑπὸ μασθοῦ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ τραφέντες,
 καὶ διὰ τῆς τοιαύτης γαλακτουργίας ἐθισθέντες τρώγειν καὶ
 πίνειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν τῆς ἀθανασίας ἄρτον, ὅπερ
 ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, ἐν ἡμῖν αὐτοῖς κατασχεῖν δυνη-
 θώμεν.

LIB. IV.
 lxii.
 GR. IV.
 lxxiv.
 MASS. IV.
 xxxviii. 1.

præstare perfectionem ab initio, homo autem impotens percipere
 illam: infans enim fuit. Et propter hoc Dominus noster in novis-
 simis temporibus, recapitulans in seipso omnia, venit ad nos, non
 quomodo ipse poterat, sed quomodo illum nos videre poteramus.
 Ipse enim in sua inenarrabili gloria ad nos venire poterat: sed
 nos magnitudinem gloriæ ipsius portare non poteramus. Et
 propter hoc, quasi infantibus, ille qui erat panis perfectus Patris,
 lac nobis semetipsum ²præstavit, quod erat secundum hominem
 ejus adventus, ut quasi a mammilla carnis ejus enutriti, et per
 talem lactationem assueti manducare et bibere Verbum Dei, et
 eum qui est immortalitatis panis, qui est Spiritus Patris, in nobis
 ipsis ³continere possimus.

¹ The reader may compare a very
 similar passage in the *Pædag.* of CLEM.
 AL. I. 6. The following, as testifying
 that the Body and Blood of Christ are
 really, though *spiritually* received, is
 valuable. ...γάλα ἦν τὸ παιδίον τοῦτο
 κάλων καὶ οἰκείον, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ
 τὴν νεολαλίαν ὑποτρέφειν τῷ Λόγῳ.
 ἦν αὐτὸς ἐκότης ὁ Κύριος, ὠδὴν σαρ-
 κικῇ ἦν αὐτὸς ἐσπαργάνωσεν ὁ Κύριος,
 αἱματι τιμῇ. Ὡ τῶν ἁγίων λοχευμάτων·

ὧ τῶν ἁγίων σπαργάνων· ὁ Λόγος τὰ
 πάντα τῷ νηπίῳ, καὶ πατὴρ, καὶ μητὴρ,
 καὶ παιδάγωγος, καὶ τροφεύς. Φάγεσθε
 μοῦ, φησι, τὴν σάρκα, καὶ πίνετε μοῦ τὸ
 αἷμα. Ταύτας ἡμῶν οἰκείας τροφὰς ὁ Κύ-
 ριος χορηγεῖ, καὶ σάρκα ὀρέγει, καὶ αἷμα
 ἐκχεῖ· καὶ οὐδὲν εἰς ἀγένησιν τοῖς παιδίοις
 ἐνδεῖ.

² CLEM., VOSS. *præstavit*; see 287,
 3; AB. *præstitit*.

³ AB. here inserts *eum*.

LIB. IV.
lxiii. 1.
GR. IV.
lxxv.
MASS. IV.
xxxviii. 2.

Κεφ. ξγ'.

*Quid est quod a Paulo dicitur, Lac vobis potum dedi,
non escam.*

Ι. ΚΑΙ διὰ τοῦτο Παῦλος Κορινθίοις φησί· γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὐδὲ γὰρ ἡδύνασθε βαστάζειν τουτέστι, τὴν μὲν κατὰ ἄνθρωπον παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἐμαθητεύθητε, οὐδέηπου δὲ τὸ τοῦ Πατρὸς Πνεῦμα ἐπαναπαύε- α. πα. ται ἐφ' ὑμᾶς, διὰ τὴν ὑμῶν ἀσθένειαν· ὅπου γὰρ ζῆλος, καὶ ἔρις, φησὶν, ἐν ὑμῖν, καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε; Τουτέστιν, ὅτι οὐδέπω τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ἦν σὺν αὐτοῖς, διὰ τὸ ἀκατάρτιστον αὐτῶν καὶ ἀσθενὲς τῆς πολιτείας. Ὡς οὖν ὁ ἀπόστολος δυνατὸς ἦν διδόναι τὸ βρῶμα, οἷς γὰρ ἂν ἐπετίθουν χεῖρας, ἐλάμβανον Πνεῦμα ἅγιον, ὃ ἐστὶ βρῶμα ζωῆς, ἐκεῖνοι δὲ ἡδυνάτουν λαβεῖν αὐτὸ, διὰ τὸ ἀσθενῆ ἔτι καὶ ἀγύμναστα ἔχειν τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια τῆς πρὸς Θεὸν γυμνασίας· οὕτως καὶ τὴν ἀρχὴν ὁ μὲν Θεὸς δυνατὸς ἦν διδόναι τὸ τέλειον τῷ ἀνθρώπῳ, ἐκεῖνος δὲ ἄρτι

CAP. LXIII.

- 1 Cor. iii. 2. 1. Et propter hoc Paulus Corinthiis ait: *Lac vobis potum dedi non escam: nondum enim poteratis escam percipere*; id est, eum quidem adventum Domini, ¹quem secundum hominem, didicistis; nondum autem Patris Spiritus requiescit super vos, propter vestram infirmitatem; *Ubi* ²*enim sunt zelus, et discordia*, ait, *in vobis, et dissensiones, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?* Hoc est, quoniam nondum Spiritus Patris erat cum ipsis, propter imperfectionem eorum et infirmitatem conversationis.
- Act. viii. 17. Quemadmodum igitur Apostolus poterat dare escam; quibuscunque enim imponebant Apostoli manus, accipiebant Spiritum sanctum, qui est esca vitæ, illi autem non poterant percipere illud, quoniam infirmum adhuc et inexercitabilem sensum erga Deum conversationis habebant: sic et initio Deus quidem potens fuit dare perfectionem homini; ille autem nunc nuper factus, non po-

¹ quem. So the MSS. This enallage of case can scarcely mark the article,

τὴν, in the Greek. GRABE proposes qui.

² CL. omits enim. AR. adds sunt.

γεγονώς, ἀδύνατος ἦν λαβεῖν αὐτό, ἡ καὶ λαβὼν χωρῆσαι, ἡ καὶ χωρήσας κατασχεῖν. Καὶ διὰ τοῦτο συνενηπιάζεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τέλειος ὢν, τῷ ἀνθρώπῳ, οὐ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ διὰ τὸ τοῦ ἀνθρώπου νήπιον οὕτω χωρούμενος, ὡς ἄνθρωπος αὐτὸν χωρεῖν ἡδύνατο. Οὐ περὶ τὸν Θεὸν μὲν τὸ ἀδύνατον καὶ ἐνδεές, ἀλλὰ περὶ τὸν νεωστὶ γεγονότα ἄνθρωπον, ὅτι μὴ ἀγέννητος ἦν. Περὶ τὸν Θεὸν δύναμις ὁμοῦ, καὶ σοφία, καὶ ἀγαθότης δεικνύται· δύναμις μὲν καὶ ἀγαθότης, ἐν τῷ τὰ μηδέπω ὄντα ἐκουσίως κτίζειν τε καὶ ποιεῖν· σοφία δὲ, ἐν τῷ εὐρυθμα, καὶ ἐμμελῇ, καὶ ἑγκατάσκειν τὰ γεγονότα πεποιηκέναι. Ἄτινα διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ ἀγαθότητα αὐξήσιν προσλαβόντα, καὶ ἐπὶ πλεῖον ἐπιμένοντα, ἀγεννήτου δόξαν ἀποίσεται, τοῦ Θεοῦ ἀφθόνως χαριζομένου τὸ καλόν. Κατὰ μὲν τὸ γεγενῆσθαι αὐτὰ, οὐκ ἀγέννητα· κατὰ δὲ τὸ παραμένειν αὐτὰ μακροῖς αἰῶσι, δύναμιν ἀγεννήτου προσλήψεται, τοῦ Θεοῦ προῖκα δωρουμένου αὐτοῖς τὴν εἰσαεῖ παραμονήν.

LIB. IV.
lxiii. l.
GR. IV.
lxxv.
MSS. IV.
xxxviii. 2.

E duob. locis
Parall. J.
Damasc. ed.
Halleix.

terat illud accipere, vel accipiens capere, vel capiens continere. Et propter hoc coinfantiatur homini Verbum Dei cum esset perfectus, non propter se, sed propter hominis infantiam sic capax effectus, quemadmodum homo illum capere potuit. Non igitur ¹erga Deum impossibile ²et indigens, sed circa eum qui nunc nuper factus est homo; quoniam non ³infectus erat. ⁴Erga Deum autem virtus simul, et sapientia, et bonitas ostenditur: virtus quidem et bonitas in eo quod ea, quæ nondum erant, voluntarie constituerit et fecerit; sapientia vero in eo, quod apta et consonantia, quæ sunt, fecerit. ⁵Quædam autem propter immensam ejus benignitatem augmentum ⁶accipientia, et in multum temporis perseverantia, infecti gloriam referunt, Deo sine invidia donante quod bonum est. Secundum enim id quod facta sunt, non sunt infecta: secundum id vero quod perseverant longis ⁷æonibus, virtutem infecti assument, Deo gratuito donante eis sempiternam perseverationem.

¹ Int. λόγος.

² STIEREN'S emendation, but a gloss.

³ erga, as before, I. 313, 1; 317, 1.

CIL. and VOSS., but circa in the AR.

⁴ CLERM. very inaccurate, invisibile

eo. AR. perfectus.

⁵ Quædam autem, the translator expresses the faulty reading τινὰ δέ.

⁶ AR. percipientia.

⁷ CLERM. agonibus. Cf. I. 24, 1.

LIB. IV.
lxiii. 2.
GR. IV.
lxv.
MASS. IV.
xxxviii. 3.

2. Καὶ οὕτως πρωτεύει μὲν ἐν πάσιν ὁ Θεὸς, ὁ καὶ μόνος ἀγέννητος, καὶ πρῶτος πάντων, καὶ τοῦ εἶναι τοῖς πᾶσι παραίτιος· τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἐν ὑποταγῇ μένει τοῦ Θεοῦ. M. 225.
Ἡ ὑποταγὴ δὲ Θεοῦ, ἀφθαρσία· καὶ παραμονὴ ἀφθαρσίας, δόξα ἀγέννητος. Διὰ ταύτης τῆς τάξεως, καὶ τῶν τοιούτων ῥυθμῶν, καὶ τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς, ὁ γεννητὸς καὶ πεπλασμένος ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ ἀγεννήτου γίνεται Θεοῦ· τοῦ μὲν G. 380.
Πατρὸς εὐδοκοῦντος καὶ κελεύοντος, τοῦ δὲ Υἱοῦ ²πράσσοντος καὶ δημιουργοῦντος, τοῦ δὲ Πνεύματος τρέφοντος καὶ αὔζοντος, τοῦ δὲ ἀνθρώπου ἡρέμα προκόπτοντος, καὶ πρὸς τέλειον ἀνερχομένου, τουτέστι, πλησίον τοῦ ἀγεννήτου γινομένου· τέλειος γὰρ ὁ ἀγέννητος· οὗτος δὲ ἐστὶ Θεός. Ἔδει δὲ τὸν ἄνθρωπον πρῶτον γενέσθαι, καὶ γενόμενον αὐξῆσαι, καὶ αὐξήσαντα ἀνδρωθῆναι, καὶ ἀνδρωθέντα πληθυνθῆναι, καὶ πληθυνθέντα ἐνισχύσαι, καὶ ἐνισχύσαντα δοξασθῆναι, καὶ δοξασθέντα ἰδεῖν τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην. Θεὸς γὰρ ὁ μέλλων ὀράσθαι· ὄρασις δὲ Θεοῦ περιποιητικὴ ἀφθαρσίας· ἀφθαρσία δὲ ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ Θεοῦ.

2. Et³ sic principalitatem quidem habebit in omnibus Deus, quoniam et solus infectus, et prior omnium, et omnibus, ut sint, ipse est causa: reliqua vero omnia in subiectione manent Dei. Subjectio autem Dei, incorruptelæ perseverantia est: incorruptela autem gloria infecti. Per hanc igitur ordinationem, et hujusmodi convenientiam, et ⁵tali ductu, factus et plasmatus homo secundum imaginem et similitudinem constituitur infecti Dei: Patre quidem bene sentiente, ⁶et jubente; Filio vero ministrante, et formante; Spiritu vero nutriente, et augente; homine vero paulatim proficiente, et perveniente ad perfectum, id est, proximum infecto fieri. Perfectus enim est infectus: hic autem est Deus. Oportuerat autem hominem primo fieri, et factum augeri, et auctum corroborari, et corroboratum multiplicari, et multiplicatum convallescere, convallescentem vero glorificari, et glorificatum videre suum Dominum. Deus enim est qui habet videri: visio autem Dei efficax est incorruptelæ: incorruptela vero proximum facit esse Deo.

¹ ἡ ἀγεννήτου. By a slight alteration the Greek may be harmonised with the translation, ὑποταγὴ δὲ Θεοῦ ἀφθαρσίας παραμονῇ, ἀφθαρσία δὲ δόξα ἀγεννήτου.

Compare C. LXXVI. 3. Subjectio autem Dei requietio est æterna. GRABE would transpose the Latin.

² πράσσοντος. Διακονοῦντος legit In-

3. Irrationabiles igitur omni modo, qui non expectant tem-
 pus augmenti, et suæ naturæ infirmitatem adscribunt Deo. Neque
 enim Deum neque semetipsos scientes, insatiabiles et ingrati,
 nolentes primo esse hoc quod et facti sunt, homines passionum
 capaces; sed supergredientes legem humani generis, et antequam
 fiant homines, jam volunt similes esse factori Deo, et nullam esse
 differentiam infecti Dei et nunc facti ⁷hominis, qui plus irrationa-
 les sunt quam muta animalia. Hæc enim non imputant Deo,
 quoniam non homines ⁸fecit ea; sed unumquodque eo quod factum
 est, quoniam factum est, gratias agit. Nos enim imputamus ei,
 quoniam non ab initio Dii facti sumus, sed primo quidem homines,
⁹tunc demum Dii: quamvis Deus secundum simplicitatem boni-
 tatis suæ hoc fecerit, ne quis eum putet invidiosum, aut ¹⁰impræ-
 stantem. *Ego*, inquit, *dixi, Dii estis, et filii Excelsi omnes*; nobis ⁷
 autem potestatem divinitatis bajulare non sustinentibus, *Vos au-*
tem, inquit, ¹¹*velut homines moriemini*; utraque referens, et illud
 quod est benignum suæ donationis, et infirmitatem nostram, et
 quod essemus nostræ potestatis. Secundum enim benignitatem
 suam bene dedit bonum, et similes sibi suæ potestatis homines
 fecit: secundum autem providentiam scivit hominum infirmitatem,
 et quæ ventura essent ex ea; secundum autem dilectionem et vir-
 tutem ¹²vincet factæ naturæ substantiam. Oportuerat autem primo
 naturam apparere, post deinde vinci et ¹³absorbi mortale ab im-
 mortalitate, et corruptibile ab incorruptibilitate, et fieri hominem
 secundum imaginem et similitudinem Dei, agnitione accepta boni
 et mali.

LIB. IV.
 lxlii. 3.
 GR. IV. lxxv.
 MASS. IV.
 xxxviii. 4.

Pa. lxxxii. 6.
 7.

2 Cor. v. 4.
 1 Cor. xv. 52.

terpres. GRABE. But *ᾠδοῦν* may
 very properly be expressed by *adminis-*
trare, agere, &c. e. g. THUCYD. I. I.
ᾠδοῦν θαρσύνει καὶ τὰ ἐμὰ καὶ τὰ σά.

³ The CLEEM. copy omits *sic*.

⁴ *quoniam*, reading *ὅτι* for *ὅ*.

⁵ CL., VET., VOSS. *talis factus*, AR.

⁶ AR. omits *et jubente*.

⁷ CL. *homines*.

⁸ AR. *fecit*. CL., VOSS. *facit*.

⁹ *tunc demum Dii*, see p. 21, n. 5.

¹⁰ *imprestantem, ἀπερδότην*.

¹¹ CL., AR. *velut*, which the writer
 of the former MS. evidently read in his
 copy, because the recurrence of the
 word *autem* caused him to write in the
 preceding line, *autem inquit velut potes-*
tatem. GR. and STIER. print *sicut*.

¹² *vincet*, CL., VET., VOSS., but AR.
vinci.

¹³ See p. 105, n. 6.

LIB. IV.
liv. 1.
GB. IV.
lxvii.
MASS. IV.
xxxix. 1.

CAP. LXIV.

Quæ est agnitio boni et mali, et quemadmodum, homo cum indicto audiens fuisset, invaluit Deus, per dicto audientiam meliorem fieri hominem.

1. AGNITIONEM autem accepit homo boni et mali. Bonum est autem obedire Deo, et credere ei, et custodire ejus præceptum; et hoc est vita hominis: quemadmodum non obedire Deo, malum; et hoc est mors ejus. Magnanimitatem igitur præstante Deo, eognovit homo et bonum obedientiæ et malum inobedientiæ, uti oculus mentis utrorumque accipiens experimentum, electionem meliorum cum judicio faciat; et nunquam segnis, neque negligens præcepti fiat Dei, et id quod aufert ab eo vitam, id est ¹non obedire Deo, experimento discens quoniam malum est, neque tentet quidem illud unquam; quod autem conservatorium vitæ ejus est, G. 3 obedire Deo, sciens quoniam bonum est, ²cum omni intentione diligenter custodiat. Propter hoc etiam duplices habuit sensus, utrorumque agnitionem habentes, ut electionem meliorum cum disciplina faciat. Disciplinam autem boni quemadmodum habere potuisset, ignorans quod ³est contrarium? Firmior est enim et indubitata subjacentium apprehensio, quam ea quæ est ex suspitione conjectura. Quemadmodum enim lingua per gustum accipit experimentum dulcis et amari, et oculus per visionem discernit quod est nigrum ab albo, et auris per auditum differentias sonorum scit; sic et mens per utrorumque experimentum disciplinam boni accipiens, firmior ad conservationem ejus efficitur, obediens Deo: inobedientiam quidem primum respuens per pœnitentiam, quoniam amarum et malum est; deinde ex comprehensione discens, quale sit quod contrarium est bono et dulcedini, ne tentet quidem unquam inobedientiam gustare Dei. Si autem utrorumque eorum cognitionem, et duplices sensus cognitionis quis defugiat, latenter semetipsum occidit hominem.

2. Quemadmodum igitur erit Deus, qui nondum factus est homo? quomodo autem perfectus, nuper effectus? quomodo autem immortalis, qui ⁴in natura mortali non obedivit factori? Oportet

¹ non omitted in the CLERM. MS., but the correlative member *obedire Deo* follows afterwards. AR. reads *hoc est autem non*.

² ut rightly expunged by MASS., and not in the CL. and Voss. *uti cum*, AR.

³ CLERM. *esset*.

⁴ AR. omits *in*.

enim te primo quidem ordinem hominis custodire, tunc deinde participare gloriæ Dei. Non enim tu Deum facis, sed Deus te facit. Si ergo opera Dei es, manum artificis tui exspecta opportune omnia facientem: opportune autem, quantum ad te attinet, qui efficeris. Præsta ei autem cor tuum molle et tractabile, et custodi figuram qua te figuravit artifex, habens in temetipso humorem, ne induratus amittas vestigia digitorum ejus. Custodiens autem compaginationem ascendes ad perfectum: ab artificio enim Dei absconditur quod est in te lutum. Fabricavit substantiam in te manus ejus: liniet te ab intus et a foris auro puro et argento, et in tantum ornabit te, ut et ipse Rex concupiscat speciem tuam. Si vero statim obduratus respuas ¹artem ejus, et ingratus exsistas in eum, quoniam homo factus es, ¹ingratus Deo factus, simul et artem ejus et vitam amisisti. Facere enim proprium est benignitatis Dei: fieri autem proprium est hominis naturæ. Si igitur tradideris ei quod est tuum, id est, fidem in eum et subjectionem, ²recipies ejus artem, et eris perfectum opus Dei. Si autem non credideris ei, et fugeris manus ejus, erit causa imperfectionis in te qui non obedisti, sed non in illo qui vocavit. Ille enim misit, qui vocarent ad nuptias; qui autem non obedierunt ei, semetipsos privaverunt ³regia cœna.

LIB. IV.
liv. 2.
GR. IV.
lxvii.
MASS. IV.
xxxix. 2.

Pa. xlii. 12.

Matt. xxii. 3
seq.

3. Non igitur ²ars deficit Dei; potens est enim de lapidibus suscitare filios Abrahæ: sed ille qui non consequitur eam, sibi-

Matt. iii. 9,
et Luc. iii. 8.

⁴Οὐτε τὸ φῶς ἐξασθενεῖ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς τυφλώττοντας· ἀλλ' ἐκείνου μένοντος ὁποῖον καὶ ἐστὶν, οἱ τυφλωθέντες παρὰ τὴν αἰτίαν τὴν ἑαυτῶν ἐν ἀορασίᾳ καθίστανται· μήτε τοῦ

Ex Eclogis
Joh. Presb.
et Monach.
Bibl. Colal.
ed. Mass.

met suæ imperfectionis est causa. Nec enim lumen deficit propter eos, qui semetipsos excæcaverunt: sed illo perseverante quale et est, excæcati per suam culpam in caligine constituuntur. Neque lumen cum magna necessitate subjiciet sibi quemquam: neque

¹ CLERM. partem. The same MS. omits *ingratus D. f. s.*

² recipies ejus artem, AR., but CL. recipies autem ejus. At the commencement of the next section also for *ars* the CL. has *quos*, but with an entire loss of meaning.

³ CL., VOSS. insert *a*, but it can correspond with nothing in Greek, and AR. omits it.

⁴ Græcum hoc fragmentum, ut et sequens initio capituli XL. nunc primum prodit, ex Eclogis MSS. Johannis Presbyteri et Monachi, cod. 313. Bibliotheca olim Segueriana, nunc Illustrissimi DD. Henrici Caroli de Coislin, qui ejus adiuturum hactenus interclusum, pro suo in literas studio ac benignitate, eruditissimè patefecit. MASSUET.

LIB. IV.
lxiv. 3.
GR. IV.
lxxvi.
MASS. IV.
xxxix. 3.

φωτὸς μετ' ἀνάγκης δουλαγωγούντός τινα, μήτε τοῦ Θεοῦ
βιαζομένου, εἰ μὴ θέλοι τις κατασχεῖν αὐτοῦ τὴν τέχνην.
Τὰ οὖν ἀποστάντα τοῦ πατρικοῦ φωτὸς, καὶ παραβάντα
τὸν θεσμόν τῆς ἐλευθερίας, παρὰ τὴν αὐτῶν ἀπέστησαν αἰτίαν,
ἐλεύθερα καὶ αὐτεξούσια τὴν γνώμην γεγονότα.

Deus coget eum, qui nolit continere ejus artem. Qui igitur ab-
stiterunt a paterno lumine, et transgressi sunt legem libertatis,
per suam abstiterunt culpam, liberi arbitrii et suæ potestatis facti.
Deus autem omnia præsciens, utrisque aptas præparavit habita-
tiones: eis quidem qui inquirunt lumen incorruptibilitatis, et ad id
recurrunt, benigne donans hoc quod concupiscunt lumen; aliis
vero id contemnentibus, et avertentibus se ab eo et id fugientibus,
et quasi semetipsos excæcantibus, congruentes lumini adversanti-
bus præparavit tenebras, et ¹his qui fugiunt ei esse subjecti, ²conve-
nienti subdidit pœnæ. Subjectio autem Dei requietio est æterna:
ut hi qui fugiunt lumen, dignum fugæ suæ habeant locum; et qui
fugiunt æternam requiem, congruentem fugæ suæ habeant habita-
tionem. Cum autem apud Deum omnia sint bona, qui ex sua sen-
tentia fugiunt Deum, semetipsos ab omnibus fraudant bonis: frau-
dati autem omnibus erga Deum bonis, consequenter in Dei justum
judicium incident. Qui enim fugiunt requiem, juste in pœna con-
versabuntur: et qui fugerunt lumen, juste inhabitabunt tenebras.
Quemadmodum autem in hoc temporali lumine, qui fugiunt illud,
ipsos se tenebris mancipant; ita ut ³et ipsi sibi causa fiant, quod
destituuntur a lumine et inhabitant tenebras, et non lumen causa
est ⁴eis hujusmodi conversationis, quemadmodum prædiximus: sic
æternum Dei qui fugiunt lumen, quod continet in se omnia bona,
ipsi sibi causa sunt ut æternas inhabitent tenebras, destituti om- o. 32
nibus bonis, ⁴sibimetipsis causa hujusmodi habitationis facti.

¹ l. hos.

² A.B. *convenientem...pœnam*. CL. *pœna*. VOSS. *convenienti...pene*. Both GR. and MASS. follow the A.B., but the reading above is at least of equal authority. GRABE objects—*Sed reclamat huic lectioni præcedens vox his, quæ*

sequentem accusativum requirit. By the substitution of *hos* the passage returns naturally into Greek: *καὶ τοὺς φυγόντας αὐτῷ ὑποτάγεσθαι, τῇ καθηκούσῃ ὑπέβαλε δίκην*.

³ STIEREN adds *et* from the VOSS.

⁴ A.B. *et ejusmodi*, and *sibimet ipsi*.

Κεφ. ξε'.

Quid est quod a propheta dictum est, Ego Deus zelans, faciens pacem et condens mala.

LIB. IV.
LXV.
GR. IV.
LXXVII.
MASS. IV.
xl. i.

*ΕΙΣ καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ, ὁ τοῖς μὲν γλιχομένοις αὐτοῦ τῆς κοινωνίας καὶ προσμένουσιν αὐτοῦ τῇ ὑποταγῇ, τὰ παρ' αὐτῷ ἡτοιμακῶς ἀγαθὰ· τῷ δὲ ἀρχηγῷ τῆς ἀποστασίας διαβόλῳ καὶ τοῖς συναποστᾶσιν αὐτῷ, τὸ αἰώνιον πῦρ ἡτοιμακῶς, εἰς ὃ πεμφθῆσθαι ἔφη ὁ Κύριος τοὺς εἰς τὰ ἀριστερὰ Ex Eclogis LXVII. Joh. Presb. et Monach. Bibl. Colal.

u. 287. διακριθέντας. Καὶ τοῦτό ἐστιν τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ προφήτου· ἐγὼ Θεὸς καὶ ὁ ζῆλωτής, ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακὰ· ἐπὶ μὲν τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας πρὸς αὐτὸν ποιῶν εἰρήνην καὶ φιλίαν, καὶ ἔνωσιν συντιθέμενος· ἐπὶ δὲ τοὺς μὴ μετανοοῦντας καὶ φεύγοντας αὐτοῦ τὸ φῶς, πῦρ αἰώνιον καὶ ἐξώτερον σκότος ἡτοιμακῶς· ἅτινα ἐστὶ κακὰ τοῖς ἐμπεσοῦσιν εἰς αὐτά.

CAP. LXV.

Unus igitur et idem Deus Pater, qui quidem concupiscentibus ejus communicationem, et perseverantibus in subjectione ejus, quæ sunt apud se ¹præparat bona; principi autem abscissionis diabolo, et qui cum eo abscesserunt angelis, æternum ignem præparans: in quem mittentur, inquit Dominus, illi qui in sinistra Matt. xxv. 41. separati sunt. Et hoc est quod a propheta dictum est: *Ego* Ezai. xlv. 7. *Deus* ²*zelans, faciens pacem, et condens mala*: in eos quidem qui poenitentiam ³agunt et convertuntur ad eum, faciens pacem et amicitiam, et unitatem componens; super eos ⁴vero qui poenitentiam non agunt, sed ⁵refugiunt ejus lumen, ignem æternum et exteriores tenebras præparans: quæ quidem sunt mala his, qui incidunt in ea⁶.

¹ CLEHM. *præparata*, and for *principi autem*, ib. *principatum*.

² ζῆλωτής seems chargeable to a lapse of memory; no version recognises the reading. May it be referred to the term זֵלוֹתִין זֵלוֹתִין, in the Chaldee paraphrase read as זֵלוֹתִין זֵלוֹתִין *zelotes ego*?

³ Adopted partly from the AB., and

confirmed by the Greek. CL., Voss. *habent et*. AB. *agent et*, rel. *agentes*.

⁴ vero omitted in the CLEHM., but it marks the *apodosis*.

⁵ *refugiunt*, CL., AB., Voss., VET.

⁶ *sed bona ex justitia Dei*, added by GR., and earlier edd., cancelled by MASS., and the MSS. omit the clause.

LII. IV.
lxvi. l.
GR. IV.
lxxviii.
MASS. IV.
xl. 2.

CAP. LXVI.

Ostensio quod non alius est qui requiem dat Pater, alius autem qui ignem præparavit Deus, sed unus et idem.

1. Si autem alius quidem esset qui requiem donat Pater, et alius qui ignem præparavit Deus, fuissent æque differentes ¹eis filii; alius quidem in Patris regnum mittens, alius vero in æternum ignem. Sed quoniam unus et idem Dominus separari demonstravit in iudicio omne genus humanum, *quemadmodum pastor segregat oves ab hædis*; et aliis quidem dicit: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod paratum est vobis*; aliis vero: *Disceditis ²a me maledicti in ignem æternum, ³quem præparavit Pater meus diabolo et angelis ejus*; unus et idem Pater manifestissime ostenditur, *faciens pacem, et condens mala*, præparans utrisque quæ sunt apta: quemadmodum et unus iudex utrosque in aptum mittens locum; quemadmodum ⁴in zizaniorum et tritici parabola manifestavit Dominus, dicens: *Quemadmodum colliguntur zizania, et igni comburuntur, sic erit in consummatione seculi. Mittet Filius Hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem, et mittent eos in clibanum ignis: illic erit fletus et stridor dentium. Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris ipsorum. Qui ergo regnum præparavit justis Pater, in quod assumsit Filius ⁵ejus dignos, hic et caminum ignis præparavit, in quem dignos mittent ii, qui a Filio Hominis missi sunt angeli, secundum jussum Dei.*

E duab.
Catenis in
S. Matt.
ed. Grab.

2. Ὁ μὲν Κύριος ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ καλὸν ἔσπειρε σπέρμα· ἀγρὸς δὲ ἐστὶν ὁ κόσμος· ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς

Matt. xiii. 34. 2. Hic enim in agro suo bonum semen seminavit: *Ager autem, inquit, seculum est. Cum autem dormirent homines, venit*

¹ eis, CL. ei, AR. et, ERASM., GALL. et eis, FEU. f. l. differentes filii.

² AR. omits a me.

³ See I. 268, 2, and II. 126, 5.

⁴ So the CLEEM., VOSS., MERC. I. al. et in zizaniorum et in tritici.

⁵ ejus, ἀδελφῆς, sc. βασιλείας.

⁶ Ὁ μὲν Κύριος. Hæc Græca combinavi collecta ex duabus Catenis in S. Matthæi Evangelium, Nicetæ scilicet, a

Corderio edita pag. 489, et altera Manuscripta Cod. 1879 in Bibliotheca Regis Galliæ, ex qua hoc ἀποσπασμῶτιον mihi benevole Parisiis transmissit R. P. Michael Lequien. Atque hæc prima quidem verba usque ad ἐξήλωσε τὸ πλῆσμα, ex dicto MS. Cod. sunt petita: quorum loco in Nicetæ Catena ista solum habentur: Ἐξθρὸς τοῦ Κυρίου ὁ διάβολος γέγονεν, ἐξ θου ἐξήλωσε. GRABE.

ἀνθρώπους, ἦλθεν ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἔσπειρε ζιζάνια [suppl. α. i. e. ἀνὰ] μέσον τοῦ σίτου, καὶ ἀπῆλθεν. Ἐκτοτε γὰρ ἀποστάτης ὁ ἄγγελος αὐτοῦ καὶ ἐχθρὸς, ἀφ' ὅτε ἐζήλωσε τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐχθροποιῆσαι αὐτὸ πρὸς τὸν Θεὸν ἐπεχείρησε. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν μὲν παρ' αὐτοῦ λάθρα ἐπισπείραντα τὸ ζιζάνιον, ² τουτέστι τὴν παράβασιν εἰσενέγκοντα, ἀφώρισε τῆς ἰδίας μετουσίας· τὸν δὲ ἀμελῶς μὲν, ἀλλὰ κακῶς παραδεξάμενον τὴν παρακοὴν ἄνθρωπον ἐλέησε, καὶ ἀντέστρεψε τὴν ἔχθραν, ἣν ³ ἐχθροποίησε, πρὸς τὸν αὐτόν· ἀπώσάμενος μὲν ἀφ' αὐτοῦ ⁴ τὴν πρὸς αὐτὸν ἔχθραν, ἀνακλάσας δὲ αὐτὴν καὶ ἀντιπέμψας πρὸς τὸν ὄφιν. Καθὼς ἡ γραφὴ φησιν εἰρηκέναι τῷ ὄφει τὸν Θεόν· καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου, καὶ ἀνὰ μέσον ⁵ τῆς γυναικὸς, [καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος σου, καὶ

LIB. IV.
LXXI. 2.
GR. IV.
LXXVII.
MASS. IV.
xl. 3.

inimicus, et superseminavit zizania inter frumentum, et abiit. Ex tunc enim apostata est angelus hic, et inimicus, ex quo zelavit plasma Dei, et inimicum illum Deo facere aggressus est. Quapropter et Deus eum quidem, qui a semetipso zizania absconse seminavit, id est, transgressionem quam ipse intulit, separavit a sua conversatione: eum autem, qui negligenter quidem sed male accepit inobedientiam, hominem miseratus est, et retorsit inimicitiam, per quam inimicum Deo facere voluit, in ipsum inimicitiarum auctorem: auferens quidem suam, quæ erat adversus hominem, inimicitiam; retorquens autem illam, et remittens illam in serpentem. Quemadmodum et Scriptura ait dixisse serpenti Deum: Et inimicitiam ponam inter te et ⁶ inter mulierem, et inter Gen. III. 15.

¹ Int. οὗτος.

² The translator read, τουτέστι τὴν παράβασιν ἣν αὐτὸς εἰσήνεγκεν, making the explanatory words to refer to ζιζάνιον, and not to ἐπισπείραντα; but the sense in either case is complete.

³ The Catena of NICETAS only gives a summary of these few lines, so as to introduce the quotation from Genesis; the text is that of the Codex in the Bibliothèque Royale. Here however the translator seems to enlarge for the sake of perspicuity; and the original words of his text may have been simply, καθ' ἣν

ἐχθροποίησε, πρὸς τὸν αἰτίον.

⁴ Τὴν πρὸς ἄνθρωπον legendum esse, vetus versio, et ipsa textus sententia docet. GRABE.

⁵ τῆς γυναικὸς. Post hæc scriptum in MS. Catena legitur, καὶ τὰ ἐξῆς, tum, καὶ μετ' ὀλίγον· καὶ τὴν ἐχθραν, κ. τ. λ. Quæ ostendunt Catenæ auctorem brevitatē studentem intermedia Scripturæ verba consulto prætermisisse, quæ in suo Irenæi codice descripta præ oculis habebat. Quare operæ pretium facturum me putavi, si ea restituerem, hamulista tamen inclusa. MASS.

⁶ CL., VOSS., but AB. omits inter.

LIB. IV.
lxxvi. 2.
GR. IV.
lxxviii.
MASS. IV.
xl. 3.

ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν,
καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν] καὶ τὴν ἔχθραν ταύτην ὁ
Κύριος εἰς ἑαυτὸν ἀνεκεφαλαιώσατο, ἐκ γυναικὸς γενόμενος
ἄνθρωπος, καὶ πατήσας αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν.

semen tuum et inter semen mulieris. Ipse tuum calcabit caput, et tu observabis calcaneum ejus. Et inimicitiam hanc Dominus in semetipsum recapitulavit, de muliere factus homo, et calcans ejus caput; quemadmodum in eo qui ante hunc est libro ostendimus.

Quoniam angelos quosdam dixit diaboli, quibus æternus ignis M. 282.
Matt. xiii. 38. præparatus est, et rursus in zizaniis ait, *Zizania sunt filii maligni*, necessarium est dicere, quoniam omnes qui sunt abscessionis, adscripsit illi qui princeps est hujus transgressionis. Sed non ille quidem natura aut angelos aut homines fecit. Nihil enim in totum diabolus invenitur fecisse, videlicet cum et ipse creatura sit Dei, quemadmodum et reliqui angeli. Omnia enim fecit Deus, quemadmodum et David ait ²de omnibus hujusmodi:

Ps. xxxiii. 9,
et Ps. cxlviii.
8.

Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse præcepit, et creata sunt.

CAP. LXVII.

Quare angeli diaboli, et filii nequitiae dicti sunt.

Cum igitur a Deo omnia facta sint, et diabolus sibimetipsi et G. 284.
reliquis factus est abscessionis causa, juste Scriptura eos qui in abscessione perseverant, semper filios diaboli, et angelos dixit maligni. Filius enim, quemadmodum et ³quidam ante nos dixit, dupliciter intelligitur: alius quidem secundum naturam, eo quod natus sit filius; alius autem secundum id quod ⁴factus est, reputatur filius: licet sit differentia inter ⁵natum et factum. Quoniam ille quidem ex eo natus est, ille autem ab ipso factus est, sive secundum conditionem, sive secundum doctrinæ magisterium. Qui enim ab aliquo ⁶edoctus est verbo, filius docentis dicitur, et ille ejus pater. Secundum igitur naturam, quæ est secundum conditionem, ut ita dicam, omnes filii Dei sumus, propter quod

¹ AB. liber.

² d. o. h. AB., but omitted CL., Voss.

³ quidam ante nos, the words possibly of POTHINUS, see IV. XLV. and printed by Dr ROUTH in his *Reliquiæ*

Sacræ, Tom. I. Compare also PEARSON, *Vind. Ign.* I. 4, p. 297.

⁴ AB. factum.

⁵ γεννώμενον καὶ γερόμενον.

⁶ AB., MERC. I. doctus.

a Deo omnes facti sumus. Secundum autem ¹dicto audientiam et doctrinam, non omnes filii Dei sunt, sed qui credunt ei et faciunt ejus voluntatem. Qui autem non credunt et non faciunt ejus voluntatem, filii et angeli sunt diaboli, secundum id quod opera diaboli faciunt. Quoniam autem ita se habet hoc, in Esaia dixit: *Filios genui et exaltavi, ipsi autem me spreverunt.* Et iterum ²quæ dicit filios alienos eos ita: *Filii alieni mentiti sunt mihi.* Secundum ³enim naturam filii sunt, propter hoc quod ab eo facti sunt; secundum autem opera non sunt filii.

LIB. IV.
lxvii.
GR. IV.
lxix.
MASS. IV.
xli. 2.

Joh. i. 12.
Matt. xii. 50.
Joh. viii. 44.

Esa. l. 2.

Pa. xvii. 46.

CAP. LXVIII.

Qui illi, et ob quam causam progenies viperarum, qui non obediunt Evangelio.

1. QUEMADMODUM enim in hominibus ¹indicto audientes patribus filii abdicati, natura quidem filii ⁴eorum sunt, lege vero alienati sunt; non enim hæredes fiunt naturalium parentum: eodem modo apud Deum, qui non obediunt ei, abdicati ab eo desierunt filii ejus esse. Unde nec hæreditatem ejus percipere possunt; quemadmodum David ait: *Alienati sunt peccatores ab utero: ira eis secundum similitudinem serpentis.* Et propter hoc Dominus ⁵quod sciebat hominum esse progeniem, dixit sic progeniem viperarum, secundum similitudinem horum animalium in varietate ambulantes, et lædentes reliquos. *Attendite*, enim inquit, *a fermento Phariseorum et Sadduceorum.* Sed et de Herode dicens: *Dicite*, inquit, *vulpi huic*, nequam astutiam ejus et dolum significans. Quapropter David propheta ait: *Homo in honore positus, assimilatus est jumentis.* Et iterum ⁶Hieremias ait: *Equi furentes circa fæminas facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat.* Et Esaias in Judæa præconans et cum Israel disputans, principes Sodomorum et populum Gomorrhæ

Pa. lvi. 4. 5.

Matt. xxiii.
33.

Matt. xvi. 6.

Luc. xiii. 32.

Pa. xlviii. 21.

G. 385.

Jer. v. 8.

Esa. l. 10.

¹ dicto audientiam. The frequent use of this phrase for obedience, and *indicto audire* for disobedience, suggests some compound Greek word, such as λογοπειθεῖν, λογοπειθεῖν, upon the analogy of λογομαχεῖν and λογομαχία. See 243, 2, &c. Below, the AR. has *ind. non aud.*, the negative having been introduced from the margin.

² quæ is found in all the MSS., and MASSUET says rightly, *Hæc vocula re-*

dundat; but it represents *ῥ*, *ubi*, read as *ῥ*.

³ AR. omits *enim*.

⁴ CL., AR., VOSS., MERC. II. *ejus*.

⁵ quod is adopted from the CLERM. copy. Al. *quos. καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κύριος, γροῦς τὸ τῶν ἀνθρώπων γέννημα, οὕτως ἐλεγεν, Γέννημα ἐχιδνῶν κ.τ.λ.* AR. omits *Dominus*.

⁶ Hieremias ait, AR., but omitted by CL.

LIB. IV.
lxviii. 1.
GR. IV.
lxix.
MASS. IV.
xii. 3.

Rom. I. 16.

Matt. xxv.
41.
Matt. xiii. 38.

¹dicebat eos; similem Sodomitæ transgressionem, et eadem quæ ¹illis fuerunt peccata esse apud eos significans, propter similem operationem eodem vocabulo vocans eos. Et quia non natura essent sic facti a Deo, sed qui possent et juste agere, idem dicebat, consilium eis dans ¹bonum: *Lavamini, mundi estote, auferite nequitias ab ²animabus vestris ante oculos meos, quiescite ab iniquitatibus vestris*. Scilicet quoniam idem ipsi cum transgrederentur et peccarent, eandem quam Sodomitæ perceperunt objurgationem. Cum enim converterentur et pœnitentiam agerent et quiescerent a malitia, filii poterant esse Dei, et hæreditatem consequi incorruptelæ quæ ab eo præstatur. Secundum hanc igitur rationem, angelos diaboli et filios dixit maligni, qui diabolo credunt, et ea quæ sunt ejus agunt. Qui quidem ab initio omnes ab uno ³et eodem Deo facti sunt. Verum quando credunt et subjecti ⁴sunt Deo, perseverant et doctrinam ejus custodiunt, filii sunt Dei: cum autem abscesserint et transgressi fuerint, diabolo adscribuntur principi, ⁵ei qui primo sibi tunc et reliquis causa abscissionis sit factus.

2. Quoniam autem multi quidem Domini sermones, unum autem et eundem omnes annuntiant Patrem factorem mundi hujus, oportebat et nos ⁶propter eos, qui in multis erroribus continentur, per multa confutare, si quo modo possent per multa confutati ad veritatem converti et salvari. Necessarium est autem, conscriptioni huic in sequenti post Domini sermones subjungere Pauli quoque doctrinam, et examinare sententiam ejus, et Apostolum exponere, et quæcunque ab hæreticis in totum non intelligentibus quæ a Paulo dicta sunt, alias acceperunt interpretationes, explanare, et dementiam insensationis eorum ostendere: et ab eodem Paulo, ex quo nobis quæstiones inferunt, manifestare, illos quidem mendaces, Apostolum vero prædicatorem esse veritatis, et omnia consonantia veritatis præconio docuisse; unum Deum Patrem eum, qui locutus sit ad Abraham, qui legislationem fecerit, qui prophetas præmiserit, qui novissimis tem-

M. 289.

¹ AR. docebat, illi, and omits bonum.

² animabus, CL., AR., VET., VOSS.

³ ERASM., GALL., MERC. I. omit et eodem, which the AR. has, but omits Deo.

⁴ sunt, the CLERM. and VOSS. reading. AR., &c. esse.

⁵ AR. et.

⁶ propter eos. GRABE would read propterea, but without authority; and a slight σφάλμα in the Greek seems to be indicated; ἐπεὶ δὲ πολλοὶ μέντοι τοῦ Κυρίου λόγοι... ἐχρῆν καὶ ἡμᾶς διὰ τούτους [i. τούτων] τοὺς ἐν πολλαῖς πλάναις συνεχομένους, διὰ πολλῶν ἀνατρέψεω κ.τ.λ.

poribus Filium suum ¹misit, et salutem suo plasmati donat, quod est carnis substantia. Reliquos igitur sermones Domini, quos quidem non per parabolas, sed simpliciter ipsis dictionibus docuit de Patre, et expositionem epistolarum beati Apostoli, in altero libro disponentes, integrum tibi opus exprobrationis ²et eversionis falso ³cognominatæ agnitionis, præstante Deo, ³præbebimus; et nos ipsos, et te ad contradictionem omnium hæreticorum in quinque exercentes libris.

LIB. IV.
lxviii. 2.
GR. IV.
lxxx.
MASS. IV.
xii. 4.

¹ *misit et...donat*, so CL., VOSS., but AR. *misit...donans*, omitting *et*.

² *et eversionis falso cognominatæ agnitionis*, indicating once more the author's title of the work; see I. 250, which is preserved also in the Syriac

fragments in the appendix; see end of vol. The CLERM. copy omits these words, but evidently through a careless transition from the *ὁμοιοτέλευτον* exprobrationis.

³ AR. reads *cognitæ, prævenimus*.

.

.

.

ARGUMENTA CAPITUM

LIBRI QUINTI

CONTRA HÆRESSES.

CAP.	PAG.
	<i>Prefatio continens anacephalosin superiorum Librorum, et quinti Libri hypothesin</i> 313
I.	<i>Solus Christus divina nos docere, ac redimere potuit: idemque ut nos repararet, non opinione sed reipsa, Spiritus sancti operatione ex Maria Virgine carnem assumpsit; adversus Valentini et Ebionis vanitates</i> 314
II.	<i>Christus non venit in aliena cum sua nos gratia visitavit; et, Carni nostræ contulit capacem esse salutis, verum Sanguinem suum fundendo, veramque Carnem suam nobis in Eucharistia exhibendo</i> 317
III.	<i>In infirmitate carnis humanæ elucet virtus et gloria Dei, qui corpus nostrum resurrectionis et immortalitatis particeps efficiet, quum illud ex limo terræ formaverit: ipsique ævo sempiterno frui concedet, cui exiguam et communem hanc vitam largitur</i> 324
IV.	<i>Falluntur qui præter mundi fabricatorem alterum Deum Patrem confingunt: quem infirmum et inutilem, aut malignum et invidum esse necesse est, si corporibus nostris vitam æternam præstare vel non possit, vel nolit</i> 328
V.	<i>Priscorum vita longæva, Eliæ et Enoch cum propriis corporibus translatio, una cum Jonæ, Ananiæ, Azariæ, et Misaelis in summis periculis conservatione, evidenter ostendunt Deum excitare posse corpora nostra ad vitam æternam</i> 330
VI.	<i>Integrum et perfectum hominem, corpore et anima constantem et conjunctum, salvum faciet Deus, quum cum Verbum assumerit, et donis Spiritus sancti ornaverit, cujus corpora nostra templa sunt et dicuntur</i> 333
VII.	<i>Quia Christus in carne nostra resurrexit, consequitur nos in eadem resurrecturos: quum etiam resurrectio nobis promissa ad spiritus naturaliter immortales referri non debeat, sed ad corpora ex se mortalia</i> 336

CAP.		PAG.
VIII.	<i>Dona Spiritus sancti quæ recipimus, præparant nos ad incorruptelam, spiritualesque reddunt, et a carnalibus discernunt: qui mundis et immundis animalibus in lege significantur</i>	339
IX.	<i>Quomodo intelligendus sit locus Apostoli, quo hæretici abutebantur: Caro et sanguis Regnum Dei non possidebunt</i>	341
X.	<i>Superiora probat similitudine ducta ab oleastro, cujus qualitas tantum, non natura, per insitionem mutatur: ostendit quoque hominem sine Spiritu, nec fructus edere, nec Regnum Dei possidere posse</i>	345
XI.	<i>De carnalium et spiritalium operibus, ablutioneque spiritali non ad corporum substantiam, sed pristinae vitæ conversationem referenda</i>	347
XII.	<i>De differentia mortis et vitæ, afflatus vitæ et Spiritus vivificantis: et quomodo eadem substantia carnis, quæ mortua est, reviviscet</i>	349
XIII.	<i>Maximum specimen resurrectionis habemus in mortuis a Christo suscitatis: cordaque nostra capacia esse vitæ æternæ eo ostenduntur, quod nunc Spiritum Dei recipiant</i>	355
XIV.	<i>Nisi caro salvanda esset, carnem ejusdem substantiæ cum nostra Verbum non adsumsisset: quapropter nec per ipsum essemus reconciliati</i>	360
XV.	<i>Testimoniis Isaïæ et Ezechielis probat resurrectionem, eundemque Deum nos resuscitaturum esse qui creavit</i>	363
XVI.	<i>Cum in terram corpora nostra revertantur, sequitur ea inde substantiam habere: item Verbi adventu clarius in nobis imago Dei apparuit</i>	367
XVII.	<i>Deus et Dominus Pater et Creator universorum unicus et solus est, qui nos in Christo dilexit, præcepta dedit, et remisit nobis peccata: cujus Filium et Verbum sese Christus probavit, cum peccata condonaret</i>	369
XVIII.	<i>Creaturas universas, quibus Deus Pater et ejus Verbum utuntur, sua propria virtute et sapientia condiderunt; non ex labe, aut ignorantia: alias nunquam carnem adsumsisset Dei Filius, qui omnem a Patre potestatem accepit</i>	372
XIX.	<i>Cum Eva inobediens et prævaricatrice comparatur B. Virgo Maria, illius advocata: referunturque variae et dissidentes hæreses</i>	375

CAP.	PAG.
XX. <i>Audiendi sunt Pastores, quibus Apostoli commiserunt Ecclesias, unam et eandem salutis doctrinam habentes: fugiendi autem hæretici, et in fidei mysteriis sobrie sapiendum</i>	377
XXI. <i>Caput omnium quæ prædicta sunt Christus est: quem hominem assumere, a Patre universorum creatore mitti, et a Satana tentari oportuit, ut promissiones adimpleret, et gloriosam consummatamque victoriam reportaret</i>	380
XXII. <i>Dominus verus, et Deus unus a lege declaratur, et in Evangelio per Christum ejus Filium manifestatur: quem solum adorare, et ab illo omnia bona expectare oportet, non a Satana</i>	384
XXIII. <i>Diabolus assuetus est mendaciis, quibus seductus Adam sexto creationis die peccavit, quo tandem per Christum reparatus fuit</i>	386
XXIV. <i>De Diaboli perpetuo mendacio, potestatibus quibus nos parere oportet, atque imperiis terrenis, quatenus a Deo non autem a Diabolo constituentur</i>	388
XXV. <i>Antichristi fraus superbia et tyrannicum regnum, prout a Daniele et Paulo descripta sunt</i>	390
XXVI. <i>Quia Johannes et Daniel prædixerunt imperii Romani dissolutionem et desolationem, quæ finem mundi et Regnum Christi æternum præcedet; refelluntur alium a Demiurgo patrem confingentes Gnostici, Satanae organa, quorum opera nunc Deum aperte blasphemant</i>	394
XXVII. <i>De futuro judicio per Christum, communionem et separationem divinam, atque infidelium poenis æternis</i>	397
XXVIII. <i>De piorum et impiorum discrimine, apostasia futura sub Antichristo, atque mundi consummatione</i>	400
XXIX. <i>Universa ad utilitatem hominum facta esse: et de Antichristi dolis, nequitia, vi apostatica a diluvio, et deinceps in Ananice, Azarice et Misaelis persecutione, præfigurata</i>	404
XXX. <i>Certus quidem est numerus nominis Antichristi; sed de hoc nihil temere affirmandum, quum multis nominibus is aptari queat: et cur aperte a Spiritu S. explicatum non fuerit nomen: ac de regno morteque illius</i>	406
XXXI. <i>Confirmatur resurrectio corporum nostrorum morte, resurrectione et ascensione Christi: animæ sanctorum interea tempus illud expectant, ut perfectam consummatamque gloriam percipiant</i>	411

CAP.	PAG.
XXXII. <i>In ea carne, qua Sancti multas hic ærumnas pertulerunt, laborum suorum fructus percipient; maxime cum id omnis creatura expectet, ac Deus Abraham et semini ejus promittat</i>	413
XXXIII. <i>Propositum confirmat promissionibus iis, quibus Christus se de generatione vitis in regno Patris bibiturum esse recepit, simul et mercedem centuplam, et prandia promisit: quod et longe antea benedictio Jacob præsignarat; uti Papias et Seniores sunt interpretati</i>	415
XXXIV. <i>Sententiam suam de temporali et terreno sanctorum Regno a resurrectione claudit variis prophetarum testimoniis, et parabola vigilantium servorum, quibus se ministraturum Dominus pollicetur</i>	419
XXXV. <i>Contendit superiora testimonia non posse per allegoriam de bonis tantum cælestibus intelligi, sed implenda esse post adventum Antichristi, et resurrectionem generalem in terrena Jerusalem; prioribusque prophetiis alias subjungit</i>	423
XXXVI. <i>Homines vere suscitabuntur, mundusque non penitus exterminabitur: eruntque in cælis variae Sanctorum mansiones pro cujusque dignitate, et omnia subjicientur Deo Patri, sicque erit omnia in omnibus</i>	426

SANCTI IRENÆI CONTRA HÆRESSES.

LIBER V.

PRÆFATIO.

M. 291.
G. 392.

TRADUCTIS, ¹dilectissime, omnibus hæreticis in quatuor libris, qui sunt tibi ante hunc a nobis editi, et doctrinis ipsorum manifestatis: eversis quoque his, qui irreligiosas adinvenerunt sententias; aliquid quidem ²ex propria uniuscujusque illorum doctrina, quam in suis ³conscriptis reliquerunt, aliquid autem ⁴ex ratione universis ostensionibus procedente, et veritate ostensa, et manifestato præconio Ecclesiæ, quod prophetæ quidem præconaverunt, quemadmodum demonstravimus, perfecit autem Christus, Apostoli vero tradiderunt, a quibus Ecclesia accipiens, per univ-
ersum mundum sola bene custodiens, tradidit filiis suis: quæ-
stionibusque omnibus solutis, quæ ab hæreticis nobis proponuntur: et Apostolorum doctrina explanata, et manifestatis pluribus, quæ a Domino per parabolas et dicta sunt et facta: in hoc libro quinto
⁵operis universi, qui est de traductione et eversione falso cognominatæ agnitionis, ex reliquis ⁶doctrinæ Domini nostri, et ex apostolicis epistolis, conabimur ostensiones facere, quemadmodum postulasti a nobis, obedientibus tuo præcepto, quoniam et in
⁷administratione sermonis positi sumus, et omni modo elaborantibus secundum nostram virtutem, plurima tibi quidem in subsidium præstare adversum contradictiones hæreticorum; errantes autem retrahere, et convertere ad Ecclesiam Dei; neophytorum quoque sensum confirmare, ut stabilem custodiant fidem, quam bene custoditam ab Ecclesia acceperunt, ut nullo modo transvertantur ab his, qui male docere eos, et abducere a veritate conantur.

¹ AR. *diligentissime*.

² *ex propria uniuscujusque*, marking the Gnostic variations.

³ *conscriptis*, such as the *ἀπόφασις* of SIMON, HIPPOL. PH. VI. 11, 14; the *διδασκαλία* of THEODOTUS, ap. CLEM. AL.; the *ὑπομνήματα* of the Valentinians, I. 4; and the writings of HERACLEON and PROLEMY, &c. &c.

⁴ διὰ λόγου ταῖς καθολικαῖς ἀποδείξεσι προβαλόντος; but cf. p. 131.

⁵ The MSS. place *operis universi* after *traductione*. CL. *qui est de traductione op. un.* AR. *quod est d. t. o. u.*

⁶ *doctrinæ*, CLEM., AR., MERC. I. rel. *doctrinis*.

⁷ τῇ τοῦ λόγου διακονίᾳ καθιστάμεθα.

LIB. V.

Oportebit autem te, omnesque lecturos hanc scripturam, impensius legere ea quæ a nobis prædicta sunt, ut et argumenta ipsa scias, adversus quæ contradictiones facimus. Sic enim et legitime eis contradices, et de præparato ¹ accipies adversus eos contradictiones, illorum quidem sententias per coelestem fidem, velut ster- M. 292.
cora, ¹abjiciens; solum autem verum et firmum magistrum sequens, Verbum Dei, Jésum Christum Dominum nostrum: qui propter immensam suam dilectionem factus est quod sumus nos, uti nos perficeret esse quod et ipse.

CAP. I.

Solus Christus divina nos docere, ac redimere potuit: idemque ut nos repararet, non opinione sed reipsa, Spiritus sancti operatione ex Maria Virgine carnem assumsit; adversus Valentini et Ebionis vanitates.

1. NON enim aliter ² nos discere poteramus quæ sunt Dei, nisi G. 383.
magister noster, Verbum existens, homo factus fuisset. Neque enim alius poterat enarrare nobis quæ sunt Patris, nisi proprium
Rom. xi. 34. ipsius Verbum. *Quis enim alius cognovit sensum Domini? aut quis alius ejus consiliarius factus est?* Neque rursus nos aliter discere poteramus, nisi magistrum nostrum videntes, et per auditum ² nostrum vocem ejus percipientes, uti imitatores quidem operum, factores autem sermonum ejus facti, communionem habeamus cum ipso; a perfecto, et eo qui est ante omnem conditionem, augmentum accipientes, qui nunc ³ nuper facti sumus
Jac. I. 22. ⁴ a solo optimo et bono, et ab eo qui habet donationem incorruptibilitatis, in eam quæ est ad eum similitudinem facti, (prædestinati quidem, ut essemus qui nondum eramus, secundum præscientiam Patris,) facti autem ⁵ initium facturæ, accepimus in præcognitis temporibus secundum ministrationem Verbi, qui est perfectus in omnibus, quoniam Verbum potens, et homo verus,
Jac. I. 18.

¹ AB. accipis, abjicies.

² nos, nostrum, omitted in the CL. MS.

³ nunc nuper, simply ἀπὸ, 294, l. ult.

⁴ ἀπὸ μόνου τοῦ χριστοῦ καὶ ἀγαθοῦ.

⁵ initium facturæ, as GRABE imagines ἀπαρχὴ τοῦ κτισματος, reference being made to S. James i. 18. The construction is involved, but the punc-

tuation followed preserves the parallel flow. The clause *a perfecto... bono*, answers to, *et ab eo... facti*, the parenthesis interrupts the construction, which is resumed in recapitulation, *facti... facturæ*, when the predicate follows, *accepimus*, &c. GRABE by placing a full stop at *bono*, and MASSUET at *accipientes*, effectually obscure the sense.

sanguine suo rationabiliter redimens nos, redemptionem semetipsum dedit pro his, qui in captivitatem ducti sunt. Et quoniam injuste dominabatur nobis apostasia, et cum natura essemus Dei omnipotentis, alienavit nos contra naturam, suos proprios ¹nos faciens discipulos, potens in omnibus Dei Verbum; et non deficiens in sua justitia, juste etiam adversus ipsam conversus est apostasiam, ea quæ sunt sua redimens ab ea, non cum vi, quemadmodum illa initio dominabatur nostri, ea quæ non erant sua insatiabiliter rapiens, sed secundum suadela[m], quemadmodum decebat Deum suadentem, et non vim inferentem, ²accipere quæ vellet; ³ut neque quod est justum confringeretur, neque antiqua plasmatio Dei deperiret.

2. Τῷ ἰδίῳ οὖν αἵματι λυτρωσαμένου ἡμᾶς τοῦ Κυρίου, καὶ δόντος τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, καὶ τὴν σάρκα τὴν ἑαυτοῦ ἀντὶ τῶν ἡμετέρων σαρκῶν,

Theod.
Dial. III.
GR. V.
Λαοβ. 17.
Schultz. 17.
232.

Οὐ γὰρ δοκῇσει ταῦτα, ἀλλ' ἐν ὑποστάσει ἀληθείας ἐγίνετο. Εἰ δὲ μὴ ὢν ἄνθρωπος, ἐφαίνετο ἄνθρωπος, οὔτε ὁ ἦν ἐπ' ἀληθείας ἔμεινε πνεῦμα Θεοῦ, ἐπεὶ ἀόρατον τὸ πνεῦμα· οὔτε ἀλήθειά τις ἦν ἐν αὐτῷ, οὐ γὰρ ἦν ἐκεῖνα ἃ περ ἐφαίνετο. Προείπομεν δὲ, ὅτι Ἀβραὰμ καὶ οἱ λοιποὶ προφηταὶ προ-

Theod.
Dial. II.
Λούγγυρος.
Schultz. 17.
129.

G. 304.

2. Suo igitur sanguine ⁴redimente nos Domino, et dante animam suam pro nostra anima, et carnem suam pro nostris carnibus, et effundente Spiritum Patris in adunitionem et communionem Dei et ⁵hominis, ad homines quidem ⁶deponente Deum per Spiritum, ad Deum autem rursus ⁵imponente hominem per suam incarnationem, et firme et vere in adventu suo donante nobis incorruptelam, per communionem quæ est ad ⁶Deum, perierunt omnes hæreticorum doctrinæ. Vani enim sunt qui putative dicunt eum apparuisse. Non enim putative hæc, sed in substantia veritatis fiebant. Si autem cum homo non esset, apparebat homo, neque, quod erat vere, perseveravit Spiritus Dei, quoniam invisibilis est Spiritus, neque veritas quædam erat in eo, non enim illud erat quod videbatur. Prædiximus autem, quoniam Abraham

¹ nos, AR., but omitted in other MSS.

² καταλαβεῖν ἃ θέλῃ.

³ The CLERM. reads, utique quod... ne confringeretur. AR. for vellet, ut has reluti.

⁴ AR. redemit.

⁵ CL., AR., VOSS., but GR. hominum.

deponente... imponente, κατατιθέμενος... ἀνατιθέμενος.

⁶ Deum, AR., al. eum.

LIB. V. l. 2.
GR. V.
MASS. V. l.
2.

φητικῶς αὐτὸν ἔβλεπον, τὸ μέλλον ἔσεσθαι δι' ὅψεως προφητεύοντες. Εἰ οὖν καὶ νῦν τοιοῦτος ἐφάνη, μὴ ὦν ὅπερ ἐφαίνετο, προφητικὴ τις ὀπτασία γέγονε τοῖς ἀνθρώποις, καὶ δεῖ καὶ ἄλλην ἐκδέχσθαι παρουσίαν αὐτοῦ, ἐν ᾗ τοιοῦτος ἔσται, οἷος νῦν ὁράται προφητικῶς. Ἀπεδείξαμεν δὲ, ὅτι τὸ αὐτό ἐστὶ, δοκῇσι λέγειν πεφηνέναι, καὶ οὐδὲν ἐκ τῆς Μαρίας εἰληφέναι. Οὐδὲ γὰρ ἦν ἀληθῶς σάρκα καὶ αἷμα ἐσχηκώς, δι' ὧν ἡμᾶς ἐξηγοράσατο, εἰ μὴ τὴν ἀρχαίαν πλάσιν τοῦ Ἀδάμ εἰς αὐτὸν ἀνεκεφαλαιώσατο. Μάταιοι οὖν οἱ ἀπὸ Βαλεντίνου, τοῦτο δογματίζοντες, ἵνα ἐκβάλωσι τὴν ζωὴν τῆς σαρκός.

et reliqui prophetæ prophetice videbant eum, ¹id quod futurum erat, per visionem prophetantes. Si igitur et nunc talis apparuit, non exsistens quod videbatur, quædam prophetica visio facta est hominibus, et oportet alium exspectare adventum ejus, in quo talis erit, qualis nunc visus est prophetice. Ostendimus autem, quoniam idem est, putative dicere eum visum, et nihil ex Maria accepisse. Neque enim esset vere sanguinem et carnem habens, per quam nos redemit, nisi antiquam plasmationem Adæ in semetipsum recapitulasset. Vani igitur ²qui a Valentino sunt, hoc dogmatisantes, uti excludant salutem carnis, et reproben plasmationem Dei.

3. Vani autem et Ebionæi, unionem Dei et hominis per fidem M. 293. non recipientes in suam animam, sed in veteri generationis perseverantes fermento; neque intelligere volentes, quoniam Spiritus sanctus advenit in Mariam, et virtus Altissimi obumbravit eam: quapropter ³et quod generatum est, sanctum est, et filius Altissimi Dei Patris omnium, qui operatus est incarnationem ejus, et novam ostendit generationem; uti quemadmodum per priorem generationem mortem hæreditavimus, sic per generationem hanc hæreditaremus vitam. ⁴Reprobant itaque hi commixtionem vini cœlestis, et sola aqua ⁵secularis volunt esse, non recipientes Deum ad commixtionem suam: perseverantes autem in eo qui victus est Adam, et projectus est de paradiso, non contemplantes, quoniam quemadmodum ab initio plasmationis nostræ in Adam ea

¹ AB. *ad quod futurus.*

² AB. *inserts et.*

³ AB. *omits et.*

⁴ In allusion to the mixture of water with the Cup. The Ebionites, EPIPH. *Her.* xxx. § 16, as well as the followers

of Tatian, p. 130, 2, were *Hydroparastatæ*, (or as S. AUGUSTIN called them, *Aquarii*, *Her.* 64,) consecrating the element of water alone; cf. the juggling imposture of Marcus, I. 116, n. 1.

⁵ AB. *seculares volentes se non r.*

quæ fuit a Deo adspiratio vitæ unita plasmati animavit hominem, LIB. V. l. 3.
GR. V. l. 1.
MASS. V. l. 3. et animal rationabile ostendit; sic in fine Verbum Patris et Spiritus Dei, adunitus antiquæ substantiæ plasmationis Adæ, viventem et perfectum ¹effecit hominem, capientem perfectum Patrem: ut quemadmodum in animali omnes mortui sumus, sic 1 Cor. xv. 22. in spiritali omnes vivificemur. Non enim effugit aliquando Adam manus Dei, ad quas Pater loquens, dicit: *Faciamus hominem ad* Gen. i. 26. *imaginem et similitudinem nostram.* Et propter hoc in fine non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex placito Patris Joh. i. 13. manus ejus vivum perfecerunt hominem, ¹uti fiat Adam secundum imaginem et similitudinem Dei.

CAP. II.

Christus non venit in aliena cum sua nos gratia visitavit; et, Carni nostræ contulit capacem esse salutis, verum pro nobis Sanguinem fundendo, veramque Carnem suam nobis in Eucharistia exhibendo.

1. 393. 1. VANI autem et qui in aliena dicunt Deum venisse, velut aliena concupiscentem, uti eum hominem qui ab altero factus esset exhiberet ei Deo, qui neque fecisset neque condidisset, sed et ²qui desolatus esset ab initio a propria hominum fabricatione. Non ergo justus adventus ejus qui secundum eos ³advenit in aliena; neque vere nos redemit sanguine suo, si non vere homo factus est, restaurans suo plasmati quod dictum est in principio, factum esse hominem secundum imaginem et similitudinem Dei; non aliena in dolo diripiens, sed sua propria juste et benigne assumens: quantum attinet quidem ad apostasiam, juste suo sanguine redimens nos ab ea; quantum autem ad nos, qui redempti sumus, ⁴benigne. Nihil enim illi ante dedimus, neque desiderat aliquid a nobis, quasi indigens; nos autem indigemus ejus quæ est ad eum ⁵communione: et propterea ⁶benigne effudit semetipsum,

¹ effecit. AR. efficit. For uti fiat, CLERM. vivificat.

² qui desolatus esset, ἀπεστερηθήν ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἰδίας...δημιουργίας. The CLERM. has the wild reading, quidem sol actus esset, omitting ab initio.

³ advenit, ARUND. ἐσθλυνθεν εἰς τὰ

ἀλλότρια. CL. and VOSS. venit.

⁴ benigne, χρηστῶς.

⁵ AR. communionem, CL. and VOSS. communionem, but the Greek evidently had, χρηζόμεθα τῆς εἰς αὐτὸν κοινωνίας.

⁶ benigne effudit, the CLERM. order and more suitable to the Greek.

LIB. V. II. 1.
GR. V. II.
MASS. V. II. 1.

ut nos colligeret in sinum Patris. *Vani autem omnimodo, qui universam dispositionem Dei contemnunt, et carnis salutem negant et regenerationem ejus spernunt, dicentes non eam capacem esse incorruptibilitatis. ¹Si autem non salvetur hæc videlicet, nec Dominus sanguine suo ²redemit nos, neque ³calix Eucharistiæ communicatio sanguinis ejus est, neque ⁴panis quem frangimus communicatio corporis ejus est.* Sanguis enim non est nisi a venis et carnibus, et a reliqua quæ est secundum hominem substantia, ⁵qua vere factum ⁶Verbum Dei, sanguine suo

1 Cor. x. 16.

¹ *si autem non salvetur hæc*, the reading of the Cod. VET., of FEU., CLERM., VOSS., the elements of which may be traced in the ABUND. and OTHOB. reading, *sic autem nos secundum hæc* (GRABE carelessly omits *nos*) where *secundum* in uncial characters may represent *servetur* slightly mutilated. The asterisks mark the limits of a Syriac fragment.

² The venerable Father infers a true redemption of the body of flesh, from its sacramental union with the body and blood of Christ, which he assumes, beyond the power of heresy to gainsay, to be the universal faith of Christians. If the body be incapable of incorruption, then it is incapable of union with the heavenly Body of Christ, neither is the Blood of Christ received as the very life of the faithful in the Lord's Supper. S. IRENÆUS fully bears out the dogma of our Church, that the body and blood of Christ are verily and indeed taken and received by the faithful in the Lord's Supper, and avows his belief that our sinful bodies are made clean by His Body, and our souls washed in His most precious Blood. The bread after consecration, though still bread, is no longer *κωδός ἀπρος*, IV. xxxii.; as JUSTIN M. also plainly states: *οὐ γὰρ ὡς κωδὸν ἀπτου, οὐδὲ κωδὸν πῶμα ταῦτα λαμβάνομεν*, *Apol.* I. 66. Still throughout this passage the obverse of the heavenly mystery is kept in sight, and it is clearly seen that no change of substance is here thought of; that which supplies bodily sustentation to the body of flesh is still its natural aliment, although Christ has

vouchsafed to declare, as a most sure verity, that the Bread and Wine are His Body and His Blood. *The cup of blessing which we bless, is it not the communion of the Blood of Christ? The bread which we break, is it not the communion of the Body of Christ?* (1 Cor. x. 16), is the nearest approach to a definition given by the Word of that which is wholly undefinable. The fact is all that concerns us to know: man's ignorance is no gauge for the limitation of the heavenly.

³ *Eodem argumento usus est* TERT. IV. c. Marc. c. 40. *Acceptum panem et distributum discipulis suis corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum*, dicendo, id est, figura corporis mei. *Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.* Cæterum vacua res, quod est phantasma, figuram capere non posset. Sic et in calicis mentione testamentum constituens sanguine suo ob-signatum, substantiam corporis confirmavit. Nullius enim corporis sanguis potest esse, nisi carnis. Nam et si qua corporis qualitas non carnea opponetur nobis, certe sanguinem nisi carnea non habebit. Ita consistit probatio corporis de testimonio carnis, probatio carnis de testimonio sanguinis. GRABE.

⁴ *panis*, but the CLERM., AR., MERC. I. MSS. *panem*.

⁵ CLERM., VOSS., MERC. I. *quam*. ABUND. as above; *quæ* is suggested by GRABE, and is quite scriptural, *καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο*, but *quæ* represents *ἡ*, which makes a good sense, and has authority in its favour.

redemit nos. Quemadmodum et Apostolus ejus ait: *In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, ¹et remissionem peccatorum.*

LIB. V. II. 1.
GR. V. II.
MASS. V. II. 2.
Col. 1. 14.

94. 2. Ἐπειδὴ μέλη αὐτοῦ ἐσμεν, καὶ διὰ τῆς κτίσεως
96. τρεφόμεθα· τὴν δὲ κτίσιν ἡμῖν αὐτὸς παρέχει, τὸν ἥλιον
αὐτοῦ ἀνατέλλων, καὶ βρέχων καθὼς βούλεται, τὸ ἀπὸ τῆς
κτίσεως ποτήριον ²αἷμα ἰδίου ³ὡμολόγησεν, ἐξ οὗ τὸ ἡμέτερον
δεύει αἷμα· καὶ τὸν ἀπὸ τῆς κτίσεως ἄρτον ἰδίον σῶμα
97. διεβεβαιώσατο, ἀφ' οὗ τὰ ἡμέτερα αὖξει σώματα. Ὅποτε
οὖν καὶ ⁴τὸ κεκραμένον ποτήριον, καὶ ὁ γεγωνὼς ἄρτος ἐπι-

Ex Parall.
Joh. Damasc.
ed. Halloix.
v. 1r.

2. Et quoniam membra ejus sumus, et per creaturam nutri-
mur; creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri
faciens, et pluens quemadmodum vult, eum calicem qui est
creatura, suum sanguinem qui ³effusus est, ex quo auget nostrum
sanguinem; et eum panem qui est a creatura, suum corpus con-
firmavit, ex quo nostra auget corpora. Quando ergo et mixtus

Mat. v. 45.

⁶ AR. here omits *est*, which the
Cod. VET., CLERM., and VOSS. retain.

¹ *in* replaces *et* in the ARUND. MS.,
the Syr. expresses the *et* which GRABE
discards, omitting however διὰ τοῦ αἵμα-
τος αὐτοῦ.

² Eum qui ex creatura panis est ac-
cepit, et gratias egit, dicens: *Hoc est
corpus meum.* Et calicem similiter qui
est ex ea creatura quæ est secundum
nos, suum sanguinem confessus est. IV.
xxix. 5. Accipiens panem suum corpus
esse confitebatur, et temperamentum ca-
licis suum sanguinem confirmavit. IV.
li. GRABE's notes by all means should
be consulted.

³ *confessus est* is indicated in the
Latin, as *rigat* instead of *auget*, which
had been carelessly taken from below.

⁴ τὸ κεκραμένον ποτήριον. See I. 116,
1, compare *temperamentum* at 256, 4,
and κρᾶμα, *mixtionem*, p. 461, G. lin. ult.
The Jews in the Paschal Feast always
mingled water with the wine, that was
communicated four times, dividing the
religious repast into four distinct pe-
riods; the vox *solennis*, whereby the

preparation of the cup is described in the
Talmud, is מִיַּד מִסֻּגִּין, and the primi-
tive practice of mixing water with the
cup of Eucharist, together with the un-
doubted custom of the Jews, leads to
the inference that the cup at the Last
Supper was also mixed with the element
of water: so S. CYPRIAN charges CÆCI-
LIUS (*Ep.* LXIII.) to take care that the
Catholic tradition be observed as regards
the cup of blessing: Religioni igitur
nostræ congruit, et timori, et ipsi loco
atque officio sacerdotii nostri—in Domi-
nico calice miscendo et offerendo, custo-
dire traditionis Dominicæ veritatem, et
quod prius apud quosdam videtur erra-
tum, Domino monente corrigere; ut
cum in claritate sua et majestate celesti
venire cœperit, inveniatur nos tenere quod
monuit, observare quod docuit, facere
quod fecit. The unvarying custom hav-
ing been to mix water with the wine:
In sanctificando calice Domini offerri
aqua sola non potest, quomodo nec vinum
solum potest. Nam si vinum tantum
quis offerat, sanguis Christi incipit esse
sine nobis; (quos per aquam vino mixtam

3. 308. ἡμῶν ὑπόστασις· πῶς δεκτικὴν μὴ εἶναι λέγουσι τὴν σάρκα τῆς
 δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐστὶ ζωὴ αἰώνιος, τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος
 καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου τρεφομένην, καὶ μέλος αὐτοῦ ὑπάρ-
 χουσιν; Καθὼς ὁ μακάριος Παῦλός φησιν ἐν τῇ πρὸς
 Ἐφεσίους ἐπιστολῇ· ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος, ⁴ ἐκ τῆς
 σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ· οὐ περὶ πνευματικοῦ
 τινος καὶ ⁸ ἀοράτου ἀνθρώπου λέγων ταῦτα· τὸ γὰρ πνεῦμα

LIB. V. II. 2.
 GR. V. II.
 MASS. V. II. 3.

nostræ substantia; quomodo carnem negant capacem esse dona-
 tionis Dei, ⁵ quæ est vita æterna, quæ sanguine et corpore Christi
 nutritur, et membrum ejus ⁶ est? Quemadmodum et beatus Aposto-
 lus ait in ⁷epistola quæ est ad Ephesios; *Quoniam membra sumus* Eph. v. 3
corporis ejus, de carne ejus, et de ossibus ejus: non de spiritali aliquo
 et invisibili homine dicens hæc; (*Spiritus enim neque ossa, neque* Luc. xxiv. 39.

of Christ are also received by the faith-
 ful, but these act wholly in a spiritual
 manner, as the substance of everlasting
 life. Man's danger consists in defining
 that which the Word has not defined.

⁸ et omitted in the AR. MS.

⁴ Ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν
 ὀστέων αὐτοῦ. Hæc cum utraque citatio,
 et vetus etiam versio Irenæi agnoscat, plu-
 rimum inde confirmantur, ideoque merito
 rejicitur annotatio Grotii ad Ephes. v. 30,
 suspicantis, verba ista, quod in MS. Alex-
 andrino haud extant, a quopiam ad mar-
 ginem adscripta, in textum Apostolicum
 irrepsisse. Imo potius in dicto Codice
 et versione Æthiopica, occasione recur-
 rentis ultimæ vocis αὐτοῦ, omissa viden-
 tur. GRABE. The Syriac expresses the
 words.

⁵ quæ, CLERM., but AR., VOSS., &c.
 qui.

⁶ MASS. adds *est* as indicated in the
 Greek, but no MS. can be quoted in its
 favour. After *sanguine*, in the pre-
 ceding line, the ARUND. inserts *suo*.

⁷ *Epistola*. I follow the CLERM. and
 AR. reading. GRABE and MASSUET have
 in *ea quæ est ad Ephesios epistola*, as in
 the earlier editions. *Epistola* in the MSS.
 may have taken the place of *ea*.

⁸ ἀοράτου. It must be borne in mind

that the author's observations through-
 out this passage have a bearing upon
 two cognate heresies. 1. That which
 denied the resurrection and redemption
 of the body; and, 2, That which asserted
 that the body of Christ had no true hu-
 man substance. With respect to the
 first, he asserts that our bodies shall be
 raised again the heirs of incorruption,
 because Christ was raised again Incor-
 ruptible, for *we are members of His Body,*
of His flesh and of His bones, that is, as
 Eve was bone of Adam's bone, and flesh
 of his flesh, so are we consubstantial
 with Christ's glorified Body, and for this
 reason we have the sure hope, that in the
 end we shall be made wholly like unto
 it. The point to be made out is, not
 that we are made incorruptible, because
 we receive in the Sacrament the very
 Body and Blood of Christ, and assimi-
 late them in a natural manner, but, that
 having a body *in essence* of the same
 nature with the now glorified Son of
 Man, and being made one with Him by
 sacramentally receiving Him, the total
 dissolution of that body by death is an
 impossibility.

As regards the second class of here-
 tics he urges, that as we are members
 of Christ's Body, of His flesh and of His

LIB. V. II. 2.
GR. V. II.
MASS. V. II. 3.

οὔτε ὀστέα, οὔτε σάρκα ἔχει· ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ τὸν ἀληθινὸν ἄνθρωπον οἰκονομίας, τῆς ἐκ σαρκὸς καὶ νέρων καὶ ὀστέων συνεστῶσης· ¹ ἥτις καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου ¹ αὐτοῦ, ὃ ἐστὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ, τρέφεται, καὶ ἐκ τοῦ ἄρτου, ὃ ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, αὔξεται.

3. Καὶ ὄνπερ τρόπον τὸ ξύλον τῆς ἀμπέλου κλιθὲν εἰς τὴν γῆν τῷ ἰδίῳ καιρῷ ἐκαρποφόρησε, καὶ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν καὶ διαλυθεὶς, πολλοστὸς ἐγένεθ' διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, τοῦ συνέχοντος τὰ πάντα· ἔπειτα δὲ διὰ ² τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ εἰς χρῆσιν ἐλθόντα ἀνθρώπων, καὶ

carnes habet) sed de ea dispositione, quæ est secundum ² verum hominem, quæ ex carnibus et nervis et ossibus consistit; quæ de calice, qui est sanguis ejus, nutritur; et de pane, quod est corpus ejus, augetur.

3. Et quemadmodum lignum vitis depositum ³ in terram, suo fructificat tempore, et granum tritici decidens in terram et dissolutum, multiplex surgit per Spiritum Dei, qui continet omnia; quæ deinde per sapientiam in usum ⁴ hominis veniunt, et percipi-

bones, and as we are conscious of the reality of this bodily substance in our own persons, so may we be certain that Christ's Body is no less a reality; that the Apostle is not speaking of a mere spiritual essence, as the Æon Anthropos, I. 10, 2, or the Christ of the Pleroma, I. 21, or Cabbalistic Adam Cadmon, I. 224, 1, or of the first idealisation of humanity, such as the Adamas of the Ophite, I. 134, 2, and Monadic, I. 104, and ultra-Gnostic theory, I. 107, who as being without form was *dópatos*, the Gnostic equivalent of *δσώματος*, I. 40, 3; such spectral non-entities have no body of flesh and bone; but the Apostle is speaking of the true nature of man, of reasonable soul and human flesh subsisting, of which Christ is, *essentially*, and with which our bodies are con-natural. It is with reference to these ideas that the author declares, that in speaking of Christ's Body of flesh and bone, the Apostle *ὁ περὶ πνευματικοῦ τύπος καὶ αοράτου ἀνθρώπου*

λέγει ταῦτα, he by no means declares that in the Sacramental reception of Christ, we feed upon him in any carnal manner.

¹ *ἥτις* (*σάρξ*, sc.), although the translator makes *dispositio* to be the antecedent; q. d. *but the Apostle says this of the oikonomia, or the Word made Flesh; flesh which in our own case is nourished and receives increase by the Cup, sacramentally His Blood, and the Bread, sacramentally His Body.* In this case *ἥτις* refers to *σάρξ*, involved in the word *oikonomia*. *dele αὐτοῦ.*

² *verum*, omitted in the ABUND.

³ *in terram*, CLERM. and VOSS., but AB. has *in terra*.

⁴ *hominis*, CLERM., VOSS.; the Greek indicates *hominum*. The AB. has *hominibus veniunt*, but this MS. is here very corrupt; the transcriber, having lost an entire line in his copy, omits the eight following words, and then resumes with another *σφάλμα*, *et sanguinis Christi*.

προσλαμβάνόμενα τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, εὐχαριστία γίνεται, ^{LIB. V. II. 3.}
 ὅπερ ἐστὶ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· οὕτως καὶ τὰ ἡμέτερα ^{GR. V. II.}
 σώματα ἐξ αὐτῆς τρεφόμενα, καὶ τεθέντα εἰς τὴν γῆν, καὶ ^{MASS. V. II. 3.}
 διαλυθέντα ἐν αὐτῇ, ἀναστήσεται ἐν τῷ ἰδίῳ καιρῷ, τοῦ λόγου
 τοῦ Θεοῦ τὴν ἔγερσιν αὐτοῖς χαριζομένου εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ
 πατρός· ὃς ὄντως τῷ θνητῷ τὴν ἀθανασίαν περιποιεῖ, καὶ τῷ
 φθαρτῷ τὴν ἀφθαρσίαν ¹προχαρίζεται, ὅτι δύναμις τοῦ Θεοῦ
 ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται· ἵνα μὴ ὡς ἐξ ἡμῶν αὐτῶν ἔχοντες
 τὴν ζωὴν φυσηθῶμεν, καὶ ²ἐπαρθῶμεν ποτε κατὰ τοῦ Θεοῦ,
 ἀχάριστον ἔννοιαν ἀναλαβόντες· πείρα δὲ μαθόντες, ὅτι ἐκ τῆς
 ἐκείνου ὑπεροχῆς, οὐκ ἐκ τῆς ἡμετέρας φύσεως, τὴν εἰς αἰὲ
 M. 295. παραμονὴν ἔχομεν, μήτε τῆς περὶ Θεὸν δόξης, ³ὡς ἐστίν, ἀστο-
 χήσωμεν, μήτε τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀγνοήσωμεν· ἀλλ' ἴδωμεν,
 τί ὁ Θεὸς δύναται, καὶ τί ἄνθρωπος εὐεργετῆται· καὶ μὴ
 σφαλῶμεν ποτε τῆς ἀληθοῦς περὶ τῶν ὄντων, ὡς ἔστιν, ὑπο-
 λήψεως, τουτέστι, Θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων. Μήτιγε, καθὼς

entia verbum Dei Eucharistia ⁴fiunt, quod est corpus et sanguis
 Christi: sic et nostra corpora ex ea nutrita, et reposita in terram,
 et resoluta in ea, resurgent in suo tempore, Verbo Dei resurrec-
 tionem eis donante, in gloriam Dei Patris: qui ⁵huic mortali ¹Cor. xv. 53.
 immortalitatem circumdat, et corruptibili incorruptelam gratuito
 donat, quoniam virtus Dei ⁶in infirmitate perficitur: ut non quasi ²Cor. xii. 3.
 ex nobisipsis habentes vitam, inflemur aliquando et extollamur
 adversus Deum, ingratham mentem accipientes; experimento
⁷autem discentes, quoniam ex illius magnitudine, et non ex nostra
 natura, habemus in æternum perseverantiam, neque ab ea quæ est
 circa ⁸Deum gloria, sicuti est, frustremur aliquando, neque nostram
 naturam ignoremus; sed ut sciamus, et quid Deus potest, et quid
 homo beneficii accipit: et non erremus aliquando a vera compre-
 hensione eorum quæ sunt, et quemadmodum sunt, id est Dei et
 hominis. Et numquid forte, quemadmodum prædiximus, propter

¹ legendum cum Interprete προῖκα χα-
 ρίσεται, jam annotavit doctissimus Cote-
 lerius, Mon. Eccl. Gr. III. 643. MASS.

² GRABE's suggestion is adopted in
 the text, instead of ἀπαρθῶμεν.

³ STIEREN inserts καὶ, but without
 authority.

⁴ fiunt, the reading of MASS., but
 CL., VOSS., and GRABE flant.

⁵ huic, indicating τουτῷ for ὅπως.

⁶ in omitted in the ARUND. copy.

⁷ autem is lost in the CLERM. MS.

⁸ Deum, in its abbreviate form Dm,
 has become Dni in the CLERM. MS.

LIB. V.
III. I.
GR. V. III.
MASS. V.
III. I.

προείπομεν, καὶ διὰ τοῦτο ἠέσχετο ὁ Θεὸς τὴν εἰς τὴν γῆν
ἡμῶν ἀνάλυσιν· ὅπως παντοίως παιδευθέντες, ἐν πάσιν εἰς τὸ
μέλλον ὦμεν ἀκριβεῖς, μήτε Θεὸν, μήτε ἑαυτοὺς ἀγνοοῦντες;

hoc passus est Deus fieri in nobis resolutionem; ut per omnia
eruditi, in omnibus simus diligentes, neque Deum, neque nosmet-
ipsos ignorantes?

Κεφ. γ'.

*In infirmitate carnis humanæ elucet virtus et gloria Dei,
qui corpus nostrum resurrectionis et immortalitatis
particeps efficiet, quum illud ex limo terræ forma-
verit: ipsique ævo sempiterno frui concedet, cui exi-
guam et communem hanc vitam largitur.*

Ι. ΣΑΦΕΣΤΑΤΑ δὲ Παῦλος ἀπέδειξεν, ὅτι παρεδόθη G. 401.
τῇ ἑαυτοῦ ἀσθενείᾳ ὁ ἄνθρωπος, ἵνα μὴ ἐπαρθεῖς ἀστοχήσῃ
τῆς ἀληθείας, . . . εἰπὼν . . . ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχῆσομαι
ἐπὶ ταῖς ἀσθενείαις, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ
Χριστοῦ.

CAP. III.

2 Cor. xii.
7-9.

1. MANIFESTISSIME autem Apostolus ostendit, quoniam traditus
est suæ infirmitati homo, ne elatus aliquando excideret a veritate,
in secunda quæ est ad Corinthios dicens: *Et ut sublimitate revela-
tionum non superestollar, datus est mihi stimulus carnis, angelus
Satanæ, uti me colaphiset. Et super hoc ter Dominum rogavi, ut
absistat a me: et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea; nam virtus
in infirmitate perficitur. Libenter ergo magis gloriabor in infir-
mitatibus, ut inhabitet in me virtus Christi.* Quid ergo? (dicet

¹ τὴν εἰς τὴν γῆν ἡμῶν. The trans-
lation indicates the loss of γίνεσθαι, in
other respects the text is confirmed by
ἀναλυθὲν εἰς τὴν γῆν ἡμῶν, p. 326,
meaning resolution into the common
dust of mortality. Cf. III. xxi. 2, and
p. 323.

² CL., VET., VOSS. super hæc.

³ Ita Interpres vel Scriba posuit juxta
Italicam versionem, in qua non legebatur
mea, ut ex Tertulliano, Cypriano, aliis-

que colligitur; sicut nec moderna Latina
vulgata habet. Sed Irenæum Græcè ἡ δύ-
ναμις μου in Apostolico Codice legisse, in-
que suo hic scripserisse colligitur ex anteced.
cap. 2, ubi ait: δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐν ἀσ-
θενείᾳ τελειοῦται, Virtus Dei in infirmi-
tate perficitur; et ex hujus ipsius capituli
progressu. GRABE.

⁴ AR. adds meis, but the word is
not found in the CL., MERC. I., VOSS.,
or Gr. T.

enim aliquis) voluit ergo Dominus Apostolum suum sic colaphisari, et talem sustinere infirmitatem? Etiam, dicit verbum. Virtus enim in infirmitate perficitur, meliorem efficiens hunc, qui per suam infirmitatem cognoscit virtutem Dei. Quemadmodum enim didicisset homo, quoniam ipse quidem infirmus et natura mortalis, Deus autem immortalis et potens, nisi id quod est in utroque, didicisset experimento? Suam enim infirmitatem ¹discere per sustentiam, nihil est malum: magis autem et bonum est non aberrare in natura ²sua. ³Extolli autem adversus Deum, et præsumptionem ⁴suæ gloriæ assumere, ingratum reddens hominem, multum mali inferebat ei, ⁵ut nec veritatem simul et dilectionem auferret ab eo, et eam quæ est ad eum qui fecit eum. Utrorumque ⁶autem experientia veram quæ est de Deo et homine agnitionem indidit ei; et auxit ejus erga Deum dilectionem. Ubi autem augmentum est dilectionis, ibi major gloria Dei virtute perficitur his qui diligunt eum.

LIB. V.
iii. l.
GR. V. iii.
MASS. V.
iii. l.

2. Refutant ⁷igitur potentiam Dei, et non contemplantur quod est ⁸verbum, qui infirmitatem intuentur carnis, virtutem autem ejus qui suscitavit eam a mortuis, non contemplantur. Si enim

Εἰ γὰρ τὸ θνητὸν οὐ ζῶοποιεῖ, καὶ τὸ φθαρτὸν μὴ ἀνάγει εἰς ἀφθαρσίαν, οὐκ ἔστι δυνατός ὁ Θεός. Ἀλλ' ὅτι δυνατός ἐστὶν ἐν τοῖς τοιούτοις πᾶσιν, ἐκ τῆς ἀρχῆς ἡμῶν συννοεῖν ὀφείλομεν ὅτι λαβὼν ὁ Θεὸς χεῖρ ἀπὸ τῆς γῆς, ἐποίησεν

Ex Joh.
Damasc.
Parall. ibid.

mortale non vivificat, et corruptibile non revocat ad incorruptelam, jam non potens ⁹est Deus. Sed quoniam potens est in ⁹his omnibus, de initio nostro contemplari debemus: quoniam sumsit Deus limum de terra, et formavit hominem. Et quidem multo

¹ *discere*, τὸ γὰρ μαθεῖν δι' ὑπομονῆς τὴν ἰδίαν ἀσθενεῖαν, οὐδὲν κακόν.

² *sua*. . . . *præsumptionem*, omitted in the CLERM. copy, owing to *suæ* immediately following.

³ *extolli*, τὸ δὲ ἐπαρθῆναι κατὰ τὸν Θεόν.

⁴ *τὴν τῆς ἰδίας δόξης προαίρεσιν*.

⁵ *ut nec veritatem*. There is no help for it but to print the passage according to the MSS. GRABE cancels *nec* and *et* after *eo*, and for *ad eum* he reads *ad Deum*. But if for *nec* we read *hic*, and

imagine the scribe to have falsely read ἀπολαβεῖν, the words would express the Greek, ὥστε ἀποβαλεῖν αὐτὸν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀγαπὴν ἀφ' αὐτοῦ, τὴν εἰς τὸν κτίσαντα αὐτόν. Here also the *et* condemned by GRABE is suppressed, though *kal* is not quite inadmissible.

⁶ CLERM. *enim*.

⁷ *παρὰπέμψουσιν* perhaps, as I. I, and II. 76, 7; 78, 2. AR. *enim*.

⁸ CLERM., VOSS., VET., but ARUND. *verum*.

⁹ *est*, *his*, omitted in the CLERM.

LIB. V.
III. 2.
GR. V. III.
MASS. V.
III. 2.

ἄνθρωπον. Καίπερ πολλῶ δυσκολώτερον καὶ ἀπιστότερον ἦν, ἐκ μὴ ὄντων ὀστέων τε, καὶ νέρων, ...¹ καὶ τῆς λοιπῆς τῆς G. 402. κατὰ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομίας, ποιῆσαι εἰς τὸ εἶναι, καὶ ἔμψυχον καὶ ²λογικὸν ἀπεργάσασθαι ³ζῶον, ἢ τὸ γεγονός, M. 296. ἔπειτα ἀναλυθὲν εἰς τὴν γῆν, αὐτῆς ἀποκαταστήσαι, εἰς ἐκεῖνα χωρῆσαν, ὅθεν τὴν ἀρχὴν μηδέπω γεγωνώς ἐγεγόνει ὁ ἄνθρωπος. Ὁ γὰρ τὴν ἀρχὴν οὐκ ὄντας ποιήσας, ὁπότε ἤθελεν, πολλῶ μᾶλλον τοὺς ἤδη γεγονότας αὐτῆς ἀποκαταστήσει θελήσας εἰς τὴν ἐπ' αὐτοῦ διδομένην ζωὴν. Εὐρεθήσεται δὲ καὶ δεκτικὴ αἷμα καὶ χωρητικὴ ἡ σὰρξ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως· ³εἰ γὰρ τὴν ἀρχὴν ἀπεδέξατο τὴν τέχνην τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ μὲν τι ἐγένετο ὀφθαλμός τοῦ ὁράν, τὸ δὲ οὐς ἀκούειν, ... καὶ ἄλλο ἄλλου. Τί γάρ; οὐκ ἔστιν ἀριθμὸν εἰπεῖν πάσης τῆς κατὰ τὸν ἄνθρωπον μελοποιίας, ἥτις οὐκ ἄνευ σοφίας πολλῆς ἐγένετο. Τὰ δὲ τέχνης καὶ σοφίας μετέχοντα Θεοῦ, μετέχει καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

difficilius et incredibilius est, ex non exsistentibus ossibus, et nervis, et venis, et reliqua dispositione, quæ est secundum hominem, facere ad hoc ut sit, et quidem animalem et rationabilem ⁴facere hominem, quam quod factum est, et deinde ⁴resolutum est in terram, propter causas quas prædiximus, rursus redintegrare, licet in illa cesserit, unde et initio nondum factus, factus est homo. Qui enim initio eum qui non erat, fecit ut esset, quando voluit: multo magis ⁵eos, qui jam fuerunt, rursus restituet volens in eam quæ ab eo datur vitam. Invenietur autem perceptrix et capax caro virtutis Dei, quæ ab initio percepit artem Dei; et aliud quidem ⁶factum est oculus videns, aliud auris audiens, aliud manus palpans et operans, aliud nervi undique ⁷contensi, et continentis membra, aliud arteriæ et venæ, sanguinis et spiritus transitoria; aliud vero ⁸inviscera diversa; aliud sanguis, copulatio animæ et corporis. Quid enim? Non est numerum dicere universæ fabricationis, quæ est secundum membra hominis, quæ non ⁹alias facta est ⁹sed ex magna sapientia Dei. Quæ autem ¹⁰sapientiam participant Domini, participant et virtutem ejus.

¹ καὶ φλεβῶν, wanting in the Greek.

² animal rationabile, 317, l. 2.

³ For εἰ γὰρ the translator read ἦ, and for τὸ μὲν τι, perhaps wrote quiddam.

⁴ AR. faceret, solutum.

⁵ eos, omitted in the CLEBM. copy.

⁶ factum, CL., AR., MERC. II., sc. membrum; al. factus.

⁷ contensi, AR. συντενωμένα, nervi, meaning sinews; al. condensi, according

3. Οὐκ ἄρα οὖν ἄμοιρος ἡ σὰρξ τεχνικῆς σοφίας καὶ δυνάμεως Θεοῦ. Ἐἴ ἡ δύναμις αὐτοῦ, ἥτις ἐστὶ ζωῆς παρεκτικῆς, ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται, τουτέστιν ἐν σαρκί· εἰπάτωσαν ἡμῖν οἱ λέγοντές μὴ εἶναι δεκτικὴν τὴν σάρκα τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένης ζωῆς, πότερον ζῶντες νῦν, καὶ μετέχοντες τῆς ζωῆς λέγουσι ταῦτα, ἢ τὸ καθόλου ζωῆς μετέχοντες μηδὲν, νεκροὺς δὲ αὐτοὺς τῷ παρόντι ὁμολογοῦσιν; Ἐἴ μὲν εἰσὶ νεκροὶ, πῶς καὶ κινοῦνται, καὶ λέγουσι, καὶ τὰ λοιπὰ ποιῶσιν, ἅπερ οὐχὶ νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων ἔργα; Εἴ δὲ ζῶσι νῦν, καὶ ὅλον σῶμα αὐτῶν μετέχει τῆς ζωῆς, πῶς τολμῶσι λέγειν μὴ εἶναι τὴν σάρκα δεκτικὴν τε καὶ μετοχικὴν τῆς ζωῆς, ὁμολογοῦντες ἔχειν ζωὴν ἐν τῷ παρόντι; Ὅμοιον εἴτις σπογγίαν ὕδατος πλήρη κρατῶν, ἢ λαμπάδα ἄφωτος, μὴ δύνασθαι λέγει μετέχειν τοῦ ὕδατος ἐπὶ τῆς σπογγίας, μηδὲ τὴν λαμπάδα τοῦ πυρός. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οὗτοι ζῆν λέγοντες καὶ βαστάζουσι ζωὴν ἐν τοῖς ἰδίοις μέλεσιν, ἔπειτα ἑαυτοῖς ἐναντιούμενοι, τὰ μέλη αὐτῶν ἐπιδεκτικὰ μὴ λέγουσι τῆς ζωῆς.

LIB. V.
III. 3.
GR. V. III.
MASS. V.
III. 3.

3. Non igitur exsors est caro sapientiæ et virtutis Dei. Nam virtus ejus quæ vitam præstat, in infirmitate perficitur, id est, in carne. Dicant autem nobis, qui dicunt non esse capacem carnem illius vitæ quæ datur a Deo, utrum viventes nunc, et participantes vitam dicant hæc; an in totum vitæ quidem habentes nihil, mortuos autem semetipsos in præsentī confitebuntur? Et si quidem mortui, quomodo et moventur et loquuntur et reliqua faciunt, quæ non mortuorum sed vivorum sunt opera? Si autem vivunt nunc, et totum illorum corpus participat vitæ, quomodo audent dicere non esse carnem participatricem vitæ, confitentes habere se vitam in præsentī? Simile est quemadmodum si quis spongiam aquæ plenam tenens, vel faculam ignis, non posse participare aquæ dicat spongiam, neque faculam igni. Eodem modo et hi vivere se dicentes, et portare vitam dicentes, et in suis membris exultantes, postea sibimetipsis contrarii exsistentes, dicunt non esse membra ipsorum ²percapabilia vitæ. Si autem hæc quæ est

to MASS. the representative of *daséa*.

⁸ AR. *in inviscera* ... *ex alia*.

⁹ CL. omits *sed*.

¹⁰ GR. *sapientia* ... *Deum*, but CL., VET., VOSS. as above, *sapientiā* ... *Dni*.

¹ Either *si* has been lost to the Latin, and *autem* inserted in the next sentence, or ἡ γὰρ has become ἀλλ' *et* in the Greek, as GRABE has suggested.

² CL., VOSS. *participabilia*, AR.

LIB. V.
III. 3.
OR. V. III.
MASS. V.
III. 3.

Εἰ δὲ τὸ πρόσκαιρον τοῦ ζῆν, πολλῶ ἀσθενέστερον ἐκείνης G. 403.
τῆς αἰωνίας ζωῆς, ὅμως τοιοῦτον δύναται, ὥστε ζωοποιεῖν
ἡμῶν τὰ θνητὰ μέλη· ἢ τούτου δραστικωτέρα αἰώνιος ζωὴ τί
ὅτι οὐ ζωοποιεῖ τὴν σάρκα, τὴν ἤδη μεμελετηκυῖαν καὶ εἰθισ-
μένην βαστάζειν τὴν ζωὴν; "Οτι γὰρ ἐπιδεκτική ζωῆς ἐστὶν
ἡ σὰρξ, ἐκ τοῦ ζῆν δέκνεται· ζῆ δὲ, ἐφ' ὅσον αὐτὴν ὁ Θεὸς M. 207.
θέλει ζῆν. "Οτι δὲ καὶ ὁ Θεὸς δυνατὸς παρέχειν αὐτῇ τὴν
ζωὴν, δηλὸν· ἐκείνου γὰρ παρέχοντος ἡμῖν τὴν ζωὴν [suppl.
ζῶμεν]. Καὶ τοῦ Θεοῦ οὖν δυνατοῦ ὄντος ζωοποιεῖν τὸ πλάσμα
¹ τοῦ ἑαυτοῦ, καὶ τῆς σαρκὸς δυναμένης ζωοποιεῖσθαι, τί λοιπὸν
τὸ κώλυον αὐτὴν μετέχειν τῆς ἀφθαρσίας, ἥτις ἐστὶ ² μακαρία
καὶ ἀτελεύτητος ζωὴ ὑπὸ Θεοῦ διδομένη;

temporalis vita, cum sit multo infirmior quam illa æterna vita, tamen tantum potens est, ut vivificet nostra membra mortalia; cur illa quæ est æterna vita, non vivificabit eam carnem, quæ jam meditata et assueta sit portare vitam? Quoniam autem participatrix vitæ sit caro, ex hoc quod vivat, ostenditur: vivit enim, in quantum Deus vult vivere. Quoniam autem et Deus potens est præstare ei vitam, manifestum est. Illo enim præstante vitam nobis qui vivimus, et Dominus itaque cum sit potens vivificare plasma suum, et caro cum possit vivificari, quid superest quod prohibeat eam percipere incorruptelam, quæ est longa et sine fine a Deo tributa vita?

CAP. IV.

Falluntur qui præter mundi fabricatorem alterum Deum Patrem confingunt: quem infirmum et inutilem, aut malignum et invidum esse necesse est, si corporibus nostris vitam æternam præstare vel non possit, vel nolit.

³ LATENT autem semetipsos, qui alterum affingunt patrem, præter Demiurgum, et bonum eum vocant; infirmum et inutilem et negligentem inferentes eum: ut non dicamus, quoniam lividum et ⁴ invidum, in eo quod dicant non vivificari ab eo nostra corpora.

¹ STIEREN τό.

² Int. μακρά.

³ λανθάνουσι δὲ ἑαυτοῦς.

⁴ invidum, copied from PLATO'S dictum in Tim. ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος. p. 29 E.

LIB. V.
IV.
GR. V. IV.
MASS. V.
IV. I.

Cum enim dicant ea quæ omnibus sunt manifesta quoniam perseverant immortalia, ut puta spiritus et anima, ¹et quæ sunt alia, quoniam vivificantur a patre, ²aliud autem quod non alias vivificatur, nisi illi Deus præstet, vita derelinqui; aut impotentem et infirmum ostendit patrem ipsorum, aut invidum et lividum. Demiurgo enim et hic vivificante mortalia corpora nostra, et resurrectionem eis per prophetas promittente, quemadmodum ostendimus; quis potentior, et fortior, et vere bonus ostenditur? utrum Demiurgus, qui totum vivificat hominem; an falso cognominatus ipsorum pater? Qui ³ea quidem quæ sunt natura immortalia, quibus a sua natura adest vivere, fingit se vivificare; quibus autem opus est ab eo ⁴adjutorium ut vivant, non vivificans ⁵illa benigne, sed relinquens illa negligenter in mortem. Utrum ergo et his vitam pater ipsorum, ⁶cum possit præstare, non præstat, ⁷an cum non possit? Siquidem cum non possit, jam non potens est, neque perfectus super Demiurgum: Demiurgus enim præstat, quemadmodum ⁸adest videre, quod ille non potest præstare. Si autem cum possit præstare, non præstat; jam non bonus ostenditur, sed invidus et malignus pater. Si autem et causam aliquam dixerint, per quam non vivificat corpora pater ipsorum, ipsam causam majorem necesse est apparere quam patrem, ⁹obtinentem benignitatem ejus; et infirmabitur benignitas ejus propter causam eam

G. 404. quæ ab ipsis dicitur. Quoniam autem possunt corpora percipere vitam, omnibus videre est. Vivunt enim in quantum ea Deus vult vivere: et jam non possunt dicere quod minime valeant vitam capere. Si igitur ¹⁰propter necessitatem et causam aliam ¹¹quandam non vivificantur, quæ possunt participare vitam, erit necessitati et ¹²causæ serviens pater ipsorum, et non jam liber et suæ potestatis in ¹³sua sententia.

¹ καὶ ἄλλα ὑπάρχοντα, CL., VOSS. talia; but alia, referring to sp. et anima, as emanating from the Divine life, is in antithesis with aliud, the quickened body.

² aliud, CL., VOSS., but AR. illud.

³ ea quidem, AR. equidem.

⁴ CL., VET., VOSS. adjutorio, AR.

⁵ illa, CLERM. ille, VET., VOSS., but, with sed, omitted altogether in the AR.

⁶ The CLERM. reading adopted by MASSUET. GRABE has non possit præstare....an cum possit. The διοικε-

λευτον has caused the CLERM. transcriber to omit Siquidem cum non possit.

⁷ AR. an quum possit? sed quidem.

⁸ CLERM. est.

⁹ obtinentem, as GRABE suggests, ἐπικρατοῦντα, mastering, with the genitive τῆς χρηστότητος.

¹⁰ AR. præter.

¹¹ quandam, omitted in the CLERM.

¹² causæ serviens, no longer the source of all causation.

¹³ AR. sua, omitted CL., VOSS.

LIB. V.
v. l.
GR. V. v.
MASS. V.
v. l.

CAP. V.

Priscorum vita longæva, Eliæ et Enoch cum propriis corporibus translatio, una cum Jonæ Ananiæ Azariæ et Misaelis in summis periculis conservatione, evidenter ostendunt Deum excitare posse corpora nostra ad vitam æternam.

1. QUONIAM autem multo tempore ¹perseverabant corpora, in M. 193.
quantum placuit Deo ¹bene habere, legant Scripturas, et invenient
eos qui ante nos fuerunt, septingentos et octingentos et non-
gentos annos supergressos: et consequerentur corpora ipsorum
longinquitatem dierum, et ²participabant vitam, in quantum ea

Rx Parallel.
J. Damasc.
ed. Grab.

³ Τί δὲ καὶ περὶ ἐκείνων λέγομεν; ὅπουγε Ἐνώχ εὐαρεστήσας
τῷ Θεῷ, ἐν σώματι μετετέθη, τὴν μετάθεσιν τῶν δικαίων
προμηνύων. Καὶ Ἡλίας, ὡς ἦν ἐν τῇ τοῦ πλάσματος ὑπο-
στάσει, ἀνελήφθη, τὴν ἀνάληψιν τῶν ⁴πνευματικῶν προφη-
τεύων· καὶ οὐδὲν ἐνεπόδισεν αὐτοῖς τὸ σῶμα πρὸς τὴν μετά-
θεσιν καὶ ἀνάληψιν. Δι' ὧν γὰρ χειρῶν ἐπλάσθησαν τὴν
ἀρχὴν, διὰ τούτων τὴν μετάθεσιν καὶ ἀνάληψιν ἐλάβανον. G. 405.
Εἰθισμέναι γὰρ ᾗσαν ἐν τῷ Ἀδὰμ αἱ χεῖρες τοῦ Θεοῦ ῥυθμί-

Heb. xi. ex
Gen. v. 24.
4 Reg. ii. 11.

Deus vivere volebat. Quid autem de illis ⁵dicimus? Quandoquidem
Enoch placens Deo in quo placuit corpore translatus est, trans-
lationem justorum præmonstrans. Et Helias, sicut erat in plas-
matis substantia, assumptus est, assumptionem ⁴patrum prophetans:
et nihil impediit eos corpus in translationem et assumptionem
eorum. Per illas enim manus, per quas in initio plasmati sunt,
per ipsas assumptionem et translationem acceperunt. Assuetæ
enim erant in Adam manus Dei coaptare et tenere et bajulare

¹ CL., VET., VOSS. perseverabant,
AR. bene habere, ed. χειρ., valere.

² AR. participant.

³ Hæc Græca bis in Joannis Dama-
sceni Parallelis sunt citata, et cum Cod.
26 Barocc. in Bibliotheca Bodleiana col-
lata. In illo quippe fol. 150 habetur
fragmentum Iren. ab ultimis cap. 3. verbis
incipiens, et eadem hujus cap. parte cum

Dam. finiens, adeo ut prior illius citatio
ibi descripta esse videatur. GRABE.

⁴ GRABE observes that the transla-
tor had here the false reading πατέρων.
And πνευματικῶν has a manifest parallel
in δικαίων.

⁵ dicimus, restored from the Greek.
CL., VOSS. dicamus, AR. dicemus, MERC.
II. dicebimus.

ζειν καὶ κρατεῖν καὶ βαστάζειν τὸ ἴδιον πλάσμα, καὶ φέρειν, καὶ τιθέναι, ὅπου αὐται βούλονται. Ποῦ οὖν ἐτέθη ὁ πρῶτος ἄνθρωπος; ἐν τῷ παραδείσῳ δηλονότι, καθὼς γέγραπται. . . . LIB. V.
V. 1.
GR. V. V.
MASS. V.
V. 1.
Καὶ ἐκείθεν ¹ἐξεβλήθη εἰς τόνδε τὸν κόσμον παρακούσας. Διὸ καὶ λέγουσιν οἱ πρεσβύτεροι, τῶν ἀποστόλων μαθηταί, τοὺς μετατεθέντας ἐκείσε μετατεθῆναι· δικαίοις γὰρ ἀνθρώποις καὶ πνευματοφόροις ἡτοιμάσθη ὁ παράδεισος, ἐν ᾧ καὶ Παῦλος ἀπόστολος εἰσκομισθεὶς ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ὡς πρὸς ἡμᾶς ἐν τῷ παρόντι, καὶ ἐκεῖ μένειν τοὺς μετατεθέντας ἕως συντελείας, προοιμιαζομένους τὴν ἀφθαρσίαν.

2. Εἰ δέ τις ἀδύνατον ὑπολάβοι χρόνοις ²τε τοσούτοις ὑπομένειν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸν Ἥλιον μὴ ἔνσαρκον ἀναλφθῆναι, δεδαπανῆσθαι δὲ τὴν σάρκα αὐτοῦ ἐν τῷ πυρίνῳ ἄρματι, ἐννοησάτω, ὅτι ³Ἰωνᾶς ἐν τῷ βυθῷ ῥίφει, . . . σῶος

suum plasma, et ferre, et ponere ubi ipsæ vellent. Ubi ergo primus positus est homo? scilicet in paradiso, quemadmodum Scriptura dicit: *Et plantavit Deus paradysum in Eden contra orientem*, Gen. II. 2, *et posuit ibi hominem quem plasmavit*. Et inde projectus est in hunc mundum, non obediens. Quapropter dicunt Presbyteri, qui sunt Apostolorum discipuli, eos qui translati sunt illuc translatores esse; (justis enim hominibus et Spiritum habentibus præparatus est paradysus, in quem et Paulus Apostolus ⁴asportatus audivit sermones inenarrabiles, quantum ad nos in præsentia) et ibi manere eos qui translati sunt usque ad consummationem, coauspicantes incorruptelam.

2. Si autem quis impossibile æstimet tantis temporibus permanere homines, et Heliam non in carne assumptum, consumtam autem carnem ejus ⁵in igneo curru, intendat, quoniam Jonas quidem in profundum projectus est, et in ventrem ceti absorptus,

¹ ἐξεβλήθη εἰς τόνδε τὸν κόσμον, i.e. from Paradise into the world such as it now is. But the Rabbinical conceit laid the site of Paradise in the fourth of a system of seven worlds, from whence he was cast down to the lowest. See I. 235, 1.

² For τε f. l. ἐτι.

³ Corporum a resurrectione futuræ

integritatis documenta fuerunt vestimenta et calceamenta filiorum Israelis indetrata quadraginta annis...et quod Babylonii ignes trium fratrum nec tiasas, nec sarabara læsserunt; quod Jonas incolumis expulitur. TERT. Res. Carnis, 58.

⁴ CLEHM., VOSS., MERO. II, *asportatus*. AB. *adportatus*.

⁵ AB. omits in.

LIB. V.
v. 2
GR. V. v.
MASS. V.
v. 2.

πάλιν ἐξεπτύσθη τῇ γῇ κελεύσει Θεοῦ. Ἀνανίας τε, καὶ Ἀζαρίας, καὶ Μισαήλ, εἰς κάμινον ἐμβληθέντες πυρὸς ἑπταπλασίως ¹ἐκκαιομένης, οὔτε ἐβλάβησάν τι, οὔτε ὁσμή πυρὸς εὔρέθη ἐν αὐτοῖς. Ἡ οὖν συμπαροῦσα αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ χεὶρ καὶ παράδοξα καὶ ἀδύνατα τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων εἰς αὐτοὺς ἐπιτέλεσασα, τί θαυμαστόν, εἰ ἐν τοῖς μετατεθείσιν ἀπείργασται παράδοξον, ὑπουργοῦσα τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ καὶ M. 299.

πατρός;

3. . . . Οὔτε οὖν φύσις τινὸς τῶν γεγονότων, οὔτε μὴν ἀσθένεια σαρκὸς ὑπερισχύει τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ ὁ Θεὸς τοῖς γεγονόσιν, ἀλλὰ τὰ γεγονότα ὑποτέτακται τῷ Θεῷ, καὶ τὰ πάντα ἐξυπηρετεῖ τῷ βουλήματι αὐτοῦ.

Dan. iii. 19
seq

salvus iterum exsputus est terræ jussu Dei. Ananias etiam, et Azarias, et Misael missi in caminum ignis septuplum exardentem, neque nociti sunt aliquid, neque odor ignis inventus est in eis. Quæ igitur adfuit illis manus Dei, et inopinata, et impossibilia naturæ ²hominum in eis perficiens; quid mirum si in his qui translati sunt, effecit aliquid inopinatum, deserviens voluntati ³Patris? Hic est autem Filius Dei, quemadmodum Scriptura ait dixisse Nabuchodonozor regem: *Nonne tres viros misimus in caminum? et ecce ego video quatuor deambulantes in medio ignis, et quartus similis ⁴est Filio Dei.*

Dan. iii. 24,
25.

3. Neque igitur natura alicujus eorum quæ facta sunt, neque infirmitas carnis fortior erit super voluntatem Dei. Non enim Deus his quæ facta sunt, sed ea quæ facta sunt subjecta sunt Deo: et omnia serviunt voluntati ejus. Quapropter et Dominus ait: *Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.* Quemadmodum igitur his qui nunc sunt hominibus, ignorantibus dispositionem Dei, incredibile et impossibile videtur, tantos annos aliquem hominem posse vivere, et vixerunt hi qui ante nos fuerunt, et vivunt qui translati sunt ad exemplum futuræ longitudinis dierum; et de ventre ceti, et de camino ignis salvos exisse, et tamen exierunt, educti velut manu Dei ad ostensionem virtutis ejus: sic et nunc, quamvis quidam igno-

Lue. xviii.
27.

¹ Ἐκκαιομένην melius legit vet. Int. Ceterum inter hanc vocem et particulam *οὐτε* in Dam. citatione et Cod. Bar. hæc sunt inserta: *ἔμειναν ἀφθαρτοὶ καὶ*, quæ

in vet. Int. haud comparent. GRABE.

² AR., but CL., VOSS., VET. *hominis*.

³ Add from the Greek *Dei et*.

⁴ AR. omits *est*.

rantes virtutem et promissionem Dei, contradicant suæ saluti, impossibile existimantes posse Deum suscitantem corpora in sempiternum perseverationem eis donare, non tamen incredulitas talium evacuabit fidem Dei.

LIB. V.
VI. I.
OR. V. VI.
MASS. V.
VI. I.

CAP. VI.

Integrum et perfectum hominem, corpore et anima constantem et conjunctum, saluum faciet Deus, quum eum Verbum assumerit, et donis Spiritus sancti ornaverit, cujus corpora nostra templa sunt et dicuntur.

1. GLORIFICABITUR autem Deus in suo plasmate, conforme illud et ¹consequens suo puero adaptans. Per manus enim ²Patris, id est, per Filium et Spiritum fit homo secundum similitudinem Dei, sed non pars hominis. Anima autem et spiritus pars hominis esse possunt, homo autem nequaquam: perfectus autem homo commixtio et adunitio est animæ assumptis spiritum Patris, et admixta ³ei carni, quæ est plasmata secundum ⁴imaginem Dei. Propter quod et Apostolus ait: *Sapientiam loquimur inter* ¹Cor. ii. 6. *perfectos*; perfectos dicens eos qui perceperunt Spiritum Dei, et ⁵omnibus linguis loquuntur per Spiritum Dei, quemadmodum et

Rom. xlii. 1.
Matt. xii 18.

¹ consequens. GRABE suggests *προσ-ἡκον*, but the translator could scarcely have failed to render this word by *conueniens*. ἀκόλουθον is more natural. AR. conformet.

² Another clear reference to the doctrine of the Ever-Blessed Trinity. The Son and Spirit are in the same way styled the *hands* of the Father, above, pp. 213, 5, and again at p. 445, G.

³ GRABE is wrong in quoting the AR. as having *εί*, it is wanting.

⁴ JUSTINUS M. quoque lib. *de Res. (Spicil. Sæc. II. I. 187)*, dicit: τὴν ἀπὸ Θεοῦ σάρκα πλασθεῖσαν κατ' εἰκόνα ἐαυτοῦ.

⁵ JUSTIN M. declares similarly that miraculous powers were not yet extinct in his time, τῶν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ νῦν γιγνομένων δυνάμεων. *Dial.* § 35, 254 B., and he specifies *prophecy*, παρὰ

γὰρ ἡμῶν καὶ μέχρι νῦν προφητικά χαρίσματα ἔστιν. *Ibid.* 308 B. Cf. 315 B.—*healing*, ὁ μὲν γὰρ λαμβάνει συνέσεως πνεῦμα . . . ὁ δὲ ἰδσεως. *Ibid.* § 39, 258 A.—and the exorcism of evil spirits, καὶ τὴν τοῦ ὀνόματος ἰσχὺν καὶ τὰ δαιμόνια τρέμει, καὶ σήμερον ἐξορκιζόμενα . . . ὑποτάσσεται. *Ibid.* 30, 247 C. Cf. also 76, 302 A. 85, 311 B. Again, the same facts are appealed to as patent to observation at Rome: καὶ ἐν τῇ ὑμετέρᾳ πόλει, πολλοὶ τῶν ὑμετέρων ἀνθρώπων τῶν Χριστιανῶν, ἐπορκίζοντες κατὰ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ὑπὸ τῶν ἄλλων πάντων καὶ ἐραστῶν καὶ φαρμακευτῶν μὴ λαθέντας ἰδσαντο, καὶ ἔτι νῦν ἰῶνται, καταργοῦντες καὶ ἐκδιώκοντες τοὺς κατέχοντας τοὺς ἀνθρώπους δαίμονας. *Apol.* II. 6. Cf. also TERTULL. *Apol.* 23, EUSEB. *H. E.* III. xxxvii. v. xvii.

LIB. V.
VI. 1.
GR. V. VI.
MASS. V.
VI. 1.
Eua. H. E.
v. 7.

Καθὼς καὶ πολλῶν ἀκούομεν ἀδελφῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, προφητικά χαρίσματα ἔχόντων, καὶ παντοδαπαῖς λαλούντων διὰ τοῦ πνεύματος γλώσσαις, καὶ τὰ κρύφια τῶν ἀνθρώπων εἰς φανερόν ἀγόντων ἐπὶ τῷ συμφέροντι, καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ ἐκδιηγουμένον.

ipse loquebatur. Quemadmodum et multos audivimus fratres in Ecclesia, prophetica habentes charismata, et per Spiritum universis linguis loquentes, et absconsa hominum in manifestum producentes ad utilitatem, et mysteria Dei enarrantes, quos et spirituales Apostolus vocat; secundum participationem Spiritus existentes spirituales, sed non secundum defraudationem et interceptionem carnis, et nude hoc ipsum solum. Si enim substantiam tollat aliquis carnis, id est plasmatis, et nude ¹ipsum solum spiritum intelligat, jam non spiritalis homo est quod est tale, sed spiritus ^{g. 407.} hominis, aut Spiritus Dei. Cum autem spiritus hic commixtus animæ unitur plasmati, propter effusionem Spiritus spiritalis et perfectus homo factus est: et hic est qui secundum imaginem et similitudinem factus est Dei. Si autem defuerit animæ Spiritus, animalis est vere, qui est talis, et carnalis derelictus imperfectus erit: ²imaginem quidem habens in plasmate, similitudinem vero non assumens per Spiritum; sicut autem hic imperfectus est. Sic iterum si quis tollat imaginem, et ³spernat plasma, jam non hominem intelligere potest, sed aut partem aliquam hominis, quemad-

¹ AB. *idipsum*.

² The same distinction may here be traced between the spiritual Adam, created after the likeness of God, and the psychic Adam, into whom the breath of life was breathed, that we have had occasion to notice in the Rabbinical theology (*Pref. Rem.* IV. where cf. ref. n. 4); which PHILO also adopted, *ibid.*, and *Leg. Alleg.* 29, ὁ γὰρ κατ' εἰκόνα οὐ γήινος ἀλλ' οὐράνιος; and more definitely elsewhere, διαφορά παμμεγέθης ἐστὶ τοῦ τε νῦν πλασθέντος ἀνθρώπου, καὶ τοῦ κατὰ τὴν εἰκόνα Θεοῦ γενομένου πρότερον. Ὁ μὲν γὰρ διαπλασθεὶς ἤδη, αἰσθητὸς, μετέχων ποιότητος, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστῶς, ἀπὴρ ἡ γυνή, φύσει θνητὸς ὢν· ὁ δὲ κατὰ τὴν εἰκόνα, ἰδέα τις ἢ γένος, ἣ σφραγὶς νοητὸς ἀσώματος, οὐτ' ἀβρῆν οὐτε θῆλυς, ἀφθαρτος φύσει. *Mund. Op.* 46.

ORIGEN, adopting partially the same notion, describes man upon earth to be in the image of God; the similitude being reserved for heaven; *π. ἀρχ.* III. vi. S. AUGUSTIN expresses the same distinction by his two terms, *Renovatio* and *Innovatio*. The schoolmen, as might be imagined, draw a similar distinction between the *image*, and the *similitude* which they understood to mean the Gift of the Spirit, while the former involved the three higher faculties of the soul, according to PLATO, *δόξα, γνώσις, and νοῦς*. By the first, the soul divines the laws of things; perishable; by the second, it appreciates mathematical verity; while by the third, it contemplates the eternal ideas. Compare also I. 49, and V. xvi. also CLEM. AL. S. II. 19.

³ *spernat, ἀθετήσῃ, ἀβρογῇ.*

LIB. V.
VI. I.
GR. V. VI.
MASS. V.
VI. I.

modum prædiximus, vel aliud aliquid præter hominem. Neque enim plasmatio carnis ipsa secundum se homo ¹perfectus est; sed corpus hominis, et pars hominis. Neque enim et anima ipsa secundum se homo; sed anima hominis, et pars hominis. Neque spiritus homo: spiritus enim, et non homo vocatur. Commixtio autem et unitio horum omnium perfectum hominem efficit. Et propter hoc Apostolus seipsum exponens, explanavit perfectum et spiritalem salutis hominem, in prima epistola ad Thessalonicenses

M. 300. dicens sic: *Deus autem pacis sanctificet vos perfectos, et integer* ¹Thess. v. 23. *vester spiritus, et anima, et corpus sine querela in adventum Domini Jesu Christi servetur.* Et quam utique causam habebat his ²tribus, id est animæ et corpori et spiritui, integram et perfectam perseverationem precari in ³adventum Domini, nisi redintegrationem et adunionem trium, et unam et eandem ipsorum sciebat salutem? Propter quod et perfectos ait eos, qui tria sine querela exhibent Domino. Perfecti igitur, qui et Spiritum in se perseverantem habuerint Dei, et animas et corpora sine querela servaverint, ⁴Dei, id est, illam quæ ad Deum est, fidem servantem, et eam quæ ad proximum est ⁵justitiam custodientes.

2. Unde et templum Dei plasma esse ait: *Nescitis, dicens, quoniam templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Si* ¹Cor. iii. 16. *quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim*

G. 408. *Dei sanctum est, quod estis vos;* manifeste templum corpus dicens in quo habitat Spiritus. Quemadmodum et Dominus ⁶de se ait: *Solvite hoc templum, et in tribus diebus suscitabo illud. Hoc* ¹Joh. ii. 19, 21. *autem, inquit, dicebat de corpore suo.* Et non tantum templum, sed et templum Christi scit corpora nostra, Corinthiis dicens sic: *Nescitis quoniam corpora vestra membra Christi sunt? Tollens* ¹Cor. vi. 18. *ergo membra Christi, faciam membra meretricis?* Non de alio quodam homine spiritali dicens hæc; non enim ille complectitur

¹ Μη οὖν καθ' ἑαυτὴν ψυχὴ ἄνθρωπος; οὐκ, ἀλλ' ἀνθρώπου ψυχῇ· μή οὖν καλοῦτο σῶμα ἄνθρωπος; οὐκ, ἀλλ' ἀνθρώπου σῶμα καλεῖται. JUST. M. de Res. GR.

² Breviter tantum dico, Irenæum lib. II. cap. 52 et 62, expresse duas tantum hominis essentielles partes facere, animam et corpus: hic vero et isthic etiam Spiritum addere, tanquam integram hominis regenerati partem. GRABE. He also quotes the words of JUSTIN M. de Res.: Τὰ

τρία ταῦτα τοῖς ἐλπίδα εὐκρινεῖ, καὶ πλῶτω ἀδιάκριτον ἐν τῷ Θεῷ ἔχουσι σωθήσεται. SPIC. I. 192.

³ AR. adventu. CL. omits six words, precari... redintegrationem.

⁴ Dei, omitted in the CL. and AR. MSS.

⁵ AR. omits justitiam.

⁶ de se, so the Cod. VET. and VOSS. The AR. has de eo, the CLERM. seil eo.

LIB. V. vi. meretricem: sed corpus nostrum, id est, caro quæ cum sancti-
GR. V. vi. monia perseverat et munditia, membra dixit esse Christi; quando
MASS. V. autem complectitur meretricem, membra fieri meretricis. Et
vi. 2.
1 Cor. iii. 17. propter hoc dixit: *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.* Templum igitur Dei, in quo spiritus inhabitat Patris, et membra Christi non participare salutem, sed in perditionem redigi dicere, quomodo non maximæ est blasphemiæ? Quoniam autem corpora nostra, non ex sua substantia, sed ex Dei virtute suscitantur, Corinthiis dicit: *Corpus autem non fornicationi, sed Domino: et Dominus corpori. Deus autem¹ et Dominum suscitavit, et nos suscitabit per virtutem suam.*

1 Cor. vi. 13, 14.

CAP. VII.

Quia Christus in carne nostra resurrexit, consequitur nos in eadem resurrecturos: quum etiam resurrectio nobis promissa ad spiritus naturaliter immortales referri non debeat, sed ad corpora ex se mortalia.

1. Quomodo igitur Christus in carnis substantia surrexit, et
Joh. xx. 20, 25, 27. ostendit discipulis figuram clavorum et apertionem lateris, hæc autem sunt indicia carnis ejus quæ resurrexit a mortuis: sic
1 Cor. vi. 14. et nos, inquit, suscitabit per virtutem suam. Et iterum ad Ro-
Rom. viii. 11. manos ait: *Si autem Spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis; qui suscitavit Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra. Quæ sunt ergo mortalia corpora? Numquidnam animæ? Sed incorporeales animæ, quantum ad*

¹ So the Syr. **ܐܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ**

² GRABE compares JUST. *de Res. Carn.*
 Τίνας οὖν ἕνεκεν ἐν τῇ σαρκὶ τῇ παθοῦσῃ ἀνέστη, εἰ μὴ ἵνα δείξῃ τὴν σαρκικὴν ἀνάστασιν; καὶ τοῦτο βουλόμενος πιστῶσαι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ μὴ πιστευόντων εἰ ἀληθῶς σώματι ἀνέστη, βλεπόντων αὐτῶν καὶ διαταζόντων, εἶπεν αὐτοῖς· οὕτω ἔχετε πίστιν, φησὶν; ἴδετε, ὅτι ἐγὼ εἰμι. καὶ ψηλαφᾶν αὐτὸν ἐπέτρεπεν αὐτοῖς, καὶ τοὺς τόπους τῶν ἥλων ἐν ταῖς χερσὶν ἐπεδείκνυε. *Spicileg.* I. 191.

³ But this is only a qualified assertion of the incorporeity of the soul. Com-

pare I. 381. The extreme obscurity of PLATO's language in the *Timæus* with respect to the formation of the soul, and the certainty that he attributed to it the idea of extension and divisibility so far as the material principle, or *θάτερον*, entered into its composition, has made it a matter of some little doubt whether the corporeity of the soul is not a matter of fair inference from his language. Even his pupil ARISTOTLE perhaps has misunderstood him; and we need scarcely wonder that CHRYSIPPUS, and the Stoics in general, thought that this was his meaning, although PROCLUS on the

comparationem mortalium corporum; *Insufflavit enim in faciem hominis Deus flatum vitæ, et factus est homo in animam viventem*: flatus autem vitæ incorporalis. Sed ne mortalem quidem possunt dicere ipsum flatum ¹ vitæ existentem. Et propter hoc David ait: *Et anima mea illi vivet*, tanquam immortalī substantia ejus existente. Sed neque spiritum possunt dicere mortale corpus. Quid igitur superest dicere mortale corpus, nisi plasma, id est caro, de qua et sermo est, quoniam vivificabit eam Deus? Hæc enim est quæ moritur et solvitur; sed non anima, ² neque spiritus. Mori enim est vitalem amittere habilitatem, et sine spiramine in posterum, et inanimalem, et ³ immobilem fieri, et ⁴ deperire in illa, ex quibus et initium substantiæ habuit. Hoc

G. 409.

autem neque animæ evenit, flatus est enim vitæ: neque spiritui, incompositus est enim et simplex spiritus, qui resolvi non potest, et ipse vita est eorum qui percipiunt illum. Superest igitur ut circa carnem mors ostendatur: quæ posteaquam exierit anima, sine spiratione et ⁵ inanimālis efficitur, et paulatim resolvitur in terram, ex qua sumta est.

2. Hæc igitur mortalis. Hæc autem ⁶ est de qua et dicit: *Vivificabit et mortalia corpora* ⁷ vestra. Et propter hoc ait de ea

Timæus, p. 78, and CHALCIDIUS, pp. 105, 106, *Meurs.* interpreted the great master's language more consistently. So far as PLATO based his psychology upon mathematical or arithmetical harmonies, the soul's essence may have involved the notion of divisibility, but it was a divisibility of a purely abstract character. Cf. also the *Phædo*, pp. 80—83, and *Rep.* 611 B. The simple unity of the thinking principle was overlooked in face of the manifest complexity of its attributes; and complexity is of the very essence of matter; hence the doubt whether PLATO did not attach the idea of corporeity to the soul; hence also the readiness with which the Fathers have acquiesced in so unphilosophical an idea. See I. 31, 9, 4, and 381, *habere hominis figuram*. In the sequel it is the spirit, not the soul, that is termed *incompositus et simplex*.

¹ AR. *vila ejus existentes*; but the last letter represents the initial of *sed*,

the entire intervening sentence having been lost.

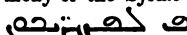
² *neque spiritus*. Omitted in the CLERM. MS. AR. has *et spiritus*.

³ CL., VOSS. *immemorabilem*, but the AR. is preferred, as agreeing with that which HIPPOLYTUS says in describing the Ophite notion with respect to Adam's body before it was endued with a soul, *κείσθαι δὲ αὐτὸν ἀπνούον, ἀκίνητον, ἀσάλευτον, ὡς ἀνδριάντα κ.τ.λ.* Philos. v. 7.

⁴ *καὶ ἐς τὰδε καταλύεσθαι, ἐξ ὧν καὶ τὴν ἀρχὴν ὑποστάσεως ἐσχέκεν.*

⁵ AR. *inanimale*. CL., VOSS. *inanimal*.

⁶ *est*, inserted from the CLERM. copy, which also has *et*.

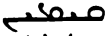
⁷ *vestra*. The authority of MSS. fully establishes this reading, here and shortly above. GRABE cites the AR., as MASS. the CLERM. and VOSS. copies in its favour. I add to these the testimony of the Syriac version, which has as in the text.

LIB. V. vii.
GR. V. vii.
MASS. V.
vii. 1.

Gen. ii. 7.

Ps. xxi. 31.

- LIB. V. vii. 2. in prima ad Corinthios: *Sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione*, ¹*surgit in incorruptione*. ²Etenim tu, ait, *quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur*. Quid est autem M. 301.
- 1 Cor. xv. 42. quod ut granum tritici seminatur, et ³putret in terra, nisi corpora quæ in terra ponuntur, in qua et semina jactantur? Et propter hoc ⁴dixit: *Seminatur in ignobilitate, surgit in gloria*. Quid enim ignobilius carne mortua? Vel quid iterum gloriosius surgente ea, et percipiente incorruptelam? *Seminatur in infirmitate, surgit in virtute*: in infirmitate ⁵quidem sua, quoniam cum sit terra, in terram vadit; virtute autem Dei, qui eam suscitavit a mortuis. *Seminatur corpus animale, ⁶surgit corpus spiritale*. Indubitate docuit, quoniam neque de anima, neque de spiritu sermo est ei, sed de mortificatis corporibus. Hæc sunt enim corpora animalia, id est, participantia animæ; quam cum amiserint, mortificantur: deinde per Spiritum surgentia fiunt corpora spiritalia, uti per Spiritum semper permanentem habeant vitam.
- 1 Cor. xiii. 9, 12. *Nunc enim, inquit, ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus: tunc autem faciem ⁷ad faciem*. Hoc est quod ⁸et a Petro dictum est: *Quem cum non videritis diligitis, in quem nunc ⁹quoque non videntes creditis, credentes autem exultabitis gaudio inenarrabili*. Facies enim nostra videbit faciem ¹⁰Domini, et gaudebit gaudio inenarrabili; videlicet cum suum videat gaudium.
- 1 Pet. i. 8.

¹ GRABE prints *surgit* from the AR., but the CLERM. and VOSS. have the future; again, a Syriac rather than Greek original is indicated, *surgit* representing though in the singular, and not *éyelperai*. The same observation applies to the same word where it recurs below.

² *Et enim, kal γὰρ*. But *et* is omitted in the CLERM.; the *et* abbreviated having been easily lost between two similar vowels.

³ MSS. CLERM., VOSS., ARUND. *putrit*.

⁴ *dixit*, omitted in the CLERM., but a space is left for it.

⁵ The CLERM. text is here corrupt, omitting *in*, and inserting a redundant

infirmitatem. AR. omits *quidem*.

⁶ CL., VOSS., but AR. *surget*.

⁷ CLERM. cum VULG. IT. *faciem ad faciem*, quod et iterum habet cap. seq. MASS. Gr. *πρὸς πρὸς πρὸς πρὸς*; and Syriac The reading, for these reasons, is most probably correct.

⁸ AR. omits *et*.

⁹ *quoque*, CLERM. *quodque*, omitting *creditis*, which however, as at p. 170, should be *credidistis*. AR. also omits the word.

¹⁰ GRABE, MASS., STIEREN, as in the ARUND. and earlier edd. *Dei vivi*, but *Domini* is the reading in the CLERM., while VOSS. has simply *Dei*, omitting *vivi*.

CAP. VIII.

LIB. V. viii.
GR. V. viii.
MASS. V.
viii. 1.

Dona Spiritus sancti quæ recipimus, præparant nos ad incorruptelam spiritualesque reddunt et a carnalibus discernunt: qui mundis et immundis animalibus in lege significantur.

1. Nunc autem partem aliquam ¹a Spiritu ejus sumimus, ad perfectionem et præparationem incorruptelæ, paulatim assuescentes capere et portare Deum: quod et ²pignus dixit Apostolus, hoc est, ³pars ejus honoris qui a Deo nobis promissus est, in epistola quæ ad Ephesios est, dicens: *In quo et vos, audito verbo veritatis, Evangelio salutis vestræ, in quo credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.* Sic ergo pignus hoc habitans in nobis jam spirituales efficit, et ⁴absorbitur mortale ab immortalitate; *Vos enim, ait, non estis in carne, sed in Spiritu, siquidem Spiritus Dei habitat in vobis.* Hoc autem non secundum jacturam carnis, sed secundum communionem Spiritus fit. Non enim erant sine carne, quibus scribebat; sed ⁵qui assumserant Spiritum Dei, in quo clamamus, Abba Pater. Si igitur nunc pignus habentes clamamus, Abba Pater; quid fiet Ephes. i. 13. seq.
G. 410. quando resurgentes ⁶faciem ad faciem videbimus eum; quando omnia membra affluenter exultationis hymnum protulerint, glorificantia eum, qui suscitaverit ea ex mortuis, et æternam vitam donaverit? Si enim pignus ⁷complectens hominem in semetipsum, jam facit dicere, Abba Pater, quid faciet universa Spiritus gratia, quæ hominibus dabitur ⁸a Deo? similes nos ei efficiet, et perficiet ⁹voluntate Patris; efficiet enim hominem secundum imaginem et similitudinem Dei. Qui ergo pignus Spiritus habent, et non ¹⁰concupiscentiis carnis serviunt, sed subjiciunt semetipsos Spiritui, 2 Cor. v. 4.
Rom. viii. 9.
Rom. viii. 16.

¹ a Spiritu, CL., AR., VOSS., and cf. Num. xi. 17, 25, ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος, κ.τ.λ.

² CLERM. inserts *in*, but ἀρραβῶνα λέγει must have been in the original.

³ pars, CL., AR., VOSS. μέρος τῆς τιμῆς. Edd. *partem*.

⁴ absorbitur in the CLERM., and possibly it is the genuine reading; the form *absorbo* having been indicated more than once. So at p. 105, n. 6, three good MSS. have *absorbi*, again at p. 297, 7.

⁵ AR. omits *qui*.

⁶ faciem, CLERM. as at 338, 7.

⁷ CLERM. pessime *complectentes*.

⁸ AR. *ab eo*.

⁹ voluntatē would make better sense, i. e. *voluntatem*. It was the Will of the Creator that Man should be formed in the image of God; and the Spirit carries that Will into effect.

¹⁰ CLERM. *concupiscentiis*, not *concupiscentes* as MASS. has quoted it; ib. *carni*.

LIB. V. viii. ac ¹rationabiliter conversantur in omnibus, juste Apostolus spiri-
 GR. V. viii. tales vocat, quoniam Spiritus Dei habitat in ipsis. Incorporales
 MASS. V. autem spiritus non erunt homines spiritales; sed substantia nos-
 viii. 2. tra, id est, animæ et carnis adunatio assumens Spiritum Dei,
 spiritalem hominem perficit. Eos autem qui abjiciunt quidem
 Spiritus consilium, carnis autem voluptatibus serviunt, et irrationa-

S. Bas. M. de ²Τοὺς δὲ ἀχαλιναγωγίτους φησὶ, καὶ καταφερομένους εἰς τὰς
 Sp. S. 29, al. 72. εαυτῶν ἐπιθυμίας, μηδεμίαν ἔχοντας ἐπιθυμίαν θείου πνεύμα-
 τος, . . . δικαίως ὁ Ἀπόστολος σαρκικούς ³καλεῖ.

biliter vivunt, et ineffrenati dejiciuntur in sua desideria, quippe
 nullam habentes aspirationem divini spiritus, sed porcorum et
 canum more vivunt; hos juste Apostolus carnales vocat, quoniam
 nihil aliud quam carnalia sentiunt.

2. Et prophetæ autem propter hanc eandem causam irratio-
 nabilibus animalibus assimilant eos, propter ⁴irrationalem conver-
 Jer. v. 8. sationem ipsorum, dicentes: *Equi furentes ad fœminas facti sunt,*
unusquisque ipsorum hinniens ad uxorem proximi sui. Et rursus:
 Pa. xlviii. 20. *Homo cum in honore esset, assimilatus est jumentis.* Hoc quia
⁵secundum suam causam assimilatur jumentis, irrationabilem æmu-
 lans vitam. Sed et nos in consuetudine hujusmodi homines
 jumenta et pecora irrationabilia dicimus. Prædixit autem figu-
 Lev. xi. 2. raliter omnia hæc Lex, de animalibus delineans hominem: quæ-
 Deut. xiv. 3. cunque, inquit, duplicem ungulam habent et ruminant, munda
 seq. M. 302. enuntians; quæcunque autem aut utrumque vel alterum horum
 non habent, velut immunda segregans. Qui sunt ergo mundi?
 Qui in Patrem et Filium per fidem ⁶iter firmiter faciunt; hæc est
 Pa. i. 2. enim firmitas eorum, qui duplicis sunt ungulæ: et eloquia Dei
 meditantur die ac nocte, uti operibus bonis adornentur; hæc est
 enim ruminantium virtus. Immunda ⁷autem, quæ neque duplicem
 ungulam habent, neque ruminant, hoc est, qui neque in Deum
 fidem habent, neque eloquia ejus meditantur: hæc autem ethni-
 corum est abominatio. Quæ autem ruminant quidem, non habent

¹ AR. rationaliter.

² Hæc Irenæi verba allegavit Basilii
 lib. de Spiritu S. cap. 29, (al. 72,) ita
 præfatus Εἰρηναῖος δὲ ἐκεῖνος, ὁ ἐγγὺς τῶν
 Ἀποστόλων γενόμενος, πῶς ἐμνήσθη τοῦ
 πνεύματος ἐν τῷ πρὸς τὰς αἰρέσεις λόγῳ,
 ἀκούωμεν. GRABE. Vind. Cath. I.

438.

³ STIEREN per incuriam, λαλεῖ.

⁴ CL., AR., VET., VOSS.; al. irratio-
 nabilem.

⁵ κατὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν, i. e. culpam.

⁶ AR. carelessly omits iter.

⁷ autem omitted in the CL.

autem ungulam duplicem, et ipsa immunda, hæc Judæorum est imaginalis descriptio: qui quidem eloquia Dei in ore habent, ¹ stabilitatem autem radicis suæ non infigunt in Patre et in Filio: propter hoc autem et lubricum est genus ipsorum. Etenim quæ sunt unius ungulæ animalia facile labuntur; firmiora autem sunt quæ duplicem ungulam habent, succedentibus invicem ungulis fissis secundum iter, et altera ungula ² subbajulante aliam. Immunda autem similiter, quæ duplicem quidem ungulam habent, non autem ruminant: hæc ³ est autem omnium videlicet hæreticorum ostensio, et eorum qui non meditantur eloquia Dei, neque operibus justitiæ adornantur, quibus et Dominus ait: *Quid mihi dicitis Domine Domine, et non facitis quæ dico vobis?* Qui enim sunt tales, in Patrem quidem et Filium dicunt se credere, nunquam ^{G. 411.} autem meditantur eloquia Dei, quemadmodum oportet, neque justitiæ operibus sunt adornati; sed, quemadmodum prædiximus, porcorum et canum assumerunt vitam, immunditiæ et gulæ et reliquæ incuriæ semetipsos tradentes. Juste igitur tales omnes, qui propter suam incredulitatem et luxuriam non adipiscuntur divinum Spiritum, et variis characteribus ejiciunt se ⁴ vivificans Verbum, et in suis concupiscentiis irrationabiliter ambulant, Apostolus quidem *carnales* et *animales* vocavit; prophetæ autem ^{1 Cor. ii. 14, et iii. 1 seq.} jumenta et feras dixerunt; consuetudo autem pecora et irrationales interpretata est; lex autem immundos enuntiavit.

CAP. IX.

Quomodo intelligendus sit locus Apostoli, quo hæretici abutebantur: Caro et sanguis Regnum Dei non possidebunt.

1. Hoc autem est quod et in aliis ab Apostolo dicitur: *Quoniam caro et sanguis Regnum Dei hæreditare non possunt.* Id est, quod ab ⁵ omnibus hæreticis profertur in amentiam suam, ⁶ ex quo et

¹ CLEHM. *stabilitate*.

² The agreement of MSS. in reading *subbajulant*, justifies the adoption of GRABE's emendation; al. *subbajulat*.

³ The CLEHM. omits *est*, q. αὐτῇ δὲ πάντων μέντοι αλπερικῶν ἐνδειξίς.

⁴ *vivificans*. The CLEHM., VOSS., VET. Codd. having *vivificantes*, induces

the suspicion that this has replaced *vivificantis* with *Verbi*, answering to the Greek idiom, καὶ ποικίλους εἶδει ἐκβάλλουσιν αὐτοὺς τοῦ ζωοποιούντος λόγου.

⁵ AB. *hominibus*.

⁶ *Ex quo . . . ostendere*, septem has voces, expunctis *et quæ*, restituit FEU. Nostri quoque codd. hic non sunt

LIB. V.
IX. 1.
GR. V. IX.
MASS. V.
IX. 1.

nos retardare, et ostendere conantur, non salvari psalmationem Dei: non conspicientes quia sunt tria, ex quibus, quemadmodum ostendimus, perfectus homo constat, carne anima et spiritu: et altero quidem salvante et figurante, qui est Spiritus; altero quod unitur et formatur, quod est caro; ¹id vero quod inter hæc est duo, quod est anima: quæ aliquando quidem subsequens ²spiritum, elevatur ab eo; aliquando autem consentiens carni, decedit in terrenas concupiscentias. ³Quotquot ergo id quod salvat et format ⁴in vitam, non habent, hi consequenter erunt et vocabuntur caro et sanguis; quippe qui non habent Spiritum Dei in se. Propter hoc autem et mortui tales dicti sunt a Domino: *Sinite enim*, inquit, *mortuos sepelire mortuos suos*; quoniam non habent Spiritum qui vivificat hominem. Quotquot autem timent Deum, et credunt in adventum Filii ejus, et per fidem constituunt in cordibus suis Spiritum Dei, hi tales ⁵juste homines dicentur, et mundi et spirituales et viventes Deo, quia habent Spiritum Patris, qui emundat hominem, et sublevat in vitam Dei.

Luc. ix. 60.

Matt. xxvi.
41.

2. Sicut enim *caro infirma*, sic *spiritus promptus* a Domino testimonium accepit. Hic est potens perficere quæcunque in promptu habet. Si igitur ⁶hoc quod est promptum Spiritus, admisceat aliquis velut stimulum infirmitati carnis, necesse est omnimodo, ut id quod est forte superet infirmum, ita ut absorbeatur infirmitas carnis a fortitudine Spiritus: et esse eum qui sit

integri, AR. enim et MERO. II. desunt illa; *ex quo et nos retardare*. In CL. vero ista duntaxat; *et nos retardare*. In VOSS. denique, *et ostendere*. MASS. GRABE misled him. The AR. has *et quæ*, &c. CL. for *ex quo* has *et quæ*, and the margin has the words *civi angelorum*, and *cui angelorum*, in a highly ancient, if not in the transcriber's handwriting; has *conceives angelorum* fallen out of the text? possibly from before *plasmationem*.

¹ The soul of the world, according to the Platonic theory, composed of the divine principle, *ταδρον*, and the material, *θδρεπον*, evenly balanced, was as the prototypal form of the human soul, which was similarly composed. It was the Platonic confusion of the two substances in one mixed substance or *οὐσία* that more than anything else gave rise

to the Apollinarian confusion of two substances in Christ. The expressions of PLATO in his psychology, are an exact counterpart of this heretic's assertions in theology, *e.g.* the great master says, in the *Timæus*, *τῆς ἀμεπλστοῦ καὶ διὰ κατὰ ταῦτα ἐχούσης οὐσίας καὶ τῆς αὐτῆς περὶ τὰ σώματα γιγνομένης μεριστῆς τρίτον ἐξ ἀμφοῖν ἐν μέσῳ ξυνεκεράσται οὐσίας εἶδος, τῆς τε ταύτου φύσεως αὐτῆς περὶ καὶ τῆς θατέρου, καὶ κατὰ ταῦτα ξυνέστησεν ἐν μέσῳ τοῦ τε ἀμέρους αὐτῶν καὶ τοῦ κατὰ τὰ σώματα μεριστοῦ.* p. 35 A.

² AR. omits *spiritum*.

³ *quotquot*, CL. *quod*.

⁴ *in vitam*, AR.; al. *et unitatem*. Cf. *infr. Spiritum qui vivificat* (CL. *vivificet*).

⁵ *οἱ τοιοῦτοι δικαίως ἄνθρωποι βηθήσονται, καθαροὶ τε πνευματικοί, κ.τ.λ.*

⁶ *τὸ πρόθυμον τοῦ πνεύματος*.

talís, non jam carnalem, sed spiritalem, propter Spiritus communionem. Sic igitur Martyres testantur, et contemnunt mortem, non secundum infirmitatem carnis, sed secundum quod promptus est Spiritus. Infirmitas enim carnis absorpta, potentem ostendit Spiritum; Spiritus autem rursus absorbens infirmitatem, hæreditate possidet carnem in se: et ex utrisque factus est vivens homo; vivens quidem propter participationem Spiritus, homo autem propter substantiam carnis. Igitur caro sine Spiritu Dei mortua est non habens vitam, regnum Dei possidere non potest: sanguis irrationalis, velut aqua effusa in terram. Et propter hoc

LIB. V.
ix. 2.
GR. V. ix.
MASS. V.
ix. 2.

- M. 303. ait: *Qualis terrenus, tales terreni*. Ubi autem Spiritus Patris, ¹ Cor. xv. 48. ibi homo vivens, sanguis rationalis ad ultionem a Deo custoditus, caro a Spiritu possessa oblita quidem sui, qualitatem autem Spiritus assumens, conformis facta Verbo Dei. Et propterea ait: ^{G. 412.} *Sicut portavimus imaginem ejus* ² *qui de terra est, portemus et* ¹ Cor. xv. 49. *imaginem ejus qui de cælo est.*

3. Quid est ergo terrenum? Plasma. Quid autem cœleste? Spiritus. Sicut igitur, ait, sine Spiritu cœlesti conversati sumus aliquando in vetustate carnis, non obediētes Deo: sic nunc accipientes Spiritum, in novitate vitæ ambulemus, obediētes Deo.

3' Ἐπεὶ ἄνευ Πνεύματος Θεοῦ σωθῆναι οὐ δυνάμεθα, προτρέπομενος ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος, διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγνῆς ἀναστροφῆς συντηρεῖν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ἄμοιροι τοῦ θείου ⁴ Πνεύματος γενόμενοι ἀποτύχωμεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐβόησε μὴ δύνασθαι τὴν σάρκα καθ' ἑαυτὴν ἐν τῷ αἵματι βασιλείαν κληρονομῆσαι Θεοῦ. Εἰ γὰρ δεῖ τὰ ληθῆς εἰπεῖν, οὐ κληρονομεῖ, ἀλλὰ κληρονομεῖται ἡ σὰρξ.

R Parall.
J. Damasc.
ed. Halloix.
in v. 8. Iren.
S. Bas. de
Sp. S. 23, al.
74.

Quoniam igitur sine Spiritu Dei salvari non possumus, adhortatur Apostolus ⁵ nos, per fidem et castam conversationem conservare Spiritum Dei, ut non sine participatione sancti Spiritus facti amittamus regnum cœlorum: et clamavit, non posse carnem solam et sanguinem regnum Dei possidere. Si enim oportet verum dicere, non possidet, sed possidetur caro; sicut et Dominus ait: *Beati* ^{Matt. v. 5.}

¹ ἐκληρονόμησε εἰς ἑαυτὸ τὴν σὰρκά.

² *qui de terra est*, a literal translation of the Syriac idiom ܩܕܝܫܐ ܕܬܪܪܐ ܕܐܪܥܐ Gr. τοῦ χοϊκοῦ.

³ Hæc Irenæi Græcæ iterum allegavit

Joannes Damascenus in *Parallelis*, e quorum MS. Codice Claromontano ea publicavit Halloix. in *Vit. Irenæi*. Græ.

⁴ BAS., but DAM. τοῦ Θεοῦ γενόμενοι.

⁵ *nos per*, CL. nostri.

LIB. V.
IX. 3.
GR. V. IX.
MASS. V.
IX. 4.

mītes, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram; quasi ¹*hæreditate possideatur terra in regno, unde et substantia carnis nostræ est.*

E Parail.
J. Damasc.
ed. Halloix.

4. ... Ὡς οὖν ἡ νύμφη γαμῆσαι οὐ δύναται, γαμηθῆναι δὲ δύναται, ὅταν ἔλθῃ καὶ παραλήψῃται αὐτὴν ὁ νυμφίος· οὕτω καὶ ἡ σὰρξ καθ' ἑαυτὴν βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι οὐ δύναται, κληρονομηθῆναι δὲ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ δύναται. Κληρονομεῖ γὰρ ὁ ζῶν τὰ τοῦ τετελευτηκότος· καὶ ἕτερον μὲν ἐστὶ τὸ κληρονομεῖν, ἕτερον δὲ κληρονομεῖσθαι. Ὁ μὲν γὰρ ἀφηγεῖται, καὶ κυριεύει, καὶ διατίθῃσι τὰ κληρονομούμενα, ἢ ἂν αὐτὸς βουληθῇ· τὰ δὲ ὑποτέτακται, καὶ ὑπακούει, καὶ κυριεύεται ὑπὸ τοῦ κληρονομούντος. Τί οὖν ἐστὶ τὸ ζῶν; τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Τίνα δὲ τὰ ὑπάρχοντα τοῦ τετελευτηκότος; τὰ μέλη τοῦ ἀνθρώπου τὰ φθειρόμενα ἐν τῇ γῇ². Ταῦτα δὲ κληρονομεῖται ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, μεταφερόμενα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

4. Et ideo mundum templum esse vult, ut delectetur Spiritus Dei in eo, quemadmodum sponsus ad sponsam. Sicut igitur sponsa assumere sponsum non potest, assumi autem a sponso potest, quum venerit et acceperit eam sponsus; sic et caro hæc secundum seipsam, id est sola, regnum Dei hæreditate possidere non potest: hæreditate autem possideri in regno a Spiritu potest. Hæreditate enim possidet qui vivit ea quæ sunt mortui: et aliud quidem est hæreditate possidere, aliud autem hæreditate possideri. Ille enim dominatur, et præest, et disponit ea quæ hæreditate possidet, quemadmodum ipse velit: illa vero subjecta sunt, et obediunt, et dominantur ab eo, et sub dominio sunt ejus qui possidet. Quid igitur est quod vivit? scilicet Spiritus Dei. Quæ sunt autem, quæ sunt ³mortui? Scilicet membra hominis, quæ et corrumpuntur in terra. Hæc autem possidentur a Spiritu translata in regnum cælorum. Propter hoc autem et Christus mortuus ^{G. 413.} est, uti testamentum Evangelii apertum, et universo mundo ⁴lectum, primum quidem liberos faceret servos suos; post deinde hæredes eos constitueret eorum quæ essent ejus, hæreditate possi-

¹ CL. *hæreditatem ... terram*, and loses *possidet* *sed* from the preceding line.

² ταύτη is cancelled.

³ AB. *mortua*.

⁴ *apertum, ἐμφανές. ἀνεγνωσμένον* here may be simply *agnitum*.

dente spiritu, quemadmodum demonstravimus. Hæreditate enim possidet ille qui vivit, ¹hæreditate autem acquiritur caro. Ut non amittentes eum qui nos possidet Spiritum, amittamus vitam, adhortans nos Apostolus ad Spiritus communicationem, secundum rationem quæ prædicta sunt dixit: *Quoniam caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt.* Velut si dicat: Nolite errare; quoniam nisi Verbum Dei inhabitaverit, et Spiritus Patris fuerit in vobis, vane autem et ²prout evenit conversati fueritis, quasi hoc tantum, caro et sanguis existentes, regnum Dei possidere non poteritis.

LIB. V.
IX. 4.
GR. V. IX.
MASS. V.
IX. 4.

CAP. X.

Superiora probat similitudine ducta ab oleastro, cujus qualitas tantum, non natura per insitionem mutatur: ostendit quoque hominem sine Spiritu, nec fructus edere, nec Regnum Dei possidere posse.

- M. 304. 1. ³Hoc ideo, uti non gratificantes carni, respuamus insertionem Spiritus. *Tu autem oleaster, ait, cum esses, insertus es in bonam olivam, et socius pinguedinis olivæ factus es.* Quemadmodum igitur oleaster inserta, si ⁴perseveraverit in eo quod ante fuerit, oleaster, exciditur et in ignem mittitur: si autem tenuerit ⁵insertionem, et transmutetur in bonam olivam, oliva fit fructifera, quasi in paradiso regis plantata: sic et homines, si quidem per fidem profecerint in melius, et assumserint Spiritum Dei, ⁶et illius fructificationem germinaverint, erunt spirituales, tanquam in paradiso Dei plantati. Si autem respuerint Spiritum, et perseveraverint in eo quod fuerant ante, magis carnis esse volentes quam Spiritus, justissime in ejusmodi dicitur, *quoniam caro et sanguis Regnum Dei non possident:* tanquam si quis dicat, quoniam oleaster non assumitur in paradisum Dei. Mirabiliter igitur Apostolus naturam ostendit nostram, et universam dispositionem Dei in eo sermone qui est de carne et sanguine et oleastro.

Rom. xi. 17
et 24.

Matt. vii. 19.

1 Cor. xv. 50.

¹ hæreditate autem. CL. simply hæreditatem, by absorption.

² τυχόντως.

³ hoc ideo, (ait) sc.

⁴ perseveraverit. So the CL., AR., Voss. and MERC. II. MSS.; nl. perman-

serit.

⁵ insertionem, the CLEBM. reading sersionem repeated lower down, is equally an error of inadvertence.

⁶ καὶ τὴν αὐτοῦ καρποφορίαν ἐβλάστησαν.

LIB. V.
x. 2.
GR. V. x.
MASS. V.
x. 1.

Matt. xiii. 25.

Matt. xxiv.
42; xxv. 13.
Marc. xiii.
33 seq.

2. Quemadmodum enim oliva neglecta tempore quodam ¹in desertum relictæ, et sylvestria fructificans, secundum se oleaster fit; vel rursum oleaster ²diligentiam percipiens, et ³inserta, in pristinam naturæ recurrit fructificationem: sic et homines in negligentia constituti, et concupiscentias carnis tanquam sylvestria fructificantes, secundum suam ³causam infructuosi iustitia constituentur. In eo enim quod dormiunt homines, insemnat inimicus materiam zizanizæ: et propter hoc Dominus discipulis suis vigilare præcepit. Et rursus qui infructuosi sunt ⁴iustitia, et velut sentibus obvoluti homines, ⁴si diligentiam percipiant, et velut insertionem accipientes verbum Dei, in pristinam veniunt hominis naturam, eam quæ secundum imaginem et similitudinem ⁴facta est Dei. Sed quemadmodum oleaster insertus, substantiam quidem ligni non amittit, ⁵qualitatem autem fructus immutat, et aliud percipit vocabulum, jam non oleaster, sed fructifica oliva exsistens, ⁶et dicitur: sic et homo per fidem insertus, et assumens Spiritum Dei, substantiam quidem carnis non amittit, qualitatem autem fructus operum ⁷immutat, et aliud accipit vocabulum, significans illam quæ in melius est ⁷transmutationem, jam non caro et sanguis, sed homo spiritalis exsistens, ⁸et dicitur.

3. Quemadmodum autem rursus oleaster, si non percipiat insertionem, perseverat inutilis suo Domino per suam sylvestrem qualitatem, et quasi infructuosum lignum exciditur, et in ignem mittitur; sic et homo non assumens per fidem Spiritus insertionem, perseverat hoc esse quod erat ante, caro et ⁸sanguis exsistens, Regnum Dei hæreditate possidere non potest. Bene igitur

1 Cor. xv. 50. Apostolus ait, *Caro et sanguis Regnum Dei possidere non* G. 414.

Rom. viii. 8. *possunt. Et, qui in carne sunt, Deo placere non possunt; non substantiam rejiciens carnis, sed infusionem Spiritus attrahens.*

¹ in desertum, κατ' ἐρημον. CLERM. for *quoniam*, has *quodam insertum*, and for *se*, shortly after, *si*.

² ἐπιμελείας τυγχών, and l. *insertus*.

³ i. e. *culpram*: Κατὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν ἀκαρποὶ τῇ δικαιοσύνῃ καθίστανται. Ἐν τῷ γὰρ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους κ. τ. λ.

⁴ CL. has *a*, and omits *si*. AR. *factus*.

⁵ The father presses the botanical metaphor of the Apostle further than was intended. All that S. Paul says is, that the wild olive branch by insertion partakes of the root and fatness of the olive

tree, i. e. the Gentile is made conditionally safe in the ark of Christ's Church; he no where makes the great mistake of supposing that the wild olive branch, by insertion, can change its nature or bear the true olive; which our author manifestly does assert. AR. *admittit*.

⁶ et dicitur, AR. bis, *edicitur*.

⁷ immutat... transmutationem, κατὰ ἀλλάσσει... καταλλαγὴν. AR. *inmittit*.

⁸ So the CLERM., VOSS., VET. MSS., but GRABE, following the AR., has *et sanguis Regnum Dei non possidens*.

Et propter hoc ait: *Oportet mortale istud induere immortalitatem; et corruptibile hoc induere incorruptelam.* Et iterum ait: *Vos autem non estis in carne, sed in Spiritu, siquidem Spiritus Dei habitat in vobis.* Manifestius autem illud adhuc ostendit, dicens: *Corpus quidem mortuum propter peccatum, Spiritus autem vita propter justitiam. Si autem Spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis, qui suscitavit Christum a mortuis vivificabit et mortalia corpora vestra propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* *Et rursus ¹ in ea epistola, quæ est ad Romanos, ait: * *Si enim secundum carnem vivitis, ²incipietis mori: non convers-* LIB. V.
x. 3.
GR. V. x.
MASS. V.
x. 2.
1 Cor. xv. 53.
Rom. viii. 9.
Rom. viii. 10
seq.
* Syriace.
Rom. viii. 13.
Rom. viii. 14.
*tionem quæ est in carne repellens ab eis; etenim ipse in carne cum esset, scribebat eis: sed concupiscentias abscondens carnis, eas quæ mortificant hominem. Et propter hoc intulit: Si autem spiritu opera carnis mortificatis, vivetis. Quicumque enim ducuntur Spiritu Dei, ³hi sunt filii Dei.**

CAP. XI.

De carnalium et spiritalium operibus, ablutioneque spiritali non ad corporum substantiam, sed pristinæ vitæ conversationem referenda.

- M. 305. 1. Et ipsas autem operas manifestavit, quas dicit carnales, quæ sint, prævidens calumniam infidelium; et ipse semetipsum exponens, ne relinqueretur quæstio his, ⁴qui infideliter retractant de eo, in ea epistola, quæ est ad Galatas, sic dicens: *Manifesta* Galat. v. 19.
autem sunt opera carnis, quæ sunt: Adulteria, fornicationes, immunditia, luxuria, idololatria, veneficia, inimicitiae, contentiones, zeli, iræ, æmulationes, animositates, ⁵irritationes, dissensiones,

¹ AB. in epistola sua.

² incipietis. Sic cum Irenæo legit Cyprianus lib. de Zelo et Livore. Græce est, μέλλετε ἀποθνήσκειν, quod alii vertunt, futurum est, ut moriamini. *Hervetus Theodoretus* Interpres: Si secundum carnem vivitis, secundum carnem moriemini. FEUARD. In MERC. I. legitur præsens, incipitis. GRABE.

³ hi sunt filii Dei, carelessly omitted in the CLEHM.

⁴ f. τοῖς ἀπιστῶς διαλογίζουσι περὶ αὐτόν.

⁵ In the CLEHM. copy *irracionales* is interlined over *irritationes*, as though it qualified the preceding word; but *animositates* suits θυμοί, and *irritationes* was suggested in the margin as a better representative of ἐπιθεῖαι than *emulationes*; cutting, irritating speeches being more nearly the meaning of the Greek, e.g. HESYCH. ἐπιθεῖα, ἡ διὰ λόγων φιλονεκία. The Syr. always renders the word by ܥܠܡܐ calumny, which is also the interpretation of PHAVORINUS, ὁ ἐῆλος ἢ καταλαλιά ἢ κακολογία.

est: *Et hæc quidem fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.* Quando igitur portavimus imaginem ejus qui est de limo? Scilicet quando ¹ hæ quæ prædictæ sunt carnis operationes, perficiebantur in nobis. Quando autem iterum imaginem cœlestis? Scilicet quando ait, *Abluti estis* credentes in nomine Domini, et accipientes ejus Spiritum. ² Abluti autem sumus non substantiam corporis, neque imaginem plasmatis, sed pristinam vanitatis conversationem.

LIB. V. xi. 9.
GR. V. xi.
MASS. V. xi.
2.

Κεφ. ιβ'.

De differentia mortis et vitæ, afflatus vitæ et Spiritus vivificantis: et quomodo eadem substantia carnis, quæ mortua est, reviviscit.

I. ³ΩΣ γὰρ φθορᾶς ἐπιδεκτικὴ ἡ σὰρξ, οὕτως καὶ ἀφθαρσίας· καὶ ὡς θάνατον, οὕτως καὶ ζωῆς. . . καὶ ἀμφοτέρα οὐ μένει κατὰ τὸ αὐτὸ, ἀλλ' ἐξωθεῖται τὸ ἕτερον ὑπὸ τοῦ ἐτέρου, καὶ παρόντος τοῦ ἐτέρου ἀναιρεῖται τὸ ἕτερον. Εἰ οὖν ὁ θάνατος ἐπικρατήσας τοῦ ἀνθρώπου ἔξωσεν αὐτοῦ τὴν ζωὴν, καὶ νεκρὸν ἀπέδειξε· πολλῶ μᾶλλον ἡ ζωὴ ἐπικρατήσασα αὐτοῦ ἀπωθεῖται τὸν θάνατον, καὶ ζῶντα τὸν ἄνθρωπον

¶ Parall.
J. Damasc.
Hailoix. v.
Iren.

M. 306.

CAP. XII.

1. In quibus igitur periebamur membris, operantes ea quæ sunt corruptelæ, in iisdem ipsis vivificamur, operantes ea quæ sunt Spiritus. Quemadmodum enim corruptelæ est capax caro, sic et incorruptelæ; et quemadmodum mortis, sic et vitæ. Hæc autem invicem cedunt, et utraque non permanent in idipsum, sed expellitur alterum ab altero, et præsentē altero interit alterum. Si igitur mors possidens hominem expulit ab eo vitam, et mortuum ostendit; multo magis vita possidens hominem expellit mortem,

¹ CL. hoc, indicating perhaps hæc, and in the original τὰδε τὰ τῆς σαρκὸς προειρημένα ἔργα.

² abluti sumus, as the Greek middle voice, ἀπελουσάμεθα, and in a transitive sense.

³ Hæc Græca usque ad ista Isaia verba, ἀπὸ παντὸς προσώπου, iterum ex Damasc. Parallel. descripta publicavit Halloixius in Vita Irenæi pag. 494. GRABE.

LIB. V. xii.
GR. V. xii.
MASS. V.
xii. l.

καταστήσει τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ ὁ θάνατος ἐνεκροποίησε, . . .
τὸν ἄνθρωπον, καθὼς φησιν Ἡσαΐας ὁ προφήτης· Κατέπιεν ὁ
θάνατος ἰσχύσας· καὶ πάλιν, Ἀφείλεν ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον
ἀπὸ παντὸς προσώπου.

R Catena in
Gen. ed.
Holloix. v.
Iren.

2. ¹Ἐτερόν ἐστι πνοὴ ζωῆς, ἢ καὶ ²ψυχικὸν ἀπεργα-
ζομένη τὸν ἄνθρωπον καὶ ἕτερον πνεῦμα ζωοποιοῦν, τὸ καὶ
πνευματικὸν αὐτὸν ἀποτελοῦν. Καὶ διὰ τοῦτο Ἡσαΐας φησὶν·
οὕτω λέγει Κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν, καὶ στερεώσας
αὐτὸν, ὁ πῆξας τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ· καὶ διδοὺς πνοὴν
τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς, καὶ πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν· Τὴν
μὲν πνοὴν παντὶ κοινῶς τῷ ἐπὶ γῆς λαῷ φήσας δεδόσθαι,
τὸ δὲ πνεῦμα ἰδίως ³καταπατοῦσι τὰς γεώδεις ἐπιθυμίας.
Διὸ καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Ἡσαΐας διαστέλλων τὰ προειρημένα ⁴φησί·
Πνεῦμα γὰρ παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται, καὶ πνοὴν πᾶσαν

et viventem hominem restituet Deo. Si enim mors mortificavit,
quare vita adveniens non vivificabit hominem? quemadmodum
⁴Esaias propheta ait: *Devoravit mors potens. Et rursus: Deus*
abstulit omnem lachrymam ab omni facie.

Esai. xxv. 8.
juxta LXX.
Interpr. vera.

2. ⁵Expulsa est autem pristina vita, quoniam non per spiritum,
sed per afflatum fuerat data. Aliud enim est afflatus vitæ, qui et
animalem efficit hominem: et aliud Spiritus vivificans, qui et
spiritalem efficit eum. Et propter hoc Esaias ait: *Sic dicit*
Dominus, qui fecit cælum et fixit illud; qui firmavit terram, et
quæ in ea sunt: et dedit afflatum populo, qui super eam est; et
Spiritum his qui calcant illam. Afflatus ⁶quidem communiter
omni qui super terram est populo dicens datum: Spiritum autem
proprie his, qui ³conculcant terrenas concupiscentias. Propter
quod rursus ipse Esaias distinguens ea quæ prædicta sunt, ait:

Esai. xlii. 5.

¹ *Hæc usque ad, οὐδέποτε καταλείπει*
αὐτόν, ex Catena in Genes. a Jac. Sirm.
descripta accepit Halloix., et erudito orbi
communicavi in v. Iren. p. 505. Cæterum
prior periodus Græce quoque eodem modo
allegata est ab Aug. Steuch. Eugub. in
Cosmop. ad Gen. ii. ista vero: τὴν μὲν
πνοὴν usque ad, τὰς γεώδεις ἐπιθυμίας, in
Cat. MS. Bibl. Reg. Gall. in Esa., prout
ex schedis nuper Parisiis a R. P. Mich.
Lequien transmissis persepexi; quanquam
in dicta catena vitiose citetur: Εἰρηπαλον

ἐκ τοῦ κατὰ ἀλπερικῶν β, loco e. GRABE.

² Hence the Rabbinical distinction of
the animal man, into whose nostrils God
breathed the breath of life, Gen. ii. 7,
and the spiritual man formed after the
divine image, Gen. i. 27. See I. 134, 2.

³ St. τοῖς. CL., AB., VOSS. *inculcant.*

⁴ AB. adds *et*, and omits *propheta*.

⁵ MSS. *explosa*; the context here
defines the reading. CL. *pristinam vitam.*

⁶ *quidem*, AB., but CLERM., VOSS.
vero; and the CLERM. omits *datum*.

ἐγὼ ἐποίησα. Τὸ πνεῦμα ἰδίως ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τάξας τοῦ ἐκχέοντος αὐτὸ . . . διὰ τῆς υἰοθεσίας ἐπὶ τὴν ἀνθρωπότητα τὴν δὲ πνοὴν κοινῶς ἐπὶ τῆς κτίσεως, καὶ ποίημα ἀναγορεύσας αὐτήν. Ἔτερον δὲ ἐστὶ τὸ ποιηθὲν τοῦ ποιήσαντος. ¹ Ἡ οὖν πνοὴ πρόσκαιρος, τὸ δὲ πνεῦμα ἀένναον· καὶ ἡ μὲν πνοὴ ἀκμάσασα πρὸς βραχὺ, καὶ καιρῷ τινι παραμείνασα, μετὰ τοῦτο πορεύεται, ἄπνουν καταλιποῦσα ἐκεῖνο, περὶ δὲ ἦν τὸ πρότερον· τὸ δὲ ¹ περιλαβὸν ἔνδοθεν καὶ ἔξωθεν τὸν ἀνθρώπον, ἅτε αἰεὶ παραμόνιμον, οὐδέποτε καταλείπει αὐτόν. . . Ὡς οὖν ὁ εἰς ψυχὴν ζῶσαν γεγωνὺς, ρίψας ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀπώλεσε τὴν ζωὴν· οὕτως πάλιν ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπανελθὼν, καὶ προσλαβόμενος τὸ ζωοποιοῦν πνεῦμα, εὐρήσει τὴν ζωὴν.

LIB. V. xii.
2.
GR. V. xii.
MASS. V.
xii. 2.

E Parall.
J. Damasc.
Hailoiz.

3. Οὐ γὰρ ἄλλο τὸ ἀποθνήσκον, καὶ ἄλλο τὸ ζωοποιούμενον· ὥς οὐδὲ ἄλλο τὸ ἀπολωλὸς, καὶ ἄλλο τὸ

Spiritus enim a me exiit, et afflatus omnem ego feci. Spiritum quidem proprie in ² Deo deputans, quem in novissimis temporibus effudit per adoptionem filiorum in genus humanum: afflatus autem communiter in conditionem, et facturam ostendens illum. Aliud autem est quod factum est, ab eo qui fecit. Afflatus igitur temporalis; Spiritus autem sempiternus. Et afflatus quidem auctus ad modicum, et ³ tempore aliquo manens, deinde abit, sine spiramento relinquens illud in quo fuit ante. Spiritus autem circumdans intus et foris hominem, quippe semper perseverans, nunquam relinquens eum. *Sed non primo quod spiritale est,* ait Apostolus, hoc tanquam ad nos homines dicens, *sed primo quod animale est, deinde quod spiritale* secundum rationem. ³ Oportuerat enim primo plasmari hominem, et plasmatum accipere animam; deinde sic communionem Spiritus recipere. Quapropter et *primus Adam* factus est a Domino in animam viventem, secundus ⁴ Adam in spiritum vivificantem. Sicut igitur ⁵ qui in animam viventem factus est, ⁵ divertens in pejus, perdidit vitam; sic rursus idem ipse in melius recurrens, assumens vivificantem spiritum, inveniet vitam.

Esai. lvi. 16.

1 Cor. xv. 46.

1 Cor. xv. 45.

3. Non enim aliud est quod moritur, et aliud quod vivificatur: quemadmodum neque aliud quod perit, et aliud quod invenitur;

¹ f. l. ἡ μὲν οὖν. Suppl. πνεῦμα.

² f. l. Deum.

³ AR. temporale, and oportet.

⁴ Adam, CLERM. STIEREN reports a lacuna in the VOSS. MS. AR. autem.

⁵ AR. quod. AR., CLERM. advertens.

LIB. V. xii.
GR. V. xii.
MASS. V.
xii. 3.

ἀνευρισκόμενον, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον ἦλθεν ὁ Κύριος ἀναζητῶν. Τί οὖν ἦν τὸ ἀποθνήσκον; πάντως ἡ τῆς σαρκὸς ὑπόστασις, καὶ ἡ ¹ἀποβαλοῦσα τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς, καὶ ἄπνους καὶ νεκρὰ γενομένη. Ταύτην οὖν ὁ Κύριος ἦλθε ζωοποιῶν ἵνα ὡς ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκομεν, ὅτι ψυχικοὶ, ἐν τῷ Χριστῷ ζήσωμεν, ὅτι πνευματικοὶ, ἀποθέμενοι m. 30. οὐ τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς, καὶ προσλαβόντες τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Col. iii. 5.

sed illam ²ipsam quæ perierat ovem ²venit Dominus exquirens. Quid ergo erat quod moriebatur? Utique carnis substantia, quæ amiserat afflatum vitæ, et sine spiramento ³et mortua facta. Hanc itaque Dominus venit vivificaturus, uti quemadmodum in Adam omnes morimur, quoniam animales, in ³Christo vivamus, quoniam spirituales: deponentes non plasma Dei, sed concupiscentias carnis, et assumentes Spiritum sanctum, sicut Apostolus in epistola quæ est ad Colossenses ait: *Mortificate itaque membra vestra quæ sunt super terram.* Quæ sunt autem hæc, ipse exposuit: *Fornicationem, immunditiam, passionem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est idololatria.* Horum ⁴depositionem Apostolus præconatur, et eos qui talia ⁵operantur, velut carnem et sanguinem tantum existentes, non posse ait regnum cælorum possidere. Anima enim ipsorum declinans in pejus, et in terrenas concupiscentias descendens, ejusdem cujus et illa sunt participavit appellationis: quæ deponere nos jubens, ait rursus in eadem epistola: *Exspoliantes vos veterem hominem cum ⁶operibus ejus.* Hoc G. 47 autem dicebat, non veterem amovens plasmationem: alioquin oportebat nosmetipsos interficientes separari ab ea quæ est istic conversatione.

Cap. i. 22.

4. Sed et ipse Apostolus, ille existens qui in vulva plasmatus erat, et de utero exierat, scribebat nobis, *et vivere in carne fructus ⁸operis* epistola confessus est, ⁸in ea quæ est ad Philippenses,

¹ ἀποβαλοῦσα of necessity replaces the old corrupt reading, ἀπολαβοῦσα.

² ipsam, inserted as in CLERM., VOSS. invenit MSS.

³ AR. de mortuo, and spiritu, i. e. for Xpo, was read spu. CL., VOSS. Christum.

⁴ AR. dispositionem.

⁵ operantur, CLERM., VOSS., VET.,

ARUND. præconantur. MERC. II. præconatur. GRABE, perpetrant.

⁶ AR. as VULG. actibus.

⁷ N. T. εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκί, τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου.

⁸ CL., VOSS. operis est, GRABE esse. AR., G. T. and Syr. omit it altogether. in ea, CLERM., ARUND., VOSS., but

dicens. ¹ Fructus autem operis spiritus, est carnis salus. Quis enim alius apparet ² fructus ejus ³ est qui non apparet Spiritus, quam maturam efficere carnem et capacem incorruptelæ? *Si igitur vivere in carne, hic mihi fructus operis est*, non utique substantiam contemnebat carnis, in eo quod ⁴ diceret, *Spoliantes vos veterem hominem cum operibus ejus*; ⁵ sed spoliationem pristinæ nostræ conversationis manifestavit, eam quæ veterascit et corrumpitur: et propter hoc intulit: *Et induentes novum hominem, eum qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit eum*. In eo ergo quod ait, *Qui renovatur in agnitionem*, demonstravit quoniam ipse ille qui ignorantiae erat ante homo, id est ignorans Deum, per eam quæ in eo est agnitionem renovatur. Agnitio enim Dei renovat hominem. Et in eo quod dicit, *Secundum imaginem conditoris*, recapitulationem manifestavit ejusdem hominis, qui in initio secundum imaginem factus est Dei. Quoniam autem idem ipse erat Apostolus, qui ex utero generatus fuerat,

LIB. V. xii.
 GR. V. xii.
 MASS. V.
 xii. 4.
 Phil. i. 22.
 Col. iii. 10.

GRABE *epistola*. See 357, 7; 362, 1.

¹ The meaning of these words *per se* is not very perceptible. *Unde colligere licet, unam alteramque lineam in textu Irenaei transpositam esse*, is GRABE'S supposition. MASSUET rejoins that the writer has in his mind S. Paul's definition of the *fruits of the Spirit*, Gal. v. 22, 24. He had better have said, *the fruits of righteousness which are by Jesus Christ*, mentioned Philip. i. 11. Now the Syriac version speaks of these fruits as being *vita carnis*; and further that they were reflectively the practical evidence of S. Paul's own fruitfulness; for this version has, *Si autem etiam in istis vita sit carnis, fructus sunt mihi in operibus*

meis. **اے** **محب** **میتا**
محب **میتا** **اے** **محب**

The writer apparently had the single passage Phil. i. 22 in his mind, but in a Syriac form; and the translator's *carnis salus* was obtained by transfusion through the author's Greek from the Syriac **ܕܡܝܬܐ ܕܚܝܬܐ** *dicens*, as I imagine, represents λέγας, *having said so*, referring to the Apostle's words *ad Phil.*, that he had just quoted, and not to the

sequel, which commences with a disjunctive particle ὁ δὲ καπρός, κ.τ.λ. *But the fruit, or final result, of the works of the Spirit is the salvation, or life, of the flesh.* I add GRABE'S proposed order: Dicens: Si autem vivere in carne hic mihi fructus operis est. Fructus igitur operis Spiritus est carnis salus. Quis enim alius &c. usque incorruptelæ.

² *fructus*, CLEEM. *fructuram*, inducing the suspicion that the translator wrote *fructus jam*, having as his original, τίς γὰρ ἄλλος φαινόμενος καρπὸς δὴ τοῦ μὴ φαινομένου Πνεύματος, ἢ τὸ τελείαν ποιεῖν τὴν σαρκά, κ.τ.λ.

³ *est*, AR., omitted in the CLERM.

⁴ *diceret*. The CLERM. has *dedicerit*, owing to the sequence of *d* after the same letter final. GRABE adopts the VET. and VOSS. reading *dixerat*, (not AR. as STIEBERN says, where *diceret* is the reading), so also MASS. and ST. But the use of the pluperfect would imply, that the writer is still quoting from the *Ep. ad Phil.* ἐν τῷ ἐπιστολῇ would suit either reading.

⁵ Παλαιὸν δὲ, οὐ πρὸς γένεσιν καὶ ἀνα-
γένεσιν φησιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν βίον, τὸν
τε ἐν παρακοῇ, τὸν τε ἐν ὑπακοῇ. CL.
AL. Str. III. p. 466. GR.

LIB. V. xii.

GR. V. xii.
MASS. V.
xii. 5.

Gal. I. 15, 16.

Cap. xii. et
xv.Luc. vi. 6
seq.

hoc est, antiqua carnis substantia, ipse in ¹ea epistola quæ est ad Galatas dixit: *Cum autem placuit Deo, qui me ex utero matris meæ segregavit, et vocavit per gratiam suam, revelare Filium suum in me, ut evangelisarem eum in gentibus*; non alius erat qui natus fuerat ex utero, sicut prædiximus, et alius qui evangelisabat Filium Dei: sed idem ille qui ante ignorabat, et persequabatur Ecclesiam, revelatione ei de cælo facta, et colloquente cum eo Domino, quemadmodum in tertio libro ostendimus, evangelisabat Filium Dei Christum Jesum, qui sub Pontio Pilato crucifixus est, præterita ignorantia exterminata a posteriore agnitione: quemadmodum cæci, quos curavit Dominus, cæcitatem quidem amisissent, perfectam autem receperunt substantiam oculorum, et ²iisdem ipsis quibus ante non videbant oculis, recipiebant visionem, caligine a visione tantum exterminata, servata autem substantia oculorum; ut per quos non viderant oculos, per eos rursus videntes, gratias agerent ei, qui rursus visum eis redintegravit: et qui aridam ³curavit manum, et omnes omnino quos curavit, non ea quæ ab initio ex utero edita fuerant membra mutaverunt; sed eadem ipsa salva recipiebant.

5. Fabricator enim universorum Dei Verbum, qui et ab initio plasmavit hominem, a malitia inveniens ⁴labefactatum suum plasma omni modo curavit: hoc quidem et secundum unumquodque membrum, sicut et in suo plasmate est; hoc autem et in semel totum sanum et integrum redintegravit hominem, perfectum eum sibi præparans ad resurrectionem. Et ⁵quam enim causam habebat carnis membra curare, et restituere in pristinum characterem, si non ⁶habebant salvari, quæ ab illo curata fuerant? Si enim temporalis erat ab eo utilitas, nihil grande præstitit his qui ab eo curati sunt. Aut quomodo ⁶dicunt non esse capacem carnem vitæ ^{6. 418.} quæ est ab eo, quæ percepit curationem ab eo? Vita enim per curationem, incorruptela autem per vitam efficitur. Qui igitur curationem confert, hic et vitam: et qui vitam, hic et ⁷incorruptelam circumdat plasmati suo.

¹ ea, CLERM., VOSS., VET.² iisdem, CLERM., but AR., MERO. II. have idem; VOSS. iisdem; cf. infra, eadem ipsa.³ ὁ τὴν ξηρὰν λαβὴς χεῖρα, curatus.⁴ labefactum, as printed by GRABE, is found also in the CLERM. MS. MASS.

and STIEREN labefactatum, which I find in the AR. It is therefore retained.

⁵ Εἰ εἰς μὴδὲν ἐχρησέ τῆς σαρκὸς, τί καὶ ἐθεράπευσεν αὐτήν. JUST. M. de Res.; GRABE, Spic. I. 190.⁶ οὐκ εἶχε σωθῆναι τὰ ὑπ' αὐτοῦ λαθέρτα. dicunt omitted AR.⁷ The text of GRABE is followed, be-

LIB. V. xlii.
1.
GR. V. xlii.
MASS. V.
xlii. 1.

CAP. XIII.

Maximum specimen resurrectionis habemus in mortuis a Christo suscitatis: cordaque nostra capacia esse vitæ æternæ eo ostenduntur, quod nunc Spiritum Dei recipiant.

- M. 306. 1. DICANT ¹enim nobis hi qui contraria dicunt, id est, qui contradicunt ¹suæ salutis, ²summi Sacerdotis mortua filia, et viduæ ³circum portam mortuus efferebatur, et ⁴Lazarus qui in monumento ⁵quartam habebat diem, in quibus resurrexerint corporibus? In iisdem ipsis scilicet, in quibus et mortui fuerant. Si enim non in iisdem ipsis, videlicet nec iidem ipsi qui mortui erant resurrexerunt. ⁶Sed enim apprehendit, ait, Dominus manum mortui, et dixit ei: *Juvenis, tibi dico, surge: et sedit mortuus, et jussit ei ⁷dari manducare, et dedit eum matri suæ.* Et Lazarum vocavit voce magna, dicens: *Lazare, veni foras: et exivit,* ⁸inquit, mortuus, colligatus pedes et manus institis. Hoc symbolum ejus hominis, qui illigatus fuerat in peccatis. Et propter hoc ait Dominus: *Solve illum, et ⁹dimittite abire.* Sicut igitur qui curati sunt, in his quæ ante passa fuerant membra curati sunt; et mortui in iisdem surrexerunt corporibus, membris et corporibus ipsorum percipientibus curationem, et eam vitam quæ ¹⁰dabatur a Domino, per temporalia præformante æterna, et ostendente quoniam ipse est, qui et curationem plasmati suo, et vitam præstare potest, uti ¹¹ejus de resurrectione quoque credatur sermo: sic et in fine ¹Cor. xv. 52. in novissima tuba clamante Domino, resurrecturi sunt mortui,

cause its construction may be identified with the two preceding passages, I. p. 91, τοῖς δὲ . . . ἀφθαρτῶν . . . καὶ δόξαν αἰώνων περιποιήσῃ, and II. p. 323, τῷ θνήτῳ τὴν ἀθανάσιαν περιποιεῖ, and that which follows, p. 357, τῷ φθαρτῷ περιποιήσασθαι τὴν ἀφθαρσίαν. The CLEM. reads *plasma*, but otherwise is in agreement. MASSUET is in error in saying that it has *incompacta*, which he prints, as also *plasma suum*. CL. suo.

¹ The CL. omits *enim*, and AR. *suæ*.

² N. T. εἰς τῶν ἀρχισυναγωγῶν.

³ circa, παρὰ having been read as

περὶ. N. T. ἤγγισε τῇ πόλει.

⁴ sed enim in Lazaro, præcipuo resurrectionis exemplo, caro jacuit in infirmitate. TERT. de Res. 53. AR. omits qui.

⁵ τετραπῆρας ἡν.

⁶ The two miracles of raising the widow's son and the Rabbi's daughter are here amalgamated.

⁷ dari, CL., VOSS., but AR. dare.

⁸ Inquit mortuus, not in the AR.

⁹ dimittite, the translation as before of ἀφῆκε. 99, 9.

¹⁰ CLEM. vitiose dabitur.

¹¹ ejus, VOSS., VET., but CL., AR. ei.

LIB. V. xlii. 2. GR. V. xlii. MASS. V. xlii. 2. quemadmodum ipse ait: *Veniet hora, in qua omnes* ¹ *mortui, qui in monumentis sunt, audient vocem* ¹ *Filii Hominis, et exient, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: et qui mala operati sunt, in resurrectionem judicii.*

Joh. v. 28
seq.

Ex Parall.
Joh. Damasc.
Hailoix. v.
Iren. p. 496.

2. Μάταιοι οὖν ὄντως καὶ ἄθλιοι, οἱ τὰ οὕτως ἐκδηλοῦν καὶ φανερὰ μὴ θέλοντες συνορᾶν, ἀλλὰ φεύγοντες τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, οἱ κατὰ τὸν τραγικὸν Οἰδίποδα ² ἑαυτοὺς τυφλώττοντες. Καὶ ὥσπερ ἀπάλαιστροι προσφιλονεικοῦντες ἐτέρους, ἔν τι μέρος τοῦ σώματος ἀπρίξ κρατήσαντες, δι' ἐκείνου οὐ κρατοῦσι, πίπτουσι, καὶ πίπτοντες οἴονται νικᾶν διὰ τὸ φιλεριστικῶς ἔχεσθαι ἐκείνου οὐ τὴν ἀρχὴν ἐδράξαντο μέλους, πρὸς δὲ τὸ πεπτωκέναι καταγέλαστοι γίνονται· οὕτω γὰρ καὶ αἱρετικοὶ τὸ, Σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι οὐ δύνανται, δύο λέξεις ἄραντες ἀπὸ Παύλου, οὔτε τοῦ ἀποστόλου κατείδον, οὔτε τὴν δύναμιν τῶν λεγομένων προερευνησαντες, ψιλὰς δὲ ἑαυτοῖς μόνον τὰς λέξεις ἀπαρτίζοντες, περὶ αὐτὰς ἀποθνήσκουσι, τὴν ἅπασαν οἰκονομίαν, τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀνατρέποντες τοῦ Θεοῦ.

2. Vani igitur et vere infelices, qui sic manifesta et clara nolunt conspiciere, sed fugiunt lumen veritatis, secundum ³ tragicum Œdipodem semetipsos excæcantes. Et quemadmodum ³ in palæstra insueti concertantes aliis, unam quamlibet partem corporis totis complectentes manibus, per illud quod detinent cadunt, et cadentes putant se vincere, eo quod contentiose teneant illud quod primum apprehenderunt membrum, super hoc autem quod ceciderunt et derisui habentur: sic autem et hæretici, *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt*, duas dictiones tollentes a Paulo, neque sensum Apostoli perspexerunt, neque virtutem dictionum scrutati sunt; nude autem ipsas dictiones tenentes, circa eas moriuntur, universam dispositionem Dei, quantum in ipsis est, evertentes.

1 Cor. xv. 50.

3. ⁴ Sic enim proprie de carne hoc dictum dicent, et non de carnalibus operationibus, quemadmodum ⁵ demonstrabimus, ipsum

¹ *mortui*, incorporated from v. 25, as *Filii Hominis* (v. 25, *Dei*) for *ejus*.

² The well-known passage need not be quoted from the *Ed. Tyr.* 1268.

³ *AR. tragicos semetipsos*; omits *in*.

⁴ *Sic*, CL., AR., Voss.; al. *si*.

⁵ *AR.*, but CL., Voss. *demonstravimus*, cf. § 5, and xiv. 4.

sibi contraria Apostolum dicentem ostendentes. Ait ¹enim statim in eadem epistola demonstrative de carne sic ¹dicens: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, et mortale hoc induere immortalitatem.* ²*Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria.* *Ubi est mors aculeus tuus? Ubi est mors victoria tua?* Hæc autem juste dicentur tunc, quando mortalis hæc et corruptibilis caro, circa quam et mors est, quæ et quodam dominio mortis pressa est, in vitam conscendens induerit incorruptelam et immortalitatem. Tunc enim vere erit victa mors, quando ea quæ continetur ab ea caro, exierit de dominio ejus. Et rursus ad Philippenses ait: *Nostra autem conversatio in cælis est: unde et Salvatorem expectamus Dominum Jesum, qui transfigurabit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ, ita ut possit secundum operationem virtutis suæ.* Quod igitur est humilitatis corpus, quod transfigurabit Dominus conformatum corpori gloriæ suæ? ⁵Manifestum est quoniam corpus quod est caro, ⁶quæ et humi-
M. 309. liatur cadens in terram. Transfiguratio autem ejus, quoniam

LIB. V.
xiii. 3.
GR. V. xiii.
MASS. V.
xiii. 3.

1 Cor. xv. 53
seq.

Phil. iii. 20
seq.

Μετασχηματισμὸς δὲ αὐτῆς, ὅτι θνητὴ καὶ φθαρτὴ οὐσα, ἀθάνατος καὶ ἀφθαρτος γίνεται, οὐκ ἐξ ἰδίας ὑποστάσεως, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐνέργειαν, τὸ δύνασθαι αὐτὸν τῷ θνητῷ τὴν ἀθανασίαν, καὶ τῷ φθαρτῷ περιποιήσασθαι τὴν ἀφθαρσίαν. Καὶ διὰ τοῦτό φησιν ἵνα καταποθῇ τὸ

Ex Parall.
J. Damasc.
Hailon. v.
Iren. p. 405.

cum sit mortalis et corruptibilis, immortalis fit et incorruptibilis: non secundum propriam substantiam, sed secundum Domini operationem, qui potest mortali immortalitatem, et corruptibili circumdare incorruptibilitatem. Et propter hoc ait ⁷in secunda ad Corinthios: *Ut absorbeatur mortale a vita. Qui autem perficit*

2 Cor. v. 4.

¹ The CL. omits *enim statim*. AB. has *ostendente statim*, and *dicentes*.

² The clause is omitted, *cum autem corruptibile hoc induerit incorruptelam*.

³ *mors* was similarly repeated at p. 129, though *victoria* and *aculeus* were there transposed.

⁴ *ita ut possit*, the clause *εἰς τὸ γενέσθαι* is omitted in the translation; most probably therefore these words re-

present *ita ut sit*, and have been displaced from before *conforme*.

⁵ *Manifestum est quoniam*, δηλωθέντι.

⁶ *quæ*, VOSS., but AB. &c. *quod*. The CLERM. however omits the word altogether, and is very probably right.

⁷ The interpolation of the Scriptural reference by the translator, suggests the suspicion that the greater number of such references have come in from the margin.

LIB. V.
xiii. 3.
GR. V. xiii.
MASS. V.
xiii. 3.

θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς· ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο Θεὸς, ὁ καὶ δοὺς ἡμῖν ἀρράβωνα τοῦ πνεύματος· φανερώτατα περὶ τῆς σαρκὸς ταῦτα λέγων· οὔτε γὰρ ἡ ψυχὴ θνητὸν, οὔτε τὸ Πνεῦμα. Καταπίνεται γὰρ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς, ὅτι μηκέτι σὰρξ νεκρά, ἀλλὰ ζῶσα καὶ ἄφθαρτος μένει, ὑμνούσα τὸν εἰς αὐτὸ τοῦτο κατεργασάμενον ἡμᾶς Θεόν.

nos in hoc ipsum, Deus, qui ¹*dedit nobis pignus Spiritus; manifestissime hoc de carne dicens; nec enim anima mortalis, neque spiritus.* ²*Absorbetur autem mortale a vita,* ³*quando et caro jam non mortua, sed viva et incorrupta perseveraverit, hymnum dicens Deo, qui in hoc ipsum perficit nos. Ut ergo in* ⁴*hoc perficiamur, bene Corinthiis ait: Glorificate* ⁴*Deum in corpore vestro. Deus* ⁴*autem incorruptibilitatis est effector.*

1 Cor. vi. 20.

4. Quoniam autem non de alio quodam corpore, sed de corpore carnis dicit hæc, manifeste et indubitate et sine ulla ambiguitate Corinthiis ait: *Semper mortificationem* ⁵*Jesu in corpore nostro circumferentes, ut* ⁶*et vita Jesu* ⁷*Christi in corpore nostro manifestetur. Si enim qui vivimus, in mortem tradimur* ⁸*per Jesum, ut et* ⁶*vita Jesu manifestetur in carne mortali nostra.* Et ⁹*quoniam spiritus complectitur carnem, in eadem epistola ait:* ⁹*Quoniam estis epistola Christi, ministrata a nobis, inscripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* Si ergo nunc corda carnalia capacia Spiritus fiunt, quid mirum si in resurrectione eam quæ a Spiritu datur capiunt vitam? De qua resurrectione Apostolus in ea

2 Cor. iv. 10
seq.

2 Cor. iii. 3.

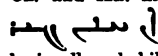
¹ *dedit*, f. l. *et dat.*

² So the CLERM. and VOSS., but GRABE wretchedly, *absorbetur a mortali vita*. AB. the same, but a *vita*.

³ *quando* having the force of *et vel* may represent *et*, for which GRABE proposes *et*. AB. omits *jam*.

⁴ AB. in *hunc mundum*. CLERM. *Deo*, and the same MS. preserves *autem*, restored to the text in the next member.

⁵ This text again agrees with the Syriac in having *Jesu* without *Domini*, and in reading *dei* v. 11, as *ei*, for although

GRABE, MASSUET in silence, and therefore STIEREN also, print *semper*, yet the CL. and AB. have *ei*, and the Syriac marks the reading to be in all probability genuine.

⁶ *et* restored from the CLERM. copy, which however reads *vitam* twice. AB. omits *et* in the latter place.

⁷ *Christi* has been inserted by some scribe, neither the Greek nor the Syriac have it. AB. *manifestemur*.

⁸ *per*, f. l. *propter*. G. T. *διὰ Ἰησοῦν*. Syr.

quæ est ad Philippenses, ait: ¹ *Conformatus morti ejus, si quo modo occurram ad resurrectionem* ² *quæ est a mortuis.* In qua igitur alia mortali carne ³ *intelligi* ⁴ *potest vita manifestari, nisi in hac substantia, quæ et mortificatur propter eam quæ est ad Deum confessionem?* Quemadmodum ipse dixit: *Si secundum hominem* ⁵ *cum bestiis Ephesi pugnavi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt?* *Si enim mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit: si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est* ⁶ *fides vestra.* Invenimur autem et falsi testes ⁷ *Dei, quoniam testificati sumus, quod suscitavit Christum, quem non suscitavit.* *Si enim mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est fides vestra: quoniam adhuc estis in peccatis vestris. Ergo et qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in vita hac in Christo sperantes sumus tantum, miserabiliores omnibus sumus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitias dormientium: quoniam enim per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum.*

LIB. V.
xiii. 4.
GR. V. xlii.
MASS. V.
xiii. 4.

Phil. iii. 11
seq.

1 Cor. xv. 32.

1 Cor. xv. 13
seq.

5. In his igitur omnibus, quemadmodum ⁸ *prædiximus, aut contraria sentientem sibimetipsi Apostolum dicent, quantum ad illud, Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt: aut iterum malignas et extortas cogentur omnium dictorum facere expositiones, ad transvertendam et immutandam sententiam dictorum. Quid enim dicere habebunt sanum, si conabuntur aliter interpretari hoc quod scribit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, et mortale hoc induere immortalitatem; Et: Ut vita*

1 Cor. xv. 53.

2 Cor. iv. 11.

¹ *conformatus.* The MSS. here run wild. The AR. and MERO. II. having *cooperatus mortis*; VOSS. *commemoratus*; CLEEM. *cui honoratus*; from which varieties, and from the Greek *συμμορφώμενος*, GRABE rightly deduces the reading in the text, although with too strict a regard for precedent he still prints *conformis*.

² G. T. simply *ἐκ νεκρῶν*; Syriac, *ܡܟܝ ܚܝܐ ܡܬܬܐ*.

³ The CL. and Voss. MSS. have a gigantic lacuna referrible either to some scribe's carelessness in having turned over two leaves of his copy, or to the loss of a leaf. The text therefore from **potest* to *vocalis est**, inclusive, p. 360, receives no light from these MSS. MASS. says that

the copy resumes again with, *sed quoniam*; but these and four following words are included in the lost passage.

⁴ It may be remarked, in passing, that the Syriac version takes the literal view of S. Paul's meaning, *ܐܢܝ ܕܡܝܬܐ ܕܡܝܬܐ*.

ܚܝܐ ܡܬܬܐ ܕܡܝܬܐ ܕܡܝܬܐ
If, as one of the sons of men, I have been cast forth to the wild beasts at Ephesus.

⁵ AR. *est fides nostra*, and omits *Dei*.

⁶ The Syriac like the translator ignores the clause in the Greek, *ἐπεὶ ἀπα νεκροὶ οὐκ ἐτύπονται*.

⁷ *quoniam, ὅτι* having grown out of *ἐτι*.

⁸ See xiii. 3; xiv. 4.

⁹ AR. *illum*.

LIB. V.
xiii. 5.
GR. V. xiii.
MASS. V.
xiii. 5.

Jesu manifestetur in carne mortali nostra, et reliqua omnia, in quibus Apostolus manifeste et clare resurrectionem et incorruptionem carnis prædicat? Cogentur itaque hæc tanta male interpretari, qui unum nolunt bene intelligere.

CAP. XIV.

Nisi caro salvanda esset, carnem ejusdem substantiæ cum nostra Verbum non adsumsisset: quapropter nec per ipsum essemus reconciliati.

1. QUONIAM autem non adversus ipsam substantiam carnis et sanguinis dixit Apostolus, non possidere ¹eam regnum Dei, ubique idem Apostolus in Domino Jesu Christo usus est carnis et sanguinis nomine; ²aliquid quidem, uti ³hominem ejus statueret, etenim ipse semetipsum Filium dicebat Hominis: ²aliquid autem, uti salutem carnis nostræ confirmaret. Si enim non ⁴haberet caro salvari, nequaquam Verbum Dei caro factum esset. Et si non ⁴haberet sanguis justorum inquiri, nequaquam sanguinem habuisset Dominus. Sed quoniam ab initio vocalis est ⁴sanguis, Deus ad Cain dixit, cum occidisset fratrem suum: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me.* Et quoniam haberet exquiri sanguis ipsorum, dixit ad eos qui ⁵circa Noe erant: *Etenim ⁶vestrum sanguinem animarum vestrarum exquiram illum de manu omnium bestiarum.* ⁷Et iterum: *Qui effundet sanguinem hominis, ⁸pro sanguine ejus effundetur.* Similiter autem et Dominus his qui habebant ejus sanguinem effundere, dicebat: *Exquiretur omnis sanguis justus, qui effunditur*
- Gen. iv. 10.
Gen. ix. 5, 6.
Luc. xi. 50,
et Matt. xxiii.
35 seq.

¹ *eam*, discarded by MASS. and STRICKEN, is restored on the authority of the ARUND., MERC. II. and OTHOB. MSS.

² *aliquid quidem . . . aliquid autem*, partitive, τὸ μὲν τι . . . τὸ δὲ τι.

³ *hominem*, often used absolutely of the human nature of Christ. Thus the verse in the TE DEUM, *cum ad liberandum suscepisti hominem* should have been rendered, *When to deliver thou tookest upon Thee Man.* Even patristical Latin rejects the solecism, *cum suscepisti ad liberandum.*

⁴ See p. 354, 6, and 359, 3.

⁵ AR. in arca Noe.

⁶ *vestrum*, CL., AR., VOSS., LXX.,

Hebr.

⁷ *et* omitted in the AR., and perhaps πᾶν simply stood in the Greek.

⁸ The ARUND. inserts *sanguis*, but it is not admitted for the critical reasons assigned by GRABE in the following note. *Ita quoque hic locus allegatus legitur Lib. II. Const. Ap. cap. II. 42, ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται. Atque sic etiam nostræ editt. LXX. Interpretum habent, excepta Compl., quæ ita sonat: ἀντὶ τοῦ αἵματος ἀνθρώπου τὸ αὐτοῦ ἐκχυθήσεται. Plura de varia hujus loci lectione congressit COTELERIUS in not. The CLEBM. and VOSS. copies have omitted the word.*

super terram, a sanguine Abel justi, usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiz, quem occidistis inter templum et altare: etiam dico vobis, venient omnia ista super ¹*generationem istam; recapitulationem effusionis sanguinis ab initio omnium justorum et prophetarum in semetipsum futuram indicans, et exquisitionem sanguinis*

g. 421. *ipsorum per semetipsum. Non autem exquireretur* ²*hoc, nisi et salvari haberet: nec in semetipsum recapitulatus esset hæc Dominus, nisi et ipse caro et sanguis* ³*secundum principalem plasmationem factus fuisset, salvans in semetipso in fine illud quod perierat in principio in Adam.*

2. Si autem ob alteram quandam dispositionem Dominus incarnatus est, et ex altera substantia carnem attulit, non ergo in semetipsum recapitulatus est ³*hominem*: adhuc etiam nec caro quidem dici potest. Caro enim vere primæ plasmationis e limo ⁴*facta est successio. Si autem* ⁵*ex alia substantia habere eum oportuit materiam, ab initio ex altera substantia Pater operatus fuisset fieri conspersionem ejus. Nunc autem quod fuit qui perierat homo, hoc salutare factum est Verbum, per semetipsum eam quæ esset ad eum communionem, et exquisitionem salutis ejus efficiens. Quod autem* ⁷*perierat, sanguinem et carnem habebat. Limum enim de terra accipiens Dominus, plasmavit hominem, et propter hunc omnis dispositio adventus Domini. Habuit ergo et ipse carnem et sanguinem, non alteram quandam, sed illam*

LIE. V.
xiv. l.
GR. V. xiv.
MASS. V.
xiv. l.

¹ *etiam dico vobis...generationem*, CL. *et quam diu ex vobis...rationem*. The latter words being a fair sample of the ignorance, with which the responsible work of transcribing could sometimes be performed. The same MS. inserts *et* after *Barachiz*.

² *hoc, τὸ αἷμα sc.* AB. *et nec*.

³ *κατὰ τὴν ἀρχέγονον πλάσιν*. Cf. p. 47. CL., VOSS. *æ hominem*. AB. omits *sc.*

⁴ *facta est*, as in the CLERM., VOSS., VET., MERC. II., but the AB. omits *est*. GRABE and preceding edd. *factæ*, the diphthong very evidently representing *facta* *ē*.

⁵ *δι' ἄλλης τινος, per alteram q.*

⁶ The text as printed by GRABE and MASSUET may do, though it is not without its documentary difficulties. The

CLERM. varies by inserting *eo* before *conspercionem*, and *meum* after it in lieu of *ejus*. The first may have been *ὅε*, i.e. *omnem*, the second is a manifest incorporation of *ejus* with the final letter preceding. Both this and the VOSS. MS. agree in reading *Pater*. For this word the AB. reads *parte*, and *substantia*, and introduces *et* before *initio*, which also may possibly be a genuine reading. There is not sufficient authority therefore for disturbing the present text, and the following is offered for the Greek; *καὶ ἀρχήθεν* (AB.) *ἐξ ἐτέρας οὐσίας ὁ πατήρ ἐνέργησεν ἃν ποιῆσθαι πᾶν* (CL.) *τὸ φάσμα αὐτῆς (τῆς σαρκός, sc.)*.

⁷ *perierat* AB., but CL., VOSS., VET. *peribat*. *ἀπώλετο*, would satisfy either reading, only *perierat* occurs above and below.

LIB. V.
xiv. 2.
GR. V. xlv.
MASS. V.
xiv. 2.

Col. I. 21
seq.

principalem Patris plasmationem in se recapitulans, exquirens id quod perierat. Et propter hoc Apostolus in ¹ea epistola quæ est ad Colossenses, ait: *Et vos cum essetis aliquando alienati, et inimici* ²*cogitationi ejus in operibus malis, nunc autem* ³*reconciliati in corpore carnis ejus, per mortem* ⁴*ejus, exhibere vos sanctos et castos et sine crimine in conspectu ejus. In corpore, ait,* ⁵*reconciliati carnis ejus, hoc est, quoniam justa caro reconciliavit eam carnem, quæ in peccato detinebatur, et in amicitiam adduxit Deo.*

3. Si quis igitur secundum hoc alteram dicit Domini carnem ⁶a nostra carne, quoniam ⁷illa quidem non peccavit, neque inventus est dolus in anima ejus, nos autem peccatores, recte dicit. Si autem alteram substantiam carnis ⁸Domino affingit, jam non constabit illi reconciliationis sermo. Reconciliatur enim illud quod ⁹fuit aliquando in inimicitia. Si autem ex altera substantia carnem attulit Dominus, jam non illud reconciliatum est Deo, quod per transgressionem factum fuerat inimicum. Nunc autem per eam quæ est ad se communicationem, reconciliavit Dominus hominem Deo Patri, reconcilians nos sibi per corpus carnis suæ, et sanguine suo redimens nos, quemadmodum Apostolus Ephesiis ait: *In quo habuimus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum.* Et rursus eisdem: *Vos, inquit, qui aliquando eratis longe, facti estis juxta, in sanguine Christi.* Et iterum: *Inimicitias in carne sua, legem præceptorum decretis evacuans.* Et in omni autem epistola manifeste testificatur Apostolus, quoniam per carnem Domini nostri et sanguinem ejus nos salvati sumus. M. 311.

4. Si igitur caro et sanguis sunt, quæ faciunt nobis vitam, non propriè de carne dictum est et sanguine, non posse ea possidere regnum Dei; sed de prædictis carnalibus actibus, qui ad peccatum ¹⁰transvertentes hominem, ¹⁰privant eum vita. Et prop-

¹ ea, AB. *quæ est*, AB. and Voss. The passage reads naturally in the Greek, *ἐν τῇ εἰς τ. K.*; perhaps rendered, *in Epistola ad Col.*

² AB. *cogitationis*. MASS. notes *τῆς διαβολας* in the S. GERM. copy.

³ *reconciliati*. G. T. ἀποκατήλλαξεν. So also the Syr.

⁴ *ejus* as in the Syr. *ܫܠܝܚܢܐ* Gr. simply, *θανάτου*.

⁵ *hoc, e. q.* AB., but CL., VET., VOSS. omit *est*.

⁶ a omitted in the CLERM.

⁷ Ut evacuatam non possumus dicere carnem Christi, ita nec peccatricem, nec evacuatam, in qua dolus non fuit. Defendimus autem non, carnem peccati evacuatam esse in Christo, sed peccatum carnis; non substantiam, sed culpam. TERT. de Carne Chr. 16.

⁸ *τῶ Κυρίῳ προσποιεῖ*, i. e. images as pertaining to the Lord, cf. *affingerent*, p. 365.

⁹ CL. *adfuit*, cf. the preceding letter.

¹⁰ *transvertentes, μεταστρέφοντες, pervertentes*. AB. *privantes*.

Col. I. 7.

Col. II. 13.

Col. II. 15.

terea in ¹epistola ad Romanos ait: *Non ergo regnet peccatum in corpore mortali vestro ad obediendum* ²*ei: neque exhibeatis membra vestra arma injustitiæ peccato: sed exhibete vosmetipsos Deo, velut a mortuis viventes, et membra vestra arma justitiæ Deo.* Quibus igitur membris serviebamus peccato, et fructificabamus morti, iisdem ipsis membris servire nos vult justitiæ, ut fructificemus vitæ. Memor igitur, dilectissime, quoniam carne Domini nostri

LIB. V.
xiv. 4.
GR. V. xiv.
MASS. V.
xiv. 4.

Rom. vi. 12
seq.
Ib. 21, 22, et
vii. 5.

G. 422.

Col. II. 19.

redemptus es, et sanguine ejus ³redhibitus, et *tenens caput, ex quo universum corpus Ecclesiæ* ⁴*compaginatum augescit*, hoc est, carnalem adventum Filii Dei, et Deum confitens, et ⁵hominem ejus firmiter excipiens, utens etiam his ostensionibus quæ sunt ex Scripturis, facile evertis, quemadmodum demonstravimus, omnes eas quæ postea affectæ sunt hæreticorum sententias.

CAP. XV.

Testimoniis Esaiæ et Ezechielis probat resurrectionem, eundemque Deum nos resuscitaturum esse qui creavit.

1. QUONIAM autem is qui ab initio condidit hominem, post resolutionem ejus in terram promisit ei secundam generationem, Esaias quidem sic ait: *Resurgent mortui, et surgent qui in monumentis* ⁶*sunt, et lætabuntur qui sunt in terra. Ros enim qui a te est, sanitas est eis.* Et iterum: *Ego vos advocabo, et in Hierusalem advocabimini, et videbitis, et gratulabitur cor vestrum, et ossa vestra quasi herba orientur, et cognoscetur manus Domini his qui colunt eum.* Et Ezechiel autem sic: ⁷*Et facta est super me*

Esaï. xxv. 19.

Esaï. lxvi. 13
seq.

Ezech.
xxxvii. 1
seq.

¹ AR. inserts *ea*, cf. 362, 1; 357, 7.

² In concupiscentiis ejus omisit forte *Int. vel Scriba*, quia ista aberant ab Italica versione, prout ex Tertulliano de Resurrectione, cap. 47, colligitur. GRAB. For ei AR. has *et*, suggesting the Syriac original ܐܝܢܐ ܥܠܝܐ.

³ *redhibitus*, ἀποκαταστάς, for cf. the title of I. XIV. with the Greek at p. 184, 1, of vol. 1. FEUARD. says, *Est autem Jureconsultis*, redhibere, facere ut rursus habeat venditor, quod ante habuerat. Inde Festus: Redhiberi id dicitur, quod redditum est. Homo porro morti, demoni, inferisque seipsum vendiderat: at Christus sua passione et morte illum vitæ, Deo, cælisque restituit.

⁴ *compaginatum*, a closer translation of the Syr. ܕܡܝܬܐ than of the Gr. ἐπιχορηγῶν.

⁵ The CLERM. here inserts *in*; but it agrees with the VOSS. and VET. in reading *ejus*, for which AR. and earlier edd. have *eum*. The original seems to have had *καὶ τὸν αὐτοῦ ἀνθρώπου βεβαλὸς ἐκδεχόμενος*, having reference to Christ's Second Advent in the Flesh to judge the world.

⁶ *sunt*, AR. omitted CL., VOSS.

⁷ *Ex hac Ezechielis visione resurrectionem mortuorum confirmant quoque cum Ireneo, Clemens Romanus lib. v. Constit. cap. 8. Tertullianus lib. v. de Resurrectione Carnis. FEUARD. Imo omnes fere Patres, qui hoc dictum allegarunt,*

LIB. V.
xv. l.
GR. V. xv.
MASS. V.
xv. l.

manus Domini, et ¹eduxit me in spiritu Dominus, et posuit me in medio campi, et hic erat plenus ²ossibus, et circumduxit me super ea in circuitum in gyro, et ecce multa super faciem campi arida valde. Et dixit ad me: Fili hominis, si vivunt ossa hæc? Et dixi: ³Domine tu scis, ⁴qui fecisti hæc. Et dixit ad me: Prophetare super ossa hæc, et dices eis: Ossa arida, audite sermonem Domini. Hæc dicit Dominus ossibus his: Ecce, ego superduco super vos spiritum vitæ, et dabo super vos nervos, et reduco super vos carnem, et extendam super vos cutem, et dabo spiritum meum in vos, et vivetis, et cognoscetis quia ego sum Dominus. Et prophetavi, sicut præcepit mihi ⁵Dominus. Et factum est cum prophetarem, et ecce terræ motus, et adducebantur ossa unumquodque ad compaginem suam: et vidi, et ecce super ea nervi et carnes nascebantur, et ascendebant super ea cutes desuper, et spiritus non erat in eis. Et dixit ad me: Ad spiritum ⁶propheta, fili hominis, et dic spiritui: Hæc dicit Dominus: A quatuor spiritibus veni, et insuffla in mortuos istos, et vivant. Et prophetavi, quemadmodum præcepit mihi Dominus, et intravit in eos spiritus, et vixerunt, et steterunt supra pedes suos collectio multa valde. Et rursus ipse ait: Hæc dicit Dominus: Ecce, ego aperiam monumenta vestra, et educam vos de monumentis vestris, et inducam vos in terram Israel, et cognoscetis, quia ego sum Dominus, cum aperiam ego sepulchra vestra, ut reducam de sepulchris populum meum, et dabo spiritum meum in vos, et ⁷vivetis, et ponam vos in terram vestram, et cognoscetis quia ego Dominus. Locutus sum, et faciam, dicit Dominus. Demiurgo itaque et hic vivificante corpora nostra mortua, quemadmodum videre adest, et resurrectionem eis repromittente et de sepulchris et monumentis suscitationem, et incorruptelam donante. ⁸Secundum enim lignum vitæ, ait, dies ipsorum erunt; hic solus Deus osten-

Eszech.
xxxvii. 12
seq.

Esai. lxx. 22.

mortuorum resurrectionem inde probatum iverunt. GRABE.

¹ AB. *duxit.*

² LXX. *ἀνθρωπίνων*, as GR. has observed; the word is also omitted by TERT. *de Res. C.* 29, and it has no equivalent in the Hebrew, though the Chaldee Paraphrase has it, מְלִיטָא נְרִימָא. AB. omits *in circuitum*.

³ LXX. *Κόριε Κόριε, σὺ ἐπίστη ταῦτα*. TERT. *Adonai, Domine, tu scis*, as in the Hebrew יְהוָה אֲדֹנָי. GRABE therefore infers that the word *Domine*

was twice written.

⁴ *qui fecisti hæc*, imported into the passage by the author or his translator.

⁵ *Dominus* added similarly.

⁶ TERTULLIAN, *de Res. Carn.* 28, also uses the active form; *propheta ad spiritum, propheta*, which expresses the Hebrew, Chaldaic, and LXX. texts.

⁷ *vivetis*, CLEBM. *videbitis*.

⁸ So the LXX. *κατὰ γὰρ τὰς ἡμέρας τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς*; which has its counterpart in the Chaldee paraphrase, כִּי יוֹם חַיִּים אֵלָיו though not in the Hebrew.

ditur, qui hæc facit, et ipse bonus Pater, benigne vitam donans his qui ex se non ¹habeant vitam.

LIB. V.
XV. 1.
GR. V. XV.
MASS. V.
XV. 1.

2. Et propter hoc manifestissime Dominus ostendit se et Patrem quidem suis discipulis, ne scilicet quærerent alterum Deum, præter eum qui plasmaverit hominem, et afflatum vitæ donaverit ei; neque in tantam insaniam procederent, uti super Demiurgum alterum affingerent patrem. Et ideo reliquos quidem omnes, quibuscunque propter transgressionem ²eorum eveniebant languores, curabat sermone: quibus et dicebat: *Ecco sanus factus es, jam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat*; manifestans quoniam propter inobedientiæ peccatum subsecuti sunt languores hominibus. Ei autem qui cæcus fuerat a nativitate, jam non per sermonem, sed per operationem præstitit visum; non vane, neque prout evenit hoc faciens, sed ut ostenderet manum Dei, eam quæ ab initio plasmavit hominem. Et propterea interrogantibus eum discipulis, qua ex causa cæcus natus esset, utrumne sua an parentum culpa? ait: *Nec hic peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in ipso*. Opera autem Dei plasmatio est hominis. Hanc enim ³per operationem fecit, quemadmodum Scriptura ait: *Et sumsit Dominus limum de terra, et plasmavit hominem*.
 M. 312. Quapropter et Dominus expuit in terram, et fecit lutum, et superlinivit illud oculis ostendens antiquam plasmationem quemadmodum facta est, et manum Dei manifestans his qui intelligere possint, per quam e limo plasmatus est homo. Quod enim ³in ventre plasmare prætermisit artifex Verbum, hoc in manifesto adimplevit; uti manifestarentur opera Dei in ipso, nec jam alteram requireremus manum, ⁴per quam plasmatus est homo, neque alterum patrem: scientes quoniam quæ plasmavit nos initio, et plasmat in ventre manus Dei, hæc in novissimis temporibus perditos exquisivit nos, suam ⁵lucrifiens et super humeros assumens ovem perditam, et cum gratulatione in cohortem restituens vitæ.

Joh. v. 14.

Joh. ix. 3.

Gen. ii. 7.

Jer. I. 5.

Gal. I. 15 seq.

3. Quoniam autem in ventre plasmat nos Verbum Dei, ait Hieremiæ: *Priusquam plasmarem te in utero novi te, et priusquam exires de vulva sanctificavi te, et prophetam in gentibus posui te*. ⁶Sed et Paulus similiter ait: *Quando autem complacuit*

¹ habeant, CL., AR., VOSS., MERO. II., but GRABE habebant.

² quidem inserted AR.

³ AR. omits per, and for in ventre plasmare, ib. invenit replasmare.

⁴ per quam omitted in the CLERM.

⁵ lucrifiens, cohortem. κερθίσας, ῥάξιν.

⁶ CL., AR., VOSS., VET., but GRABE progredieris. sed omitted in the CL.

LIB. V.
xv. 3.
GR. V. xv.
MASS. V.
xv. 3.

ei, qui me segregavit ex utero matris meae, uti evangelisarem eum in gentibus. Cum ergo in ventre a Verbo plasmemur, idipsum Verbum ei, qui a nativitate cæcus fuerat, formavit visionem, eum qui in abscondito plasmator noster est in manifesto ostendens, quoniam ipsum Verbum manifestum hominibus factum fuerat: et antiquam plasmationem Adæ ¹disserens, et quomodo factus est, et per quam plasmatus est manum, ex parte totum ostendens. Qui enim visionem formavit Dominus, hic est qui universum hominem ²formavit, voluntati Patris deserviens. Et quoniam in illa plasmatione, quæ secundum ³Adam fuit, in transgressionem factus homo, indigebat lavacro regenerationis, postquam linivit lutum super oculos ejus, dixit ei: *Vade in Siloam, et lavare*; simul et plasmationem, et eam quæ est per lavacrum regenerationem restituens ei. Et propter hoc lotus venit videns, ut et suum cognosceret plasmatorem, et disceret homo eum qui donavit ei vitam.

Tit. III. 5.
Joh. ix. 7.

4. Excidunt itaque et hi qui a Valentino sunt, dicentes, non ex hac terra plasmatum esse hominem, sed ³a fluida materia et effusa. Ex qua enim terra ⁴Dominus ei formavit oculos, ex hac manifestum est quoniam et ab initio plasmatus est homo. Non enim consequens erat, aliunde ⁵quidem oculos, aliunde autem reliquum corpus plasmatum esse: quemadmodum nec consequens est, alterum ⁶quidem corpus, alterum vero plasmasse oculos. Sed idem ipse qui ab initio plasmavit Adam, cum quo et loquebatur Pater: *Faciamus hominem secundum imaginem et ⁷similitudinem nostram*; in novissimis temporibus semetipsum manifestans hominibus, ei qui ab Adam cæcus erat, formavit visionem. Et propter hoc Scriptura significans quod futurum erat, ait, abscondito Adam ⁸o. 424. propter inobedientiam, Dominum venisse vespere ad eum, et evocasse eum, et dixisse⁸: *Ubi es?* Hoc est, quoniam in novissimis temporibus idipsum venit Verbum Dei advocare hominem, recom-

Gen. I. 25.

Gen. iii. 9.

¹ *disserens*, perhaps ἐμμενέων, as in THUC.; that word meaning to *speak out*. HESYCH. also renders it by φράζω.

² CL., AR., VOSS., al. *plasmavit*. CL., VOSS., VET. *Adam*. AR. *secundum hominem est*.

³ *a fluida materia et effusa*. οὐκ ἀπὸ ταύτης δὲ τῆς ξηρᾶς γῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀοράτου οὐσίας, ἀπὸ τοῦ κεχυμένου καὶ ρευστοῦ τῆς ὕλης λαβόντα. I. p. 49, cf.

Did. Or. and TERTULL. in the note.

⁴ *Dominus*, CLERM., AR., VOSS. al. *Deus*.

⁵ *quidem* omitted CLERM.

⁶ For *quidem* CL. and AR. both have *vero*.

⁷ *secundum* is repeated in the CLERM. as in LXX.

⁸ *ei* is here cancelled, not being found in the CLERM. or ARUND. MSS.

memorans ¹eum opera sua, in quibus degens absconditus fuerat Domino. Quemadmodum ²enim tunc ad Adam vespere locutus est exquirens illum Deus; ³sic in novissimis temporibus per eandem vocem visitavit exquirens genus ejus.

LJB. V.
xv. 4.
GR. V. xvi.
MASS. V.
xv. 4.

CAP. XVI.

Cum in terram corpora nostra revertantur, sequitur ea inde substantiam habere: item Verbi adventu clarius in nobis imago Dei apparuit.

1. Et quoniam ex hac quæ secundum nos est terra, plasmatio fuit Adæ, Scriptura dicit dixisse Deum ³ei: *In sudore vultus tui manducabis panem tuum, quoadusque convertaris in terram, ex qua sumtus es.* Si igitur in aliquam alteram terram revertuntur post mortem corpora nostra, consequens est ea inde et substantiam habere. Si vero in hanc ipsam, manifestum est, quoniam et ex hac ³plasma eis factum est; quomodo et Dominus fecit manifestum, ex ³hac eadem oculos ei formans. Et manu itaque vere ⁴liquido ostensa Dei, per quam plasmatus est quidem Adam, plasmati autem sumus et nos; et cum sit unus et idem Pater, cujus vox ab initio usque ad finem adest plasmati suo; et substantia plasmatis nostri per Evangelium ⁵ostensa est manifeste: jam non oportet quærere alium Patrem præter hunc; neque aliam substantiam plasmationis nostræ, præter prædictam et ostensam a Domino; neque alteram manum Dei præter hanc, quæ ab initio usque ⁶ad finem format nos, et coaptat in vitam, et adest plasmati suo, et perficit illud secundum imaginem et similitudinem Dei. Tunc autem hoc Verbum ostensum est, quando homo Verbum Dei factum est, semetipsum homini, et hominem sibimetipsi assimilans, Gen. III. 19.

M. 313. ut per eam quæ est ad Filium similitudinem, pretiosus homo fiat

¹ eum, CLERM., VOSS., in eo, ARUND. ἀναμνήσκων αὐτὸν τὰ ἔργα.

² enim t. a. A. omitted in the AB. sic in, MSS., GB. inserts et.

³ AB. et. CL. plasma, AB. plasmatio, which also drops hac.

⁴ liquido, σαφῶς, vere being a marginal gloss that has caused some con-

fusion. The reading followed is that of the CLERM., VOSS., GRABE, MASSCET, STIEREN, while the AB. has *reliqua vere*; MERC. II. *reliqua vel*; FEU. *reliqua vere aliquando*.

⁵ AB. ostendens.

⁶ AB. in finem conformat nos, et coaptat vitam.

LIB. V.
xvi. 1.
GR. V. xvi.
MASS. V.
xvi. 2.

E Parall.
J. Damasc.
Hall. v. Iren.
p. 480.

Ἐν τοῖς πρόσθεν χρόνοις ἐλέγετο μὲν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονέναι τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἐδείκνυτο δέ· ἔτι γὰρ ἀόρατος ἦν ὁ Λόγος, οὗ κατ' εἰκόνα ὁ ἄνθρωπος ἐγεγόνει· διὰ τοῦτο δὴ καὶ τὴν ὁμοίωσιν ῥαδίως ἀπέβαλεν. Ὅποτε δὲ σὰρξ ἐγένετο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, τὰ ἀμφότερα ἐπεκύρωσε· καὶ γὰρ καὶ τὴν εἰκόνα ἔδειξεν ἀληθῶς, αὐτὸς τοῦτο γενόμενος ὅπερ ἦν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ· καὶ τὴν ὁμοίωσιν ¹βεβαίως κατέστησε, συνηξομοιώσας τὸν ἄνθρωπον τῷ ἀοράτῳ πατρὶ...

Patri. In præteritis ²enim temporibus, dicebatur quidem secundum imaginem Dei factum esse hominem, non autem ostendebatur. Adhuc enim invisibile erat Verbum, cujus secundum imaginem homo ³factus fuerat. Propter hoc autem ⁴et similitudinem facile amisit. Quando autem caro Verbum Dei factum est, utraque confirmavit: et imaginem enim ostendit veram, ipse hoc ⁴fiens, quod erat imago ejus; et similitudinem firmans restituit, consimilem faciens hominem invisibili Patri per visibile Verbum.

Phil. II. 8.

2. Et non solum autem per ea quæ prædicta sunt, et Patrem et semetipsum manifestavit Dominus, sed etiam per ipsam passionem. Dissolvens enim eam quæ ab initio in ligno facta fuerat hominis inobedientiam, *obediens factus est usque ad mortem, mortem autem crucis*, ⁵eam quæ in ligno facta fuerat inobedientiam, per eam quæ in ligno fuerat obedientiam sanans. Non autem per ⁶eandem venisset exsolvere eam, quæ fuerat erga plasmatores nostrum inobedientiam, si alterum annuntiabat Patrem. Quoniam autem per hæc, per quæ non ⁷obedivimus Deo, et non credidimus ejus verbo, per hæc eadem obedientiam introduxit, et eam quæ esset erga

J. Damasc.
Ibid.

Ἐν μὲν γὰρ τῷ πρώτῳ Ἀδὰμ προσεκόψαμεν, μὴ ποιήσαντες αὐτοῦ τὴν ἐντολήν· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ Ἀδὰμ ἀποκατηλλά-

Verbum ejus assensionem, per quæ manifeste ipsum ostendit Deum: quem in primo quidem Adam offendimus, non facientes

¹ Int. βεβαιῶν.

² *enim*, omitted in the ARUND., seems natural, and γὰρ perhaps has been cancelled purposely in the Greek fragment.

³ *factus*, CLERM., VOSS., but omitted ARUND.

⁴ *fiens*, altered in the CLERM. to *faciens*.

⁵ GRABE quotes the words of S.

BERNARD: Contra inobedientiam Adæ datur tibi obedientia Christi. Ad lignum vetitum vetus Adam tetendit manus noxias: in ligno salutifero innoxias manus Christus extendit. *Serm. in 1 Epiph.*

⁶ κατὰ τὴν αὐτὴν, sc. εἰκόνα.

⁷ CLERM., VOSS. *audivimus Deum*: the ARUND. scribe apparently corrects himself, for *o* is written upon *a*.

γημεν, ὑπὴκοοι μέχρι θανάτου γενόμενοι· οὐδὲ γὰρ ἄλλω τινὶ
 ἤμεν ὀφειλέται, ἀλλ' ἡ ἐκείνω, οὗ καὶ τὴν ἐντολὴν παρέβημεν
 ἀπ' ἀρχῆς. . . .

LIB. V.
 xvi. 2.
 GR. V. xvi.
 MASS. V.
 xvi. 3.

ejus præceptum ; in secundo autem Adam reconciliati sumus, obedi-
 entes usque ad mortem facti. Neque enim alteri cuidam eramus
 debitores, sed illi, cujus ¹et præceptum transgressi fuera-
 mus ab initio.

Κεφ. ιζ'.

*Deus et Dominus Pater et Creator universorum unicus
 et solus est, qui nos in Christo dilexit, præcepta dedit,
 et remisit nobis peccata : cujus Filium et Verbum
 sese Christus probavit, cum peccata condonaret.*

Ι. "ΕΣΤΙ δὲ οὗτος ὁ δημιουργὸς, ὁ κατὰ μὲν τὴν ἀγάπην
 πατὴρ, κατὰ δὲ τὴν δύναμιν κύριος, κατὰ δὲ τὴν σοφίαν
 ποιητὴς καὶ πλάστης ἡμῶν.

J. Damasc.
 Ibid.

CAP. XVII.

1. Est autem hic Demiurgus, qui secundum dilectionem quidem,
 Pater est ; secundum autem virtutem, Dominus ; secundum autem
 sapientiam, factor et plasmator noster : cujus et præceptum trans-
 gredientes, inimici facti sumus ejus. Et propter hoc in novissimis
 temporibus, in amicitiam restituit nos Dominus per suam incarna-
 tionem, *mediator Dei et hominum* factus ; propitiatus quidem pro
 nobis Patrem, in quem peccaveramus, et nostram inobedientiam
 per suam obedientiam consolatus ; nobis autem donans eam quæ
 est ad factorem nostrum conversationem et subjectionem. Qua-
 propter ²et in oratione dicere nos docuit : *Et remitte nobis debita*
nostra ; utique quoniam hic est Pater noster, cujus eramus debi-
 tores, transgressi ejus præceptum. ³Quis est autem hic ? Utrumne
 incognitus aliquis, et nulli ⁴unquam præceptum dans Pater ? An
 vero qui a Scripturis prædicatur Deus, cui et debitores eramus,
 transgressi ejus præceptum ? Datum est autem præceptum homini
 per Verbum : *Audivit enim Adam, ait, vocem Domini Dei.* Bene

1 Tim. ii. 5.

Matt. vi. 12.

Gen. iii. 8 et
 10.

¹ GRABE omits *et*, ib. *a principio*.

² AR. omits *et*.

³ The order of the MSS., which also

have *qui*. The CLERM. omits *utrumne*
incognitus.

⁴ *unquam*, CL., VOSS., *nunquam*, AR.

LIB. V.
xvii. 1.
GR. V. xvii.
MASS. V.
xvii. 1.

Matt. ix. 9, et
Luc. v. 20.

Luc. i. 78.

Matt. ix. 8.

Matt. ix. 6.

igitur Verbum ejus ad hominem dicit: *Remittuntur tibi peccata*; idem ille, in quem peccaveramus ¹in initio, remissionem peccatorum in fine donans. Aut ²si alterius quidem transgressi sumus praeceptum, alius ²autem erat qui dixit, *Remittuntur tibi peccata tua*, neque bonus, neque verax, neque justus est hujusmodi. Quomodo enim bonus, qui non ex suis donat? Aut quomodo justus, qui aliena rapit? Quomodo autem vere remissa sunt peccata, nisi ille ipse in quem peccavimus donavit remissionem, *per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos per Filium suum*?

2. Quapropter et curato paralytico: *Videntes*, inquit, *populi clarificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus*. Quem igitur Deum clarificaverunt circumstantes populi? Numquidnam ab hæreticis inventum, incognitum Patrem? Et quomodo eum qui ⁴in totum non cognoscebatur ab eis glorificabant? Manifestum est ergo, quoniam eum, qui a lege et prophetis prædicatus M. 314. est Deus, glorificabant Israelitæ, qui et est Pater Domini nostri: et propter hoc docebat homines ⁵in sensu per ea signa quæ faciebat, dare gloriam Deo. Si autem ab altero quidem Patre ipse venisset, alterum autem Patrem glorificabant homines videntes G. 436. ejus virtutes, ingratos eos in eum Patrem qui miserat curationem efficiebat. ⁶Sed quoniam ab eo, qui est Deus, unigenitus Filius venerat ad salutem hominum, et incredulos per eas quas faciebat virtutes provocabat dare gloriam Patri: et non recipientibus adventum Filii ejus, et propter hoc non credentibus quæ ab eo ⁷ fiebat remissioni, Phariseis dicebat: *Ut sciatis quoniam potestatem habet Filius Hominis remittere peccata*; et hoc cum dixisset, jussit paralyticum hominem tollere grabbatum super quem jacebat, et ire in domum suam: ⁸per hoc quod efficit, confundens incredulos, et significans quoniam ipse est vox Dei, per quam accepit homo praecepta, quæ supergressus est, et factus est peccator: ex peccatis enim paralysis subsecuta est.

¹ CLERM., VOSS., but AR. is more probably right with *initium*, ἀρχή.

² *si, autem*: the first is omitted in the CLERM. and AR., and for the second earlier edd. had *aut*, AR. *dicūt*.

³ *nostri* omitted in the AR. ib. *Dei*!

⁴ *in totum*, the reading required by the context; it is found in the AR., and, as MASS. says, *in reliquis*, excepting CL. *initio tunc*, VOSS. *initio tñ*, and VET.

initio tamen.

⁵ *et* omitted in the AR., *in sensu, ἀσθησεί*, by the evidence of their senses.

⁶ The readings of the CLERM., VET., VOSS., GR., MASS., ST. ἀπὸ τοῦ ἑωυτοῦ (f. l. ἑωυτοῦ) Θεοῦ. The AR. has, *Sed quoniam ab eo, a quo Deus unigenitus venerat*.

⁷ *fiebat remissioni*. AR. *fiat remissionem*.

⁸ AR., MERC. II. *propter*.

3. Peccata igitur remittens, hominem quidem curavit, semet-
ipsum autem manifeste ostendit quis esset. Si enim nemo potest
remittere peccata, nisi solus Deus; remittebat autem hæc Domi-
nus, et curabat homines; ¹manifeste quoniam ipse erat Verbum
Dei Filius hominis factus, a Patre potestatem ²remissionis pecca-
torum accipiens, quoniam homo, et quoniam Deus, ut quomodo
homo compassus est nobis, tanquam Deus misereatur nostri et
remittat nobis debita nostra, quæ factori nostro debemus Deo.
Et propter hoc David prædixit: *Beati quorum remissæ sunt ini-*
quitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus homo, cui non ³*im-*
putavit Dominus peccatum; eam quæ per adventum ejus est, re-
missionem præmonstrans, per quam *delevit chirographum* debiti
nostri, *et affixit illud cruci*: uti quemadmodum per lignum facti
sumus debitores Deo, per lignum accipiamus nostri debiti remis-
sionem.

LIB. V.
xvii. 3.
GR. V. xvii.
MASS. V.
xvii. 3.

Ps. xxxii. 1, 2.

Col. ii. 14.

4. Hoc et per alios quidem multos, jam autem et per Heli-
seum prophetam significanter ostensum est. Cum enim ⁴hi qui
cum illo erant ⁴prophetæ conciderent ligna ad fabricationem taber-
naculi, et ferrum excussum de securi cecidisset in Jordanem, et
non inveniretur ab ipsis, veniens Heliseus ad ipsum locum, cum
didicisset quid esset factum, lignum in aquam misit: hoc autem
cum fecisset, supernavit ferrum securis, et de superficie aquæ

2 Reg. vi. 6.

Δι' ἔργου ἔδειξεν ὁ προφήτης, ὅτι τὸν στερεὸν λόγον τοῦ
Θεοῦ, ὃν . . . ἀμελῶς ἀποβαλόντες οὐχ' ὑρίσκομεν, ἀποληψό-
μεθα πάλιν διὰ τῆς τοῦ ξύλου οἰκονομίας. Ὅτι δὲ ἀξίνη ἔοικεν
ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής φησι περὶ αὐτοῦ.

Ex Catena in
Reg. Bibl. R.
2433. Colallm.
211.

sumserunt illud qui ante amiserant: per operationem ostendente
propheta, quod firmum verbum Dei, quod per lignum negligenter
amiseramus, nec inveniebamus, recepturi essemus iterum per ligni
dispositionem. Quoniam autem securi ⁵similis est verbum Dei,
Johannes Baptista ait de eo: *Jam autem securis ad radicem* Matt. iii. 10.

¹ manifeste, AR., MERC. II. mani-
festum, Voss., to which CLEEM. adds
est. But with quoniam following, the
Greek compound δηλονότι is indicated,
and any accidental mark over the e
final would give rise to the other read-
ings.

² remissionis peccatorum missing in
the AR.

³ AR. imputat.

⁴ hi omitted in AR. ib. propheta.

⁵ similis. The usual false concord
misled the AR. transcriber, who wrote
securis similis est Verbo.

LIB. V.
xvii. 4.
GR. V. xvii.
MASS. V.
xvii. 4.

Ἦδη δὲ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται. Ἱερεμίας δὲ ὁμοίως φησὶν· ὁ λόγος Κυρίου ὡς πέλεκυς κόπτων πέτραν. Τοῦτον οὖν κεκρυμμένον ἀφ' ἡμῶν, ἡ τοῦ ξύλου ἐφανέρωσεν ὡς προέφαιμεν οἰκονομία. Ἐπεὶ γὰρ διὰ ξύλου ἀπεβάλομεν αὐτόν, διὰ ξύλου πάλιν φανερόν τοῖς πᾶσιν ἐγένετο, ἐπιδεικνύων τὸ ὕψος, καὶ μῆκος, καὶ πλάτος, καὶ βάθος ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὡς ἔφη τις ¹τῶν προβεβηκότων, διὰ τῆς θείας ἐκτάσεως τῶν χειρῶν τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα Θεὸν συνάγων. Δύο μὲν γὰρ αἱ χεῖρες, ὅτι καὶ δύο λαοὶ διεσπαρμένοι εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς· μία δὲ μέση κεφαλὴ, ὅτι εἰς ὁ Θεὸς, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν.

Jer. xxiii. 29. *arborum posita est.* Et Hieremias autem similiter ait: *Verbum Domini, quemadmodum bipennis cædens petram.* Hoc ergo Verbum absconditum a nobis manifestavit, ²quemadmodum prædiximus, ligni dispositio. Quoniam enim per lignum amisimus illud, per lignum iterum manifestum omnibus factum est, ostendens altitudinem, et longitudinem, et latitudinem³ in se: et (quemadmo- G. 437. dum dixit quidam de senioribus) per extensionem manuum, duos populos ad unum Deum congregans. Duæ quidem manus, quia et duo populi dispersi in fines terræ: unum autem medium caput, quoniam et unus Deus super omnes, et per omnes, et in omnibus nobis.

CAP. XVIII.

Creaturas universas, quibus Deus Pater et ejus Verbum utuntur, sua propria virtute et sapientia condiderunt; non ex labe, aut ignorantia: alias nunquam carnem assumsisset Dei Filius, qui omnem a Patre potestatem accepit.

1. Et talem vel tantam dispositionem non per alienas, sed per M. 315. suas efficiebat conditiones: neque per ea quæ ex ignorantia et

¹ τῶν προβεβηκότων, POLYCARP, PAPIAS, JUSTIN, POTHINUS, &c. might be mentioned, if it were worth while to hazard a conjecture upon the point.

² GRAEVE is wrong in saying that all the MSS. ignore the insertion here of

lignum, as in the earlier edd. The AB. has it, indicating the original position of *ligni*.

³ Add from the Greek, *et profunditatem*. MASS. transposes ὕψ. καὶ μῆκ. as also πλάτ. καὶ βάθ.

labe facta sunt, sed per ea quæ ex sapientia et virtute Patris ejus substantiam habuerunt. Neque enim iniquus, ut aliena concupiscat; neque indigens, ut non per sua propria suis propriis efficiat vitam, sua utens conditione ad hominis salutem. Neque enim portasset illud conditio, ¹si ignorantiae et labis erat emissio. Quoniam enim ipsum Verbum Dei incarnatum suspensum est super lignum, per multa ostendimus*: et ipsi autem hæretici crucifixum confitentur. Quomodo ²igitur ignorantiae et labis emissio eum qui continet universorum agnitionem, et sit verus et perfectus, portare potuit? Aut quomodo ²ea quæ absconsa est a Patre et multum separata conditio, portavit ejus Verbum? Si autem et ab angelis hæc facta est, sive ignorantibus eum qui super omnia est Deus, sive scientibus, cum dixerit Dominus, *Quoniam ego in Patre, et Pater in me ²est*, quomodo Patrem et ³Filium simul fabricatio angelorum portare sustinuit? Quomodo autem ea quæ extra pleroma est conditio cepit eum, qui continet universum pleroma? Cum igitur hæc omnia impossibilia sint, et probationem non habeant, illud solum verum est Ecclesiæ præconium, quoniam propria conditio, quæ ex virtute et arte et sapientia Dei substitit, portavit eum; quæ quidem secundum invisibilitatem a Patre portatur, secundum ³visibile autem e contrario portat ejus Verbum: et hoc est ⁴verum. Pater enim conditionem simul et Verbum suum portans, et Verbum portatum a Patre præstat ⁵Spiritum omnibus, quemadmodum vult Pater: quibusdam quidem secundum conditionem, ⁶quod est conditionis, quod est factum:

LIB. V.
xviii. l.
GR. V. xviii.
MASS. V.
xviii. l.

* Syriace.

Joh. xiv. 11.

¹ MASS., citing as the CLERM., VET., VOSS. reading, *si quod ignorantiae et labis erat, emisit*. But the CLERM. and AR. omit *quod*, and the latter MS. agrees with MERC. II. and the rest, in reading *erat*, not *esset* as in GRABE, as also *emissio*. The Greek original therefore would seem to have been: οὐδὲ γὰρ ἐβδάρσατο ἂν αὐτὸν ἡ κτίσις, εἰ ἀγνοίας καὶ ὑστερήματος ἦν καρπός.

² AR., VOSS. *ergo*; the former omits *ea*, and lower down *est*.

³ τὸ ὁρατόν. *visibile*, AR. (MERC. II., MASS.), but VET., VOSS., CL. *visibilitatem*.

⁴ CLERM., VOSS., MERC. II. *Verbum*, but to the destruction of the sense. AR. *et hoc est verum*, the agreement being

with *Verbum* immediately preceding, and indicating in the Greek, καὶ οὗτός ἐστιν ἀληθινός, i.e. the Word thus made flesh was the very Word of God. Cf. above (2) *verus et perfectus*; and *Hoc erat in principio*, below.

⁵ The Holy Spirit therefore, "proceedeth from the Father and the Son." Only the Spirit is said to stand in the same ratio to the Son, that the Son bears to the Father, 162, 3. Therefore the procession of the Spirit from the Son could never have been denied in the theology of S. IRENÆUS.

⁶ *quod est conditionis*. These words, printed by GRABE from the AR. MS., and discharged by MASSUET on the authority of the CLERM., VET., and VOSS.,

LIT. V.
xviii. 1.
GR. V. xviii.
MASS. V.
xviii. 1.

Joh. vii. 39.

Ephes. iv. 6.

Joh. i. 1 seq.

Joh. i. 10
seq.

Joh. i. 14.

quibusdam autem secundum adoptionem, quod est ex Deo, quod est generatio. Et sic unus Deus Pater ostenditur, qui est super omnia, et per omnia, et in omnibus. Super omnia quidem Pater, et ipse est caput Christi: per omnia autem Verbum, et ipse est caput Ecclesiæ: in omnibus autem nobis Spiritus, et ipse est aqua viva, quam præstat Dominus in se recte credentibus, et diligentibus se, et scientibus, quia *unus Pater, qui est super omnia, et per omnia, et in omnibus* nobis.

G. 428.

2. Testimonium perhibet his et Johannes Domini discipulus, in Evangelio dicens sic; *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.* Deinde de ipso ² Verbo dixit: *In hoc mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. In sua propria venit, et sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit illis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus.* Et iterum significans ejus secundum hominem dispensationem, dixit: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Et iterum intulit: *Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratia et veritate.* Manifeste ostendens audire volentibus, id est, aures habentibus, quoniam unus Deus Pater super omnes, et unum Verbum Dei quod per omnes, per quem omnia facta sunt: et quoniam hic mundus proprius ipsius, et per ipsum factus est voluntate Patris, et non per angelos; neque per apostasiam et defectionem et ignorantiam; neque per virtutem aliquam Prunici, quam et Matrem appellant quidam; neque per alium quendam mundi factorem ignorantem Patrem. Mundi enim factor vere Verbum Dei est: hic autem est Dominus noster, ³ qui in novissimis temporibus homo factus est, in hoc mundo existens, et secundum invisibilitatem continet quæ facta sunt omnia, et in universa conditione infixus, quoniam Verbum Dei gubernans et disponens omnia; et propter hoc in sua ⁴ invisibiliter venit, et caro

are restored for the reason that weighed with GRAE, because they have their true parallel in the sequel; though *quod est ex Deo* would seem most naturally to close the series; e.g. τοῖς μὲν κατὰ τὴν κτίσιν, τὸ τῆς κτίσεως, τὸ γενόμενον τοῖς δὲ κατὰ υἰοθεσίαν, τὸ τῆς γεννήσεως, τὸ ἐκ Θεοῦ. The Holy Spirit is the author of every good gift, whether natural or spi-

ritual; and a Platonic contrast is drawn between the real, τὸ ὄν, and the contingent, τὸ γενόμενον. See Prelim. Rem. XXIV. n. 1, and I. 292, n. 1.

¹ Syr. ܠܘܠܐ Greek, ὅμῳ.

² CLERM. Verbum, and omits autem.

³ CLERM. omits qui.

⁴ 1. invisibiliter. Cf. 373, 3. AR. ponit.

- M. 316. factum est, et pendit super lignum, uti universa in semetipsum ^{LIB. V. xviii. 2.} ^{GR. V. xix. MASS. V. xviii. 2.} ^{Deut. xxviii. 68.} ^{Pa. xlix. 3, 4.}
¹recapituletur. *Et sui proprii illum non receperunt homines, quemadmodum ²Moyses hoc ipsum manifestavit in populo: ³Et erit vita tua pendens ante oculos tuos, et non credes vitæ tuæ.* Qui igitur non ⁴receperunt illum, non acceperunt vitam. *Quotquot autem receperunt illum, dedit illis potestatem filios Dei fieri.* Ipse est enim qui universorum potestatem habet a Patre, quoniam Verbum Dei, et homo verus, invisibilibus quidem ⁵participans rationabiliter, et ⁶sensuabiliter legem statuens, universa quæque in suo perseverare ordine; super visibilia autem et humana regnans manifeste, et omnibus dignum superducens justum iudicium: quemadmodum et David manifeste significans, ait: *Deus noster manifeste veniet, et non tacebit.* Deinde et quod ab eo superinducitur iudicium, manifestavit, dicens: *Ignis in conspectu ejus ardebit, et in circuitu ejus tempestas valida. Advocabit cælum ⁶de sursum, et terram discernere populum suum.*

CAP. XIX.

*Cum Eva inobediente et prævaricatrice comparatur
 B. Virgo Maria, illius advocata: referunturque variæ
 et dissidentes hæreses.*

- G. 429. 1. MANIFESTE itaque in sua propria venientem Dominum, et sua propria eum ⁶bajulante conditione, quæ bajulatur ab ipso, et recapitulationem ejus quæ in ligno fuit inobedientiæ, per eam quæ in ligno est obedientiam, facientem, et ⁷seductione illa soluta, qua

¹ CLERM., AR., but MERC. II. *recapitulentur*, al. *recapitularetur*.

² *Moyses hoc ipsum.* For these words AR. reads from a preceding line, *uti universa*; and it may be observed that where a transcriber makes a false cast, he sometimes wilfully allows it to displace the true text. See p. 376, 1.

³ See p. 174, n. 3.

⁴ CL. *rejecerunt*.

⁵ *participans, sensuabiliter*, CL., AR., MASS., but GRABE, without naming his authority, *principans* and *sensibiliter*.

⁶ AR., but CL. *sursum*. CL., ARUND., OTHOB., MERC. II. *bajulante*. GRABE reads from the VOSS. *bajulantem*; and

parallelism of the context indicates *per eam bajulantem conditionem*.

⁷ As in the AR. The CL. has *seductionem illam solutam, qua soluta*, and omits *viro*. GRABE compares JUSTIN MART. *Καὶ διὰ τῆς παρθένου ἀνθρωπος γεγενῆσθαι, ἵνα καὶ δι' ἧς ὁδοῦ ἡ ἀπὸ τοῦ θφews παρακοὴ τὴν ἀρχὴν ἔλαβε, διὰ ταύτης τῆς ὁδοῦ καὶ κατάλυσιν λάβῃ· παρθένος γὰρ οὕσα Ἐδᾶ καὶ ἀφθoρος τὸν λόγον, τὸν ἀπὸ τοῦ θφews συλλαβοῦσα, παρακοὴν καὶ θάνατον ἔτεκε· πιστῷ δὲ καὶ χαρὰν λαβοῦσα Μαρία ἡ παρθένος, εὐαγγελιζομένου αὐτῇ Γαβριὴλ ἀγγέλου... ἀπεκρίνατο· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Dial. p. 327.*

LIB. V.
xix. l.
GR. V. xix.
MASS. V.
xix. l.

seducta est male illa, quæ jam viro destinata erat virgo Eva, per veritatem evangelisata est bene ab angelo jam sub viro Virgo Maria. Quemadmodum enim illa per angelicum sermonem seducta est, ut effugeret Deum prævaricata verbum ejus, ita et hæc per angelicum sermonem evangelisata est, ut portaret Deum obediens ejus verbo. ¹Et si ea inobediret Deo, sed et hæc suasa est obedire Deo, uti virginis Evæ virgo Maria fieret ²advocata. Et quemadmodum adstrictum est morti genus humanum per virginem, salvatur per virginem: æqua lance ³disposita virginalis inobedientia per virginalē obedientiam; adhuc ⁴enim protoplasti peccatum per correptionem primogeniti emendationem accipiens, et serpentis prudentia devicta in columbæ simplicitate, vinculis autem illis resolutis, per quæ alligati eramus morti.

2. Indocti omnes hæretici, et ignorantes dispositiones Dei, et inscii ejus quæ est secundum hominem ⁵dispensationis, quippe cæcutientes circa veritatem, ipsi suæ contradicunt saluti. Alii quidem alterum introducentes, præter Demiurgum, Patrem. Alii autem ab angelis quibusdam dicentes factum esse mundum, et

¹ *Et si ea inobedierat Deo, sed, is* MASSUET's text, and it is preferable to GRABE's, as having the general support of the CLERM., VET., and VOSS. MSS., which however read *eū obaudiret*, resolved above into *ea non*. (MASS. and STIEREN suppose *cum* to represent *ea in*...) Also *et* is added before *hæc*, as in the AR. This latter MS. is followed by GRABE, and for the above words in the Benedictine ed. he prints *et sicut illa seducta est ut effugeret Deum, sic, &c.* But this reading is evidently owing to some scribe's error in copying *seducta e. u. e. Deum*, from the preceding period, and want of honesty, in not giving time and space for correction, when he discovered his mistake. See p. 372, n. 2. The words thus inserted make a tolerable sense, and some succeeding hand then rounded off the points of junction by writing *sicut... sic*. The passage therefore may represent *καὶ ἔπειθ' ἡπεθῆσεν ἐκείνη τῷ Θεῷ, ἀλλὰ γ' αὐτὴ πέπεικε ὑπακοῦσαι τῷ Θεῷ, ὡς τῆς παρθένου Ἐβας ἡ παρθένος Μαρία προστατεύη*. It

may be added that the CLERM. for *suasa* has *a sua*.

² *advocata, patroness*, involving the verb *προστατεύη*. Cf. PLUT. in *Mario*. *πάτρωνας καλοῦσι τοὺς προστάτας οἱ Ρωμαῖοι*. FEUARDENT's observations respecting the intercession of the Blessed Virgin are entirely out of place. The benefits arising to the human race by means of the Virgin Mary are coextensive with our loss through the disobedience of Eve. This is the truth conveyed by the author. Cf. end of III. XXXII. 1, and TERTULL. *Crediderat Eva serpenti, credidit Maria Gabrieli; quod illa credendo deliquit, hæc credendo delivit*. *De Carn. Chr.* 17.

³ *disposita*, i. e. *virginalis inob.* being the Greek idiom of the *nom. abs.* See MATTH. *Gr. Gr.* § 562, *ἡ τρυφὴν διατιθεμένη ἡ παρθενικὴ παρακοὴ παρὰ τὴν παρθενικὴν ἀκοήν*. The same construction is then carried on.

⁴ f. l. *etiam*.

⁵ *dispensationis, οικονομίας*, ARUND. But CL., VOSS., MERC. II. *dispositionis*.

substantiam ejus. Alii quidem ¹porro et longe separatam ab eo, qui est secundum ipsos Patre, a semetipsa ²floruisse, et esse ex se natam. ³Alii autem in his quæ continentur a Patre, de Labe et ignorantia substantiam habuisse. Alii autem ⁴manifestum adventum Domini contemnunt, incarnationem ejus non recipientes. Alii autem rursus ignorantes Virginis dispensationem, ex Joseph dicunt eum generatum. Et quidam quidem neque animam ⁵suam, neque corpus recipere posse dicunt æternam vitam, sed tantum hominem interiorem. Esse autem hunc eum qui in eis sit sensus volunt, quem et solum ascendere ad perfectum decernunt. Alii autem anima salvata, non participari corpus ipsorum eam quæ est a Deo salutem, quemadmodum in primo diximus libro. In quo et argumenta eorum omnium enarravimus, et invalidum ipsorum, et inconstabile in secundo ostendimus.

LIB. V.
xix. 2.
GR. V. xix.
MASS. V.
xix. 2.

CAP. XX.

Audiendi sunt Pastores, quibus Apostoli commiserunt Ecclesias, unam et eandem salutis doctrinam habentes: fugiendi autem hæretici, et in fidei mysteriis sobrie sapiendum.

M. 317. 1. OMNES enim ii valde posteriores sunt quam ⁶Episcopi, quibus Apostoli tradiderunt Ecclesias: et hoc in tertio libro cum omni

¹ porro et. The subject is still the origination of matter, which is continued in the next sentence. Porro evidently makes no sense. Editors therefore have treated it as the Greek πόρρω, an hypothesis not more fortunate than HEUMANN'S *ἔργα μωρῶν*. I. 373, 5, and cf. I. 383, 3. I propose rather, *ᾤρον*, i. e. *per Horum*, such names being frequently written in the MSS., partly in Greek character. See p. 379, n. 1, q. d. ἄλλοι δὲ δι' ὅρου μακρὰν ἀφωρισμένην ἀπὸ τοῦ κατ' αὐτοὺς Πατρὸς, ἀφ' ἐαυτῆς βεβλαστηκυῖαν, καὶ ἐξ ἐαυτῆς γεγεννημένην. See I. pp. 294—296.

² f. l. *effloruisse*. ARUND. *fuisse* and *natum*.

³ ἄλλοι δὲ, ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Πατρὸς

χωρουμένοις, ἐξ ὑστερήματος καὶ ἀγνοίας τὴν οὐσίαν ἐσχέκεται.

⁴ f. l. *manifeste*. AR. *contemnunt adventum Domini, et incarn.*

⁵ *suam*, CL., but omitted by AR., VET., VOSS.

⁶ To connect the first Bishop of each Church with the Apostles, was in fact to identify the then present Church with the twelve; the Succession, the Ministry of the Word and Sacraments, and the Creeds, having continued down without interruption. COTELERIUS rightly observes, that priority is claimed, as referring to the date of the establishment of the several Churches, and the appointment of their first bishops, not to the removal of that bishop by death. Thus S. Polycarp of

LIB. V. xx.
GR. V. xx.
MASS. V.
xx. 1.

diligentia manifestavimus. Necessitatem ergo habent prædicti hæretici, quoniam ¹sint cæci ad veritatem, alteram et alteram ambulare exorbitantes viam: et propter hoc inconsonanter et inconsequenter dispersa sunt vestigia doctrinæ ipsorum. Eorum autem qui ab Ecclesia sunt semita, circumiens mundum universum, quippe firmam habens ²ab Apostolis traditionem, et videre nobis donans omnium unam et eandem esse fidem, omnibus unum et eundem Deum Patrem ³præcipientibus, et eandem dispositionem incarnationis Filii Dei credentibus, et eandem donationem Spiritus scientibus, et eadem ⁴meditantibus præcepta, et eandem figuram ⁵ejus quæ est erga Ecclesiam ⁶ordinationis custodientibus, et eundem exspectantibus adventum Domini, et eandem salutem totius hominis, id est animæ et corporis, sustinentibus.

2. ⁷Et Ecclesiæ quidem prædicatio vera et firma, apud quam una et eadem salutis via in universo mundo ostenditur. Huic enim creditum est lumen Dei, et propter hoc *sapientia* Dei, per quam salvat ⁸omnes homines, *in exitu canitur, in plateis autem*

Prov. i. 20,
21.

Smyrna was a contemporary of Basilides, Valentinus, Marcion, &c.

¹ CLERM., Vo. *sint*, AR. *si*, MASS. *sunt*.

² *ab Apostolis*. CLERM. omits *ab*, and had originally *Apostolis*, but corrected by a later hand to *Apostolorum*. VET., Voss. *Apostoli*. AR., as printed. GRABE rightly defines this *Traditio* to be *Fidei Symbolum*.

³ *præcipientibus*, CL., VET., Voss. *recipientibus*, AR.

⁴ *meditantibus*, *μεμελητηκότων*. See I. 86, 1.

⁵ *ejus*, *erga*, omitted in the AR.

⁶ *ordinationis*. GRABE sees in this word an allusion to the ordained ministry of the Church. But it refers more probably to its general constitution, standing as it does in the place occupied by the article, on the Church, among the other symbolical statements of the Eastern Creed. Thus we have in due order the expression of Faith in one God the Father; in the Economy of the Incarnate Son; in the Spirit, Holy and making holy; in the Holy Catholic Church; in the second Advent of Christ; (see this

Art. I. p. 91,) and in the Resurrection of the Body. The Greek I imagine to have been, *καὶ τὸ αὐτὸ σχῆμα τῆς περὶ τὴν ἐκκλησίαν καταστάσεως τηρούντων*. He quotes the author's expression in IV. LXIII. *characterem corporis Christi*, as referring in a similar way to ordination, but it is used in a wider sense, of the entire regimen, discipline, and doctrine of the Church Catholic, as involved in the Apostolical Succession.

⁷ Compare the similar sequel to the *Regula Fidei*, I. 92. Both AR. and Voss. omit *et*.

⁸ AR. omits *omnes*, and Voss. *homines*. The two terms are almost convertible in the MSS. *Consonat hæc Irenæi citatio nostræ LXX. Interpretum editioni, nisi quod quædam exemplaria, post ista verba, 'Επ' ἀκρων δὲ τειχέων κηρύσσεται, additum habeant sequens comma: ἐπὶ δὲ πύλαις δυναστῶν παρεδρεύει, quod idcirco merito a Complut. editione abest. Cæterum ὑμνεῖται tanquam medium, active canit, nec non κηρύσσεται, prædicat, ab Interprete reddi debebat, uti patet ex ultimis verbis: ἐπὶ δὲ πύλαις πόλεως θαρροῦσα λέγει.*

fiducialiter agit, in summis muris prædicatur, in portis autem civitatis constanter loquitur. Ubique enim Ecclesia prædicat veritatem: et hæc est ¹*ἐπτάμυχος* lucerna, Christi bajulans lumen. Qui ergo relinquunt præconium Ecclesiæ imperitiam sanctorum presbyterorum arguunt, non contemplantes quanto pluris sit ²*idiota* religiosus ³*a* blasphemo et impudente ⁴*sophista*. Tales
 G. 431. sunt autem omnes hæretici, et qui se plus aliquid præter veritatem invenire putant, sequentes ea quæ prædicta sunt, varie et multiformiter et imbecille facientes iter, de ⁵*iisdem* non semper easdem sententias habentes, velut cæci a cæcis circumducuntur, juste cadent in sublatentem ignorantiae foveam, semper quærentes et ⁶*nunquam* verum invenientes. Fugere igitur oportet sententias ipsorum, ⁶*et* intentius observare necubi vexemur ab ipsis: confugere autem ad Ecclesiam, et ⁷*in* ejus sinu educari, et dominicis Scripturis enutrir. Plantata est enim Ecclesia Paradisus in hoc mundo. *Ab omni ergo ligno Paradisi escas manducabitis*, ait Spiritus Dei, id est, ab omni Scriptura dominica manducate: super ⁸*elato* autem sensu ne manducaveritis, neque tetigeritis universam

LIB. V. xx
 GR. V. xx.
 MASS. V.
 xx. l.

Exod. xxv.
 37, et Apoc.
 i. 30.

2 Tim. iii. 7.

Gen. ii. 16.

¹ As an example in illustration of p. 377, n. 1, it may be noted that the CLERM. writes the word *επταμυχος*, and the ARUND. *επτομυχος*. But in both cases the Greek χ has been mistaken for the Roman x, although editors have failed to notice this; thus FEUARDENT quotes from MARTIAL, *Lucerna polymyxos*, XIV. 41.

*Illustrem cum tota meis convivia flammis,
 Totque geram myxas, una lucerna vocor:*

and GRABE adds, *miror autem quod non adverterit... legendum esse, ἐπταμυχος*. For this reason the Greek word has been restored.

² *idiota*. The private Christian in contradistinction to the Sophist of the schools. See I. 345.

³ *pluris... a*. The Hebrew comparative, naturalised in patristical Greek through the LXX.

⁴ *sophista*. Cf. I. II. 147, and *grammatici*, II. 146, 3.

⁵ *iisdem*. AB. *iis quidem*.

ἀκριβέστερον τηρεῖν μήποτε κακοπα-

θῶμεν ὑπ' αὐτῶν. The text followed is that of MASSUET on the faith of the CL. and Voss. MSS., into which the other *variae lectiones* are easily resolved. So for *necubi vexemur*, MERC. II. read *ne coniurgemur*, containing similar elements in the same position; in some MSS. *g* is not very unlike *x*. OTHOB. *ne comurgemur*, of which the same may be said, and AR. *ne coniugemur*; while the Cod. VET. has *uti ne vexemur*, merely altering the strange term *necubi*. HEUMANN as quoted by STIEREN is not very happy; he proposes to read *ne conjungamur ad* (!) *ipsos*, and imagines the Greek to have been *ἕνα* (f. *εαυτῶν*. μὴ) *προσκολλώμεθα πρὸς αὐτοὺς*, because S. Mark x. 7 says *προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ*. STIEREN adds, which few others perhaps will allow, *quisque videbit, hanc conjecturam apto et aperto sensu commendari*.

⁷ AB. omits *in*, and possibly the Greek had *καὶ τῷ κόλπῳ αὐτῆς τραφῆναι*, the term *κόλπος* being especially referrible to the maternal nutriment.

⁸ AB. *relato*.

LIT. V.
xx. 2.
GR. V. xx.
MASS. V.
xx. 2.

Rom. xii. 3.

Ephes. i. 10.

hæreticam dissensionem. Ipsi enim ¹confitentur semetipsos agnitionem habere boni et mali: et super Deum qui fecit eos, jaculantur sensus suos impios. Supra igitur sentiunt quam est mensura sensationis. Quapropter et Apostolus ait: *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ²ad prudentiam*; ut non illorum manducantes agnitionem, ³eam quæ plus quam oportet sapit, projiciamur de Paradiso vitæ: in quem Dominus inducit eos, qui obediunt ⁴præconio ejus, *recapitulans in se omnia quæ in cælis, et quæ ⁵in terra*; sed quæ in cælis spiritalia sunt, quæ autem in terris secundum hominem est dispositio. Hæc igitur ⁶in semetipsum recapitulatus est, adunans hominem spiritui, et spiritum collocans in homine, ipse caput spiritus factus est, et spiritum dans esse hominis caput: per illum enim ⁷videmus, et audimus, et loquimur.

CAP. XXI.

Caput omnium quæ prædicta sunt Christus est: quem hominem assumere, a Patre universorum creatore mitti, et a Satana tentari oportuit, ut promissiones adimpleret, et gloriosam consummatamque victoriam reportaret.

1. OMNIA ergo recapitulans recapitulatus est, et adversus inimi- M. 31a
cum nostrum bellum provocans, et elidens eum qui, in initio in Adam captivos duxerat nos, et calcans ejus caput, quemadmodum habes in Genesi dixisse serpenti Deum: *Et inimicitiam ponam inter te et inter mulierem, et inter semen tuum et semen ejus: ipse tuum*

Gen. iii. 15.

¹ CLERM. carelessly confundentur.

² *els τὸ σωφρονεῖν*. The translator stands alone in rendering the term by *ad prudentiam*. VULG. *ad sobrietatem* as S. AMBROS. The translator of ORIGEN, *temperantiam*; while S. JEROME wrote, *ad pudicitiam*, (similarly the Syr. ܠܥܡܠܐܬܐ) Has this latter term been replaced by the word in the text?

³ GRABE says, *eam quæ* in AB. non reperio; it only omits *eam*.

⁴ *præconio*, AB. is so completely a *φλη λέξις* with the translator, that it is retained in lieu of CLERM. and VOSS. *præceptionem*, which has more the ap-

pearance of a gloss.

⁵ *in terra, et*, AB. GRABE inserts *sunt*, which is neither in the CLERM., VOSS., AB., nor MERC. II. MSS. Possibly *s* detached from *sed* may have given rise to *et*, = *sunt et*; *sed* therefore is restored as in CL., VOSS., and it returns better into Greek. CLERM., VOSS. *super terram*.

⁶ CL., VOSS., but AB. *in semetipso*. N. T. *ἐν τῷ Χριστῷ*. The reading in the text recurs shortly afterwards, where the MSS. agree.

⁷ AB. *vidimus*, but CLERM., VOSS. *vidimus et audimus*.

¹*observabit caput, et tu observabis ejus calcaneum.* ²*Ex eo enim* LIB. V. XXI.
 qui ex muliere Virgine habebat nasci secundum similitudinem GR. V. XXI.
 G. 432. Adam, præconabatur observans caput serpentis, ³*id est semen, de* MASS. V.
 quo ait Apostolus in epistola quæ est ad Galatas: *Legem* ⁴*factorum* Gal. iii. 19.
positam, donec veniret semen cui promissum est. Manifestius autem
 adhuc in eadem ostendit epistola, sic dicens: *Cum autem venit* Gal. iv. 4.
plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum de muliere.
 Neque enim juste victus fuisset inimicus, nisi ex muliere homo
 esset, qui vicit eum. Per mulierem enim homini dominatus est ab
 initio, semetipsum contrarium statuens homini. Propter hoc et
 Dominus semetipsum Filium Hominis confitetur, principalem ho-
 minem illum, ex quo ea quæ secundum mulierem est plasmatio
 facta est, in semetipsum recapitulans: uti quemadmodum per ho-
 minem victum descendit in mortem genus nostrum, sic iterum per
 hominem victorem ascendamus in vitam. Et quemadmodum ⁵*acce-*
cepit palmam mors per hominem adversus nos, sic iterum nos ad-
versus mortem per hominem accipiamus palmam.

2. Non autem Dominus antiquam illam et primam adversus
 serpentem inimicitiam in semetipso recapitulatus fuisset, adim-
 plens promissionem Demiurgi, et perficiens præceptum ejus, si ab
 alio venisset pater. Sed quoniam unus et idem est, qui ab initio
 plasmavit nos, et in fine Filium suum misit, præceptum ejus per-
 fecit Dominus, factus ex muliere, et destruens adversarium nos-
 trum, et perficiens hominem secundum imaginem et similitudinem
⁶*Dei.* Et propter hoc non aliunde eum destruxit, nisi ex dictio-
 nibus Legis, et Patris præcepto adjutore ⁷*usus ad destructionem et*
traductionem apostatæ angeli. Primo quidem diebus XL. jeju-
 nans, similiter ut Moyses et Helias, postea esuriit, ut hominem
⁷*eum verum et firmum intelligamus: proprium enim est hominis,*

¹ LXX. ex Hebræo scripsisse *rephrei*,
 nullus dubito. GRABE. Meaning *rephrei*.

² *ex eo enim, tempore* sc. ἐκ τούτου
 γὰρ.

³ AR., but CL., VOSS., et hoc est.

⁴ It is difficult to see the origin of
 this reading in the translation if the
 Greek is to be the only guide; *παπαδ-*
σεων χάρω affords no clue. The term
 seems to have originated in a *varia lectio*
 in the Syriac. ܡܠܟܐܡܠܟܐܡܠܟܐ
transgres-
sionem, was perhaps read ܡܠܟܐܡܠܟܐܡܠܟܐ

factorum, the preposition having been
 lost. Compare p. 26, n. 1.

⁵ *accepit p.m.* The CLERM. copy
 runs wild, having *accipiet plasmata*.

⁶ *Dei*, CL., VOSS. The word per-
 haps is interpolated. ERASM., GALL.,
 FEUARD, MERC. II., OTHOB. have *suam*,
 while the ARUND. omits both. The
 Scriptural phrase, of daily use in early
 controversy, is not unfrequently applied
 as in the ARUND. ib. *ejus*.

⁷ The CLERM. again carelessly, *ejus*
virum.

- LIB. V. xxi. jejunantem esurire: deinde ¹autem, ut haberet adversarius ubi congrederetur. Quoniam enim in principio per escam, non esurientem hominem seduxit transgredi præceptum Dei, in fine esurientem non potuit ¹dissuadere, eam quæ a Deo esset, sustinere escam.
- Matt. iv. 3. Tentante enim eo, et dicente: *Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*; Dominus autem per præceptum Legis repulit eum, dicens: *Scriptum est, Non in pane tantum ²vivit homo*. Ad illud quidem quod ait, ³*Si filius Dei es, tacuit*: ⁴excæcavit autem eum hominis confessione, et per paternam dictionem primum ⁵ejus impetum evacuavit. Quæ ergo fuit in Paradiso ⁶repletio hominis per duplicem gustationem, dissoluta est per eam, quæ fuit in hoc mundo, indigentiam. Ille autem legaliter explosus, tentabat et ipse per mandatum rursus legitime facere congressionem. In altissimum enim templi pinnaculum ducens eum, dixit: *Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: Quoniam Angelis suis Deus mandavit de te, et in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*, mendacium abscondens per Scripturam, quod faciunt omnes hæretici. Illud ⁶enim, *quod Angelis suis mandavit de eo*, scriptum erat; *Mitte te ⁶autem deorsum*, ⁶de eo nulla dicebat Scriptura; sed a semetipso hanc suasionem Diabolus afferebat.
- Matt. iv. 6, et Ps. xc. 11. Dominus itaque legitime confutavit eum, dicens: *Item scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum*; per eam vocem quæ est in Lege ostendens id quidem quod est secundum hominem, quoniam non debet homo tentare Deum; quantum autem ad illum, quoniam in eo homine qui videbatur, non ⁶tentaret Dominum Deum
- Matt. iv. 7, et Deut. vi. 16.

¹ AR. omits *autem. dissuadere*, 1. 301, 3.

² *vivit*. So CLERM., VET., VOSS., ARUND. on *vivet* erased, and the Syriac has

³ The text here presents unusual difficulty. The AR. is followed as in GRABE; while MASS. exhibits a combination of the CLERM.: *Si Filius Dei est hac quæ ex cæca rita autem eum hominis confessione* (read incorrectly by MASS.), with VET. and VOSS., *usus est hac quæ excæcavit eum, per hominis confessionem*. But the AR. exhibits the three points insisted upon by the author. *a*, The Saviour's humility, *ad id q. ait, Si Filius Dei es, tacuit*, compare the sequel; *b*, his humanity, in the tacit admission that his hu-

man life was maintained by bread, *non in pane tantum vivit homo*; and, *c*, his authoritative use, as Son, of the Father's revealed word, *per paternam dictionem primum ejus impetum evacuavit. excæcavit, ημαρψωσεν*. AR. omits *ejus*.

⁴ *repletio*. There can be no doubt but that the translator read *ἀναπλήρωσις* for *ἀναπήρωσις*, *vitiatio*. *Ita vocat excessum in edendo* is GRABE's forced solution. *ἀέλυσται* suits the one, but not so well the other term; and *indigentiam* in the sequel is not the correlative term to *repletio*, but to *duplicem gustationem*.

⁵ *enim quod*. The first is omitted in the AR., the second in the CL. *autem* is wanting in the AR. which inserts *de eo*.

⁶ AR., MERC. II. *tentare*.

suum. Elatio itaque sensus quæ fuit in serpente, dissoluta est per eam quæ fuit in homine humilitas: et bis jam victus erat de Scriptura Diabolus, cum est traductus, contraria præcepto Dei suadens, et secundum sententiam suam Dei hostis ostensus. Qui¹ et magne confutatus, et quasi semetipsum colligens, universam^{M. 319.} quam habebat virtutem in¹ mendacium ordinans, tertio ostendit ei^{G. 433.} *seculi regna omnia*,² et gloriam ipsorum, dicens, quemadmodum meminit Lucas: *Hæc omnia tibi dabo, quoniam mihi tradita sunt*,^{Luc. iv. 6, 7.} et cui volo do ea, ³*si procidens adoraveris me*. Dominus itaque⁴ traducens eum qui esset: *Vade*, inquit, *Satana; scriptum est*^{Matt. iv. 10.} ⁵*enim: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies*.⁶ Denudans eum per hoc nomen, et se ostendens qui erat. Satana enim verbum⁷ Hebraicum, Apostatam significat. Et tertio itaque vincens eum, ⁸in reliquum repulit a semetipso quasi legitime victum: et soluta est ea quæ fuerat in Adam præcepti Dei prævaricatio, per præceptum legis, quod servavit Filius hominis non transgrediens præceptum Dei.

3. Quis ergo Dominus Deus, cui⁹ Christus testimonium perhibet; quem nemo tentabit, et quem omnes adorare oportet, et ipsi soli servire? Omnimodo ille est sine dubio, qui et Legem dedit Deus. Hæc enim in Lege prædicta fuerant, et per Legis sententiam ostendit Dominus, quoniam Lex quidem a Patre Verbum Domini annuntiat: apostata autem Dei angelus¹⁰ per illius destruitur vocem, traductus¹¹ quis esset, et victus a Filio hominis servante Dei præceptum. Quoniam enim in initio homini suasit transgredi præceptum factoris, ideo eum habuit in sua potestate; potestas autem ejus est transgressio et apostasia, et his colligavit hominem; per hominem ipsum iterum oportebat victum

¹ AR. omits *et*. CL., VOSS., VET. *mendacio*. But *ἐν ψεύσει* *ἀνταρδῶσιν* seems more natural than *ἐν ψεύσει*, the AR. reading therefore is preferred.

² MASSUET discards the three following words as not found in the CLERM. and VOSS. MSS., but the AR. has them, and they are retained.

³ The closing words are from the Gospel of S. Matthew.

⁴ *traducens*, exposing, *ἐλέγχων*, *τις ἦν*.

⁵ *enim* omitted in the ARUND. and MERO. I., but found in the other MSS. Syriac has it, but some copies of the

N. T. also suppress the word.

⁶ *ἀνακαλύπτων αὐτὸν . . . καὶ δεικνύων αὐτὸν τῷ ἦν*.

⁷ CLERM., but AR. *Hebraice*.

⁸ AR., but CL. *et reliquum*. VOSS., VET. *de reliquo*.

⁹ *Christus* not in the AR. MS., but found in CL. and VOSS.

¹⁰ CLERM., VET., VOSS., but ARUND. *per illam*, MERO. II. *illud*.

¹¹ AR. *qui sit et victus*, CLERM. and VOSS. omit *et*, and read *quis esset*, the final syllable of which absorbed the copula; preserved in the AR. copy.

LII. V. XXI.
 GE. V. XXI.
 MASS. V.
 XXI. 3.

Matt. xii. 29.
 et Marc. iii.
 27.

eum contrario colligari iisdem vinculis, quibus alligavit hominem, ut homo solutus revertatur ad suum Dominum, ¹illa vincula relinquens, per ¹quæ ipse fuerat alligatus, id est transgressionem. Illius enim colligatio, ²solutio facta est hominis, quoniam non *potest aliquis introire in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi primum ipsum fortem alligaverit*. Contraria ergo in sermone ejus, qui omnia fecit Dei, traducens eum Dominus, et subjiciens per præceptum, præceptum autem Dei, lex; fugitivum eum ³Homo ejus et legis transgressorem, et apostatam Dei ostendens, postea jam ³Verbum constanter eum colligavit, quasi suum fugitivum, et diripuit ejus vasa, id est, eos qui ab eo detinebantur homines, quibus ipse injuste utebatur. Et captivus quidem ductus est juste is qui hominem injuste captivum duxerat; qui autem ante captivus ductus fuerat homo, extractus est a possessoris potestate, secundum misericordiam Dei Patris: qui miseratus est plasmati suo, et dedit salutem ei, per Verbum, id est per Christum redintegrans: ut experimento discat homo, quoniam non a semetipso, sed donatione Dei accipit incorruptelam.

OAP. XXII.

Dominus verus, et Deus unus a lege declaratur, et in Evangelio per Christum ejus Filium manifestatur: quem solum adorare, et ab illo omnia bona expectare oportet, non a Satana.

1. ⁴Sic igitur manifeste ostendente Domino, quoniam Dominus verus et unus Deus, qui a lege declaratus fuerat, quem enim lex præconaverat Deum, hunc ⁵Christus ostendit Patrem, cui et servire soli oportet discipulos Christi, et per eas quæ sunt in lege sententias adversarium nostrum ⁶evacuante, lex autem Demiurgum laudare Deum, et ipsi soli servire jubet nobis: jam non oportet quærere alium patrem, præter hunc, aut super hunc: quoniam *unus*

¹ AR. *illa... quæ*, but CLERM., VET., VOSS. *illi... quem*.

² *solutio* omitted in the AR. as involving the preceding termination.

³ *Homo ejus*, as in the first two elements of the temptation, p. 382. MASS. rightly observes that *Verbum* is the correlative term, referring to the Son of God's victory over Satan. The AR. copy

effectually mars the antithesis by omitting *Homo ejus*, and inserting *per* before *Verbum*.

⁴ CLERM., VOSS. *si*.

⁵ *Christus*. Restored by MASSUET from the CLERM. copy. The AR. and MERC. II. have *Spiritus*, i.e., for *Xps*. *Sps.*, VET. and VOSS. have neither word.

⁶ AR. *cracuaniz*.

G. 434. *Deus qui justificat circumcisionem ex fide, et præputium per fidem.* Si enim alius quis erat super hunc perfectus pater, nequaquam per hujus sermones et præcepta destruxisset Satanam. Nec enim ignorantia per alteram potest ¹dissolvi ignorantiam; quemadmodum neque per labem labes evacuari. Si igitur lex ex ignorantia et labe est, quomodo sententiæ quæ in ea sunt, ²diabolica ignorantia solvere poterant, et fortem vincere? Neque enim a minori, neque ab æquali fortis vinci potest; sed ab eo qui plus potest. Plus autem potest super omnia Verbum Dei, qui in lege quidem vociferatur: *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est*; et, *Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua*; et, *hunc adorabis, et huic* ³*soli servies*. In Evangelio autem per has easdem sententias destruens apostasiam, et Patris voce devicit fortem, et legis ⁴præceptum suas sententias confitetur, dicens: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Nec enim per alienam, sed per propriam Patris sui sententiam destruxit adversarium, et fortem vicit.

LIB. V.
xxii. l.
GR. V. xxii.
MASS. V.
xxii. l.

Rom. iii. 30.

Deut. vi. 4, 5,
13.

Matt. iv. 7;
ex Deut. vi.
16.

2. Nos autem solutos per ipsum præceptum docuit, esurientes quidem sustinere eam quæ a Deo datur, escam; in sublimitate autem positos universi ⁵charismatis, vel in operibus justitiæ confidentes, vel ministrationis supereminentia adornatos, nequaquam extolli, neque tentare Deum, sed humilia sentire in omnibus, et præ manu habere, *Non tentabis Dominum Deum tuum*; quemadmodum et Apostolus docuit, *Non alta*, dicens, *sentientes, sed humilibus consentientes*: nec divitiis, nec gloria ⁶mundana, neque præsentis phantasia capi: scire autem, quoniam ⁷Dominum Deum tuum adorare oportet, et ipsi soli servire, et non credere ei, qui falso promisit ea quæ non sunt sua, dicens: *Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me*. Ipse enim confitetur, quoniam adorare eum et voluntatem ejus facere, cadere est a gloria Dei. Et quid aut suave aut bonum participare potest qui cecidit? Aut quid aliud sperare vel exspectare ⁸qui talis est, nisi mortem? Ei enim qui cecidit, proxima mors est. Deinde nec illa itaque quæ promisit præstabit. Quomodo enim præstabit ei, qui cecidit? Deinde quoniam dominatur hominibus, et ei ipsi Deus, et nolente Patre

Rom. xii. 16.

Matt. x. 39.

¹ *dissolvi*. CLERM. *solvi*.

⁶ *mundana*, CL., AR., VET., VOSS.

² MSS., but GR. *diabolicam ignorantiam*.

al. *mundi*.

³ *soli* omitted AR.

⁷ *Dominum...adorare*. AR. suppresses the first, and for the second has *adorari*, omitting also the *et* following.

⁴ VET., GR. *præcepta*. VOSS. *præcepto*.

⁸ *potest* is cancelled, not being found in the CLERM., AR., VOSS., or MERO. II.

⁵ *charismatis*. AR. *chrismatis*.

LIB. V.
xxii. 2.
GE. V. xxii.
MASS. V.
xxii. 2.

Joh. viii. 44.

nostro qui est in caelis neque passer cadet in terram, illud igitur quod ait, *Hæc omnia mihi tradita sunt, et cui volo do ea*, ut in superbiam elatus ait. Neque enim conditio sub ejus potestate est: quandoquidem et ipse unus de creaturis est. Neque ipse hominum regnum attribuet hominibus; sed secundum ordinationem Dei Patris, et cætera quæque, et quæ sunt erga homines, disponuntur. Dominus autem ait: Quoniam *Diabolus* ¹*mendax est ab initio, et in veritate non stetit*. Si itaque mendax est, et non stans in veritate, videlicet non verum dicebat: *Quoniam hæc omnia mihi tradita sunt, et cui volo do ea*; sed mendacium loquens.

CAP. XXIII.

Diabolus assuetus est mendaciis, quibus seductus Adam sexto creationis die peccavit, quo tandem per Christum reparatus fuit.

1. ASSUETUS enim erat jam ad seductionem hominum mentiri adversus Deum. Ab initio enim homini escam multam cum Deus dedisset, ex una autem tantum arbore præcepisset ne manducaret, quemadmodum Scriptura dicit dixisse Deum ad Adam: *Ab omni ligno quod est in paradiso escam manducabis; ²a ligno autem cognoscendi bonum et malum, ³ab eo non manducabitis: qua autem die manducaveritis ab eo, morte moriemini*; ille mentiens adversus Dominum, ⁴tentavit hominem, quemadmodum Scriptura dicit dixisse serpentem mulieri: *Quid itaque dixit Deus: Ne manducaveritis ab omni ligno paradisi?* Et cum illa traduxisset mendacium, et simpliciter retulisset præceptum, in eo quod diceret: *Ab omni ligno paradisi manducabimus: a fructu autem ligni quod est in medio paradiso, dixit Deus, ex eo non manducabitis, neque tetige-*

¹ mendax. N. T. *ἀποποκρίβος*. The term *mendax* occurring in the same verse as applied to Satan, it is probable that the change has been caused by a failure of memory; and compare the last line of this chapter. It may be observed, however, that in the Syriac *ܡܢܕܚܐ* a murderer, and *ܡܢܚܐ* a liar, have letters of the same organ, and are of a partly similar sound.

² CLERM. a ligno sciendi.

³ Ab eo bis addidi ex veteri Cod. FEUARD. et ARUND. atque VOSS. quia Septuaginta quoque ita habent, et ex illis Philo Judeus, ac omnes Græci Patres, excepto Epiphanio, in cujus Hæres. 64, § 20, extat *φάγεσθε*, nescio an ab ipso, vel a Scriba positum. GRABE. The AR. merely alters the position, non *manducabitis ab eo*.

⁴ CLERM. *tentaret*.

ritis, ne moriamini; cum didicisset a muliere præceptum Dei, astutia usus decepit eam denuo per falsiloquium, dicens: Non morte moriemini. Sciebat enim Deus, quoniam qua die manducaveritis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii, scientes bonum et malum. Primo quidem in Dei paradiso ¹disputabat de Deo, quasi absente eo: magnitudinem enim ignorabat Dei. Post deinde ab ipsa discens dixisse Dominum, morituros eos si gustassent de prædicto ligno, ¹tertium mendacium loquens dixit: *Non morte moriemini.* Sed quoniam Deus verax est, mendax autem serpens, de effectu ostensum est, morte subsecuta eos qui manducaverant. Simul enim cum esca et mortem adsciverunt, quoniam inobedientes manducabant: inobedientia autem Dei mortem infert. Propter hoc ex eo traditi sunt ei, debitores mortis effecti.

LIB. V.
xxiii. l.
GR. V. xxiii.
MASS. V.
xxiii. l.

Gen. iii. 4.

2. In ipsa itaque die mortui sunt, in qua et manducaverunt, et debitores facti sunt mortis, quoniam conditionis dies unus. ²*Factum est enim, inquit, vespere, et factum est mane dies unus.* In ipsa autem hac die manducaverunt; in ipsa autem et mortui sunt. Secundum autem circulum et cursum dierum, secundum quem alia quidem prima, alia autem secunda, et alia tertia vocatur, si quis velit diligenter discere qua die ex septem diebus mortuus est Adam, inveniet ex Domini dispositione. Recapitulans enim universum hominem in se ab initio usque ad finem, recapitulatus est et mortem ejus. Manifestum est itaque, quoniam in illa die mortem sustinuit Dominus obediens Patri, in qua mortuus est Adam inobediens Deo.

M. 321. In qua autem mortuus est, in ipsa et manducavit. Dixit enim Deus: *In qua die manducabitis ex eo, morte moriemini.* Hunc itaque diem recapitulans in semetipsum Dominus, venit ad passionem pridie ³ante sabbatum, quæ est sexta conditionis dies, in qua ³homo plasmatus est, secundam plasmationem ⁴ei, eam quæ est a morte, per suam passionem donans. Quidam autem rursus in millesimum annum revocant mortem Adæ: quoniam enim *dies Do-* ² Pet. iii. 8.
mini, sicut mille anni, non ⁵superposuit autem mille annos, sed intra eos mortuus est, transgressionis adimplens sententiam. Sive

¹ *disputabat*, VOSS., VET. The CL., AR., MERC. II. *disputat.* *tertium*, MSS., but GR. *tertio*.

² AR. *factus est*, and omits *mane*. It also repeats *factum est*, though GRABE infers the omission. The CLERM. and VOSS. agree.

³ *ante* omitted in the CLERM., which reads *hunc* for *homo*.

⁴ *ei*, AR., MERC. II.; but CLERM., VET., VOSS. *et*.

⁵ *superposuit*, *ὑπερθετο*. In the sequel, *supergressus est* indicates *ὑπερβήσας*.

LIB. V.
xxiii. 2.
GR. V. xxiii.
MSS. V.
xxiii. 2.

Joh. viii. 44.

ergo secundum inobedientiam, ¹quæ est mors: sive quod exinde traditi sint, et facti sint debitores mortis: sive secundum unum et ²eundem diem, in quo manducaverunt, et mortui sunt; quoniam una conditionis dies: sive secundum hunc circulum dierum, quia in ipsa mortui sunt in qua et manducaverunt, hoc est Parasceve, quæ dicitur ³cœna pura, id est sexta feria, quam et Dominus ostendit passus in ea: sive secundum quod non sit supergressus mille annos, sed in ipsis mortuus sit: secundum omnia ergo quæ significantur, Deus quidem verax; mortui enim sunt, qui gustaverunt de ligno: serpens autem mendax ostensus est et homicida, sicut Dominus ait de eo: *Quoniam ab initio homicida est, et in veritate non stetit.*

CAP. XXIV.

De Diaboli perpetuo mendacio, potestatibus quibus nos parere oportet, atque imperiis terrenis, quatenus a Deo non autem a Diabolo constituentur.

Matt. iv. 9, et
Luc. iv. 6.
Prov. xxi. 1.
Prov. viii. 15.

Rom. xiii. 1.

Rom. xiii. 4.

Rom. xiii. 6.

1. SICUT ergo in principio mentitus est, ita et in fine mentiebatur, dicens: ³*Hæc omnia mihi tradita sunt, et cui volo do ea.* Non enim ipse determinavit hujus sæculi ⁴regna, sed Deus: *Regis enim cor in manu Dei.* Et per Salomonem autem ait Verbum: *Per me reges regnant, et ⁵potentes tenent justitiam. Per me principes ⁶exaltantur, et tyranni ⁷per me regnant terram.* Et Paulus autem Apostolus in hoc ipsum ait: *Omnes potestatibus sublimioribus subjecti estote: non est enim potestas nisi a Deo. Quæ autem sunt, a Deo dispositæ sunt.* Et iterum de ipsis ait: *Non enim sine causa gladium portat; Dei enim minister est, vindex in iram ei qui male operatur.* Quoniam hæc autem non de ⁸angelicis potestatibus, nec de invisibilibus principibus dixit, quomodo quidam audent exponere, sed de his quæ sunt secundum homines potestates, ait: *Propter hoc enim et tributa præstatis, ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum deservientes.* Hoc autem et Dominus confirmavit, non faciens quidem

¹ AR. quod.

² cœna pura. Cf. I. 140, 5.

³ AR. omits the text from Scripture, and has regnum.

⁴ AR. potestates. GR. exaltantur. MSS. as above.

⁵ AR. per me terre.

⁶ As in the Italic version, followed also by AMBROSE. Still the author may have quoted the words in Greek as in the received text.

⁷ AR., MERC. I. angelis.

quod a Diabolo suadebatur; tributorum autem exactoribus iubens pro se, et pro Petro ¹dari tributum: quoniam *ministri Dei sunt, in hoc ipsum deservientes.*

LII. V.
xxiv. 2.
GR. V. xxiv.
MASS. V.
xxiv. 2.

2. Quoniam enim absistens a Deo homo in tantum efferavit, ut etiam consanguineum hostem sibi putaret, et in omni iniquitate, et homicidio, et avaritia sine timore versaretur; imposuit illi Deus humanum timorem, non enim cognoscebant timorem Dei, ut potestati hominum subjecti, et lege eorum astricti, ²ad aliquid assequantur justitiæ, et moderentur ad invicem, in ³manifesto propositum gladium timentes, sicut Apostolus ait: *Non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei qui male operatur.* Et propter hoc ⁴etiam ipsi magistratus indumentum justitiæ leges habentes, quæcunque juste et legitime fecerint, de his non interrogabuntur, neque pœnas dabunt. Quæcunque autem ad eversionem justî, inique et impie ⁵et contra legem, et more tyrannico exercuerint, in his et peribunt; justo judicio Dei ad omnes æqualiter perveniente, et in nullo deficiente. Ad utilitatem ergo gentilium terrenum regnum positum est a Deo; sed non a diabolo, qui nunquam omnino quietus est, imo qui ⁶ne ipsas quidem gentes vult in tranquillo agere; ut timentes regnum ⁷hominum, non se ⁸alterutrum homines vice piscium consumant, sed per ⁹legum positiones reperiuntur multiplicem
G. 437. gentilium injustitiam. Et secundum hoc *ministri Dei sunt, qui tributa exigunt a nobis, in hoc ipsum servientes.*

Matt. xvii.
27.

3. *Quæ sunt potestates, a Deo ordinatæ sunt;* manifestum est quoniam mentitur Diabolus, dicens: *Mihi tradita sunt, et cui volo, do ea.* Cujus enim jussu homines nascuntur, hujus jussu et reges constituuntur, apti his qui illo tempore ab ipsis ¹⁰regnantur. Quidam enim illorum ad ¹¹correctionem et utilitatem subjectorum dantur, et conservationem justitiæ: quidam autem ad timorem et pœnam et increpationem: quidam autem ad illusionem et contumeliam et
M. 322. superbiam, quemadmodum et digni sunt; Dei justo judicio, sicut

¹ CL., VET., VOSS., but AR. dare.

² ad aliquid, κατὰ τι. So the CL., VOSS., MERC. II. The AR. also eorum ad aliq.

³ manifesto. AR. manifestato.

⁴ CLEEM., AR. etiam, which therefore is made to replace et.

⁵ MASS. inserts et from the CLEEM. and Voss. MSS. which the AR. omits.

⁶ CLEEM. ne; AR. &c. nec.

⁷ CLEEM., VOSS.; humanum, AR.

⁸ CLEEM. alterutro.

⁹ CLEEM., VOSS. legum; AR. legis, but per legum positionem seems more suitable: e. g. διὰ τῆς τῶν νόμων θέσεως.

¹⁰ regnantur, MSS. βασιλεύοντα.

¹¹ correctionem, MSS. GB. correctionem.

LIE. V.
xxiv. 3.
GR. V. xxiv.
MASS. V.
xxiv. 3.

prædiximus, in omnibus ¹æqualiter supergrediente. Diabolus autem, quippe apostata existens angelus, hoc tantum potest, ²quod et egit in principio, seducere et abstrahere mentem hominis ad transgredienda præcepta Dei, et paulatim obcæcare corda eorum ³qui conarentur servire ei, ad obliviscendum quidem verum Deum; ipsum autem quasi Deum adorare.

Eph. ii. 2.

136, 1.

4. Quemadmodum autem si quis apostata regionem aliquam hostiliter capiens, perturbet eos qui in ea sunt, ut Regis gloriam sibi vindicet apud ignorantes quod apostata et latro sit: sic ⁴etiam Diabolus, cum sit unus ex angelis his, qui super spiritum aeris præpositi sunt, quemadmodum Paulus Apostolus in ea quæ est ad Ephesios manifestavit, invidens homini, apostata a divina factus est lege: invidia enim aliena est a Deo. Et quoniam per hominem traducta est apostasia ejus, et examinatio sententiæ ejus, homo factus est, ⁵ad hoc magis magisque semetipsum contrarium constituit homini, invidens vitæ ejus, et in sua potestate apostatica volens concludere eum. Omnium autem artifex Verbum Dei, per hominem vincens eum, et apostatam ostendens, e contrario subjecit eum homini: *Ecce*, dicens, *do vobis potestatem calcandi super serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici*; ut quemadmodum dominatus est homini per apostasiam, sic iterum per hominem recurrentem ad Deum, evacuetur apostasia ejus.

Luc. x. 19.

CAP. XXV.

Antichristi fraus superbia et tyrannicum regnum, prout a Daniele et Paulo descripta sunt.

1. Et non tantum ⁶autem per ea quæ dicta sunt, sed ⁷et per ea quæ erunt sub Antichristo, ostenditur, quoniam existens apostata et latro, quasi Deus vult adorari; et cum sit servus, regem se vult præconari. Ille enim omnem suscipiens diaboli virtutem, veniet non quasi rex justus, nec quasi in subjectione Dei legitimus; sed impius et injustus et sine lege, quasi apostata et iniquus et

¹ æqualiter. So CLERM., VOSS.; but AR. *inæqualiter*, suggesting *in æquali*, as the translation of *ἐν ᾧ ἴσος*, for which *æqualiter* was a marginal equivalent.

² quod et egit, AR.; but CLERM., VET., VOSS. *quod delegit*.

³ AR. omits *qui*.

⁴ etiam. CLERM. *autem et*.

⁵ VET., VOSS., but CLERM. *ad hoc magis qui*, AR. *adhuc m. magisque*.

⁶ autem, MSS., cancelled by GRABE.

⁷ AR. omits *et*.

homicida; quasi latro, diabolicam apostasiam in se recapitulans: et idola quidem seponens, ad suadendum quod ipse ¹sit Deus; ¹se autem extollens unum idolum, habens in semetipso reliquorum idolorum varium errorem: ut hi qui ¹per multas abominationes

LIB. V.
XXV. 1.
GR. V. XXV.
MASS. V.
XXV. 1.

G. 438. adorant diabolum, hi per hoc unum idolum serviant ipsi, de quo Apostolus in epistola, quæ est ad Thessalonicenses secunda, sic ait: *Quoniam nisi venerit abcessio primum, et revelatus fuerit* ²*homo peccati, filius perditionis, qui adversatur et extollit se* ³*super omne quod dicitur Deus, aut colitur: ita ut in templo Dei sedeat, ostendens semetipsum tanquam sit Deus.* Manifeste igitur Apostolus ostendit ³apostasiam ejus, et quoniam extollitur super omne quod dicitur Deus, ⁴vel quod colitur, hoc est super omne idolum, hi enim sunt qui dicuntur quidem ab hominibus, non sunt ⁵autem dii, et quoniam ipse se tyrannico ⁶more conabitur ostendere Deum.

Thess. II. 3.

2. Super hæc autem manifestavit et illud, quod a nobis per multa ostensum est, quoniam ⁶in Hierosolymis templum dispositione veri Dei factum est. Ipse enim Apostolus ex sua persona diffinitive templum illud dixit Dei. Ostendimus autem ⁷et in tertio libro, nullum ab Apostolis ex sua persona Deum appellari, nisi eum qui vere sit Deus, Patrem Domini nostri: cujus jussu hoc quod est in Hierosolymis factum est templum, ob eas causas quæ a nobis dictæ sunt: in quo adversarius sedebit, tentans semetipsum Christum ostendere, ⁷sicut et Dominus ait: *Cum autem videritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Daniele* ⁸*Prophetam, stantem in loco sancto, qui legit intelligat, tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes: et qui in tecto est, non descendat tollere quicquam de domo. Erit enim tunc pressura magna, qualis non est facta ab initio seculi usque nunc, sed neque fiet.* Daniel autem novissimi regni finem respiciens, id est, novissimos decem reges, in quos ⁸dividitur regnum illorum, super quos filius perditionis veniet, cornua dicit decem nasci bestiarum; et alterum cornu pusillum nasci in medio ipsorum, et tria cornua de prioribus eradicari a facie ejus. *Et ecce, inquit, oculi, quasi oculi hominis in*

Matt. xxiv.
15, 16, 17, 21.

Dan. vii. 8,
20—22.

¹ sit... se. CLERM. esset... si, and omits per.

² super omne is more suitable to the Syriac ܐܠܗܐ than to the Greek, ἐν τῷ ναῷ, but see p. 24, 7.

³ AB. adventum.

⁴ AB. aut quod colitur super omne.

⁵ CL. omits autem.

⁶ AB. timore, and omits in.

⁷ et inserted by STIEREN from the VOSS. CL. and AB. agree. CL. sed ut.

⁸ CL., VET., VO. divideretur, AB.

LIB. V.
xxv. 2.
GR. V. xxv.
MASS. V.
xxv. 3.

Dan. vii. 23—
25.

2 Thes. ii.
8—12.

Joh. v. 43.

Luc. xviii. 2
seq.

cornu hoc, et os loquens magna, et aspectus ejus major reliquis. Videbam, et cornu illud faciebat bellum adversus sanctos, et valebat adversus eos: quoadusque venit *Vetustus Dierum*, et judicium dedit sanctis altissimi Dei, et tempus pervenit, et regnum obtinuerunt sancti. Postea in exsolutione visionum dictum est ei: *Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod eminebit super reliqua regna et manducabit omnem terram, et conculcabit eam, et concidet.* ¹Et decem cornua ejus, decem reges exsurgent: et post ²eos surget alius, qui ¹superabit malis omnes qui ante eum fuerunt, et reges tres deminorabit, et verba adversus altissimum Deum loquetur, ³et sanctos altissimi Dei conteret, et cogitabit ³demutare tempora et legem: et dabitur in manu ejus, usque ad tempus temporum et dimidium tempus; hoc est ⁴per triennium et sex menses, in quibus veniens regnabit super terram. De quo iterum et Apostolus Paulus in secunda ad Thessalonicenses, simul et causam adventus ejus annuntians, sic ait: *Et tunc revelabitur iniquus, quem* ⁵*Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet præsentia adventus sui, cujus est adventus secundum operationem Satanae, in omni virtute et signis et portentis* ⁶*mendaciorum, et omni seductione malitiæ, per-euntibus, pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt, ut salvi fierent. Et ideo* ⁷*mittet eis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.*

3. Et Dominus autem hoc item non credentibus sibi dicebat: *Ego veni in nomine Patris mei, et non recepistis me: cum alius venerit in nomine suo, illum recipietis; alium dicens Antichristum, quoniam alienus est a Domino, et ipse est iniquus*

¹ AB. omits *et*, and has with its usual error, *superavit*.

² eos surget. CL. the single word *consurgent*.

³ CL. *emundare*.

⁴ per, CL., which AB. omits. *Hujus interpretationis ipse S. Joannes auctor est, Apocalypses cap. xii., ubi v. 16, mulier dicitur volare in desertum, in locum suum, ubi alitur per tempus, et tempora, et dimidium temporis. Et vers. 6. Mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum a Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta; qui ipsius S. Joannis et totius S. Scrip-*

ture stylo, quo triginta solum dies singulis mensibus tribuuntur, exacte tres annos et sex menses complent. Unde cap. xi. ejusdem divine Apocalypses menses quadraginta duo, quorum vers. 2, fit mentio, continuo vers. 3 in dies mille ducentos sexaginta resolvuntur. GRABE.

⁵ Syr.

⁶ G. T. *ψεύδους*, but Syr. pl., i.e. either *mendacium*, adj., or *mendaciorum*, subst.

⁷ G. T. *πέμψει*, and Syr. MSS. *mittet*, (GRABE being in error), and see 247, 400.

*judex, qui a Domino dictus est, ¹qui Deum non timebat, neque hominem reverebatur, ad quem fugit vidua oblita Dei, id est, terrena Hierusalem, ad ulciscendum de inimico. Quod et faciet in tempore regni sui: transferet regnum in eam, et in templo Dei ²sedebit, seducens eos qui adorant eum, quasi ipse sit Christus. Quapropter ait Daniel iterum: Et sanctum desolabitur: et datum est in sacrificium peccatum, et projecta est in terra justitia, et fecit, et prospere cessit. ³Et Gabriel angelus exsolvens ejus visionem de hoc ipso dicebat: Et in novissimo regni ipsorum exsurget rex im-
⁴probis facie valde, et intelligens quæstiones, et valida virtus ejus, et ⁵admirabilis, et ⁶corrumpet, et diriget, et faciet, et exterminabit fortes, et populum sanctum; et jugum torquis ejus ⁷dirigetur; dolus in manu ejus, et in corde suo exaltabitur, et dolo disperdet multos, et ad perditionem multorum stabit, et quomodo ova manu ⁸conteret. Deinde et tempus tyrannidis ejus significat, in quo tempore fugabuntur sancti, qui purum sacrificium offerunt ⁹Deo: Et in dimidio hebdomadis, ait, tolletur sacrificium et ¹libatio, et in templum abominationis desolationis, et usque ad consummationem temporis consummatio dabitur super desolationem; dimidium autem hebdomadis tres sunt anni et menses sex.*

4. Ex quibus omnibus non tantum quæ sunt apostasiæ manifestantur, et quæ sunt ejus, qui in se recapitulatur omnem diabolicum errorem; sed ⁸et quoniam unus et idem Deus Pater, qui a prophetis annuntiatus, a Christo autem manifestatus. Si enim quæ a Daniele prophetata sunt de fine, Dominus comprobavit: Cum videritis, dicens, abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem prophetam; Danieli autem angelus Gabriel exsolutionem visionum fecit: hic autem est archangelus Demiurgi, et hic idem Mariæ evangelisavit manifestum adventum et incarnationem Christi; unus et idem Deus manifestissime ostenditur, qui prophetas misit, et Filium ⁹præmisit, et nos vocavit in agnitionem suam.

¹ The CLERM. reading is adopted in lieu of the AR. *quoniam*.

² CL., AR., VOSS., MERC. II. *sedet*, as MASS. says an irregular future, and cf. 391. AR. omits *et*.

³ For θαυμαστά, INT. θαυμαστή.

⁴ AR. *corrumpit, diriget, conterit*.

⁵ In edit. τῶν ο'. verbum. κατεθνεῖ,

dirigetur, cum præcedentibus, καὶ συγὰς τοῦ κλοιῷ αὐτοῦ, jungitur. GRABE.

⁶ AR., but CL., VOSS. *Domino*.

⁷ AR. *levatio*. *v*, as usual, interchangeable with *b*. CL., AR., MERC. II. *al. in templo*.

⁸ AR. *etiam*.

⁹ f. l. *promisit*.

LIB. V.
XXV. 3.
GR. V. XXV.
MASS. V.
XXV. 4.

Dan. viii. 12.

Dan. viii. 23
seq.

Dan. ix. 27.

Matt. xxiv.
15.

Luc. i. 26 seq.

LIB. V.
XXVI. I.
GR. V. XXVI.
MASS. V.
XXVI. I.

CAP. XXVI.

G. 440.

Quia Johannes et Daniel prædixerunt imperii Romani dissolutionem et desolationem, quæ finem mundi et Regnum Christi æternum præcedet; refelluntur alium a Demiurgo patrem confingentes Gnostici, Satanæ organa, quorum opera nunc Deum aperte blasphemant.

Apoc. xvii.
12—14.
*EXPLICIT
COD. CLARO.
MONTANUS.

1. MANIFESTIUS adhuc etiam de novissimo tempore, et de his qui sunt in eo decem regibus, in quos dividetur quod nunc ¹regnat imperium, significavit Johannes Domini discipulis in ²Apocalypsi, edisserens quæ fuerint decem cornua, quæ a Daniele visa sunt, dicens sic dictum esse sibi: ³*Et decem cornua quæ vidisti, *decem reges sunt, qui regnum* ⁴*nondum acceperunt, sed potestatem quasi reges una hora accipient cum bestia. Hi unam sententiam habent, et virtutem et potestatem suam bestię dant. ⁵Hi cum agno pugnant, et agnus vincet eos, quoniam Dominus Dominorum est, et Rex Regum.* Manifestum est itaque, quoniam ex his tres interficiet ille qui venturus est, et reliqui subjicientur ei, et ipse octavus in eis: et vastabunt Babylonem, et comburent eam igni, et dabunt regnum suum bestię, et effugabunt Ecclesiam: post deinde ab adventu Domini nostri destruentur. Quoniam enim oportet dividi ^{M. 324.} regnum, et sic deperire, ⁶Dominus ait: *Omne regnum divisum in se, desolabitur: et omnis civitas vel domus divisa in se, non stabit. Dividi igitur et regnum, et civitatem, et domum oportet in decem: et propterea jam partitionem et divisionem præfiguravit. Et dili-*

Matt. xii. 25.

¹ AR. regnant.

² Ex hoc loco perspicimus, librum Apocalypseos ab omni antiquitate receptum fuisse in Ecclesia, nec Irenæi tempore de Authore dubitatum. Vicinum autem Apostolis, et Papiæ auditorem fuisse scimus, qui Joannis auditor fuit. Nec certe Hieronymus de Joanne scribens, (in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum cap. 9), hoc in dubium revocavit; sic enim ait: Quarto decimo anno secundam post Neronem persecutionem movente Domitiano, in Patmon insulam relegatus scripsit Apocalypsin, quam interpretatur Justinus M. et Irenæus. De hac forsitan inter-

pretatione intelligi Hieronymus. An enim aliam scripserit, mihi incertum est: neque alterius memini fieri mentionem ab iis, qui de Irenæo scripserunt. Multa vero sunt hic de Apostasia, de Antichristo et ejus revelatione, quæ diligenter expendere et observare debemus. GALLAS.

³ et omitted in the AR. is read in the CLERM. This is the last varia lectio supplied by this latter MS., which here * comes to an abrupt conclusion.

⁴ nondum. G. T. ὄρω. ARUND. mundi.

⁵ AR. hic.

⁶ AR. adds sicut.

genter Daniel finem quarti regni digitos ait pedum esse ejus imaginis, quæ a Nabuchodonosor visa est, in quos venit lapis sine manibus præcisus, et quemadmodum ipse ait: *Pedes pars quidem aliqua ferrea, et pars aliqua fictilis, quoadusque abscissus est* ¹ *lapis sine manibus, et percussit imaginem in pedes ferreos et fictiles, et* ² *comminuit eos usque ad finem.* Post deinde in exsolutione ait: *Et quoniam vidisti pedes et digitos, partem quidem fictilem, partem autem ferream, regnum divisum erit, et* ³ *a radice ferrea erit in eo, quemadmodum vidisti ferrum commixtum* ⁴ *testo.* *Et digiti pedum pars quidem aliqua ferrea, pars autem aliqua fictilis.* Ergo decem digiti pedum, hi sunt decem reges, in quibus ⁵ *dividetur regnum: ex quibus quidam quidem fortes et agiles, sive efficaces; alii autem pigri et inutiles erunt, et non consentient; quemadmodum et Daniel ait: Pars aliqua* ⁶ *regni erit fortis, et ab ipsa pars erit minuta.* Quoniam vidisti ferrum commixtum testo, commixtiones erunt ⁷ *in semine hominum, et non erunt adjuncti invicem, quemadmodum ferrum non commiscetur cum testo.* Et quoniam finis fiet, inquit: *Et in diebus regum illorum excitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non corrumpetur, et regnum ejus alteri populo non relinquetur. Comminuet et ventilabit omnia regna, et ipsum exaltabitur in æternum. Quemadmodum vidisti, quoniam de monte præcisus est lapis sine manibus, et comminuit* ⁸ *testum, ferrum, et æramentum, et argentum, et aurum; Deus magnus significavit regi, quæ futura sunt post hæc: et verum est somnium, et fidelis interpretatio ejus.*

2. Si ergo Deus magnus significavit per Danielelem futura, et per Filium confirmavit; et Christus est lapis, qui præcisus est sine manibus, qui destruet temporalia regna, et æternum ⁷ *inducet, quæ est justorum resurrectio; Resuscitabit, ait, Deus cæli regnum, quod in æternum nunquam corrumpetur, confutati resipiscant qui Demiurgum respuunt, et non consentiunt ab eo Patre præmissos prophetas, a quo et Dominus venit; sed asseverant ex differentiis virtutibus factas esse prophetias. Quæ enim a Demiurgo prædicta sunt similiter per omnes prophetas, hæc Christus in fine*

¹ Hinc patet, duas voces, ἐξ ὁπου, hoc loco in LXX. recentiori manu insertas esse ex sequenti vers. 45. GRABE.

² AR. comminuet.

³ AR. omits a. LXX. διὰ τ.β.

⁴ al. testæ. AR. and MERC. II. testo here and twice below, which is replaced in the text on the collateral testimony

of Sulp. Sever. Sed ferrum atque testum inter se confusum coire non poterat. H. II. 2, de Stat. Nebuch.

⁵ AR. dividitur, and omits aliqua. VOSS. omits regni.

⁶ AR. still testum.

⁷ AR. inducit.

LIT. V. xxvi. l. GR. V. xxvi. MASS. V. xxvi. l.

Dan. II. 33, 34.

Dan. II. 41, 42.

Dan. II. 42, 43.

Dan. II. 44, 45.

LIB. V.
xxvi. 2.
GR. V. xxvi.
MASS. V.
xxvi. 2.

perfecit, ministrans Patris sui voluntati, et adimplens secundum humanum genus dispositiones. Qui ergo blasphemant Demiurgum, vel ipsis verbis et manifeste, quemadmodum qui a Marcione sunt; vel ¹secundum eversionem sententiæ, quemadmodum qui a Valentino sunt, et omnes qui falso dicuntur esse Gnostici; organa Satanæ ab omnibus Deum colentibus cognoscantur esse, per quos Satanæ nunc, et non ante, visus est maledicere Deo, ²et qui ignem æternum præparavit omni apostasiæ. Nam ipse per semetipsum nude non ³audebat blasphemare suum Dominum; quemadmodum et initio per serpentem seduxit hominem, quasi latens Deum.

Eus. H. E. iv.
18.

Cat. in Epp.
Cath. ed.
Cramer. p. 81.

3. ⁴Καλῶς ὁ Ἰουστίνος ἔφη, ὅτι πρὸ μὲν τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας οὐδέποτε ἐτόλμησεν ὁ σατανᾶς βλασφημῆσαι τὸν Θεόν, ἅτε μηδέπω εἰδὼς αὐτοῦ τὴν κατάκρισιν· ⁵διὰ τὸ ἐν παραβολαῖς καὶ ἀλληγορίαις κείσθαι· μετὰ δὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἐκ τῶν λόγων ⁶αὐτοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων μαθὼν ἀναφανδόν, ὅτι πῦρ αἰώνιον αὐτῷ ἡτοιμάσται

3. Bene Justinus dixit, quoniam ante Domini adventum nunquam ausus est Satanæ blasphemare Deum, quippe nondum sciens suam damnationem: quoniam et in parabolis, et allegoriis, a prophetis de eo sic dictum ⁷est. Post autem adventum Domini ex sermonibus ⁶Christi et Apostolorum ejus discens manifeste, quo-

¹ κατ' ἀναστροφὴν τῆς γνώμης. *visus*, MSS., except MERO. II. which has *misæus*.

² et is inserted from the AR. as adding force to the passage.

³ AR., but VOSS. and VET. *audet*.

⁴ *Ex quo Justinus Tractatu hæc citaverit Irenæus, non expressit. Petita autem esse ex libro contra Marcionem, quem alibi Irenæus allegat, conjecti Tom. I. Spicilegii Patrum Seculi 2, p. 176. GRABE. Forte etiam ex libro, quem adversus omnes hæreses edidisse se profitetur Justinus in priori Apologia, eruta sunt. MASS.*

⁵ The extract from EUSEBIUS here ends, and the Greek text is continued from a Catena on the *Catholic Epp.* edited by Dr CRAMER, p. 81; it has already appeared in STIEBER's edit.

⁶ Either the author wrote Χριστοῦ,

or some scribe read *ipsi*⁹ (ipsius) as Χρι. But the Greek seems to have lost the word, and to have displaced αὐτοῦ from its position after ἀποστόλων, for ΕCUMEN., on the last chap. of 1 Pet. thus quotes the words of S. JUSTIN M., as also ANDR. CESAR. in *Apolycalyps.*: Λέλεκται δὲ τῷ μακαρίῳ Ἰουστίνῳ τῷ φιλοσόφῳ καὶ μάρτυρι, μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ ἐν γέννῃ ἀπόφασιν βλάσφημον μάλιστα γεγονέναι τὸν διάβολον· καί περ μὴ πρότερον οὕτως ἀναιδῶς τὸν Θεὸν βλασφημῆσαντα. Ὁ μέγας δὲ Ἰουστίνος φησιν, ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ πρῶτως γινῶναι τὸν διάβολον, ὅτι καταδικασταὶ εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς γένναν. c. 60.

⁷ AR. omits *est*.

κατ' ἰδίαν γνώμην ἀποστάντι τοῦ Θεοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς ἀμετα-
νοήτως παραμένεσιν ἐν τῇ ἀποστασίᾳ, διὰ τῶν τοιούτων
ἀνθρώπων βλασφημεῖ τὸν τὴν κρίσιν ἐπάγοντα Κύριον, ὡς
ἤδη κατακεκριμένος, καὶ τὴν ἁμαρτίαν τῆς ἰδίας ἀποστασίας
τῷ ἐκτικότη αὐτὸν ἀποκαλεῖ, ἀλλ' οὐ τῇ ἰδίᾳ αὐθαιρέτῳ
γνώμῃ· ὡς καὶ οἱ παραβαίνοντες τοὺς νόμους, ἔπειτα δίκας
διδόντες, αἰτιῶνται τοὺς νομοθέτας, ἀλλ' οὐχ ἑαυτούς¹.

LIB. V.
xxvi. 3.
GR. V. xxvi.
MASS. V.
xxvi. 2.

niam ignis æternus ei præparatus est ex sua voluntate abscedenti
a Deo, et omnibus qui sine pœnitentia perseverant in apostasia :
per hujusmodi homines blasphemant eum ²Deum, qui judicium ³im-
portat, quasi jam condemnatus, et peccatum suæ apostasiæ con-
ditori suo imputat, et non suæ voluntati et sententiæ : quemadmo-
dum et qui supergrediuntur leges, et postea pœnas dant, queruntur
de legislatoribus, sed non de semetipsis. Sic autem et ⁴hi diabolico
spiritu pleni, innumeras accusationes inferunt factori nostro, ⁴qui
et Spiritum vitæ nobis donaverit, et legem omnibus aptam posu-
erit ; et nolunt justum esse judicium Dei. Quapropter et alterum
quendam excogitant patrem, neque curantem, neque providentem
eorum quæ sunt erga nos, aut etiam ⁵consentientem omnibus pec-
catis. Si enim non judicat pater, aut non pertinet ad eum, aut
consentit his quæ fiunt omnibus : et ⁶si non judicat, omnes in
æquo erunt, et in eodem dinumerabuntur statu. Supervacuum ergo
erit adventus Christi, et contrarius, in eo quod non judicet.

l. 442.
f. 325.

CAP. XXVII.

*De futuro judicio per Christum, communione et sepa-
ratione divina, atque infidelium pœnis æternis.*

1. *VENIT enim dividere hominem adversus patrem suum, et* Matt. x. 35.
filiam adversus matrem, et nurum adversus socrum : et cum duo Luc. xvii. 34,
sint in eodem lecto, unum assumere, et alterum relinquere : et 35.
duabus molentibus in mola, alteram assumere, et alteram relin-
quere : ad finem jubere messoribus colligere primum zizania, et Matt. xiii. 30.

¹ The quotation continues in the Ca-
tena—διὰ τοῦτο ὡς λέων περιπατεῖ, ὠρυό-
μενος, πάντας φιλονεικῶν ἐλκίσαι πρὸς
τὴν ἰδίαν ἀπώλειαν.

² Deum. f. l. Dñm. κύριον.

³ AR. importet.

⁴ hi. AR. in, and omits qui.

⁵ AR. faultily, consentientibus.

⁶ AR. losses si.

LIB. V.
xxvii. 1.
GR. V. xxvii.
MASS. V.
xxvii. 1.

Matt. iii. 12.
Matt. xxv. 33,
34, 41.
Luc. ii. 34.
Luc. x. 12.

Matt. v. 45.

J. Damasc.
Parall. Hal-
loix. v. Iren.

fasciculos alligare, et comburere igni inextinguibili; triticum autem colligere in horreum: et agnos quidem vocare in præparatum regnum; hædos autem in æternum ignem mittere, qui præparatus est ¹a Patre ejus diabolo et angelis ejus. Et quid enim? Verbum venit in ruinam et in resurrectionem multorum? In ruinam quidem non credentium ei, quibus et majorem damnationem, quam Sodomorum et Gomorrhæ in judicio comminatus est: in resurrectionem autem credentium, et facientium voluntatem Patris ejus qui est in coelis. Si ergo adventus Filii super omnes quidem similiter advenit, judicialis ²est autem, et discretor credentium et non credentium, quoniam ex sua sententia credentes ²faciunt ejus voluntatem, et ex sua sententia ³indicto audientes non accedunt ad ejus doctrinam: manifestum, quoniam et Pater ejus omnes quidem similiter fecit, propriam sententiam unumquemque habentem, et sensum ⁴liberum; respicit autem omnia, et providet omnibus, *Solem suum oriri faciens super malos et bonos, et pluens super justos et injustos.*

2. ...⁵Ὅσα τὴν πρὸς Θεὸν τηρεῖ φιλίαν, τούτοις τὴν ἰδίαν παρέχει κοινωνίαν. Κοινωνία δὲ Θεοῦ, ζωὴ καὶ φῶς, καὶ ἀπόλαυσις τῶν ἑκ παρ' αὐτοῦ ἀγαθῶν. Ὅσοι... ἀφίστανται κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν τοῦ Θεοῦ, τούτοις τὸν ἀπ' αὐτοῦ χωρισμὸν ἐπάγει. Χωρισμὸς δὲ τοῦ Θεοῦ θάνατος· καὶ χωρισμὸς φωτὸς σκότος· καὶ χωρισμὸς Θεοῦ ἀποβολὴ πάντων τῶν ἑκ παρ' αὐτοῦ ἀγαθῶν. Οἱ οὖν διὰ τῆς ἀποστασίας ἀπο-

2. Et quicumque erga eum custodiunt dilectionem, suam his præstat communionem. Communio autem Dei, vita et lumen, et fructio eorum quæ sunt apud eum bonorum. Quicumque autem absistunt secundum sententiam suam ab eo, his eam quæ electa est ab ipsis separationem inducit. Separatio autem Dei, mors; et separatio lucis, tenebræ; et separatio Dei, amissio omnium quæ

¹ AR., VOSS., MERC. II. *quod præparatum est*, and the translator may have followed the Greek concord as elsewhere. *a Patre*, see I. 268, 2.

² AR. omits *est*, and it would have no equivalent in the Greek—*ἐι δὲ αὖ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐλευσὶς ἐπὶ πᾶσι μὲν ὁμοίως ἐγένετο, κριτικὴ δὲ, καὶ διακρίνουσα κ.τ.λ.* *ex sua sent. αὐθαγέρως*. AR. *faciat*.

³ AR., MERC. II., OTHOB., but VOSS. *inobedientes*. See 149, 4.

⁴ For *liberum* AR. has *similiter*.

⁵ *Græca quæ sequuntur, a Damasceno in Parallelis sub diversis titulis allegata, et ab Halloixio in Vita Irenæi edita, combinavi.* GRABE.

⁶ STIEREN considers the author to have written here, and in the next sen-

βαλόντες τὰ προειρημένα, ἅτε ἐστερημένοι πάντων τῶν ἀγαθῶν, ἐν πάσῃ κολάσει καταγίνονται· τοῦ Θεοῦ μὲν προηγητικῶς μὴ κολάζοντος, ἐπακολουθούσης δὲ¹ ἐκείνης τῆς κολάσεως, διὰ τὸ ἐστερηθῆναι πάντων τῶν ἀγαθῶν. Αἰώνια δὲ καὶ ἀτελεύτητα παρὰ Θεοῦ τὰ ἀγαθὰ· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ στέρησις αὐτῶν αἰώνιος καὶ ἀτελεύτητος· ὡς διηνεκοῦς τοῦ φωτὸς ὄντος, οἱ τυφλώσαντες ἑαυτοὺς, ἡ καὶ ὑπὸ ἄλλων τυφλωθέντες, διηνεκῶς ἀποστεροῦνται τῆς τοῦ φωτὸς ἀπολαύσεως, οὐ τοῦ φωτὸς ἐπιφέροντος αὐτοῖς τὴν ἐν τυφλώσει τιμωρίαν.

LIB. V.
xxvii. 2.
GR. V. xxvii.
MASS. V.
xxvii. 2.

sunt ²apud eum bonorum. Qui ergo per apostasiam amiserunt quæ prædicta sunt, quippe desolati ab omnibus bonis, in omni poena conversantur; Deo quidem principaliter non a semetipso eos puniente, prosequente autem eos poena, quoniam sint desolati ab ³omnibus bonis. Æterna autem et sine fine sunt a Deo bona: et propter hoc et amissio eorum æterna et sine fine est: quemadmodum in immenso lumine, qui excæcaverunt semetipsos, vel ab aliis excæcati sunt, semper privati sunt jucunditate luminis; non
G. 443. quod lumen poenam eis inferat cæcitatibus, sed quod ipsa cæcitas superinducat eis calamitatem. Et propter hoc Dominus dicebat: *Qui credit in me, non judicatur*, id est, non separatur a Deo: ad-
unitus est enim per fidem Deo. *Qui autem non credit, ait, jam judicatus est, quoniam non ³credidit in nomine unigeniti Filii Dei*, id est, separavit semetipsum a Deo voluntaria sententia. *Hoc est enim judicium, quoniam lumen venit in hunc mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam ⁴lumen. Omnis enim qui male agit, odit lumen, et non venit ad lumen, ne traducantur opera ejus. Qui autem facit veritatem, venit ad lumen, ut manifestentur opera ejus, quoniam in Deo ⁵est operatus.*

Joh. iii. 18—
21.

tence, παρ' αὐτοῦ, because he says, ἀτελεύτητα παρὰ Θεοῦ τὰ ἀγαθὰ. But then in the next section he speaks of τῶν ἐν αὐτῷ ἀγαθῶν. The translator's reading, παρ' αὐτὸν, may have been correct.

¹ l. ékelvois.

² A.B. apud Deum, and ab omni bono.

³ A.B. crediderit.

⁴ lucem, A.B.

⁵ G. T. ἐστὼν ἐργασμένα.

LIB. V.
xxviii. l.
GR. V. xxviii.
MASS. V.
xxviii. l.

Κεφ. κη'.

*De piorum et impiorum discrimine, apostasia futura sub
Antichristo, atque mundi consummatione.*

J. Damasc.
Parall.
Hailoix. v.
Iren.

I. ἘΠΕΙ οὖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οἱ μὲν προστρέχουσι ^{M. 386} τῷ φωτὶ, καὶ διὰ τῆς πίστεως ἐνοῦσιν ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ· οἱ δὲ ἀφίστανται τοῦ φωτός, καὶ ἀφορίζουσιν ἑαυτοὺς τοῦ Θεοῦ· ¹ἐκδέχεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τοῖς πᾶσιν ἀρμόζουσιν οἰκησιν ἐπάγων· ²τοῖς μὲν ἐν τῷ φωτὶ, πρὸς τὸ ἀπολαύειν αὐτοὺς τῶν ἐν αὐτῷ ἀγαθῶν· τοῖς δὲ ἐν τῷ σκότει, πρὸς τὸ μετέχειν αὐτοὺς τῆς ἐν αὐτῷ μοχθηρίας. Διὰ τοῦτό φησι, τοὺς μὲν ἐκ δεξιῶν ἀνακαλέσασθαι εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν· τοὺς δὲ ἐξ ἀριστερῶν εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ πέμψειν. Ἐαυτοὺς γὰρ πάντων ἐστέρησαν τῶν ἀγαθῶν.

CAP. XXVIII.

I. QUONIAM igitur in hoc mundo quidam quidem accurrunt lumini, et per fidem ³uniunt se Deo; alii autem absistunt a lumine, et separant ³seipsos a Deo: venit Verbum Dei, omnibus aptam habitationem inferens; his quidem qui in lumine sunt, ut fruantur eo, et his quæ in eo sunt bonis: his autem qui in tenebris sunt, ut participentur ⁴eas calamitates quæ in eis ⁴sunt. Et propter hoc ait, hos quidem qui sunt ad dexteram vocari in regnum Patris: illos autem qui sunt ⁵a sinistra in æternum ignem missurum. Semetipsos enim omnibus privaverunt bonis.

Matt. xxv. 34,
et 41.

2. Et propter hoc Apostolus ait: *Pro eo quod dilectionem
⁶Dei non receperunt, ut salvi fierent, et ideo ¹mittet eis Deus opera-
tionem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes qui non*

2 Thess. II.
10—12.

¹ Int. ἐρχεται, and as GRABE observes, the reading harmonises with *Lumen veni in mundum*.

² τοῖς μὲν, is an indispensable correction, edd. τοὺς μὲν.

³ ARUND. *muniant*, incorporating the final letter preceding. Ib. *semetipsos*.

⁴ AB. *eos* and *est* for *sunt*; suggesting as a close copy of the Greek con-

struction, *ut participentur ejus calamitates quæ in eis est*. VET., VOSS. as in the text. al. *ut participetur eis calamitas, quæ in eis est*.

⁵ a sinistra, AB. is closer to the Greek than *ad sinistram*, VET., VOSS., but cf. *ad dextram*.

⁶ l. *veritatis*. Cf. p. 392.

⁷ *mittet*. See p. 247 and 392, 7. VET., VOSS. *eos in operationem*.

crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati: illo enim veniente, et sua sententia apostasiam recapitulante in semetipsum, et ¹sua voluntate et arbitrio operante quæcunque operabitur, et in templo Dei sedente, ut sicut Christum adorent illum qui ¹seducentur ab illo; quapropter et juste *in stagnum* ¹*projicietur ignis*; Deo autem

LIB. V.
xxviii. 2.
GR. V. xxviii.
M. ASS. V.
xxviii. 2.

Apoc. xix. 20.

secundum suam providentiam præsciente omnia, et apto tempore eum qui talis futurus erat immittente, *ut credant falso*, ²*ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati*. Cujus adventum Johannes in Apocalypsi significavit ita: *Et bestia quam videram, similis erat pardo, et pedes ejus quasi ursi*, ³*et os ejus quasi os leonis*; *et dedit ei draco virtutem suam, et thronum suum, et potestatem magnam*; *et unum ex capitibus ejus quasi oc-*

Cap. xiii.
2—10.

G. 444. *cisum in mortem, et plaga mortis ejus curata est, et admirata est universa terra post bestiam: et adoraverunt draconem*, ⁴*quoniam dedit potestatem bestię*; *et adoraverunt bestiam dicentes: Quis similis bestię illi, et quis potest pugnare cum ipsa? Et datum est ei os loquens magna et blasphemiam, et data est ei potestas* ⁵*mensibus* XL. *et* ⁶*duobus. Et aperuit os suum ad blasphemium adversus Deum, blasphemare nomen ejus, et tabernaculum ejus, et eos qui in cælo habitant. Et data est ei potestas super omnem tribum, et populum, et linguam, et gentem. Et adoraverunt eum omnes qui* ⁷*habitant super terram, cujus non est scriptum nomen in libro vitę Agni occisi a constitutione mundi. Si quis habet aures, audiat. Si quis in captivitatem duxerit, in captivitatem ibit. Si quis gladio occiderit, oportet eum* ⁷*in gladio occidi. Hic est sustinentia et fides sanctorum. Post deinde et de armigero ejus, quem et pseudopropheta vocat: Loquebatur, inquit, quasi draco, et potestatem primę bestię omnem faciebat in conspectu ejus: et facit terram, et qui habitant in ea, ut adorarent bestiam primam, cujus curata est plaga mortis ejus. Et faciet signa magna*, ⁸*ut et ignem faciat de cælo descendere in terram in conspectu hominum; et seducet inhabitantes super terram.* ⁸Hęc ne quis eum divina virtute putet signa facere, sed

Apoc. xiii.
11—14.

¹ AR. inserts *cum*; ib. *seductuntur*, and cf. πλανῶ, Rev. xiii. 14. Ib. *projicientur*.

² ut, AR.; al. *et*.

³ et, VOSS.; omitted in AR.

⁴ *quoniam*. G. T. δὲ ἔδωκεν, and very possibly *qui* has been read as *qm*.

⁵ i.e. a time, and times, and dividing of times; three years of twelve months,

and a half year.

⁶ AR. *duo*, perhaps from the numeral letter β'.

⁷ AR. *inhabitant*, and in omitted.

⁸ ut *et*, ita AR. et VOSS. Juxta S. Johannis textum *ἡ α καλ*. GR. But the sequence is varied in the first MS., as in MERC. II., and the sense spoiled by *et ut*. AR. *hoc*.

LIB. V.
xxviii. 2.
GR. V. xxviii.
MASS. V.
xxviii. 2.

Apoc. xiii.
14-18.

magica operatione. Et non est mirandum, si dæmoniis et apostaticis spiritibus ministrantibus ei, per eos faciat signa, in quibus seducat habitantes super terram. *Et imaginem*, ait, ¹*jubebit fieri bestię, et spiritum dabit imagini, uti et loquatur imago, et eos qui non adoraverint eam faciet occidi. Et characterem autem*, ait, *in fronte, et in manu dextra faciet dari*, ²*ne possit aliquis emere vel vendere, nisi qui habet characterem nominis bestię, vel numerum nominis ejus: et esse numerum* ³*sexcentos sexaginta sex, quod est, sexies centeni, et deni sexies, et singulares sex*; in recapitulationem universę apostasię ejus, quę facta est in sex millibus annorum. M. 327.

Cotelier. not.
in Ep. S.
Barnab. 15.

3. ⁴Ὅσαις . . . ἡμέραις ἐγένετο ὁ κόσμος, τοσαύταις χιλιοντάσι συντελείται. Καὶ διὰ τοῦτό φησιν ἡ γραφή· καὶ συνετελέσθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν. Καὶ συνετέλεσεν ὁ Θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ 5' τὰ ἔργα αὐτοῦ ἃ ἐποίησε, καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ 7' ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ. Τοῦτο δ' ἐστὶ τῶν προγεγονότων

3. Quotquot enim diebus hic factus est mundus, tot et millenis annis consummatur. Et propter hoc ait Scriptura Geneseos: *Et consummata sunt cælum et terra, et omnis ornatus eorum. Et consummavit Deus die sexto omnia opera sua quę fecit, et requievit in die septimo ab omnibus operibus suis quę fecit.* Hoc autem est et antefactorum narratio, quemadmodum facta sunt, et futurorum G. 445.

¹ AR. ait *fieri bestię videbit.*

² VET., VOSS. *ut non.*

³ The Hebrew word מֵסֵרָס, *prostalai*, sums 666, and it is offered as another solution of this *cruz theologica*. The idea involved is so suitable to the context that FABER, though accepting the term *Λαρεῖνος*, has also educed the required number from the word *προσδάρης*, but he makes the unfortunate mistake of reading the abbreviate symbol 5', as the *epiemon* βαῦ, computing it as 6; whereas, the letters, as written by S. John, could only sum 500. It is certainly a remarkable coincidence, that the *Λαρεῖνος* of IRENÆUS and the Rabbinical מֵסֵרָס should alike sum 666. But no Scripture is of private interpretation, and the Word of God written for every

country, and every age, is not to be limited in its application to any one empire or isolated branch of the Church Catholic. For this reason the term מֵסֵרָס, as being of universal application, is preferred. It is very evident that the primitive Church was without any certain solution of the difficulty, and the only resource from the earliest days has been conjecture. One more is added to this not very satisfactory stock. The author evidently applies the number to apostasy and wickedness, of whatever age, whether *ante* or *post-diluvian*. See end of cap. XXIX.

⁴ *Græcum Irenæi textum e Codice 2215 Regiæ Bibliothecæ Parisiis descriptum erudito orbi communicavit Cotelierius in notis ad Epist. S. Barnabæ.*

διήγησις, καὶ τῶν ἐσομένων προφητεία. Ἡ γὰρ ἡμέρα Κυρίου ὡς α ἔτη ἐν ἑξ οὖν ἡμέραις ¹ συντελεσται τὰ γεγονότα· φανερόν οὖν, ὅτι ἡ συντέλεια αὐτῶν τὸ δ ἔτος ἐστίν².

LIB. V.
xxviii. 3.
GR. V. xxviii.
MASS. V.
xxviii. 3.

prophetia. ³ Etenim dies Domini quasi mille anni; in sex autem ² Pet. iii. 8. diebus consummata sunt quæ facta sunt: ⁴ manifestum est quoniam consummatio ipsorum sextus millesimus annus est. Et propter hoc in omni tempore, plasmatus initio homo per ⁵ manus Dei, id est, Filii et Spiritus, fit secundum imaginem et similitudinem Dei, paleis quidem abjectis, quæ sunt apostasia; frumento autem in horreum assumpto, quod est hi qui ad Deum fide fructificant. Et propterea tribulatio necessaria est his qui salvantur, ⁶ ut quodammodo contriti, ⁶ et attenuati, et ⁷ conspersi per patientiam Verbo Dei, ⁷ et igniti, apti sint ad convivium Regis. Quemadmo-

⁸ ὡς εἰπέ τις τῶν ἡμετέρων, διὰ τὴν πρὸς Θεὸν μαρτυρίαν κατακριθεὶς πρὸς θηρία· ὅτι σίτος εἰμι Θεοῦ, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος ⁹ εὐρεθῶ.

S. Ign. ad
Rom. iv.

dum quidam de nostris dixit, propter martyrium in Deum adjudicatus ad bestias: Quoniam frumentum sum Christi, et per dentes bestiarum molor, ut mundus panis Dei inveniar.

¹ GRABE συντελεσθαι.

² In MS. Regio Codice sequuntur: Καὶ τῇ ζ' κρίνει τὴν οἰκουμένην· καὶ τῇ η' ἡ τις ἐστὶν ὁ μέλλων αἰὼν, τοὺς μὲν παραδίδωσιν εἰς κόλασιν αἰώνιον, τοὺς δὲ εἰς ζωὴν. Διὰ τοῦτο εἰρηγται οἱ ψαλμοὶ ὑπὲρ τῆς η'. Sed hæc non sunt ipsius Irenæi. GR.

³ AR. as above. VOSS. si enim, which STIEREN adopts. VET. si etenim, as in MASSUET.

⁴ The Greek text requires the addition of ergo.

⁵ See p. 213, 5; 317; 333, 2.

⁶ ut, et, both omitted in the AR.

⁷ conspersi... igniti. πεφυραμένοι δι' ὑπομονῆς λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ πυριώμενοι κ.τ.λ.

⁸ Eadem verba habentur in Græcis Actis S. Ignatii MS. in Bibliotheca Bodleiana, ubi pro πρὸς Θεὸν, legitur εἰς Θεὸν, perinde ut in Latino, in Deum. GR.

⁹ In the text of the epistle we read τοῦ Χριστοῦ. The latter word having been lost to the translator, the article seems to have been read as Θεοῦ, and expressed by Dei. EUSEBIUS quotes the same words of the venerable martyr, II. E. III. 36, but as above.

LIB. V.
xxix. l.
GN. V.
xxix.
MASS. V.
xxix. l.

CAP. XXIX.

Universa ad utilitatem hominum facta esse: et de Anti-christi dolis, nequitia, vi apostatica a diluvio, et deinceps in Anania, Azaria et Misaelis persecutione, præfigurata.

1. CAUSAS autem reddidimus in his qui sunt ante hunc libris, propter quas passus ¹est Deus hæc ita fieri: ¹et ostendimus quoniam omnia quæ sunt talia, pro eo qui salvatur homine facta sunt, illud quod est sui arbitrii et suæ potestatis maturans ad immortalitatem, et aptabiliorem eum ad æternam subjectionem Deo præparans. Et propter hoc conditio insumitur homini: non enim homo propter illam, sed conditio facta est propter hominem. Gentes autem quæ et ipsæ non allevaverunt oculos ²ad coelum, neque gratias egerunt factori suo, neque lumen veritatis videre voluerunt, sed sicut mures cæci absconditi in profundo insipientiæ, ³juste sermo *ut stillicidium de cado, et sicut momentum statoræ*, et *sicut nihil* deputavit; in tantum utiles et aptabiles justis, quantum utilitatis præstat stipula ad tritici augmentum; et ⁴palea ejus in unctionem, ad operationem auri. Et propterea cum in fine repente hinc Ecclesia ⁵assumetur: *Erit*, inquit, *tribulatio qualis non est facta ab initio, neque fiet*. Novissimus enim agon ⁵hic justorum, in quo vincentes coronantur incorruptela.

Rom. xi. 15.

Rom. xi. 17.

Matt. xxiv. 21.

G. 446.

E Parall. J.
Damasc.
Halleix. v.
Iren.

2. . . ἀνακεφαλαίωσις γίνεται πάσης ἀδικίας καὶ παντὸς δόλου, ἵνα ἐν αὐτῷ συρρέυσασα καὶ συγκλεισθεῖσα πᾶσα δύναμις ἀποστατικὴ κατὰ τὴν κάμινον ὀλισθῇ τοῦ πυρός. Καταλλήλως οὖν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ

2. Et propter hoc in bestia veniente recapitulatio fit universæ iniquitatis et omnis doli, ut in ea confluens et conclusa omnis virtus apostatica, in caminum mittatur ignis. Congruenter autem et nomen

¹ AR. omits *est*, and has *ostendimus-que*, an unusual form with the translator, which may have arisen by mistaking *qm̄*. for *que*.

² *uios*, inserted by MASS. and STIER-EN from the VOSS. MS., is not required,

and the AR. omits it.

³ AR. strangely divides the word into *ejus te*, the first vowel being taken from the final syllable preceding.

⁴ *palea... in*. AR. *paleas...ad*.

⁵ AR. *assumitur*, and omits *hic*.

ἔξει τὸν ἀριθμὸν χξζ'. Ἀνακεφαλαιούμενος ἐν αὐτῷ τὴν
 M. 328. πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ πᾶσαν κακίαν· Νῶε γὰρ ἐτῶν
 ἑξακοσίων, καὶ κατακλυσμὸς ἐπῆλθε τῇ γῇ εἰς ἐξάλειψιν τῆς
 ἀμαρτίας, Ἀνακεφαλαιούμενος δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ
 κατακλυσμοῦ πᾶσαν εἰδωλολατρείαν, μέχρις οὗ ἡ τοῦ
 Ναβουχοδονόσωρ ἀνασταθεῖσα εἰκὼν, ἥτις ὕψος μὲν εἶχε
 πηχῶν ἑξήκοντα, εὐρος δὲ πηχῶν ζ'. "Ὀλη γὰρ ἡ εἰκὼν
 ἐκείνη προτύπωσις ἦν τῆς τοῦ ἀντιχρίστου παρουσίας.
 Τὰ οὖν χ' ἔτη τοῦ Νῶε, ἐφ' οὗ ὁ κατακλυσμὸς ἐγένετο διὰ
 τὴν ἀποστασίαν, καὶ ὁ πηχισμὸς τῆς εἰκόνης, τὸν ἀριθ-
 μὸν, ὡς εἴρηται, σημαίνουσι τοῦ ὀνόματος, εἰς ὃν συγκεφα-
 λαιοῦται τῶν ζ' ἐτῶν πᾶσα ἀποστασία, καὶ ἀδικία, καὶ
 πονηρία,

LIB. V.
 xxix. 2.
 GR. V.
 xxix.
 MASS. V.
 xxix. 2.

ejus habebit numerum, sexcentos sexaginta sex, recapitulans in
 semetipso omnem quæ fuit ante diluvium malitiæ commixtionem,
 quæ facta est ex ¹angelica apostasia. Noe enim fuit annorum sex-
 centorum, et diluvium advenit terræ, delens ²in resurrectionem terræ
 propter nequissimam generationem, quæ fuit temporibus Noe.
 Recapitulans autem et omnem qui fuit ³a diluvio errorem ⁴commen-
 tatore idolorum, et prophetarum interfectionem et succensionem
 justorum. Illa enim quæ fuit a Nabuchodonosor ⁴instituta imago,
 altitudinem quidem habuit cubitorum sexaginta, latitudinem autem
⁵cubitorum sex : propter ⁵quam et Ananias, et Azarias, et Misael,
 non adorantes eam, in caminum missi sunt ignis, per id, quod eis
 evenit, prophetantes eam quæ in finem futura est justorum suc-
 censio. Universa enim imago illa præfiguratio fuit hujus adventus,
 ab omnibus omnino hominibus ipsum solum decernens adorari.
 Sexcenti itaque anni Noe, sub quo fuit diluvium propter apostasia-
 M. 447. m, et numerus cubitorum imaginis, propter quam justi in cami-
 num ignis missi sunt, numerum nominis significat illius, in quem
 recapitulatur sex millium annorum omnis apostasia, et injustitia,
 et nequitia, et pseudoprophetia, et dolus : propter quæ et ⁶dilu-
 vium superveniet ignis.

¹ See I. 95, 2 ; II. 190, 5.

² *Nisi me omnia fallunt, Irenæus scripsit, ἐπανάστασιν τῆς γῆς, insolentiam, sive rebellionem terræ. Interpret vero aut male ex una voce fecit duas, ἐπ' ἀνάστασιν, aut illam barbaram vertit, in-*

resurrectionem, pro insurrectionem.

³ *AB. ante diluvium.*

⁴ *I. commentitorum, τὴν τῶν εἰδῶλων πλάνην συνεψενσμένων. AB. constituta.*

⁵ *AB. omits cubitorum, and has quæ.*

⁶ *τὸ κατάκλυσμα ὑπερβήσεται πῦρ.*

LIB. V.
XXX. I.
GR. V. XXX.
MASS. V.
XXX. I.

Κεφ. λ'.

Certus quidem est numerus nominis Antichristi; sed de hoc nihil temere affirmandum, quum multis nominibus is aptari queat: et cur aperte a Spiritu S. explicatum non fuerit: ac de regno morteq̃ue illius.

Eus. H. E.
v. 8.

I. ΤΟΥΤΩΝ δὲ οὕτως ἔχόντων, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς σπουδαίοις καὶ ἀρχαίοις ἀντιγράφοις τοῦ ἀριθμοῦ τούτου κειμένου, καὶ μαρτυρούντων αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατ' ὄψιν τὸν Ἰωάννην ἑωρακόντων, καὶ τοῦ λόγου διδάσκοντος ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τοῦ ὀνόματος τοῦ θηρίου κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων ψῆφον διὰ τῶν ἐν αὐτῷ γραμμάτων Οὐκ οἶδα πῶς ἐσφάλησάν τινες ἐπακολουθήσαντες ἰδιωτισμῷ, καὶ τὸν μέσον

CAP. XXX.

1. His autem sic se habentibus, et in omnibus antiquis et probatissimis et veteribus scripturis numero hoc posito, et testimonium perhibentibus his, qui facie ad faciem Johannem viderunt, et ratione docente ²nos, quoniam numerus nominis bestię secundum Græcorum computationem per literas quę in eo sunt, sexcentos habebit, et sexaginta, et sex; hoc est, decadas æquales ³hecatontasin, et hecatontadas æquales monasin; Numerus enim qui ⁴digitus sex, similiter custoditus, recapitulationes ostendit universę apostasię ejus quę initio, et quę ⁵in mediis temporibus, et quę in fine erit; ignoro quomodo erraverunt quidam sequentes idiotis-

i.e. in its effects, for it shall annihilate the world, not simply overwhelm it.

¹ Hęc Gręca Irenęi allegavit Euseb. lib. v. Hist. Eccles. cap. 8, et ex eo Nicephorus lib. iv. cap. 14, atque Damasc. una cum pluribus sequentibus verbis.

² AR. docentes, and omits nos.

³ AR. exatontasin et hexatontadas, et, upon which I add MASSUET'S note, perperam mutata litera Gręca, κ, in Latinam. Porro hecatontasin et monasin dativos esse Gręcorum, nemo non videt; alterum ab ἑκατοντάς... δός, centenarius numerus, alterum a μονάς... δός, unitas,

pro eo quod Latine diceretur, centenariis et unitatibus, vel hecatontatibus et monadibus. Sensus igitur Irenęi est, in numero 666. tot decadas occurrere, quot centenarios, nempe 6, et tot centenarios, quot unitates: adeo ut senarii numeri nota ubique reperiantur.

⁴ GRAB. pro digitus legendum vult dicitur... Sane haud meminit digitum numerum arithmetico dici eum, qui denario minor est; quod denario convenit. The Greek equivalent perhaps being being φ σιγλά 5'. f. l. cui. AR. digitos.

⁵ AR. omits in.

ἡθέτησαν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος, ν' ψήφισμα ὑφελόντες, καὶ ἀντὶ τῶν ἑξ δεκάδων μίαν δεκάδα βουλόμενοι εἶναι. Ἄλλοι δὲ ἀνεξετάστως τοῦτον λαβόντες, οἱ μὲν ἀπλῶς καὶ ἁκαίρως ἐπετήδευσαν· οἱ δὲ κατὰ ἀπειροκαλίαν ἐτόλμησαν καὶ ὄνομα ἀναζητεῖν ἔχον τὸν ἐσφαλμένον καὶ διημαρτημένον ἀριθμόν. Ἄλλὰ τοῖς μὲν ἀπλῶς καὶ ἀκάκως τοῦτο ποιήσασιν, εἰκὸς καὶ συγγνώμην ἔσεσθαι παρὰ Θεοῦ. Ὅσοι δὲ κατὰ κενοδοξίαν ὀρίζουσιν ὀνόματα διημαρτημένου ἀριθμοῦ νενομοτεθῆσθαι, καὶ τὸ ὑπ' αὐτῶν ἐπινοηθὲν ὄνομα ὀρίζονται... οὐκ ἀναίτιοι οὗτοι ἐξελεύσονται, ἔτι καὶ αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἐμπιστεύσαντας αὐτοῖς ἐξαπατήσαντες. Καὶ πρῶτον μὲν ζημία ἐν τῷ ἀποτυχεῖν τῆς ἀληθείας, καὶ τὸ μὴ ὄν ὡς ὃν ὑπολαβεῖν· ἔπειτα δὲ τοῦ προσθέντος ἢ ἀφελόντος τι τῆς γραφῆς, ἐπιτιμίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἔχοντος, εἰς αὐτὴν ἐμπεσεῖν ἀνάγκη τὸν τοιοῦτον. Ἐπακολουθήσει δὲ καὶ ἕτερος οὐχ ὁ τυχὼν κίνδυνος τοῖς ψευδῶς προειληφόσιν εἶδέναι τὸ τοῦ ἀντιχρίστου

LIB. V.
xxx. l.
GR. V. xxx.
MASS. V.
xxx. l.

num, et medium frustrantes numerum nominis, quinquaginta numeros deducentes, pro sex ²decadis unam decadem volentes esse. [Hoc autem arbitror scriptorum peccatum fuisse, ut solet fieri, quoniam et per literas numeri ponuntur, facile literam Græcam, quæ
M. 329. sexaginta enuntiat numerum, in iota Græcorum literam ³expansam;] post deinde quidam sine exquisitione hoc acceperunt; alii
G. 448. quidem simpliciter et idiotice usurpaverunt denarium numerum: quidam autem per ignorantiam ausi sunt et nomina exquirere, habentia falsum erroris numerum. Sed his quidem qui simpliciter et sine malitia hoc fecerunt, arbitramur veniam dari a Deo. Quotquot autem secundum inanem gloriam statuunt nomina continentia falsum numerum, et quod a se fuerit adinventum nomen, defini-
erunt esse illius qui venturus est; non sine damno tales exient, quippe qui et semetipsos, et credentes sibi seduxerunt. Et primum quidem damnum est excidere a veritate, ⁴et quod non sit, quasi arbitrari: post deinde, apponenti vel auferenti de Scriptura pœnam non modicam fore, in quam incidere necesse est eum qui sit talis. Subsequetur autem et aliud non quodlibet periculum

¹ f. l. ἀκρῶς, nulla auctoritate.

² f. l. *decadib*⁹, i. e. *decadibus*.

³ i. e. Ξ into EI. Compare *Λατεῖνος*,
p. 409, 3, and *Χρεῖστος*, 146, 1. The

brackets mark an evident interpolation.

⁴ AR. et quod non sint arbitri, f. l. et quod non sit, sit quasi arbitrari.

LIB. V. *ονομα.* Εἰ γὰρ ἄλλο μὲν οὔτοι δοκοῦσιν, ἄλλο δὲ ἐκείνος
 xxx. i. ἔχων ἐλεύσεται, ῥαδίως ἐξαπατηθήσονται παρ' αὐτοῦ ὡς
 GR. V. xxx. *μηδέπου παρόντος ἐκείνου, ὃν φυλάσσεσθαι προσήκει.*
 MASS. V. xxx. i.

¹ eos, qui falso præsument scire nomen ejus. Si enim aliud quidem
¹ hi putant, aliud autem ille habens adveniet, facile seducentur ab
 eo, quasi necdum adsit ille, quem ² cavere convenit.

2. Oportet itaque tales discere, et ad verum recurrere nominis
 numerum; ut non in pseudoprophetarum loco deputentur. Sed
 scientes firmum numerum qui a Scriptura annuntiatus est, id est,
 sexcentorum sexaginta sex, sustineant primum quidem divisionem
 regni in decem: post deinde illis regnantibus, et incipientibus
 corrigere sua negotia, et augere suum regnum, qui de improvise
 advenerit regnum sibi vindicans, et terrebit prædictos, habens no-
 men continens prædictum numerum, hunc vere cognoscere esse
 1 Thess. v. 3. abominationem desolationis. Hoc et Apostolus ait: *Cum dixerint,*
Pax, et ³ *munitio, tunc subitaneus illis superveniet interitus.* Hie-
 Jer. viii. 16. remias autem non solum subitaneum ejus adventum, sed et tribum
 ex qua veniet, ⁴ manifestavit dicens: *Ex Dan* ⁵ *audiemus vocem ve-*
locitatis equorum ⁵ *ejus: a voce hinnitus decursionis* ⁵ *equorum ejus*
commovebitur tota terra: et veniet, et manducabit terram, et pleni-
tudinem ejus, ⁵ *et civitatem, et qui habitant in ea.* Et propter ⁵ hoc
 Apoc. vii. 3, non annumeratur tribus hæc in Apocalypsi cum his quæ salvantur.
 6, 7.

Parall. J. *Ἀσφαλέστερον οὖν καὶ ἀκινδυνότερον, τὸ περιμένειν τὴν ἑκ-*
 Damasc. *βασιν τῆς προφητείας, ἢ τὸ καταστοχάζεσθαι καὶ καταμαν-*
τεῦεσθαι ὀνόματος· τυχὸν δὲ ἐπὶ πολλῶν ὀνομάτων εὑρεθῆναι
δυναμένου τοῦ αὐτοῦ ὁ ἀριθμοῦ, εἰ γὰρ πολλά ἐστι τὰ

Certius ergo et sine periculo est, sustinere adimpletionem prophe-
 tiæ, quam suspicari et divinare nomina quælibet; quando multa
 nomina inveniri possunt habentia prædictum numerum; et nihilo-
 minus quidem erit hæc eadem quæstio. ⁷ Si enim multa sunt quæ

¹ AR. *cis*, and imputant for *hi p.*

² VET., VOSS. *cavere*, AR. *caveri*.

³ G. T. *ἀσφαλεια*. AMBR. *firmitas*.

Vers. It. *munitio*. Syr. ܡܘܢܝܘܬܐ, *et*
tranquillitas, seems to have been read as
 ܡܘܢܝܘܬܐ, *et munitio*, the faint articu-
 lation ܡ having been easily lost in the
 particle.

⁴ AR. omits *manifestavit*.

⁵ AR. *audirimus voces*, and omits
ejus, equorum, et, and *hoc*.

⁶ DAMASC. adds, Ὡς τὸ εὐαθὰς, καὶ
 λατρίνος, καὶ Παπίσκος, περὶ ὧν ἀνάγκη
 σφάλλεσθαι τῆς ἀληθείας τὸν περὶ ἐν αὐ-
 τῶν ἐρχόμενον.

⁷ An interrogative clause. I. *quæretur?*

εὑρισκόμενα ὀνόματα, ἔχοντα τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν, ποῖον ἐξ αὐτῶν φορέσει ὁ ἐρχόμενος, ζητηθήσεται;

LIB. V.
XXX. 2.
GR. V. XXX.
MASS. V.
XXX. 2.

inveniuntur nomina, habentia numerum hunc, quod ex ipsis portabit qui veniet, quæritur?

3. Quoniam autem ¹non propter inopiam nominum habentium ¹numerum nominis ejus dicimus hæc, sed propter timorem erga
G. 449. Deum, et zelum veritatis: ²ΕΥΑΝΘΑΣ enim nomen habet numerum de quo quæritur: sed nihil de eo affirmamus. Sed et ³ΛΑΤΕΙΝΟΣ nomen habet sexcentorum sexaginta sex numerum: et valde verisimile est, quoniam ⁴novissimum regnum hoc habet vocabulum. Latini enim sunt qui nunc regnant: sed non in hoc nos gloriamur. Sed et ⁵ΤΕΙΤΑΝ, [prima syllaba per duas Græcas vocales *e* et *i* scripta,] omnium nominum quæ apud nos inveniuntur, magis fide dignum est. Etenim prædictum numerum habet in se, et literarum est sex, singulis syllabis ex ternis literis constantibus, et vetus et semotum; neque ⁶enim eorum regum qui secundum nos sunt, aliquis vocatus est Titan, neque eorum ⁶quæ publice adorantur idolorum apud Græcos et barbaros habet vocabulum ⁶hoc: et divinum putatur apud multos esse hoc nomen, ut etiam
M. 330. sol Titan vocetur ab his qui nunc tenent: et ostentationem quandam ⁶continet ultionis, et vindictam inferentis, quod ille simulat se male tractatos vindicare. ⁷Et alias autem et antiquum, et fide dignum, et regale, magis autem et tyrannicum nomen. Cum igitur ⁸tantam suasionem habeat hoc nomen Titan, tantam habet

¹ Primum nomen, quod hic ab Irenæo ponitur, est ΕΥΑΝΘΑΣ, cujus elementa sigillatim sumta, numerum ab Irenæo quesitum faciunt. Secundum, quod cum Irenæo agnoscit et Arethas Cappadox, est ΛΑΤΕΙΝΟΣ. Tertium Aret. Capp. Com. in 13 Apoc. sicut Irenæo placet, nempe ΤΕΙΤΑΝ. Quartum constituit post Hippolytum M. Primasius: ΑΡΝΟΤΜΑΙ, negro. Quintum tradit Aret. Capp. ΑΑΜΗΕΤΙΣ. Sextum eodem Aret. auctore, esse poterit Ο ΝΙΚΗΤΗΣ: i.e. Victor. Septimum apud eundem Aret. est ΚΑΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ, Malus dux. Octavum eodem auctore ΑΛΗΘΗΣ ΒΑΑΒΕΡΟΣ, Vere nocens. Nonum idem subjicit, ΠΑΛΑΙ ΒΑΣΚΑΝΟΣ, Jam olim invidus. Decimum postremo addit, ΑΜ-

ΝΟΣ ΑΔΙΚΟΣ, Agnus nocens. Undecimum habet Primasius ex Ticonio, ΑΝΤΕΜΟΣ. Duodecimum enumerat Rupertus, ΓΕΝΕΗΠΙΚΟΣ. FREUARD.

The AR. has in numerum, suggesting for the Greek original, οὐ διὰ χηρὰν ὀνομάτων ἡχοῦντων ἰσάριθμον [Int. ἐχόντων ἐκ ἀριθμὸν] τοῦ ὀνόματος τούτου.

² AR. Euan. VOSS. as above.

³ AR., MERC. II. defectively *Latinos*.

⁴ AR. verissimum and *Titan*. The brackets mark an interpolation.

⁵ enim, VOSS., MERC. II., which AR. omits. Ib. qui.

⁶ AR. omits hoc, ib. continent.

⁷ et alias, VOSS.; *talias*, AR., MERC. II.; *Titas*, MERC. I.

⁸ AR., MERC. II., but VET. tacitam.

LIB. V.
xxx. 3.
GR. V. xxx.
MASS. V.
xxx. 3.

Eua. H. E.
v. 8.

verisimilitudinem, ut ex multis colligamus ne forte Titan vocetur, qui veniet; nos tamen non periclitabimur in eo, nec asseverantes

Ἡμεῖς οὖν οὐκ ἀποκινδυνεύομεν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀντι-
χρίστου ἀποφαινόμενοι βεβαιωτικῶς· εἰ γὰρ ἔδει ἀναφανδὸν
τῷ νῦν καιρῷ κηρύττεσθαι τοῦνομα αὐτοῦ, δι' ἐκείνου ἂν
ἐρρέθη τοῦ καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν ἑωρακότος. Ὁὐδὲ γὰρ
πρὸ πολλοῦ χρόνου ἑωράθη, ἀλλὰ σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας
γενεᾶς, πρὸς τῷ τέλει τῆς Δομετιανοῦ ἀρχῆς.

pronuntiabimus hoc eum nomen habiturum: scientes, quoniam si
oporteret manifeste præsenti tempore præconari nomen ejus, per
ipsum utique editum fuisset, qui et Apocalypsim viderat. Neque
enim ante multum temporis visum est, sed pene sub nostro sæculo,
ad finem Domitiani imperii.

4. Nunc autem numerum nominis ostendit, ut caveamus illum
venientem, scientes quis est: nomen autem ejus tacuit, quoniam
dignum non est præconari a Spiritu sancto. Si enim præconatum
ab eo fuisset, fortassis et in multum permaneret. Nunc autem
quoniam *fuit, et non est, et ascendet ab abyso, et in perditionem*
vadit, quasi qui non sit; sic nec nomen ejus præconatum est:
ejus enim quod non est, nomen non præconatur. Cum autem
vastaverit Antichristus hic omnia in hoc mundo, regnabit
annis tribus et mensibus sex, et sedebit in templo Hierosolymis;
tunc veniet Dominus de cœlis in nubibus, in gloria Patris, illum
quidem, et obedientes ei in stagnum ignis mittens; adducens
autem justis regni tempora, hoc est requietionem, septimam diem
sanctificatam; et restituens Abrahæ promissionem hæreditatis:
in quo regno ait Dominus, multos ab oriente et occidente venientes,
recumbere cum Abraham, Isaac, et Jacob.

Apoc. xvii. 8.

Matt. viii. 11.

G. 450.

VOSS. *tantam suasionum*. GR., MASS.,
STIEREN *tantum suasionum*. There is
a marginal appearance about the words
tantam habet (AB. *habeat*) *verisimilitu-*
dinem; reading *et* therefore for *ut*, the
passage may represent the following
Greek words. *δοτῆν οὖν ἂν ἔχῃ πιθανό-*
τητα τὸ ὄνομα Τεῖτάν, καὶ ἐκ πόλλων ἂν
συλλογισώμεθα, μὴ Τεῖτάν καλεσῆται ὁ ἐρ-
χόμενος, ἀλλ' ἡμεῖς οὐκ κ.τ.λ. μὴ having
the force of *num*; and *οὖν* would naturally

be substituted for *διὰ* in the commence-
ment of a quotation. Cf. *tamen*.

¹ I. *ἀποκινδυνεύομεν*.

² *Hæc allegavit* Maximus in Dion.
Areop. Ep. X. GRABE.

³ AB. *et ascendit abyso*. VOSS. *de-*
vastaverit.

⁴ AB. *regnabit*. GR. *regnans*. AB.
sederit, which is followed by GRABE.
The readings in the text are those of
VET., VOSS.

CAP. XXXI.

LIB. V.
XXXI. I.
GR. V. XXXI.
MASS. V.
XXXI. I.

Confirmatur reservatio corporum nostrorum morte resurrectione et ascensione Christi: animæ sanctorum interea tempus illud expectant, ut perfectam consummatamque gloriam percipiant.

1. QUONIAM autem quidam ex his qui putantur recte credidisse, supergrediuntur ordinem promotionis justorum, et ¹modos meditationis ad incorruptelam ignorant, hæreticos sensus in se habentes: hæretici enim despicientes plasmationem Dei, et non suscipientes salutem carnis suæ, contemnentes autem et repromissionem Dei, et totum supergredientes Deum sensu, simul atque mortui fuerint, dicunt se supergredi coelos et Demiurgum, et ire ad matrem, vel
- G. 451. ad eum qui ab ipsis affingitur, patrem. Qui ergo universam reprobant resurrectionem, et quantum in ipsis est auferunt eam de medio, quid mirum est, si nec ordinem resurrectionis sciunt, nolentes intelligere, quoniam si hæc ita essent, quemadmodum dicunt, ipse utique Dominus, in quem se dicunt credere, non in tertia die fecisset resurrectionem; sed super crucem expirans, confestim utique abiisset sursum, relinquens corpus terræ? Nunc autem ²tribus diebus conversatus est ubi erant mortui, quemadmodum propheta ait de eo: ³*Commemoratus est Dominus sanctorum mortuorum suorum, eorum qui ante dormierunt in terra*
- M. 361. ⁴*sepelitionis, et descendit ad eos, extrahere eos, et salvare eos. Et ipse autem Dominus: Quemadmodum, ait, Jonas in ventre ceti* Matt. xli. 40.

¹ modos, AR., GRAB., is preferred to motus, VET., VOSS., MASS., STIEREN. The Benedictine says, that promotionis suggests the reading motus, but in the Greek the similarity would disappear; the original seems to have been, καὶ υπερβαίνουσι τὴν τάξιν τῆς τῶν δικαίων προκοπῆς, καὶ τοὺς τρόπους τῆς μελέτης τῆς ἐπὶ τὴν ἀφθαρσίαν ἀγνοοῦσι. See 219, 3.

² Christum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id est, in recessu intimo et interno, et in ipsa terra operto, et intra ipsam cavato, et inferioribus adhuc abyssis superstructo. Quod si Christus Deus, quia et homo, mortuus secundum Scripturas, et sepultus secun-

dum easdem, huic quoque legi satisfecit, forma humanæ mortis apud inferos functus; nec ante adscendit in sublimiora celorum, quam descendit in inferiora terrarum, ut illic Patriarchas et Prophetas compotes sui faceret; habes et regionem inferum subterraneam credere, et illos cubito pelleri, qui satis superbe non putent animas fidelium inferis dignas: servi super dominum, et discipuli super magistrum, aspernati, si forte in Abrahae sinu, expectandas resurrectionis solatium capere. TERT. de An. 55.

³ See p. 108, 6, and Creeds, p. 333.

⁴ sepelitionis, VET.; stipulationis, VOSS.

LIB. V. *tres dies, et tres noctes mansit, sic erit* ¹*et Filius Hominis in corde*
 xxxi. 1. *terræ.* Sed et Apostolus ait: *Ascendit autem, quid est, nisi quia*
 GR. V. xxxi. *et descendit* ²*in inferiora terræ?* Hoc et David in eum pro-
 MASS. V. *phetans dixit: Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori.*
 xxxi. 1. Resurgens autem tertia die, et Mariæ quæ se prima vidit et
 Eph. iv. 9. *adoravit dicebat: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad*
 Pa. lxxxv. 13. *Patrem, sed vade ad discipulos, et dic eis: Ascendo ad Patrem*
 Joh. xx. 17. *meum, et Patrem vestrum.*

2. Si ergo ³Dominus legem mortuorum servavit, ut fieret pri-
 mogenitus a mortuis, et commoratus usque ⁴in tertiam diem in infe-
 Joh. xx. 20 *rioribus terræ, post deinde surgens in carne, ut etiam* ⁵*fixuras cla-*
 et 27. *vorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad Patrem, quomodo non*
confundantur, qui dicunt ⁶*inferos quidem esse hunc mundum, qui*
sit secundum nos; interiorem autem hominem ipsorum derelin-
 Pa. xxii. 4. *quentem hic corpus, in supercoelestem ascendere locum? Cum*
enim Dominus in medio umbræ mortis abierit, ubi animæ mor-
tuorum erant, post deinde corporaliter resurrexit, et post resur-
rectionem assumptus est: manifestum est quia et discipulorum ejus,
propter quos et hæc operatus est Dominus, animæ abibunt in

Αἱ ψυχαὶ ἀπέρχονται εἰς τὸν . . . ⁷τόπον τὸν ὀρισμένον
 Ex Parall. *αὐταῖς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, κακεῖ μέχρι τῆς ἀναστάσεως φοιτῶσι,*
 J. Damasc. *περιμένουσai τὴν ἀνάστασιν ἔπειτα ἀπολαβοῦσαι τὰ σώματα,*
 ed. Halloix. *v. Iren. 204,*

invisibilem locum, definitum eis a Deo, et ibi usque ad resur-
 rectionem commorabuntur, sustinentes resurrectionem: post reci-
 pientes corpora, et perfecte resurgentes, hoc est corporaliter, G. 432.

¹ et, AR., Voss.

² A text generally quoted by the Fathers in proof of the Descent into Hell; but the words τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς considered critically, are in evident apposition with those in the next verse, ὑπερῶν πάντων τῶν οὐρανῶν, the one phrase is the correlative of the other; *this lower earth, of, the heaven of heavens.* See *Creeds*, 343.

³ Cf. *Creeds*, 530. AR. omits *Dominus*.

⁴ in, so the MSS. GR. ad.

⁵ So the AR., VET. and MERC. II., but the Voss. *figuras*; *τύπους* would

suit either word, and the Voss. reading may have been a marginal note suggested by collation with the Greek text.

⁶ Heresiarchs, of the Gnostic type, very generally adopted the notion of ancient philosophy, still current among the Brahmins, that the body is the prison of the soul, and that this life, even in its brightest aspect, is a penal state. Compare *Prelim. Rem.* p. xlv. 1.

⁷ ἀόρατον must be supplied; the transcriber's eye having passed from the article to the final syllable of the missing word.

καὶ ὁλοκλήρως ἀναστᾶσαι, τουτέστι σωματικῶς, καθὼς καὶ ὁ LIB. V. xxxi.
2.
GR. V. xxxi.
MASS. V.
xxx. 2.
Κύριος ἀνέστη, οὕτως ἐλεύσονται εἰς τὴν ὥψιν τοῦ Θεοῦ.

quemadmodum et Dominus resurrexit, sic venient ad conspectum Dei. *Nemo enim est discipulus super magistrum: perfectus autem* Luc. vi 40.
omnis, erit ¹ *sicut magister ejus*. Quomodo ergo magister noster non statim ² *evolans abiit*, sed sustinens definitum a Patre resurrectionis suæ tempus, quod et per Jonam manifestatum est, post triduum resurgens assumptus est; sic et nos sustinere debemus definitum a Deo resurrectionis nostræ tempus, ³ *prænuntiatum a prophetis*, et sic resurgentes assumi, quotquot Dominus ad hoc dignos habuerit⁴. Cf. i. 912;
II. 54, 96,
90, 98, 99.

Cod. Arund.
explicet.

CAP. XXXII.

In ea carne, qua Sancti multas hic ærumnas pertulerunt, laborum suorum fructus percipient; maxime cum id omnis creatura expectet, ac Deus Abraham et semini ejus promittat.

1. ⁵ QUONIAM igitur transferuntur quorundam sententiæ ab hæreticis sermonibus, et sunt ignorantes dispositiones Dei, et mysterium justorum resurrectionis et regni, quod est principium incorruptelæ, per quod regnum qui digni fuerint paulatim assuescunt capere Deum: necessarium est autem dicere de illis, quoniam oportet justos ⁶ *primos in conditione hac quæ renovatur, ad apparitionem Dei resurgentes recipere promissionem hæreditatis, quam Deus*

¹ AR. inserts *si sit* from the VULG.

² The reader will correct a hasty note at p. 54, 4, where ἀποστήσασθα is in error for ἀποστήσασθα. GRABE's conjecture is justified by *evolans*. Cf. also pp. 86, 90, 98, 5; 99.

³ AR., MERC. II. *præadnuntiatum*.

⁴ AR. MS. ends here, but with a blank column, shewing antecedent mutilation.

⁵ *Hæc posteriora quinque capita in iis, quibus Erasmus usus est, Codicibus, ac proinde etiam in ejus ac Galasii edit. omissa, ex Veteri Cod. primus eruit Feuardentius: qui insuper præmissa præfatione Irenæo ista recte vindicat,*

etque ob defensionem Regni millenarii a pluribus sublata fuisse, candide suspicatur. . . Ex nostris MSS. solus Voss. Codex dicta quinque capita habet. GR. Cod. Voss. cum editis accuratissime contuli. In marg. a recentiore manu hæc scripta sunt; Quæ inde sequuntur omnia ad calcem usque, hactenus desiderata fuerant in omnibus exemplaribus. STIEREN. See Syr. and Arm. extracts, 417, 426, 427.

⁶ MASS. notes, *legendum videtur primum aut prius*; but *πρωτέρως* may have been in the original. Cf. LXX. Ex. xxiii. 28, καὶ ἀποστελῶ τὰς σφηκίας πρῶτάς σου.

LIB. V.
xxxii. 1.
GR. V. xxxii.
MASS. V.
xxxii. 1.

Rom. viii.
19, 20, 21.

promisit patribus, et regnare in ea: post deinde fieri iudicium. In qua enim conditione laboraverunt, ¹sive afflicti sunt, omnibus modis probati per sufferentiam, justum est in ipsa recipere eos fructus sufferentiæ: et qua conditione interfecti sunt propter Dei dilectionem, in ipsa vivificari: et in qua conditione servitutem sustinuerunt, in ipsa regnare eos. Dives enim in omnibus Deus, et omnia sunt ejus. Oportet ergo et ipsam conditionem reintegratam ad pristinum, ²sine prohibitione servire justis: et hoc Apostolus fecit manifestum in ea quæ est ad Romanos, sic dicens: *Nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subjecta est, non volens, sed propter eum qui subjecit in spe: quoniam et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptelæ, in libertatem gloriæ filiorum Dei.*

Gen. xiii. 14,
16.

Gen. xiii. 17.

Act. vii. 5.
Heb. xi. 13.

Gen. xxiii.
11 seq.

Gen. xv. 18.

Lue. iii. 8.

2. Sic ergo et promissio Dei, quam promisit Abrahæ, firma perseverat. Dixit enim: *Respice sursum oculis, et vide a loco hoc ubi nunc tu es, ad Aquilonem, et Africum, et Orientem, et Mare, quoniam omnem terram, quam tu vides, tibi dabo et semini tuo usque in sempiternum.* Et iterum ait: *Surgens ingredi terram in longitudinem ejus, et in latitudinem, quoniam tibi dabo eam:* et non accepit in illa hæreditatem, nec vestigium pedis, sed semper peregrinus et advena in ea fuit. Et quando mortua est Sara uxor ejus, volentibus Ethæis gratuito locum dare ei, ut sepeliret eam, noluit accipere, sed emit monumentum, ³quadrin- m. gentas dans didrachmas argenti, ab Effron filio Seor Ethæo, sus- G. 4 tinens promissionem Dei, et nolens videri accipere ab hominibus, quod ei promiserat dare Deus, dicens ei iterum sic: *Semini tuo dabo terram hanc, a flumine Egypti, usque ad flumen magnum Euphratem.* Si ergo huic promisit Deus hæreditatem terræ, non accepit autem in omni suo incolatu, oportet eum accipere cum semine suo, hoc est, qui timent Deum et credunt in eum, in resurrectione justorum. Semen autem ejus Ecclesia per ⁴Dominum adoptionem quæ est ad Deum accipiens, sicut dicebat Johannes Baptista: *Quoniam potens est Deus de lapidibus suscitare filios*

¹ sive afflicti sunt, a marginal gloss upon laboraverunt, ἐκονίωτο.

² sine prohibitione, ἀκωλύτως.

³ Expunximus quadraginta, et quadringentas reposuimus. Vulgata enim editio Latina habet, quadringentos siclos argenti. Et Septuaginta, quos sequitur

Auctor, τετρακόσια διδραχμα ἀργυρίων, quadringentas didrachmas argenti, &c. FRUARD.

⁴ GRABE Domini, but corrected by MASS., the VOSS. having, as STIEREM says, Dm, which however expresses Deum.

Abrahæ. Sed et Apostolus ait in ea quæ est ad Galatas: *Vos autem, fratres, secundum Isaac repromissionis filii¹ estis.* Et iterum manifeste in eadem ait, eos qui in Christo crediderunt percipere Christum, Abrahæ promissionem, sic dicens: *Abrahæ dictæ sunt promissiones, et semini ejus. Et non dicit, et seminibus, quasi de multis, sed quasi de uno, et semini tuo, quod est Christus.* Et iterum confirmans quæ dicta sunt, ait: *Quemadmodum Abraham credidit Deo, et deputatum est ei ad justitiam. Cognoscitis ergo, quoniam quidem qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahæ. Providens autem Scriptura, quia ex fide justificat gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ, quia benedicentur in te omnes gentes. Itaque qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.* Sic ergo qui sunt ex fide, benedicentur cum fideli Abraham, et hi sunt filii Abraham. Repromisit autem Deus hæreditatem terræ Abrahæ et semini ejus: et neque Abraham neque semen ejus, hoc est qui ex fide justificantur, nunc sumunt in ea hæreditatem: accipient autem eam in resurrectione justorum. Verus enim et firmus Deus: et propter hoc *beatos dicebat mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram.*

LIB. V.
xxxii. 2.
GR. V. xxxii.
MASS. V.
xxxii. 2.

Gal. iv. 28.
Gal. iii. 16.

Gal. iii. 6—9.

Matt. v. 5.

CAP. XXXIII.

Propositum confirmat promissionibus iis, quibus Christus se de generatione vitis in regno Patris bibiturum esse² recepit, simul et mercedem centuplam, et prandia promisit: quod et longe antea benedictio Jacob præsignaret; uti Papias et Seniores sunt interpretati.

1. PROPTER hoc autem ad passionem veniens, ut evangelisaret Abrahæ, et iis qui cum eo, apertionem hæreditatis, cum gratias egisset tenens calicem, et bibisset ab eo, et dedisset discipulis, dicebat eis: *Bibite ex eo omnes. Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem vobis, a modo non bibam³ de generatione vitis hujus, usque in diem illum, quando illum bibam vobiscum novum in regno Patris mei.* Utique hæreditatem terræ ipse novabit, et reintegrabit

Matt. xxvi
27—29.

¹ G. T. ἡμεῖς ἐσμεν, as the SYR., but the ITAL. as above; and some few Greek MSS. have ὑμεῖς.

² Πόµενον ἀπέσχεον, for ὑπέσχετο.

³ Irenæus legit, ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης, perinde ut CLEM. Præd. II. 2, p. 158. GRABE.

LIT. V.
xxiii. 1.
GR. V. xxxiii.
MASS. V.
xxiii. 1.

Ps ciii. 30.

mysterium gloriæ filiorum; quemadmodum David ait: *Qui¹ renovavit faciem terræ*. Promisit bibere de generatione vitis cum suis discipulis, utrumque ostendens, et hæreditatem terræ in qua bibitur nova generatio vitis, et carnalem resurrectionem discipulorum ejus. Quæ enim nova resurgit caro, ipsa est quæ et novum percepit poculum. Neque autem sursum in supercoelesti loco constitutus cum suis, potest intelligi bibens vitis generationem; neque rursus sine carne sunt, qui bibunt illud: carnis enim proprium est et non spiritus, qui ex vite accipitur potus.

Lue. xiv. 12,
13.

2. Et propter hoc dicebat Dominus: *²Cum facis prandium, vel cœnam, noli vocare divites, neque amicos et vicinos et cognatos, ne ipsi invicem vocent te, et fiat retributio ab eis: sed voca claudos cæcos, mendicos, et beatus eris, quoniam non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione justorum*. Et iterum ait: *g. s*

Matt. xix. 29,
et Luc. xviii.
29, 30.

Quicumque dimiserit agros, aut domos, aut parentes, aut fratres, aut filios propter me, centuplum accipiet in hoc sæculo, et in futuro vitam æternam hæreditabit. *³* Quæ enim sunt in hoc sæculo centupla, et prandia exhibita pauperibus, et cœnæ quæ redduntur? Hæc sunt in Regni temporibus, hoc est in septima die, quæ est sanctificata, in qua requievit Deus ab omnibus operibus quæ fecit, quæ est verum justorum sabbatum, in qua non facient omne terrenum opus; sed adjacentem habebunt paratam mensam a Deo, pascentem eos epulis omnibus.

Gen. xxvii.
27.
Matt. xiii. 38.
Gen. xxvii.
28, 29.

3. Quemadmodum et Isaac *⁴*continet benedictio, qua benedixit filium minorem Jacob: *Ecce, dicens, odor filii mei, quasi odor agri⁵ pleni, quem benedixit Deus. Ager autem mundus est, et propterea addidit: Det tibi Deus de rore cœli, et a fertilitate terræ, multitudinem tritici, et vini. Et serviant tibi gentes, et*

¹ Καὶ ἀνακαιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, sunt verba Davidis. In quæ commentans Origenes, inter alias expositiones hanc quoque affert in dicta Catena MS. Καὶ ἄλλως δὲ, ἡ γῆ ἀπαλλαγῆσεται τῆς φθορᾶς, κατὰ Ἀπόστολον. Et aliter autem, Terra liberabitur a corruptione, juxta Apostolum: *cujus verba Rom. viii. 21, Iren. capite præcedenti allegavit.* GE.

² Both this and the following quotation are loosely quoted from memory.

³ Hieronymus Comm. in Matth. xix. præsentem explicationem, nomine Irenæi tacito, ex hoc loco ita innectatur: Ex oc-

casione hujus sententiæ, quidam introducunt mille annos post resurrectionem, dicentes tunc nobis centuplum omnium rerum, quas dimisimus, et vitam æternam reddendam: . . . sensus ergo iste est: Qui carnalia pro Salvatore dimiserit, spiritualia recipiet, quæ comparatione et merito sui ita erunt, quasi si parvo numero centenarius numerus comparetur. Unde dicit Apostolus, qui unam tantum domum, et unius provinciæ parvos agros dimiserat, 2 Cor. vi. *Quasi nihil habentes, et omnia possidentes.* FEU.

⁴ τοῦ Ἰσαὰκ κρατεῖ, i. e. valet.

⁵ LXX. ὡς ὁσμή ἀγροῦ πλήρους.

adorent te principes, et esto dominus ¹*fratris tui, et adorabunt te filii* ²*patris tui. Qui maledicet te, maledictus erit; et qui benedicet te, benedictus erit.* Hæc ergo si non quis accipiat ad præfinita Regni, in grandem contradictionem et contrarietatem incidet, quemadmodum Judæi incidentes in omni aporia constituuntur. Non solum enim in hac vita huic Jacob non servierunt gentes; sed et post benedictionem ipse profectus, servivit avunculo suo Laban Syro annos viginti: et non tantum non est factus dominus fratris sui, sed et ipse Esau adoravit fratrem suum, quando reversus est a Mesopotamia ad patrem, et munera multa obtulit ei. 333. Multitudinem autem tritici et vini quomodo hæreditavit hic, qui propter famem factam in terra, in qua habitabat, in Ægyptum transmigravit, subjectus Pharaoni, qui tunc regnabat in Ægypto? Prædicta itaque benedictio ad tempora Regni sine contradictione pertinet, quando regnabunt justi surgentes a mortuis: *quando et creatura renovata, et liberata, multitudinem fructificabit universæ escæ, ex rore coeli, et ex fertilitate terræ: quemadmodum ³Presbyteri meminerunt, qui Johannem discipulum Domini viderunt, audisse se ab eo, quemadmodum de temporibus illis docebat Dominus et dicebat: "Venient dies, in quibus vineæ nascentur, singulæ decem millia palmitum habentes, et in uno palmite dena

LIB. V.
xxxiii. 3.
GR. V. xxxiii.
MASS. V.
xxxiii. 3.

Gen. xxxi. 41.

Gen. xxxiii. 3.

Gen. xlv. 1
seq.

*Fragm.
Armen. p.
448.

¹ LXX. τοῦ ἀδελφοῦ σου, ܐܕܝܬܝܬܝ, rendered as the singular ܐܕܝܬܝܬܝ.

² LXX. τοῦ πατρὸς σου. Hebr. ܐܕܝܬܝܬܝ, matris tuæ.

³ We are indebted to PAPIAS, as IRENÆUS informs us, for this mythical relic; EUSEBIUS, *H. E.* III. 39, has characterised its preserver as σφόδρα μικρὸς τὸν νοῦν, see p. 2, n. 4, and who, professedly collecting the floating traditions of his age, forgot that critical acumen, as well as industry, was required in his work of piety. Very possibly singular forms, easily passing into the plural, may have been used. e.g. ὡς ὁ πρεσβύτερος ἀνέμνησεν, ὁ τὸν Ἰ. βλέπόμενος, ἀσκητέσαι, κ.τ.λ. The reader may compare, in the Appendix, the same passage in an Armenian form; and cf. the next note.

⁴ Internal evidence indicates a Syriac original for this fragment; *vero palmite*, occurring where we should have ex-

pected *brachio*, is strongly suggestive of the Syriac noun ܐܕܝܬܝܬܝ, a tender shoot, easily mistaken in writing for ܐܕܝܬܝܬܝ verum, both nouns arising from the root ܐܕܝܬܝܬܝ. If, therefore, the false reading had been written in the text, naturally the correction would be either interlined, or written in the margin; and in either case, its incorporation in any translation of the passage made by PAPIAS would be easy. The Greek then would express ἐν ἐνὶ κλάδῳ μυρρίου ὄξους, καὶ ἐν ἐνὶ (ἀληθινῇ) ὄξυ μύρια κλήματα, κ.τ.λ., where it may also be observed that the Syriac, ܐܕܝܬܝܬܝ, means either ἐν, or ἐν ἑκαστῶν, and that the translator having twice rendered it by the first word, afterwards expressed it by the second. Again, the Syriac and Chaldaic equivalent for a branch, suggests a play upon the words ܐܕܝܬܝܬܝ surculus, and ܐܕܝܬܝܬܝ Nasareneus.

LIB. V.
xxxiii. 3.
GR V. xxxiii.
MASS. V.
xxxiii. 3.

millia brachiorum, et in uno vero palmitē dena millia flagellorum, ^{6. 43} et in unoquoque flagello dena millia botruum, et in unoquoque botro dena millia acinorum, et unumquodque acinum expressum dabit ¹vigintiquinque metretas vini. Et cum eorum apprehenderit aliquis sanctorum botrum, alius clamabit: 'Botrus ego melior sum, me sume, per me Dominum benedic.' Similiter et granum tritici decem millia spicarum generaturum, et unamquamque spicam habituram decem millia granorum, et unumquodque granum quinque bilibres ²similæ claræ mundæ: et reliqua autem poma, et semina, et herbam secundum congruentiam iis consequentem: et omnia animalia iis cibis utentia quæ a terra accipiuntur, pacifica et consentanea invicem fieri, subjecta hominibus cum omni subjectione*."

*Hactenus
Armen.

Euseb., H. E.
iii. 39.

4. Ταῦτα δὲ καὶ Παπίας Ἰωάννου μὲν ἀκουστής, Πολυκάρπου δὲ ἐταῖρος γεγωνὼς, ἀρχαῖος ἀνὴρ, ἐγγράφως ἐπιμαρτυρεῖ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν αὐτοῦ βιβλίων· ἔστι γὰρ αὐτῇ πέντε βιβλία συντεταγμένα.

4. Hæc autem et Papias Johannis auditor, Polycarpi autem contubernalis, vetus homo, per scripturam testimonium perhibet, in quarto librorum suorum: sunt enim illi quinque libri ³conscripti. Et adjecit, dicens: "Hæc autem credibilia sunt credentibus. Et Juda," inquit, "proditore non credente, et interrogante: Quomodo ergo tales genituræ a Domino perficiuntur?" dixisse Dominum: "Videbunt qui venient in illa." Hæc ergo tempora prophetans

Emil. xi. 6—8.

Esaias ait: *Et compascetur lupus cum agno, et pardus conquiescet cum hædo, et vitulus et taurus et leo simul pascentur, et puer pusillus ducet eos. Et bos et ursus simul pascentur, et simul infantes eorum erunt: et leo ⁴et bos manducabunt paleas. Et puer infans in cavernam aspidum, et in cubile filiorum aspidum manum mittet,*

¹ Compare the converse sentence of unproductiveness in *Is. v. 10*, where ten acres of vineyard should yield only a bath measure of wine; and the seed of an homer should give only a tithe of its bulk, or an *ephah*, in return.

² *similæ claræ mundæ*: there is room for both these qualifying terms in the text, though perhaps they have been transposed; the Greek having been σιλιγγεως ελι-

κροῦς, where the term σιλιγγις means pure flour, as distinguished from χοιρῆτις, coarse meal, and as such might well be rendered by *simila munda*. So LAMPRIDIUS in *AL. SEV. 37, 42*, distinguishes *panis mundus*, from the *panis sequens*, which was made from second flour.

³ Having for their title τῶν λογίων κυριακῶν ἐκτῆρησις... *EUS. iii. 39.*

⁴ *f. l. ut bos manducabit.*

et non male facient, nec poterunt perdere aliquem in monte sancto meo. Et iterum recapitulans ait: Tunc lupi et agni pascentur simul, et leo quasi bos vescetur paleis, serpens autem terram quasi panem: et non nocebunt, neque vexabunt in monte sancto meo, dicit Dominus. Non ignoro autem, quoniam quidam hæc in feros et ex diversis gentibus, et ¹variis operibus credentes, et cum crediderint consentientes justis, tentent transferre. ²Sed etsi nunc hoc sit in quibusdam hominibus, ex variis gentibus in unam sententiam fidei venientibus, nihilominus in resurrectione justorum ³super iis animalibus, quemadmodum dictum est: Dives enim in omnibus Deus. Et oportet ⁴conditione revocata, obedire et subjecta esse omnia animalia homini, et ad primam a Deo datam reverti escam, ⁴(quemadmodum autem in obedientia subjecta erant Adæ,) fructum terræ. Alias autem et non est nunc ostendere leonem paleis vesci. Hoc autem significabat magnitudinem et pinguedinem fructuum. Si enim leo animal paleis vescitur; quale ipsum triticum erit, cujus palea ad escam congrua erit leonum?

LIB. V.
xxxiii. 4.
GR. V. xxxiv.
MASS. V.
xxxiii. 4.
Esai. lxxv. 25.

CAP. XXXIV.

Sententiam suam de temporali et terreno sanctorum Regno a resurrectione claudit variis Esaiæ, Ezechielis, Hieremiæ, et Danielis testimoniis, atque parabola vigilantium servorum, quibus se ministraturum Dominus pollicetur.

- M. 334. 1. IPSE autem Esaias manifeste annuntiavit tale gaudium in resurrectione justorum futurum, sic dicens: *Resurgent mortui, et surgent qui in monumentis sunt, et lætabuntur qui sunt in terra. Ros enim qui a te sanitas est eis.* Hoc idem et Ezechiel ait; *Ecce ego aperiam monumenta vestra, et educam vos de monumentis vestris,*

Esai. xxvi.
19.
Ezek. xxxvii.
12—14.

¹ καὶ ἐκ... παντοδαπῶν ἔργων.

² ἀλλὰ κἄνπερ ἢ τοῦτο ἐπὶ τῶν (ἀληθεῖς sc.)...οὐδὲν ἤττον....ἐπὶ τούτων τῶν ζώων.

³ τῆς κτίσεως ἀνακαλουμένης, *instaurata*, may have been in the Greek, but it is more probable either that the author wrote *ἀνακαινούμενης*, or the translator *renovata*. See p. 425, n. 1.

⁴ quemadmodum....Adæ, the natural position of this member is above, immediately before *et oportet*, which answers to it as the *apodosis*. e. g. ἀλλ' ὥσπερ ἐν ὑπακοῇ τὰ πάντα τῷ Ἀδὰμ....ὑποτάσσεται, καὶ δεῖ...ὑπακούειν καὶ ὑποταγῆναι....καὶ ἐπὶ τὸ πρῶτον βρώμα...ροσθήσαι, τὸν τῆς γῆς καρπόν.

LII. V.
xxxiv. 1.
GR. V. xxxiv.
MASS. V.
xxxiv. 1.

Exek. xxviii.
25, 26.

Jer. xxiii. 7.
8.

Esa. xxx. 25,
26.

Esa. lviii. 14.

in quo educam de sepulchris populum meum, et dabo spiritum in vobis et vivetis, et ponam vos super terram vestram, et cognoscetis quoniam ego sum Dominus. Et iterum idem sic ait: Hæc dicit Dominus: Colligam Israel ab omnibus gentibus, ubi dispersi sunt G. 484 illic, et sanctificabor in eis in conspectu filiorum gentium: et habitabunt super terram suam, quam dedi servo meo Jacob, et inhabitabunt super eam in spe, et ædificabunt domos, et plantabunt vineas, et inhabitabunt in spe, quando faciam iudicium in omnibus qui inhonoraverunt eos, in iis qui in circuitu sunt eorum, et cognoscent quoniam ego sum Dominus Deus ipsorum, et Deus Patrum ipsorum. Ostendimus autem paulo ante, quoniam Ecclesia est semen Abrahæ: et propter hoc, ut sciamus quoniam in novo Testamento ¹a veteri, qui ex omnibus gentibus colliget eos qui salvabuntur, ex lapidibus suscitans filios Abrahæ, Jeremias ait: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non dicent adhuc, Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel ²ab Aquilone, et ab omni regione quo expulsi fuerant, restituet illos in terram ipsorum, quam dedit patribus ipsorum.*

2. Quoniam creatura omnis ³secundum voluntatem ad incrementum et augmentum erit, ut tales afferat et nutriet fructus, Esaias ait: *Et erit super omnem montem altum, et super omnem collem editum aqua pertransiens in die illa, quando perient multi, quando concident muri. Et erit lumen lunæ quasi lumen solis, septuplum diei, quando sanabit contritionem populi sui, et dolorem plagæ suæ sanabit.* Dolor autem plagæ est, per quam percussus est homo initio in Adam inobediens, hoc est, mors, quam sanabit Deus resuscitans nos a mortuis, et restituens in patrum hæreditatem, quemadmodum iterum Esaias ait: *Et eris fidens in Domino, et faciet te ingredi ⁴supra omnem terram, et cibabit te hæreditate*

¹ Ac pro a habet Cod. Voss. in quo etiam quæ pro qui exstat. Sed lectionem a, si pro post accipiatur, præfero; et tam qui, quam quæ abijciendum puto. MASSUET and STIEREN also adopt this solution, but the words return naturally enough into Greek; καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα γινώσκων ὅτι ὁ ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἐκ παλαιῶν συνάγων τοὺς σωζομένους ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν, ἐκ λίθων ἐγείρων τέκνα τῷ Ἀβραάμ, Ἰερ. λέγει. It is only an assertion of the often repeated truth,

that God who is the author of the New Dispensation, decreed it from of old. See p. 157.

² Several words are here omitted owing to the recurrence of Israel;—*et terra Egypti; sed, Vivit Dominus qui eduxit et adduxit semen domus Israel.*

³ κατὰ τὸ θέλημα (τοῦ Θεοῦ sc.) ἐπίδοσω καὶ ἀβήσω ἕξεται, in the translator's copy, ἐπ' ἐπίδοσω καὶ ἀβήσω ἕσσεται.

⁴ LXX. ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς.

Jacob patris tui. Hoc est quod a Domino dictum est: Beati servi illi, quos veniens Dominus inveniet vigilantes. Amen dico vobis, quoniam præcingetur, et recumbere eos faciet, et transiens ministrabit eis. ¹*Et si venerit vespertina vigilia, et invenerit sic, beati sunt, quoniam recumbere eos faciet, et ministrabit eis: licet secunda, et licet tertia, beati sunt.* Hoc autem idem et Johannes in Apocalypsi ait: *Beatus et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima.* Et tempus autem annuntiavit Esaias in quo hæc erunt: *Et dixi, inquit, Usquequo Domine? Quoadusque desolentur civitates* ²*ad non inhabitandum, et domus ut non sint homines, et terra derelinquetur deserta.* Et post hæc longe nos faciet Deus homines, et qui remanserint multiplicabuntur super terram. Sed et Daniel hoc ipsum ait: *Et regnum et potestas et magnitudo eorum quæ sub cælo sunt, datum est sanctis altissimi Dei, et regnum ejus sempiternum, et omnes principatus servient ei et obediunt.* Et ne ad hoc tempus putetur dicta repromissio, dictum est prophetæ: *Et tu veni, et sta in sorte tua in consummatione dierum.*

LIB. V.
xxxiv. 2.
GR. V. xxxiv.
MASS. V.
xxxiv. 2.

Luc. xli. 37.
38.

Apoc. xx. 6.

Esai. vi. 11.

Dan. vii. 27.

Dan. xii. 13.

3. Quoniam autem repromissiones non solum prophetis et patribus, sed Ecclesiis ex gentibus coadunatis annuntiabantur, quas et insulas nuncupat Spiritus, et quod in medio turbulæ sint constitutæ, et tempestatem ³blasphemiorum sufferant, et salutaris portus periclitantibus exsistant, et refugium sunt eorum, qui altitudinem ament: et Bythum, ⁴id est profundum, erroris conantur effugere, Jeremias ita ait: *Audite* ⁵*verbum Domini gentes, et annuntiate insulis quæ longe sunt: dicite,* ⁶*Quia ventilabit Deus Israel,* ⁷*congregabit eum, et custodiet eum, sicut pascens gregem*

Jer. xxxi.
10—15.

¹ Et si venerit in vespertina vigilia —ministrabit eis. Hoc de vespertina vigilia colon cum Irenæo agnoscit Vulgatus Interpres, in quibusdam MSS. Codd. et ex eo Bedæ, aliique Latini, horumque antiquior Græcus Pater, Methodius in Convivio X. Virginum Orat. 5; p. 92, Auctarii novissimi Bibliothecæ Patrum Combefarii, ubi verba Lucæ quidem sine dicto colo recitantur, aut ex immediate sequentibus verbis colliguntur, non ab ipso Methodio, sed a Scribâ recentiori istud omissum esse. Hæc enim ibi subiungit: Ἐπισκέψατε γὰρ, ὅτι τρεῖς ὑποθέμενος φυλακὰς νυκτὸς, ἑσπερινῇ, καὶ δευτέρῃ, καὶ τρίτῃ, &c. GRABE.

² Irenæus in utroque commate πρὸς legisse videtur, cum nostra exemplaria τῶν ο', utrobique παρὰ habeant. GRABE.

³ Cf. p. 401, blasphemium. ARUND., VOSS.

⁴ id est profundum, a subsequent addition; unless indeed there was the play of words in the Greek, καὶ τὸν βυθόν, τούτῃστι τὸ βάθος τῆς πλάτης, κ.τ.λ.

⁵ verbum. Hebrew רַבֵּךְ, but LXX. λόγους.

⁶ LXX. indicates as the correct reading qui ventilavit.

⁷ LXX. καὶ is possibly lost in Israel, but Cod. AL. also omits the copula.

LII. V.
xxiv. 3.
GR. V. xxiv.
MASS. V.
xxiv. 3.

ovium suarum: quoniam redemit Dominus Jacob, et eripuit eum de manu ¹fortioris ejus. Et venient, et lætabuntur in monte Sion, et venient ad bona, ²et in terram tritici et vini et fructuum, et animalium et ovium, et erit anima eorum sicut lignum fructiferum, et non esurient adhuc. Et tunc gaudebunt virgines in congregatione juvenum, et seniores gaudebunt, et convertam luctum eorum in gaudium, et faciam eos in exultatione, et magnificabo, et inebriabo animam sacerdotum filiorum Levi, et populus meus bonis meis adimplebitur. Ostendimus autem in ³superiori libro, quoniam Levitæ et sacerdotes sunt discipuli omnes Domini: qui et sabbatum in templo profanabant, et sine culpa sunt. Tales itaque promissiones manifestissime in regno justorum istius creaturæ epulationem significant, quam Deus repromittit ministraturum se.

4. Adhuc de Hierusalem, et de regnante in ea, Esaias ait: M. 33.

Esai. xxxi. 9,
xxxii. 1.

Hæc dicit Dominus: Beatus qui habet in Sion semen, et domesticos in Hierusalem. Ecce Rex justus regnabit, et principes cum judicio principabunt. Et de præparatione, in qua reedificabitur, ait:

Esai. lii.
11—14.

Ecce ego præparabo tibi carbunculum lapidem, et fundamenta tua sapphirum, et ponam propugnacula tua jaspin, et portas tuas lapidem crystallum, et circumvallum tuum lapides electos, et omnes filios tuos docibiles Dei, et in multa pace filios tuos, et in justitia ædificaberis. Et iterum idem ipse ait: Ecce ego facio Hierusalem exultationem et plebem meam: etiam non audietur in ea vox fletus neque vox clamoris, etiam non fiet ibi immaturus et senior, qui non impleat tempus suum. Erit enim juvenis annorum centum: moriens autem peccator centum annorum, et maledictus erit. Et ædificabunt domus, et ipsi inhabitabunt: et plantabunt vineas, et ipsi manducabunt fructus earum, et vinum bibent. Et non ipsi ædificabunt, et alii inhabitabunt: neque ipsi pastinabunt, et alii comedent. Secundum enim dies ligni vitæ erunt dies plebis ⁴in te: opera enim laborum eorum veterascent.

Esai. lxx.
18—23.

¹ LXX. σρεπεωτέρω, but the singular is also used at p. 29.

² For kuplov the translator read kal.

LXX. ἀγαθὰ Kuplov, ἐπὶ γῆν.

³ See p. 168.

⁴ in te, f. l. meæ; Gr. μου.

CAP. XXXV.

LIB. V.
XXXV. I.
GR. V. XXXV.
MASS. V.
XXXV. I.

G. 458. *Contendit superiora testimonia non posse per allegoriam de bonis tantum cælestibus intelligi, sed implenda esse post adventum Antichristi, et resurrectionem in terrena Jerusalem; prioribusque prophetiis, ex Esaia, Hieremia, et Johannis Apocalypsi alias subjungit.*

1. SI autem quidam tentaverint allegorizare hæc quæ ejusmodi sunt, neque de omnibus poterunt consonantes sibimetipsis inveniri, et convincentur ab ipsis dictionibus disserentibus, quoniam cum desolatæ fuerint civitates gentium, et quod non inhabitentur, Esai. vi. 11. et domus, eo quod non sint homines, et derelinquetur terra deserta; ¹ Ecce enim, Esaias ait, dies Domini insanabilis venit, furore et ira Esai. xlii. 9. plenus, ponere urbem terræ desertam, et peccatores perdere ex ea. Et iterum ait: Tollatur, ut non videat gloriam Domini, et cum hæc facta fuerint, elongabit, inquit, Deus homines, et derelicti multiplicabuntur in terra. Et ædificabunt domus, et ipsi inhabitabunt, et Esai. xxvi. 10. Esai. vi. 12. Esai. lxxv. 21. pastinabunt vineas, et ipsi manducabunt. Hæc enim alia universa ² in resurrectionem justorum sine controversia dicta sunt, quæ fit

¹ Obviam iturus Irenæus iis, qui verba Esaie et Jeremiæ præcedenti capite recitata, de glorioso statu Ecclesiæ gentium, vel præsentis in terra, vel futuræ in cælo interpretantur, ac omnes ejusmodi promissiones allegorice exponunt, objicit ipsa Prophetarum dicta hunc sensum non admittere, velut illud Esaie: Cum desolatæ fuerint civitates, scilicet Gentium, eo quod non inhabitentur, &c. Et posthæc elongabit Deus homines, et derelicti multiplicabuntur super terram. Istis enim verbis, terra et homines in ea adhuc superstites supponuntur; unde ad cælestem statum haud quadrant: sed nec ad præsentem Ecclesiam Gentium, quia civitates cum terra tunc prorsus desolatæ dicuntur. Atque ne quis hæc de terra Judaica ejusque civitatibus accipienda putaret, alia Esaie loca de orbe terræ deserto et tollendo in parenthesi allegat, præcipue ex capite xlii. quod licet devas-

tationem Babylonis Chaldaeorum proxime prænuntiet, ad aliam tamen Babylonem urbem, orbemque terræ in fine mundi, itidem pertinere, S. Johannis Apocalypsis neminem dubitare sinit. Dices, unde vero constat, istum Esaie locum cap. vi. de ultimis temporibus, sive novissimo millennio, intelligendum esse? At Irenæum ita intellexisse, ac proinde connexionem textus ejus aliquantum obcuram dicto modo se habere, patet ex præcedenti... et ex iis, quæ hoc capite mox sequuntur: Hæc enim—in resurrectione (l. resurrectionem) justorum sine controversia dicta sunt. GRABE.

² Locum Esaie vi. 11, 12, de novissimis temporibus recte ab Irenæo acceptum esse, præcedentia de Judæorum occæcatione et reprobatione verba, ab omnibus S. Evangelistis, et Paulo Apostolo, ad præsentem eorum statum applicata, liquido ostendunt. Interroganti enim

LIB. V.
XXXV. I.
GR. V. XXXV.
MASS. V.
XXXV. I.

Baruch iv.
36, ad finem,
et v. totum.

post adventum Antichristi, et perditionem omnium gentium sub eo existentium, in qua regnabunt justī in terra, crescentes ex visione Domini, et per ipsum assuescent capere gloriam Dei Patris, et cum sanctis angelis conversationem et communionem, et unitatem spiritalium in regno capient: et illos quos Dominus in carne inveniet, exspectantes eum de cœlis, et perpressos tribulationem, qui et effugerint iniqui manus. Ipsi autem sunt de quibus ait propheta: *et derelicti multiplicabuntur in terra*. Et quotquot ex credentibus ad hoc præparavit Deus, ad derelictos multiplicandos in terra, et sub Regno Sanctorum fieri, et ministrare huic Hierusalem, et regnum in ea, significavit ¹Jeremias propheta: *Circumspice*, dicens, *ad Orientem Hierusalem, et vide* G. 439. *lætitiā quæ adventat tibi ab ipso Deo. Ecce venient filii tui quos emisisti, venient collecti ab Oriente usque ad Occidentem verbo illius sancti, gaudentes ea quæ a Deo tuo est claritate. Exuere Hierusalem habitum luctus et afflictionis tuæ, et induere decorem ejus quæ a Deo tuo est claritatis in æternum: circumdare amictum duplicem ejus quæ a Deo tuo est justitiæ, impone mitram super caput tuum gloriæ æternæ. Deus enim demonstrabit ei quæ sub cœlo est universæ tuum fulgorem. Vocabitur namque nomen tuum ab ipso Deo in æternum, pax justitiæ et ²gloriæ colenti Deo. Surge Hierusalem, et sta in excelso, et circumspice ad Orientem, et vide collectos filios tuos a Solis ortu usque ad Occidentem verbo illius sancti, gaudentes ipsam Dei recordationem. Profecti sunt enim a te pedites, dum adducerentur ab inimicis. Introducet illos Deus ad te portatus cum gloria tanquam thronus regni. Decrevit enim Deus ut humilietur omnis mons excelsus, et congeries æternæ, et ut valles impleantur, ad redigendam planitiem terræ, ut ambulet Israel tute Dei gloria. Umbracula autem intexuerunt sylvæ, et omne lignum boni odoris ipsi Israel præcepto Dei. Præibit enim Deus cum lætitia lumine claritatis suæ, cum misericordia et justitia, quæ ab ipso est.*

Propheta, quamdiu ista populi pertinacia duratura esset, Deus respondit: Donec desolatæ fuerint civitates eo quod non inhabitentur—Et posthæc elongabit Deus homines &c. Atqui cum cæcitas, quæ Israeli obtigit, duratura sit, donec plenitudo gentium intraverit, Rom. xi. 25, eousque et eorum

quæ Propheta prædixit impletionem differendam esse patet. MASSUET'S reading resurrectionem is adopted as indispensable; in, as he observes, represents repl.

¹ The quotation being from the Apocryphal book Baruch.

² LXX. καὶ δόξα θεοσεβείας.

2. Hæc autem talia universa non in supercœlestibus possunt intelligi: *Deus enim, ait, demonstrabit ei quæ sub cœlo est, universæ tuum fulgorem*; sed in Regni temporibus, ¹revocata terra a Christo, et reædificata Hierusalem, secundum characterem quæ sursum est Hierusalem, de qua ait propheta Esaias: *Ecce in manibus meis depinxi muros tuos, et in conspectu meo es semper.* Et Apostolus autem scribens ad Galatas similiter ait: *Illæ autem quæ sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater omnium nostrum*; non ex cogitatione erratici Æonis dicens hoc, neque de virtute aliqua, quæ abscessit Pleromate, et Prunico; sed de Hierusalem quæ in manibus descripta est. Et ipsam descendentem in Apocalypsi vidit Johannes super terram, novam. Post enim Regni tempora, *Vidi, inquit, thronum album magnum, et sedentem in eo, cujus a facie fugit terra et cœlum, et locus non est eis.* Et illa jam quæ sunt generalis resurrectionis et iudicii exponit vidisse, dicens *mortuos magnos et minores. Dedit, inquit, mare mortuos quos in se habuit, et mors et inferi dederunt mortuos quos apud se habuerunt: et libri adaperti sunt. Sed et vitæ, ait, apertus est liber, et iudicati sunt mortui ex iis quæ scripta erant in libris, secundum opera sua: et mors et inferi missi sunt in stagnum ignis, secundam mortem.* Hoc autem est quod vocatur Gehenna, quod Dominus dixit ignem æternum. *Et si quis, inquit, non est inventus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Et post hæc ait: *Vidi cœlum novum et terram novam: Primum enim cœlum et terra abierunt, etiam mare non est. Et civitatem sanctam Hierusalem novam vidi descendentem de cœlo, preparatam ut sponsam ornatam viro suo. Et audiui, inquit, vocem magnam ²de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis, et ipsi populi ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus. Et delebit omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors non erit amplius, non luctus non clamor neque dolor ulterius erit, quia prima abierunt.* Et Esaias autem hoc ipsum ait: *Erit enim cœlum novum et terra nova, et non erunt memores priorum, neque obveniet eis in cor; sed lætitiā et exultationem invenient in ea.* Hoc autem est quod ab Apostolo dictum est: *Præterit enim habitus hujus mundi.* Similiter autem et Dominus ait: *Terra et cœlum transiet.* His itaque prætereuntibus super terram, novam

LIB. V.
xxxv. 2.
GR. V. xxxv.
MASS. V.
xxxv. 2.

Esai. xlix. 16.

Gal. iv. 26.

Apoc. xxi. 2.

Apoc. xx. 11.

Apoc. xx.
12-14.

Matt. xxv.
41.
Apoc. xx. 11.

Apoc. xxi.
1-4.

Esai. lxxv. 17.
18.

1 Cor. vii. 31.

¹ GRABE proposes renovata, but see et Codex Alexandrinus, aliique. Sed p. 419, n. 3. edita N. T. exemplaria habent εκ του

² Ita cum Irenæo Vulgatus Interpretes οὐρανῶν. GR.

LIB. V.
xxxv. 2.
GR. V. xxxv.
MASS. V.
xxxv. 2.

Exod. xxv.
40.

Fragm. Syr.
p. 451.

Fragm. Syr.
pp. 451, 2.
Apoc. xxi. 5,
6.

superiorem Hierusalem ait Domini discipulus Johannes descen-
dere, quemadmodum sponsam ornatam viro suo; et hoc esse
tabernaculum Dei, in quo inhabitabit Deus cum hominibus. Hujus
Hierusalem imago illa, quæ in priori terra Hierusalem, in qua
justi ¹præmeditantur incorruptelam, et parantur in salutem. Et G. 400.
hujus tabernaculi typum accepit Moyses in monte: et nihil
allegorisari potest, sed omnia firma et vera, et substantiam ha-
bentia, ad fruitionem hominum justorum a Deo facta. *Quomodo
enim vere Deus est, qui resuscitat hominem; sic et vere resurgit
homo a mortuis, et non allegorice, quemadmodum per tanta osten-
dimus.* Et sicut vere resurgit, sic et vere præmeditabitur incor-
ruptelam, et augebitur, et vigebit in regni temporibus, ut fiat
capax gloriæ Patris. *Deinde omnibus renovatis, vere in civitate
habitabit Dei. Dixit, enim inquit, *sedens super thronum: Ecce
nova facio omnia. Et dicit Dominus; Omnia scribe, quomodo ii
sermones fideles, et veri sunt. Et dixit mihi, Facta sunt. Et
secundum rationem.*

CAP. XXXVI.

*Homines vere suscitabuntur, mundusque non penitus
exterminabitur: erunt autem variæ Sanctorum man-
siones pro cujusque dignitate, et omnia subjicientur
Deo Patri, sicque erit omnia in omnibus.*

1. CUM sint enim veri homines, veram esse oportet et plantatio-
nem ipsorum, sed non excedere in ea quæ non sunt; sed in iis quæ
sunt, proficere. Non enim substantia, neque materia conditionis

Ex Parall.
Joh. Damasc.
ed. Halloix.

²Οὐ γὰρ ἡ ὑπόστασις, οὐδὲ ἡ οὐσία τῆς κτίσεως

¹ præmeditantur, προμελεῶνται, are
disciplined beforehand. See note 3, p.
219. 1. in incorruptelam.

² Hæc Græca usque ad ista verba,
προσομιλῶν τῷ Θεῷ, Joannes Damascenus
in *Parallelis* allegavit, tanquam ἀγίου
Ἐλεμπαλου ἐκ τοῦ ε' κατὰ ἀλφείων, atque
exinde descripta edidit sæpe laudatus
Halloixius in vita Irenæi p. 486. Sed
fortunate accidit, ut jam ante Andreas
Cæsariensis priorem horum partem bis ci-
taverit in *Commentar. ad Apocalypsin*,

nempe cap. 18. cum hac præfatione, ὡς
φησὶν Εἰρηναῖος ἐν τῷ πέμπτῳ λόγῳ τοῦ
ἐλέγχου τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, et ite-
rum cap. 64, ubi plenius et accuratius
Irenæi verba descripsit, adeo ut unum in
Damasceno comma inde corrigere licuerit.
Ex priori autem loco οὐ γὰρ, pro οὐχ
Damasceni, et οὐχι cap. 64. Andreas
posui. GRAB. Priorem partem usque ad
verba παρδβασίς γέγομεν in *Ecumenii et
Arethæ Comm. in Apoc.* reperiuntur, ed.
CRAMER. Ozon. cf. Cat. in *Epp. Cath.*

- ἐξαφανίζεται· (ἀληθὴς γὰρ καὶ βέβαιος ¹ὁ συστησάμενος αὐτήν) ἀλλὰ τὸ σχῆμα παράγει τοῦ κόσμου τούτου, τουτέστιν ἐν οἷς παράβασις ²γέγονεν, ὅτι ἐπαλαιώθη ὁ ἄνθρωπος ἐν αὐτοῖς. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ σχῆμα ³τούτο πρόσκαιρον ἐγένετο, προειδότης τὰ πάντα τοῦ Θεοῦ⁴. . . παρελθόντος δὲ τοῦ σχήματος τούτου, καὶ ἀνανεωθέντος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀκμάσαντος πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν, ὥστε μηκέτι δύνασθαι πέρα παλαιωθῆναι, ἔσται ὁ οὐρανὸς καινός, καὶ ἡ γῆ καινή· ⁵ἐν τοῖς καινοῖς ἀναμενεῖ ὁ ἄνθρωπος αἰεὶ καινός, καὶ προσομιλῶν τῷ Θεῷ·
- M. 337. . . ⁶φησὶν γὰρ Ἡσαΐας· ὃν τρόπον γὰρ ὁ οὐρανὸς καινός καὶ ἡ γῆ καινή, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μένει ἐνώπιον ἐμοῦ, λέγει Κύριος, οὕτω
- G. 461. στήσεται τὸ σπέρμα ὑμῶν καὶ τὸ ὄνομα ὑμῶν. ⁷Ὡς οἱ πρεσβύ-

LIB. V.
xxxvi. 1.
GR. V. xxxvi.
MASS. V.
xxxvi. 1.

Append. ad
Qu. 74 in S.
Scr. S. Ana-
stas.

Esai. lxi. 22.

exterminatur; (verus enim et firmus qui constituit illam:) sed *figura transit mundi huius*, hoc est, in quibus transgressio facta est; ¹Cor. vii. 31. quoniam veteratus est homo in ipsis. Et propter hoc figura hæc temporalis facta est, præsciente omnia Deo; quemadmodum ostendimus ²in eo libro qui ante hunc est, et causam temporalium mundi fabricationis, ³secundum quod potuit, ostendimus. Prætereunte autem figura hac, et renovato homine, et vigente ad incorruptelam, ut non possit jam veterascere, erit cælum novum et terra nova, in quibus novus perseverabit homo, semper nova confabulans Deo. Et quoniam hæc semper perseverabunt sine fine, Esaias ait sic: *Quemadmodum enim cælum novum et terra nova, quæ ego facio, perseverant in conspectu meo, dicit Dominus, sic stabit semen*

p. 279. Ibi fragmento Irenæi hæc præmittuntur, ὡς φησὶν Εἰρηναῖος ὁ Λουγδοῦνον ἐν πέμπτῳ λόγῳ τοῦ ἐλέγχου τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἐπὶ λέξεως. STIER.

¹ CRAMER, ὁ αὐτὴν συστῆμενος.

² Andreas utroque loco habet ἐγένετο, et priori quidem hic solum citationis abrupti, nisi quod addiderit, ὡς οἱ πρεσβύτεροι λέγουσι, quæ non multo post in Irenæo sequuntur. GRAB.

³ Ita ex cap. 64. Andræe posui, cum in Damasceno loco horum male esset, παράγει τοῦ κόσμου τούτου. Ceterum πρόσκαιρον, facta una voce, legendum, Latina indicant.

⁴ ANDR. here ends his quotation.
Int. ἐν οἷς καινός . . . καινός.

⁵ Græcum hoc fragmentum . . . ex Irenæo paucis immutatis transcripsit Anastasius vel alius quisque auctor est Appendicis ad ejus quæstiones in S. Scr. Qu. 74. . . at collatum tum a nobis cum MSS. Bibl. R. 2910 et Colb. 1450, tum a clariss. GRABIO cum al. MS. Cod. 206, Barocc. in Bibl. Bodl. emendatus prodit. MASS.

⁷ Quatuor istas voces ex Andrea Cæsariensi, præced. not. citato, hic inserui, omissis aliquot Apocalypseos S. Joannis versibus, quos Irenæus præcedenti capite allegavit, Anastasius vero huc retulit. GRAB.

⁸ IV. v. vi.

⁹ ὡς εἶχεν.

LIT. V.
xxvii. 1.
GR. V. xxvii.
MASS. V.
xxvii. 1.

τεροι λέγουσι, τότε καὶ οἱ μὲν καταξιωθέντες τῆς ἐν οὐρανῷ διατριβῆς, ἐκέισε χωρήσουσιν, οἱ δὲ τῆς τοῦ παραδείσου τρυφῆς ἀπολαύσουσιν, οἱ δὲ τὴν λαμπρότητα τῆς πόλεως κατέξουσιν πανταχοῦ γὰρ ὁ ² Σωτὴρ ὁραθήσεται, καθὼς ἄξιοι ἔσονται οἱ ὀρώντες αὐτόν. Εἶναι δὲ τὴν διαστολὴν ταύτην τῆς οἰκήσεως τῶν τὰ ἑκατὸν καρποφορούντων, καὶ τῶν τὰ ἐξήκοντα, καὶ τῶν τὰ τριάκοντα· ὧν οἱ μὲν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναληφθήσονται, οἱ δὲ ἐν τῷ παραδείσῳ διατρίψωσιν, οἱ δὲ τὴν πόλιν κατοικήσουσιν· καὶ διὰ τοῦτο εἰρηκέναι τὸν Κύριον, ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου μονὰς εἶναι πολλὰς. Τὰ πάντα γὰρ τοῦ Θεοῦ, ὃς τοῖς πᾶσι τὴν ἀρμόζουσαν οἰκισιν παρέχει.

Matt. xiii. 8.
et Marc. iv. 8.

Joh. xiv. 2.

Matt. xxii. 2
seq.

vestrum et nomen vestrum. Et quemadmodum Presbyteri dicunt, tunc qui digni fuerint cœlorum conversatione, illuc transibunt, id est, in cœlos; alii ³tute Paradisi deliciis utentur; alii autem speciositatem civitatis possidebunt: ubique autem Deus videbitur, et quemadmodum digni erunt videntes eum. Esse autem ⁴distantiam hanc habitationis eorum qui centum fructificaverunt, et eorum qui sexaginta, et eorum qui triginta: quorum quidam in cœlum assumentur, alii in paradiso conversabuntur, alii in civitate inhabitabunt: et propter hoc dixisse Dominum, multas esse apud Patrem mansiones. Omnia enim Dei sunt, qui omnibus aptam habitationem præstat. Quemadmodum ⁵Verbum ejus ait, omnibus divisum esse a Patre secundum quod quis est dignus, aut erit. Et hoc est triclinium, in quo recumbent ii, qui epulantur vocati ad nuptias. Hanc esse adordinationem et dispositionem eorum qui salvantur, dicunt Presbyteri Apostolorum discipuli, et per hujus-

¹ In omnibus Græcis Anastasii exemplaribus præcedunt quatuor voces: τὴν ἀγλαν γῆν καὶ, et sequuntur aliæ decem: σὺν πᾶσι τοῖς περὶ αὐτὴν ἀγαθοῖς, ἐπιχορηγομένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. GRABE.

² Κύριος possibly was written a prima manu, but replaced by σωτήρ: Dominus, abbreviated as Dns, often passes into Deus, as in the translation.

³ tute has no corresponding word in any of the Greek MSS., it probably arose from some transcriber commencing to write utentur out of its proper place.

⁴ εἶναι δὲ ταύτην τὴν διαφοράν.

⁵ Intellige Verbum substantiale, sive Jesum Filium Dei. Ubi vero hæc protulisse legatur, me nescire fateor, ac suspicor, Irenæum ex traditione mox laudatorum Presbyterorum, qui Apostolorum discipuli fuere, istud Servatoris dictum accepisse. Quod enim FEUARD. signat locum Matth. xx. 23, Sedere a dextris meis et sinistris meis non est meum dare, sed quibus paratum est a Patre meo, non placet. GRABE. MASS. imagines reference to be made either to the parable of the five talents, or of the ten.

modi gradus proficere, et per Spiritum quidem ¹ad Filium, per
 Filium autem ascendere ad Patrem; Filio deinceps cedente Patri
 opus suum, quemadmodum et ab Apostolo dictum est: *Quoniam*
oportet regnare eum, quoadusque ponat omnes inimicos sub pedibus
ejus. Novissima inimica destruetur mors. In temporibus enim
 Regni justus homo super terram existens, obliviscetur mori jam.
Quando autem dixerit, inquit, omnia subjecta sunt, scilicet absque
eo qui subjecit omnia. Cum autem ei fuerint subdita omnia, tunc
ipse Filius subjectus erit ei, qui sibi subjecit omnia, ut sit Deus
omnia in omnibus. Diligenter ergo Johannes prævidit primam
 justorum resurrectionem, et in Regno terræ hæreditatem: conso-
 nanter autem et prophetæ prophetaverunt de ea. Hæc enim et
 Dominus docuit, ²mixturem calicis novam in regno cum dis-
 cipulis habiturum se pollicitus. Et Apostolus autem liberam
 futuram creaturam a servitute corruptelæ in libertatem gloriæ
 filiorum Dei confessus est. Et in omnibus iis et per omnia idem
 Deus Pater ostenditur, qui plasmavit hominem, et hæreditatem
 terræ promisit patribus, qui eduxit illam in resurrectione justorum,
 et promissiones adimplet ³in Filii sui regnum: postea præstans
 illa paternaliter, quæ neque oculus vidit, neque auris audivit,
 neque in cor hominis ascendit. Etenim unus Filius, qui volun-
 tatem Patris perfecit; et unum genus humanum, in quo perfi-
 ciuntur mysteria Dei, *quem concupiscunt angeli videre*, et non
 prævalent investigare sapientiam Dei, per quam plasma ejus con-
 formatum et concorporatum Filio perficitur: ut progenies ejus
⁴primogenitus Verbum descendat in facturam, hoc est in plasma,
 et capiatur ab eo; et factura iterum capiat Verbum, et ascendat
 ad eum, supergrediens angelos, et ⁵fiet secundum imaginem et
 similitudinem Dei.

Explic. libri beati ⁶Irenæi Martyris numero quinque.

¹ GRABE suggests but does not insert *ad*. MASS. and STIEREN print it between brackets, which are here removed. Compare 162, 3; 164, 8.

² See pp. 415, 416.

³ *in regnum, eis βασιλειαν*, an instance of the *constructio prægnans*; unless indeed *in regno* be the correct reading.

⁴ *Verbum* has involved a *logical*,

not a *formal* concord in many passages.

⁵ *l. fiat* or *tunc fiet*.

⁶ Cod. VOSS. *Hirenæi*. Compare the preface by FLORUS, where the name is written *Hyrenæus*; the aspirate representing the Greek E. This MS. also adds the title of *Martyr*. GRABE's idea is probably correct, that the work is defective, the conclusion having been lost.

LIB. V.
xxxvi.
GR. V. xxxvi.
MASS. V.
xxxvi. 2.

1 Cor. xv. 28,
26.

1 Cor. xv. 27,
2d.

Matt. xxvi.
29.

Rom. viii. 21.

1 Cor. ii. 9,
ex Esai. lxiiv.
4.

1 Pet. i. 12.

E LIBRIS S. IRENÆI

FRAGMENTS QUÆDAM SYRIACE.

I.

LIB. I. 1. 13. ¹ אלהים, יש תלך : אמר : והם חללים כל
 יום אל נעמי : ² ויהי שם בן נחמיה :
 אלהים, יש תלך : ויהי שם בן נחמיה :
 ויהי שם בן נחמיה.

I. Sunt autem qui dicunt emisisse eum Christum filium suum, 1. 60.
sed et animale: et *per hunc* [Int. de hoc] per Prophetas locutum
esse. Esse autem hunc qui per Mariam transierit, quemadmodum
aqua per tubum transit.

I. The following Syriac translations of portions of the Greek text of the work *c. Hæc.* are from the Nitrian collection in the British Museum ; duplicate and triplicate passages representing the same text are found ; and their almost universal agreement, favours the notion that a Syriac Version existed formerly, and possibly may still come to light. The value of this unexpected testimony to the genuineness of the Latin Version, would be greater, if a doubtful cause needed support. The exact words of the old translation have been retained, and additions printed in *italics*. The MSS. from whence the following extracts have been taken are thus distinguished, as numbered in the collection of the British Museum :

12,154=A., written at four different periods, A.D. 714-716, 718 (*fol.* 272, 278, 284, 289), but dated according to the Greek computa-

tion (بقية) 1025, 1026, &c.

12,155 = B. 10th cent.

12,156=C. A.D. 562. Greek comp.
873.

12,157=D. 7th or 8th cent.

14,538 = E. 11th or 12th cent.

14,612 = F. 6th or 7th cent.

14,629 = G. 6th to 10th cent.

17,191 = H. 10th or 11th cent.

17,194 = K. 10th or 11th cent.

17,200 = L. 6th or 7th cent.

17,214 = M. also 12, 158.

¹ from Cod. D. fol. 127. c. 4.

² Syr. and Int. indicate *kal.*

[illegible]

III.

‘ከሆነ ለሀገሪቱ ምን ዓይነት አስተዳደር ይፈጽማል፡፡
የሀገሪቱ ሕግና ሕገ መንግሥት ለማስፈጸም ምን ዓይነት
ሥራዎች ይፈጽማል፡፡’

I. L. 20.

compositæ erant, male vero a posteriore in canis figuram translata sunt, et per gemmarum phantasiam decipiat *inexpertos* [Int. idiotas], qui comprehensionem regalis formæ non habeant, et suadeat *eos* quoniam hæc turpis vulpeculæ figura illa est bona regis imago: eodem modo et hi anicularum fabulas *agglutinant* [Int. adsuantes], post deinde sermones, et dictiones, et parabolas hinc inde auferentes, adaptare volunt fabulis suis eloquia Dei.

III. Caro est [Int. autem] illa vetus de limo secundum Adam facta plasmatio a Deo, quam vere Johannes, quod fuerit Verbum

1. 85.

⁹ G. has **حرف** *h. f.*

¹⁰ A word not found in the *Lexica*, it is the same as the Arabic verb, تَبَلَّ, *dementavit*.

¹¹ G. μαλο, but D. exactly represents the Greek.

¹² f. l. 𐤒𐤓? qui comprehensio-
nem.

¹⁸ D. simply **ഓ**. G. **ഓ**,
but it omits **പാ**.

¹⁴ G. omits the second $\sigma\lambda$ and the copula in $\sigma\lambda\sigma\lambda$.

¹⁵ Syr. ܡܠܬܐ agglutinant. G. ܡܠܬܐ.

16 G. **مکملہ**.

III. This extract is obtained from D. fol. 200, col. 4, and G. fol. 4, in both of which it is introduced with the words, 𐤀𐤁𐤁𐤁 𐤁𐤁𐤁𐤁
𐤁𐤁𐤁𐤁 𐤁𐤁𐤁𐤁

מספיק אפני ליה ליה מלפני ליה מלפני
 ויה יה מלפני ליה ליה יה לא יעשה ליה;
 ויה יה מלפני ליה ליה יה יה ליה ליה.

XI.

III. xix. 1. יה ליה ליה יה ליה ליה ליה ליה
 יה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה
 יה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה
 יה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה
 יה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה
 יה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה
 יה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה
 יה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה
 יה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה
 יה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה ליה

ostendunt *enim* eum quidem participasse passiones, hunc autem impassibilem perseverasse; et hunc quidem ascendisse in Pleroma, hunc autem in medietate remansisse.

II. 95. XI. Ostenso *autem* manifeste, quod in principio Verbum existens apud Deum, per quem omnia facta sunt, qui et semper aderat generi humano, hunc in novissimis temporibus secundum præfinitum tempus a Patre, unitum suo plasmati, *utpote* passibilem hominem factum; exclusa est omnis contradictio dicentium; Si *Dominus noster* [Int. ergo] tunc natus est, non erat ergo ante Christus. Ostendimus enim, quia non tunc coepit Filius Dei, existens *a principio* [Int. semper] apud Patrem; sed quando

⁵ Similarly, ܡܢ either shews that a particle was cancelled to round off the defective text, or that *enim* is absorbed in *eum*.

XI. ¹ This also is found in Cod. D. fol. 201, where its position either marks a dislocation in the main work,

or a similar irregularity in the Syriac MS. The former preserves a natural flow; this extract therefore may be considered to have preceded, and not followed XIII., which is the order in Cod. D. after the usual words, ܡܢ ܕܠܗ ܕܡܢ ܕܠܗ, *iterumque post alia*.

לְאִמְכָּל אִשְׂרָאֵל מִן הַיָּמִים הַהֵם מִן הַיָּמִים הַהֵם
 כִּי הָיָה מִן הַיָּמִים הַהֵם אֲלֵהֶם כִּי הָיָה
 אֲלֵהֶם הַהֵם.

XVI.

IV. xxxiv. & אֵלֶּיךָ חָשַׁבְתָּ חֶלְעָה מִלְּפָנֶיךָ וְנָצַלְתָּ אֶת
 אֶת חֲסִידֶיךָ מִכַּדְרֵיךָ מִכַּדְרֵיךָ אֲלֵהֶם וְאִשְׂרָאֵל
 חָשַׁבְתָּ וְנָצַלְתָּ אֶת חֲסִידֶיךָ וְנָצַלְתָּ אֶת חֲסִידֶיךָ
 מִן הַיָּמִים הַהֵם אֲלֵהֶם וְאִשְׂרָאֵל מִן הַיָּמִים
 הַהֵם אֲלֵהֶם וְאִשְׂרָאֵל מִן הַיָּמִים הַהֵם אֲלֵהֶם
 וְאִשְׂרָאֵל מִן הַיָּמִים הַהֵם אֲלֵהֶם וְאִשְׂרָאֵל

dictum est, quasi 'quidem tunc inceperit Verbum manifestare
 Patrem cum de Maria natus; sed communiter per totum tempus
 positum est.

11. 219. XVI. Non enim solum sermone prophetabant prophetae, sed
 et visione, et conversatione, et actibus quos faciebant, secundum
 id quod suggerebat Spiritus. Secundum hanc igitur rationem
 invisibilem videbant Deum, quemadmodum et Esaias ait: *Regem*
Dominum Sabaoth ⁹ *viderunt oculi mei*; significans, quoniam videbit

⁴ Syr. indicates *μεν* in the Greek.

XVI. ¹ From Codd. C. fol. 69, and D. fol. 201. In the former this extract follows XVI., giving the number of the chapter as 55. מִן הַיָּמִים

וְנָצַלְתָּ אֶת חֲסִידֶיךָ. In the latter it follows XIII., and simply refers to the fourth book. וְנָצַלְתָּ

חֲסִידֶיךָ. These two extracts, from their variations, must be considered to be independent translations. Cod. C. is expressed in the text, though Cod. D. is in some respects closer to the Latin.

² Cod. C. וְנָצַלְתָּ in error for וְנָצַלְתָּ as read in Cod. D.

³ Cod. D. וְנָצַלְתָּ אֶת חֲסִידֶיךָ.

⁴ Cod. D. *melius*, חֲסִידֶיךָ וְנָצַלְתָּ אֶת חֲסִידֶיךָ.

⁵ Cod. D. is more close חֲסִידֶיךָ וְנָצַלְתָּ אֶת חֲסִידֶיךָ וְנָצַלְתָּ אֶת חֲסִידֶיךָ וְנָצַלְתָּ אֶת חֲסִידֶיךָ.

⁶ Cod. C. carelessly loses וְנָצַלְתָּ *Ib.* חֲסִידֶיךָ *inter*, indicating *μετά λόγον*, and for וְנָצַלְתָּ it has וְנָצַלְתָּ.

⁷ Cod. D. חֲסִידֶיךָ, and וְנָצַלְתָּ in error for וְנָצַלְתָּ.

⁸ Cod. D. transposes וְנָצַלְתָּ and follows more grammatically with חֲסִידֶיךָ.

⁹ LXX. εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου. C. οἱ ὀφθαλμοί. Cf. 7.

10. אִם תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ
 11. וְשָׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ
 12. וְשָׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ
 13. וְשָׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ
 14. וְשָׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ

XVII.

[illegible]

oculis Deum homo, et vocem ejus audiet. Secundum hanc igitur rationem et Filium Dei hominem videbant conversatum cum hominibus, id quod futurum erat prophetantes, et eum qui nondum aderat, adesse dicentes, et impassibilem passibilem annuntiantes, et eum qui tunc in cœlis, in limum mortis descendisse dicentes.

XVII. Hic vero peregrina quædam eruditio, et nova doctrina, deos gentium, non solum non esse deos, sed et idola esse dæmoniorum; esse autem unum Deum, qui est *super omnem principatum, et dominationem, et potestatem, et omne nomen quod* II. 225. Eph. I. 21.

¹⁰ Cod. D. حملہ ہے یا امر
سنی ملکت.

¹¹ Cod. D. *Ib.*

¹² Cod. D. inserts **1001** but it is superfluous.

¹³ Cod. D. 22 520.

¹⁴ Cod. D. **لحص**; the affix being more legible than its *vehiculum*.

XVII. ¹ This quotation follows the preceding in Cod. D. being connected simply with the words وَأَمَّا
فَتَعْلَمُونَ.

• **ἄλμα** from the Greek word
λένος.

³ Syr. *et*, which A.R. omits.

‘ Syr. **ܡܠܟܐ** Gr. *ἡγεμὼν* πρῶτος, κ.τ.λ. Similarly the Peshito, only **ܡܠܟܐ** and plural nouns following. See 232, n. 7.

ժամանակացն պնոցիկ զոր ուսուցանէր Տէր , և ասէր .
 “ Եկեսցեն ատուրք , յորս որթք բուսուցեն ըստ միոյ միոյ
 բերս ուս ունելով , և ի միում միում ուս՝ բերս արմկունս , և
 յիւրաքանչիւր արմկան բերս շառաւիղս , և իւրաքանչիւր դք ի
 շառաւելացն բերս ողկոյզս , և իւրաքանչիւր ողկոյզ բերս
 պտուղս , և իւրաքանչիւր դք պտուղ ճմլեալ՝ քսան և հինգ
 ճաշակս գինոյ : Եւ զի բուռն հարեալ զսուրբ ողկուղէ ուրուք ,
 այլ ողկոյզ գոչեսցէ . “ Ես լաւագոյն եմ , զիս առ , ինեւ զտէր
 օրհնեա : ” ‘ Եղնպէս և հասն ցորենոյ բերս բուսուցանել

temporibus illis docebat Dominus et dicebat: “ Venient dies in quibus vineæ nascentur, singulæ decem millia palmitum habentes; et in uno palmite dena millia brachiorum, et in uno vero palmite dena millia flagellorum; et in unoquoque flagello dena millia botrum; et in unoquoque botro dena millia acinorum; et unumquodque acinum expressum dabit viginti quinque metretas vini. Et cum eorum apprehenderit aliquis ²sanctorum botrum, alius clamabit; *Botrus ego melior sum: me sume, per me Dominum benedic.* Similiter et granum tritici decem millia spicarum generatum; et unamquamque spicam habitu-

ab eo de temporibus illis de quibus docebat Dominus, et dicebat: “ Venient dies in quibus vites germinabunt, singulæ decem millia palmitum habentes; atque in singulis palmitibus decem millia brachiorum; et in quovis brachio decem millia ramusculorum; et in unoquoque ramusculo decem millia racemorum; et in unoquoque racemo decem millia acinorum. Quilibet acinus expressus dabit viginti quinque cyathos vini. Si quis autem apprehenderit racemum sanctum, alius racemus clamabit: *Ego sum melior, me accipe, et per me Domino benedic.* Similiter et granum frumenti decem millia germina-

by him from an Armenian MS. *տֵּן կֵּրֵּսֵּսֵּն էօղկֵּսֵּսֵּն*, Lib. iv. in the Mechitarist Library of S. Lazarus at Venice, and described as being of the twelfth century. The passage will be found at p. 417. In the Armenian Codex it is introduced simply with the

words *ԵՐԵՆԻՈՍԻ Է ասացեալ*. i. e. *IRENÆI est Sermo.*

² Armen. *ծոքոյն ճցւոյ*, Lat. *ծոքոյն ճցւոյ*, with which latter term M. PITRE compares the line,

Σπῆρος δ' ἁγίων μελιῖδας λάμβανε βρώσιν,
Ἐσθίε, τίνα, κ.τ.λ.—Ep. Æduens.

XXV.

1. ܐܪܚܝܠܐ ܩܬܝܒ ܕܩܬܝܒ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ
 2. ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ
 3. ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ
 4. ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ
 5. ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ
 6. ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ
 7. ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ
 8. ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ
 9. ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ
 10. ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ

XXV. Quomodo igitur linguæ LXX. numero declarantur, et a dispersione in unum linguæ per interpretationem ipsarum colliguntur; ita arca illa typus declaratur corporis Christi, et puri, et immaculati; quemadmodum enim arca illa inaurata puro auro, et ab intra et ab extra, ita et corpus Christi purum est et splendidum,

XXV. ¹ From Cod. D. 198, where it is written twice; in col. 1, from ^a, but fully in the second column, marked respectively ^a and ^β. In the former case it is introduced with the rubric ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ. Of IRENÆUS whom the heretics slew, the only instance observed in these MSS., in which IRENÆUS is said to have suffered martyrdom. If he had died in the Arian age, his death might very possibly have been chargeable to heresy. But there is no trace of any violent outbreak among the Gnostics or Montanists of the third or preceding centuries, and this single statement of the rubricator can scarcely outweigh the negative argument, arising from the designation of IRENÆUS, simply as Bishop, in juxtaposition with POLYCARP, JUSTIN, &c. who are as invariably termed Martyrs. The Bishop of Lyons was probably confounded with IRENÆUS of Sirmium, who suffered martyrdom in the general persecution under

Diocletian, A.D. 304. The fuller form of this fragment in the second column is prefaced simply with the name of IRENÆUS ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ.

² This almost hopelessly corrupt passage is printed faithfully from the MS., though the emendations expressed by the translation represent the following words, ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ ܕܐܪܚܝܠܐ. The reader of the Nitrian MSS. must often have recourse to the Chaldee; the words rendered *colliguntur*, *per interpretationem* are rendered as from the Chaldee vocabulary.

³ ܕܐܪܚܝܠܐ *David*, can make no sense, and ܕܐܪܚܝܠܐ *διασπορά* is substituted, from the root ܕܐܪܚܝܠܐ. The prefix to ܕܐܪܚܝܠܐ is added, as required by the sense.

⁴ From this point cf. Gr. Fr. VIII.

⁵ In ^β, ܐ is wanting; as also ܐܪܚܝܠܐ *infr.*

⁶ In ^a, this word is missing.

[illegible]

Dominus universi. Et sicut conpositus est in ignominiam, ita etiam insufflavit Spiritum sanctum in discipulos suos. Et sicut contristatus est, ita etiam dedit lætitiā populo suo. Et sicut apprehensibilis et palpabilis, ita rursus in medio eorum qui nocere ei quærebant, transibat non apprehensibilis, et per januas clausas intrabat, nec impediēbatur. Et sicut dormivit, ita etiam imperavit mari, et ventis et turbinibus. Et sicut passus est, ita etiam vivus, et vivificans, et sanans omnem nostram infirmitatem. Et sicut mortuus est, ita etiam est resurrectio mortuorum; super terram ignominiosus, et in cœlo omni gloria et laude sublimior; qui *crucifixus est quidem ex infirmitate, vivit vero ex virtute divina*; 2 Cor. xiii. 4. qui descendit in inferiora terræ, et qui ascendit super cœlos;

⁵ VERS. *Peah.* אִם אֶתְּנֶה
חֶסֶד לְכָל בָּרָא וְלֹא
חֶסֶד לְכָל בָּרָא.

⁶ *Spicileg. Solesm. in loca subter-*

raana, the learned editor not perceiving that the Syriac text is an application of Eph. iv. 9, 10, omitting however ܝܡܝܢ *prius*, after *descendit*; and ܡܢ ܥܠܝܢ *omnes*, before *caelos*.

ܡܢ ܡܬܬܐ. ܡܬܬܐ ܕܝܠܕܐ ܕܡܬܬܐ ܡܬܬܐ. ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ.
ܡܬܬܐ. ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ.

XXX.

ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ.
ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ.
ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ.
ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ.
ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ.
ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ.

cui sufficit præsepe, et qui implevit omnia; qui fuit mortuus, et qui vivit in sæcula sæculorum. Amen.

XXX. Lex et Prophetæ et Evangelistæ proclamaverunt de Christo, quod natus est ex virgine; et quod passus est super lignum; et quod apparuit ²e mortuis; et quod ascendit ad coelos; et quod a Patre glorificatus est; et quod est Rex in æternum; et quod Hic est intellectus perfectus, Verbum Dei,

XXX. ¹ This extract is introduced in the same Cod. C. fol. 1, with the heading ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ. Of Saint IRENÆUS, the follower of the Apostles and Bishop. It does not profess therefore to have been taken from the work *c. Hæreses*, but the Armenian heading refers it to a treatise *de Resurr. Dom.*, which may perhaps be the same as that π. πδοχατος. Like the preceding, it is found in the *Spicilegium Solesmense*, edited by M. PITRÉ, I. 3.

² *Spicileg. Solesm. e domo mortuorum*, but ܡܬܬܐ ܡܬܬܐ is the usual periphrasis in Syriac for *e mortuis*. Cf. Armen. fragm. p. 462.

³ The use of this term νοῦς *teleios*

is significant of genuineness, as marking the words of one who had long opposed the Valentinian heresy. In this system Christ was not one of the original *Æons*, or *τελειοὶ ἀλφειοὶ* of the Pleroma; neither was *Λόγος* identical with *νοῦς*: with an eye therefore to contemporary error, the author of this fragment entitles Christ *ὁ τελειὸς Νοῦς, Λόγος τοῦ Θεοῦ*.

⁴ ܡܬܬܐ referring to ܡܬܬܐ seems out of place, and should follow ܡܬܬܐ q. d. *qui condidit omnia cum ea*, i. e. *created the Light*, which heresy deemed to be co-ordinate with the Deity, as well as every other substance. The Syriac here is more full than the Armenian (Fragm. XXXI.), which gives no assistance.

⁵ ܡܬܬܐ no doubt representing *Δημιουργός* in the Greek.

XXXI.

¹Արէնք և Սարգարէք և Աւտարանք քարոզեցին Վաղիստոս ծնեալի կուսէն և չարչարեալի խաչին, և յարուցեալի մեռելոց և վերացեալ յերկինս, և փառաւորեալ և Թագաւորեալ յաւիտեան: Եւ զի ասէ կատարեալ միտք՝ Աստուծոյ Ռանն, որ նախ վաղագոյն զգեղեցիկ ծնիցեալ ստեղծիչ մարդոյն, ընդ ամենայնի ամենայն, ի հայրապետսն հայրապետ, յաւրէնսն աւրէնք, ի քահանայս քահանայ, ի Թագաւորս իշխան առաջնորդական, ի մարգարէսն մարգարէ, ի հրեշտակն հրեշտակ, ի մարդկան մարդ, ի Հայր Որդի, յԱստուածունն Աստուած, յաւիտեանս արքայ:

Սա ինքն՝ լոյի ուղղեաց ի նաւի, ընդ էջովսեմիայ վաճառեցաւ, ընդ Աբրահամու առաջնորդեաց, ընդ Սահակայ կապեցաւ, ընդ

XXXI. Lex et Prophetæ et Evangelia declaraverunt Christum natum ex virgine et in cruce passum; et suscitatum e mortuis, et in cœlum elevatum; et glorificatum, et regnantem in sæcula. Ille ipse dicitur perfectus intellectus, Dei verbum, quod primitus pulchre nati hominis [fuit] ²conditor; in omnibus omnia; in patriarchis patriarcha; in lege lex; in sacerdotibus sacerdos; in regibus princeps ductor; in prophetis propheta; in angelis angelus; in hominibus homo; in Patre Filius, in Deo Deus, Rex in æternum. Ipsemet direxit Noemum in navi; [cum Josepho venundatus est]; et Abrahamum conduxit; cum Isaaco ligatus;

XXXI. ¹*Spic. Sol.* i. 4, from a Cod. in the Mechitarist Library of S. Lazarus at Venice, and described by M. PITRA as written *manu recenti*. It represents the same original as the preceding Syriac fragment, with certain interpolations, that are bracketed in the translation. It also bears the heading, Սրբայն ԵՐԱՆՈՍԻ եպիսկոպոսի հետեւողի առաքելոցն ի Հարուսթիւն Տեառն. i. e. *From Saint*

IRENÆUS, Bishop, Follower of the Apostles; On the Lord's Resurrection.

² A considerable variation is observed between the Syriac and Armenian copy. The learned MECHITARIST who translated these extracts for M. PITRA, proposes the reading *սա է, hic est*, for *սա է, dicit*. And QUATREMERIE conjectures *սա է . . . նախ վաղագոյն զգեղեցիկ ծնիցեալ, ստեղծիչ մարդոյն, Hic est primus pulchre genitus, creator hominis.*

էջակորայ աւտարակենցաղեաց, ընդ Ս՝ովսեսի զաւրավարեաց, ըստ ժողովըդեանն աւրինադրեաց, ի մարգարէն քարոզեաց. ի կուսէն մարմնացեալ, ի Բեթղաճէմ ծնեալ, ի էջովճաննէ ընկալեալ, և ի էջորդանան մկրտեալ. յանապատի փորձեալ, և Տէր գտեալ. զառաքեալն հաւաքելով և զարքայութիւնն երկնից քարոզելով, զկոյրս լուսաւորելով, զմեռեալս յարուցանելով, ի տաճարին երեւեալ, ի ժողովըդենէն անհաւատացեալ, ի քահանայիցն ըմբռնեալ, և առաջի Հերովդի յառաջ ածեալ. առաջի Պիղատոսի դատեցեալ. ի մարմնի երեւեալ. ի փայտի կախեալ և ի մեռելոց յարուցեալ, առաքելոցն երեւեալ և յերկինս համբարձեալ, և ընդ ալմէ Հաւր նստեալ, և ի նմանէ փառաւորեալ՝ որպէս յարութիւն մեռելոց, և փրկութիւն կորուսելոց, լուսաւորութիւն խաւարելոց և փրկանք բացածնելոց, հովիւ ապրելոց և փեսայ եկեղեցւոյ երասանակալ քերովքեիէ և զաւրաւոր հրեշտակ. Մատուած Մատուծոց, էջիսուս Վրիստոս փրկիչ մեր :

cum Jacobo peregrinavit; ³[cum Moyse fuit dux, et, secundum populum, legislator; in prophetis prædicavit; de virgine incarnatus; in Bethleem natus; ab Johanne susceptus, et in Jordane baptisatus, in deserto tentatus, ac Dominus repertus. Ipse congregavit apostolos et coelorum regnum prædicavit; illuminavit cæcos, et suscitavit mortuos; in templo visus, a populo nec fide dignus habitus; a sacerdotibus comprehensus, et coram Herode perductus; in conspectu Pilati judicatus; in corpore se manifestans, in ligno suspensus, et a mortuis suscitatus; apostolis monstratus, et, ad coelos evectus, ad dexteram Patris sedet, et ab eo, uti mortuorum resurrectio, glorificatus; et salus perditorum, degentibus in tenebris lumen, et iis qui nati sunt redemptio]; salvatorum Pastor, et Ecclesiæ Sponsus; Cherubim auriga, et exercitus dux 'angelorum; ⁵Deus ex Deo; Jesus Christus Salvator noster.

³ The Syrian transcriber would hardly have omitted this passage, if he had found it in his copy, much less would the theologian have abstained from citing the words. In the Syriac,

the allusion to Jacob's *δροδημια* suggests the next term, *pastor eorum qui salvi sunt*, and the espousal of Rachel is reflected in a similar manner in *Sponsus Ecclesie*.

XXXII.

¹ { Կայնժամ մերձեցաւ ՚ի նա մայր որդւոցն , Օ երեդեայ , հան-
դերձ որդւովք իւրովք , երկիր պագանեւով հայցէր ինչ ի նմանէ :

[[Է դատարկ են միտքս և ոչ վայրապար բանքս առաջի արկելոյ
ասացուածոյս , որ և զառաջաբանի իմն ունի զկարգ , և զյար-
մարու[թիւն առաջին զկարգեալսն :

“ { Կայնժամ մատեաւ ” : [Կազում անգամ սքանչանամք ընդ
առաքինու[թիւնն , ոչ միայն յաւրինակէն , այլ և ի ժամանակէն .

Matt. xx. 30.

XXXII. *Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans et petens aliquid ab eo.*

Inanes quidem non sunt hi sensus, nec frustranea verba, eo loci proposita: præmissa procemii instar, nonnullam habent cum prius expositis convenientiam:

Tunc accessit. Interdum virtus miranda nobis est, non solum ob exemplum, sed etiam attento tempore; qualem esse dicam,

⁴ Susplicantur iterum prælaudati PP. Mechitaristæ menda nonnulla hic esse detergenda, nec per ipsos stat quin, parce mutata lectione quæ supra, pro his *զաւրաւոր հրեշտակ*, i. e. *fortis*, sive *Supremus Angelus*, rescribatur; *զաւրաւոր հրեշտակայ*, idemque eruatur sensus ac in Syriaca versione. PITR.

⁵ *Deus ex Deo*; hæc iterum ad Syriacæ versionis normam iidem correxere, rati esse legendum Աստուած յԱստուծոյ, *Deus ex Deo*. Egregia hæc Nicæni Patres in Symbolo inseruerunt. *Ib.* The same theological expression is found in the ante-Nicene Creed of GREGORY, Bishop of Neo-Cæsarea, *Vind. Cath.* I. 532, also in the Cæsarean Creed submitted to the Council by EUSEBIUS, from whence in fact the term was adopted. *Ib.* 541. Compare also the ancient formula of Faith that bears the name of Lucian M. *Ib.* 533.

XXXII. ¹ This extract from a Codex, fol. 37—45, in the library of the

Mechitarist Convent at Vienna, is also printed in the *Spiciū. Solesm.* I. 505, edited by M. PITRA, who, perhaps without reason, considers the fragment to be of very doubtful authority; it is not unworthy of our author, and for that reason is inserted among the other Irenæan fragments. It begins with the heading, ՂԱՌԸՆՏԻՐ Բ. Արքայն

ԵՐԻԱՆՈՍԻ Հետեւողի առաւ-
քելոցն ասացեալ յաղագս Ար-
դւոցն Օ երեդեայ : i. e. *From the second series of Homilies of Saint IRENEUS, Follower of the Apostles; a Homily upon the Sons of Zebedee.* The translation is that of R. P. GABRIEL AIVAZOUSKI, whose Armenian criticisms are subjoined.

² Զ հասարակութիւնն *æqualitatem*. Sic Cod. Armen. cui si levis accesserit mutatio habebis զհասունութիւնն, *maturitatem*.

որպիսի ինչ ասեմ, զոր օրինակ յաղագս կանխահաս պտղոյ խաղողոյ, կամ թզոյ, կամ այլոյ ուրուք, ի սկզբանն զհաւասարութիւնն ³ որ ոչ խնդրէ, և ոչ զկատարելութիւն պտղոյն, այլ թէ և մասնաւորապէս ³ ինչ տեսցէ, զհասեալ զողկոյզն ոչ խոտէ իբրեւ զանպիտան, այլ իբրեւ զկանուխ իմն բերեալ զտեսութիւնն յափշտակէ, ոչ ստուգաբանելով թէ ունիցի որկոյզն զկատարեալ հեշտութիւնն. այլ ընդունի վաղվաղակի, զի կանխաւ ժամանեալ բան զայսն երեւեւ: 'Եղյնպէս և Նստուած յորժամ տեսանէ զհաւատացեալս, թէպէտ և մարմնաւորապէս ունիցին զիմաստութիւն, և սուղ ինչ զհաւատն, այլ ոչ յանկատարութիւն հայելով ի բաց մերժէ, այլ իբրեւ զկանխահաս պտուղ որդունէ, և ընդունի և պատուէ զանձնն առաքինացեալ. թէպէտ և ոչ կատարելապէս ունիցի զառաքինութիւնն, ներէ նմա, վասն զի ի

verbi gratia, præmaturum fructum uvæ, aut fici aut quodcumque pomum, a quo pubescente nemo maturitatem quærit aut integritatem; tametsi vero imperfectum nonnihil aliquis videat, acinum tamen decerptum non spernit, quasi inutilem; sed uti præmaturo tempore apparentem libenter arripit, nec attendit an acinus perfecta gaudeat jucunditate; immo voluptatem inde raptim accipit, eo quod prius ille quam cæteri appareat. Eodem modo et Deus, quum videt fideles sapientiam licet imperfectam habentes ac modicam fidem, minime hujusmodi respiciens defectum, ideo eos non rejicit; quin immo, uti præmaturos fructus, blande salutatur et excipit, et honorat animam quamlibet, virtute, licet haud absoluta, insignitam. Indulget ei, utpote ⁴ in prodromis consistenti, eamque

³ Մասնաւորապէս particulariter, sensu strictiori, quasi interpres Græce legerit, μερικῶς. Sic et infra, Մասնաւորապէս զիմաստութիւն ունիցին sapientiam habeant particularem.

⁴ In prodromis consistenti. Προδρομος οὖρος dicitur vinum quod ex uvis nondum calcatis sua sponte defluit. Sed

et aliud putem maxime respici nemphe ficos quasdam, quæ τῷ πρῶτῳ προαλγεσθαι præcurrunt cætera; meminit eorum Plinius, H. N. xvi. 26, fin. Ficus, inquit, et præcoces habet, quas Athenis prodromos vocant. Hinc mox noster adducit Osee ix. 10, infr. Compare the general idea with 239—251.

նախաշաւիղն է, և սիրէ զի նախ քան զայլն յափշտակեաց զբարեմանութիւնն :

Ճաղագս պսորիկ Լճրահամ, Խահակ և Ճակոբ հորքն ռոր առաւել քան զայլն սքանչելիք են, իբրեւ ոչ եթէ այլ սուրբք նոյնպէս ոչ առաքինացան, այլ զի նոքա սկիզբն առաքինութեան ցուցին : Վանի են վկայք իբրեւ զ՝ Կանիէլ, քանի են վկայք իբրեւ զերիս մանկո՜ւնն ՚ի Նաբելոնի . և սակայն ոչ այնպէս գրեցաւ յիշատակ նոցա իբրեւ զսոցա : Ուսն զի նոքա սկիզբն և առաջին ճանապարհ եղեն պողաբերութեանն . և Լստուած ետ զնոցա վարսն գրել՝ ի նախանձ զկնի եղելոցն :

Եւ զի այսպէս ընդունի Լստուած զառաքինութիւն իբրեւ զառաջնակս պողոյն, լուր նմին իսկ որ ասէն, “ Իբրեւ զնաղող յանապատի գտի զ՝ Կարայէլ, և իբրեւ զթուզ կանխահաս զհարսն ձեր : ” Լճր միմիայն երաներ զհաւատն Լճրահամու, զի հաւատաց նա . կամիս զարմանալ ընդ Լճրահամու, զմտաւ ած զմի մարդն, յորժամ ամենայն բիւրք աշխարհի ըստդտեալք ի

diligit quia cæteris promptior, benedictionem sibi quasi præocupavit.

Propterea Abraham, Isaac et Jacob, patres nostri, præ omnibus demirandi sunt, qui scilicet tum primum virtutis exempla dederunt. Quot sunt martyres Danieli similes? Quot, inquam, martyres æmuli trium Juvenum in Babylone, quorum tamen eadem ac illorum non est commendata memoria? illi siquidem primitiæ ac primordia fuerunt fructificationis. Hinc Deus jussit illorum vitam describi, a subsequentibus imitandam.

At sic apud Deum accipi virtutem, uti nempe fructuum primitias, audi ipsummet: *Uti uvam, inquit, in deserto inveni Israel, et sicut ficus præmaturas, patres vestros.* Itaque non solum beatam prædica fidem Abrahamæ, quia credidit; visne Abraham mirari? Intuere quo pacto vir unus ille quandoquidem in mundo sexcenti errore contaminati erant, solus ille pietatem agnovit. Visne te

մոլորութեանն, միայն նա ծանեալ զբարեպաշտութիւն: Կամիս
սքանչանալ ընդ Սանիէլ. զմտաւ ած զՆաբելովն զուարճացեալ
ամբարդտութեամբն, և ամենեքեան գերեալի մեղս. և նա ի
վեր եկեալ զաւղելովն, ի բաց թքանէր զդառնութիւն մեղացն
և առ քաղցրմպելի բարեպաշտութեանն ջուր զաւղեալ փու-
թայր: ‘Եւ յայկէս և այժմ’ ընդ մայր որդւոցն Սեբեդեայ, մի
միայն սքանչանար յորոց ասացն, այլ և ի ժամանակէն յորուր
զայն ասաց: {Յորժամ մերձեցաւ առ փրկիչն. ոչ զկնի յարու-
թեան, և ոչ յետ քարոզելոյ անուան նորա, և ընդունելի եղելոյ
թագաւորութեանն նորա, այլ զտեսունն ասել զբան, “Եւ
ասիկ ելանեմք յԵրուսաղէմ, և որդի մարդոյ մատնի ի քա-
նանայապետից և ի դպրաց, և սպանանիցեն զնա, և յերիւ
աւուր յարիցէ”:

Փրկիչն յաղագս չարչարանաց և խաչի պատմելով գուշակէր,
և զչարչարանն որ առ քանանայապետն յաւէտ թշնամելի զե-
կուցեալ էր. եւ նորա ի մէջ այլոցն լուեալ յաղագս չարչարանացն

in stuporem Daniel rapiat? Intuere Babylon illam, flore fas-
tuque impietatis superbientem, illicque omnes omnino peccato
mancipatos. At ille ex imo emergens, salum exspuebat pecca-
torum, et in dulces pietatis aquas immergi gestiebat. Similiter
et nunc circa illam filiorum Zebedæi matrem, noli duntaxat in ea
mirari quæ locuta fuerit, sed et de tempore quo hæc dixerit.
Quandonam accessit ad Redemptorem? Neque post resurrectionem,
neque post prædicationem nominis ejus, neque post instaurationem
regni ejus, sed Domino dicente: *Eccæ ascendimus Hierosolymam,* Matt. xx. 18.
et Filius Hominis tradetur Pontificibus et scribis, et occident eum,
et tertia die resurget.

Hæc Salvator de passione enarravit et cruce; his prædicebat
passionem, nec eam per Pontifices futuram esse probrosissimam
diffitebatur. At illa aliter audierat de passionum dispensatione.

անաւորէնութեան . այլ փրկիչն զմահն քարոզէր , և նա զան-
մահուն զփառան խնդրէր . տէրն զեկուցանէր՝ եթէ հանդերձեալ է
յանդիման կալ անաւորէն դատաւորացն . և նա ոչ իբրեւ առ
դատեցեալ մերձենայր , այլ իբրեւ ի դատաւորէ հայցէր . “Տուր ,
ասէ , զի որդիքս իմ նստցին մի ընդ աջմէ քումմէ , և մի յահեկէ
'ի փառան քում : ” ‘Նարչարանս ասէ , և արքայութիւն իմանի .
յաղագս խաչին խաւսէր փրկիչն , և զանչարչարելի զփառան նա
տեսանէր : Ի՞րդ էր ընդ նա սքանչանալ , որպէս ասացին , ոչ
յորոց խնդրեացն միայն , այլ և ի ժամանակէն յորում հայցեացն :

Եւ կրեաց զայն բարեպաշտն այն , ոչ միայն իբրեւ զբարե-
պաշտ , այլ իբրեւ զկին : Վննզի զմտաւ ած և հաւատաց նորա
բանիցն , եթէ պարտ և արժան է փառաւք ծաղկեալ արքայու-
թեանն Վրիստոսի , և յառաջագիմանալ բազմութեամբ յաշ-
խարհի , և աճումն ընդունել բարեպաշտութեանն քարոզու-
թիւն . իմացաւ որպէս եւ էրն , թէ մինչդեռ է խոնարհ դիմաւք ,
մատենաց և յափշտակեաց զխոստումն : Խնդրեցից ի ժամանակի

Salvator mortem prænuntiabat; et illa immortalitatis gloriam postulabat. Asserebat Dominus sistendum esse sibi impiis coram iudicibus; at illa iudicii istius immemor, tamquam a iudice requirebat: *Da, inquit, ut filii mei isti sedeant, unus a dextris, et alter a sinistris, in gloria tua.* Passio hinc dicitur, illinc regnum intelligitur. De cruce loquebatur Salvator, et illa gloriam impassibilem contemplantur. Hæc igitur, ut dixi, admiranda est, non solum de eo quod petit, sed etiam de tempore quo petit.

Passa quidem illa est, non solum uti pia, sed tamquam mulier. Etenim consideravit et credidit, ejus edocta verbis, fore ut in gloria Christi regnum floreant, et ambulet in latitudine per orbem, et pietatis præconio augeatur. Intellexit, uti erat, eum qui humilis videbatur, omnem tradidisse et accepisse promissionem. Quæram alias, quum de hac humilitate sermo erit, an Dominus

խոնարհութեանս, մի գուցէ փակիցէ զհայցուածսն, զխառան
արքայութեանն. զմտաւ ած եթէ ոչ է ունելոց զնոյն հա-
մարձակութիւն ի հրեշտակացն երեւելն, և ի հրեշտակաց սպա-
սաւորեալ, և յամենայն զաւրաց երկնաւորաց տանելնմա սպաս
առնելով միայն զփրկիչն յառանձին տեղւոջ՝ ինդրէր հայցուած
որ գերազանցէ քան զամենայն մարդկային բնութիւնս :

regni petitionem excludat. Illa autem cogitavit eandem sibi non
affuturam fiduciam, quum in angelorum apparitione, ab angelis
ministrandus est, et ab omni militia coelesti famulatum accepturus.
Assumens ergo seorsum, in loco remoto, Salvatorem, ea enixe
petebat ab illo quæ omnem naturam humanam excedunt.

FRAGMENTA DEPERDITORUM OPERUM

SANCTI IRENÆI,

EPISCOPI LUGDUNENSIS.

I.

¹ Ὁρκίζω σε τὸν ² μεταγραφόμενον τὸ βιβλίον τοῦτο, κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἧς ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀντιβάλης ὁ μετεγράψω, καὶ κατορθώσης αὐτὸ πρὸς ἀντίγραφον τοῦτο, ὅθεν μετεγράψω, ἐπιμελῶς· καὶ τὸν ὄρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς, καὶ θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ.

I. Adjuro te, qui transcripseris hunc librum, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per gloriosum ejus adventum, quo veniet ad judicandum vivos et mortuos ; ut conferas quod transcripseris, et diligenter illud emendes ad exemplar, ex quo transcripsisti : utque adjurationem istam similiter describas, et exemplari inseras.

I. ¹ An extract preserved by EUSEBIUS, *H. E.* v. 20, who, after saying that IRENÆUS wrote various epistles, one to Blastus on *Schiem*, and another to Florinus on the *Unity of the Deity*, (*περὶ μοναρχίας*), shewing that God is not the author of evil, adds, that he indited a second epistle to the same person after his lapse to Valentinianism ; from which the next fragment is extracted. It was entitled *de Ogdoadē*, and at the close the above solemn adjuration occurs ;

the historian adds, καὶ ταῦτα ὠφελίμως πρὸς ἐκείνου λελέχθω, ὑφ' ἡμῶν τε ἱστορεῖσθω, ὡς ἂν ἔχοιμεν ἀριστον σπουδαιότητος ἐπιμελείας, τοὺς ἀρχαίους ἐκείρους καὶ ὁντως ἱεροὺς ἀνδρας, ὑπόδειγμα. The reader may compare the Syriac Fr. XXVIII. as of cognate matter with these first two in Greek. It may be noted that EUSEBIUS adopts the same formula of adjuration in the opening of his *Chron.*

² NICEPH. *μεταγραφόμενον*.

II.

¹ Ταῦτα τὰ δόγματα, Φλωρίνε, ἵνα πεφεισμένως εἶπω, οὐκ ἔστιν ὑγιоῦς γνώμη· ταῦτα τὰ δόγματα ἀσύμφωνά ἐστι τῇ ²ἐκκλησίᾳ, εἰς ³τὴν μεγίστην ἀσέβειαν περιβάλλοντα τοὺς πειθόμενους αὐτοῖς· ταῦτα τὰ δόγματα οὐδὲ οἱ ἔξω τῆς ἐκκλησίας αἰρετικοὶ ἐτόλμησαν ἀποφύνασθαι ποτε· ταῦτα τὰ δόγματα οἱ πρὸ ἡμῶν πρεσβύτεροι, οἱ καὶ τοῖς ἀποστολοῖς συμφοιτήσαντες, οὐ παρέδωκάν σοι. Εἶδον γάρ σε παῖς ὢν ἔτι, ἐν τῇ κάτω Ἀσίᾳ παρὰ τῷ Πολυκάρπῳ, ⁴λαμπρῶς πράττοντα ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ, καὶ πειρώμενον εὐδοκμεῖν παρ' αὐτῷ. Μᾶλλον γὰρ τὰ τότε διαμνημονεύω τῶν ⁵ἐναγχοσ γινομένων, (αἱ γὰρ ἐκ παίδων μαθήσεις συναύξουσαι τῇ ψυχῇ

II. Hæc dogmata, Florine, ut parcissime (*sive* lenissime) dicam, non sunt sanæ doctrinæ: hæc dogmata Ecclesiæ non sunt consona, et in maximam impietatem eos conjiciunt qui illis assentiuntur: hæc dogmata ne quidem hæretici extra Ecclesiam positi proferre unquam ausi sunt; hæc dogmata hi, qui ante nos exstiterere Presbyteri, quique Apostolorum discipuli fuere, minime tibi traderunt. Vidi enim te, cum adhuc puer essem, in inferiore Asia apud Polycarpum, cum in imperatoria aula splendide ageres, et illi te probare conareris. Nam ea quæ tunc gesta sunt, melius memoria teneo, quam quæ nuper acciderunt: (quippe quæ pueri

II. ¹ From the epistle to Florinus or treatise π. τῆς ὁδοῦς, in which the author claims, as EUSEBIUS states, to be only once removed, in point of succession, from the Apostles. The words of EUSEBIUS cited above, continue in reference to the present passage, ἐν ᾗ γε μὴν προειρήκαμεν πρὸς τὸν Φλωρίνον ὁ Εἰρηναῖος ἐπιστολῇ αὐτοῦ τῆς δμα Πολυκάρπῳ συνουσίας αὐτοῦ μνημονεύει λέγων, κ.τ.λ.

² ἐκκλησίᾳ... οἱ ἔξω τῆς ἐκκλησίας, shewing that the offender was still within the pale of the Church; which is stated in express terms in the epistle to the Roman Bishop Victor. See Syr. Fr. XXVIII. The two fragments

exhibit an interesting picture of the tone and bearing of a Christian Bishop, conveying his pastoral admonition to a flagrant defaulter from orthodox doctrine on the one hand, if still it might have any effect; and on the other, indicating the offence to be purged away by his brother Bishop, if severity should be needed.

³ NICEPH. omits: τὴν and αὐτοῖς.

⁴ Christianity therefore had obtained a hold at court in the early part of the second century. Compare II. 248, 4.

⁵ The great age of the venerable Bishop of Lyons explains the tone of authority perceptible in his epistle to Victor, see p. 457.

ἐνοῦνται αὐτῇ), ὥστε με δύνασθαι εἰπεῖν καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ καθεζόμενος διελέγετο ὁ μακάριος Πολύκαρπος, καὶ τὰς ὁ προόδους αὐτοῦ καὶ τὰς εισόδους, καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ βίου, καὶ τὴν τοῦ σώματος ιδέαν, καὶ τὰς διαλέξεις ἃς ἐποιεῖτο πρὸς τὸ πλῆθος, καὶ τὴν μετὰ Ἰωάννου ἱσυναναστροφὴν ὡς ἀπήγγελλε, καὶ τὴν μετὰ τῶν λοιπῶν τῶν ἑωρακότων τὸν Κύριον, καὶ ὡς ἀπεμνημόνευε τοὺς λόγους αὐτῶν καὶ περὶ τοῦ Κυρίου τίνα ἦν ἂ παρ' ἐκείνων ἀκηκόει, καὶ περὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς διδασκαλίας, ὡς παρὰ τῶν αὐτοπτῶν τῆς ζωῆς τοῦ λόγου παρειληφώς ὁ Πολύκαρπος, ἠπήγγελλε πάντα σύμφωνα ταῖς γράφαίς. Ταῦτα καὶ τότε διὰ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ τὸ ἐπ' ἐμοὶ γεγονός σπουδαίως ἤκουον, ὑπομνηματιζόμενος αὐτὰ, οὐκ ἐν χάρτῃ, ἀλλ' ἐν τῇ ἐμῇ καρδίᾳ· καὶ αἰεὶ διὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ γνησίως αὐτὰ ἀναμαρτυρῶμαι. Καὶ δύναμαι διαμαρτύρασθαι ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, ὅτι εἴτι τοιοῦτον ἀκηκόει ἐκεῖνος ὁ μακάριος καὶ ἀποστολικὸς πρεσβύτερος, ἀνακράξας ἂν καὶ ἑμφράξας τὰ ὦτα αὐτοῦ, καὶ ὁ κατὰ τὸ σύνθηρες εἰπὼν, Ὡ καλὲ

discimus, simul cum animo ipso coalescunt, eique penitus in-hærent); adeo ut et locum dicere possim, in quo sedens beatus Polycarpus disserebat, processus quoque ejus et ingressus, vitæque modum et corporis speciem, sermones denique quos ad multitudinem habebat; et familiarem consuetudinem, quæ illi cum Johanne, ac reliquis qui Dominum viderant, intercessit, ut narrabat, et qualiter dicta eorum commemorabat: quæque de Domino ex ipsis audiverat, de miraculis illius etiam ac de doctrina, quæ ab iis, qui Verbum vitæ ipsi conspexerant, acceperat Polycarpus, qualiter referebat, cuncta Scripturis consona. Hæc jam tunc temporis per Dei clementiam, quæ mihi obtigit, studiose audiebam, non in charta, sed in corde meo ea consignans, et semper per Dei gratiam exacte ea mente revolvo. Atque in conspectu Dei contestari possum, beatum illum et apostolicum Presbyterum, si tale quid audivisset, exclamaturum sane, ac obturatis auribus suis, pro

⁶ VALESIIUS retains *προόδους* on the authority of MSS., but renders the word as *προόδους*, which reading has been adopted above. The term perhaps is

applicable to missionary exertions.

⁷ NICEPH. *ἀναστροφὴν*, and lower down *ἀπήγγειλε*.

⁸ A mark of detestation and horror

Θεέ, εἰς οἷους με καιροὺς τετήρηκας, ἵνα τούτων ἀνέχωμαι, πεφεύγοι ἂν καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ καθεζόμενος ἢ ἐστῶς ¹⁰ τῶν τοιούτων ἀκηκόει λόγων. Καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν δὲ αὐτοῦ, ὧν ἐπέστειλεν ἦτοι ταῖς γειτνιώσαις ἐκκλησίαις, ἐπιστηρίζων αὐτάς, ἢ τῶν ἀδελφῶν τισι, νουθετῶν αὐτοὺς καὶ προτρέπόμενος, δύναται φανερωθῆναι.

III.

¹ Οὐ γὰρ μόνον περὶ τῆς ² ἡμέρας ἐστὶν ἡ ἀμφισβήτησις, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ εἶδους αὐτοῦ τῆς ³ νηστείας. Οἱ μὲν γὰρ

more dicturum fuisse: *Deus bone, quæ me in tempora reservasti, ut hæc sustinerem!* atque ex loco ipso effugiturum, in quo sedens vel stans, ejusmodi sermones audivisset. Sed et ex epistolis ejus id liquido probari potest, quas sive ad vicinas ecclesias misit, eas confirmandas, sive ad quosdam fratres, admonens illos atque exhortans.

III. Neque enim de die solum controversia est, sed etiam de forma ipsa jejunii. Quidam enim unico die sibi jejunandum esse

derived from the Jews, Acts vii. 57, *συνέσχον τὰ ὥρα αὐτῶν*. The reader may consult the note of VALESIIUS, giving several patristical instances of this expression *lassæ pietatis*. Compare pp. 16, 17.

⁹ ΝΙΚΟΦ. κατὰ τὸ σύνθημα αὐτῶ.

¹⁰ *Ib.* τὸν τοιούτων λόγον.

III. ¹ We are indebted again to EUSEBIUS for this valuable fragment from the epistle of IRENÆUS to Victor, *H. E.* v. 24, copied also by NIKOPHORUS, iv. 39. It appears to have been a synodical epistle to the head of the Roman Church, the historian saying that it was written by IRENÆUS, ἐκ προσώπου ὧν ἠγήτο κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφῶν. Neither are these expressions to be limited to the Church at Lyons, for the same authority records that it was the testimony, τῶν κατὰ Γαλλίαν

παροικιῶν, ὧν Ἐπιφάνιος ἐπισκόπει. v. 23.

² The Paschal controversy that divided the Primitive Church, resolved itself into two heads, (a) as regards the precise day on which our Lord's Resurrection should be commemorated; (b) as regards the custom of the preceding Fast; both Feast and Fast in any case being celebrated, as being in accordance with Apostolical tradition.

³ Upon the ancient mode of fasting, see the note of VALESIIUS upon this passage. EPIPHANIUS also, *Hæc.* iii. 23, convinces the mind that the custom was regulated by no very stringent rule in the Primitive Church. Compare AUG. *Ep.* 118, *ad Januar.* 2—5, *Vind. Cath.* iii. 448, 449; CYR. AL. *Hom. Pasch.*, *Ib.* ii. 199; SYNOD. LAOD. *Can.* 50, *Ib.* i. 474. DIONYSIUS, Bishop of Alexandria, seems to have had these words

οἷονται ⁴μίαν ἡμέραν δεῖν αὐτοὺς νηστεύειν ⁵οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ καὶ πλείονας, οἱ δὲ τεσσαράκοντα· ⁶ὧρας ἡμερινὰς τε καὶ νυκτερινὰς συμμετροῦσι τὴν ⁷ἡμέραν αὐτῶν. Καὶ τοιαύτη μὲν ποικιλία τῶν ἐπιτηρούντων, οὐ νῦν ἐφ' ἡμῶν γεγονυῖα, ἀλλὰ καὶ πολὺ πρότερον ἐπὶ τῶν πρὸ ἡμῶν, τῶν παρὰ τὸ ἀκριβές, ὡς εἰκὸς, κρατούντων, τὴν καθ' ἀπλότητα καὶ ἰδιωτισμὸν

existimant: alii duobus, alii insuper pluribus; alii vero quadraginta; horis diurnis pariter ac nocturnis computatis, diem suum metiuntur. Atque ejusmodi quidem eorum, qui hæc observant, discrepantia non nunc nostra demum ætate nata est; verum etiam longe ante apud majores nostros: iis qui minus accurate jejunium observarunt, uti verisimile est, consuetudinem ex simplicitate et

of IRENÆUS in his mind, when he wrote *ad Basilid.* ἐπεὶ μὴδὲ τὰς ἐξ τῶν νηστειῶν ἡμέρας ἴσως, μὴδὲ ὁμοίως πάντες διαμένουσι· ἀλλ' οἱ μὲν καὶ πᾶσας ὑπερτιθέασιν ἡμεῖς οἱ δὲ δύο οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ οὐδέμιαν, κ.τ.λ. The term ὑπερτιθέναι, unde ὑπέρθεσις, has a technical meaning, as contrasted with νηστεία, which meant simply a fast that was resolved by some slight food in the evening; whereas the former involved the idea of greater austerity, and described the fasting that was continued day and night till the dawn of Easter.

⁴ μίαν ἡμέραν. The question referring to the Fast of the Holy Week, this must mean the day of our Lord's Passion, the *Parasceve* or *Good Friday*; for with regard to this day, at least, the custom of abstinence was Catholic. ἀπηγορεύεται γὰρ σήμερον διαίτης ἐπιμνησθῆναι τὸ σύνολον. *METHOD. Conviv. Or. III.* Cf. *AUG. ubi sup.* It was called the Paschal Fast. *BELLARMINE, Controv. de Bon. Op. II. 14*, considers that one day in every week through Lent is meant; but there is nothing to shew that this was the author's intention; although it is most certain that Lent was marked by the exercise of strict fasting as prescribed by the

Church. *Const. Apost.* 68; *CONC. NIC. Can. 5*; *CONC. LAOD. Can. 50*. Compare also the other authorities, (so far as genuine), quoted by *BELLARMINE*.

⁵ οἱ δὲ δύο, i. e. the two days during which our Lord lay in the tomb.

⁶ The reasons assigned by *VALESIUS* for his punctuation, and accepted by *GRABE*, also by *BINGHAM* (*q. vid. Ant. XXI. i. 2*), scarcely appear valid; *BELLARMINE* also adopts the same method of division, *de Bon. Op. II. 14*; but *MASSET* (followed also by *STIEBEN*), adopts the view of *RUFFINUS*, *nonnulli autem quadraginta; ita ut horas diurnas nocturnasque computantes, diem statuunt*. This punctuation is followed in the text; but I imagine οἱ δὲ to have been lost here, read by *RUFFINUS* as *ὥστε*, and applying to the single-day fast. The forty hours implied by removing the stop from *τεσσαράκοντα* would extend from the sixth hour of the sixth day of the week, to the dawn of Easter morn; *The time that Christ the Bridegroom was taken from his Disciples between his Passion and his Resurrection* (*BINGH. XXI. i. 2*, from *TERT. de Jej. 2*), representing also symbolically the forty days and forty nights, during which our Lord continued his fast in the wilderness.

συνήθειαν εἰς τὸ μετέπειτα πεποιηκότων· καὶ οὐδὲν ἔλαττον πάντες οὗτοι εἰρήνευσάν τε, καὶ εἰρηνεύομεν πρὸς ἀλλήλους· καὶ ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ⁸ ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι. ... ⁹ Καὶ οἱ πρὸ Σωτῆρος πρεσβύτεροι οἱ προστάντες τῆς ἐκκλησίας, ⁹ ἥς νῦν ἀφηγῇ, Ἀνίκητον λέγομεν καὶ Πίον, Ὑγινόν τε καὶ Τελεσφόρον, καὶ Ξύστον, οὔτε αὐτοὶ ἐτήρησαν, οὔτε τοῖς ¹⁰ μετ' αὐτοὺς ἐπέτρεπον. Καὶ οὐδὲν ἔλαττον αὐτοὶ μὴ τηροῦντες, εἰρήνευον τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν ἐν αἷς ἐτηρεῖτο, ἐρχομένοις πρὸς αὐτοὺς, καίτοι μᾶλλον ἐνάντιον ἦν τὸ τηρεῖν ¹⁰ τοῖς μὴ τηροῦσι· καὶ οὐδέποτε διὰ τὸ εἶδος τοῦτο ¹¹ ἀπεβλήθησάν τινες. Ἄλλ' αὐτοὶ μὴ τηροῦντες οἱ πρὸ σοῦ πρεσβύτεροι τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν τηροῦσιν ¹² ἔπεμπον εὐχα-

ignorantia ortam sequiori ætati tradentibus. Atque nihilominus omnes isti pacem inter se coluerunt, et nos etiam eam retinemus: sicque discrepans jejunii ratio concordiam fidei commendat. ... Et Presbyteri ante Soterem, qui Ecclesiam, cui jam præes, gubernarunt, Anicetum dico et Pium, Hyginum et Telesphorum, atque Sixtum, neque ipsi observarunt, neque aliis, qui cum ipsis erant, observare permiserunt. Nihilominus tamen ipsi non observantes cum Episcopis illarum Ecclesiarum, in quibus ita observabatur, ad se accedentibus pacem retinuerunt, quamvis observantia ista valde adversa esset non observantibus: ac nulli unquam propter hanc rem fuere ab Ecclesia ejecti. Sed Presbyteri illi, qui te anteiverunt, quamvis minime illud observarent, his tamen Episcopis, qui obser-

⁷ VALES. imagines *ἡμέραν* to be a corruption for *νηστείας*, still there is no authority for any change.

⁸ The observance of a day, though not everywhere the same, shewed unity, so far as faith in the Lord's Resurrection was concerned.

⁹ NICEPH. *ἐν οἷς καὶ οἱ πρ. Σ. Ἰδ. ἥς σὺ νῦν ἀφηγῇ.*

¹⁰ RUFFIN. read *μετ' αὐτῶν*, *cum ipsis*, a reading noted in the margin by TURNER. and MORÆUS, who in the same way indicate *ἐν τοῖς μὴ τηροῦσι*, i. e. *diversity of practice becomes more glaring when in juxtaposition with its opposite.*

¹¹ *ἀπεβλήθησάν τινες.* RUFFIN. *Nunquam tamen ob hoc repulsi sunt ab ecclesiæ societate, aut venientes ab illis partibus non sunt suscepti.* The Greek verb conveying the complex idea of *rejection* from the communion of the Church, and the *ejection* of unsound members.

¹² This custom was open to abuse, and notwithstanding the sanction of primitive practice, it was forbidden by the 14th canon of the Laodicean Council, *περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγων εὐλογιῶν, κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ πάσχα, εἰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπεσθαι.* Compare JUST. *Apol.* i. p. 98, ed. Thirlb. καὶ ἡ

ριστίαν. Καὶ τοῦ μακαρίου Πολυκάρπου ἐπιδημήσαντος ¹³ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπὶ Ἀνικητοῦ, καὶ περὶ ἄλλων τινῶν μικρὰ σχόντες πρὸς ἀλλήλους, εὐθὺς εἰρήνευσαν, περὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου μὴ φιλεριστήσαντες ¹⁴ ἑαυτοὺς. Οὔτε γὰρ ὁ Ἀνίκητος τὸν Πολύκαρπον κείσαι ἐδύνατο μὴ τηρεῖν, ἅτε μετὰ Ἰωάννου τοῦ μαθητοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ λοιπῶν ἀποστόλων οἷς συνδιέτριψεν, αἰεὶ τετηρηκότα· οὔτε μὴν ὁ Πολύκαρπος τὸν Ἀνικητον ἔπεισε τηρεῖν, λέγοντα τὴν συνήθειαν ¹⁵ τῶν πρὸ αὐτοῦ πρεσβυτέρων ὀφείλειν κατέχειν. Καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐκοινώνησαν ἑαυτοῖς· καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ¹⁶ παρεχώρησεν ὁ Ἀνίκητος τὴν εὐχαριστίαν τῷ Πολυκάρπῳ, κατ' ἐντροπὴν δηλονότι, καὶ μετ' εἰρήνης ἀπ' ἀλλήλων ἀπηλλάγησαν, πάσης

vabant, Eucharistiam miserunt. Atque cum beatus Polycarpus, Aniceti tempore Romam venisset, et modica aliis de rebus inter eos esset controversia, confestim pax fuit inter eos conciliata, nec de hoc capite inter se acriter contendere voluerunt. Neque enim Anicetus Polycarpo poterat persuadere, ut observare desisteret; quippe cum Johanne discipulo Domini nostri, et cum reliquis Apostolis, quibuscum multum versatus fuerat, semper observarat: neque item Polycarpus Aniceto persuasit, ut idem observaret; quippe qui morem Presbyterorum, qui illum antecesserant, sibi retinendum assereret. Quæ cum ita se haberent, communicabant inter se mutuo: et in ecclesia Eucharistiæ celebrandæ munus Polycarpo, ob reverentiam videlicet, concessit Anicetus, atque tandem cum pace a se invicem discesserunt; tam iis qui observa-

μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἐκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ διακόνων πέμπεται. *Vind. Cath.* III.169. The Council therefore rescinded a custom, that had already been limited to one solemnity by general consent.

¹³ ἐν τῇ Ῥώμῃ, the reading of NICEPHORUS. The preposition, as STIEREN says, is found in the best copies of EUSEB. τῇ Ῥώμῃ, GR., MASS.

¹⁴ NICEPH. πρὸς ἑαυτοὺς.

¹⁵ NICEPH. τὴν πρὸ ἡμῶν πρεσβ. The words of S. AUG. are in point, as shewing that the spirit of Catholic Unity was never identified, by the wisest and

best members of the Christian Church, with a mere formal unity of custom. He says, *Ep. LXXXVI. ad Casulan: Sic ergo una Fides universæ quæ ubique dilatatur Ecclesiæ, tamquam intus in membris, etiamsi ipso fidei unitas quibusdam diversis observationibus celebratur, quibus nullo modo quod in fide verum est impeditur.*

¹⁶ VALESIIUS observes, that the first Council of Arles directs by its 20th Canon, that the Consecration of the Holy Eucharist should be performed preferentially by any foreign Bishop present at its celebration.

τῆς ἐκκλησίας εἰρήνην ἔχόντων, καὶ τῶν τηρούντων, καὶ τῶν μὴ τηρούντων.

IV.

¹ Ἐν ᾧ ἂν τις ²δύναιτο εὖ ποιεῖν ³τοῖς πλησίον, καὶ ⁴οὐ ποιεῖ, ἀλλότριος τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου νομισθήσεται.

V.

Θέλσις καὶ ἐνέργεια Θεοῦ ἐστὶν ἡ παντὸς χρόνου καὶ τόπου καὶ αἰῶνος, καὶ πάσης φύσεως ποιητικὴ τε καὶ προνοητικὴ αἰτία. Θέλσις ἐστὶ τῆς νοερᾶς ψυχῆς ὁ ἐφ' ἡμῖν

bant, quam illis qui minime observabant, pacem cum omni Ecclesia colentibus.

IV. Quamdiu quis in facultate habet, ut proximis beneficiat, nec facit, alienus a Domini dilectione aestimabitur.

V. Voluntas et operatio Dei effectrix est et providens causa omnis temporis loci et sæculi, itemque naturæ omnis. Voluntas est animi intellectualis ratio in nobis sita; quippe cum sit facultas

IV. ¹ This fragment is quoted (A.) by MAXIMUS, *Serm. vii. de Eleemos.* as an extract ἐκ τῆς πρὸς Βίκτωρα ἐπιστολῆς, in which it followed no doubt the Syriac fragment from the same epistle, Fr. xxvii. GRABE found (B.) the same sentence in Cod. 143, BAROCO. of the Bodleian Library; (C.) again it is in Cod. 238 of the Imperial collection at Vienna. HALLOIX. also printed it (D.) from the CLERMONT copy of the *Parall.* of J. DAMASCO. and STIEREN shews that (E.) it exists in Cod. 429, fol. 7, of the Munich Collection. I add that it occurs again (F.) in a Codex of Miscellaneous extracts in the Cambridge University Collection marked Ll. 5. 2, fol. 28, which also designates it as from an Ep. to VICTOR, Bishop of Rome.

² E. F. δύναται and τοῖς.

³ E. μὴ. F. μὴ ποιεῖ.

⁴ E. Κυρίου simply. F. τοῦ Θεοῦ.

V. This fragment again is quoted by MAXIMUS, *Op. II. 152*, with the prefatory words, τοῦ ἀγίου Εὐφροναίου ἐπισκόπου Λουγδοῦνων, μαθητοῦ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ, ἐκ τῶν πρὸς Δημήτριον, δίδακτον Βαλίνης, περὶ πίστεως λόγων, οὗ ἡ ἀρχὴ Ζητῶν τὸν Θεόν, ἀκούε τοῦ Δαβὶδ λέγουτος. Where it may be observed that it is more likely that the recurrence of the words, μαθητοῦ τοῦ ἀγίου, should have caused some scribe to omit the clause, Πολυκάρπου ἐπισκόπου τῆς Σμυρνῆς, μαθητοῦ τοῦ ἀγίου, than that MAXIMUS should have made the mistake of bringing IRENEUS into contact with S. John.

λόγος, ὡς αὐτεξούσιος αὐτῆς ὑπάρχουσα δύναμις. Θέλησίς ἐστι νοῦς ὀρεκτικός, καὶ διανοητικὴ ὄρεξις, πρὸς τὸ θεληθὲν ἐπινεύουσα.

VI. Immensus cum sit Deus, et mundi opifex, atque omnipotens, immensa et mundi opifice atque omnipotenti voluntate, et effectu novo, potenter et efficaciter fecit, ut omnis plenitudo eorum quæ nata sunt in ortum venirent, cum antea non essent, quicquid scilicet sub aspectum non cadit, et quicquid oculis subjicitur. Atque adeo continet singula, et ad proprium perducit exitum, ob quem excitata sunt et nata, nullo modo in aliud quam prius natura fuerat, transmutatum. Nam proprium hoc est operationis Dei, non in infinitatem sensus tantum progredi, aut mentem etiam transgredi, rationem et orationem, tempus et locum et omne ævum; verum etiam excedere substantiam et plenitudinem seu perfectionem.

VII.

¹Τὸ δὲ ἐν κυριακῇ μὴ κλίνειν γόνυ, σύμβολόν ἐστι τῆς ἀναστάσεως, δι' ἧς τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, τῶν τε ἁμαρτημάτων, καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῶν ²τεθανατωμένου θανάτου ἠλευθερώθημεν. Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν δὲ χρόνων ἡ τοιαύτη συνήθεια

ejus libera potestate prædita. Voluntas est mens appetendi vim habens, et appetitus rationem sequens, in id quod expetitur tendens.

VII. Non flectere autem genu Dominico die, resurrectionis est significatio, qua per Christi gratiam et a peccatis, et a morte, quæ in illo interfecta est, liberati sumus. Hæc autem consuetudo ab Apostolorum temporibus cœpit, quemadmodum ait beatus

¹ Cor. xv. 6.
² Tim. i. 1

VI. Neither this nor the preceding fragment were considered to have any very great weight of authority by GRABE; they were first printed by FÉVARDENT, who obtained them from Faber; no reference, however, being given as regards the source from whence this Latin version was derived. See Introd. clxviii.

VII. ¹ *Qu. et Resp. ad Orth.* 115,

JUST. M. This citation has its value, though it may not preserve the *ipsissima verba* of IRENÆUS. Κυριακῇ, here *Easter Sunday*, κατ' ἐξοχήν.

² The MSS. shew the marginal reading τετραμέτρου. GRABE proposes αὐτῷ for αὐτῶν. MASS. ἐπ' αὐτοῦ referring to Christ; the Translator read ἐν αὐτῷ. f. l. ὑπ' αὐτοῦ, and compare a similar statement in Syr. Fr. xxiv.

ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, καθὼς φησιν ὁ μακάριος Εἰρηναῖος, ὁ μάρτυρ καὶ ἐπίσκοπος Λουγδούνου, ἐν τῷ περὶ τοῦ Πάσχα λόγῳ, ἐν ᾧ μέμνηται καὶ περὶ τῆς Πεντηκοστῆς, ἐν ᾗ οὐ κλίνομεν γόνυ, ἐπειδὴ ἰσοδυναμεῖ τῇ ἡμέρᾳ τῆς κυριακῆς, κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν περὶ αὐτῆς αἰτίαν.

VIII.

¹ Ὡσπερ γὰρ ἡ κιβωτὸς κεχρυσωμένη ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν χρυσῷ καθαρῷ ἦν· οὕτω καὶ τὸ ² τοῦ Χριστοῦ σῶμα καθαρὸν ἦν καὶ διαυγές· ἔσωθεν μὲν τῷ Λόγῳ κοσμούμενον, ἔξωθεν δὲ τῷ Πνεύματι φρουρούμενον· ἵνα ³ ἐξ ἀμφοτέρων τὸ περιφανές τῶν φύσεων ⁴ παραδειχθῇ.

Irenæus Martyr, et Lugdunensis Episcopus, in libro de Pascha : in quo mentionem etiam Pentecostes facit, in qua genu non flectimus, quod eodem loco habenda sit quo Dominicus dies, ob eam causam quam de eo diximus.

VIII. Nam sicut arca (V. Testamenti) inaurata intus et foris auro puro erat : ita et Christi corpus purum erat ac splendidum ; intus quidem Verbo ornatum, foris autem Spiritu communitum : ut ex ambobus naturarum splendor commonstraretur.

VIII. ¹ First printed (A.) by HALLOIX. in his Life of S. IRENÆUS, p. 507, from LEONTIUS, who cites the passage as being, τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου ἐπισκόπου Λουγδούνων, but without naming the treatise from whence it was taken. (B.) Cod. 2951 of the Imperial Collection at Paris, contains the same fragment, with a similar designation, adding however τῆς Γαλλίας κατὰ Βαλεντίου. The same extract is read in Syriac, Fr. xxv., where it is also assigned to S. IRENÆUS, but without specifying the work from whence it is taken. The probability therefore is considerably strengthened, that we have in this a genuine fragment of the Bishop of Lyons, although the precise treatise in which it occurs may still remain in obscurity. MASS. conjectures from the

rubric in the Paris MS. that the Ep. to Florinus π. ὁδοδός is indicated. C. STIEBEN adds, *Idem fragmentum Græcum* J. C. WOLFIIUS in *apparatum ad novum Tomum Anecdotorum Græcorum recepit, qui MS.* in *Bibliotheca Hamburgensi adservatur, uti me certior fecit v. clariss. PETERSEN qui fragmentum, e collectione Wolfiana exscriptum, mecum communicavit.* WOLFIIUS pro Ὡσπερ καὶ, legit Ὡσπερ γὰρ, and this reading is retained as agreeing with the Syr.

² Cod. B. ὁ Χριστός.

³ ἐξ ἀμφοτέρων, the material of which the ark was made, and the gold that overlaid it. Cod. C. τὸ ἐπιφανές.

⁴ B. C. ἐπιδειχθῇ.

IX.

Εὖ μὲν λέγοντες αἰεὶ τοὺς ἀξίους, κακῶς δὲ οὐδέποτε τοὺς ἀναξίους, τευξόμεθα καὶ ἡμεῖς τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καὶ βασιλείας.

X.

Ἴδιον καὶ πρεπῶδες ὡς ἀληθῶς τῷ Θεῷ, τὸ ἰλάσκεσθαι, τὸ ἐλεεῖν, τὸ τὰ ἔργα σώζειν ἑαυτοῦ, καὶ εἰς κίνδυνον διαφθορᾶς καταφέρηται. Παρ' αὐτῷ γάρ, φησιν, ὁ ἰλασμός ἐστιν.

XI.

Τὸ ἔργον τοῦ Χριστιανοῦ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ μελετᾶν ἀποθνήσκειν.

IX. Benedicentes quidem semper iis qui digni sunt, indignis autem nunquam maledicentes, *ita domum* nos quoque gloriam et regnum Dei consequemur.

X. Deo proprium revera ac congruens est, propitium se præbere, misereri, et salutem afferre operibus (*creaturis*) suis, etiamsi ad interitus periculum ferantur. *Apud eum enim*, inquit, *est propitiatio*.

XI. Christiani munus nullum aliud est, quam mortem meditari.

IX. This fragment and the next three are from the *Parallela* of JOH. DAMASC., and were first printed by HALLOIX. *Vit. Iren.*; ix. at p. 501. With the exception of xi. they may be referred to the treatise *de Resurr.* i. clxviii.

X. HALLOIX. *Vit. Iren.* as before.

XI. Hæc iterum edidit HALLOIXIUS in *Vita Irenæi* p. 504 eruta ex MS. *Parallelorum* Damasceni Cod. Claro-

montano, ubi citata dicit sub nomine τοῦ ἁγίου Εὐρηναίου ἐκ τοῦ Δ' ἐλέγχου. At in utroque *Parallelorum* Damasceni Cod. Claromontano videlicet et Vaticano, cujus apographum quam accurate descriptum, pro sua singulari humanitate mecum communicavit R. P. MICHAEL LEQUIEN, Ordinis Prædicatorum, exaratum distincte legitur: τοῦ ἁγίου Εὐρηναίου ἐκ τῶν Διλέξεων, (sic scribitur), id est, ἐκ τῶν διαλέξεων.

XII.

¹ Ἡμεῖς οὖν καὶ σώματα ἀνίστασθαι πεπιστεύκαμεν. Εἰ γὰρ καὶ φθείρεται, ἀλλ' οὐκ ἀπόλλυται· τούτων γὰρ τὰ λείψανα γῇ ὑποδεξαμένη τηρεῖ, δίκην σπόρου παινομένου καὶ τῷ γῆς λιπαρωτέρῳ συμπλεκομένου. Αὐθις ὥσπερ κόκκος γυμνὸς σπείρεται, καὶ κελεύσματι τοῦ δημιουργήσαντος Θεοῦ θάλλων, ἡμφιεσμένος καὶ ἔνδοξος ἐγείρεται, οὐ πρότερον εἰ μὴ ἀποθανὼν λυθῇ, καὶ γῇ συμμιγῇ· ὥστε τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος οὐ μάτην πεπιστεύκαμεν· Ἄλλ' εἰ καὶ λύεται πρὸς καιρὸν, διὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς γενομένην παρακοήν, ὡς εἰς χωνευτήριον τῆς γῆς καθίσταται, πάλιν ἀναπλασθίσόμενον, οὐ τοιοῦτον φθειρόμενον, ἀλλὰ καθαρὸν, καὶ μηκέτι φθειρόμενον· ὡς ἐκάστῳ σώματι ἡ ἰδίᾳ ψυχὴ ἀποδοθήσεται, καὶ τοῦτο ἐνδυσταμένη οὐκ ἀνιαθήσεται, ἀλλὰ χαρήσεται, καθαρὰ παραμείνασα, ² νυμφίῳ δικαίῳ συνοδεύσασα, καὶ μὴ

XII. Nos igitur et corpora resurgere credidimus. Etsi enim corruptuntur, at non pereunt: terra enim eorum exceptas reliquias servat, instar opimi seminis cum opimior terra commisti. Rursus uti nudum granum seritur, et Dei, qui creavit, jussu germinans, vestitum ac splendidum resurgit: sed haud prius quam mortuum resolutum sit, ac terræ commistum; ita resurrectionem corporis non temere credidimus; verum etsi resolvitur ad tempus, propter illam quæ a principio fuit inobedientiam, in terræ velut conflatorio constituitur, denuo reformandum; non hoc corruptibile sed purum, nec amplius corruptibile: sicut sua unicuique corpori anima restituetur, et illo induta minime lugebit, sed lætabitur pura permanens, sponsum justum et non inimicum comitans, in omnibus habens

Scripsit enim IRENÆUS libellum διὰ λέξεων διαφόρων, cujus meminere EUSEB. *H. E.* v. 26, et HIERON. in *Catal.*, ex quo desumi potuerunt quæ hic referuntur; non certe e *Lib. IV. Delectionis*, in quo non exstant. MASS.

XII. ¹ HALLOIX. *Vit. Iren.* p. 486.

² A bearing is observable upon the Valentinian notion, that the soul in its future condition is destined to be the bride of some angelic power. Here union with its *own body* is asserted, which heresy denied. See the note to *Fr. ix.*

ἐπιβούλῳ· ἐν πᾶσιν ἔχουσα ³ μετὰ πάσης ... ἀπολήψεται, οὐκ ἀλλοιωθέντα, οὐδὲ πάθους ἢ νόσου μεταστάντα, οὐδὲ ἔνδοξα ἀπολήψεται τὰ σώματα, ἀλλ' ὡς ἐν ἀμαρτήμασιν ἢ κατορθώμασιν ἐτελεύτων· καὶ ὅποια ἦν, τοιαῦτα ἀναβιώσαντα ἐπενδύσονται, καὶ ὅποια ἐν ἀπιστίᾳ γίνονται, τοιαῦτα πιστῶς κριθήσονται.

XIII.

Χριστιανῶν γὰρ κατηχουμένων δούλους Ἑλλήνες συλλαβόντες, εἶτα μαθεῖν τι παρὰ τούτων δῆθεν ἀπόρρητον περὶ Χριστιανῶν ἀναγκάζοντες, οἱ δοῦλοι οὗτοι, μὴ ἔχοντες πῶς τὸ τοῖς ἀναγκάζουσι καθ' ἡδονὴν ἐρεῖν, παρόσον ἡκουον τῶν δεσποτῶν, τὴν θείαν μετάληψιν αἷμα καὶ σῶμα εἶναι

quæ sunt ejus, eadem omnino recipiet; non demutata, neque ab affectione aut morbo liberata, neque item gloriosa recipiet corpora; sed uti in peccatis aut recte factis obierint; et qualia fuerint, talia in resurrectione induent: et sicut in infidelitate fuerint sic fideliter judicabuntur.

XIII. Cum enim Græci servos Christianorum in divinis mysteriis edoctorum apprehendissent, deinde vim inferrent, ut videlicet arcanum quippiam ab his de Christianis discerent, servi illi non habentes quomodo vim inferentibus ad placitum loquerentur, præterquam quod a dominis audierant, divinam communionem esse

³ ἐν πᾶσιν ἔχουσα τὰ αὐτοῦ μετὰ πάσης ταυτότητος ἀπολήψεται.

Cf. Syr. Fr. v. Post hæc HALLOIX.: Aliquid deest; et sequentia instar alterius seu diversæ IRENÆI sententiæ protulit. Sed perperam, uti me monuit sæpe laudatus R. P. LEQUIEN, hac de re per litteras certiorum me faciens sequentibus verbis: HALLOIXIUS fragmentum IRENÆI, quod exstat in Paral·lelis, lit. A. cap. 71, perperam divisit in duo. Nam ab his verbis, ἡμεῖς οὖν καὶ τὰ σώματα, usque ad πιστῶς κριθήσονται, unicus est contextus: vocis tantum-

modo cujusdam, quæ excidit, locus vacuus apparet inter μετὰ πάσης, et ἀπολήψεται. GRABIVS.

XIII. This extract is found in EUCUMENIUS upon 1 PET. c. 3, p. 198, and the words used by him indicate, as GRABE has justly observed, that he only condensed a longer passage. The commentator introduces the quotation as follows: τῶν Εἰρηναίῳ τῷ Λουγδοῦνου τῆς Κελτικῆς ἐπισκόπῳ περὶ Σάγκτου καὶ Βλανθίνης τῶν μαρτύρων γραφέντων, and adds, ὡς δὲ διὰ βραχείᾳ παραθέσθαι, ἐστὶ ταῦτα, and v. MASS. Diss. II. 50.

Χριστοῦ, αὐτοὶ νομίσαντες τῷ ὄντι αἷμα καὶ σάρκα εἶναι, τοῦτο ἐξεῖπον τοῖς ἐκζητοῦσι. Οἱ δὲ λαβόντες ὡς αὐτό-
 χρημα τοῦτο τελείσθαι Χριστιανοῖς, καὶ δὴ τοῦτο τοῖς ἄλλοις
 Ἑλλησιν ἐξ ἐπόμενου, καὶ τοὺς μάρτυρας Σάγκτον καὶ
 Βλανδίναν ὁμολογῆσαι διὰ βασάνων ἠνάγκαζον. Οἷς εὐστόχως
 Βλανδίνα ἐπαρρησιάσατο, Πῶς ἂν, εἰπούσα, τούτων ἀνά-
 σχοιντο οἱ μὴδὲ τῶν ἐφειμένων κρεῶν δι' ἄσκησιν ἀπολαύ-
 οντες;

XIV.

¹ Πῶς δυνατόν τὸν φύσει ἄλογον καὶ ἄνουν ὑπὸ Θεοῦ
 γενόμενον ὄφιν, λογικὸν καὶ λαλητὸν εἰπεῖν; Εἰ μὲν

sanguinem et corpus Christi; existimantes ipsi, quod vere sanguis
 et caro esset, hoc responderunt inquirentibus. Illi vero id ita
 accipientes, ac si reipsa hoc perageretur a Christianis, hoc aliis
 quoque manifestabant Græcis, et Martyres Sanctum et Blandinam
 id fateri tormentis cogeabant. Quibus scite ac libere Blandina
 respondit, dicens: *Quomodo hæc ferrent, qui ob sacram exercita-*
tionem ne concessis quidem carnibus vescuntur?

XIV. Qui fieri potest, ut serpentem natura mutum et ra-
 tionis expertem a Deo creatum, et ratione et loquendi facultate

XIV. ¹ From the *Contemplationes*
Anagogicæ upon the *Hexæmeron*, as-
 cribed to ANASTASIUS SINAITA, first
 printed by MASS. from Cod. 2253 of
 the COLBERT Coll. The writer intro-
 duces the passage as follows, καὶ εἶπεν
 ὁ ὄφιν τῇ γυναικί· τί ἐστι εἶπεν ὁ Θεός, οὐ
 μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ
 παραδείσῳ; καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει·
 ἀπὸ παντὸς ξύλου καὶ τ. λ. καὶ ἐσεσθε ὡς
 θεοὶ γνώσκοντες καλὸν καὶ πονηρὸν· ἐστι
 μὲν πέλαγος ἡμῶν ἐνταῦθα καὶ βυθὸς
 ἀφανής, ὑπὲρ τοὺς ἥδη διαπεραιωθέντας,
 πρόκειται νοσημάτων, οὐχ ἡμῶν τὸ λέγειν·
 αὐτόθι γὰρ ἡ λέξις ἡ προκειμένη τοῦτο
 βοᾷ. Ἦν οἱ ιστορικῶς καὶ μὴ μᾶλλον
 πνευματικῶς ἐκλαμβάνοντες, ἀλλὰ λεξιτη-
 ροῦντες, οὐκ οἶδα ὅπως τὰς ὑπὸ Εἰρηναίου
 πρὸς αὐτοὺς προτάσεις ἐπιλύονται. Φάσ-

κει γὰρ κατὰ τῆς τῶν μαρῶν Ὀφειτῶν
 αἰρεσιαρχίας ὀπλιζόμενος. It must be
 confessed that there is very little in the
 fragment to remind the reader of IRE-
 NÆUS, who treats the plain statements
 of Scripture with a tenderer touch, even
 where the letter, in his opinion, veils an
 allegory. Neither does it appear, from
 anything that we meet with in IRENÆUS
 or HIPPOLYTUS, that the Ophites ex-
 hibited any exact converse to the *ratio-*
nalising notions here advanced (cf. I.
 pp. 234, 235); in fact there is reason for
 supposing that the name was derived
 rather from philosophical than from
 theological opinion; the serpent meaning
 in this system the protarchal element of
 water, and not the Tempter. See *Pre-*
lim. Obs. p. lxxix. It may be added,

αὐτουργικῶς ἑαυτῷ τὸν λόγον καὶ τὴν διάκρισιν καὶ τὴν σύν-
 εσιν καὶ ἀπόκρισιν τῶν ὑπὸ τῆς γυναικὸς λεγομένων ²ἐχρή-
 σατο, ἄρα οὖν καὶ πᾶς ὄφης τοῦτο ποιεῖν οὐ κεκώλυτο. Εἰ
 δὲ πάλιν φήσουσι κατὰ θείαν βουλὴν καὶ οἰκονομίαν ἀνθρω-
 πίνῃ φωνῇ τῇ Εὐᾶ τοῦτον προσφθέγγεσθαι, τὸν Θεὸν
 ἰστώσι τῆς ἀμαρτίας αἷτιον. Ἄλλ' οὐδὲ τῷ πονηρῷ δαίμονι
 ἐξὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἀλόγῳ φύσει λόγον χαρί-
 σασθαι· ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐπαύσατό ποτε πρὸς ἀπάτην δι' ὄφρων
 καὶ θηρίων καὶ πετεινῶν τοῖς ἀνθρώποις διαλεγόμενος καὶ
 πλανῶν. Πόθεν δὲ καὶ θηρίον ὦν, ἤκουσε τῆς ἐντολῆς τῆς
 ὑπὸ Θεοῦ τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ μόνῳ, μυστικῶς δοθείσης, μὴδ'
 αὐτῆς τῆς γυναικὸς τοῦτο μαθούσης; Διὰ τί μὴ μᾶλλον τῷ
 ἀνθρώπῳ, καὶ οὐ τῇ γυναικὶ προσέβαλε; ³Κἂν μὴ εἴπῃς, ὡς
 ἀσθενεστέρας ταύτης κατέδραμε· τούναντίον ἀνδριοτέρα, ὡς
 βοηθὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐφάνη ἐν τῇ παραβάσει τῆς ἐντολῆς.
 Αὕτη γὰρ καὶ ἀνταίρει μόνῃ τῷ ὄφει, καὶ μετὰ τινος στά-
 σεως καὶ φιλονεικίας καταπανουργηθεῖσα, τοῦ ξύλου ἔφαγεν·

præditum dicamus? Si quidem a se ipso vim habuit loquendi,
 discernendi, intelligendi et respondendi iis quæ a muliere diceban-
 tur: nihil ergo prohibuisset, quominus serpens quilibet hoc ipsum
 ageret. Si autem responderint, Dei voluntate et dispensatione
 hunc humana voce Evam fuisse allocutum: jam Deum consti-
 tuunt auctorem peccati. Sed neque possibile erat malo dæmoni,
 ei loquelam impertiri, qui natura mutus erat, ut id esset quod
 antea non erat: alioqui non desiisset, ut homines in errorem in-
 duceret, opera serpentum et ferarum et volucrum cum iis habere
 sermonem, eosque circumscribere. Unde vero qui fera erat, au-
 divit præceptum homini, eique soli secreto datum, ne ipsa quidem
 conscia muliere? Cur non hominem potius aggressus est, quam
 mulierem? Si dixeris mihi, hanc tanquam imbecilliozem oppugna-
 tam: quin immo fortior, utpote auxiliatrix hominis, apparuit in
 transgressione præcepti. Hæc enim sola restitit serpenti; et ubi
 aliquamdiu restitisset, contendissetque, dolo circumventa e ligni

that the reader will look in vain for
 any counterpart to this fragment in the
 observations of HIPPOLYTUS upon the
 Ophite or Naassene sect of Gnosticism.

² ἐχρήσατο, fortasse ἐχαρίσατο. MASS.
 ἐχωρήσατο is preferable.

³ lege, κἂν μοι. MASS. κἂν δὲ would
 be less harsh. Cf. p. 381.

ὁ δὲ Ἀδὰμ οὐδὲν ὅλως μαχεσάμενος, ἢ ἀντιλέξας, τοῦ καρποῦ μετειλήφει δοθέντος παρὰ τῆς γυναικός· ὅπερ ἀσθενείας παντελοῦς καὶ νοὸς ἀνάνδρου ἐστὶν ἀπόδειξις. Ἡ μὲν γὰρ γυνὴ ὑπὸ δαίμονος καταπαλαισθεῖσα, συγγνωστὴ ὑπάρχει· ὁ δὲ Ἀδὰμ, ὡς ὑπὸ γυναικὸς ἠττηθεὶς ἀσύγνωστος ἔσται, ὡς αὐτοπροσώπως τὴν ἐντολὴν αὐτὸς ὑπὸ Θεοῦ κομισάμενος· ἡ μὲν γὰρ γυνή, καὶ παρ' αὐτοῦ Ἀδὰμ τῆς ἐντολῆς ἀκούσασα, εὐκαταφρονήτως διέκειτο, ἢ ὡς μὴ ἀξιωθεῖσα τὸν Θεὸν καὶ ταύτῃ λαλῆσαι, ἢ καὶ ὡς διστάζουσα, ἴσως καὶ νομίζουσα οἰκοθεν τὸν [ι. τοῦ] Ἀδὰμ τὴν ἐντολὴν αὐτῇ δοθῆναι. Πρὸς ἐαυτὴν ἰδιάζουσαν εὗρεν ὁ ὄφης, ἵνα δυνηθῇ κατ' ἰδίαν αὐτῇ προσομιλῆσαι. Ἐσθίουσαν δὲ αὐτὴν ἐκ τῶν ξύλων ἰδὼν, προσέβαλλε τὴν βρῶσιν τοῦ ξύλου, ἢ μὴ ἐσθίουσαν. Καὶ εἰ μὲν ἐσθίουσαν, πρόδηλον, ὅτι καὶ ἐν φθαρτῷ σώματι οὔσαν. Πᾶν γὰρ τὸ εἰς τὸ στόμα εἰσερχόμενον, εἰς ἀφεδρῶνα χωρεῖ. Εἰ οὖν φθαρτὴ, πρόδηλον ὅτι καὶ θνητὴ. Εἰ δὲ θνητὴ, οὐκ ἐτι κατάρρα, οὐδὲ ἀπόφασις ἦν ἐκείνη, ἢ φάσκουσα πρὸς τὸν ἄνθρωπον φωνῇ Θεοῦ, ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, καθὰ ἔχει ἡ τῶνπραγμαίων ἀλήθεια. Εἰ δὲ πάλιν οὐκ ἐσθίουσαν ὁ ὄφης τὴν γυναῖκα ἐθεάσατο, πῶς εἰς βρῶσιν μετήγαγε τὴν

fructu comedit: Adam vero nullo prorsus inito certamine, haud repugnanter porrectum a muliere fructum accepit; quod summæ imbecillitatis et animi imbellis argumentum est. Et certe mulier a dæmone prostrata, venia digna fuit; nulla vero dignus Adam, ut qui a muliere superatus sit. Ipsemet enim præceptum a Deo acceperat: mulier autem mandatum audiens ab Adamo, contempsit, vel quod indignum habuisset, quod in ipso loqueretur Deus; vel quod dubitaret, immo forte existimaret proprio Adami motu præceptum sibi imponi. Quumque sola seorsum ageret, hanc serpens invenit, ita ut posset privatim cum ea confabulari. Porro vel e lignorum fructibus comedentem videns, ligni (*vetiti*) fructum objecit, vel non comedentem. Et si quidem comedentem, haud dubium quin etiam corruptioni obnoxii corporis participem: *Omne* Matt. xv. 17. *enim quod in os ingreditur, in secessum abit.* Si ergo corruptioni obnoxia, manifestum quia et morti. Si vero morti obnoxia, jam non execratio, nec sententia erat vox illa Dei, qua dixit homini: *Terra es, et in terram reverteris;* ut se habet veritas rerum. Quod Gen. iii. 19.

οὐδέποτε φαγοῦσαν; Τίς δὲ ὁ μὲνῶν καὶ τούτῳ τῷ φο-
νευτῇ παλαμναίῳ ὄφει, ὡς οὐκ εἰς πέρας ἔλθῃ ἢ πρὸς αὐτοὺς
ἐκ Θεοῦ περὶ θανάτου ἀπόφασις, εἰπόντος, ἢ δ' ἂν ἡμέρα
φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. Καὶ οὐ μόνον, ἀλλ' ὅτι σὺν
τῇ ἄθρηξίᾳ καὶ τούτων διανοιχθήσονται οἱ ὀφθαλμοί, οἱ τὸ
πρὶν ἀβλεποῦντες; Τῇ δὲ λεγομένη διανοίξει τὴν εἴσοδον τῷ
θανάτῳ ποιήσαντες.

XV.

¹ Ταῦτα πάλαι διὰ παραβολῶν λαλῶν ὁ Βαλαάμ οὐκ
ἐγινώσκετο· καὶ νῦν ὁ Χριστὸς παρὼν, καὶ ταῦτα πληρῶν,
οὐκ ἐπιστεύετο· ὅθεν προβλέπων καὶ θαυμάζων λέγει· ὦ, ὦ,
τίς ζήσεται, ὅταν θῇ ταῦτα ²Θεός;

Gen. ii. 17.

si rursus non comedentem mulierem vidit serpens, quomodo ad
comedendum induxit, quæ nunquam comederat? Quis autem in-
dicavit huic homicidæ scelerato serpenti, exitum non habituram
eam, quam in eos tulerat, mortis sententiam Deus, dicens: *Qua*
die manducaveritis, morte moriemini? Nec id duntaxat, sed etiam
quod immortales facti, eorum aperiendi essent oculi, qui prius non
videbant? Dicta vero oculorum apertione aditum morti fecerunt.

Num. xxiv.
23.

XV. Hæc olim per parabolas loquens Balaam non agnosce-
batur: et nunc Christus præsens et ea implens fidem non obtinuit.
Unde prævidens et admirans dicit: *Heu, heu, quis vivet, quando*
posuerit ista Deus?

⁴ ἀθρηξίᾳ, *barbara vox, quam sola*
perperisse videtur scribarum imperitia.
Legendum ἀθανασίᾳ. Quidpiam simile
legisse videtur in suo Codice is qui hos
Anastasioi libros in Latinum sermonem
transtulit; vertit enim cum eo quod
morte carebunt. MASS. But ἀπληξίᾳ
impunity may have been the word ori-
ginally written. It was not the fruit
of the tree of life, but of knowledge,
that was eaten; ἀθανασίᾳ therefore is
unsuitable; but death was not the im-
mediate consequence of disobedience,
and ἀπληξίᾳ would be a legitimate coin-
age to express the idea of the writer.

XV. ¹ This and the next eight

fragments are printed by SISMONDI and
by COMBEFIS, also by HALLOIX. *Vid.*
Iren. 506; they occur in the three
MSS. in the Imperial Collection at
Paris, A. 1825, B. 1872, C. 1888, on
the Pentateuch, Josh. Judges and Ruth.
The present fragment is in A. fol. 429,
also in the more modern paper Codex, C.
fol. 378. The first four passages xv.—
xviii. are found, as STIEBEN observes,
in a Catena, p. 1348, upon the Octa-
teuch and the Books of Kings, printed
at Leipsic 1771, entitled, *Σειρὰ ἐνὸς καὶ*
πεντήκοντα ὑπομνηματιστῶν εἰς τὸν ὀκτά-
τευχον καὶ τὰ τῶν βασιλέων. They may
be referred to the *διαλέξεις διαφ.* Cf. xi.

XVI.

¹* Ἀνωθεν τὸν νόμον τῇ μετὰ τοὺς ἡρημένους ἐν τῇ ἐρήμῳ γενεᾷ ἐπεξηγούμενος, ἐκδιδάσκει τὸ Δευτερονόμιον· οὐχ ὡς ἕτερον νόμον διδούς, παρὰ τὸν πάλαι τοῖς πατράσιν αὐτῶν ὠρισμένον· ἀλλ' αὐτὸν τοῦτον ἀνακεφαλαιούμενος· ἵνα ἀκούσαντες τὰ συμβάντα τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐξ ὅλης ²τῆς καρδίας φοβηθῶσι ²τὸν Θεόν.

XVII.

¹Ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς προετυπώθη, καὶ ἐπεγνώσθη, καὶ ἐγεννήθη· ἐν μὲν ²γὰρ τῷ Ἰωσήφ προετυπώθη· ἐκ δὲ τοῦ Λευὶ καὶ τοῦ Ἰούδα τὸ κατὰ σάρκα, ὡς βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς, ἐγεννήθη· διὰ δὲ τοῦ Συμεὼν ἐν τῷ ναφ̄ ἐπεγνώσθη· διὰ τοῦ Ζαβουλὼν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐπιστεύθη, ³(ὥς φησιν ὁ προφήτης· γῇ Ζαβουλών·) διὰ δὲ τοῦ Βενιαμίν, ³(τοῦ Παύλου), εἰς πάντα τὸν κόσμον κηρυχθεὶς ἐδοξάσθη.

XVI. Legem denuo exponens generationi illi, quæ cæsos in eremo consecuta est, Deuteronomium edit *Moses*; non quasi legem alteram, præter eam quæ olim ipsorum patribus constituta erat, afferens, sed illam ipsam recapitulans; ut ipsi, auditis quæ suis patribus contigerunt, ex toto corde timeant Dominum.

XVII. A quibus Christus præfiguratus est et agnitus, et genitus: in Joseph quidem præfiguratus est; e Levi autem et Juda secundum carnem, ut Rex et Sacerdos, genitus est: a Symeone autem in templo est agnitus: per Zabulon porro in gentibus fides in eum habita est, sicuti Propheta dicit: *Terra Zabulon*: per Benjamin (*i.e.*) Paulum denique prædicatus toto orbe glorificatus est. Esai. ix. 1.

² Σεῖρά has ὁ Θεὸς ταῦτα.

XVI. ¹ Cod. A. fol. 451, B. fol. 246, C. fol. 409. Also in the Σεῖρά, p. 1422, which latter has ἀνηρημένους, and the article τῆς is added by STIEREN from the same source.

² Codd. A. B., but C. has τὸν Κύριον. Σεῖρά also, τὸν Θεόν. St.

XVII. ¹ Cod. A. fol. 502, B. fol. 304, C. fol. 451. STIEREN adds Σεῖρά, p. 1587, where it is designated as Ἐληφαίου ἐπισκόπου Λουγδούων.

² STIEREN adds γὰρ from the printed *Catena*.

³ The brackets read like glosses from the margin.

XVIII.

¹ Καὶ τοῦτο οὐκ ἀργῶς, ἀλλ' ἵνα διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ²δέκα ἀνδρῶν, Ἰησοῦν μεθ' ἑαυτοῦ ἔχων φάνη βοηθόν, ³οἷα καὶ ἀπὸ συμφώνου αὐτοῖς γεγονότος. Καὶ μὴ βουλευθέντος ἐπικοινωνῆσαι οἷς ἔπραττον εἰδωλολατροῦντες, ἐπ' αὐτὸν τὴν αἰτίαν ἀναφέρουσιν· ὅτι Ἱεροβάαλ δικαστήριον τοῦ Βάαλ λέγεται.

XIX.

¹ Λαβὲ πρὸς σεαυτὸν τὸν Ἰησοῦν υἱὸν Ναυῆ. Ἔδει γὰρ ἐξ Αἰγύπτου Μωϋσῆν τὸν λαὸν ἐξαγαγεῖν, τὸν δὲ Ἰησοῦν εἰς τὴν κληροδοσίαν εἰσαγαγεῖν καὶ τὸν μὲν Μωϋσῆν ὡς νόμον ἀνάπαυλαν λαμβάνειν, Ἰησοῦν δὲ ὡς λόγον, καὶ τοῦ ἐνυποστάτου Λόγου τύπον ἀψευδῆ, τῇ λαφῇ δημηγορεῖν καὶ τὸν μὲν Μωϋσῆν τὸ μάνα τοῖς πατράσι τροφήν διδόναι, τὸν

Jud. vi. 27.

XVIII. Atque hoc non frustra; sed ut ex numero decem virorum pateret, quod Jesum secum habeat adiutorem, utpote ex pacto cum ipsis inito. Et non volente eo commune quid habere eorum, quæ agebant idolis immolantes, in ipsum culpam transferunt: Hierobaal enim tribunal Baali dicitur.

Num. xxvii.
18.

XIX. *Sume ad te Jesum filium Nave.* Decebat enim ut Moyses populum ex Ægypto educeret; Jesus vero in hæreditatem introduceret: ac Moyses quidem, haud secus ac Lex, inducias haberet atque cessaret; Jesus vero, ut Verbum, veraque Verbi subsistentis figura, populi concionator esset: ac Moyses quidem

XVIII. ¹ Cod. A. fol. 577, B. fol. 385, C. fol. 516.

² Quæ relatio sit inter decem militones Gideonis et Christum, non video, nisi orta sit allegoria Irenæi ex prima nominis Jesu littera, apud Græcos numerum decennalem indicante; ita quoque apud Justinum M. e numero 318 servorum Abrahami elementa vocis σταυρός eliciuntur. MUENTER. Compare also the Marcosian Cabbalistic

trifling, i. 146, and the Valent. symbol, i. 26.

³ From this point STIEREN carries on the quotation from MUENTER's *Fragm. Patr. Gr.*, whose words he quotes, *Sunt hæc ex commentario in Jud. vi. 27. verba enim sunt de Gideone, cum decem servis templum Baali dirimente.*

XIX. ¹ A. fol. 435, C. fol. 382, Σειρά, p. 1364.

δὲ Ἰησοῦν ²τὸν σῖτον, ³ἄρτι τὴν ἀπαρχὴν τῆς ζωῆς, τύπον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καθά φησι καὶ ἡ γραφή, ὅτι τότε ἐπαύσατο τὸ μάννα Κυρίου, μετὰ τὸ φαγεῖν τὸν ⁴σῖτον λαὸν ἀπὸ τῆς γῆς.

XX.

¹Οὐ πορεύσῃ μετ' αὐτῶν, οὐδὲ καταράσῃ τὸν λαόν. Οὐ περὶ τοῦ λαοῦ αἰνίττεται, πάντες γὰρ κατεστρώθησαν· ἀλλὰ διὰ τὸ προδηλούμενον τοῦ Χριστοῦ μυστήριον. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ἐκ τῶν πατέρων κατὰ σάρκα γεννᾶσθαι, προιδάσκει τὸ πνεῦμα τὸν ἄνδρα, μήποτε κατὰ ἄγνοιαν πορευθεὶς καταρῶσθαι τὸν λαόν. ²Οὐχ ὡς ἂν ἰσχύουσιν παρὰ τὴν τοῦ Θεοῦ βούλησιν, ἀλλ' εἰς ἔνδειξιν τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, ἧς εἶχε διὰ τοὺς προπάτορας εἰς αὐτούς.

manna patribus cibum daret; Jesus autem frumentum, vitæ tamquam primitias, figuram Christi corporis, uti etiam ait Scriptura, tunc cessasse manna Domini, ubi populus de terræ frugibus ac frumento comedisset.

XX. *Non ibis cum eis, neque maledices populo.* Non de populo insinuat; nam omnes prostrati sunt; sed propter præsignatum Christi mysterium. Quia enim Christus ex patribus secundum carnem nasciturus erat, Spiritus præmonet virum, ne quando per ignorantiam vadens, diris devoveat populum. Non perinde ac valeat maledictio contra voluntatem Dei, sed in demonstrationem providentiæ Dei, qua propter generis auctores eos curavit.

Num. xxii.
12.

¹ A. τὸν νέον, (*scriptum videtur*, MASS.) C. is illegible, and the reading τὸν σῖτον appears to be conjectural. Σεῖρά in text τὸν σῖτον with the var. lect. τὸν νέον. Perhaps both words are admissible, e.g. τὸν νέον σῖτον, allusion being made to the wave-sheaf of the new corn offered in the temple on the morning of Christ's Resurrection. See II. 197, 3.

² ἄρτι added by MASS. from Cod. A. and confirmed by the Σεῖρά. f. l. dre.

⁴ Codd. A. C. as in text; but COMBEFIS, τὸν λαὸν ἀπὸ τοῦ σίτου τῆς γῆς.

STIEREN adds the reading of the printed *Castena*, σῖτον τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς γῆς.

XX. ¹ Cod. A. fol. 421, B. fol. 212, C. fol. 388, Σεῖρ. I. 1322.

² MUENTER, *Fragn. Patr. Gr.* p. 50, first published the concluding member, but in an inadmissible form. He read in his copy οὐχ ὡς ὁρᾷς ἰχθυόσης, making no sense, and he corrected it to οὐκ εἰς ὁρᾷς ἰχθυόσῃν, which is no improvement in any point of view. STIEREN is not more happy in proposing λαὸν, οὐχ ὡς ὁρᾷς ἰχθυόσαν τὸ μέλλον παρὰ τὴν κ. τ. λ. interpreted by him as, *non investigans*

XXI.

¹ Καὶ οὗτος ἐπεβεβήκει ἐπὶ τῆς ὄνου αὐτοῦ. Ἡ μὲν ὄνος τύπον ²εἶχε σώματος Χριστοῦ· ἐφ' ὃν πάντες οἱ ἄνθρωποι ³ἐκ καμάτων ἀναπαυόμενοι, ὡς ὑπὸ ὀχήματος βαστάζονται. Τὸ γὰρ φορτίον τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων ⁴ὁ Σωτὴρ ἀνεδέξατο. Ὁ δὲ ἄγγελος ὀφθεῖς τῷ Βαλαάμ, αὐτὸς ὁ Λόγος ἦν· εἶχε δὲ ἐν τῇ χειρὶ μάχαιραν, δηλονότι, ⁵ἣν εἶχεν ἄνωθεν ἐξουσίαν.

XXII.

Οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεός. Δείκνυσιν, ὡς πάντες μὲν ἄνθρωποι ψεύδονται μεταφερόμενοι· ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτως· αἱ γὰρ μένει ἀληθής, ἐπιτελῶν ὅσα βούλεται.

Num. xxii.
22, 23.

XXI. *Et hic sedit super asinam suam.* Asina figura erat corporis Christi; in quo, omnes homines a laboribus quiescentes, velut curru gestantur. Nam Salvator in se onus recepit nostrorum peccatorum. Quem autem Balaam vidit Angelum, ipsum Verbum erat; manumque gladium tenebat, quam nimirum coelitus potestatem habebat.

Num. xxiii.
19.

XXII. *Non est Deus ut homo.* Ostendit omne hominum genus mendax, qui ex alio in aliud ferantur; non sic autem Deum: semper enim verus manet, omnia implens quaecunque velit.

res futuras præter voluntatem Dei, which is too intelligible to represent the Greek. There is no resource therefore but to propose some other emendation of a manifestly corrupt passage, which has accordingly been attempted in the text. STIEREN retains MÜENTER'S translation, *Non in imprecationem investigantem futurum*.

XXI. ¹ Cod. A. fol. 425, B. fol. 217, C. fol. 371, Σειρ^α, I. 1324.

² Σειρ. περιεῖχε.

³ ἐκ καμάτων, so the printed *Cat.*: the necessity for this reading is manifest; *καυμάτων* therefore is discharged from the text, as in STIEREN'S edition.

⁴ ἐν τῷ ἰδίῳ σώματι, inserted by STIEREN from Σειρ.

⁵ Σειρ. ἡα, ἣν δὲ εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ μάχαιραν, ἣν εἶχεν ἄνωθεν ἐξουσίαν.

XXII. Cod. A. fol. 425, B. fol. 391, C. fol. 217, Σειρ. I. p. 1335.

XXIII.

¹Ἀποδοῦναι ἐκδίκησιν παρὰ Κυρίου τῇ Μαδιάμ. Ὁ γὰρ μηκέτι ἐν πνεύματι Θεοῦ λαλῶν, ἀλλὰ κατέναντι ²νόμου Θεοῦ, ἕτερον πορνείας νόμον ιστάνων, οὗτος οὐκέτι ὡς προφήτης, ἀλλ' ὡς μάντις λογισθήσεται· μὴ ἐμμείνας γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐντολῇ, ἄξιον τῆς αὐτοῦ κακομηχανίας ἀντελάβετο μισθόν.

XXIV.

Ἴσθι ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἢ κενὸς ἐστίν, ἢ πλήρης· εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἔχει ἅγιον Πνεῦμα, οὐκ ἔχει γινῶσιν τοῦ κτίσαντος, οὐ παρεδέξατο τὴν ζωὴν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν, οὐκ οἶδε τὸν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· εἰ οὐ βιοῖ κατὰ τὸν λόγον, κατὰ νόμον τὸν οὐράνιον, οὐ σωφρονεῖ, οὐ δικαιοπραγεῖ· ὁ τοιοῦτος κενὸς ἐστίν· εἰ δὲ κεχώρηκε τὸν εἰπόντα Θεὸν, ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς Θεός, οὗτος οὐκ ἔστι κενὸς, ἀλλὰ πλήρης.

XXIII. *Reddere ultionem a Domino Madian.* Qui enim non in Dei Spiritu loquitur, sed contra legem Dei, aliam scortationis legem instituens, hic non jam ut propheta, sed ut hariolus reputabitur. Qui enim in Dei mandato non perseveravit, dignam pravi consilii sui mercedem recepit. Num. xxxi. 3.

XXIV. Scito omnem hominem aut vacuum aut plenum esse. Nam si Spiritum sanctum non habet, non habet Creatoris notitiam, non recepit Jesum Christum vitam, nescit Patrem qui in cœlis est; si ex ratione non vivit, ex legis cœlestis norma, non temperans est, justitiam non colit: talis vacuum est. Sin autem Deum capit, qui ait, *Inhabitabo in eis et inambulabo, et ero illis Deus*; hic non vacuus est, sed plenus.

XXIII. ¹Cod. A. fol. 440, B. fol. 395.

² νόμον Cod. A. νόμων Cod. B.

XXIV. It does not appear from

whence COMBEFIS obtained this frag-

ment. It may be referred to the treatise π. ἐπιστήμης. Int. p. clxvi.

XXV.

Τὸ μὲν οὖν παιδάριον τὸ χειραγωγοῦν τὸν Σαμφῶν προτυπωθήσεται εἰς Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, ἐπιδεικνύντα τῷ λαῷ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ὁ δὲ οἶκος, ² εἰς ὃν ἦσαν συνηγμένοι, σημαίνεται εἶναι ὁ κόσμος, ἐν ᾧ κατῴκει τὰ ἀλλόφυλα ἔθνη καὶ ἄπιστα, θυσιάζοντα τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν· οἱ δὲ δύο στῦλοι, αἱ δύο διαθήκαι. Τὸ οὖν ἐπαναπαυθῆναι τὸν Σαμφῶν ἐπὶ τοὺς στῦλους, ³ τὸ τὸν διδαχθέντα λαὸν ἐπιγινῶναι τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον.

XXVI.

Καὶ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ· Ποῦ ἔπεσε; καὶ ἔδειξεν αὐτῷ τὸν τύπον· καὶ ἀπέκνισε ξύλον, καὶ ἔρριψεν ἐκεῖ, καὶ ἐπεπόλασε τὸ σιδήριον· Ὅπερ ἦν σημεῖον ἀναγωγῆς ψυχῶν διὰ ξύλου, ἐφ' οὗ πέπονθεν ὁ ψυχᾶς ἀνάγειν δυνάμενος, ἀκολουθούσας ἀνόδῳ τῇ ἑαυτοῦ. Οὗ καὶ ἐκεῖνο γινώρισμα, τὸ ἀναβῆναι ψυχὰς πολλὰς καὶ ἐν τοῖς σώμασιν ὀφθῆναι, ἅμα

Jud. xvi. 26.

XXV. Puer itaque, qui manu regebat Samsonem, præsignificabit Johannem Baptistam, qui populo fidem in Christum ostendit. Domus autem, in quam convenerant, mundum significat, in quo habitabant alienigenæ et infideles gentes, quæ idolis suis sacrificabant: duæ vero columnæ, duo testamenta sunt. Quod ergo Samson columnis adniteretur, argumentum est populum edoctum agnovisse Christi mysterium.

2 Reg. vi. 6.

XXVI. Dixit autem homo Dei, Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum. Præcidit ergo lignum, et misit illuc, natavitque ferrum. Quod signum erat, animas in sublime latum iri per lignum, super quod passus est is, qui sursum ferre potest animas ascensum ejus sequentes. Cujus etiam rei argumentum fuit, quod

XXV. ¹ From Cod. C. fol. 528, and *Σειρ.* II. 230, from which latter source STIEREN adds the article τὸ.

² *Σειρ.* has ἐν ᾧ.

³ τὸ added by STIEREN from *Σειρ.*

XXVI. From Cod. 2443, fol. 149, of the Paris Collection. Also *Σειρ.* II. 851. Compare v. xvii. 4, p. 371.

τῇ καθόδῳ τῆς ἀγίας ψυχῆς Χριστοῦ. Ὡς γὰρ τὸ κουφότατον ξύλον ὑποβρύχιον γέγονεν, ὁ δὲ βαρύτατος ἐπεπόλασε σίδηρος· οὕτω τοῦ Θεοῦ λόγου ἐνώσει, τῇ καθ' ὑπόστασιν φυσικῇ, ἐνωθέντος τῇ σαρκί, τὸ βαρὺ καὶ γεῶδες ὑπὸ τῆς θείας φύσεως εἰς οὐρανὸν ἀνελήφθη μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀφθαρτισθέν.

XXVII.

Τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον πρὸς Ἰουδαίους ἐγράφη· οὗτοι γὰρ ἐπεθύμουν πάνυ σφόδρα ἐκ σπέρματος Δαβὶδ Χριστόν. Ὁ δὲ Ματθαῖος, καὶ ἔτι μᾶλλον σφοδροτέραν ἔχων τὴν τοιαύτην ἐπιθυμίαν, παντοίως ἔσπενδε πληροφορίαν παρέχειν αὐτοῖς, ὡς εἴη ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ὁ Χριστός· διὸ καὶ ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἤρξατο.

XXVIII.

Ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν, φησί· διεγείρων πρὸς ἐπίγνωσιν

regrediente sancta Christi anima, animæ plures simul ascenderint et in corporibus visæ sint. Quemadmodum enim lignum, quod levius est, demersum est; ferrum vero, quod gravius est, supernavit: sic ea unitione hypostatica atque physica, qua Verbum Dei carni conjunctum est; quod grave et terrenum erat, a divina natura in cælos assumptum, immortalitatem post resurrectionem consecutum est.

XXVII. Evangelium secundum Matthæum ad Judæos scriptum est. Hi enim majorem in modum cupiebant ex semine David Christum ostendi. Matthæus vero qui eadem, nec remissiori quam ipsi, cupiditate teneretur, omni ratione contendit plenam ipsis fidem facere, quod Christus sit e semine Davidis: propterea a Christi genealogia initium duxit.

XXVIII. *Securis ad radicem*, ait; excitans ad cognitionem Matt. III. 10.

XXVII. Edited by P. POSSIN, in a *Catena Patrum* on S. Matthew i. iii. pp. 3, 39. Cf. pp. 48, 49, of this volume.

XXVIII. From the same source. Compare v. xvii. 4, p. 371.

τῆς ἀληθείας, καὶ τῷ φόβῳ καθάιρων, καὶ παρασκευάζων καρπὸν ὥριμον φέρειν.

XXIX.

Ἴδε κόκκος σινάπεως διὰ παραβολῆς δεικνύμενος, καὶ λόγον ἐνουράνιον, σπέρματος δίκην ἐν κόσμῳ, ὡς ἐν ἀγρῷ, σπειρόμενον, ἔχοντος ἐν ἑαυτῷ τὸ πυρρᾶκὲς καὶ αὐστηρὸν τῆς δυνάμεως. Κριτὴς γὰρ τοῦ παντὸς κόσμου ἐκηρύσσεται· οὗτος ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς, ἐν χώματι κρυβεῖς, καὶ τριημέρῳ μέγιστον δένδρον γεννηθεὶς, ἐξέτεινε τοὺς ἑαυτοῦ κλάδους εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς. Ἐκ τούτου προκύψαντες οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι, κλάδοι ὡραῖοι καὶ εὐθαλεῖς γεννηθέντες, σκέπη ἐγενήθησαν τοῖς ἔθνεσιν, ὡς πετεινοῖς οὐρανοῦ, ὑφ' ὧν κλάδων σκεπασθέντες οἱ πάντες, ὡς ὄρνεα ὑπὸ καλιὰν συναλθόντα, μετέλαβον τῆς ἐξ αὐτῶν προερχομένης ἐδωδύμου καὶ ἐπουρανίου τροφῆς.

veritatis, et metu incusso purgans, paransque ad ferendum fructum tempestivum.

Luc. xiii. 19.

XXIX. Vide autem per granum sinapeos in parabola significari et coelestem doctrinam, in hoc mundo, tanquam in agro, instar seminis satam, vim igneam atque austeram in se habentis. Totius enim mundi iudex annuntiatur: qui in corde terræ in tumultu occultatus tridui spatio, in maximam arborem excrevit, ramos suos ad extremos terræ fines protendens. Ex illo propullulantes duodecim Apostoli, rami floridi atque uberes facti, gentibus, non secus ac volucris cœli, tegmen præbuere: quibus ramis omnes obumbrati, tanquam volucres in nidum congregati, ejus, quæ ab illis promanabat, lautæ ac cœlestis alimonix participes sunt facti.

XXIX. First edited in Latin by COLL., and also by Dr CRAMER in his *Catena* on S. Luke. CORDER, afterwards in Greek by GRABE from Cod. 1879, fol. 139, Paris

XXX.

Νῦν δὲ ὥσπερ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου, τοῦ πρώτως ἐκ γῆς ἀνεργάστου πεπλασμένου, ἁμαρτωλοὶ κατέστησαν οἱ πολλοί, καὶ ἀπέβαλον τὴν ζώην· οὕτως ἔδει καὶ δι' ὑπακοῆς ἐνὸς ἀνθρώπου, τοῦ πρώτως ἐκ παρθένου γεγεννημένου, δικαιωθῆναι πολλοὺς, καὶ ἀπολαβεῖν τὴν σωτηρίαν.

XXXI.

Ἰωσηπός φησιν, ὅτι ἡνίκα ἐν βασιλείοις ἐτρέφετο Μωϋσῆς, στρατηγὸς χειροτονηθεὶς κατὰ τῶν Αἰθιοπῶν, καὶ νικήσας, ἡγάγετο τὴν τοῦ βασιλέως ἐκείνου θυγατέρα· ἐπεὶ περ πόθῳ τῷ πρὸς αὐτὸν προδίδωσιν αὐτῷ τὴν πόλιν.

Τί δῆποτε τῶν δύο λοιδορησάντων, ἐκείνη δίκας ᾗτήθη μόνη; πρῶτον, ἐπειδὴ μείζον ἦν τῆς γυναικὸς τὸ πλημμέλημα· τῷ ἄρρενι γὰρ καὶ ἡ φύσις καὶ ὁ νόμος ὑποτάττει τὸ θῆλυ· ἦτε εἶχε τινα μετρίαν συγγνώμην ὁ Ἀαρὼν, ὥς τῷ χρόνῳ

XXX. Jam vero sicut per inobedientiam unius hominis, Rom. v. 19. qui primum ex rudi terra formatus est, peccatores constituti sunt multi, et vitam amiserunt: sic oportebat et per obeditionem unius hominis, qui primum ex virgine genitus est, justos constitui multos, et accipere salutem.

XXXI. Josephus ait, quod quando in regali aula educabatur Antiq. ii. 5. Moses, dux exercitus contra Æthiopes electus, et victor evadens, filiam regis illius uxorem duxerit: siquidem ex amore erga ipsum civitatem ei tradiderat.

Cur demum, cum ambo (Aaron et Maria) probro affecissent Num. xii. 1. (Mosen,) hæc sola poenas dedit? Primum, quia majus erat mulieris delictum: quippe et natura et lex femina mari subjicit. Aut faciliorem veniam accipiebat Aaron, velut ætate

XXX. From Cod. 2440, fol. 30, Paris Coll. This Fr. is from the work c. Hær. iii. xix. 6, p. 101; and has been reprinted inadvertently from MASSUET.

XXXI. First edited by GRABE from Cod. 64. Theol. of the Vienna

Collection. It also exists in Cod. Ll 5. 2, fol. 27, of the Cambridge University Collection; which only varies upon GRABE's text in having three corrupt readings ἡτήσθη, ἐμέλησεν, and προσηρέβηκεν.

πρεσβύτερος, καὶ ὡς ἀρχιερωσύνης ἡξιωμένος. Πρὸς δὲ τούτοις ἐπεὶ ἀκάθαρτος ὁ λεπρὸς ἐδόκει εἶναι κατὰ τὸν νόμον, ρίζα δὲ τῶν ἱερέων καὶ κρηπὶς ἦν ὁ Ἀαρὼν, ἵνα μὴ εἰς ἅπαν διαβῇ τὸ γένος τὸ ὄνειδος, τὴν ἴσιν οὐκ ἐπήγαγεν αὐτῷ τιμωρίαν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀδελφῆς ἐφόβησεν ὁμοῦ τε καὶ ἐπαίδευσεν. Οὕτω γὰρ αὐτὸν τὸ πάθος ἠνίασεν, ὅτι πρώτης τοῦτο δεξιμένης, αὐτὸς τὸν ἡδικημένον ἰκέτευσε λῦσαι τῇ πρεσβείᾳ τὴν συμφοράν. Ὁ δὲ οὐκ ἡμέλησεν, ἀλλ' αὐτίκα τὴν ἱκετηρίαν προσήνεγκεν. Εἶτα ὁ φιλάνθρωπος Κύριος ἐδίδασκεν, ὡς οὐ καταδικαστικῶς αὐτὴν, ἀλλὰ πατρικῶς ἐπαίδευσεν· ἔφη γάρ, Εἰ ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐμπαίων ἐνέπαισεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς, οὐκ ἐντραπήσεται; ἐπτα ἡμέρας ἀφορισθήσεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται.

XXXII.

Ἐπειδὴ τινὲς οὐκ οἶδ' ὁπόθεν κινηθέντες, δι' ἡμισείας τὸ δημιουργικὸν τοῦ Θεοῦ παραιροῦνται, μόνου τοῦ ποιοῦ τοῦ περὶ ὕλην αἴτιον αὐτὸν λέγοντες, ἀγέννητον αὐτὴν τὴν ὕλην

provecior, et pontificali dignitate ornatus. Præter hæc, quandoquidem leprosus juxta legem pro immundo habebatur, in Aarone autem radix et fundamentum sacerdotii situm erat, ne probrum istud in omne *sacerdotum* genus transiret, illum haud simili affecit pœna, sed per sororem eum perterrefecit pariter ac castigavit. Ita enim de pœna (*Mariæ*) doluit: siquidem, cum primum ea affligeretur, ipse injuria affectum rogabat (*Mosen*), ut sua intercessione malum pelleret. Ipse vero non neglexit, sed statim supplicationes fudit. Unde Dominus hominum amans declaravit, quod non severi judicis sed patris instar eam castigaverit. Ait Num. xii. 14. *enim: Si pater ejus spuisset in faciem ejus, nonne revereretur? septem diebus separetur extra castra, et postea introeat.*

XXXII. Quandoquidem aliqui, nescio qua ratione moti, ex dimidia parte Deo vim opificem mundi adimunt, eum solius qualitatis, quæ materiæ inest, causam asserentes, ipsam vero materiam

XXXII. Edited by GRABE from Cod. 3011 of the Bodleian Collection, fol. uli. It bears the epigraph, ἐξ ἑτέρου

βιβλίου Εἰρημάλου συγγραφῆως, π. τοῦ μὴ εἶναι ἀγέννητον τὴν ὕλην. Photius seems to allude to the treatise. *Introd.* clxx.

εἰπόντες, φέρε πυθώμεθα αὐτῶν, τί ποτε καὶ . . . ἀμετάβλητον· ἀμετάβλητος ἄρα ἡ ὕλη· εἰ ἀμετάβλητος ἡ ὕλη, τὸ δὲ ἀμετάβλητον οὐ τρέπεται κατὰ ποιότητα, οὐ κοσμοποιεῖται. Δι' οὗ παρέλκον αὐτοῖς φαίνεται, τὸν Θεὸν ἐπιβάλλειν ποιότητας τῇ ὕλῃ, ὅλως τῆς ὕλης οὐκ ἐπιδεχομένης τροπὴν, ἀγεννήτου κατ' αὐτὴν τυγχανούσης. Ἔτι εἰ ἀγέννητος ἡ ὕλη, πάντως κατὰ τινὰ ποιότητα πεποιήται, καὶ ταύτην ἄτρεπτον, οὐκ ἂν εἴη πλειόνων ποιότητων δεκτικὴ· οὐδ' ἂν κοσμοποιοίτο· μὴ κοσμοποιουμένη δέ, ἐκτὸς ποιεῖ τὸν Θεὸν δι' ὅλων τοῦ δημιουργεῖν.

XXXIII.

Καὶ ἐβαπτίσατό, φησιν, ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἐπτάκις. Οὐ μάτην πάλαι Ναιμὰν λεπρὸς ὢν βαπτισθεὶς ἐκαθαίρετο, ἀλλ' εἰς ἐνδειξιν ἡμετέραν· οἱ λεπροὶ ὄντες ἐν ταῖς ἀμαρτίαις διὰ τοῦ ἁγίου ὕδατος καὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπικλήσεως καθαρίζόμεθα τῶν παλαιῶν παραπτωμάτων, ὡς παῖδιά νεόγωνα

ingenitam dicentes; agedum inquiramus, quid . . . immutabile. Immutabilis itaque est materia. Sin immutabilis est materia, immutabile autem non alteratur secundum qualitatem, mundus ex ea non conditur. Quapropter supervacaneum eis videtur, Deum qualitates materiæ imprimere; siquidem materia omnino mutationem haud admittit, quod per se sit ingenita. Uterius si materia est ingenita, utique cum quadam qualitate, eaque immutabili facta est; neque etiam mundus ex ea conditur. Mundo autem inde non condito, Deum a creatione mundi prorsus alienum facit.

XXXIII. *Atque baptisabat seipsum, ait, in Jordane septies.* 2 Reg. v. 14. Neque frustra olim Naaman lepra laborans, quum baptisatus esset, in corporis puritatem restitutus est, sed ut viam salutis nobis ostenderet: qui quidem peccatis commissis leprosi facti, per aquam sacram et invocationem Domini a prioribus vitiis

XXXIII. This and the next fragment first appeared in the Benedictine edition reprinted at Venice, 1734. They were taken from a MS. *Catena* on the

Books of Kings in the Coislin Collection; possibly the Syriac notice, Gr. Fr. XXXIX. 1, refers to the same Exposition of IRENÆUS.

πνευματικῶς ἀναγεννώμενοι, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἔφη· ἐὰν μὴ τις ἀναγεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

XXXIV.

Εἰ τὸ Ἑλισσαίου σῶμα νεκρωθὲν νεκρὸν ἤγειρε, πόσῳ μᾶλλον ὁ Θεὸς ὁ τὰ νεκρὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων ζωοποιήσας ἄξει ἐπὶ τὴν κρίσιν;

XXXV.

¹ Ἔστι μὲν οὖν ἡ ² γνῶσις ἡ ἀληθινὴ ἡ κατὰ Χριστὸν σύνεσις, ἣν ὁ Παῦλος καλεῖ τὴν ³ σοφίαν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται, ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ, οὗ ἑάνπερ τις γεύσῃται, οὐ μὴ ἀν προσελεύσεται ταῖς παραδιατριβαῖς καὶ λογομαχίαις τῶν τετυ-

libertatem nanciscimur, sicuti infantes recens nati spiritualiter regenerati, uti Dominus dixit: nisi quis per aquam et spiritum denuo natus fuerit, in divinum regnum non est intraturus.

² Reg. xiii. 21. XXXIV. Siquis mortuus, quum in Elisæ sepulchrum obiectus ossa ejus tetigisset, revixit: quanto magis Deus mortua hominum corpora resuscitata in judicium est ducturus?

XXXV. Est vero cognitio vera ea quæ secundum Christum est scientia, quam Paulus appellat sapientiam Dei in mysterio absconditam, quam animalis homo non capit, sermo de cruce, quem si quis gustaverit, non sane accedet ad disputationes et quæstiones de vocibus superborum et inflatorum, ea ingredien-

XXXV. ¹ This passage and the next three were first published with copious notes by CH. M. PFAFF, from originals in the R. Library at Turin; the present simply bearing the epigraph of τοῦ Εἰρηναίου. It is impossible to say from which works or treatises they may have come down to us, when so little is known of our author's genuine writings beyond the Greek work c. *Hæc*. PFAFF however names either the *διαλέξεις*

διάφοραι, mentioned by S. JEROME, or the *ποικίλαι ὁμιλίαι*, instanced by SOPHRONIUS, or the *λόγος εἰς ἐπίδειξιν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος*. It has been suggested in the Introduction, clxvi. 5, that this fragment may have been taken from the work π. *ἐπιστήμη*. See also the History of these Fr. I. clxx.

² Compare the definition of a true γνῶσις, p. 262.

φωμένων καὶ φυσιουμένων, τῶν ἃ μὴ ἐωράκασιν ἐμβατευνόντων. Ἀσχημάτιστος γὰρ ἡ ἀλήθεια καὶ ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὡς ὁ αὐτὸς ἀπόστολος λέγει, ⁴εὖμ ... τοῖς πειθομένοις. Ὁμοίους γὰρ Χριστῷ ἡμᾶς ποιεῖ, εἰ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν αὐτοῦ παθημάτων γινώμεν. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ⁵ἐπιλογὴ τῆς ⁶ἀποστολικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἀγιωτάτης πίστεως τῆς ἡμῖν παραδοθείσης, ἣν οἱ ἰδιῶται δέχονται καὶ οἱ ὀλιγομαθεῖς ἐδίδασκαν, οἱ ταῖς γενεαλογίαις ταῖς ἀπεράντοις οὐ προσέχοντες, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ τὴν τοῦ βίου ἐπανόρθωσιν σπουδάζοντες, ἵνα μὴ τοῦ θεοῦ πνεύματος ἀποστερηθέντες ἀποτύχωσι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Τὸ γὰρ πρῶτον μὲν ἐστὶ τὸ ἀπαρῆσαι σεαυτὸν καὶ τὸ ἀκολουθῆσαι τῷ Χριστῷ,

tium, quæ non viderunt. Veritas enim figura caret et propinquum tibi verbum est in ore tuo et in corde tuo, uti idem apostolus dicit, quod facile disci potest ab obedientibus; nam similes Christo nos reddit, si virtutem resurrectionis ejus et communionem passionum ejus noverimus. Hoc enim est compendium doctrinæ apostolicæ et sanctissimæ fidei nobis traditæ, quam illitterati capiunt et indocti didicerunt, genealogiis, quæ finem non habent, non attendentes sed magis correctioni vitæ studentes, ne divino spiritu privati amittant regnum cœlorum. Nam primum quidem est seipsum abnegare et Christum sequi, et qui hæc faciunt, ad

³ A wisdom not confined by IRENEUS, as PFAFF says, to the *χαρίσματα* of prophesying, tongues, &c. (see 333-336), but extending in the widest sense to the good gifts of grace to the heart, as well as of light to the intellect. Cf. also I. 351.

⁴ The end of the word having perished, PFAFF proposes to fill it in as *εὐμαθές*, but the formation of Christ within the soul rather indicates *ἐμμενές*. Cf. Joh. v. 38.

⁵ PFAFF proposes to substitute *ἐπιτομή*, or *ἐκλογή*, though it is difficult to see how fellowship with the sufferings of Christ can be said to be either a *compendium*, or a *selection*, with respect

to Apostolical doctrine; but it is eminently the bond, that shews unity with the faith of the Apostles, and for this reason perhaps *ἐπιτομή* may be preferable, i. e. *affinitas*.

⁶ It is needless to follow PFAFF in his lengthened disquisition upon some apocryphal production under this title; the expression meaning no more than the sum and substance of Apostolical preaching; compare I. 90-93, II. 2, and Introd. clxviii. 1.

⁷ *Ἰδιῶται* with its derivatives is rather a *φληγ λέξις* of IRENEUS, meaning *unlearned*, *simple*. See I. 6, 2; 345; II. 379, 2; 406; as also in S. Paul's Epistles. Vid. *Lexic*.

καὶ οἱ ταῦτα ποιοῦντες εἰς τελειότητα φέρονται, πᾶν τὸ θέλημα τοῦ διδασκάλου πεπληρωκότες, υἱοὶ Θεοῦ διὰ τῆς παλιγγενεσίας τῆς πνευματικῆς γινόμενοι καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν κληρονόμοι, ἣν πρῶτον ζητοῦντες οὐκ ἀφεθήσονται.

XXXVI.

¹Οἱ ταῖς ²δευτέραις τῶν ἀποστόλων διατάξεσι παρηκολουθηκότες ἴσασι, τὸν Κύριον ³νέαν προσφορὰν ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ καθεστηκέναι, κατὰ τὸ Μαλαχίου τοῦ προφήτου· Διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἔως δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ

perfectionem feruntur, omnem doctoris voluntatem implentes, Filii Dei per regenerationem spiritalem evadentes et regni cœlestis heredes, quod qui primum quæerunt, non deseruntur.

XXXVI. Qui ultimas apostolorum constitutiones assecuti sunt, ii norunt, Dominum in novo Testamento novam instituisse oblationem secundum dictum Malachiæ prophetæ. Propterea *ab ortu solis, et usque ad occasum, nomen meum glorificatum est in gen-*

XXXVI. ¹ See note 1, preceding. It has been conjectured, *Introd. clxvii. 2*, that this extract is taken from the treatise *de Prædicatione Apostolica*, in all probability a catechetical, though perhaps not formal, exposition of the primitive Creed.

² *δευτέραις*, possibly referring to the preceding context; but taken absolutely it conveys a good sense, as implying the formal constitution, which the Apostles, II. i. 7, 4. 8. 9, acting under the impulse of the Spirit, though still in a secondary capacity, gave to the Church; and as S. IRENÆUS says, many Churches were established antecedently to the publication of the Holy Scriptures; barbarians evidently could only be instructed traditionally *viva voce*. II. 16.

³ *New*, as being the pure offering mentioned by the prophet, destined to replace the old offerings of the Sanc-

tuary; and as such, the Eucharistic Offering is mentioned in connexion with this same text of Scripture in the work *c. Har.* See pp. 199, 200. (Cf. *Fragm. II.*) The same may be observed of the application of this same text of Scripture in the *Const. Apost.* VII. 30, a work written when the Holy Eucharist was celebrated at least weekly. (Cf. S. AUG. *Ep. ad Januar.* 2, *Vind. Cath.* III. 448; S. JUST. M. *Apol.* 67, *Ib.* p. 169.) The interpretation therefore must not be limited to the act of congregational worship. JUSTIN M. applies the text in the same manner, and with a precision that precludes all mistake upon the subject; for the writer adds, *περὶ δὲ τῶν ἐν παντὶ τόπῳ ὑφ' ἡμῶν τῶν ἐθνῶν προσφερομένων αὐτῷ θυσιῶν, τούτῃσι τοῦ ἁγίου τῆς εὐχαριστίας, καὶ τοῦ ποτηρίου ὁμοίως τῆς εὐχαριστίας, προλέγει, κ. τ. λ.* *Dial. c. Tr. Jud.* § 41. Afterwards again he

ὀνόματί μου καὶ θυσία καθαρὰ· ὥσπερ καὶ ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκαλύψει λέγει· ⁴Τὰ θυμιάματά εἰσιν αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων· καὶ ὁ ⁵Παῦλος παρακαλεῖ ἡμᾶς παραστήσαι τὰ σώματα ἡμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ἡμῶν. Καὶ πάλιν· ἀναφέρωμεν θυσίαν αἰνέσεως τουτέστι καρπὸν ⁶χειλέων. Αὗται μὲν αἱ προσφοραὶ οὐ κατὰ τὸν νόμον εἰσιν, οὐδὲ τὸ χειρόγραφον ἐξαλείψας ὁ

tibus et in omni loco suffitus offertur nomini meo et victima munda,
 uti et Johannes in Apocalypsi dicit: *suffitus sunt preces sanctorum,* Apoc. v. 8.
 et Paulus hortatur, ut *sistamus corpora nostra victimam viventem,* Rom. xii. 1.
sanctam, beneplacitam Deo, rationalem cultum nostrum. Et rursus:
offeramus victimam laudis, hoc est fructum labiorum. Nam hæc Ecc. l. vii. 18,
 oblationes non secundum legem sunt, cujus chirographum delens 19.
Hos. xiv. 3.
Heb. xiii. 15.

connects the fulfilment of this prophecy with the prayers and praises of Christians, but they are prayers and praises that are accompanied with the offering of the Eucharist; διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου, θυσίας, ἃς παρέδωκεν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς γίνεσθαι, τουτέστι ἐπὶ τῇ εὐχαριστίᾳ τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ποτηρίου τὰς ἐν παντὶ τόπῳ τῆς γῆς γινόμενας ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, προλαβὼν ὁ Θεός... ὅτι μὲν οὖν καὶ εὐχαὶ καὶ εὐχαριστίαι ὑπὸ τῶν ἁγίων γινόμεναι, τελεῖται μόναι καὶ εὐάρεστοι εἰσι τῷ Θεῷ θυσίαι, καὶ αὐτὸς φημί· ταῦτα γὰρ μόνου καὶ Χριστιανοῦ παρελάβον ποιεῖν, καὶ ἐκ' ἀναμνήσεως δὲ τῆς τροφῆς αὐτῶν ξηρὰς τε καὶ ὑγρὰς, ἐν ᾗ καὶ τοῦ πάθους, ὁ πέπωνθε δι' αὐτοὺς ὁ Τίλος τοῦ Θεοῦ, μέμνηται. § 117.

⁴ This text from the Apocalypse is similarly found, in juxta-position with the words of Malachi, in the work c. *Hæc*. p. 200.

⁵ The testimony of a foreigner to the excellence of our Liturgy may be noted. PFAFF says, *Apprime mihi placuere quæ hanc in rem in Liturgia Ecclesiæ Anglicanæ exstant, juxta quam omnes illi, qui Eucharistiæ fiunt participes, Deo totos cum anima et corpore se consecrant piis precibus, atque ad verba Pauli ad*

Rom. xii. 1, conceptis. The following Patristical quotations to the same point are added; ἤττηται ταῦτα οὖν εἰδὼς ἐγὼ καὶ ὅτι μηδεὶς ἄξιος τοῦ μεγάλου καὶ Θεοῦ καὶ θύματος καὶ ἀρχιερέως, ὅστις μὴ πρότερον ἑαυτὸν παρέστησε τῷ Θεῷ θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν. GREG. NAZ. *Apol.* ἐτι προσφερόμεν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν καὶ παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν, κατὰ-πεμψὼν τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα. *Lit.* S. JOH. CHRYS. The same writer also explains the term λογική, *Rom. xii. 1, λογικὴ λατρεία, ἡ πνευματικὴ διακονία, ἡ πολιτεία ἡ κατὰ Χριστὸν, οὐδὲν ἔχουσα σωματικόν, οὐδὲν αἰσθητόν.* Cf. also *Hom. xi. in Heb. ἡθικ.*

⁶ The LXX. Vers. Hos. xiv. 3, for *אֲנִי־הֵבִיחָם בְּרִיחָם* The calves, i.e. the sacrifice of our lips, read *אֲנִי־הֵבִיחָם* fruit; and this is followed by the sacred writer, *Heb. xiii. 15.* But the Chaldee Paraphrast read and interpreted the verse as the E. V. *אֲנִי־הֵבִיחָם בְּרִיחָם* על אֲנִי־הֵבִיחָם בְּרִיחָם And the words of our lips shall be accepted by thee, as bullocks gratefully upon the altar.

Κύριος ἐκ τοῦ μέσου ἤρην, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα, ἐν πνεύματι γὰρ καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν τὸν Θεόν. Διότι καὶ ἡ προσφορά τῆς εὐχαριστίας οὐκ ἔστι σαρκικῇ, ἀλλὰ πνευματικῇ καὶ ἐν τούτῳ καθαρὰ. ⁸ Προσφέρομεν γὰρ τῷ Θεῷ τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ⁹ εὐχαριστοῦντες αὐτῷ ὅτι τῇ γῇ ἐκέλευσεν ἐκφῦσαι τοὺς καρποὺς τούτους εἰς τροφήν ἡμετέραν, καὶ ἐνταῦθα τὴν προσφορὰν ¹⁰ τελέσαντες ¹¹ ἐκκαλοῦμεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπως ¹² ἀποφύγῃ ¹³ τὴν θυσίαν ταύ-

Dominus e medio sustulit, sed secundum spiritum; nam in spiritu et veritate oportet adorare Deum. Quapropter oblatio eucharistiæ etiam non carnalis sed spiritalis est et in hoc munda. Offerimus enim Deo panem et poculum benedictionis, gratias agentes ipsi, quod terræ mandaverit progignere hos fructus ad nostrum nutrimentum, et postea finita oblatione, invocamus S. Spiritum, ut

⁷ Compare IV. xxxi. xxxii., where the spiritual character of the Eucharistic offering is introduced in the same manner.

⁸ The offering is not simply the act of consecration by the priest, as PFAFF says; but the thank-offering of the whole Church to God for the creatures that he has given, εἰς τροφήν ἡμετέραν. It should also be observed that no mention is made of any *Hostia*; that which is offered the author still calls τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας. It is only after the Eucharistic offering has been made to God, that the prayer is added, that He will vouchsafe that Sacrifice to be, the Bread the Body, and the Cup the Blood of Christ; and accordingly the benefit is declared to consist in a true reception of our Lord's Body and Blood, set forth in the Bread and Wine, now rendered by the energy of the Holy Spirit, the Body and Blood of Christ. It may be added that PFAFF's notes require some caution; they exhibit, not the Primitive Doctrine of the Eucharist, but the Lutheran teaching of *Consubstantiation*.

⁹ Compare *Const. Apost.* VIII. 40.

The similarity of ideas caused PFAFF to remark, *Si ex διδασκαλίαις εἰσὶν Apostolicorum confectæ sint Constitutiones Apostolicæ, hæc ex διδασκαλίᾳ IRENÆI petita esse arbitror.* Cf. p. 12.

¹⁰ τελεῖν may mean either to consecrate or to complete; the latter is more in keeping with the words of JUSTIN M. a rather earlier writer than IRENÆUS; he uses the compound συνετελεῖν, as IRENÆUS uses τελεῖν, in speaking of the completion of one principal member of the Liturgical Service; οὗ συνετελέσαντος τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐχαριστίαν, πᾶς ὁ παρὼν λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων· Ἀμήν. *Apol.* II. 97. And it should be observed that in the former *Apol.*, § 67, it is stated, that *after* the prayers and the Amen, the congregation communicated. *Vind. Cath.* III. 169.

¹¹ The use of the term ἐκκαλοῦμεν confirms perhaps the reading ἐκκλησῶ at p. 205, and the reader will qualify for himself the opinion there stated in the note. Still ἐκκαλοῦμεν, even here, would be more in keeping with the theological language of the Greek Church.

την καὶ τὸν ἄρτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ποτήριον
τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἵνα οἱ ¹⁴μεταλαβόντες τούτων τῶν

exhibeat hoc sacrificium et panem corpus Christi, et poculum
sanguinem Christi, ut, qui hæc antitypa accipiunt, remissionem

¹³ The *Const. Ap.* again reflect faithfully the language of IRENÆUS, of which it is an amplification (see note 14); the case being, not as STIEREN has suggested, that the words in the *Const. Ap.* were taken from IRENÆUS, but that they both expressed the same Liturgical formulæ. Cf. note 9.

¹³ τὴν θυσίαν. The reader is referred to the note of C. M. PRAFF, with respect to the "Unbloody Sacrifice," and the symbolical ritual acts of the Greek Church.

¹⁴ As in the Anglican Liturgy, so in the Primitive, the Church prays, that by a true reception of the Body and Blood of Christ, we may receive *Remission of sins, and all other benefits of His Passion*; ἵνα γένηται πᾶσι τοῖς ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνουσιν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, εἰς ἁγιασμὸν ψυχῶν καὶ σωμάτων, εἰς καρποφορίαν ἔργων ἀγαθῶν. *Lit.* JAOOB. Ἵνα γένηται πᾶσι ἡμῶν τοῖς ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνουσιν εἰς πίστιν, εἰς νῆψιν, εἰς ἱασιν, εἰς σωφροσύνην, εἰς ἁγιασμὸν, εἰς ἐπανένεωσιν ψυχῆς, σώματος, καὶ πνεύματος, εἰς κοινωνίαν μακαριότητος ζωῆς αἰωνίου καὶ ἀφθαρσίας, εἰς δοξολογίαν τοῦ παναγίου σοῦ ὀνόματος, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. *Lit.* MABO. Καὶ σε παρακαλοῦμεν . . . ἡμᾶς δὲ πάντας τοὺς ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου καὶ ποτηρίου μετέχοντας ἐνώσαι ἀλλήλους εἰς ἐνὸς Πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, καὶ μηδένα ἡμῶν εἰς κρίμα ἢ εἰς κατάκριμα ποιῆσαι μετασχεῖν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου. *Lit.* BASIL. ὥστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα κ.τ.λ. *Lit.* CHRYSOST. The following manifestly supplied the original idea of important portions of our ser-

vice. In the so-called διδάξεις Τακώβου, the service begins with the Blessing pronounced by the priest, and the congregational response, Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου. Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς· Ἄνω τὸν νοῦν· καὶ πάντες· Ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον. Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς, Εὐχαριστῶμεν τῷ Κυρίῳ· καὶ πάντες· Ἀξίον καὶ δίκαιον. Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἰπάτω· Ἀξίον ὡς ἀληθῶς καὶ δίκαιον, πρὸ πάντων ἀνυμνεῖν σε τὸν ὄντως ὄντα Θεόν, κ.τ.λ. *Const. Ap.* VIII. 12. Similarly the Bread and Wine are consecrated, in terms that are closely similar to those of our Liturgy; ἐν ᾗ γὰρ νυκτὶ παρεδίδοτο λαβὼν ἄρτον καὶ ἀναβλέψας . . . καὶ κλάσας, ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς, εἰπὼν . . . ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον κερδάσας ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ ἀγιάσας ἐπέδωκεν αὐτοῖς λέγων· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, κ.τ.λ. The sacred elements, as in our Liturgy, are Bread and Wine, but they are the very Body and Blood of Christ to every faithful soul, and none but the faithful are supposed to be present at those Holy Mysteries. We pray, that we receiving these creatures of Bread and Wine, according to our Lord's most holy institution, in remembrance of His Death and Passion, may be partakers of His most blessed Body and Blood; and the primitive Liturgy expressed the same prayer in very much the same terms, προσφέροντες σοι τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ, κατὰ τὴν αὐτοῦ διδάξαν, τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο . . . καὶ ἀξιούμεν σε ὅπως εὐμενῶς ἐπιβλέψης ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα ἐνώπιόν σου . . . καὶ καταπέμψης τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα ἐπὶ τὴν θυσίαν ταύτην . . . ὅπως ἀποφῇ (sc. τὸ Πν. τὸ ἅγιον) τὸν ἄρτον τοῦτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, ἵνα οἱ

ὑαντιτύπων, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῆς ζωῆς αἰωνίου τύχωσιν. Οἱ οὖν ταύτας τὰς προσφορὰς ἐν τῇ ἀναμνήσει

peccatorum et vitam æternam consequantur. Illi itaque, qui has

μεταλαμβάντες αὐτοῦ βεβαιωθῶσι πρὸς εὐσέβειαν, ἀφέσεως ἁμαρτημάτων τύχωσι, τοῦ διαβόλου καὶ τῆς πλάνης αὐτοῦ ῥυσθῶσι, Πνεύματος ἁγίου πληρωθῶσιν, ἄξιοι τοῦ Χριστοῦ σου γένωνται, ζωῆς αἰωνίου τύχωσι, σοῦ καταλλαγέντος αὐτοῖς, δέσποτα παντοκράτορ. *Const. Apost.* VIII. 12. Passages easily identified with our Prayer for the Church Militant then followed, which were concluded with the congregational Amen; and the Bishop having added ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν, the suffrage responded, καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

⁹ Ἀντιτύπων, i. e. the Body and Blood of Christ which can alone convey remission of sins. Whatever the sacramental elements may be by way of heavenly mystery, *by the senses* we know them to be only bread and wine; but they are to us in body, soul and spirit, as the glorified Body of our Lord; and the earthly substance is a type or counterpart to us of the Heavenly, not because it is a mere symbol or figurative representation of the Lord's Body, that was born into the world and died upon the Cross for us, but because the words of Truth, "This is my Body," and, "This is my Blood," make those earthly elements to be to us the very Body and Blood of Christ, though without change of substance; and through eating that Bread and drinking that Cup, the Glorified Body, that we cannot touch or see or taste or handle, is brought into communion, and so to speak assimilated by our mortal nature, to the cleansing and purifying of the entire man, in body, soul and spirit. As therefore the express image and character of the mould or die is represented in the cast or copy, and as the Son, the Divine Word, is the express image of the Father, so is the Son, as God and Man, present and

received as the true antitypal counterpart in the Holy Sacrament of the Lord's Supper. That which Christ has pronounced to be His Body, we may be sure is His Body, and it were a manifest irreverence to suppose it any thing else. There is an expression used with reference to the Basilidian heavens, that illustrates the use of this term. It is said that the creator angels of the second heaven were, *antitypí eis qui super eos essent*, in the original evidently, *ἀντίτυποι τῶν ὑπὲρ αὐτούς*. Similarly the heaven they created, according to Theodoret, was a close copy of the first, *προσόμοιον*, p. 199, n. 3. Now in agreement with the Platonic theory, these angels were one with the heaven they created, the heaven was intellectual as the angels. The two terms therefore *ἀντίτυπον* and *προσόμοιον*, being relative to the same subject, express the same degree of affinity; and *ἀντίτυπον* is seen to mean an exact counterpart. But in things create there may be resemblance without identity. Not so in the only Uncreate. The Body of Christ is the Body of the Word, and having been taken into God, is affected with all the properties of the Uncreate; and as *χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς*, applied to the Son, can only mean identity of substance with the Father, so *ἀντίτυπος* here conveys the idea of identity between the Body of Christ, and the consecrated Bread. The two are not co-existent as distinct substances, *consubstantially*, but the Bread, through the energy of the Word, is the Lord's Body. The reader is referred to an useful note of PFAFF upon this passage, containing important deductions from patristical authorities, and in which his Lutheran consubstantiation does not crop out. Cf. *ἀντίτυπον*, I. 51.

τοῦ Κυρίου ἄγοντες, οὐ ¹⁵ τοῖς τῶν Ἰουδαίων δόγμασι προσ-
έρχονται, ἀλλὰ πνευματικῶς λειτουργοῦντες τῆς σοφίας υἱοὶ
κληθήσονται.

XXXVII.

¹ Ἐταξαν οἱ Ἀπόστολοι, μὴ δεῖναι ἡμᾶς κρίνειν τινὰ
ἐν βρώσει καὶ ἐν πόσει καὶ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νεομηνίας ἢ
σαββάτων. Πόθεν οὖν αὐται αἱ μάχαι, πόθεν τὰ ² σχί-
σματα; ἑορτάζομεν, ἀλλ' ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, τὴν
ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ διαρρίπτοντες, καὶ ³ τὰ ἐκτὸς τηροῦμεν,

oblaciones in recordatione Domini agunt, non sane Judæorum
institutis accedunt, sed spiritaliter sacra facientes sapientiæ filii
vocabuntur.

XXXVII. Ordinaverunt Apostoli, non oportere nos judicare
quemquam in esca vel potu vel parte festi aut neomeniæ aut sab-
batorum. Unde igitur hæ disceptationes? Unde schismata?
Feriamur, sed in fermento malitiæ et malignitatis, ecclesiam Dei

¹⁵ Cf. *Judei autem non offerunt, &c.*
p. 293.

XXXVII. ¹ Copied by CHR. M. PFAFF from the Collection in the Royal Library at Turin; but, as in the case of the two preceding extracts, the volume from whence it was taken has disappeared. The fate of the copy of the *Philosophumena* mentioned by PFAFF is also a mystery, "*Quæsi in catalogo (impresso sc.) inter alia quedam Origenis (l. Hippolyti) Philosophumena, sed non inveni notatum Codicem, ex quo collectas variantes lectiones nisi olim ad cel. Wolfum.*" The copy contained no more than the single book edited by WOLF.

² The subject of this fragment refers apparently to the Epistle *ad Blastum*, de *Schismate*; the individual addressed was a friend of FLOVINUS; but points of schismatical observance, rather than heresy, caused the letter to be written. Upon the precise nature of the difference, see *Introd.* p. clix. It should

be remembered that the letter of IRE-
NÆUS to Victor upon the same subject, was not written in consequence of any variance between the two Bishops, but in mitigation of the extreme severity, with which the Roman Bishop wished to visit offenders against Catholic Unity. It may be observed that this extract may also have been made from the treatise π. τοῦ πτόχα, mentioned by JUST. M. Qu. 115 *ad Orthod.* PFAFF compares the somewhat similar passage, IV. liii. p. 261.

³ τὰ ἐκτὸς τηροῦμεν. Quod suo jam tempore reprehendit IRENÆUS, id ad hoc, quod vivimus, sæculum egregie quadrat. Scilicet ea est perniciosissima, quæ unquam excogitari potuit, hæresis, qua creditur, religionem in externis saltem ritibus cærimoniisque consistere, quas qui servaverit, de salute sua securus esse possit. Adeo hæc labes pervasit omnes sectas, ut nulla fere amplius medela queat adhiberi. Aliter omnino

ἵνα τὰ κρείττονα, τὴν πίστιν καὶ ἀγάπην ἀποβάλλωμεν. Ταύτας οὖν ἑορτὰς καὶ νηστείας ἀπαρέσκειν τῷ Κυρίῳ ἐκ τῶν προφητικῶν λόγων ἠκούσαμεν.

XXXVIII.

¹Χριστὸς ὁ ²πρὸ αἰώνων κληθεὶς Θεοῦ Υἱὸς ἐν τῷ πληρώματι τοῦ καιροῦ ὤφθη, ἵνα ἡμᾶς, τοὺς ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ὄντας, διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ καθαρῶς, ἀγνοῦν τῷ πατρὶ υἱοὺς παραστήσας, εἰ τῇ παιδείᾳ τοῦ πνεύματος εὐπειθεῖς ἡμᾶς παρέχωμεν. Καὶ ἐν τῷ τέλει τῶν καιρῶν μέλλει ἔρχεσθαι εἰς τὸ ³καταργῆσαι πᾶν τὸ κακὸν, καὶ εἰς τὸ ⁴ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα, ἵνα ᾗ πάντων τῶν μiasμάτων τὸ τέλος.

scindentes, et externa servamus, ut meliora, fidem et caritatem abjiciamus. Has igitur ferias et jejunia displicere Domino ex sermonibus prophetis audivimus.

XXXVIII. Christus ante secula vocatus Dei Filius in complemento temporis apparuit, ut nos, qui sub iugo peccati eramus, per sanguinem suum purificet, inculpato Patri filios sistens, si castigationi spiritus obedientes nos præstemus. Et in fine temporum venturus est, ad destruendum omne malum et ad reconcilianda universa, ut omnium impuritatum sit finis.

optimus Salvator: οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως, οὐδὲ ἐροῦσιν· ἰδοὺ ὧδε, ἢ, ἰδοὺ ἐκεῖ· ἰδοὺ γὰρ, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν. Luc. xvii. 20, 21. PFAFF.

XXXVIII. ¹ From the same collection at Turin. See Fr. XXXV. n. 1. The passage seems to be of cognate matter with the treatise *de Resurrec.* i. lxviii. PFAFF referred it either to the *διαλέξεις διάφοροι*, or to the *ἐπιδείξεις ἀποστολικοῦ κηρύγματος*.

² The eternal *ὁμοουσία* and *πρόταξις* of the Son or Word of God, is clearly stated by IRENÆUS, as BULL has carefully noted among his other primitive authorities, *Def. Fid. Nic.* i. i. § 4; II. v.; III. iv.; IV. iii. § 6. Cf. also MASS. *Diss.* III. § 5.

³ Upon the opinion of IRENÆUS respecting the duration of future punishment, compare the passages noted in Index, v. *Punishment*.

⁴ Compare II. 101, 362, 380.

XXXIX.

Καὶ εὗρε σιαγόνα ὄνου· Σημειωτέον, ὅτι οὐκέτι ἡ θεία γραφή μετὰ τὴν πορνείαν τοῖς παρ' αὐτοῦ κατωρθωμένοις ἐφθέγγετο τὸ, "Ἡλατο ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα Κυρίου· οὕτω γὰρ τὸ τῆς πορνείας ἀμάρτημα πρὸς τὸ σῶμα, ὡς περὶ Θεοῦ ναὸν ἀμαρτάνεται, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον.

XL.

¹Τοῦτο σημαίνει ²τὸν διωγμὸν τὸν κατὰ τῆς ἐκκλησίας παρὰ τῶν ἔτι μενόντων ἐν τῇ ἀπιστίᾳ ἐθνῶν. Ἀλλ' ἤλπισεν ὁ ταῦτα πάσχων, ὡς ἔσται ἐκδίκησις κατὰ τῶν

XXXIX. *Et invenit maxillam asini.*³ Notandum quod non Jud. xv. 15. amplius post fornicationem sacra scriptura de rebus ab eo fortiter et feliciter gestis locuta est: *impulit eum Spiritus Domini.* Ita Jud. xiv. 6, 19; xv. 14. enim peccatum fornicationis contra corpus, quemadmodum contra templum Domini, committitur secundum divum Apostolum.

XL. Hoc significat persecutionem ecclesiae a gentibus in infidelitate adhuc permanentibus. Sed ille, qui talia passus est, speravit ultionem de gerentibus bellum. Per quod vero ultio?

XXXIX. This and the next four fragments are printed by MÜENTER in his *Fragmenta Patr. Gr.* from MSS. in the Vatican. They appear to have been derived from the same homiletical expositions of the historical books, as several of the fragments previously edited by HALLOIX. It may be also added that the Nitrian Codex 12,157, fol. 198, notices a treatise of some kind by IRENEUS on the history of Elkanah and Samuel, ⲉⲓⲕⲁⲛⲁⲥ ⲉⲧⲉ ⲥⲁⲙⲓⲁⲓ "ⲉⲓⲕⲁⲛⲁⲥ ⲉⲧⲉ ⲥⲁⲙⲓⲁⲓ" ⲉⲓⲕⲁⲛⲁⲥ ⲉⲧⲉ ⲥⲁⲙⲓⲁⲓ also referrible to this series.

XL. ¹ See previous note. This fragment is printed in the Catena II. 219, mentioned Gr. Fragm. XV. 1, and without variation. STIEREN not perceiving this has printed it again as XLVII. In the Catena there is the note appended, *οὐδὲ τοῦτο, οὐδὲ τὸ ἐξῆς τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τοῖς τοῦ Λουγδοῦνως ἐκδομ. εἴρηται.*

² This expression shews that the fragment was written in an age of persecution, and so far agrees with the idea that it proceeds from our author; but it is manifestly useless to inquire whether reference is made to any particular persecution.

³ MÜENTER considers that IRENEUS in a former fragment XXV. p. 492, had made Samson a type of the Redeemer,

πολεμούντων. Διὰ τίνος δὲ ἡ ἐκδίκησις; Πρῶτον μὲν διὰ τοῦ καταφυγεῖν ἐπὶ τὴν ἔνοχον πέτραν, δεύτερον δὲ διὰ τοῦ εἰρεῖν σιαγὸνα ὄνου. Τύπος δὲ τῆς σιαγόνος τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

XLI.

Εὖ μὲν λέγοντες αἰεὶ τοὺς ἀξίους, κακῶς δὲ οὐδέποτε τοὺς ἀναξίους, τευζόμεθα καὶ ἡμεῖς τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καὶ βασιλείας.

Primo quidem per fugam ad petram, quæ sensibus non percipitur (spiritalem); dein vero per inventionem maxillæ asini. Typus vero maxillæ corpus Christi.

XLI. Benedicentes semper iis, qui digni sunt, indignis autem nunquam maledicentes, ita nos quoque gloriam et regnum Dei consequemur.

whereas the race of the redeemed was there represented by the scripture character. Here also the Church under persecution is as the hero of the tribe of Dan; she betakes herself to the spiritual rock, Jud. xv. 11; and though bound for a season by her oppressors, is able to break "their bands asunder, and cast away their cords from" her; and afterwards when weary she drinks of the spiritual rock in Lehi, Jud. xv. 9, 19, and is refreshed. The name Lehi, both meaning a locality and a jaw-bone, is the mean term that MÜNTER despaired to find, when he said, *cujus comparationis medium terminum frustra quæres*. By understanding Samson to allegorise the Church militant amidst her enemies, both of these fragments are brought under the same exegetical idea.

⁴ ἔνοχον need not be altered to τὴν Ἡράκλ., much less to ἔνοχον, as MÜNTER proposes (see p. 895, n. 4, STIEREN.) The reference is clearly to the spiritual rock, Christ.

⁵ The Catena has the note, οὐκ ὁρθῶς δὲ τὸ ἐν τῷ τέλει, εἰ μὴ ἐκφρασθῇ οὕτως Τύπος δὲ ἡ σιαγὼν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

XLI. Obtained by MÜNTER from the same source as before; in the Codex it is inscribed, τοῦ ἀγίου Ἐρημίου ἐκ τῶν διατάξεων. The editor says upon this: *Morem fuisse antiquissimorum ecclesie Patrum constat, ut ea, quæ sive ab apostolis sive a discipulis apostolorum, τῆς πρώτης διαδοχῆς, acceperant, quo se melius falsis, quæ sæculo jam secundo circumferebantur, institutionibus opponerent, in opusculis didachæ vel διδασκαλίας dictis, discipulis posteritatisque traderent. Tales quidem διδασχæ, a plurimis Patribus conscriptas, dein Epiphaniis tempore in Constitutiones Apostolorum ex iis conflatas transiisse, censuerunt viri in antiquitatibus ecclesiasticis facile principes, inter quos Dodwellum, Pearsonium, Grabiumque nominasse sat erit. Ejusmodi porro διδασκαλίας in secunda, quæ vulgo dicitur, Clementis Romani epistola ad Corinthios*

XLII.

Προφητεία ἐν αὐτοῖς ἐσημαίνετο, ὡς παραβάτης γενόμενος ὁ λαὸς σειραῖς τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν σφιγγίσεται. Τὸ δὲ λυθῆναι αὐτοῦ αὐτομάτως τὰ δεσμὰ σημαίνει, ὡς μετanoήσας πάλιν λυθήσεται ἐκ τῶν τῆς ἁμαρτίας δεσμῶν.

XLIII.

Οὐκ εὐχερὲς ὑπὸ πλάνης κατεχομένην μεταπεῖσαι ψυχήν.

XLIV.

Καὶ τὸν Βαλαὰμ υἱὸν Βεὼρ ἀπέκτειναν ἐν ῥομφαίᾳ. Ὁ γὰρ μηκέτι ἐν πνεύματι Θεοῦ λαλῶν, ἀλλὰ κατέναντι νόμου Θεοῦ ἕτερον πορνείας νόμον ἰστάνων, οὗτος οὐκέτι ὡς προφήτης, ἀλλ' ὡς μάντις λογισθήσεται. Μὴ ἐμμένεις γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐντολῇ, ἄξιον τῆς αὐτοῦ κακομηχανίας ἀντελάβετο μισθόν.

XLII. Vaticinio in illis indicabatur, quod populus transgressor factus vinculis propriorum peccatorum coereretur. Spontanea vero vinculorum solutio indicat, quod poenitentia facta, iterum vinculis peccati liberaretur.

XLIII. Non est facile quid, animæ ab errore occupatæ aliam sententiam persuadere.

XLIV. *Atque Balaamum Beoris filium ferro trucidarunt.* Num. xxxi. 8. Etenim non loquens amplius ex spiritu Dei, sed adversus legem divinam proferens alteram adulterinam legem, hic ne diutius quidem propheta, sed vates habebitur. Non obtemperans enim Dei imperio, dignas pravarum ipsius artium poenas luit.

superstitem esse, asseritur. Hippolyti similiter in bibliotheca Cesarea Vindobonensi ineditam exstare, docuit Lambersius Comment. VIII. 429. De aliorum Patrum didachis, Ignatii nimirum, Polycarpi, Hermæ et Barnabæ testantur nonnulla verba Stichometriae Nicephori Patriarchæ a Dodwello in Diss. i. Irenæica laudata. PFAFF.

XLII. Again from the same

source, and, as MÜNTER says, most probably from a Homily upon the third and fourth chapters of Ezekiel. This fragment is repeated by STIEREN as XLVIII. from the Σεφά, ii. 220.

XLIII. Perhaps from the Tr. τ. οὐδοδός.

XLIV. Reprinted and translated by STIEREN from the Σεφά, i. 1381, mentioned at p. 486.

XLV.

Θεὸς αἰῶνος, ὀνομασθεὶς Θεὸς τοῖς ἀπίστοις, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς.

XLVI.

¹ Λύει τῷ Ζαχαρίᾳ τὴν σιωπὴν γεννηθεὶς ὁ Ἰωάννης. Καὶ γὰρ οὐκ ἐπράυνε ²[*l. ἐβάρυνε*] τὸν πατέρα, τῆς φωνῆς ³σιωπᾶν προελθούσης· ἀλλ' ὥσπερ ἀπιστηθεῖσα τὴν γλῶσσαν ἔδησεν, οὕτω ⁴φανερωθεῖσαν δοῦναι τῷ πατρὶ τὴν ἐλευθερίαν· ᾧ καὶ εὐηγγελίσθη καὶ ἐγεννήθη. Φωνὴ δὲ καὶ ⁵λύχνος λόγου καὶ φωτὸς πρὸδρομος.

XLVII.

Εἰς τί δὲ καὶ τὸ ἐν πόλει Δαβὶδ πρόσκειται, εἰ μὴ ἵνα διὰ τὴν ὑπὸ Θεοῦ γεγεννημένην τῷ Δαβὶδ ὑπόσχεσιν, ὅτι

XLV. Deus hujus sæculi, iis, qui fidem non habent, nominatus Deus, id est Satanas.

XLVI. Solvit Zechariæ silentium natus Johannes. Neque enim gravavit patrem, voce ex silentio egrediente, sed perinde ac linguam ejus vinxerit, cum non fidem haberet ille, ita palam facta [vox] patri libertatem reddidit; cui et nuntiata est et nata. Vox autem et lux, verbi et luminis præcursor.

Luc. ii. 11.

XLVII. Quem in finem autem et illud *in urbe Davidis* additum est, nisi ut id, quod a Deo Davidi promissum erat, ex

XLV. From the *Catena* on S. Paul's *Epp. ad Cor.*, edited by Dr CRAMER, and reprinted by STIEREN.

XLVI. ¹ *Hoc fragmentum et quod sequitur e Codice Theol. Græc., qui in bibliotheca Vindobonensi adservatur et numerum LXII. et folia 424 habet, exscripta mecum communicavit Henr. Ernest. Pöschl, cui maximas ago gratias.*

The fragment has been correctly printed by STIEREN, as the editor is informed by the Curator of the Palatine Library at Vienna, Dr J. G. v. Karajan. But the text is very corrupt, and

the following emendations are represented in the translation.

² The word is abbreviated in the MS. as ἐπράυνε.

³ *adj., ἐκ τοῦ.* Allusion is made to the designation of the Baptist, as *The voice of one crying in the wilderness, &c.*

⁴ *l. οὕτω φανερωθεῖσα ἀνέδωκε.*

⁵ Cf. *ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καίόμενος.* Joh. v. 35.

XLVII. This is printed as an independent fragment by STIEREN, who seems to have overlooked the fact that he had already inserted it in its proper

ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας αὐτοῦ αἰώνιος ἔσται βασιλεὺς, πεπληρωμένην εὐαγγελίσσεται.

fructu ejus ventris æternum regem progressurum esse, perfectum annuntiaret.

place, (see p. 37 of this vol.); and with the Benedictine variation of readings from the MS. in the Imperial Collection at Paris, numbered 2440; where it occurs in the two places, fol. 61, and 76. These *varia lectiones* were carelessly omitted in loc. they are therefore now added. It will be seen that the Cambridge MS. agrees with the Parisian.

It may be observed that STIEREN'S

edition numbers li. Greek Fragments. Of these XX. and XXI., commencing respectively in GRABE'S edition, *Kαὶ ἐπέθηκε*, and *Δίδωσι*, are cancelled as belonging to Apollinarius; XLVII. and XLVIII. also are merely repetitions, from inadvertence, of the Fragments numbered XL. and XLII. in this edition. XXX. is also a superfluous repetition, *q. v.*

INDEX

LOCORUM SCRIPTURÆ.

GENES.		Cap. ver.	Tom. pag.	EXOD.	
Cap. ver.	Tom. pag.	ix. 27.	ii. 20, 190	Cap. ver.	Tom. pag.
i. 1.	i. 169, 256	x. totum.	— 190	i. 13, 14.	ii. 249
2	— 169	xii. 3.	— 56, 225	ii. 21.	— 224
3.	ii. 254	xiii. 14, 15, 17.	— 414	iii. 4.	— 173
26.	i. 197, 125, 213, 232	xiv. 22.	— 156, 162	6.	— 154
	ii. 145, 317, 366	xv. 5.	— 30, 162, 163	7, 8.	— 164, 179
28.	— 174	6.	— 157, 165	8, 14.	— 22
ii. 1, 2.	i. 386, 402	9.	— 156, 165	19.	— 247
3.	ii. 331	18, 19 seqq.	— 414	vii. 1.	— 25
5.	— 120	xvi. 3.	i. 173	9 seqq.	— 118
7.	i. 383	xvii. 9, 10, 11.	— 189	viii. 19.	— 118
	ii. 120, 213, 337, 365	12 seqq.	i. 172	ix. 35.	— 246
16.	— 378	xviii. 1 seqq.	ii. 164	xi. 2.	— 248
16, 17.	— 386	5.	— 172	xii. 3 seqq.	— 173
17.	— Gr. Fr. xiv.	xix. 14 seqq.	— 251	35.	— 248
25.	— 123	17.	— 190	xiii. 2.	i. 28
iii. 1, 2, 3.	— 386	24.	— 21, 173, 280	xiv. 28.	ii. 244
4.	— 387	26.	— 264	xvi. 18.	i. 94
5.	— 125, 145	31—35.	— 252	xvii. 10.	ii. 232, 256
7.	— 128	xxii. 1, 6.	— 157	16.	— 86
8.	— 124, 369	17.	— 163, 165	xx. 5.	i. 226
9.	— 172, 366	18.	— 56	12.	ii. 172
13.	— 128	xxiii. 11 seqq.	— 414	xxiii. 7.	— 237
14.	— 126	xxiv. 22.	i. 173	xxiv. 4.	i. 174
15.	— 129, 302, 380	55.	— 173	xxv. 10, 17, 23, 31 seqq.	— 337
16, 17.	— 126	xxv. 23, 32, 26.	ii. 226	37.	ii. 379
17, 20, 21.	— 124	xxvii. 27—29.	— 416	40.	— 186, 210, 426
19.	— 367	xxviii. 13 seqq.	— 173	xxvi. 1.	i. 171, 173, 337
	— Gr. Fr. xiv.	xxx. 32.	— 227	2, 7.	— 337
23, 24.	— 128	xxxi. 11 seqq.	— 173	8.	— 175
iv. 7.	— 127, 202, 203	22.	i. 173	16.	— 337
9.	— 127	41.	ii. 417	26.	— 338
10.	— 360	xxxi. 3.	— 417	37.	— 340
v. 22, 24.	— 330	xxv. 22.	i. 174	xxvii. 1.	— 340
vi. 2 seqq.	— 279	xxxviii. 28 seqq.	ii. 233	xxviii. 1.	— 340
15.	i. 174	xlii. 8.	i. 173	2.	— 174
	ii. 172	xlvi. 1 seqq.	ii. 114, 417	4.	ii. 222
ix. 5, 6.	— 360	xliv. 10, 11, 12.	— 173	5.	i. 340
		18.	— 36	17.	— 171
		28.	i. 174		

Cap. ver.	Tom. pag.
xxx. 23, 34 seqq.	i. 338
xxxi. 13.	ii. 189
xxxii. 4.	— 187
6.	— 242
xxxiii. 2, 3.	— 188
11.	— 220
20.	i. 176
—	ii. 216, 222
20, 21, 22.	— 220
xxxiv. 6, 7.	— 220
xxxvi. 8.	i. 171, 173
xxxviii. 1.	— 340
xxxix. 10.	— 174

LEVIT.

viii. 7.	ii. 222
x. 1, 2.	— 236
xi. 2.	— 340
xxvi. 12.	— Gr. Fr. xxiv.

NUM.

xii. 1 seqq.	ii. Gr. Fr. xxxi.
7.	— 25
8.	— 220
10, 14.	— 224
14.	— Gr. Fr. xxxi.
xiv. 30, 31.	— 246
xv. 32 seqq.	— 168
xvi. 15.	— 237
33.	— 236
xviii. 20.	— 168
xxi. 8.	— 150
xxii. 12.	— Gr. Fr. xx.
22.	— Gr. Fr. xxi.
xxiii. 19.	— Gr. Fr. xxii.
xxiv. 17.	— 31
23.	— Gr. Fr. xv.
xxvii. 18.	— Gr. Fr. xix.
xxxi. 3.	— Gr. Fr. xxiii.
8.	— Gr. Fr. xliv.
xxxv. 25.	— 166

DEUTERON.

iv. 14.	ii. 192
19.	— 25
24.	— 220
v. 2, 3.	— 190
8.	— 25
22.	— 186, 191

Cap. ver.	Tom. pag.
v. 24.	ii. 217
vi. 4.	— 147
4, 5, 13.	— 385
16.	— 382
viii. 3.	— 191, 382
x. 9.	— 168
12.	— 191
16.	— 189
xiv. 3 seqq.	— 340
xvi. 16.	— 201
56.	— 173
xviii. 1.	— 168
xxi. 23.	— 97
xxvii. 18.	— 19
xxviii. 66.	— 174, 375
xxx. 19, 20.	— 192
xxxii. 1.	— 147
4.	— 102
6.	— 174, 263
8.	— 64
9.	— 65
xxxiii. 9.	— 168

JOSH.

ii. 1.	ii. 224
iii. 12.	i. 174
iv. 3, 8, 9, 20.	— 174
v. 12.	— Gr. Fr. xix.
x. 17 seqq.	i. 340
xx. 6.	ii. 166

JUD.

vi. 27.	ii. Gr. Fr. xviii.
37 seqq.	— 93
xv. 8.	— Gr. Fr. xl.
15.	— Gr. Fr. xxxix.
xvi. 26.	— Gr. Fr. xxv.

I. REG.

ix. 22.	i. 174
xii. 3 seqq.	ii. 237
xv. 22.	— 193
xvi. 10.	i. 172
xviii. & seqq.	ii. 239
xx. 5.	i. 175
xxi. 4 seqq.	ii. 167

II. REG.

vi. 6.	ii. Gr. Fr. xxvi.
xi. 27.	— 239
xii. 1 seqq.	— 239, 240
xxiii. 13.	i. 175

III. REG.

Cap. ver.	Tom. pag.
iii. 28.	ii. 240
iv. 32 seqq.	— 240
viii. 27.	— 240
x. 1 seqq.	— 240
xi. 1 seqq.	— 240
31.	i. 173
xiv. 10 seqq.	ii. 236
xvii. 1.	— 43
xviii. 15.	— 43
21.	— 23
24.	— 23
31.	i. 174
36.	ii. 24
xix. 11, 12.	— 220

IV. REG.

ii. 11.	ii. 330, 331
v. 14.	— Gr. Fr. xxxiii.
vi. 6.	— 371
xiii. 21.	— Gr. Fr. xxxiv.
xxv. 1 seqq.	— 114

ESDR.

iv. 6.	ii. 114
--------	---------

JOB.

xxxviii. 6, 11.	i. 385
-----------------	--------

PSALM. juxta LXX. Interp.

i. 2.	ii. 340
ii. 1, 2.	— 58
8.	— 227
iii. 6.	— 253, 267
viii. 2.	i. 143, 176
3.	ii. 176
xiii. 3.	i. 176
xv. 8 seqq.	ii. 53
xvii. 46.	— 305
xviii. 1.	i. 143
6.	ii. 268
xx. 4.	i. 382
xxi. 8.	ii. 267
16.	— 220, 267
19.	— 267
31.	— 337
xxii. 4.	— 412
xxiii. 1.	— 282
7, 9.	— 267
xxx. 1, 2.	— 371
xxxii. 6.	i. 188
	ii. 29

Cap. ver.	Tom. pag.
xxxii. 9.	i. 266
	ii. 29
xxxiii. 9.	— 304
13, 14, 15.	— 197
14, 15.	— 278
17.	— 244
xxxiv. 9.	— 175
xxxvii. 12.	— 267
xxxix. 7.	— 193
xlili. 22.	— 189
xliv. 3, 4, 5.	— 265
7, 8.	— 21, 265
12.	— 299
17.	— 124, 156
xlvi. 3.	— 151
xlvi. 21.	— 154, 305, 340
xliv. 1, 3.	— 22
3, 4.	— 375
9—14	— 194
i. 13.	— 92
18, 19.	— 194
ii. 1, seqq.	— 240
lvii. 4.	— 34
4, 5.	— 305
lxvii. 10.	— 93
19.	i. 323
lxviii. 22.	ii. 104, 267
26.	— 52
27.	— 122
lxxiii. 12.	— 269
lxxv. 2.	— 266
2 seqq.	— 31, 32
lxxvii. 5, 6, 7.	— 85
lxxix. 3.	— 47
lxxx. 10.	— 23
lxxxi. 1.	— 21
6.	— 146
6, 7.	— 102, 297
lxxxiv. 12.	— 18
lxxxv. 13.	— 412
xc. 11.	— 382
13.	— 129
xciv. 4 seqq.	— 37
xcv. 1.	— 169
5.	— 23
xcvii. 1.	— 169
2.	— 36
xcviii. 1.	— 268
ci. 26—29.	— 151
ciii. 2, 4.	i. 362
30.	ii. 154, 415
cviii. 8.	i. 322
	ii. 52

Cap. ver.	Tom. pag.
cix. 1.	i. 356
	ii. 21, 39, 54, 85,
	259, 265
cx. 10.	— 128
cxv. 2.	— 284
cxvi. 3.	— 29
cxvii. 22.	— 57, 256
22, 23.	— 277
cxviii. 25.	— 176
cxix. 8.	— 37, 147
cxix. 4.	— Gr. Fr. x.
cxix. 10, 11.	— 31
11.	— 53, 83, 117
cxlv. 6.	i. 90
cxlviii. 5.	— 256
	ii. 29, 304
5, 6.	i. 382

PROV.

i. 7.	ii. 128
20, 21.	ii. 378
iii. 19, 20.	— 214
v. 22.	— 33
viii. 15.	— 388
22—32	— 214
ix. 10.	— 128
xix. 17.	— 209
xxi. 1.	— 388

ESAI.

i. 2.	ii. 147, 305
3.	i. 175
8.	ii. 153
10.	— 305
11.	— 195
15.	— 203
16.	— 306
16—18	— 195
17—19.	— 278
22.	— 177
23.	— 149
ii. 3, 4.	— 271
17.	— 268
iv. 4.	— 228
6.	— 93
12.	i. 327
	ii. 148
vi. 1.	— 265
5.	— 219
	— Syr. Fr. xvi.
10.	— 247

Cap. ver.	Tom. pag.
vi. 11.	ii. 421, 423
12.	— 423
vii. 10—17	— 116
11.	— 117
13.	— 104, 117
13, 14.	— 118, 259, 266
14.	— 104, 107, 230
	— Syr. Fr. xviii.
14, 15.	— 96
viii. 3, 4.	— 85, 266
ix. 1.	— Gr. Fr. xvii.
6.	— 84, 104, 266
xi. 1 seqq.	— 32
2.	— 92, 93
3.	— 237
4.	— 256
6—9	— 418
12.	— 256
xii. 2.	— 36
xiii. 9.	— 423
xxv. 8.	— 350
9.	— 170
xxvi. 10.	— 423
19.	— 266, 363, 419
xxvii. 6.	— 152
xxviii. 16.	— 118
xxix. 13.	— 179
xxx. 1.	— 202
25, 26.	— 420
xxx. 9.	— 422
xxxii. 1.	— 422
xxxiii. 20.	— 108
xxxiv. 4.	— 154
xxxv. 3.	— 266
3, 4.	— 108
5, 6.	— 266
xl. 12.	i. 362
	ii. 211
15, 17.	— 404
22.	i. 362
xli. 4.	ii. 154
xlii. 1 seqq.	— 45, 333
3.	— 221
5.	— 147, 350
10, 12	— 169
xliii. 5, 6, 7.	— 185
10.	— 23
10, 11, 12.	— 154
19, 20, 21.	— 268
23, 24.	— 196
xliv. 9.	— 23
xliv. 5.	i. 47, 226
7.	ii. 301, 302

HABACUC.

Cap. ver.	Tom. pag.
ii. 4.	ii. 270
iii. 2.	— 88
3.	— 266
3, 5.	— 109

ZECHARIAS.

vii. 9, 10.	ii. 197, 278
viii. 16, 17.	— 197
17.	— 278
ix. 9.	— 104, 256, 267
xii. 10.	— 265

MALACHIAS.

i. 2.	ii. 226
10, 11.	— 199
11.	— 200
	— Gr. Fr. xxxvi.
ii. 10.	— 213
iii. 1.	— 43
iv. 1.	— 153, 256

APOCRYPHA.

SAP. SALOM.

vi. 19, 20.	ii. 297
-------------	---------

III. ESDR.

ii. 16.	ii. 114
---------	---------

IV. ESDR.

xiv. 39.	ii. 114
----------	---------

BARUCH.

iii. 37.	ii. 215
iv. 36 usque ad finem	— 494
v. totum	ib.

S. MATTHÆI.

i. 1.	ii. 48, 83
12, 16.	— 119
18.	— 48, 116
18—24	— 83
20.	— 31
20, 23.	— 230
23.	— 31, 116
24.	— 230
ii. 2.	— 32
	— Syr. Fr. vi.
11, 12.	— 85
13.	— 31, 116
14.	— 224, 230
15.	— 31

Cap. ver.	Tom. pag.
ii. 16.	ii. 86
21, 23.	— 230
iii. 3.	— 31
7 seqq.	— 30
9.	— 163, 165, 233, 299
10.	— 168, 280, 371
	— Gr. Fr. xxviii.
11 seqq.	— 153
12.	— 256, 265, 398
16.	— 92
16 seqq.	— 32
iv. 3.	— 161, 382
6.	— 382
7.	— 382, 385
9.	— 388
10.	— 383
22.	— 156
v. 5.	— 121, 343, 415
8.	— 216
10.	— 259, 263
12.	— 264
13.	— 253
13, 14.	i. 52
14.	ii. 163
16.	— 287
17.	— 149
18.	i. 26
20—22.	— 181
21 seqq.	i. 371
	ii. 182
22.	— 192, 277
23, 24.	— 201
25, 26.	i. 208
27, 28.	ii. 181
28.	— 181, 192, 277
32.	— 277
33, 34, 37.	— 181
34, 35.	— 149
35.	— 151, 281
39.	— 99, 272
41, 43, 44.	— 182
44.	— 99
45.	i. 327
	ii. 135, 182, 283, 319, 398
vi. 3.	— 250
12.	— 369
19.	— 190
24.	— 27
vii. 1, 2, 5.	— 250
7.	i. 286, 313, 362
15.	ii. 89, 189

Cap. ver.	Tom. pag.
vii. 19.	ii. 168, 345
24, 26.	— 132
25 seqq.	i. 349
viii. 9.	— 64
11.	ii. 165, 410
11, 12.	— 285
13.	— 289
ix. 2, 6, 8.	— 370
17.	— 268
20.	i. 332
29.	ii. 269
x. 6.	— 73, 150, 231
8.	i. 36
10.	ii. 168
15.	— 245
17, 18, 21,	
23.	— 98
20.	— 92
26.	i. 5
28.	ii. 98
29.	i. 346
	ii. 385
32 seqq.	— 98
34.	i. 30
35.	ii. 397
xi. 9.	— 43
9, 11.	— 34
12.	— 290
19.	— 253
23, 24.	— 279
24.	— 280
25.	— 147
25, 26, 27.	i. 180, 300
27.	— Syr. Fr. xv.
	ii. 158, 161, 16, 214
28 seqq.	i. 179
xii. 6.	ii. 169
7.	— 197
18 seqq.	— 45, 833
20.	— 221
25.	— 304
29.	— 28, 100, 123, 394
31.	— 51
36.	i. 317, 192
40.	ii. 411
41, 42.	— 119, 170, 250
42.	— 240
43.	i. 164
50.	ii. 305
xiii. 8.	— 428
10.	— 246

Cap. ver.	Tom.	pag.	Cap. ver.	Tom.	pag.	Cap. ver.	Tom.	pag.
xiii. 11—16.	11.	246	xxii. 43.	11.	259	i. 2.	11.	43
17.	—	174, 229	45.	—	119	24.	—	161
25.	—	302, 346	xxiii. 2, 3, 4.	—	178	iii. 27.	—	384
30.	—	397	3.	—	181	iv. 8.	—	428
38.	—	234, 302, 306,	9.	—	146	25.	—	1. 57
		416	24.	—	259	v. 22.	11.	355
40—43.	—	302	25, 28.	—	177	30 seq.	—	1. 27
43.	—	372	26—28.	—	202	41, 43.	11.	355
44.	—	234	33.	—	305	vi. 41, 44.	—	1. 338
52.	—	168, 236	34.	—	98, 169	viii. 31.	11.	86
xiv. 19, 21.	1.	338	35 seq.	—	360	38.	—	99
xv. 3.	11.	177	37 seq.	—	284, 285, 289	ix. 2.	1.	139
3, 4, 6.	—	172	xxiv. 15.	—	393	4.	—	339
17.	—	Gr. Fr. xiv.	15, 16, 17,	—		23.	11.	289
xvi. 6.	—	305	21.	—	391	44, 46, 48.	1.	372
13 seqq.	—	97	21.	—	268, 404	x. 17 seq.	—	178
16, 17.	—	103, 119	28.	—	185	19.	11.	232
17.	—	73	35.	—	425	21.	1.	29
21, 24, 25.	—	98	42.	—	279, 346	38.	—	182
xvii. 1.	1.	139	45, 46.	—	238	xi. 28 seqq.	—	179
3.	—	339	48—51	—	237, 287	xii. 6.	11.	277
		11. 220	xxv. 2.	1.	339	xiii. 32.	11.	355
27.	—	389	5 seqq.	—	348	33 seqq.	11.	346
xviii. 8, 9.	—	243	13.	11.	346	xiv. 21.	1.	324
10.	1.	131	16 seqq.	—	93	22 seqq.	11.	257
xix. 7, 8.	11.	188	19.	—	242	37 seqq.	—	228
16 seqq.	1.	71, 178	20, 23.	—	175	xvi. 19.	—	39
17—22.	11.	179	32.	—	302			
21.	—	182	33, 34.	—	398	EVANG. S. LUCÆ.		
29.	—	416	34.	—	245, 302, 400	i. 2.	11.	76, 145
30.	—	124	34, 35, 36.	—	209	6.	—	33
xx. 1 seqq.	—	283	35, 36.	—	250	5 seqq.	—	76
2.	1.	12, 25	41.	1.	268, 372	8 seq.	—	33
16.	11.	124, 189, 243			11. 126, 243, 245,	15 seqq.	—	34
18—21.	—	Arm. Fr.			265, 301, 302,	17.	—	39, 43
		xxxii.			306, 398, 400,	26 seqq.	—	393
					425	26, 30.	—	34
xxi. 8 seq.	—	175	xxvi. 24.	1.	324, 245	32.	—	85
13.	—	149	26 seqq.	11.	198, 257	32 seq.	—	34
16.	—	176	27, 28, 29.	—	415	33.	—	32
19.	—	279	29.	—	429	35.	—	116, 316
23.	—	179	38.	1.	70	38.	—	123
28 seqq.	—	284			11. 122	42.	—	117
31.	—	225, 337	39.	1.	70	44.	—	85
33—44.	—	276	40 seqq.	11.	228	46.	—	163
xxii. 1—15.	—	280	41.	—	342	46, 54, 55.	—	34
2 seqq.	—	428	xxvii. 46.	1.	70	64.	—	Gr. Fr. xlvii.
3 seqq.	—	299	xxviii. 19.	11.	92	68 seqq.	—	35
7, 13, 14.	—	282				69.	—	85
21.	—	27	EVANG. S. MARCI.			71, 75.	—	216
29.	—	259	i. 1.	11.	49, 84	76 seq.	—	35
29, 31, 32.	—	155	1 seq.	—	39	78.	—	370
32.	1.	368				78 seq.	—	35
37—40.	11.	178						

Cap. ver.	Tom. pag.	Cap. ver.	Tom. pag.	Cap. ver.	Tom. pag.
ii. 8 seqq.	ii. 163	viii. 41 seqq.	i. 68	16.	ii. 162
9 seqq.	— 77	51.	— 339	19 seqq.	i. 381
11.	— Gr. Fr. xlvii.	ix. 13, 14.	— 338		ii. 77, 148
	— 30, 37	22.	ii. 86		— Syr. Fr. v.
13 seq.	— 36	28, 30.	i. 339	28.	i. 339
20.	— 38, 85	57, 58.	— 71	31.	ii. 148
22, 23, 24.	— 38	60.	— 71	xvii. 5, 12.	— 77
23.	i. 28	61, 62.	i. 71	26—31.	— 279
28 seqq.	— 74	x. 1.	— 324	34, 35.	— 397
29—32.	ii. 38, 85, 163	12.	ii. 245, 280, 308	xviii. 2 seqq.	— 78, 392
34.	— 398	16.	— 1	7, 8.	— 78, 244
36.	i. 74	18.	— 93	8.	— 265
	ii. 38	19.	i. 323	10 seqq.	— 284
38.	— 38		ii. 129, 390	18 seqq.	i. 178
42 seqq.	i. 25	21.	— 147	27.	— 274
49.	— 178	21, 22.	i. 180, 263		ii. 216, 323
iii. 1 seqq.	ii. 77		ii. Syr. Fr. xv.	28, 29.	— 416
4 seqq.	— 31		— 158, 161, 164	xix. 5.	i. 71
8.	— 163, 165, 299,	23.	— 246	8.	ii. 180
	414	24.	— 229	8 seqq.	— 78
9.	— 168, 280	35.	— 93	15.	— 242
11.	— 250	xi. 5 seqq.	— 77	26.	i. 57
16 seqq.	— 153	21, 22.	— 259	42.	— 179
17.	i. 30	50.	— 360	xx. 2 seqq.	— 179
	ii. 256, 265	xii. 16.	— 20, 77	13.	ii. 277
22.	— 92	35, 36.	— 278, 287	xxi. 4.	— 201
23.	i. 12, 330	37, 38.	— 421	33.	— 150
	ii. 230	45, 46.	— 237, 287	34.	— 286
23 seqq.	— 123	47.	— 287	34, 35.	— 278
iv. 3.	— 161	48.	— 242, 280	xxii. 19, 20.	— 198, 257
6.	— 388	50.	i. 182	44.	— 122
6, 7.	— 383	58.	— 208	45 seqq.	— 228
18.	— 230	xiii. 6 seqq.	ii. 78, 284	54.	— 91
21.	— 231	11 seqq.	— 77	xxiii. 34.	— 91, 99
34.	— 161	15, 16.	— 165	xxiv. 25 seqq.	— 78, 86
v. 6.	— 77	16.	i. 333	26.	— 236
20.	— 370	19.	ii. Gr. Fr. xxix.	39.	— 321
31, 32.	— 19	21.	i. 71	44—47.	— 86
36, 37.	— 274	28, 29.	ii. 165	47.	— 236
vi. 3, 4.	— 167	32.	— 305		
6 seqq.	— 354	34 seqq.	— 284		
13.	— 25	xiv. 2 seqq.	— 77		
24, 25, 26.	— 77	12, 13.	— 416		
29, 30, 31.	— 182	21.	— 78		
40.	— 413	27.	i. 29		
46.	— 287, 341	xv. 4.	ii. 103, 124, 130		
vii. 8.	i. 64	4 seqq.	i. 73		
12, 14, 15.	— 355	8 seqq.	— 73, 158		
26.	— 43	11 seqq.	ii. 283		
35.	i. 75	22, 23.	— 185		
36 seqq.	ii. 77	xvi. 9.	— 248, 250, 323		
43, 47.	— 106	f. Apocr. 11.	i. 383		
viii. 10.	— 246				

EVANG. S. JOHAN.

i. 1, 2.	i. 76
1, 2, 3.	ii. 374
1, 3.	i. 256
	ii. 48
1—5.	— 41
3.	i. 76, 188
	ii. 29, 120, 254
4.	i. 78
6, 7, 8.	— 43
10, 11.	— 41
10, 11, 12.	— 374

Cap. ver.	Tom. pag.
i. 12.	i. 305
13.	— 103, 317
13, 14.	— 83
14.	— 80, 96
	ii. 36, 42, 80,
	— 214, 374
16.	— 36
18.	— 44, 218, 221
29 seq.	— 35
47.	— 44
50.	— 45, 170
ii. 3 seqq.	— 43
4.	— 88
19, 21.	— 335
23.	i. 328
25.	ii. 93
iii. 14.	— 150
18—21.	— 399
36.	— 289
iv. 6.	— 122
	— Syr. Fr. xiv.
7 seqq.	— 93
14.	— 279
35—39	— 230, 234
41, 42.	— 150
50.	i. 328
v. 1 seqq.	— 328
2.	— 339
5.	— 333
14.	ii. 282, 365
28 seq.	— 366
39, 40.	— 172
43.	— 392
46.	— 172
46, 47.	— 148
vi. 1 seqq.	i. 329
9, 10, 11.	— 338
11.	ii. 44
69.	— 45
vii. 30.	— 88
39.	— 374
49.	— 176
viii. 34.	— 27
36.	— 102
44.	— 305, 386, 388
50.	— 156, 163
56, 57.	i. 331
58.	ii. 183
ix. 3.	— 365
7.	— 366
7, 14.	— 166
x. 35.	— 146
xi. 25.	— 156

Cap. ver.	Tom. pag.
xi. 35.	ii. 122
39, 43 seq.	— 355
54.	i. 329
xii. 1.	— 329
27.	— 70
32.	ii. 150
41.	— 265
xiii. 5.	— 228
25.	— 222
xiv. 2.	— 105, 428
6.	— 18
6, 7.	— 364
7, 9, 10.	— 73
11.	— 373
16, 26.	— 51
28.	i. 357
xv. 15.	ii. 183
16.	— 184
26.	— 51
27.	— 72
xvi. 7.	— 51, 92
xvii. 5.	— 184
12.	i. 324
24.	ii. 184
xviii. 12.	— 91
xix. 11.	— 203
15.	— 226
34.	— 122, 257
xx. 17.	— 412
20, 25, 27.	— 336, 412
24.	i. 173
31.	ii. 86

ACTA APOST.

i. 7.	ii. 125
8.	— 72
16, 17.	— 52
20.	i. 322
ii. 1 seqq.	ii. 92
16, 17.	— 51
22—37.	— 53
37, 38.	— 54
41.	— 231
iii. 2, 6—8.	— 55
12 seqq.	— 55
iv. 4.	— 231
8—12.	— 57
22—28.	— 57
24.	i. 90
31.	ii. 58
33.	— 59
v. 30 seq.	— 59

Cap. ver.	Tom. pag.
vii. 2 seqq.	ii. 65
5.	— 414
38—43.	— 187
56, 60.	— 68
viii. 9, 10, 11.	i. 191
17.	ii. 294
20, 21, 22.	i. 191
26 seqq.	ii. 63
27 seqq.	— 231
32 seq. 37.	— 62
ix. 4. seqq.	— 62
5, 15, 16.	— 79
20.	— 63
x. 1 seq. 15.	— 60
28, 29.	— 71
34.	— 239
34, 35.	— 60
37—44.	— 60
47.	— 71
xiv. 14 seqq.	— 20
15.	i. 90
15—18.	ii. 65
xv. 7—12.	— 69
13—21.	— 69
23—30.	— 70
39.	— 74
xvi. 8 seqq.	— 74
13.	— 75
xvii. 24—32.	— 63
xx. 6.	— 75
25—28.	— 76
29, 30.	— 76
xxi. 1 seq.	— 75
xxvi. 15.	— 79
xxvii. 1.	— 75
xxviii. 1.	— 75

EPIST. AD ROM.

i. 1—5.	ii. 84
3, 4.	— 121
17.	— 270
18.	— 244
20.	i. 272
21.	ii. 256
25.	i. 272
28.	ii. 247
ii. 4, 5, 7.	— 269, 286
iii. 8.	i. 207
11, 12.	— 176
21.	ii. 270
23.	— 192, 241
30.	— 35, 229, 385
iv. 3.	— 156, 165

Cap. ver.	Tom.	pag.
iv. 11, 12.	II.	233
12, 13, 16.	—	163, 233
v. 6, 8—10.	—	91
14.	—	101, 123
17.	—	90
19.	—	120
13.	—	Gr. Fr. xxx.
20.	—	130
vi. 3, 4.	—	90
9.	—	91, 242
12 seq. 21,		
22.	—	363
vii. 5.	—	363
14.	—	101
18.	—	107, 284
24, 25.	—	108
viii. 3.	—	107
8.	—	346
9.	—	339, 347
10 seq.	—	347
11.	—	91, 336
13.	—	Syr. Fr. xx.
13, 14.	—	347
15.	—	170, 339
19—21.	—	414
21.	—	429
36.	—	I. 327
	—	II. 189
ix. 5.	—	84, 152
8.	—	163
10—13.	—	226
25.	—	I. 97
	—	II. 223
x. 3, 4.	—	179
6, 7.	—	95
9.	—	96
15.	—	72
20.	—	32
xi. 16.	—	I. 72
17.	—	II. 224, 242, 345
21.	—	242
24.	—	345
26.	—	150
32.	—	I. 96
	—	II. 106
33.	—	I. 97
34.	—	II. 314
36.	—	I. 29
xii. 1.	—	II. Gr. Fr.
	—	xxxvi.
3.	—	380
16.	—	385
xiii. 1.	—	388

Cap. ver.	Tom.	pag.
xiii. 1—7.	II.	282
4, 6.	—	388
10.	—	178
13.	—	288
xiv. 9.	—	85, 96
I. COR.		
15.	—	97
i. 18.	—	I. 30
23.	—	II. 96
26, 28.	—	I. 320
29.	—	II. 106
ii. 6.	—	I. 75
	—	II. 7, 333
9.	—	429
10.	—	I. 356
14.	—	72
	—	II. 341
15.	—	I. 72, 256
	—	II. 269
iii. 1 seqq.	—	341
2, 3.	—	294
7.	—	234
16.	—	335
17.	—	168, 336
iv. 4.	—	170
v. 6.	—	244
8.	—	Gr. Fr.
	—	xxxvii.
11.	—	243
vi. 9, 10.	—	243, 348
11.	—	243, 288, 348
12.	—	288
13, 14, 15.	—	336
20.	—	358
vii. 5, 6, 12.	—	188
14.	—	223
25.	—	188
31.	—	151, 153, 425,
	—	427
viii. 1.	—	I. 345
4, 5.	—	II. 24
11.	—	97
ix. 24—27.	—	290
x. 1—13.	—	242
4.	—	186
	—	8yr. Fr. xxix.
5.	—	282
11.	—	186
16.	—	96, 318
33.	—	288
xi. 4, 5.	—	51
10.	—	I. 70

Cap. ver.	Tom.	pag.
xi. 23, 24.	II.	198, 257
xii. 4—7.	—	I. 356, 218
28.	—	II. 43, 131, 238
xiii. 2.	—	178
9.	—	I. 356
	—	II. 338
9, 10, 12.	—	170
13.	—	I. 351
	—	II. 178, 263
xiv. 20.	—	246
xv. 3—5.	—	96
8.	—	I. 69
10.	—	II. 231
11.	—	73
12.	—	96
13 seqq.	—	359
20 seqq.	—	124
21.	—	97
22.	—	130, 317
25, 26.	—	429
26.	—	129
27, 28.	—	429
32.	—	359
36.	—	338
41.	—	I. 308
42—44.	—	II. 338
45, 46.	—	351
48.	—	I. 72
	—	II. 343
49.	—	343
49 seqq.	—	348
50.	—	I. 239
	—	II. 341, 345, 346,
	—	356
52.	—	355
53.	—	297, 323, 347,
	—	359
53 seqq.	—	357
54.	—	I. 96
54 seqq.	—	II. 129
II. COR.		
ii. 15, 16.	—	II. 246
17.	—	238
iii. 3.	—	358
iv. 4.	—	25, 247
10 seqq.	—	358
11.	—	359
v. 4.	—	282, 297, 330,
	—	357
vii. 2.	—	238
ix. 10.	—	234
xii. 2, 3, 4.	—	I. 365

Cap. ver.	Tom.	pag.
xii. 3.	ii.	323
4.	—	331
7, 8, 9.	—	324
9.	—	105
xiii. 4.	—Syr. Fr. xxix.	

GAL.

i. 1.	ii.	73
15, 16.	—	354, 365
ii. 1, 2, 5.	—	74
8, 12, 13.	—	72
iii. 5—9.	—	225
6.	—	165
6—9.	—	415
13.	—	97
16.	—	415
19.	—	26, 381
24.	—	150
iv. 4.	—	89, 121, 381
4, 5.	—	84
8.	i.	272
	ii.	24
26.	—	425
27.	i.	97
28.	ii.	163, 415
v. 19.	—	347
21.	i.	65
22.	ii.	348
vi. 14.	i.	30

EPHES.

i. 7.	ii.	362
10.	i.	20, 91
	ii.	87, 120, 380
13 seq.	—	98
21.	—	211, 232
	—Syr. Fr. xvii.	
ii. 2.	—	360
7.	—	154
13.	—	97, 362
15.	—	362
17.	—	20
20.	—	233
iii. 21.	i.	25
iv. 5, 6.	ii.	254
6.	i.	256, 214, 374
8.	—	323
9.	ii.	105, 228, 412
10.	i.	84, 117
16.	ii.	105, 254
25, 29.	—	288
v. 4.	—	288
6, 7.	—	243

Cap. ver.	Tom.	pag.
v. 8.	ii.	288
13.	i.	78
30.	—	321
32.	i.	75
vi. 12.	—	91

PHIL.

i. 22.	ii.	164, 352, 353
ii. 8.	—	63, 232, 368
10 seq.	i.	91
15.	ii.	156
iii. 11 seq.	—	359
12.	—	170
20 seq.	—	357
iv. 17.	—	168
18.	—	203

COLOSS.

i. 14.	ii.	84, 319
16.	i.	38
18.	—	330
	ii.	124, 148, 214
21 seq.	—	362
ii. 9.	i.	29
11.	ii.	180
14.	—	371
16.	—Gr. Fr.	
	xxxvii.	
17.	—	176
19.	—	254, 363
iii. 5.	—	352
10.	—	353
11.	i.	28
iv. 14.	ii.	75

I. THESS.

v. 3.	ii.	408
23.	—	335

II. THESS.

i. 5.	ii.	280
6—10.	—	244, 265
ii. 3, 4.	—	301
4.	—	24
8.	—	26
8—12.	—	302
10, 11, 12.	—	400
11, 12.	—	247

I. TIM.

i. 4.	i.	1
9	ii.	390

Cap. ver.	Tom.	pag.
ii. 5.	ii.	369
vi. 4.	—	66
20.	i.	299

II. TIM.

iii. 6.	i.	2
7.	ii.	379
iv. 7.	—	290
10, 11.	—	75
21.	—	10

TIT.

iii. 5.	ii.	366
10, 11.	i.	162
	ii.	14
9.	i.	1

HEBR.

i. 3.	i.	368
ii. 10.	ii.	63
iii. 5.	—	25
vii. 28.	—	68
viii. 1.	—	68
x. 1.	—	176
26—31.	—	245
xi. 5.	—	190, 330
13.	—	414
xiii. 15.	—Gr. Fr. xxxvi.	

S. JAC.

i. 18, 22.	ii.	314
ii. 23.	—	183, 190

I. S. PET.

i. 4.	ii.	174
8.	—	163, 170, 338
12.	i.	311
	ii.	270, 429
ii. 9.	—	260
16.	—	193, 288
22.	—	214
23.	—	91
iii. 20.	i.	172
iv. 14.	ii.	264

II. S. PET.

iii. 8.	ii.	387, 403
---------	-----	----------

I. S. JOH.	
Cap. ver.	Tom. pag.
ii. 18—21.	ii. 86
iv. 1—3.	—89
v. 1.	—90

II. S. JOH.	
Vers. 7, 8.	ii. 89
11.	i. 162

S. JUD.	
Vers. 7.	ii. 280

APOCAL.	
i. 12—17.	ii. 222
15.	—185

Cap. ver.	Tom. pag.
i. 17, 18.	ii. 222
20.	—379
ii. 6.	i. 214
iii. 7.	ii. 214
iv. 7.	—47
v. 3.	—214
6.	—223
8.	—200
	—Gr. Fr. xxxvi.
vi. 2.	—226
vii. 5—7.	—408
xi. 19.	—210
xii. 4.	i. 371

Cap. ver.	Tom. pag.
xiii. 2—10,	
11—14.	ii. 401
14—18.	—402
xv. xvi.	—251
xvii. 8.	—410
12—14.	—394
xix. 11—17.	—223
20.	—401, 404
xx. 6.	—421
11—15.	—425
xxi. 1—4.	—425
3.	—210
5, 6.	—426
	—Syr. Fr. xxiv.

INDEX OF WORDS.

- Abbreviated words, a source of error, ii. 352 n. 3; 361 n. 4
- Abel, a symbolical character, ii. 234
 אָבֶל, 84 n. 3
- Abomination of desolation, ii. 408
- Abraham, Friend of God, ii. 182
 called by Word, ii. 156
 his offering of Isaac, ii. 156
 justified by faith, ii. 156
 prefigured Christian faith, ii. 225
 Patriarch of our faith, ii. 233
 saw the day of Christ, ii. 162
 saved by Christ, ii. 156, 157
 sons from stones of the earth, ii. 163
 received *sign* of circumcision, ii. 189, 233
 his seed, the Church, ii. 165
- Abraxas, of Basilides, 199 nn. 1, 5; 203
- Achamoth, 31, n. 3; abortive, ii. 275; see *Enthymesis*.
- Actor, a town steward, ii. 238 n. 3
- Adam formed of better clay, 235 n. 3; of *rude* earth, ii. 101, 120, i. e. of virgin earth, ii. 101 n. 5
 of body, soul, and spirit, ii. 334 n. 2; 337 n. 3
gnostice of four-fold nature, 50 n. 1
 first condition abject, 197, 232 n. 4; ii. 337 n. 3
 his Fall, 234; from fourth Heaven, 44 n. 1; 235 n. 1; raised to second, *ib.*
 his salvation, ii. 125; predestined, 123; denied by Tatian, ii. 130 n. 5
Norea, his daughter, ii. 236
- Adam in Paradise, grew up, ii. 123; procreation, *a priori* strange, *ib.*
 his curse transferred to earth, ii. 126
 his repentance symbolised, ii. 128
 removed from Tree of Life, ii. 128
 Adam's loss compared with Redemption, ii. 101, 102, 120, 124, 228, 368, 369, 371, 372, 381, 383
- Adam Cadmon, 134 n. 2; 106, 224 n. 1; 344 n. 1
 his stature, 232 n. 3
 St Paul cited, 134 n. 2
 first and second Adam symbolised by α , 224 n. 1
- Adamas the Barbeliot *Æon*, 223, 224 n. 1
- Adonai explained, 385 n. 2; see 159 n. 2
- Adoneus, 231, 230 n. 2
- Adoption of sons, 275; ii. 277
 its high dignity, ii. 22
- Advents, two, ii. 256
- Ænos*, 11 n. 2, 302 n. 2
- Æon*. Grabe's note, 8 n. 2; compare 301 n. 6
 Bythus the Supreme *Æon*, 8, 99; Marcossian, *ἀνούσιος*, 129, 131
 female as *affectio* of the male, 277
 as *feminine noun*, 270 n. 4
 ignorant of antecedents, 130 n. 4; 133 n. 2
Æonis, *dat. plur.*, 269 n. 4
Æons, Thirty, 11, 267; the image of creation, 303, 304; called Heavens, 178; ii. 146
 detailed names of Triacontad, Greek, 9—11; Latin, 301, 302
 analysed, 280—286
 desire knowledge of Bythus, 13, 14
 hence all in *Labe*, 302, 8; confirmed by Christ and Spirit, 21, and made one, 22
 refutation, 284, 309—313
 more senseless than the heathen deities, 302
 Tetrads and Ogdoads, 100
 ten emanate from Logos and Zoe, ii. 100, 301; twelve from Anthropos and Ecclesia, *ib.*; *σεσχημέντοι*, ii. n. 3
 Horus two-fold, 100
 disorder began with Nus, 14, 309 n. 4; silently wished to know Bythus, 13, but impossible, 21
 separation of Enthym. caused general disorganisation, 278
 through the Spirit all united, 24
Æonas *Æonum*, liturgical formula, 25
Æthiopian eunuch ministered in the Word, ii. 62
 Affliction, fiery trial needful for assay, ii. 403
ab Africo Deus, ii. 109 n. 1
 Agape, Valentinian *Æon*, 11, 302
 Ages of life sanctified by Christ, 330; ii. 101, 2; defined, 331; five periods, 330, 339
 Ahaz faithless, 118 n. 2
 Ahriman, 102 n. 1

Air, its origin in Valentinian scheme, 84
 Aletheia, 9, 100, 109; hem of the Saviour's garment, 27
 Aletheia, *Marcosian*, personified as alphabet, 134; idolatrous veneration, 152, 153
 Alexander, fifth in the Roman succession, ii. 11
 Alexandrian Library, ii. 112 n. 1
 Almsgiving, its virtue, ii. 180 n. 1
 Alphabet, *Marcosian* mysticism, 137, 144, 145
 triple division, symbolises three *Æonic* groups, 137
 triacontad evolved from alphabet, 139
 symbolised by the Saviour in the Mount, 139
 summed in Christ, 140
 contains Jesus, *i.e.* the number, 888; 147
 up to δ symbolises the ogdoad and triacontad, 159, 160
 also 100, less one, 160
 The vowels represent the seven heavens, 142
 They are the soul of the world and of man, 144
 refuted, 357
 Alphabet, Greek, its origin, 152 n. 3
 Altar, the Christian, ii. 168 n. 1; ii. 210; in heaven, ii. 210 n. 1
 Amen, number of the lost sheep, and of the lost drachm, 131 n. 3; 159
 Amen, the customary response, 131
 Anacleus, successor of Linus in Roman See, ii. 10
 Anaxagoras, copied in the Valentinian segmentation, 291; no atheist, 290 n. 2; 309 n. 5
 Anaxilaus and his natural magic, 115 n. 2
 Anaximander's *τὸ ἀπειρον*, 290 n. 1; mere material atheist, *ib.*; primitive zoology, *ib.*
 Anaximenes made air his *ἀρχή*, 290 n. 1
 Angel satellites of Soter, 23; his compeers, 30, 74 n. 3; 137, 150 n. 3; discussed, 319
 Angels and archangels made by Demiurge after the likeness of *Æons*, 43; *σύζυγοι* of the spiritual, 125 n. 1
 Marcosian articulations, 131
 behold the face of the Father, 131
 Ophite, 231, 232
 κοσμοποιοί, 193, 195 n. 4; 196 n. 4; 199 n. 6; 200 n. 1; 275 n. 1; 254, 255, 262; ii. 41
 disorder, 193
 have a body, not of flesh, ii. 108
 fallen, 91, 95 n. 2; ii. 190 n. 5: commerce with ante-diluvian world, ii. 279

Invocation of, no primitive practice, 375 n. 2
 numerically represent the nations, ii. 64 n. 1
Angeli, throni, &c. as neuters, 363, 364, 365; ii. 29
 Angels innumerable around the Creator, 268
 freedom of will, ii. 285
 never ignorant of the Supreme, 262
 Animals, legal distinction symbolical, ii. 340
Animal man, of Apostle, ii. 341
 Anicetus, tenth of Roman succession, ii. 11, 18; when Valentinus came to Rome, ii. 17
 Anthropian, 113 n. 2
 Anthropos, 10 n. 2; and Ecclesia put forth the dodecad, 11, 100, 301
 name of Supreme *Æon* in some systems, 113, 149 n. 2; 286
 Barbelonite, 224; Ophite, 227, 228
 κατ' οὐκονομίαν, is Jesus of the Pleroma, 151 n. 2
 how mentioned by S. John, 80
 Antichrist, a crouching lion, ii. 129; a rebel, 290; and vehement persecutor, ii. 404
 his coming sudden, ii. 408; of tribe of Dan, *ib.*
 concentrates iniquity of all ages, ii. 391, 405, 406
 superseding idols by himself, ii. 24, 391, 393, 401, 405
 duration of his reign, ii. 393, 410; terminated by the second Advent of Christ, ii. 410
 will set up his worship at Jerusalem, ii. 410
 and work magical signs, ii. 402
 three of ten horns being destroyed, himself the eighth, ii. 395
 shall disperse the faithful, ii. 393, 394
 his mystical number, ii. 402, 405
 may suit many names, ii. 408
 early error indicated, ii. 407; and refuted by witness of those who conversed with S. John, 406
 a hidden mystery, ii. 410
 not to be investigated, ii. 408
 suggested solution, ii. 409
 Antichrist, signs of, ii. 390; unjust Judge, ii. 392, 393
 Antinomian principles of heresy, 54 n. 3; 193 n. 4
 Antiphanes, comedian, 287 n. 1; his theogony copied by Gnostics, 288
 Antipodes discredited by S. Aug. 350 n. 2
 Apelles, Marcionite, 217 n. 3; scarcely Doctetic, *ib.*
 said the prophetic writings were uninspired and false, 218 n. 2

- Aphtharsia**, Barb. consort of Christ, 222, 223
Apocalypse, primitive reception, ii. 394 n. 2
Apocryphal writings quoted, 177 n. 9; ii. 195 n. 4; multiplied by heresy, 177
Apollinarian germ detected, 23 n. 2; 52 n. 3; 60 n. 2; 113 n. 2; ii. 342 n. 1
'Απορία of the Pleroma, 16 n. 5
 of Achamoth, 16 n. 5; 17 nn. 2, 3; 20 n. 4; 21 n. 3; 27 n. 3; 33 n. 5; 34 n. 2; 70 n. 1
Apostles, were priests, ii. 168
 preached without reserve, ii. 276 n. 6
 without partiality, ii. 20, 69, 60—63
 One God and One Christ, 6, 54
 as ministers of truth were not false, ii. 18
 twelve branches of tree of faith, Gr. Fr. xxix.
 message to the Gentiles, ii. 20, 60, 61, 69, 232; true *γνώσις*, ii. 262
 no allegory, ii. 66
 foundation of Church, ii. 63
Apostolical churches appealed to by Tertullian, ii. 15 n. 2; Creed, 90
 preaching the ground of faith, ii. 2
 doctrine is true knowledge, ii. 262
 succession, ii. 236—238; the safeguard of faith, ii. 8 n. 9; 236 n. 2; 238; prescription, ii. 378; tradition, ii. 10, 11
 moral from patriarchal lapse, ii. 239—242
Aquila's version of Scripture, ii. 110; its date, 110 n. 4
Aristophanes de Theogon., 287 n. 1
Ark gilt within and without, a type of Christ, ii. Gr. *Fragm.* viii., Syr., xxv.
Armogen, 223 n. 2; 224
Arrhenothele Æons, 10, 33 n. 3
 Marcosian principle, 129; Ophite, 228
'Αρχή, Nous, ii. 40 n. 7; *πρωταρχή*, Bythus, 82 n. 2
Aspiratio, a pause in reading, ii. 26
Asylanfeus, 230 n. 5; 231, 237 n. 2
Atomic Atheism copied by Gnostics, 291
Authadia Barb. Æon, 226; *Autogenes*, 223
Azazel, demon of magic, 156 n. 2; *Asazel*, *ib.*
A, Ω, Marcosian symbol of Christ, 140, 146
 also of Jesus, 147
Balaam, symbolical, Gr. *Fragm.* xxi.
 forbidden to curse Israel, Gr. Fr. xx.
 his testimony, xxii; and sin, xxiii.
Baptism, *Marcosian*, for remission of sins, 182
 but not redemption, *ib.*; formula, *ib.*
 by immersion, 183; by affusion of water and oil, 185; some rejected B. altogether, 186; of the dead, *ib.*
Baptism cements us in Christ, ii. 92, 93
Baptismal use of Creed, 88 n. 1; bearing upon heresy, 90 n. 1; 91 n. 1; 123 n. 3
Baptismal regeneration, 181 n. 1; 182 n. 1; ii. 92 n. 2
Barbarian Rule of Faith, ii. 16, 17; churches, ii. 16
Barbelo, 221 n. 2; *Barbeliotes*, 221; their Christology, 222; Ogdoad of evil, 226
Baruck the Blessed, 336 n. 3
Basilidean theory of 365 heavens, 198, 199, 201, 203, 305, 306; minute system, 201, 284; remote Demiurge, 255; impossible finality, 305, 306, 383
 Abraxas, 199 nn. 1, 5; computed, 203 n. 6
 Christology, Docetic, 200
 refuted, 284, 305, 306, 340, 369, 383
Basilides, associate of Saturninus, 193 nn. 1, 2, 3; negative theology, 108 n. 2; ii. 133
Basilides himself not antinomian, 64 n. 3; his followers immoral, 220; reserve, 202; conform in persecution, *ib.*; despise the Catholic, 306; deny resurrection of body, 201; eat idol sacrifices, 221; practise magic, *ib.*; Prophets inspired by creator angels, 200
Beast, his number, 666, ii. 402 n. 3; 405, 408 n. 6; 409 n. 1
 so stated by those who conversed with S. John, ii. 406
 may suit many names, ii. 406
Belief, right, is obedience, ii. 160 n. 3
Bethesda, 328 n. 1
Bishops of Apostolical appointment, ii. 8—12, 236, 262, 377
 of unblamed character, ii. 9, 238
 unworthy, their judgment, ii. 236
Blandina, Martyr, her answer to the heathen, Gr. Fr. xiii.
Blind born, healed by the Creator, ii. 365; type of Nus, 311
Blood cements together body and soul, ii. 336
Bloody sweat, ii. 122 n. 3
Body, its relation to the soul, 379, 383
 Temple, ii. 335; sown in dishonour, &c., ii. 338; raised by miracle, a proof of final Resurrection, ii. 355
Body wholly corrupt (*Basilides*), 201; drugged with oblivion (*Plato*), 378; a prison (*Carpocrates*), 208
Body, its salvation denied by Marcion, 218 n. 3; cf. 360; burned in last fire, 361
 capable of salvation, as of healing, ii. 354
Body and Blood of Christ present in Euchar. ii. 204; but neither to Jews or heretics, ii. 203
 nourishes our bodies, ii. 321
 which are made sacramentally one with His, ii. 321
Bread, consecrated, no longer common, ii. 206

Bythius, 11, 302

Bythus compared with the Epicurean deity, ii. 133

and with Anaximander's τὸ ἀπειρον, 280
Proarche, and *Propator*, 8 n. 2; 9 n. 2;
113, 125, 252, 271

δῆρτος, 99, 311; ἀσύζυγος, ἀθάλυντος,
18; δῆρυνόθην, 17 n. 4; 18 n. 1; 108;
ἀνούσιος, 129

dwelt in solitude, 8; Inscrutable, 21 n.
3; 22 n. 1

with him *Enneaa*, put forth Nus and Ale-
theia, 9, 280—282

in refutation, 309, 310

confessedly no Scriptural notion, 273,
348

but professedly traditional, 348; though
from Christ, 158, 175

still appeal made to Scripture, 176, 178

refutation, 263; ii. 158

Incomprehensible to all but Nus, 13, 21;
a knowledge of this the *Æon's* safe-
guard, 21, 311, 313, 314, 316

totus sensus, *totus Enneaa*, &c. 111, 282,
285

contained germ of universe, 269 n. 1; in
vacuo, 258, 259

but was not the Creator, 282

according to Ptolem. *Enneaa* and *Thele-*
sis, 109

subjective love, 14 n. 3; with object, 99
n. 3

in refutation, see 251, 257, 259, 263, 271,
277, 369; ii. 212

outlying Valentinian notions, 107

Cabbala, Eastern, 44 n. 1; its account of evil
spirits, 47 n. 2

Cadmus introduced sixteen letters, 162 nn.
2, 3

Cain, in Ophite system, 236, 241

Cain, in Marcion's theory, saved by Christ's
descent into hell, 218

Cain sacrificed with hate in his heart, ii.
202; sentence different from Adam's, 127,
128

Cainites, 241 n. 5; put forth a false Gospel
of Jude, 242

Cana miracle, sacramental, ii. 44

Canon of Truth, the Creeds, 87 n. 6

The Carnal figuratively described in Scripture,
ii. 340, 341

Carpistes, name of Horus, 18 n. 3; 30 n. 1

Carpocratians, 204 n. 1; 369, 376; said the
world was made by subordinate angels, *ib.*;
and that Jesus was born in the ordinary
way, 204; his soul from the Supreme, *ib.*

their immorality, 207; denied moral qua-
lity of actions, 207, 210, 220, 221,
372

promiscuous intercourse, 220

universality of action needful, 207, 209,
371, 372; or the soul is again embo-
died, 207 n. 5; 208 n. 1; 209, 242 n. 3
perfectibility asserted, 206 n. 2; blasphe-
mously, 205

judicial inquest of soul, 208 nn. 2—4

the body is the prison of the soul, 209

fatalists, 209 n. 3; answerable for the *dis-*
ciplina arcana, 210

branded their disciples, 210 n. 1, cf. 326
n. 4

shewed a picture of Christ by Pilate,
210 n. 3; and others of the philoso-
phers, *ib.*

and pretended to mysteries traditionally
received from Christ, 209

taught salvation by faith and love, 210

called themselves Gnostics, *ib.*

Catholic Christians called *psychic* by Val.
306

Communes, or *κοινοί*, ii. 79 n. 6

Ecclesiastici, ii. 79 n. 7

Caulacau, 201 n. 4; 202 n. 1

Celibacy of clergy not general in the third
century, 121 n. 3

Celtic Gaul, 93 n. 2

Cento-Homericus, 86 n. 2

Cerdon, a disciple of Simon Magus in the
time of Hyginus, Bishop of Rome, 214

precursor of Marcion, 215 n. 1; 216 n. 1;
ii. 17; denied that the God of the Law
and Prophets was the Father of Christ,
214

false, fickle, and excommunicate, ii. 17

Cerinthus, an Egyptian, said the world was
made by an inferior deity, 211

taught in Asia, 211 n. 3; said Jesus was
the son of Joseph, 211; only better
than other men, *ib.*; that Christ de-
scended as a dove at baptism, *ib.*; and
that Jesus rose from dead, 212

came in contact with S. John, ii. 13 n. 3

only used the Gospel of S. Matthew, ii.
46 n. 1

Chaldee testimony to Christ's Divinity, ii. 265

Charis, Valentinian *Sige*, 9.

Marcosian, 116, 129

Barbelonite, consort of Harmogen, 223

Charity, how greater than Faith and Hope,
351 n. 4; better than knowledge, whether
true or false, 345; ii. 263

as giving life, 345

and self-devotion of early Christians,
371

Cherubic symbol of Gospels, ii. 47
 and of the four dispensations, ii. 49, 50
 Choic man, of what matter, 49
 in refutation, ii. 365, 367
 essentially and irremediably corrupt, 54,
 65; ii. 288
 Christ, and Spirit, *Æons* put forth by Nus,
 21, 279
 the consummation of the *Æons*, 21, 302;
 sent forth *propter labem*, 321
 formed Achamoth, *essentially*, 32; and
 left her 33; ii. 275
 confirmed the Pleroma, 336; ii. 82
 secondary emanation, yet perfect, 302,
 311, 321
 identified with Logos, 33; returned to
 Pleroma, 32, 38
 leaving *σκιδν τινα*, 100
 primary and secondary, 100, 101; ii. 82, 275
superextensus Horo, 32 n. 6; 62 n. 3; 69
 n. 1; ii. 96
 quadruple; spiritual, animal, economic,
 dove-like, 60 n. 3; 61, 150 n. 5; ii. 82
 spiritual and dove-like impassible, 61 nn.
 1, 3, 4; 62 n. 1; 211; and withdrawn
 before the passion, 62, 150, 212
 animal and economic, passible, *ib.*; ii. 82,
 87, 89, 90, 92, 94
 descended on Jesus at Baptism as a dove,
 60, 61, 140, 150, 151, 211; ii. 81
 but flew back at Passion, 200, 212; ii. 40,
 54 n. 4; 86, 90, 98 n. 5; 99, 413 n. 2
 crucified, denied by Gnostics, 200
 by Jesus, taught the unknown Father,
 151; ii. 42, 81
 economic, 61, 62, 85 n. 2; 150, 151
 type of the upper, extended on *σταυρός*,
 62, cf. ii. 275
 animal, *εἰς διὰ σωλῆνος*, 60 n. 2; ii. 42
 n. 4; 82
 cause of ignorance, 261; yet cures it, 312
 Father of Soter, 113, 151; ii. 81 n. 4
 Seed of the Father, 150 n. 4; revealed
 the Incommunicable, ii. 81
 Consort of Spirit, 182 n. 3
 dextral principle of Ophites, 228; efflux
 of light, 227; his functions, 238, 240
 Barbelonite *Æon*, 222, 223
 name revealed by Marcasian Aletheia,
 136
 virtue of this name, 136; *ἐπίσημον ὀνο-*
μα, ib.
ἐπίσημος ὀγδοάς, 139 n. 5
 a symbol of the *triacontad*, 141, 146
 n. 1
 a symbol of the *ogdoad*, as Jesus of
 the *dodecad*, 148 nn. 1, 2

said to have ministered in public for only
 one year, 26, 322, 326, 330
 to have remained on earth eighteen
 months from crucifixion, 26, 240 n. 1
 cause of error indicated, 240 n. 1
 absurdities of Gnostic Christology de-
 monstrated, 261, &c.
 portrait shewn by Carpocrates, 210
 CHRIST involves Trinity, in the Unction con-
 ferred and received, ii. 97
 object of Christian worship, 376
 pre-existent, ii. 21, 22, 95, 172, 174
 both God and Man, 60 n. 2; ii. 116
 divinity not impugned for 160 years,
 212 n. 2
 predestined, ii. 121; alone satisfies pro-
 phesy, ii. 271, 272
 Unction of Holy Spirit, ii. 33
 the Son of God, 83; ii. 42, 37, 83, 84, 85,
 89, 91, 96, 98
 came from no other Father than the
 Creator, ii. 381, 385; whose presence
 shewn in miracles of healing, ii. 371
 conceived of Holy Ghost, ii. 117, 118
 Stone, quarried without hands, ii. 395
 why born of Virgin, ii. 121
 birth, locally designated, ii. 109
 date indicated, ii. 115
 truly made Flesh, ii. 361
 the source of our hope, ii. 362
 suffered hunger, ii. 381
 ministry extended over many years,
 332
 Lord of Sabbath, ii. 166
 brings forth old things and new, ii. 166,
 269, 270
 Shiloh, ii. 173
Salus, Salvator, Salutare, ii. 36
 alone without sin, ii. 363
 sanctified every age of life, 330; ii. 101
 and redeems every generation, ii. 229
 in likeness of sinful flesh, ii. 107
 counterpart of Adam, ii. 124
 encompassed with infirmity, ii. 122
 rebutted the Tempter with Scripture,
 ii. 381
 the very Paschal Lamb, ii. 173
 reconciled us by his Passion, ii. 91
 by the Spirit of renewal, ii. 92
 forms man after the image of God, ii.
 381
 claims the heart and spirit, 372
 Body and Blood in the Eucharist, ii. 196,
 199 (see *Eucharist*)
 between Cherubim in four Gospels, ii.
 47, 48
 second Advent in the Body, ii. 90

- The Judge of all, ii. 375; the object of vision, ii. 31; His peaceful reign, ii. 221 died as very Man, ii. 412; in *Hades*, ii. 241 n. 1 (see *Hell, descent into*) and rose in the flesh, ii. 336 n. 2; 412 the earnest of our Resurrection, ii. 412 restored communion between man and God, ii. 101, 315, 398
- Christian *δύων*, ii. 290; enhances victory, 291
- Christians, first so named at Antioch, ii. 69 not greedy of gain, ii. 190, 191 in the imperial court, ii. 248 engaged in business, *ib.* are as priests and Levites, ii. 422 judging all are judged of none, ii. 256
- Chronology of the Acts of Ap. ii. 74 n. 2
- Church, *Synagoga Dei*, ii. 22; Mother, ii. 132 of the adopted, ii. 21 and Spirit coincident, ii. 132 the Body of Christ, ii. 105, 374; predestined, 51, 112; seed of God, ii. 165, 234 doctrine unvarying, 92, 97; ii. 62, 276, 378, 379 miraculous powers, 370, 375, 376 her prayers bring the dead to life, 370, 375 free from covetousness, 371, 375 leavened by Christ, 72 Paradise planted on earth, ii. 379 animated by Spirit, as body by breath, ii. 131; notes of Church, ii. 262 n. 2; Catholic and One, 92, 97; ii. 131, 378 established throughout the East, 93 diffused throughout the world, 90, 92; ii. 47, 131, 278, 378 as a seven-branched Light, ii. 379 the depository of Apostolic truth, and of the Spirit, ii. 15, 131, 378 abounds with martyrs, ii. 263 persecuted revives, ii. 264 its future land of promise, ii. 251 heritage of Abraham, ii. 165 of Jerusalem the Mother of all, ii. 58 of Rome, ii. 9—11; Ephesus, ii. 12 of Gaul an offset from the Eastern Church, 121 n. 2; cliii. and Gentiles typified in Moses and Zipporah, ii. 224 other types, ii. 223, 226, 227, 251, 253, 264 Marcosian, threefold, 136 n. 2 spiritual seed of Achamoth, 50 n. 2; 51, 73 *τῶν τῆς κλήσεως*, 136 n. 2
- Circumcision could not justify, ii. 190 sign of spiritual circumcision, ii. 189 n. 5 effect of spiritual circumcision, ii. 190
- Clement, third in the Roman succession, ii. 10; spoke with Apostles, *ib.*; *Ep. ad Cor.* epitomised, *ib.*
- Climates, each had its angel, 167 n. 3; four, ii. 47; heretics made twelve, 168
- Cæna pura*, or *Parasceue*, ii. 388
- Colorbasus, 102 n. 2; 127 n. 1; author of Monadic Gnosticism, 103 n. 2 arithmetical mysticism, 103 n. 2 precursor of Marcus, 127 of Sabellius, 111 n. 5
- Commandment, the great, ii. 178; unites the Law and Gospel, *ib.*
- Confession, public in church, 121, 126
- Confessors honoured as martyrs, ii. 98
- Conflict sweetens victory, ii. 291
- Consecration by *ἐκκλησία*, 116, 205 n. 4; of the Word, 320, 323
- Consideration for the weak in faith, ii. 188
- Consummation, final, of Gnostic, 53 by fire, 59; when matter annihilated, *ib.*
- Continence prescribed by Gnostics, to the *psychic*, 57 n. 4
- Conversion of Achamoth, 35 n. 3; 46 n. 2
- Cosmocrator or Satan, from *λόγη* of Achamoth, 47 the work of Demiurge, 48 but of a spiritual essence, 46 n. 5; 48 n. 1 a cabalistic notion, 47 n. 3 our world his *habitat*, 48 Marcionite Demiurge, 217
- Counseller, ii. 84, 104
- Covenants with Man various, 96 four divine, ii. 50 two latter compared, ii. 255 (see *Dispensation*)
- Creation for man, not man for creation, ii. 404
- Creation the work of One Divine Principle, 253, 254; ii. 40, 213 angelic theory refuted, 254, 257, 263, 271, 387; ii. 254, 373, 374
- Creation the work of God's will, 368 effected by the Word and Wisdom, *ib.* *μιμήματα τῶν ἀμιμήτων*, 142 not in honour of Pleroma, 265 no expression of thirty Æons, 267, 268 no reflex of Enthymesis, 268 no counterpart of Soter's angels, *ib.* the work of Benevolence (Plato), ii. 136, cf. 184, 185 and of Wisdom, ii. 295, 326 in what sense bore the Word, ii. 373, 375
- Creation of man, and his Regeneration, compared, ii. 317
- Creature an evidence of Creator, ii. 272, 348
- Credes, bearing upon Gnosticism, 90 n. 1; 91 n. 1; 123 n. 3

Canon of Truth, 87 n. 6
 a safeguard against heresy, ii. 1, 2; co-
 ordinate with Scripture, ii. 41 n. 1
 their use, 88 n. 1; ii. 9 n. 4; 262 n. 6
 Creed, primitive indicated, 90, 188; ii. 16, 87
 (see *Rule of Faith*)
 Cross described, 330 n. 2; ii. 372
 bore the Word, ii. 373, 374
 Cup of Eucharist, the Blood of Christ, ii.
 318; mixed with water, ii. 256 n. 4; 257
 n. 1; 316, 319 n. 4
 copied by Marcus, 115
 Ebionites consecrated water alone, ii.
 316 n. 4
 Curiosity, idle repressed, 352, 355, 357, 358
 Cynical aspect of Gnosticism, 296, 373

Dadud, 223 n. 4
 Dan tribe, under a ban, ii. 408
 Daniel's vision of the ten horns of the beast,
 ii. 391, 394
 "time, times, and dividing of time," ii.
 392, 393
 explained by S. John, ii. 392 n. 3
David sacerdos scitus, ii. 167
 David, as an example, ii. 239
 Day, its ancient division, 167 n. 1
 no type of Pleroma, its length varying,
 341
 of the Lord, as a thousand years, ii. 387
 Days of week in Ophite system each had a
 tutelary deity, 237 n. 1
 sixth, or Parascene, day of Adam's Fall,
 and of Christ's Passion, ii. 387, 388
 "all day long we are killed," 327
 "of that day knoweth no man," 355
 Deacon, married, 121
 Dead restored to prayers of the Church, 370,
 375 n. 1
 Marcosian unction of, 186
 Death and Life contrasted, 337
 element of Christian discipline, ii. 403,
 404; Gr. Fr. xi.
 Decad, from Logos and Zoe, 11, 100, 112, 301,
 302
 rationale, 11 n. 1
 formed from the tetrad, 157 n. 1
 typified astronomically, 165
 symbolised by *ι*, 26; by objects of natural
 creation, 170
 by various statements in Scripture, 173
 notion refuted, 303
 Decalogue, how divided, 339 n. 3
 Deity contains no idea of sex, 108 n. 1
 Deluge of water to be followed by deluge of
 fire, 405

Demiurge, emanated from conversation of Acha-
 moth, 35, 42, 46, 101; ii. 42
 Demiurge, from Labes in third degree, 163
 n. 1; 168, 175, 250, 251, 272, 302, 318, 321,
 353, 357; ii. 19, 68, 136
 Angel, like God, 45
 not truly God, ii. 146, 150
 refuted, ii. 150, 151, 212
 parallel with the mundane soul, 35
 various titles, 42; Father and King, Me-
 tropator, Apator, Soter, *Int.*, *ib.*
 image of Nus, 43, 60 n. 1; 266, 267
παντοκράτωρ of all subjective matter,
 101
 origin of animal and material principle,
 43
 Father and God of all without the Plero-
 ma, *ib.*; made things material of immat-
 erial substance, *ib.*; formed the seven
 heavens, the Hebdomas, 44, his *habitat*,
 48 n. 2
 beneath Achamoth, 46, cf. 251
 of a blind ignorance, 42, 45, 46 n. 3; 50,
 51, 59, 63 n. 5; 64, 72, 265, 300, 318,
 325; ii. 43
 Valentinian Scripture proof, 72
 thought himself *τα πάντα*, 45, 47, 272
 notion refuted, 251, 263—266, 317; ii.
 154
 Achamoth acted by him, 45
 Ruler of the world, 64
 subordinate to Soter, 366
 his teacher, 60, 64, 74
 wholly animal, 46 n. 5; 47 n. 1; 72, 272;
 ii. 359, 362, 364
 notion refuted, ii. 19, 365—367
 of fiery character, 164 n. 3
 inseminated with spiritual principle, 63
 n. 3; 318; unconsciously, 318
 favoured the seed of Achamoth, 62, 63,
 320
 disbelieved the prophets, 63
 formed *choic* Man *ἐκ τοῦ τῆς ἀσάρεως*
οὐκίας, and breathed into him the psy-
 chic Man, 49
 dispenses mundane affairs for determined
 time, 64
 in the end will pass into the *μεσότης*,
 59, 64, 350, 361, 362
 advanced to Soter with joy, 64
 typified by Symeon, 74
 Marcosian, 168
 Democritus, Gnostics imitated his *plenum*
 and *vacuum*, 291 n. 3
 atonic atheist, 292 n. 3; his world ideal,
ib.
 believed in *genii* visible to some, 292
 n. 4

- received portions of his system from the East, *ib.*
- Demons, seven Ophits, the counterpart of seven angels, 235, 236
- Demonology, Jewish, 156 n. 2; from λόγος of Achamoth, 47
- Depositum fidei*, ii. 181 n. 5
- Development the plea of heresy, 94 n. 2
- Devils cast out in the time of Irenæus, ii. 375; also before the day of Christ, ii. 264 tremble at the Name of God, 264
- Deuteronomy, a reissuing of the Law, ii. 147
- Digamma as a written character, 148 n. 3
- Disciplina arcana* unknown to the Apostles, ii. 76, 79
- traced through Valentinus, 25, 348; ii. 19; to Carpocrates, 209
- Disease the effect of sin, ii. 365
- Disobedience, man's free act, ii. 288
- Dispensation, Old contrary to New according to heresy, ii. 66; to be refuted in the treatise *c. Marcionem*, 68
- Old, its object, ii. 255
- New, known and announced by prophets, ii. 170, 268, 270
- does not mean return from the captivity, ii. 271
- Dives and Lazarus, 381; ii. 148
- Divine names many, the Deity one, 384, &c.
- Docetic Gnosticism began with Simon Magus, 193
- refuted, ii. 200, 315, 316
- Dodecad, from Anthropos and Ecclesia, 11, 100, 113, 302
- formed by Marcus from progression of dyad, 157
- called Πάθος *qua ἐπίσημον*, 158 n. 1
- symbolised, the lost sheep, 158; drachm, *ib.*
- twelve apostles, 324; therefore the seventy require a *hebdomecontad*, 325
- typified in zodiac, 165; solar months, 167
- hours and climates, *ib.*; heathen deities, 302
- refutation, 303, 324, 340, 341
- Dove-like illapse of Christ, 60, 61, 140, 150, 151, 211; ii. 32, 36, 81
- Marcosian A and Ω, numbering 801, 140, 146
- Doxologies, primitive, 25 n. 2
- Dyad, basis of Valentinian system, 99 nn. 2, 3
- forms dodecad by progression, 167; similarly a triacontad, 168
- Earth, Valentinian origin, 45, 273, 274
- a name of Achamoth, 46
- divided by Irenæus into four climes, ii. 47
- by heretics into twelve, 168
- Ebionites believed that God made the world, 212
- otherwise symbolised with Carpocrates and Cerinthus, 213
- contrasted with Marcion, 212 n. 2; with Cerinthus and Carpocrates, 212 n. 3
- retained Jewish rites, &c., with a superstitious veneration for Jerusalem, 213 n. 3
- believed in perfectibility of man, 213 n. 3
- used only S. Matthew, 213; ii. 45
- rejected the Pauline Epistles, 213 n. 1
- as expositors of prophecy, 213
- refutation, ii. 259, 316
- Ecclesia, Æon consort of Anthropos, 10, 78, 100, 302; type of *Ecccl.*, the seed of Achamoth, 51; cf. 50 n. 2
- Marcosian mysticism, 132
- Ecclesiastici* Val. name for *Catholici*, ii. 79
- Ecclesiasticus, Val. Æon, 11, 302
- Egypt, venerable in Sacred History, ii. 114
- its church faithful to tradition, 93
- Egyptian spoil justified, ii. 248, 249
- plagues still destined for the heathen, ii. 251
- flight of Christ typical, ii. 224
- Eis Soph, Infinity*, in Cabbala sums *Ur, Light*, viz. 𐤀𐤓𐤕𐤕; 224 n. 1 (אור = אֵין־סוף)
- Eleleth, 223 n. 5
- Elements had their consistency from Achamoth's τετρας, 35
- symbolised the Tetrads, 164
- Eleutherius, tenth Bishop of Rome, contemporary with S. Irenæus, ii. 11
- Elias, presence on M. Tabor symbolical, ii. 220
- his translation, ii. 330
- in fire that did not consume, ii. 331
- his recovery of the axe symbolical, ii. 371; Gr. Fr. xxvi.
- Eloe explained, 384 nn. 3, 4
- Eloens, 230 n. 2; 231
- Eloeth, 385 n. 1
- Elpis*, Æon, 11, 302
- Emanational theory, 283—285, 307
- excludes consubstantiality, 283, 309
- Empedocles sub-physical theosophy, 294 n. 2; maintained the unity and immateriality of Divine Intellect, 309 n. 5
- antagonising principles of good and evil, 294 n. 2
- fatalist, 294 n. 3

- Enkratitæ, schismatical rather than heretical, 220 n. 1
 cynical, 220 n. 1
 off-set from Saturnin. and Marcion, 220
 denied Adam's salvation, *ib.*
 refuted, ii. 124
 forbade marriage, 200; abstained from animal food, *ib.*
- Enneæ*, as emanation, absurd, 280
- Enncea Ptolemæan, 109; Barbelonite, 222; Second Man, and Son of Man, 227
- Enoch's mission to the angels, ii. 190; translated to Paradise, ii. 330
- Entelechy symbolises the Son (Basiliidian), 352 n. 4
 logically defined, 281
- Enthymesis, began with Nus, 14 n. 4; 309 n. 4; 321; (a type of Platonic first matter), 20, 32; named *second ogdoad*, 28, 44, and *Achamoth*, 31; also Earth, Sophia, Jerusalem, Spirit, Lord, 33, 46; her passion, 33, 34, 265, 274, 302; and ignorance, 34 n. 3; Marcosian, *αὐτοβούλητος βουλή*, 141; Ophite, independent Will, 228; the conducting medium of *γνώσις*, 14 n. 4; 17 n. 3; 76 n. 2; produce of erring Æon, 310; *ἐκτρωμα*, 32; femina a femina, ii. 137; unformed and incomprehensible, 20, 32, 316; ii. 136, 275; separated from Pleroma, 31; and restrained by Horus, 33; but retained odour of immortality, 33; of Marcosian *humectatio luminis*, 228; her formation *κατ' οὐσίαν*, 32, 261, 262; causative of material creation, 261 n. 3; imminent dissolution, 15, 27, 314, 316, 322 n. 3; her conversion, 35; causative of mundane soul, and of Demiurge, 35, 46; her fear and grief gave to matter its first consistency, 17, 35 n. 4; 46 n. 2; 265; Christ sent to her the Æon Paraclete, 38, with angel satellites, 39 n. 2; her formation *κατὰ γνῶσιν*, and secretion of *πάθος*, 39 n. 4, which is hypo-statised, 35 nn. 2, 4; 39, 40 nn. 3, 4; 314, 325; and gives its evil character to matter, 39, 47; before wholly capable of conversion, 40, 41; Enth. now free from passion, conceived the spiritual principle, 41, 316, after the likeness of Soter's angel retinue, *ib.*; from memory of better things, 100; *semen paternale*, 300 n. 2; threefold produce, *hylic* from passion, *psychic* from conversion, *spiritual* from angelic vision, 41, 42, 295, 360, 361; could not form the spiritual essence *qua* consubstantial, 42; but conferred it, 50, 51, 52, 62; in forming *psychic*, put forth the *μαθήματα* of Soter, 42; formed the Demiurge, 35 n. 3; 42; and *dextrals*, *ib.*; of *hylic* formed *sinistrals*, *ib.*; preserved the image of Bythus, 43; and put forth the creation of Demiurge, 45; her *habitat* the *μεσότης*, below the Pleroma, but above the Hebdomads of Demiurge, 46, 48; in the end returns to Pleroma, 58, 73; the consort of Soter, 58, 75; refuted, 358; gross matter formed from her *δωρεία*, 48; inseminates man, 50 n. 2; cf. 320; Leto symbolised, 325; Anaxagoras compared, 291; typified in the lost sheep, 73; piece of silver, *ib.*; in the prophetess Anna, 74; Judas, 26, 323; Syro-Phœnician woman, 27; the passion, 68; cf. 322; in system of Secundus, product of fruit of pleroma, 102, and n. 1; refutation 312—315; ii. 274, 275; *Intentio*, *Concupiscentia*, 20; *Excogitatio*, 28; *Cogitatio*, 459 n. 6
- Ephesus, the city of St. John and of the Blessed Virgin, ii. 15, 40 n. 2
- Epicurus, copied by Gnostics, 291; cf. n. 2, ii. 133
- Epiphanes, 102 n. 2; scarcely the author of Monadic Gnosticism, 103 n. 2; cf. i. lxxviii. 1 whether the son of Carpocrates, *ib.*
- Episcopus, Presbyter, ii. 7 n. 5; 76 n. 1
- Episcopacy, Apostolical, ii. 8, 12, 236, 262, 377
- Episcopal succession, from Apostles, its importance, ii. 7—15, 8 n. 6; 233
 its absence, a note of heresy, ii. 236
- Episema, in arithmetical notation, three, 147 n. 3
- Episemon *Bau*, easily mistaken for Γ', 138 n. 4
- Episemos, a symbol, 148 n. 2; 157 n. 2
ἐπίσημος ἀριθμός, six, 136, 140 n. 4; 141 n. 1
 symbolised by double consonants, 141
 a type of Achamoth, 141
- Epithymia, Barbelonite Æon, 220
- Epsilon, written as εἰ, 146 n. 1
- Erinnys, Barbelonite Æon, 226
- Error seldom self evident, 3; wilful, punished, ii. 407
- Esau venerated by Cainites, 241
 his lost birthright symbolical, 226
- Eta, written as η, 145 n. 3; 147 n. 1
 Marcosian symbol, 150, 160
- Eternal (see *Punishment*, *Life*)
- Evangelists, Eph. iv. 11, may mean the first three, ii. 3 n. 2
- Evanthus* sums the number of the beast, ii. 408
- Evaristus, fourth Bishop of Rome, ii. 11
- Eucharistia oblatio, purum sacrificium*, ii. 199 n. 3; 201 n. 1; 203; cf. Gr. Fr. xxxvi.
- Eucharistic offering of Bread and Wine, ii. 198, 199, 203 n. 6

- Eucharistic offering**, ii. 203, 205, 209 n. 2
and a true faith mutually confirmatory,
ii. 205 n. 1; 208 n. 1
analogy of Resurrection, ii. 323
impossible with heretics, ii. 204
argument against heretics, establishes
the Real Presence, ii. 204 nn. 4, 6; 205
n. 3
- Cup mixed with water**, ii. 257 n. 1
consecration, 203 n. 8; 205 n. 4; tradi-
tional form, *ib.* of prayer, 320 n. 1
- Bread, the Body of Christ**, ii. 318, 320 n. 1
as His creature, ii. 257
- Elements after consecration become the
Body and Blood of Christ**, ii. 197 n. 2;
198 n. 1; 199, 204, 206 n. 1; 256, 318—
320, 323
and are no longer common bread and
wine, ii. 206 n. 1
though assimilated, 204—208, 319—323
to the increase of substance, ii. 320
the substance remaining unchanged, ii.
198 n. 1; 199 n. 1; 206 n. 1; 208 n. 1;
320 n. 2
argument of Irenæus explained, ii. 321;
Pref. clxxiii.
earthly and heavenly substance, ii. 205 n.
3; 206 n. 1; 207, 208 n. 1
received by faith, ii. 206 n. 1
by a true reception, ii. 203 n. 1; 318
nn. 2, 3; 319 n. 2; 320, 322
spiritual communion, ii. 204 n. 4; 205 nn.
2, 3; 206 n. 1
recipient's posture, &c., ii. 206 n. 1
admonition by deacon, ii. 203 n. 4
transmitted to the absent in token of
communion, Gr. Fr. iii.
Liturg. formulæ, ii. 209 n. 2; Gr. Fr. xxxvi.
honour of consecration conceded to Po-
lycarp by Anicetus, Gr. Fr. iii.
- Eudocetus**, a name of Soter, 112
- Eve**, Rabbinical trifling, 233 n. 4; 241 n. 5
- Evil**, origin of 226, 232, 323
Æonic ignorance, 311; an absurdity, 311,
312
Barbelonite Æon, 226
Ophite Æon, 232
- Eusebius**, critical knowledge of Hebrew, ii.
214 n. 7
- Exodus of Israel** symbolised the Church, ii.
251
- Exorcism of evil spirits**, 120
by exsufflation, 163
by Simonians, 194
- Ezekiel's vision of dry bones**, ii. 363
- Ezra's exceptional inspiration**, 114; cf. n. 1
numbered with prophets by Ophites, 237
- Faith of the Church**, the same everywhere,
92—97, 378; ii. 131; alone lively, ii. 1
and from the beginning, 120
is obedience, ii. 160, and note 3
justifying, ii. 157, 180; in what sense
abiding for ever, 352
in Father and Son approved by its ene-
mies, ii. 161
tested by Apostolical Tradition, ii. 11,
115, 131, 378
treasured up in the Church by the Spirit,
ii. 131; matter of choice, ii. 289
admits of neither increase nor decrease,
94; ii. 263
in Gentiles, a more rare excellence, ii.
233; had reached the court, ii. 248
symbolised by Thamar, ii. 233
- Fall of Man** gave scope to Mercy, ii. 106, 107
- False gospels of our Lord's infancy**, 177 n. 1
of St Thomas, *ib.*
of Egyptians, ii. 46 n. 1; 383 n. 1
of Hebrews quoted, ii. 45 n. 4
- Fatalist theory** adopted by Gnostics from
philosophy, 294 nn. 3, 4; 295
"servum facit Deum," 294
- The Father reserves knowledge of times** from
Son, 357
upholds the Son, ii. 373
revealed by visible Son to men and
angels, 368; ii. 158—163, 219, 223, 314
- The Father everlasting**, אב-ע, ii. 84 n. 3;
104 n. 4
immense, yet measured in the Son, ii.
153
- The Fathers as interpreters of Scripture**, ii.
25 n. 2
- Feasts ruled by lot**, 120 n. 1
- "Femina a femina,"** 229; ii. 137 n. 5; and cf.
163 n. 1
- Fifty years** erroneously implied to have been
the approximate age of our Saviour, 331, 332
- Fig-leaves** symbolical, ii. 128
- Filiation, divine**, illustrations of it imperfect,
309 n. 2
- Filtra** of the Marcosians, 121 n. 1
- Fire** inherent in the other elements, 48 n. 2
as a principle of dissolution, 49; destined
to burn out, 59 n. 4
- Five**, the mystic number of the East, and by
which the Egyptians numbered, 299 n. 1
disregarded by Gnostics, 339
- The Flesh of God's formation**, 189; ii. 146,
333, 334, 337, 342
capable of corruption, and of incorrup-
tion, ii. 349
as of death, so of life, ii. 357, 359
dignified by the Incarnation, ii. 360, 361
redeemed by Christ's, ii. 363

- sanctified by Eucharist as consubstantial with Christ, ii. 321, cf. 336
- The Flesh successional from its first formation from clay, ii. 361; to be saved needs the spirit, 320; mere flesh and blood, destitute of spirit, ii. 342
- termed by Val. *ἀεμάρτινος χιτῶν*, 50
- its salvation denied by heresy, 189 n. 6; ii. 146, 318, 356, 359; refuted, 362
- incorruptible through reception of the Body and Blood of Christ, ii. 204, 208, 321
- The Flesh and spirit in union, ii. 205
- in antagonism, ii. 340, 347, 348
- reclaimed, the spouse of the Spirit, ii. 344
- Foreknown, predestined, ii. 88, 89, 91
- Forms, or angels of the Father's presence, 131
- Formation, spiritual by grace, ii. 299
- Formation of Achamoth, 32 n. 4
- by gnosis, 17 n. 3; 20 n. 4; 21 n. 4; 22 n. 1; 32 n. 2; 39 n. 4; 49 n. 1
- of the Ineffable, 129; by enunciation, 131; of the Incomprehensible, 133, 184
- Free will of man marks the divine likeness, ii. 154 n. 1; 289; see, ii. 189, 193, 285, 286, 288, 298, 299, 300, 304, 315, 397, 398, 404
- preserves grace given, ii. 285
- distinguishes Man from brute, ii. 290
- "Fulmine percussus," 347 n. 1; 362
- Gabriel, the archangel, ii. 393
- Gaul, its ancient divisions, 6 n. 1
- (see Church)
- Gehenna, *ignis æternus*, ii. 425
- Gentiles not wholly without light, ii. 61, 133
- persecutors still have their use, ii. 404
- difficulty of conversion, ii. 232
- baptised with a scruple by St Peter, ii. 71
- German Churches, 92 n. 3
- Gideon's symbolical action, ii. 93
- Glory, future, graduated, ii. 175, 183, 291
- but God everywhere seen, ii. 428
- Gnosis, *orthodox*, ii. 132, 262
- its legitimate object, ii. 132
- (see Knowledge)
- heretical ignorance of Truth, 299
- Bythus known only to Nus, 13, 21
- his substance, 22 n. 1
- Basilidian vital spark, 197, 198
- required to perfect the spiritual principle, 53
- inaccessible to the many, 424
- life of the Pleroma derived from Bythus, 53 n. 1; 76 n. 1; 79 n. 5
- Gnosis: spiritual: Faith: psychic, 53 n. 1
- hypostatized tree of knowledge in Barbelonite system, 224
- traced in its various phases to Plato, 293, 294
- the Stoics, 295; poets, 296; cynics, *ib.*
- Aristotle, 296; Pythagoras, 297
- and therefore superfluous, 299
- Barbelonite, 224
- (see Formation)
- Gnostic elements, Cabbala, 288 n. 2; Astro-nomical, 165; physical, 170, 171, 294; pseudo-scriptural, 169, 180; Platonic, 293; Do-ctic, 193, 197, 200 nn. 4, 5, 6; transmigra-tion, 376, &c
- origin in Simon Magnus, 5 n. 3; 98 nn. 1, 2; 195; ii. 1, 67, 268; through Menan-der, ii. 18
- antitype of Great Dragon, 371; Titans, 347, 362
- general family likeness, 369
- treatises, ii. 313 n. 3
- demand of full faith, ii. 80
- variations, ii. 275; but always blasphem-ous, ii. 145
- types, ii. 210; imperfect idea of Deity, ii. 212
- name adopted by Carpocrates, 210
- general refutation, 369
- Gnosticism, ancient when Irenæus wrote, 156
- made the Deity subject to *Labe* and *error*, 260; and darkness, 361
- compared to Tree of Knowledge, ii. 380
- Gnostic profundity, ii. 81, 275, 276
- arrogance, ii. 821 n. 5; 145, 146, 297
- deception, from use of Scripture, ii. 88, 94
- which was mutilated or perverted, ii. 68
- world made by angels, ii. 41
- Apostles spoke to Jews as Jews, ii. 59
- Law contrary to Gospel, ii. 66
- abstinence from animal food, 198
- indifference of actions, 296, 373
- universality of action, 204 n. 4; 371; ab-surdity, 373
- forbade marriage, 198 n. 2
- denied Resurrection of Body, 189, 370; ii. 145, 146
- magical pretension, 194, 201, 206, 370, 371, 374; infant aid, 374
- immorality, 123 n. 2; 193 n. 4; 214, 220, 296, 371, 373
- prejudicial to Truth, 207 nn. 1, 3; 242 nn. 2, 5
- God variously named, though one, 384, 387; ii. 39
- none called God but one, ii. 20, 27, 30, 81, 146, 382, 391
- by Christ and Apostles, 387; ii. 19
- by S. Matthew, ii. 30, 31; S. Luke, 34; S. Mark, 39; S. John, 40

Acts of Apostles, 52

The Saviour's words, ii. 147, 149, 169, 172, 178, 179, 276, 278, 281, 282, 302, 369, 370, 371, 382, 383, 384, 393 and miracles, ii. 365, 370

heretical objections refuted, ii. 150, 151, 243, 245, 246

causes no man's destruction, ii. 300

One, 251, 257, 264, 305, 349; ii. 30, in collective attribute, 111, 282, 285, 354 n. 1; ii. 175, 353, 368

Indivisible, 282, 285, 354, 387; ii. 175; Immutable, ii. 292; Incomprehensible, 368; ii. 132, 211, 212, 216, 232

his Mind is his Word, 365

Will and Thought identical, 111

not subject to necessity, 263

no relative idea in God, ii. 39, 149, 184; single and sole, ii. 16 n. 3

"dives in omnibus," ii. 419; needs not man's service, ii. 183—185, 191, 197, 209

gives freely, punishes justly, ii. 282

most just, ii. 133, 135, 282

both wise and just, ii. 134

known in his works, 263, 264, 272; ii. 160; his Wisdom in Creation, his power in Resurrection of man, ii. 325—328

commands and it is done, 111 n. 1

One God creator of All, ii. 11, 254

Almighty, 368; his Providence over all, ii. 133

Supreme, 344, 356, 357, 368, 383; in Love, Father; in power, Lord; in wisdom, Creator, ii. 369

created all things by his Word, ii. 164, 214; because Good, ii. 136 n. 1

Demiurge of all, 251

created all things by his will, 273—275 created all things from nothing, 251, 256, 269, 274, 305, 368; ii. 30, 213

visible and invisible, 304, 368; ii. 29 if subordinately, whose agent? 305

of Law, also of Gospel, ii. 35—45, 383, 384

pardons, who gave the Law, ii. 370

known by revelation first, 272, then by tradition, *ib.*

reveals himself as we can bear, ii. 293, 296 known by love, ii. 132, 212, 213

Communion with God is Life and Light, ii. 398, separation, death and darkness, *ib.*

known to wisest heathen, ii. 133

how seen, ii. 216, 218; to see is to have communion, *ib.* 217

seen by pure in heart, ii. 216

seen by ministrations of Spirit; ii. 216, 219

by Filial adoption, ii. 216, by paternal revelation in glory, *ib.*

face to face, ii. 338

vision variously typified, ii. 221, 222

works in man to do, ii. 106, 107

source of temporal power, ii. 389

gnostice, Κοσμοποιοὶς ἄγγελος, 197, 200, 201

Judge, 208; ii. 397

Marcelon denied God by dividing his Substance, ii. 135, 397

said God first revealed under Tiberius, ii. 158

Gods xii. of heathen, 302

all that is called God, i.e. idols, ii. 23, 391

I have said, Ye are Gods, ii. 22, 102, 146

Good and evil by nature, (*Valentinus*) 66,

267, 268; (*Saturninus*) 198

Goodness, non-natural, ii. 286, 287, 306

shewn by good works, 362, 364; ii. 66

Gospel and Law the work of the same God,

ii. 167—188, 254, 255

an amplification, ii. 181, 192, 245

indulgent, ii. 188

the changes it has wrought, ii. 272

heritage, ii. 345

Gospel first preached, then written, ii. 2

Gospels only four, ii. 46; Cherubim, *ib.* 47

the foundation and pillar of our faith, ii. 2; and of the Church, 47

Law of Liberty, ii. 38 n. 5; 201

appealed to by heresy, ii. 45

false of Egyptians, ii. 46 n. 1; quoted, 383 n. 1

of Hebrews quoted, ii. 45 n. 4

of Infancy, 177 n. 1

Grace under Gospel, ii. 175, 280

preventing, ii. 185; instanced in *Æth.*

Eunuch, 231 n. 4

saved by, ii. 317, 323

savour of life, or of death, ii. 242—246, 278, 280

Grace psychic and spiritual, *Val.* 56

Grafted into body of Christ, ii. 345; new nature, 346 n. 5

Grammatici, ii. 146 n. 3

Habeo as auxiliary verb, ii. 107 n. 7

Hands of Father, Son and Spirit, ii. 120, 145, 218 n. 5; 317, 333, 367, 403

Hands, imposition of Apostles, conferred the Spirit, ii. 294; healed the sick, 367

(*Harmogenes*, see *Armogenes*)

Head of Christ, the Father, ii. 374

Head of Church, the Word, ii. 374

the Spirit everywhere, *ib.*

- Healing, repaired not created, ii. 354
Heart service under the Law, ii. 192, 195—197; under the Gospel, ii. 245
must be pure in Christian sacrifice, ii. 202
how hardened, ii. 247
Heathen, confessed God's Providence, ii. 133;
and a Supreme unity, 272
converted without Scripture, ii. 233
enriched by Christian labour, ii. 249
Heaven, K. of, suffereth violence, ii. 290
Heavens, seven of Valentinus, 44
Heavens synonymous with Æons, ii. 146
Platonic, intellectual, 368 n. 2
noëpol, 44 nn. 1, 3
and Earth, Simonian, *Noûs*, and '*Envoia*', 368 n. 2
Basiliidian, cccxv, 190, 203, 383
Marcosian, 142, 165; Ophite, 231
Heavenly types, sacrifice, altar, temple, ii. 210
Hebdomas, Demiurge, 44 n. 1; 48, 139 n. 5;
141 n. 4; 142, 365 n. 4
astronomical, 236
Hebrew letters, *antiquiores et sacerdotales*,
335, 336
Hebrew criticisms, 382 n. 1; 384—387; ii. 37
n. 4; 173 n. 5; 187 n. 2; 193 n. 6; 266
nn. 2, 4; 268 nn. 3, 4; 281 n. 4; 301 n. 2
Hell, descent into, ii. 108 n. 7; 124 n. 3; 241,
256, 267, 411 n. 2; 412 n. 2
Henosis, Æon, 11
Heracleon and Ptolemy, Valentinians in the
West, 259 n. 2
Heresy masks its errors, 3
Heretics, no true believers in Divine Unity,
189; briefly summed, ii. 377
to be avoided, 162, 371; ii. 14, 379
met by various methods, 370
professed to be wiser than the Apostles,
123, 218; ii. 8, 18, 61, 67, 168
Heretics, detested by barbarian believers, ii.
16, 17
affected a true *γνώσις*, 123, 205, 218; ii.
2, 8, 379, 380
and more perfect than the Saviour's, 205
self-convicted, 243 n. 1
descended from Simon Magus, 219
artifices, 2, 301; ii. 80, 254, 276
formed congregations, ii. 9 n. 6
but professed to teach as the Church, 4,
219; ii. 68, 80, 89, 94, 258
mask falsehood with Scripture, ii. 382
perverted Scriptural truth, 2, 66, 67; ii.
80 n. 2; 382
said the Apostles suited their doctrine to
prejudices, ii. 19
some said that S. Paul alone had truth,
ii. 80 n. 2
asserted false traditions, 66; ii. 7
rejected true, ii. 7, 8
variations, ii. 379 (see *Valent.*)
immoral, 181 n. 1
precursors of Antichrist, 115, 371
called this world Hell, ii. 412
blasphemed the Creator, ii. 145, 396
Thunder-stricken Titans, 362
worse than heathen, 272
may be reclaimed, but with difficult, ii. 8
lovers of novelty, 188, 219
novely condemns them, ii. 17
always seeking, never finding, ii. 132, 379
Hermas quoted as Scripture, ii. 213 n. 7
Hermits, barefooted, ii. 250
Hesiod cited, 325; his Pandora, 296, 325
Hiberia, 93 n. 1
Hippolytus supplies text, independently, and
in chief, 192—193, 204—207, 209—212, 214,
215, 221—233 *Confess. Carmel. Cels.*
collaterally, 191—194, 106—110, 114,
129—152, 157—181, 164—168 *antiqu.*
of a secondary character, 190—192
his moderation, 117 n. 1
Homer quoted, 125 n. 3; 258, 332
Homeric first principle aqueous, 289 n. 6
cento, 86
Homo, Manhood, 366 n. 2; ii. 360, 384 n. 3
Homœomerie theory of Anaxagoras, 290 n. 2
Hope, of more perfect knowledge, abides
hereafter, 351
Horus, *δούρυγος*, *διδύμωτος*, 18
various names, 18, 24, 29, 30, 279; ii. 98
appeal to Scripture, 29
a power of Soter, 279 n. 3
a duplicate power, 100
double function, 29; ii. 275
confirmative, 15, 16, 29, 100
coercive, 17 n. 4; 29 n. 1; 33, 100; ii. 137,
275
arrhenothele, 17 n. 4
from Monogenes, or from Propator, 279
typified by Christ healing the Syroph.
woman, 28
between Bythus and Pleroma; and be-
tween Pleroma and Achamoth, 100
Hosanna, ii. 176 n. 1
Hosea's marriage symbolical, ii. 223
Hours of unequal length in ancient Rome,
167 n. 1; of day, unequal number, 341
Humanitarianism originated by Theodotus,
212 n. 2
Humility and Faith the Christian's attitude,
ii. 385
Hydroparastatæ, ii. 130 n. 2
Hyginus, ninth in Roman succession, 214;
eighth, ii. 11
Bishop when Valentinus came to Rome,
ii. 17

Hyperbaton, a Pauline figure, ii. 25
Hypostases, 298 n. 4
Ilystera, Ophite Demiurge, 242; cf. 260 n. 1; 265 n. 4
I expressed in writing by *ei*, 145 n. 2; 146 n. 1; ii. 409
 as initial letter of Jesus, symbolical, *Val.* 26
 " read by LXX as abbreviation for *יהוה*, ii. 106 n. 2
Jacob, typical, ii. 226; in his offspring, 227
 his blessing to be fulfilled in *millennio*, ii. 416
Jaldabaoth, Ophite deity, 230 n. 1
 his ignorance, 232, 235
 thought himself the sole God, 272
 cause of organised matter, 232
 cast out first parents from Paradise, 234, 235
 caused deluge, called Abraham, led out Exodus, 237
 with Christ at right hand, 240
 loses souls of men, as Jesus gains them, 240
I AM, ii. 22 n. 1
Iao, 33 n. 8; 230 n. 2; explained as *Jah*, 386 n. 5
Jaëth as *Jehovah*, 386 n. 4
 Ideal philosophy of Democritus and Plato adopted by the Gnostics, 292
 points of difference marked, 292 nn. 3, 4
 possibly of Eastern origin, 292 n. 4
Idolothytæ, *Valent.*, 55 n. 1; *Basilid.* 201; and offsets, 221; *Nicolait.* 214
Jerusalem, first named by David, ii. 152 n. 6
 a synonym of *Achamoth*, 45 n. 3; 46, 213 n. 3; ii. 146
 the mother Church of Christians, ii. 58
 her times fulfilled, ii. 151, 152
Jesus abbreviated from *Joshua*, 334 n. 4
 a name of might, 264, 375
 the name in which the Father is glorified, ii. 200 n. 3
 how pertaining to the Father, ii. 200
 explained *Hebraice* as of two and half letters, 334
Salvator, *Salus*, *Salutare*, ii. 36
Very Man, ii. 121
 to repair the Fall, ii. 120
 and redeem the flesh, ii. 360, 361
 has preeminence in visible creation, as the Word in things invisible, ii. 88, 214
JESUS with the Word is one Christ, ii. 104
 birth-place foretold, ii. 109
 time, 174
 date of birth defined, ii. 115; cf. 158

why genealogy traced to Adam, ii. 123
 infant Saviour of infant Martyrs, ii. 86
 sanctified every age, 330; ii. 101
 The temptation, ii. 381—383
 ministry continued through three years, 327—329
 singular opinion of Irenæus, 331, 332
 requires the heart, 372; ii. 181
 genuineness of miracles vindicated, 374
 why healed the blind, not by word, but with hand, ii. 365
 symbolical action of washing disciples' feet, ii. 228
 of waking disciples after second approach, ii. 228
 day of Passion foreshewn by Moses, ii. 173
 why on the sixth day of week, ii. 388
 true benefits, ii. 344, 345
 contrasted with Gnostic notions, 323
 meek and merciful in his Passion, ii. 91, 99
 his Flesh reconciled ours, ii. 361, 362
 redeemed us with his Blood, ii. 20, 91, 315, 317, 318, 361
 the peace of departed Saints, ii. 85
 (see *Hell, Descent into*)
 there also dominant, ii. 214
 recalled patriarchs and saints to life, ii. 124
 shall return in the same Body that suffered, ii. 90
 two advents foretold by Prophets, ii. 256
 second shall usher in the reign of his Saints, ii. 410
 treasure hidden beneath the types of Scripture, ii. 234
Jesus as *Æon* emanated from entire Pleroma, 23
 denied to be Lord, 12
 named Soter, second Christ, 24
Logos, All, 23, 28, 83
Constellation, 23 n. 3
 said some things from Soter, some from *Achamoth*, and Demiurge, 63; ii. 274
 spake with authority, ii. 277
 accompanied by angels, 23
 symbolised, 18; *Æons*, 26; and all numbers, 147; cf. 66 n. 1
 the Word, 84
 sometimes from *Theletos*, from upper Christ, from *Anthropos*, 101
 from Demiurge, 60; ii. 42, 92
 born of Virgin, 238; as *per tubum*, 60, 150; ii. 42, 82, 316
 phantasmal, 52 n. 5; 85; ii. 260, 315; *Saturia*. 197; *Basilid.* 200; *Marcion*, 216; ii. 257

- refuted, ii. 101, 102, 108, 121, 257, 260, 315, 316, 381
 Basilides denied the passion, 200; ii. 82
 Valentinian view of passion (see *Christ*)
 Ophite idea of Resurrection, 239
 eighteen months elapsed between Resurrection and Ascension, 26, 240 n. 1
 son of Christus, ii. 81
κατ' οὐκονομίαν, 85, 151; ii. 36 n. 7; 37 n. 2; 42
 A and Ω, 147; name brought life to men, 149
 numbers Christ arithmetically, 148 nn. 1, 2
 symbolises the *tetrad*, 148; as being of quadruple entities, 60
 alphabet, 145 n. 3
ἐπίσημον ὄνομα, 136, 145, 146, 333, 334 n. 1
ccccxxxviii, 148 n. 1; 334
 why unrevealed for thirty years, *Val.* 12, 25, 273, 276
 ministry lasted for one year, *Val.* 27, 322, 326, 330
 appeal to Scripture, 326
 (Carpocratian and Cerinthian) son of Joseph, 204, 211; ii. 42 n. 6
 refuted, ii. 102, 108, 116, 118, 259, 316
 Marcasian myth from false Gospel, 177
 better than others, but not perfect, 205 n. 6; 211, 238, 373
 sent from Supreme, not from Cosmoer. 204, 215, 216
 why, *Saturnin.* 198; *Basilid.* 200; *Marcion*, 217
 Jews offer not, because of malice, ii. 203
 before and after the day of Christ exorcised demons by the Divine Name, 264; rejected him who could make them free, ii. 256
 S. Ignatius quoted, ii. 403
 Ignorance, source of evil, 323
 of things before our senses, 350
Ignorantia Labis, 186
Ignorantiae Labes, 308
 Image of God, the entire man, ii. 333, 334
 restored, in Word made Flesh, ii. 368
 Imitative principle of Gnosticism, 24 n. 2; 33 n. 3; 42 n. 4; 43, 44 n. 1; 57 n. 3; 58 n. 3; 60 n. 1; 61 n. 1; 62 n. 2; 68, 112 n. 5; 123 n. 3; 125, 142 n. 1; 235, 266 nn. 1, 2; 265
 necessarily indefinite, ii. 210
 borrowed from Plato and Democ. 292
 refuted, 265, 304, 305, 337; ii. 210
 Immaculate Conception, no ancient dogma, ii. 88 n. 3
 Incarnation of Christ, 60 n. 2; ii. 214, 215
 source of Man's incorruption, ii. 100 n. 4
 Incomprehensible as symbolised by Marcus, 134, 132
 the *Æons'* safeguard, 21, 312
 nature of Son, 355
 made comprehensible, ii. 87
 Incorruption, the gift of God's grace, ii. 106, 323, 325, 357, 384
 moral, as taught by heresy, 194, 201, 207, 210, 221
 Indifference of actions, 373
 learned from cynics, 296
 refuted, 372
 Infant Baptism, 330 n. 3
 helps to gnostic jugglers, 374
 cry, symbolical, *Marc.* 143
 Inheritance of glory, not by nature but by grace, ii. 344
 Innocents, *Martyrum flores*, 86 n. 3
Insigne aurum, coined gold, ii. 249 n. 9
 Insufflation in Baptism, 163 n. 2
 Intent and act of Deity one, 110 n. 1
 Intermediate state, 381
 Interprets Vet. possibly oriental, ii. 266
Invidia aliena est Deo, ii. 390
 S. John lived in the reign of Trajan, 331; ii. 15
 to 100 years, 331 n. 5
 came in contact with Cerinthus at Ephesus, ii. 13 n. 3
 the beloved disciple, ii. 6 n. 2
 how symbolised, ii. 48
 wrote his Gospel at Ephesus, by request of bishops of Asia, ii. 6 n. 3
 on account of Cerinthus and other Gnostics, ii. 40
 preferred by *Valent.* ii. 46
 rejected by Montanus, ii. 51
 his second epistle quoted, ii. 89 n. 4
 Revelation, latter end of Domitian's reign, ii. 410
 S. John the Baptist more than a prophet, ii. 43
 his preaching, ii. 30, 34
 prefigured by Samson's gulde, ii. 492
 Jonas, a symbolical character, ii. 105, 106
 Joseph believed the prophets, therefore also the angel, ii. 230
 Joshua, one of the Ophite prophets, 237
 a type of Christ, *Gr. Fr.* xix.
 Irenæus, of oriental extraction, 183 n. 3; 188 n. 5
 apologises for a rough style, 5
 Celtic by locality, 6
 physical evidence, 341
 conversed with Apostolical men, 331
 saw and heard Polycarp, ii. 12
 called to the ministry of the Word, ii. 313

knew personally certain Valentinians, 4, 310
 and read their writings, 4
 and of the Cainites, 242
 promised work against Marcion, 219
 n. 2; ii. 67 n. 4
 purport of his work, 5, 6, 242, 275; ii. 1, 306, 313
 Prayer for his reader, ii. 24
 (see *Title*)
 Book I. reference to, 249; ii. 1, 377
 ii. 249; epitomised, 369
 iii. reference to, ii. 1, 377; subject
 stated, ii. 1, 388
 recapitulated, ii. 131
 iv. recapitulation of four books,
 ii. 343
 v. subject stated, ii. 307, 313
 knowledge of Hebrew, 183, 184, 334—
 336, 384, &c.; ii. 151 n. 2; 153 n. 2
 (cf. *Syriac analogies and originale*)
 quotes some venerable elder, 3 n. 3, 119,
 155; ii. 95, 238 n. 5; 248, 251, 254
 nowhere cites S. James, ii. 115 n. 2
 quoted by S. Augustin, ii. 150 n. 3
 world at peace, ii. 250
 adjures his transcriber, Gr. Fr. I
 Isaac's history symbolical, ii. 226
 Islands, in prophecy, *ecclesia gentium*, ii. 421
 Israel, Rabbinical *etymon*, ii. 173 n. 1.
 plunder of Egyptians justified, ii. 248,
 249
 Exodus, a type of Epiphany, ii. 248, 251
 Judas, type of Sophia, 26, 323, 324
 Gospel of, 242; (see *Cainites*)
 Judge must be an object of sense, ii. 31
 Judgment of God against unbelieving, ii.
 279, 280
 day, known only to Father, 355; 357
 Jupiter orphic, first, middle, last, ii. 135 n. 5
 Just men may lapse, ii. 239, 240, 251
 errors recorded as a warning, ii. 241, 242
 Justification by Faith, ii. 157, 180, 190, 194
 Justificatio, *ex fide*, ii. 270
 a Domini adventu, ii. 241
 Justin *adv. Marc.* quoted, ii. 159; cf. 396 n.
 4; by Photius, ii. 158 n. 6

 Keys, power of, 122 n. 1
 Kingly power, from God, ii. 388
 Kings responsible to God, ii. 389
 Kneeling not customary in the Primitive
 Church on Easter Sunday and at Pente-
 cost, ii. 478; by Apostolical tradition, 479
 Knowledge of God, man's Renewal, ii. 353
 the savour of life unto life, or of death
 unto death, ii. 298
 true, is Apostolical doctrine, ii. 262

theological, a varying quantity, 94
 what it is not, 94, 345, 353, 357
 what it is, 95
 imperfect upon earth, 344, 348, 349, 356,
 357
 hereafter may admit of increase, 351
Κόλως, maternal, ii. 379 n. 7

 A symbolised Sophia, 180; *qua* symbol of
 xcix. 161
 AA as M, *ib.*
Labes, 251 n. 1; is Achamoth, 279; mother
 of Demiurge, 302
 ignorantia, 318 n. 1
Latinos sums the number of the Beast, ii.
 409
 Law added, ii. 191, 233
 began with Moses, ended with the Bap-
 tist, ii. 152
 schoolmaster, ii. 150, 179
 suited to the perverse, ii. 188, 191, 192
 a system of bondage, ii. 187
 convinces of sin, ii. 101
 cannot justify, 190
 no type of Pleroma, 337
 no work of a blind Demiurge, ii. 385
 how typical, ii. 186
 fulfilled in Christ, ii. 181, 192
 based in love, ii. 191; and mercy, 192
 ceremonial abolished, ii. 192; when Je-
 rusalem destroyed, ii. 179
 observed at first by Apostles, ii. 72
 contrasted with the Gospel, ii. 169, 181,
 182, 277
 by temporal objects shadowed forth eter-
 nal, ii. 176, 186
 Law of Liberty, ii. 181, 182 n. 4; 193 n. 2
 Law of Love, ii. 183, 193
 Left hand, summed tens, 100, 161 n. 3; 342
 symbolised the material principle, 228
 tetrad of Secundus was darkness, 101
 co-emanation with Demiurge, *ib.*
 Leto, parallel of Gnostic Sophia, 325
 Letters, sixteen introduced by Cadmus, 152
 long vowels added by Palamedes, 153
 Libyan church, 93
 Life eternal, the gift of Grace, 91, 383; ii.
 295, 321; rejected by the wicked, 383;
 bestowed upon the penitent, 91; consists
 in vision of God, ii. 217, 428
 Life, a heavenly spark, returns to giver, 197
 earnest of future existence, ii. 327
 qua breath perishes, *qua* spirit undying,
 ii. 350, 351
 tree of, why forbidden, ii. 128, 129
 penal, as heretics thought, ii. 412 n. 6
 our discipline for death, ii. 480
 the antagonism of death, ii. 349

- Light of Light, 308; but not material, 282
 originated from passion of Sophia, 35
 n. 4; as a spiritual humectation, 241
- Likeness of God in gift of Spirit, ii. 334
 to be perfected hereafter, ii. 339
 of gradual growth, ii. 296
 involves freedom of will, ii. 154, 155, 297
 immortality and incorruption, ii. 296, 314
- Lilith the spectral Eve of Rabbinical writings,
 233 n. 3
- Linus, first in Roman succession, ii. 10
- Logos, right reason, 281 n. 2
- Logos in man subordinate, in God co-ordi-
 nate with absolute unity of perfections, 354
ἀνδιὰθετος and *προφορικὸς*, 278, 281 n.
 3; 285, 354
 logical evolution, 281 n. 2
 human word no parallel, 355
- LOGOS, the Son of God, 368; ii. 164, 214
 mode of *prolation*, known only to Father
 and Son, 355, cf. ii. 150
 no beginning, ii. 95, 285
 God the Son, 77; ii. 22, 29, 31, 81, 104,
 109, 116, 117, 155, 159, 204, 363, 371
 Creator, 82, 256 n. 2; 368; ii. 16 n. 4;
 29, 30, 160, 164, 214, 365, 366, 374
 confessed in heaven, earth and hell, to be
 very God and very Man, ii. 161
 Lord of heaven and earth, ii. 21, 32, 81,
 88, 89, 214
 Giver of Life, ii. 155; and Light, 82;
 one with Father, ii. 30, 245; and
 Spirit, ii. 162, 213, 216
 upholden of the Father, ii. 373
 in a certain sense upholden of creation,
 373, 375
 Son of Man, ii. 100, 107
 Saviour, ii. 36, 89, 245; and Judge, ii.
 214, 245, 398
 Incomprehensible made comprehensible,
 ii. 87, 88; measure of the Incompre-
 hensible Father, ii. 153
 God made visible, ii. 31, 108, 160, 161,
 216
 revealed to Man by the Father, ii. 159
 coeternal with Father, 344, 368; ii. 95,
 158, 184, 218; and Spirit, ii. 213, 214
 from the beginning, ii. 183 n. 7
 reveals God to man, 101, 159, 160, 161,
 218—221
 forms him in the womb, 365
 restores Divine image, ii. 368
 descended to free converse, ii. 23, 179
 variously appearing, ii. 221; to the Patri-
 archa, ii. 21, 49, 155, 163, 169, 172, 173,
 220; to prophets, ii. 220—223, 266
 appeared to Balaam, with sword of au-
 thority, ii. 490
- gave efficacy to Old Covenant, ii. 49
 administers the will of the Father, ii. 35,
 89, 161, 164, 218, 332, 366, 374, 396
 disposer of all things, ii. 374
 bread of immortality, ii. 293
panis perfectus Patris, *ib.*
 gave His Life and Flesh for ours, ii. 315
 Head of the Spirit, ii. 380
 Incarnate, ii. 33, 42, 82—87, 95, 102, 103,
 107, 120, 121, 215, 232, 260, 266, 318,
 368, 374, Gr. Fr. xxvi.; why, ii. 31,
 34, 35, 101, 103, 314, 317, 360, 361. 369
 rudimentally one with Jesus, ii. 32, 33,
 83, 84, 87, 120
 St John lay in bosom of L., ii. 222
 hung upon the cross, 84, ii. 373, 374
 why appeared not as God, ii. 293
 (see *Hands*)
- Logos, Valentinian basis of Pleroma, 10 n. 1;
 put forth ten Æons, 10, 301
 coequal with Nus and Bythus, 310
 proceeded from Nus and Aletheia, 10;
 otherwise Logos and Zoe, from An-
 thropos and Ecclesia, 112
 ignorant of Father, 310, 311
 initiated passion of Sophia, 309
 was not made flesh, 84
 Philonic, 266 n. 2
 Marcosian, Pater, 129
 its enunciation, 130
 in spiritual entities, 131
 as a continuous fugue, *ib.*
 each letter deeming itself All, *ib.*
 Barbelonite, 222, 223; with Ennoea, *ib.*
 Basilidian, 199
- Lot typified church and synag. ii. 252, 253, 263
 his daughters would preserve the race of
 man, ii. 253 n. 2
 pillar of salt still yielding proof of hu-
 manity, ii. 254 nn. 3, 4
- Love, first principle in Theogon. 287 n. 2
 Christian, active, ii. 477, cf. Gr. Fr. ix.
- Luke's (S.) symbol the heifer, ii. 48
 disciple of the Apostles, ii. 33
 a companion of S. Paul, ii. 6, 75
 exponent of S. Paul's Gospel, ii. 6 n. 1
 where Gospel and Acts written, ii. 6
 n. 1
 incidents peculiar to Gospel, ii. 76—78
 epitomized, ii. 33—38
 mutilated by Marcion, 217; ii. 45
- Lumen virginale, 368
- Macedonians forestalled by Valent. 78 n. 1
 Magi, their offering symbolical, ii. 32 n. 1;
 Syr. Fr. vi.
 journeyed across Assyria, ii. 85

Magian imposture, 115
 Magistrate, civil, of God not of Satan, ii. 388
 Judged of God, 389
 Male (Valentinian) principle unsuited to earth, 129 n. 1
 seed, angels; female, elect, 39 n. 1; 50 n. 2; confers form, female, substance, 16 n. 4; 20 n. 2; 32 nn. 2, 3
Mammonas, explained, ii. 27 n. 3; 28
 Mamuel, ii. 28 n. 1
 Man a composite being, 282; ii. 121, 145
 of a triple character, ii. 333—335, 342
 of Body and Soul, at length received Spirit, ii. 351
 Rabbinical distinction, ii. 350 n. 2
 formed of, and returns to earth, ii. 367
 by Man came death, by Man life, ii. 381
 Man, the conquered and the conqueror, ii. 383, 384, 390
 subject of Divine goodness, ii. 106, 175
 why not created perfect from first, ii. 291—297
 created for his own good, ii. 184, 185; by Father, Word, Spirit, 213 n. 6
 subject to death, but mercy restores him, ii. 104, 105, 292, 297, 323, 325
 one with God through Christ's Incarnation, ii. 34, 100, 101, 215; and deathless, ii. 103
 redemption universal, ii. 105, 122, 229
 humility alone becomes him, ii. 299
 Valentinian, not of common clay, 49 n. 1; ii. 368 n. 3
 complex nature, 51, 65 nn. 1, 3; 295; and destiny, 358—361
 appeal to Scripture, 70, 71
spiritual, 50; from Achamoth, 51
 unknown to Demiurge, *ib.*
 Ecclesia, *ib.*; typified by Seth, 64
 espoused to angels, 65; *arrhenothale*, 172
 formed by union with *psychic*, 52, 58
 saved, 54; evil notwithstanding, 55
psychic formed by Demiurge, 49, 51
 not consubstantial with God, *ib.*
 redemption possible, 52, 54, 65
 symbolised in Abel, 64
hylie, κατ' ἐκλόνα, 49
choïc, 50 n. 1; 51; typified by Cain, 64
 formed on sixth day, carnal on eighth, 172, cf. 288 n. 2
 incapable of salvation, 51—54, 65; ii. 377
 Ophite, prototypal, 124 n. 2
 creature of angels, 196
 two distinct races, *Saturninus*, 198
 obtains mercy, Satan none, ii. 303
 likened to the brute, ii. 305, 340
 type of Pleroma, 171
 (see *Anthropos*, *Free Will*)

VOL. II.

Man's incontinence remedied by Christ's fast, ii. 382
 his improvement should be continuous, ii. 174, 292—296
 Manna, a type of spiritual food, ii. 191
 Marcellina, a follower of Carpocr. 210 n. 3
 Marcion, a native of Pontus, 216
 contemporary with Anicetus, ii. 18
 amplified Cerdon's theory, 216
 opposed by Justin, ii. 168 n. 6
 Irenæus contemplated a work against him, ii. 67; and his writings, 219
 Stoic in principle, 252 n. 1
 traced back to Empedocles, ii. 134 n. 1
 a binary, 216, 252 n. 1; ii. 68 n. 1; 134; tertiary, 216 n. 2; ii. 68 n. 1; 134; and quadruple principle ascribed to him, 216 n. 2; ii. 134
 said that God of the Law turbulent, &c. 216; Cosmocrator, *ib.*
 denied that world made by Word, ii. 41; cf. 329, 397
 blasphemed the Creator, ii. 68, 396, 397
 his good Deity, 252
 from whence Jesus, 216
 dissolved Law of Cosmocrator, 217
 denied that Christ came to his own, ii. 41, cf. 373
 Docetic views, 216 n. 4; ii. 257
 said that Christ's was a neutral character, 217 n. 3
 Christ's descent into Hell, saved Cain, &c. 218 n. 4; but not Abel and the Just, who were incredulous, 219
 denied the salvation of body, 218
 mutilated Scripture, 4 n. 3; 36 n. 2; 216 n. 3; 217 n. 3; 218 n. 2
 professed to be more true than Evangelists, 218
 omitted Christ's genealogy, 216 n. 3; 218; and passages that made the Father the Creator, 218
 compiled Gospel from S. Luke, 217; ii. 45 n. 6; 51, 67
 curtailed S. Paul's Epistles, 218; ii. 67 nn. 2, 3; 78
 did not wholly reject them, ii. 72 n. 1
 refuted, 252, 253, 257, 369; ii. 134, 165, 171, 257
 contrasted with Ebion, 212 n. 2; Apollinarius, 216 n. 4
 preferred to *Valent.*, ii. 68
 condemned, ii. 257
 called first-born of Satan by Polycarp, ii. 14
 Marcus, 114 n. 2; a Mage, 249; of Gallic origin, 156 n. 3; Rhodansensis, 126 n. 1

- follower of Valentinus, 156 n. 3; i. e. of Pythagoras, 296 n. 6
 a juggling impostor, 114, 115 n. 3; 116 n. 1; 117; and astrologer, 155
 his familiar spirit, 114, 117
 precursor of Antichrist, 115
 earliest trace of transubstantiation, 116
 mockery of Eucharist, 115
 his idea of Judgment, 125
 hunter of women, 116; who were rich, 118
 enriched himself, 119
 licentious practices, 119, 123
 his use of *philtre*, &c. 121
 confessions of victims, 121, 122, 126
 case of a dishonoured deacon, 121
 professed to be inspired by the highest Power, 114, 123
 resolved all into a Monad and Dyad, 157
 the mouthpiece of Sige, 133, 135, 141, 142, 144
 the mother of all, 146; and Tetrad, 128
 hypostatized truth revealed to him, 134
 amplified the idea of Colorbasus, 127
 his Demiurge a threefold abortion, 251 n. 1
 professed to be of higher grade than Apostles, 123
 transfiguration adapted, 139 n. 4
 his alphabetic theory, 137 nn. 5, 6; 357
 syllabic scheme, 130 n. 2; 131 n. 2; 357
 nomenclature of symbols, 132
 all contained in Ecclesia, 132
 world formed by ultimate letter of ultimate symbol, 132; which was a triacontad, 132
 this development exemplified, 133
 verses in condemnation of Marcus by an ancient presbyter, 155
 Marcosian invocation of grace, 117; and profligacy, 119
 inspiration, 118
 forgers of apocryphal writings, 177
 redemption, 123 n. 3; 124, 180, &c.
 formula, 124, 183—185, 187, 249 n. 4
 hebdomad, 139
 unction, 185, 186; of the dead, 186 n. 3
 others rejected all forms &c., asserting the sufficiency of Gnosis, 187
 anabaptists, 123 n. 3
 Mark (S.), the exponent of S. Peter's preaching, ii. 4 n. 3; 5 nn. 2, 4
 opprobrious term, ii. 4 n. 3
 Gospel used by Docetic assertors of impassibility, ii. 45 n. 6; 46
 his symbol a lion, ii. 47, 48
 Marriage disparaged by Gnostics, 198, 220
 garment, ii. 261
Mathematicus, its meaning, 203 n. 4
 Martyrdom proof of sincerity, ii. 68
 accidental of heretics, ii. 263
 despised by heresy, ii. 99
 Martyrs the seed of the Church, ii. 263, 264 n. 1
 strengthened for their agony by the Spirit, ii. 343
 blood will be required, ii. 99, 360
 annealed as the bread of God, ii. 403
 Mary Magdalene first saw Christ risen, ii. 412
Matres lectiones, 335 n. 4
 Matter created by God from nothing, 274, 356
 not uncreate, ii. Gr. Fr. xxxii.
 (Platonic), its pre-existence, 293, 294
 defined, 292 n. 1; and described, *ib.* n. 2
 (Ophite) formation, 227
 from overflow of light, 228
 (Valentinian), originated in the *diropia* of Sophia, 17, 46
 in the conversion of Achamoth, 35, 46
 in her *πρόη*, 73, 79, 314
 its tendencies from Achamoth, 40 n. 4
 its grosser substance from Demiurge, 43 n. 2
 incapable of salvation, 51 n. 2; 53, 66 nn. 2, 3
 of which man formed, 48, 49; ii. 366 n. 3
 sinistral, 228
 to perish by fire, 48, 49, 59 n. 4
 refuted, 274, 314
 Matthew (S.), wrote his Gospel in Hebrew, 213 n. 2; ii. 3 nn. 2, 4; cf. Gr. Fr. xxvii.
 tradition derived perhaps from S. John, 213 n. 2
 written while S. Peter and S. Paul were at Rome, ii. 3 n. 1
 seen by S. Jerom, 213 n. 2; and by Pantænus in India, *ib.*
 quoted by Eusebius, ii. 42 n. 4
 Greek copy found buried with S. Barnabas in Cyprus, 213 n. 2
 his Gospel alone received by Ebionites, ii. 45 n. 4; and Cerinthus, ii. 46 n. 1
 Man was his symbol, ii. 48
 Mediator between God and Man, ii. 100, 369
 Menander, successor of Simon, and a Mage, 195 nn. 2, 6; ii. 18 n. 2
 head of Gnostics, ii. 18 n. 2
 called Baptism the Resurrection, 195
 promised a present immortality, 195
 said the world was created by angels, *ib.*
 method of refutation, 369
 (Comedian), 315 n. 1

Mesotes, 48 n. 2; 58 n. 1; 66 n. 5
the *habitat* of Achamoth, 46, 48
hereafter of Demiurge, 59
of the *psychic*, 58, 59; and of the *just*,
65
Metensomatosis not invented by Plato, 377
n. 1
introduced by Pythagoras from Egypt,
377 n. 1
Empedoclean, moral, *ib.*
Carpocratian, immoral, 207, 209
refuted, 372, 376, 381; cf. 378, 379
Michael, Ophite name of serpent, 236
had charge of watery element, 236 n. 4
Microprosopus, *arrhenothele*, 223 n. 1
Mid earth, a relative term, 93 n. 3
Millennarian notions of Irenæus, ii. 413, 416,
417, 418, 422, 424, 426, 428
Mind not separate substance from soul, 361
Miracle at Cana, sacramental, ii. 44
Miracles contrasted with heretical preten-
sion, *ib.*
Miraculous gifts not withdrawn, 370, 371,
375 n. 1; ii. 333 n. 5; 334
Miriam suffered principally, though Aaron
shared her guilt, Gr. Fr. xxxi.
Mishna compared with Law and Gemara, ii.
177 n. 4
Mithras numerically computed, 203 n. 6
Monad, *arrhenothele*, 18 n. 1
adopted from Pythagoras by Valentinus,
99 n. 2
arithmetical, its mystic properties, 103
n. 2
Monadic Gnosticism, 102 n. 3; 104 n. 1
Monogenes : Pleroma :: Jesus : the world, 79
n. 4; and Jesus inseparable, 84 n. 1
vide, 31 n. 2; 82 n. 3
Montanists rejected S. John's writings, ii.
51; and S. Paul's, *ib.* n. 2
Month, no type of Pleroma, because no uni-
form number of days, 341
More and Less relative only of things that
may be compared together, ii. 169
Moses brought up in the Egyptian court,
Gr. Fr. xxxi.
marriage symbolical, ii. 224
wrote the words of Christ, ii. 148
his rod converted into a serpent, typical,
ii. 118
compared with Joshua, Gr. Fr. xix.
Munus, a term of the *arena*, 55 n. 4
Mustard-seed explained, Gr. Fr. xxx.

Naassenes (see *Ophites*)
Name of God exorcises evil spirits, 264
New hope brought in by Christ, ii. 269, 270

Nicolaitans from Nicolas the deacon, 214
condemned in the Apocalypse, 214 n. 1
Cainites, 214 n. 1; taught moral indiffer-
ence, *ib.*
older than Cerinthus, and parent stock
of Gnostics, ii. 40
Nile, cause of its rising unknown, 350
Noah, after the deluge, *accepit mensuras*
mundi, ii. 190
mystic number of his years, ii. 405
Norea, sister of Seth, 236 n. 2
Number, Pythagorean basis of universe, 296
Numbers, decimal on left; centesimal on
right hand, 161, 342
idea of sex, 181; in Pythagorean system,
80 n. 4
Valentinian combinations, 12; and mystic
powers, 25, 26
Marcosian alphabetical symbols, 140, 144,
167—161
physical deductions, 164, 168
appeal to Scripture, 169, 175
refuted, 333—342, 357
Numeral letters causative of false readings,
26 n. 1; 145, 240 n. 1; 324 n. 1; ii. 401
n. 6; 407
Numerical notation in Hebrew, 336
Gnosticism, inconsistent, 333, 335, 336,
343
Numerically definite race of man, 380
Nus, or Monogenes, Pater, Arche, 9 n. 2;
10, 281
the Son, 27 n. 2; 82 n. 3; ii. 40 n. 7; God,
76 n. 4; cf. 460 n. 3
alone comprehended Bythus, 9, 15, 310
n. 1
from whom N. was inseparable, 280, 282,
283, 309
wished to communicate the knowledge
of, 13
withheld by Sige, 13
originative of Æon substance, 76, 77,
99 n. 3
and of Æon irregularity, 300 n. 4
κατ' οὐσίαν but not *κατὰ γνῶσιν*, 310
n. 1
put forth Christ, and Spirit, 20
upon intercession of Æons, 17
Basilidian, 199; was Christ, 200
Barbelonite, 222; Ophite, serpentiform,
232
Noûr inseparable from mental modes, 281

O written as *ou*, 146 n. 1
Obedience better than sacrifice, ii. 193—197
is life, ii. 298; incorruption, 296; ever-
lasting rest, 300; man's glory, ii. 184

- Oblivion, Platonic, 378; gnostic, *ibid.*
 Octapla of Origen, ii. 108 n. 4
 Ogdoad, a double Tetrad, 100, 169; of Æons, 10, 80, 106; simultaneous, 111
 Valentinian appeal to Scr. 75, 81, 172; refuted, 277, 303
 Achamoth, 28, 44, 226
 set forth from S. John's Gospel, 75—80, 81, 85
 Barbelonite, 223; included unlimited evil, 226
Οικονομία, dispositio, 52
 variously rendered, 61 n. 2; 83 n. 2; 140 n. 2
κατ' οικονομίαν Ἀνθρώπου, 52; born of Mary, 150
 chosen through Word to knowledge of Bythus, 150
 destroyed death, 151
 Omnipotence of Divine Name, 264
ὁμογενεῖς ἀγγελοι, 23 n. 5
ὁμοουσία, *ejusdem substantia*, 42 n. 5; 49, 50, 307 n. 2
ὁμογενεία as of Light with Light, 308
 of Son with Father, ii. 116 n. 6
 One Lord Jesus Christ, ii. 89 n. 2
 Ophites, original Gnostics, lxxx; meaning of name, 232
 serpent symbolised watery principle, 228 n. 1; 230 n. 5
 many-headed *hydra*, 241 n. 1
 represented the human viscera, 241 n. 2; a Rabbinical notion, 241 n. 3; and brain, *ib.*
 Ophites, compared with Sethians, 226 n. 3
 views of Man, 134 n. 2; created, as they said, by six evil spirits, 232
Theosophy, first principle Light, 226; from whence Son of Man emanated, 227, 232; and Spirit, 227
 first and second Man and Spirit generated Light of Christ, 227
 the redundancy of this Light was Sophia, 241 n. 2
 who was *arrhenothele*, called also Prunicos, 228; and true Church, *ib.*
Cosmogony, 232
 material elements co-ordinate, 227
 Protoplast gigantic, 232; at first, wholly animal, 235; and afterwards endued with spirit, 233
 hence human Intellect and Enthymesis, 233
 Ideal Woman, 233; Ophite *ἀγγελολογία*, 233 n. 3
 Ophite *Psychology*, Man's Fall caused knowledge of Supreme, 234; and defection from *Cosmopoi*, *ib.*, but deprived of Light, *ib.*, and Divine substance, 235; he became gross, *ib.*, as merely psychic, *ib.*
 Man an outcast from heaven, 235
 Transmigration of souls, 240
 Serpent also cast out, *ib.*, who generated six others and formed a second Hebdomad, 235
 These seven spirits destroyed Cain, 236
 The prophets ministered to them, 237
Christology, birth and mission of Christ, 238
 annunciation by Christ, 238
 illapse of Christ conferred on Jesus the power of working miracles, 239
 Jesus only wiser and better than others, 238
 Christ deserted Jesus at crucifixion, 239 but sent some efflux to raise him, *ib.*
 still his material nature remained in world, *ib.*
 for 18 months after resurrection taught the disciples, 240
 practice, infamous, 242 n. 2
 venerated Cain, Esau, Cora, 241 n. 5; Judas, 242
 Gospel of Judas Iscariot, 242 nn. 2, 3
 used Gospel of Egyptians, 46 n. 1
 Hymn, lxi.; compare 36
Ordinatio, constitution, ii. 378 n. 6
Oreus from אור, 230 n. 4; 231
 Original sin purged by Christ, ii. 376; through faith, ii. 150
 its issue death, ii. 387
Osis, aqueous principle, 101 n. 9; 266 n. 4
ὀυσία ὄλη, 15 n. 3; 27 n. 3
οὐσία used by Philo for material substance, 17 n. 3; 36 n. 2
 as by Aristotle, xcii. n. 3
 and *ἀνούσιος*, 129 n. 3
Πάν, a name of Soter, 79 n. 1; 144 n. 1; 325
 Pandora's perversissimi Sophists, ii. 147
 Pandora, the prototype of Val. Soter, 296, 325
Panpragmatists, cf. Carpocrates, 242 n. 3
 Pantheism of antiquity, 28 n. 2
 Pantæus found Hebrew Gospel of S. Matthew in India, ii. 3 n. 1
 Papias of narrow intellect, ii. 2 n. 4; preserves the earliest account of Gospels, *ib.*
 Parables to be interpreted by a true theology, 95; according to analogy of faith, 348, 352
 Valentinian interpretations, 25
 lost sheep, 73; piece of money, *ib.*
 of vineyard, ii. 276, 278
 of marriage-supper, ii. 280, 281

- of prodigal, ii. 283
of labourers in vineyard, ii. 283
of Publican and Pharisee, ii. 284
two sons, *ib.*
of fig-tree, *ib.*
of tares, ii. 303
Paraclete's mission, 38 nn. 1—4; 302
Paradise, Cabbalistic, in the fourth heaven,
44 n. 1; 45 n. 1
 Archangelic, 45; whence Adam partly
 received his nature, *ib.*
 not terrestrial, ii. 331 n. 1
 of the just, 365; ii. 331, 390
Parasceue, sixth day of week, 140
Paredri, 194 n. 2; 206
Parricidium, 127 n. 9
Pascha, patristical etymon, ii. 173 n. 2
 Temple order described, 328 n. 1
Paschal Feasts at which Christ was present,
328 n. 1
 type of Christ, ii. 225 n. 4
 fast, a varying custom in primitive
 Church, ii. 473, 474
 difference caused no loss of charity, ii.
 477
 authority of S. John pleaded by the
 Asiatics, 476
Passions purified by Christ, 205 n. 3
Passions of Sophia, hypostatized, 34 n. 2;
39 n. 5; 40 nn. 3, 4
 and of Christ contrasted, 323
Patriarchal faith rewarded, ii. 183, 186, 190
Patriarchs prefigured Christian faith, ii. 225,
229
 our examples, ii. 239—241, 251
S. Paul's abrupt style noticed, ii. 25, 26
 preached in the West, ii. 10 n. 2
 laboured more abundantly, because of his
 mission to the benighted, ii. 231
 vision of Paradise, 365
 had no prototype in Val. Pleroma, 325
 Epistles rejected by certain Gnostics,
 why, 300 n. 1
 not wholly by *Encratites*, ii. 51 n. 5
 nor by Marcion, ii. 72 n. 1; cf. 67 nn. 2, 3
 though mutilated by him, 218
 but by Ebionites, ii. 78 n. 4
 and Montanists, ii. 51
Pearson's, Bishop, *Vind. Ign.* 98 n. 1
Pelops, myth, Scholiast on Pindar, 326 n. 3
Peratæ, fatalists, 294 n. 3
Perfection not conferred at once, why, ii.
292, 294
Persecution the Prophet's reward, ii. 264
Persian cosmogony similar to gnostic, 229 n. 3
Peter, S., dictated S. Mark's Gospel, ii. 2, 4
 visited Rome in the reign of Claudius,
 because of Simon Magus, ii. 3 n. 3
 visited Pontus more than once, ii. 4 n. 2;
 10 n. 2
Pharaoh's heart hardened, ii. 247
Pharisaic traditions superseded the Law, ii.
177
Philip's catechesis of the Eunuch, ii. 62, 231
Philo, precursor of gnosticism, 266 n. 2; 288
n. 2
Philtra, 194 n. 1
Physical philosophy, various principles of,
xxxv—xl, 290 n. 1
Pindaric allusion, 326
Pius, ninth in Roman succession, ii. 11
Plato more religious than heretics, ii. 135
 his first principle good, ii. 136
 Heaven a divine Intelligence, 368 n. 2
 his *θεοι θεων*, 288 n. 1
 definition of matter, 292 n. 1
 preexistent, 294 n. 3
 triple principle, Deity, matter, paradigm,
 293 n. 1
 his *ιδεαι*, 292 nn. 2, 4
 Platonic expression, ii. 213, 373 n. 6
 double creation of Man, 288 n. 2
 cup of Lethe, 378 n. 1
 psychology, ii. 336 n. 3; 342 n. 1
 not first to teach a *metememosis*, 377
n. 1
Pleroma, 10, 11 n. 4; *συμφων*, 59, 188 n. 2
 Multiplicity in Unity, 22 n. 2
 can only be the Deity, 251 n. 3
 cannot be local, 251; cf. 259, 260; or in-
 tellectual, 262
 or prototypal, 262
 can contain neither *vacuum* nor *darkness*,
 260, 271
 ignorance without it, 261, 262, 264
 involves idea of fatalism, 263
 if image of good, then also of bad, 268
 if prototypal, what its own idea? 269,
 304, 305
 no true type of Christ, 275
 spiritual essences no image of gross
 matter, 269
 thirty Æons no counterpart of multi-
 tudinous matter, 270
 both redundant and deficient, 276—280
 excludes Horus, Christ, Spirit, and Soter,
 279
 Spirit no *shadow* of heavenly things, 270
Ploughshare a type of Christ, ii. 272 n. 8
Polycarp appointed Bishop of Smyrna by
Apostles, or by S. John, ii. 12 n. 2
 seen by Irenæus, ii. 12
 came in contact with Marcion, ii. 14, 13
n. 4
Ep. to Philippians, ii. 14, and to other
churches, ii. 473

- Polycarp appealed to yet more primitive teaching, ii. 12 n. 4
 suffered martyrdom about 167 A.D., ii. 12 n. 2
 Pothinus possibly quoted, ii. 238 n. 5; 304 n. 3
 Prayer, its efficacy, ii. 203
 Præscriptio hæreticorum, 89 n. 5, 90; ii. 17, 377
 Preaching, Apostolical, heads of, 95, independent of written Word, ii. 233
 Predestined purpose of God in creation, 255, 257, 258; and Redemption, ii. 291
 number of human race, 380
 according to foreknowledge of God, ii. 300, 314
 body of faithful, ii. 314
 Church simulated by heresy, 50 n. 2; 112 n. 2
 Prepon, an Assyrian Marcionite, ii. 134 n. 1
 Presbyter quoted by Irenæus, 3 n. 3; 119 n. 1; 155; ii. 95, 238 n. 5; 248, 251, 254, 372
 meaning a Bishop, ii. 8
 Presbyter and Bishop, how far convertible terms, ii. 7 n. 5; 8; 76 n. 1
 corrupt to be avoided, ii. 237
 Priesthood patriarchal, ii. 167 n. 3
 Primacy of Apostolate with S. James, ii. 71 n. 3
 Principalitatem habere, *πρωτεύειν*, ii. 206
 Proarche, a name of Bythus, 8, 9
 (see *Bythus*)
 Proarchon, Barbelonite Demiurge, 226
 Promises belonged not only to Holy Men of old, but also to the Church of the Gentiles, ii. 421
 Propator termed *ἀνθρῶπος*, 113
 Prophecy, the gift of God, 120
 existed in the writer's time, 334, 375
 obscure, fulfilment clear, ii. 235; not by chance, ii. 270, 271
 Valentinian sources of, 63 n. 4
 refuted, ii. 216
 Prophetesses, Marcosian, 118, 119
 Prophetic actions, ii. 219 n. 4; 220, 223
 individuality, ii. 265—268
 inspiration, *gnostice*, from creator angels, 193, 201 n. 1
 Prophets, some before some after the captivity, ii. 277
 prepared men to receive Christ, ii. 230
 spake as Christ's members, ii. 265
 Prophets inspired by one God the Father, 120, 384; ii. 270, 282
 beheld God through the Spirit, 219—221
 inspired by Logos, ii. 163, 174, 215, 228
 all spoke of Christ, ii. 269; and of his sufferings, 220, 270
 false, or Montanists, ii. 51, 260
 Prophets distributed among the Hebdomad (*Ophites*), 237, (*Simon.*) 193, (*Saturnia.*) 198, (*Basilid.*) 201; refuted, 384; ii. 208, 270, 272, 273, 276, 280, 395
 Pruniceus, Barbelonite spirit, 225
 source of evil, 226
 Ophite, sinistral, 228
 audax, ii. 273 n. 3
 Mater, ii. 273, 374
 mundane soul, 228, 229
 her absorption prevented by aggregation of matter, 229
 spread out as Heaven, *ib.*
 source of Hebdomad, *ib.*; and of seven heavens, 231
 herself the Ogdoad, 230
 meaning of the term, 225 n. 1
 Psalm I, penitential, ii. 240
 Psychic, their origin, 35, 42, 46, 49
κατ' ἐκδοὰ breathed into hyllic body, 49
 with Free Will, 51 n. 2; 53
 established by faithful works, 53; not by Gnosis, 54, 58
 belong to *Mean*, 58, 65; not to the *Pleroma*, 59
 dextral, 42, 51
 of neutral character, 51 n. 2; 52 n. 1
 need discipline of senses, 52 n. 2; 54, 58, 65, 317 n. 5; 320 n. 1
 Catholics, 306
 objects of Soter's mission, 52
 Ptolemæus Lagi formed the Alexandrian Library, ii. 112
 Ptolemæus, Valentinian, opposed by Irenæus, 5, 80 n. 2; 109, 259 n. 2; 331
 Punishment, future, the negation of good, ii. 399, 400
 Punishment eternal, 91, 356; ii. 126, 244, 245, 265, 300, 301, 302, 304, 397—400
 Pythagoras taught unity of the Deity, 106 n. 1
 best gifts of heaven are truth and goodness, 288 n. 2
 deduction of sensible creation from a point, 298 n. 1
 Pythagorean Monad, definite cause, Dyad indefinite effect, 297 n. 2
 harmonic necessity, 294 n. 3
 numerical theosophy, *rationale*, 9, 3, 18 n. 1; 297 n. 1
 its eastern origin, 292 n. 4; 294 n. 2
 principle of Gnosticism, 297
 Rachel, type of Church, Leah of Synagogue, ii. 227 n. 10
 Raguel, *qua θελήσει*, 213 n. 3

- Rahab a symbolical character, ii. 224
 prophetic, ii. 224 n. 7
- Rebecca, typical, ii. 226
- Recapitulation of Man in Christ, ii. 87, 88,
 95, 102, 120, 123, 159
- Reconciliation with God, ii. 101
 through Christ, ii. 362
- Redemption through Christ, ii. 315
 by his Blood, ii. 317—319
 and very Manhood, ii. 103, 104, 315, 317,
 381, 384
 the antagonism of Man's Fall, ii. 100
 Marcosian, 125, 180, &c.
 spiritual *γνώσις*, 186
 conferred by illapse of Christ, 182
 through imposition of hands, 183 n. 1
 of the dead, 186
- Regeneration, Baptismal, 181 n. 1; 182 n. 1;
 ii. 92 n. 2; 349, Gr. Fr. xxxiii.
 of infants, 330
 involves a moral, not a physical change,
 ii. 346, 349, 350, 352
 its effect renewal, ii. 352
 in the image of God, ii. 353
 the gift of grace, ii. 387
- Renewal by knowledge of God, ii. 353, 354
- Repentance efficacious, 91
- Reserve in preaching unknown to Apostles,
 ii. 76 n. 6
- Resurrection by the power of God, ii. 325, 336
 known to patriarchs, ii. 155; and proph-
 ets, 268
 denied by heretics, ii. 411
 of flesh, 360; ii. 204, 318—339, 349—364,
 412, 481; identity, ii. 355
 Gnostic dilemma, ii. 329
 not more incredible than creation, ii. 325
 proved by miracle, ii. 354, 355
 scripturally illustrated, ii. 330—332
 Christ the First-fruits, ii. 105
Gnostice, communication of *γνώσις*, 370
 (see *Millennarian Notions*)
- Revelation*, the Book of, its date, ii. 410
- Right-hand used for centenary computation,
 161 n. 3; 342 n. 1
 Ophite Christ, dextral, 228, 240 n. 4
 Valentinian psychic principle dextral,
 material sinistral, 42, 43 n. 3; 51
 Platonic and Magian theories compared,
 341 n. 3
 principle of Secundus, 102 n. 1
 of Marcus, Cabbalistic, 161 n. 3
 refutation, 341
- Roman early succession, 214 n. 2; ii. 1, 10
 n. 1; 18 n. 1; 475
 headed by St Peter and St Paul, 214 n. 2
 by whom that Church was founded, ii. 4
 n. 1; 9, 10 n. 2; its authority, ii. 9
- abnormal previous condition, ii. 4 n. 1
potentior principalitas, ii. 9 n. 7
 Apostles may have designated more than
 one step in the succession, ii. 10 n. 3
- Rome visited by heresiarchs, ii. 13 n. 2
- Roman police, ii. 250
 empire to be divided into ten, ii. 391,
 394, 408
- Rule of Faith, Baptismal, 88, 90, 188, 189
 old Apostolic tradition, ii. 16
- Sabaoth, 230 n. 2; 386 nn. 2, 3
- Sabbath, some works permitted, 166—168
 symbolical of continual sanctity, ii. 189
 neither essential to patriarchal nor to
 Christian religion, ii. 190
- Sabellius anticipated, 111 n. 5; 112
- Sacerdotales literæ*, 335 n. 4
- Sacramenta*, i. e. *mysteria*, 366 n. 7
- Sacramental union with Christ, real, ii. 321
- Sacrifice, Jewish, why prescribed, ii. 185, 196,
 209; has ceased, ii. 263
 not now required by God, ii. 193, 200,
 201, 203, 209
- Sacrifice, Christian oblation, ii. 198—200, 203,
 209, 210; œcumenic, ii. 199, 200
 foreshewn in prophecy, ii. 200
 Eucharistic, correlative of Temple S. ii.
 201, 203 n. 4; 210
 pure, ii. 393; Gr. Fr. xxxvi.
 of God is a pure heart, ii. 201—203
 of prayer, ii. 203 n. 4
- Saints of old, accepted though imperfect, ii.
 465; our examples, ii. 466, 467
- Salvation not irrespective of works, ii. 195,
 286, 348; to follow Saviour, ii. 184
 of God, ii. 108
 without spirit impossible, ii. 343
 Carpocratian, ii. 210
- Samael, Satan, 236 n. 4
- Samaritan woman a type of heathenism, ii.
 93 n. 1
- Sanctus, Martyr of Gaul, Gr. Fr. xlii.
- Satan, his origin according to Val., 47
 sinistral power, 101
 but spiritual, 48
 the world his *habitat*, *ib.*
 but has made nothing, ii. 304
 his sons and angels, ii. 304, 306
 Carpocratian idea, 208
- Satan bound, man delivered, ii. 384; strong
 yet conquered, ii. 28, 29, 384, 385; and sub-
 jected to man, ii. 390
 his sensual temptation prevailed in
 Adam, remedied in Christ, ii. 382
 liar from the beginning, ii. 386
 and murderer, ii. 388

- Satan, perverter of Scripture, ii. 392
 ignorant of God, ii. 387
 Spirit of air, ii. 390
 no independent power, ii. 396
 hate intensified by the Gospel, ii. 396
 without hope, ii. 393
 Arch-Apostate, ii. 390
 through his envy of man, 393
 we were his instruments, ii. 28
 claims to be adored as God, ii. 390
- Saturninus, a follower of Menander and Simon M., 196 n. 1; 369
 enjoined abstinence from animal food, 198
 and marriage, *ib.*
 said the world was created by angels, 196;
 of whom God of Jews one, 197; Docetic as regards Christ, *ib.*; two distinct races of man, good and evil, 198;
 so also prophets, *ib.*
- Saviour, promised to David, ii. 37
 foretold by prophets, ii. 83, 215, 216
 as God and Man, ii. 108—110
 as Man humble, ii. 103—106; as God glorious, ii. 107—110
 of those that follow Him, ii. 184
 (see *Christ, Jesus, Soter, Word*)
- Schism, the sin of, ii. 51, 236, 261
- Scriptura as uninspired writing, ii. 11 n. 3
- Scripture tampered with, 66, 67, 176 n. 1;
 ii. 115, 153, 273, 275; imitated by heresy, 57 n. 1; brings a judgment, ii. 407
 unknown citations, 176 n. 1; 179 n. 2
 altered citations, 70, 71, 176 n. 1; 178 n. 2
 to the Jews as fables, ii. 235
 obscure, not as teaching Divine Unity,
 but as conveying deep purposes of
 God, 272, 349—357
 teaches throughout that God created all
 things by Word, ii. 348, 349, 352, 353
 reveals Christ, ii. 170—176
 hidden treasure, ii. 234, 235
 the Christian's study, 347; interpretation
 traditional, ii. 236, 238, 255, 262
 perfect, 349; as the Word of God, *ib.*;
 ii. 172, 174; Rule of Truth, ii. 276
 restored through Ezra, ii. 114
 supersedes earlier traditions, ii. 10, cf. 16
 (see *Marcion, Valentinus*)
- Secundus, symbolised with Eastern opinion,
 102 n. 1
 his Ogdoad, 101, 102 n. 1
 from seed of Bythus, Nus, 9
 from seed of Achamoth, spiritual, 62
 secretly communicated to Demiurge, 316,
 317; cf. 318
 advanced by Demiurge as Prophets,
 Priests, Kings, &c., 63; cf. 320
- reclaimed by Sophia, 242
 from ignorance, *γνώσις*, 318
 prepared for reception of Word, 318,
 319
- Senior, *πρεσβύτερος*, *legatus*, ii. 108 n. 5
 (see *Presbyter*)
- Senses formerly considered four, 170 n. 4
- Sensatio, *νοήσις*, its Gnostic development,
 208 n. 3
- Sensus, *νοῦς*, 263 n. 3.
- Septuagint Translation, ii. 111 n. 2; made by
 command of Ptolemy Lagus, ii. 111—115
 imagined inspiration, ii. 113 n. 3; 114
 authority as absolute as that of the Apo-
 stles, ii. 115
- Serpent's enmity with seed of woman, ii. 129,
 303, 380, 484, 485; promised what he had
 not to give, 145; punishment, ii. 126, 128
- Ophite, origin of matter and of evil, 233
 symbolised water, 228 n. 1
 also the mystic principle generally, *ib.*
 also the Logos, *ib.*
 and Sophia, 241 n. 2
 evolved by Jaldabaoth, 232 n. 2
 cause of Fall, 234
 cast forth into lower world, 235
 and generated six sons, *ib.*
 named also Michael and Samael, 236
 typified moral convolutions, 232
 also anatomical, 241 nn. 2, 3
- Seth born *sec. providentiam Prunici*, 236
- Sethians, as compared with Ophites, 226 n. 3
- Seventh day, symbol of Millennium, ii. 190,
 410
- Shadow and Void, *Valentinian*, 31, 257
 Democritan notion, 291
 refutation, 258, 259, 270, 271
- Sickle, the type of Abel, ii. 272
- Sige, *Valentinian*, also named Ennoea, Cha-
 ris, 9, 10
 uncertain consort of Bythus, 12 n.; 18;
 99 n. 2
 not common to all Gnostic systems, 106
 passage in S. Ignatius considered, 98 n. 1
 function in Valentinian system, 13 n. 1;
 14 n. 3; 19 n. 1
 incompatible with Logos, 278
 withheld him from imparting knowledge
 of Bythus, 13
 symbolised by Gnostic reticence, ii. 276
 refuted, 276, 277
- Siloe's waters healed on the Sabbath-day, 166
- Simon of Cyrene, Basilidian figment, 200 n. 5
- Simon Magus, father of Gnosticism, 195, 219
 n. 3; 221, 249, 272, 369; ii. 1, 18 n. 2; 67,
 258; his history in the Acts of Ap. 190
 physical theosophy, 169 n. 1; 170 n. 1;
 280 n. 6

- ἐπινοία*, 227 n. 1; the correlative of *γῆ*, as *νοῦς* of *οὐρανός*, 229 n. 4; 368 n. 2 his primary hectad of *Æons*, 368 n. 2 and *ὁ ἑστώς, στᾶς, στησόμενος*, 265 n. 3; 352 n. 4
Helen his *ἐπινοία*, 191
who created angels, 192
and the world, 193, 194
and inspired the prophets, 193
wife of Menelaus, 192
the lost sheep, *ib.*
and the first redeemed, 193
deified himself, 191
worshipped as Jupiter, 194
honoured by Claudius with a statue, 191 n. 1
his *μύσται*, 194 *Int.*
antinomian tenets, 54 n. 3; 194 *Int.*
said that men were saved by his grace, irrespective of their deeds, 193
moral character of actions the arbitrary imposition of the Creator angels, 194
his end, 195 n. 1; perhaps alluded to, 374 n. 5
Sin, the parent of disease, ii. 365, 371
remissible, 91; forgiven by God alone, ii. 371; not decreed, ii. 286
as of old avenged by God, ii. 243, 244
Sins of infirmity, venial; wilful, severely judged, ii. 407
Six, the number of generative virtue, 140
Sixth day of week, *cæna pura*, 140; ii. 388
Parasceue, 140
why man created and redeemed on this day, *Marcosian*, 140
with some heretics, eighth with others, the day of man's formation, 172
Sixtus, sixth Bishop of Rome, ii. 11, 475
σωληνοί, *ὡς διὰ*, 60 n. 2; 150; ii. 42 n. 4; 82, 316
Solomon, one greater than, ii. 170
depth of knowledge, *ib.*
not always approved, ii. 240
Temple type of true, *ib.*
Son eternally preexistent, 285 n. 5; 214, seq. ii. 95; God, ii. 22, 30; allowed by heresy, 77 n. 1; alone reveals the Father, 368; ii. 44, 158—162, 164, 218, 221
in bosom of Father, ii. 44
one Name of Father and Son, ii. 200
the measure of the Father, ii. 153
Lord, as Father is Lord, ii. 21
Begotten of the Father, ii. 48; Very Man, ii. 260, 316—318; and Very God, ii. 94, 95, 97, 98, 104, 109
visible power of Father, Father invisible essence of Son, ii. 44, 161; reciprocally revealed, ii. 44
sent by Father, ii. 159; and attested by Him, ii. 23
dispensations of Son and Father revealed by Spirit, ii. 262
knowledge of Son, is knowledge of salvation, ii. 36, 59
appeared to patriarchs of old, ii. 173
foretold as Son of Man, ii. 148, 219, 222, 230—232, 266
of God the Father, who gave the Law, ii. 370, 371
made Man, that he might reverse man's sentence, ii. 381; and be man's Teacher and Redeemer, ii. 315, 316; that man might become a son by adoption, ii. 34, 103
by Son man rises to the Father, and by Spirit to the Son, ii. 429; cf. 164
(see *Word*)
Sons by nature and by adoption, ii. 304
disinherited, ii. 305; capable of restoration, ii. 306
Sophia *arrhenothele*, 33 n. 3; 314 n. 2; 316
her desire to know Bythus, and consequent passion, 14, 302
ignorant by degenerating, Achamoth
ignorant by nature, 35 n. 1; cf. 310
wandering *Æon*, 276
extension beyond Pleroma, 15, 69, 100 n. 1
her Passion, 34, 302, and imminent dissolution, 15, 27, 314, 316, 322 n. 3
Passion commenced with *Nus*, 309
her recovery by Horus, 19, 20; her passion separated, *ib.*, 28, 31, 322; her restoration to the Pleroma, *ib.*
Valent. appeal to Scripture, 27, 322
refuted, *ib.*, 312—314, 332
Barbelonite, 225, 226
Ophite, 228, 233, 236—239
(see *Enthymesis*)
Soter, eleventh in Roman succession, ii. 11, 475
Soter, Paraclete, 38; counterpart of *Æons*, 42, 58; body-guard of angels, 39, 317
Eudocetus, 112; Totus, 279; *πανάριθμα*, 296; not Dominus, 12
Pandoron, 296, 325; ii. 147; Πάν, 28, 79 n. 1; 144 n. 1; cf. 150 n. 4; 302 n. 8; 325
some said from Pleroma, some from Decad, 112; cf. ii. 82
some from Dodecad, hence Son of Man, 113 n. 4
some from Christ and Spirit, *ib.*
distinct from Word, Only-begotten Christ, and Jesus, ii. 89, 145
ignorant by implication, ii. 262
a parallel of Pindaric Pelops, 326

- impulsive cause of creation, 41, 266, 363, 367 n. 5; through Achemoth, 41—43
- source of knowledge, 42
- instructor of Demiurge, 64
- symbolised 30 Æons, numerically, 139 n. 6; object of mission, 32; ii. 82
- descended on Jesus at Baptism, 150 n. 4; ii. 36, 37, 42 n. 3; 81, 82
- his body *dispensational*, 85; possible, 62; ii. 82; soul from Demiurge, impassible, 61; ii. 82; spirit from Achemoth, 52; but nothing *hylie*, *ib.*
- heavenly leaven, 73
- Barbelonite or Armogen, 223
- of Colorbasus, 112, 113; Saturninus, 197
- name too impracticable for Marcosians, 334 n. 2; cf. 146
- (see *Christ, Jesus*)
- Soul mundane, 35, 46; Marcosian, 142, 186
- Soul, its qualified corporeity, 381 n. 1; ii. 335, 336 n. 3; 337
- of Man, his Mind and Thought, 361
- a true mean between body and spirit, ii. 342; has form of body, as ice of bowl, 319
- tardy only by reason of body, 379; comparison pursued, *ib.*
- the habitation of the Spirit, 186
- not antecedent to body, ii. 455; Syr. Fr. v. 1
- not life, but life conferred on soul, 383
- not mortal, ii. 329, 336, 358
- Ophite theory, 240
- Cabbalistic dextral and sinistral, 162, *note*
- Valentinian, with Demiurge, 59, 65 n. 5; 187, 295, 359, 361; in mediety, 66; spirit in Pleroma, 66, 359; ii. 411
- eternal preexistence taught by Plato, Pythagoras, Pherecydes, 277 n. 1
- eternal only prospectively, 382; though born, never dies, *ib.*
- has its own place before judgment, 381; ii. 331, 412
- conscious after death, receives its own body, 381
- Spain, antiquity of its Church, 93 n. 1
- Spinoza's Pantheism Stoical, 294 n. 4
- Spirit, co-equal with Father and Word, ii. 214, 215
- figuratio Dei*, 164 n. 2 (see *Hand*)
- with the Father and Word before the worlds were made, ii. 214; by Him, 253
- proceeds from Father and Son, ii. 373 n. 5
- angels minister to the Three, ii. 164
- Spirit ministers to the Father, *ib.*
- Spiritu operante, Filio ministrante*, ii. 218
- communication of Christ, ii. 131
- Head of Man, Body of Christ, ii. 390
- co-ordinate of Church, ii. 132
- is Truth, ii. 132; and One, ii. 273
- the unction of Christ, ii. 32, 33, 97
- poured forth upon Church, and upon mankind from the beginning, 131; ii. 264, 269, 351; though differentially, 373, 374
- One, ii. 92—94, 115; the exponent of Divine Dispensations, ii. 262
- declares Christ to be Very God and Very Man, ii. 116, 161
- received from Father, conferred by Son, ii. 93; to make man one with God, ii. 315; whom He forms, *κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ομοίωσιν*, ii. 334, 343; and gifts with immortality, ii. 336, 337; by Spirit man rises through the Son to the Father, ii. 429
- our only access to the heavenly kingdom, ii. 343
- he who has not the Spirit, has neither the Father nor the Son, Gr. Fr. xiv. becomes an integral part of man, ii. 334—336
- and his sanctification, ii. 342—345
- symbolised by water, ii. 93, 185, 374
- and dew, ii. 93
- the Bread of Immortality, ii. 393
- the flour of humanity mingled with water of Spirit, ii. 92, 93
- wedding-garment, ii. 281, 282
- earnest of incorruption, ii. 131, 339, 340
- our ladder to God, ii. 131
- quickens us by remission of sin, ii. 253
- sin against, irremissible, ii. 51
- present in the Dispensations, ii. 256, 262
- spake by the Prophets, ii. 216, 218
- the martyr's strength, ii. 264, 343
- Spirit, *Valentinian*, feminine principle, 22 n. 3; 33 n. 1; 46, 224, 225, 227; cf. 229, 279; ii. 145
- though called *Κύριος*, 46
- prima femina, 234 n. 4
- emanated from *Aletheia*, 101 n. 1
- taught Æons praise, and gave rest, 22
- variously designated, ii. 274
- Sethian*, as a penetrating perfume, 222 n. 1
- Barbelonite* and *Ophite* (see *Sophia Pruniceus*)
- Spirit, distinct from *soul*, 380; ii. 350, 351 (Marcos), 186; ii. 329
- simple and incomplex substance, ii. 337
- formative principle, ii. 342; energetic, *ib.*
- hereafter will inherit the flesh, ii. 343, 344

Spiritual principle from Achamoth, 50 n. 2
as inseminated in her by angelic vision,
41, 50, 363
seed imperishable, 54; saved by nature,
51 n. 2; 65 nn. 3, 4, 5
made prophets, priests and kings, 63
refuted, 320
inconsistency exposed, 320, 359, 364
separated from the body, 359, 360
and leaves the soul with Demiurge, 59
n. 1; 65
Spirit alone enters Pleroma, 59, 125 n. 2;
295
hence superior to Demiurge, 59, 361, 362,
367
one with Sophia, 125
the spouse of angels, *ib.* 59, 65, 358
refuted, 360—368
Spiritual defined, *ii.* 333, 340, 345, 346
judges all unbelief, is judged of none,
ii. 256, 269
rightly interprets Scripture, *ii.* 269
Stephen, Protomartyr, *ii.* 65, 66, 187
Stesichorus, 192 (see *Errata*)
Stoic fatalism held by Gnostics, 294 n. 4
sequential causation, 295 n. 1
Pantheism, 294 n. 4
Subjectioni cessimus in horam, Gal. *ii.* 5, *ii.*
74 n. 1
Substance, threefold (*Valent.*) 41, 360; each
had its proper destination, 295
(see *Substantia*)
Substance, from Passion of Achamoth, mate-
rial; from conversion, psychic; from an-
gelic vision, spiritual, 41
Succession, Apostolical, *ii.* 236, 238
episcopal, safeguard of doctrine, *ii.* 377
n. 6
Sufferings of Christ's people, a proof of
reality of Christ's own sufferings, *ii.* 98,
100
Supper recreations, 120
Sura usser, explained, 334 n. 5
Swearing forbidden to Christians, 372
Symbolum Fidei (see *Rule of Faith*)
Synagoga, ecclesia, *ii.* 17 n. 1; 21
Synagogue custom contemporaneous, 174
n. 1
Syneros, Marcionite, *ii.* 134 n. 1
Syriac analogies, 1, 4, 28 n. 5; 29 n. 2; 69
n. 3; 70 n. 4; 71 n. 2; 76 n. 4; 96 n. 1;
180 n. 1; 182 n. 2; 239 n. 6; 256 n. 4; 268
n. 2; 320 n. 5; 327 n. 2; 351 n. 4; *ii.* 24 n.
6; 31 n. 2; 32 n. 3; 33 n. 2; 34 n. 1; 35
n. 2; 36 n. 1; 38 n. 2; 39 n. 3; 40 n. 2;
41 n. 4; 45 nn. 1, 2; 49 n. 2; 53 nn. 4, 5;
54 nn. 1, 2, 3; 55 nn. 3, 4; 56 nn. 1, 2;
58 nn. 1, 2; 59 n. 4; 63 nn. 1, 4; 64 n. 2;

69 nn. 2, 3; 70 n. 8; 79 n. 3; 83 n. 5; 86
nn. 4, 5, 6; 91 nn. 2, 4; 96 nn. 1, 2; 106 n.
8; 116 n. 1; 125 n. 2; 145 n. 2; 149 n. 2;
150 n. 4; 154 n. 3; 155 n. 1; 163 nn. 1, 6;
168 n. 2; 172 n. 5; 177 n. 5; 179 n. 1; 187
n. 4; 188 n. 1; 221 n. 4; 230 nn. 1, 5; 241
n. 6; 251 n. 5; 265 n. 3; 276 n. 8; 281 n.
1; 284 n. 5; 288 n. 5; 336 n. 1; 337 n. 7;
338 nn. 1, 7; 343 n. 2; 348 n. 6; 353 n. 1;
358 n. 5; 359 nn. 2, 5; 362 n. 4; 363 n. 4;
380 n. 2; 381 n. 4; 386 n. 1; 391 n. 2; 392
nn. 6, 7; 408 n. 3
Syriac formulæ of Marcosians, 183 n. 3; 184
n. 1
fragments, age of MSS. from whence
obtained, *ii.* 431 n. 1
Syrophenician woman symbolical, 322 n. 3
Syzgies, *arrhenothele*, 10
mutual implication, 78, 81, 82, 299 n. 1
typified in marriage of Christ and
Church, 75; each pair an unit, cf.
Pentad, as *Decad*, 299
Tabernacle in wilderness constructed of
Egyptian stuffs, *ii.* 248
Tables, each contained *five* commandments,
ii. 339
Tatian, *ii.* 130 n. 2; unworthy disciple of
Justin Martyr, origin of the Encratites,
220; presumptuous, *ib.* 130
his system syncretic, *ii.* 130
forbad marriage, 220
his Æons, *ib.*
denied Adam's salvation, 220; *ii.* 130
n. 5
refuted, *ii.* 125, 126, 130
Ταυρότης, Platonic Divine Principle, 78 n. 2
Teitan sums the number of the beast, *ii.* 409
Telesphorus Mart. seventh Bishop in the
Roman succession, *ii.* 11, 475
Temple in Heaven, *ii.* 210, 240
Temporal origin involves temporal end, *ii.*
152
Temptation of Christ considered, *ii.* 382, 383;
of Adam, *ii.* 386, 387
Terra, a name of Achamoth, 46, 368 n. 2;
ii. 146
Tertullian copies from Irenæus, 8 n. 1
Testimony from an adversary unexception-
able, *ii.* 161
Tetractys Pythagorica, 9 n. 3; sums the *De-*
cad, 157
Tetrad, Valentinian, *arrhenothele*, 10
primary and secondary, 100, 169
educed from S. John's Gospel, 78, 80, 81
from Genesis, 170; and natural pheno-
mena, 171; of Secundus dextral and
sinistral, Light and Darkness, 101;

- Marcosian, 128; primary, 145; Pythagorean, 299; secondary of twenty-four letters, 145, 146; evolved 888 as mystic number, 147; function in Annunciation, 150
- Text of translator's copy inaccurate, 2 n. 5; 26 n. 2; 149 n. 1; ii. 382 n. 4
lost, restored from Syriac, Syr. Fr. vii.
- Texts interpolated, ii. 108 n. 7
- Thales, first principle water, whence derived, 289 nn. 4, 5
whether any Supreme Intellect, 289 n. 5
- Thamar, a symbolical character, ii. 233
- Thelema, Barbelonite Æon, consort of Life Everlasting, 222
- Thelesia, *ib.* consort of Ragucl, 223
- Theletos*, Valent. Æon, *rationale*, 11 n. 5; 19, 1; 302
- Theodotus's version, and date, ii. 110 n. 1
- Theodotus of Byzant. first humanitarian, 212 n. 2
precursor of Paul of Samosata, *ib.*
- Thetis, Homeric ocean goddess, 290
- Thirty years, the teacher's qualification, 330
- Thoughts to be subdued to Christ, 372, 373; ii. 181
- Tidal influences unknown, 350
- Time the counterpart of eternity, 168
- Titan*, a name of the sun, ii. 409
- Tithes under Old Disp., ii. 201
- Title of work indicated, 250; ii. 1; 307 n. 2; cf. ii. 381 n. 6, in Syr. Fr. ii, iii, v, vii, xv.
- Tobit, a Gnostic prophet, 237
- Tongues dispersed in interpretation one, Syr. Fr. xxv.
a type of Christ's mystical body, *ib.*
- Totus*, name of Soter, 279; cf. ii. 82, 1
- Traditio Apostolica*, or Creed, ii. 378 n. 2
- Tradition, Apostolical, 272, 331 n. 3
preserved by episcopal succession, ii. 8, 9; and catholic, *ib.*
Eucharistic, ii. 205 n. 4
- Traditional character of faith, ii. 1, 7 n. 4; 8, 9, 12, 15, 16, 233
quod semper, quod ubique, quod ab omnibus, ii. 9, 10
- Tradition asserted by heresy, ii. 7
Apostolical rejected, ii. 8
of Pharisees made void the Law, ii. 177, 179
- Transcriber not scrupulous, ii. 375 n. 2
- Translator of barbarian origin, clxiv.; ii. 266 n. 3 (see *Text*)
- Transmigration of souls, 192, 207 n. 4; 209, 240
absurdity exposed, 376
- Tree of Life and of Knowledge, spiritual entities, 224 n. 5
- Rabbinical analogies, *ib.*
- Tree of Knowledge, remedied by Tree of Suffering, ii. 368, 371, 372, 376
- Triaconta*, symbolised the Saviour's age, 12, 25; and other Scriptural ideas, 174
graduated degree, 166 n. 7; also lunar period, *ib.*; and hour, 167, 303
refutation, 341
inaccurate by reason of excess and of deficiency, 276, 326
- Tribes, six upon Mount Gerizim, typical of Christ, ii. 487
duodecastylum firmamentum, ii. 227
- Tribulation necessary for discipline, ii. 403
- Trinity, the Holy, 349 n. 1; ii. 97, 145 n. 4; 162 n. 3; 164 n. 8; 213, 216, 218, 224, 262, 296, 315, 317, 333 n. 2; 374, 378, 429
involved in the name Christ, ii. 97
Cabbalistic, 223 n. 1
- Truth needs no foil, ii. 80
- Type defined, 333
- Types significant of Christian verities, ii. 186, 210
heretical, of Pleroma, 12
- Vacuum* and darkness the antagonism of the *Pleroma*, 20, 267 n. 2; 271 n. 1; 258, 260 (see *Shadow*)
- Vain curiosity checked, 345, 353, 356
- Valentinus at Rome under Hyginus, continued under Pius and Anicetus, ii. 17
pretended revelation as a boy, 128 n. 4
ὑπομνήματα and followers known to Irenæus, 4
referred to his origin, 243
plagiarised on Pythagoras and Plato, 99 n. 2; 106 n. 1; 259 n. 2; 288 n. 1
the *Timæus*, his text-book, 293 n. 2; 296 n. 7
copied a more ancient Gnosticism, 98; cf. 243; ii. 144
and Simon Magus, 5 n. 3; 98 nn. 1, 2
and Basilides, 284, 369
affected depth, 4 n. 4; 243
of research, ii. 132
claimed to be of the Church Catholic, ii. 80
his scheme epitomised, 98, &c.; ii. 257
devised another God, 272; ii. 138
and blasphemed the Creator, 2
said they were perfect, but Demiurge imperfect, 345
refuted, 361, 364, 367
reproduction, a main feature, 106 n. 1; 112 n. 5
pre-existent types, ii. 212 n. 4
Docetic, 52 n. 5
professed unity, ii. 257, 268

- Scripture misquoted, 79
and perverted, 4 n. 3; 25—30 n. 2; 69, 239
perversion of parables, 25—31, 67, 69
and Scripture examples, 64, 69—80
and types, 332, 333
allured many by Scripture terms, 301
Comment on S. John's Gospel, 75—83;
ii. 46
received also S. Luke, ii. 78
computation of Christ's ministry, 26
nn. 1, 3
put forth *εὐαγγέλιον τῆς ἀληθείας*, ii. 52
Valentinians used *Idolothytæ*, 55; conformed
with idolatry, *ib.*
immoral, 55—57
yet called themselves the elect seed, 56,
272, 313, 314, 363
humoured their converts, ii. 19
and despised the Catholic, 306; ii. 79
as low-minded, 306
variations, 11 n. 4; 18, 80 n. 1; 89, 97,
98, 99 n. 2; 111, 112, 181, 188, 286
worse than Marcionites, ii. 1, 68, 275
most blasphemous sect, ii. 144
worse than heathen, 272; ii. 144
compared to the dog in the fable, 275
their guile and pravity, ii. 80
refutation, generally serviceable, 369
Victor warned by Irenæus respecting Flo-
rinus, ii. 457; Syr. Fr. xxviii.
excommunicates the Asiatics, Gr. Fr.
iii. cf. clix.
Virgin prophetic sign, ii. 105, 107, 110 n. 2;
118; brought forth *Emmanuel*, ii. 104, 105,
110, 115—124
Virgin Mary, subject to infirmity, ii. 88 n. 3
patroness of Eve, ii. 376
whose disobedience she reversed, ii. 123,
124, 375 n. 7; 376 n. 2
sola obedientia mentis concepit, ii. 123
n. 4
her impatience checked by Christ, ii. 88
Vision of God, the blessedness of Heaven,
ii. 428
Volition, Divine and human compared, Gr.
Fr. v.
Unction of Christ, ii. 33
Testimony of Trinity, ii. 97
Christian, ii. 33
Marcosian, 185 n. 1
Union of Man with God, ii. 100
Unit, supposed mystical properties of, 103
n. 2
of Monadic Gnosticism, 103
Marcosian, 144
Pythagorean, 297
Unity of Deity, universally allowed, 189, 309
n. 5; 348, 349, 354
of Catholic Truth, 92—94
Universality of Christ's Redemption, ii. 228,
229
of action asserted by Carpocrates, 207,
209, 242 n. 3
Water, typical of Holy Spirit, ii. 185 n. 5;
374
Water, from tears of Achamoth, 35, 36, 48,
274
Ophite principle, 229; of Thales and
Homer, 289
Wave-offering, type of Christ, ii. 197 n. 3
Wisdom, synonym of Spirit, as Word is of
Son, 368 n. 4; ii. 132, 164, 213, 214, 215
Woman's seed, *observans caput serpentis*, ii.
381
Women (Marcosian), consecrated elements,
117
Word of God sharp cutting as an axe, ii. 371;
savour of life or of death, ii. 398.
Man's instructor, ii. 154, 155
appeared variously of old, ii. 179
(see *Logos*)
Works, necessary to psychic (*Valent.*), 54;
not to spiritual, 58 (*Simon*), 193
serviceable not to God, but to ourselves;
ii. 184, 192
marriage-garment, ii. 281, 282
World, matter, mind, spirit, 52
(*Val.*) created after heavenly pattern,
without knowledge of Demiurge, 164
created from nothing, 188, 274; by
Word and Spirit, 188, 256, 348, 368;
ii. 41, 254; *apotelesticos*, 352
the fashion of it passeth away, ii. 151,
153, 427
made in six days, and to last six thou-
sand years, ii. 403, 405
its end determined by Valentinus, 53
refuted, 258—262; ii. 373
created by the Word, ii. 41, 317, 373,
374
Year, Egyptian myth, 341 n. 1
no type of Pleroma, 340
acceptable, 327
type of Basilidian heavens, 199; refuted,
306
Zelus, Eon of Barbelonites, 226; and Ophites,
232
Zodiac, symbolical in heresy, 165
Ζωνή, 10, 78, 100, 285, 286
refuted, 285, 286

INDEX VERBORUM LATINORUM.

- A. ab. Hebr. compar.** 211 n. 3; cf. **ab omnibus**, ii. 126
ab his, insuper, 373 n. 3
Ablatum esse, ἦρθαι, 62; v. **avolare**
Abortus, ἔκτρωμα, 32. In abortionis partu (*l. parte*) **ἐν ἐκτρώματος μόρφῃ**, 69
Abocesserunt, ἀπέστησαν, 127; cf. 380; ii. 54 n. 4
Abocessio, ii. 126 n. 6
Abcondita mysteria, ἀπόρρητα μυστήρια, 12, 13
Abolvere (parabolas), ἐπιλύειν, 351, 352
Absolutio, ἐπιλυσις, 176, 239 n. 1; 347 n. 6
Absorbi, absorberi, ii. 105 n. 6; 297 n. 7
Abstentum, remotum esse, ἐπεσχῆσθαι, 16 n. 1; q. v.
Abstentus est a conventu, ἀφιστάμενος συνοδίας, ii. 17 n. 4
Abundantius, π. τῶν ὄλων, f. l. περισσotέρως, 66 n. 3
Actor, œconotus urbanus, ii. 238 n. 3; 242 n. 1
Adequati, ἐξισωθέντες, 22 n. 2
Adductor, προσαγωγὴς, 125
Adest, πάρεστι, 195; ii. 8 n. 4
Adfationes, exorcismi, 249, 264
Adfingere, παραποιεῖν, 368
Adjacet, ἀνέκειται (Deo) pertinet, 351
ex his quæ adiacebant, ἐκ τῶν παρακειμένων, ii. 166, 416
Adinventus, παρεπινοούμενος, 176
Adinventio, μέθοδος, 80
Adjungere, οικειοῦν, 95
Adlectantia, ἀγώγιμα, 121
Admentiri, ἐπιψεύδεσθαι, 368
Adstare, παραστήσαι, l. παραστῆναι, ii. 38
Adventatio, παρουσία, 69
Adulterantes expositiones, ραδιουργοῦντες τὰς ἐξηγήσεις, 31
eorum qui Adulteraverant veritatem, τῶν παραχαρασσόντων τὴν ἀλήθειαν, ii. 14
Adunati incorruptelæ, 103
Advocare, παρακαλεῖν, ii. 33
Advocationem præstare, ii. 101 n. 3; 271
Advocatus, ii. 130 n. 7; 376 n. 2
Ægrimonium, ægritudo, ii. 313
Æquiparans, æqualis, 259
Affectavit, ἐπετῆδευσε, 119
Affectio, ii. 94 n. 5
Agere aliquem contumeliis, ii. 237
Aggressi, ἐπιλαβόντες, l. ἐπιβαλόντες, ii. 177 n. 3; 183 n. 4
Agnitio, γνῶσις, 24, &c.
In Agnitionem majorem, εἰς γνωστικώτερον, 103
Agnitores, γνωστικοί, 369 n. 4
Agnovit, notum fecit, ἐγνώρισε, 151
Agonia, ἀγών, 15, 24 n. 1; 37
Agonisari, αγωνίζεσθαι, ii. 290 n. 8
Aliquid quidem—aliquid autem, τι μὲν—τι δέ, ii. 313; τὸ μὲν—τὸ δέ, ii. 360
Allegere, eligere, ii. 52 n. 1
Allophylus, ii. 71
Amatoria, φιλτρα, 121
Ambiguitas, ἀντιλογία, l. ἀμφιλογία, ii. 235
Ampliat, ἐπέλεονασεν, 94
Angariatus, 200
Antistites mystici, μυσταγωγοί, 181
Antitypi, copies, 199; cf. **τούτων τῶν ἀντιτύπων**, Gr. Fr. xxxvi. and **ἀντίτυπον τῆς ἀνω Ἐκκλησίας**, 51
Apocatastasis solis, perfectus periodus, 166
Apocryphon, ἀδύτμ, 179
Aporia, anxietas, 46, &c.
Aporiatam esse, ἀπορήσαι, 17
Aporiatus, 259, 266
Apostasia, 264 n. 2
Apotelesticos, 352 n. 4
Appendix, ἐπιγινόμενον, 19
Apprehendisse, καταλαβεῖν, q. συλλήψει, conceptu, 20, 32, &c.
Apprehensio, conceptu, 128, 315
Aptus, εὐθετος, ii. 182
Aptare, κατασκευάζειν, 180
Aptabilis, ἰδόνεος, 363, 364
Aptabilitas, ἐπιτηδεώτης, 40
Aptatio, ἀρμονία, 346
Arche, 104

- Archegonos, 278; cf. 9, 10
 Archontes, 205
 Arguere, ἐλέγχειν, 181; κατατρέχειν, 56
 Arguitio, ἐλεγχος, 169
 Argumentata est, ἐπεχείρησε, 234 n. 1
 Argumentatio, ὑπόθεσις, 37, 38
 Armamenta, instrumenta, 255
 Aspiratio, νίττε, ii. 131 n. 6
 Aspiratio, in legendo, ii. 26
 Aspiratio, ἐπίρροια, inspiratio, ii. 114; leg. ἐπιρροίαν, ad ii. 340, ubi ἐπιθυμίαν.
 Asseverabat, διετέλεστο, ἐπτεδεδούρητο, 226
 Assimilare, ἐκδοῦναι, adaptare, 13; ii. 210
 Assimulatam, ii. 202
 Assuescere, ἐθίζειν, assuefacere, ii. 228, 293, 328
 Assumptio Domini, ἀνδληψις, ii. 58, 90
 Atria, αἱ αὐλαί, cortinae, 171, 173
 Auctus, ἀκμῶσας, ii. 351
 Auditus bonus, obedientia, ii. 193
 Auges, αὐγεῖα, 6 n. 3.
 Augetur, αὐξέει, crescit, ii. 296, 320; αὐξεται, 322
 Aut plus, ἢ πλεον, quanto plus, 163
 Aut, ἢ, quāto, 345 nn. 3, 4, cf. Syr. Fr.
 Autogenitor, αὐτογεννήτωρ, 135
- Beneficium accipit, ἐνεργεται, ii. 323
 Beneplacitum habere, εὐδοκεῖν, ii. 157, 223
 Bene sentiens, εὐδοκῶν, ii. 24, 45, 296
 Blasphemium, ii. 401, 421 n. 3
- Cæterum, ἐπει, 117 n. 3, 122
 Calamiscus, ii. 338
 Capabilis, 283
 Capax effectus, χωρούμενος, ii. 295; χωρητικός, ii. 326
 non Capit, οὐκ ἐνδέχεται, 280 n. 4
 Capit, δέχεται, 354
 Cataclysmus, δὴλυνιον, 172; ii. 11, 50
 Catathematisare, 119 n. 4; 163
 Catechisare, ii. 232
 Cauteriare, 210
 Cauterisatas hab. conscientias, 126
 Cenoma, κένωμα, 271
 Cessasse, προσχωρεῖν, 64
 Chalcolibanum, ii. 222
 Character, forma, ii. 221
 Charitiesia, 206
 Choicus, 49
 Cinctum, διάφραγμα, 134
 Circumlata, κυκλοειδῆ, 165
 Circumlatio, περιφορὰ, 204 n. 3; 373 n. 8
- Circummensuratio, περίμετρος, 167
 Circumobversati, περιπολίσσονται, 123 n. 1
 Circumscribere, delere, ii. 40 n. 8; 117 n. 1; 192 n. 5
 Circumstantia, satelliteium, 223
 qui Circumtinet, περιέχων, 166
 Civitas magna, μητρόπολις, ii. 58
 Clarus, claritas, ii. 222
 Clepsydra, 374 n. 3
 Coadunatus, συναναχυθείς, 101
 Coetaneus, ἡλικιώτης, 39
 Coagulasse, πήξαι, 40
 Coaptare, μεταμορφῶν, l. μεταρμόφειν, 169, 175
 Coauspicans, προοιμαζόμενος, ii. 331
 Cœna pura, παρασκευῆ, 140 n. 5; ii. 388
 Cogitates cogitationis, αὐτοβουλήτου βουλῆς, 141
 Cogitatio, ἐννοια, 10
 Cohortari, συμβιβάζειν, ii. 55
 Coinfantiatum est, συνενηπιδίξεν, ii. 295
 Collationem facere, ἐρανίζεισθαι, 23; ex collatione compositus, ἐξ ἐράνου σύνθετος, 24
 Collectio, ἐνθύμημα, ii. 136 n. 4; σύστασις, 35; ii. 272 n. 10
 Collegit, συνενήνοχεν, 119
 Colliguntur, de Hær. ii. 237
 Commemorans (memor), μνημονεύων, 170
 Commemorari (meminisse), ἐπιμνησθῆναι, 86; ii. 411; ἀναμνησθῆναι, 81; διαμνημονεύειν, 204
 Commentarii, ὑπομνήματα, 4
 Commentiri, 311; ii. 11, 136 n. 3
 Committre (Deo), ἀνατιθέναι, 351, 352
 Commixtum fuerit, ἐπιμυγῆ, 3
 Commixtus, χωρήσας, 103 n. 4
 Commorari, διατρίβειν, 6; ii. 6
 Commorabuntur, φοιτῶσι, ii. 412
 Communis, καθολικός, ii. 79 n. 6
 Communicare (participem fieri), κοινωνεῖσθαι, 15
 Communicationem, κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν, 183; ii. 205
 Communio, κοινωνία, ii. 398
 Comœdisantur, 289
 Compaginatio, ii. ἁρμονία, 299.
 Compago, σύμπηξις, ii. 124; σκηνοπηγία, 85; ἁρμονία, 380
 Comparere, ἀρρῶν, ii. 258 n. 1
 Compendiosus, σύντομος, 49; compendiose, συντόμως, 5; compendialiter, ii. 43 n. 6; compendii poculum, ii. 88 n. 2; in compendio, συντόμως, ii. 95 n. 4

- Complexus, ἐπιπλοκή, ἀμπλεκσις, 14
 Comprehendere, καταλαβείν, 15; apprehend.
 comprehendens, ἐξαφθέν, 59; compre-
 hensibile, καταληπτὸν, 21; comprehensi-
 bilis, καταλαμβανόμενος, 21, 22; com-
 prensibilis fiat, κατὰ μέρος γένηται, 3;
 comprehensio, κατὰληψις, 21, 68
 Compuncti, κεκαυτηριασμένοι, 326
 Computare, ψηφίζειν, 159
 Computatio, ψήφος, *symbolum arithmeticum*,
 ii. 406
 Concedere, συγχωρεῖν, *connumerare*, ii. 99
 Concedente Deo, συγχωρούμενος, ii. 203
 Concepiisse visionem, 41
 Concessio, cf. ii. 237 n. 1
 Concorporata, σύσσωμα, 96
 Concupiscentia, ἐπιθυμία, 19; ἐπιθυμία,
 350, 352
 Concurrere cum, 338
 Condescendens, συγκαταβάς, 150
 Conditiones, κτίσεις, ii. 372
 Confiiciunt quasi mysticum, ἐπιτελοῦσι μυ-
 σταγωγίαν, 183
 Confirmativa operatio, ἐδραστική ἐνέργεια, 29
 Confirmet, διορίζωτο, f. 1. *dehinciat*, 67
 Confusa, συγκεχυμένα, 43
 Congregans eos ad pacem, συμβιβάζουσα
 αὐτοὺς εἰς εἰρήνην, ii. 10
 Congregationes, συγκρίματα, 40
 Congruenter, ἐμμελῶς, ii. 205
 Conjugatio, συζυγία, *passim*; sine conjuge,
 ἀσύζυγος, 18
 Connexus, *vinculum*, ii. 196
 Conscientia, σύνεσις, 346
 Conscriptor, συγγραφεὺς, 6
 Conseminatus, συσπαρεῖς, 150 (*errat. συμπ.*)
 συγκατασπαρεῖς, 51
 Consequens, συνεπακολουθῶν, 132; ii. 333;
 consequentia, ἀκολουθία, 86; consequens
 est, εἰκότως, ii. 47
 Conservasse, διατετελεκέναι, 1. διατηρη-
 κέναι, 64 n. 1
 Consensio principalis, ii. 237 n. 1
 Consistit, συνίσταται, ii. 321, 322
 Consonatio, 304; ii. 185
 Consonans, ἐμμελής, ii. 295
 Conspersi, *macerati*, ii. 403 n. 7
 Conspersio, *massa*, 72; ii. 361
 Conspersus, *commixtus*, ii. 87
 Constare, commendare, συνιστάειν, 80 n. 4
 Consternasse, ἀπορῆσαι, 179; consternaba-
 tur, διηπόρει, 36; consternatio, ἀπορία, 34,
 333
 Continens, ἐγκρατής, 219; continentia, ἐγ-
 κρατεία, 58; cf. 321
 Continens, συνεχών, 321; qui continetur,
 συνεχόμενος, ii. 47
 Continere, κοῦβηρε, κατασχεῖν, ii. 293, 295
 Continuit, κατέσχεν, 13 n. 1
 Contractum est bellum, 192
 Contradictio, ἀτιμολογία, f. *ἐνατιμολογία*, 220
 Controversia, ὑπόθεσις, 85, 86
 Convalescere, ἐνισχύσαι, ii. 296
 Conventus fidelium, συνοδία, 17
 Conversatio, πολιτεία, ii. 294; erga Deum,
 πρὸς Θεὸν γυμνασία, ii. 294
 Conversio, ἐπιστροφή, 35
 Convertens, ἐν ρεύματι, παρατρέπων, 31
 Convocans, συγκαλούμενος, ii. 283
 Cooperimentum, περίβλημα, 3
 Coopertio, κάλυμμα, 39
 Copulatio, συνάφεια, 167
 Corporalia facere, σωματοποιεῖν, 43
 Corpus duodecim membrorum, σῶμα δω-
 δεκαμελές, 144
 Correctio, κατόρθωσις, 255
 Corrigit, κατορθοῦν, ii. 408
 Corroborari, ἀνθρωθῆναι, ii. 296
 Cosmocrator, 47, 48
 Creari, τετέχθαι, 111; 1. ἐκτισθαι
 Creditæ sunt divinæ, θείαι ἐγνώσθησαν, ii. 112
 Crux, σταυρός, vallum, 29; crucifixam esse,
 ἀποσταυρωθῆναι, 1. ἀποσταυρωθῆναι, 20
 Cubitorum numerus, πηχισμός, ii. 405
 Custodiarium, *potarium*, ii. 153
 Decernere, ii. 43, 377
 Declamata controversia, 86 n. 1
 Declinaverit, τὴν πρόσκλησιν ποιήσεται, 52;
 declinans, κατακλινάς, 174
 Deerat, ἔλειπε, ii. 61
 Defervisse, ἐκβεβρῆσθαι, 32 n. 5
 Deficiunt, ὑστεροῦνται, ii. 292
 Defigurare, διατυπεῖν, 173
 Defluere, ἀπορρεῖν, *emanare*, 171; defluutio,
 ἀπόρροια, 49
 Deformare, *delincare*, ἐκτυπῶσαι, 168; ii.
 229 n. 5
 Defunctio, *mors*, 186, 197
 Degredi, 92
 Dejectibilis, 236
 Delectata in conspectu eorum, ἐγκισθήσασα
 αὐτοῖς, 41
 Delibatio, ἀπαρχή, 72
 Delicias, τρυφή, ii. 428
 Deliriosus, ληρώδης, 106, 119

Deminorari, 94, 206, 240, 312; ii. 135, 392
 Deminoratio, *υστέρημα*, 161, 311, 312, 369
 Demissionem secundum, *κατὰ κάθετον*, 168
 Demutatio, *ετεροίωσις*, 35 n. 1
 Demutatus, *εξορθιάνς*, *πατραπαλς*, 14
 Deorsum divergentium, *κατωφερών*, 44
 Deposuisse, *κατατεθείσθαι*, 168
 Deposuit, *ἐνεθήκωκε*, 50, 164
 Depositus, *κλιθεὶς*, ii. 322 n. 3
 Deputatus, ii. 201 n. 3
 qui Derident, *διαμικνόμενοι*, ii. 224
 Derivavit, *ἀπέσκηψε*, 14 n. 2
 Descensio, *κάθοδος*, 140; ii. 122
 Deserviens, *ὑπουργοῦσα*, ii. 332
 Deservitio, *λειτουργία*, ii. 185
 Desolatus, *ἐστερημένος*, ii. 399
 Desperatas, *ἀπεγνωσμένας*, l. *despicatas*, 96
 Despernere, ii. 148 n. 5, 194 n. 2
 Destituta, *υστερήσασα*, 100
 Destructor sermo, *ἀνασκευδὴν λόγος*, 89
 Determinare, *διορίζειν*, 100
 Detritus, ii. 132
 Devita, *παραίτου*, ii. 214
 Dextra, *δεξιὰ*, 101
 Diaconium, ii. 187
 Diaconus, 141
 Diastema, ii. 25
 Dicens, *ἀναγορεύσας*, f. l. *docens*, 220
 Dicto audientia, ii. 298, 305 n. 1; cf. *non fore dicto audientes milites*, Cæs. de B. G. 39; cf. *indicto audiens*.
 Dies festus, *ἑορτασμός*, *ιδιόλογος*, 55
 Differentes, 279 n. 5. *Differentiores*, 366
 Diffundebatur et ridebat, *διεχέιτο καὶ ἐγέλα*, 36
 Digitus, ii. 406 n. 4
 Diligenter, *ἐμμελώς*, 23, *ἀκριβώς*, 165
 Diminutio, *υστέρημα*, ii. 243
 Dimitte, *ἄφες*, ii. 99
 Discens, *μαθητής*, ii. 68 n. 2, 81 n. 3
 Disciplina, *ἀγωγή*, ii. 292
 Dispensatio, *οικονομία*, ii. 252; *dispensator*, *οικονόμος*, ii. 283
 Dispersim, *σποράδιον*, 85
 Disponit, *διατίθεται*, ii. 344; *διακοσμεῖν*, 132
 Disponens, *διέπων*, ii. 283
 Dispositio, *πραγματεία*, 69, 95, 100; ii. 50 bis.; *διάθεσις*, 109; *οικονομία*, 52, *al. sepiissime*; *dispositus*, *οικονομηθεὶς*, 149
 Dissolvere, 197. *Dissolvi*, *καταλύεσθαι*, 186
 Dissuadere, *παραπείθεω*, 301 n. 3
 Distans amplius, *υπερφερέστερος*, 205

Distantia, *διαστολή*, ii. 428 n. 4
 Distare ab aliquo, 204
 Distillatio, *υπόβροια*, 168
 Docere aliud, *præter veritatem*, *παραδιδόνειν*, 5
 Doctrina, *μᾶθησις*, 203, 369, cf. 98, 220
 Domesticitas, *οικειότης*, ii. 101
 Dominatior, *dominatus*, *κυριώτερον*, 120
 Dominatur, *ἀφηγείται*, v. *κυριεύει*, ii. 344
 Donant, *περιδύπονσι*, l. *ἀδυνατῶν*, 108
 Dualitas, 99
 Dubitare inter utrumque, *ἐπαμφοτερίζειν*, 127
 Ducatio, 185 n. 4. Ducator, 149, 316
 Ducatus, ii. 237 n. 5
 Ducta phantasmate, *φαντασiasθείσα*, 125
 Ductus, *ἀγωγή*, ii. 296 n. 5
 Duodecastylum, ii. 227
 Duplicatæ, *ἐπὶ δύο οὖσαι*, 144
 Dyas, tetras, pentas, 299

Ecstasin patiebatur, *ἐξίστατο*, 36
 Edisserere, *σαφηνίζειν*, 95
 Effectus, *ἐκβασις*, ii. 235
 Efficabile, *τὸ ἐμπρακτον*, ii. 47
 Efficabiliter, 307
 Efficacior, 254
 Efficaciter, *φιλοτιμώς*, 7
 Efficax, *περιποιητικός*, ii. 297
 Effusa, *nullis limitibus definita*, 269
 Effusilis, *κεχυμένος*, 49
 Elaborare, *φιλοτιμείσθαι*, 6
 Elatus, *κεκφωθεὶς*, 118 n. 2
 Elata, *υπερκύψασα*, 38
 Electio, *ἐκλογή*, 25, 56
 Elementum, *materiale*, *στοιχείον*, 36; in *Grammaticis*, 130—145
 Elevatio, *ἀναφορά*, 137
 Elusiones magicæ, 370
 Emanatio, *ἀπόρροια*, 137
 Emendate agere, ii. 9
 Emendatio, *ἐπανόρθωσις*, 82; *διόρθωσις*, 138
 Emissibile verbum, *προφορικὸς*, ii. 281 n. 3
 Enarravit, *ἐξέφηνε*, f. l. *ἐξέφη*, 220
 Endiathetos, 278
 Enervare, *ἐκνευρίζειν*, 164 n. 1
 Enixa est, *ἀπεκύησε*, 42; *enixum esse*, *ἀποκεκυῆσθαι*, 100
 Enthymesis, 354
 Enumerare, *καταλέγειν*, 82
 Enunciat, *ἐξιστορεῖ*, 152
 Episemon, 334 n. 1; 335

Erexisse, *συνεσταλκέναι, forte συνεστηκέναι*, 73 n. 1
quis non Eroget, *τίς οὐκ ἂν ἐκδαπαρήσει*, 36
Error, *πλάνη*, 3, 11, 149, 157
ne quidem erubescences, *ἀπερυθρίσαντες*, 56
Est quando, *interdum*, 357, 377
Eucharistiam facit, fecit, *ἡχαρίστησε*, 117
Evacuare, 233, 234, 238; ii. 125
Evacuatio, destructio, ii. 129
Eversor, καταστροφεύς, ii. 58
Evertere, *ἀνατρέπεω*, 2, 5; *evertens*, *ἀνατρέπων*, ii. 356
Exaperiens, frangens, 320 n. 7
Exceptorium, receptaculum, *ἐκδοχείον*, ii. 175; cf. 127 n. 2
Excensus, exodus, ii. 4 n. 2
Excidere a veritate, *ἀστοχεῖν τῆς ἀληθείας*, ii. 324; *ἀποτυχεῖν τῆς ἀληθείας*, ii. 407
Exclusionem, *ὑπερέκκρουσι*, 1. *ὑπεκκλείω*, 164 n. 2
Excogitatio, *ἐνθύμησις*, 28, 268
Exemplum, ἀντίτυπος, seu ἀντίτυπον, 51
Exercitata, sive exercitia, συγκεροτημένη, 2
Exhomologesi faciens, εξομολογούμενος, ii. 17; in *exhomologesi consummavit*, *ἐξομολογούμενη διετέλεσε*, 122; ii. 240
Exhonorantes, ii. 238, 269
Ex ipso, tempore sc., *ἐκ τούτου*, ii. 79 n. 4
Exiliatus, ii. 166 n. 3
Exorbitantes, ii. 378
Expavisse, ἐκστήναι, 17; *expavescentia*, *ἐκπληξις*, 48
Explicans, finiens, περαιώσας, 89 n. 3, 141
Exponere, σκηνοβατεῖν, ii. 262
Expostulasse, ἀξιῶσαι, 210
Exquisita (mysteria) περιγνώμενα, 36
sine Exquisitione, ἀνεξετάτως, ii. 407
Exspoliato animas αποδυσάμενους τὰς ψυχὰς, 59
Exsputus est ἐξεπτύσθη, ii. 332
Exsufflans καταφυσήσας, in abominationis signum, 163
Extensus ἐκτενόμενος, 15 n. 1; 27, 32, 62
Exterminavit ἐξηπάτησε, 117 n. 4; 210
Exterminari ἀφανισθῆναι, 39; *ἐξαφανίζεσθαι*, ii. 427; *ἀχρειώσθαι*, 121
Exterminatorius, ii. 232
Exterminium, id.
Extremitas ὑστέραμα, 117, 251

Fabricatio quæ est secundum membra μελοποιῖα, ii. 326
Fabricator hominum, δημιουργός, 2; ii. 37
Fabricator, ποιητής, 82, 176, 180
Fabulæ similis est, μύθῳ ὅκειν,
Fabulam velut narrare, μυθολογεῖν, 16, 220
Facere mysterium, ii. 19; *convivium*, ii. 239
Factura, opus, 196
Fallax, φιλοψυδής, 36
Falsantes, male interpretantes, verba Domini, ῥαδιουργοῦντες τὰ λόγια Κυρίου, 2
Falsatio, ῥαδιούργημα, 177
Falsiloquium, ψευδηγορία, 89
Festus dies, ἐορτασμός, 55
Fictor, 155
Figmentum, πλάσμα, 13, 31, 105
Figura, σχῆμα, ii. 427
Figura, μορφή, 145
Figuratio, μόρφωσις, 151
Figuravit, διετύπωσε, 169; *μορφοῦν*, 69
Fimbria, κράσπεδος, 28
Finctum, 289 n. 2
Finis regulæ, κορὴν ὑποθέσεως, 179, 180
Fixio, πήξις, coagulatio, 48
Florentissimum, ἀνθηρότατον, 23
Floriæ, florebit, ii. 152 n. 2
Flosculum, ἀπάνθισμα, 5 n. 2
Fluctuati ab errore, ii. 132
Fluens, ῥέουσα, 27
Fluidus, ῥευστός, 49
Formare formam, μορφῶσαι μόρφωσιν, 32, 39, 42
Formata, μορφωθείσα, 33
Formatio, μόρφωσις, 10, 22
Formatum esse, μορφωθῆναι, 129
Formatum esse πεπλάσθαι, 170, 172; *ἐκκοιλάσθαι*, 170
Formatus, πλασθεὶς, 172
Fructificare, καρποφορεῖν, 6, 12, 78, 138;
Qui fructificaverat, καρποφορήσας, 152;
Fructificatus est, ἐκαρποφορήθη, ii. 152;
Fructificatio καρποφορία, 37, 39, 101
Frustra, et prout evenit, 301
Frustrantes, qui frustrantur, ἀθετοῦντες, ii. 51, 158 n. 2; 407
Frustrari, ἀθετεῖν, ii. 158, 165, 179
Frustremur, ἀστοχῆσωμεν, ii. 323

Generare, γενεσιουργεῖν, 149

Generare, ἀποκύνειν, 9, 50, 145, 160

Generatio, γέννησις, ii. 103, 120; *γένεσις*, 21, &c.; *ἀναγέννησις*, 140

Generis ejusdem, *ὁμογενείς*, 23 n. 5
 Generositas, *εὐγένεια*, 296 n. 3; fidei, ii. 183
 Gloria, *δόξα*, *ορίνιο*, ii. 32
 Gnosis, 224; Gnosticus, *passim*, 98
 Gradatim, *καθ' ὑπόβασιν*, 111
 in Gratiarum actionibus, *ἐπὶ τῆς εὐχαριστίας*
 (l. *ἐπὶ ταῖς εὐχαριστίας*), 25
 Gratias agere, *εὐχαριστεῖν*, 66, 115
 Gratuito, *προῖκα*, ii. 295; Gratuito donat,
προχαρίζεται, (*προῖκα χαρίζεται*), ii. 323
 Gratulari, ii. 363; Gratulatio, *χαρά*, 41
 Gravidā, *ἐγκύμων*, i. 56
 Graviter, *cum fastu*, *σοβαρώς*, 36 n. 1
 Gyrantes capita, cf. ii. 275

qui Habet videri, *μέλλον ὁρᾶσθαι*, ii. 297;
ἔχοντες ἐπιδείξαι, 2

Habilis, *ἐκτικός*, 40

Habitus crucis, *σχῆμα*, 339, 346

Hæredificare, ii. 228

Hebdomas, 44, 48

Hedysmus, 338

Helix, ii. 173

Hen. Henotes, 104

Heri et ante, *χθές καὶ πρῶην*, 152

Hexæonia compago, cf. 24 n. 1

Hoc quidem—hoc autem, ii. 354; et hoc,—
 et quidem, 310

Homicidale spectaculum *ἀνδροφόνος θέα*, 55

Honestas, *πρεζιζτάτας*, mulieres, *εὐπαρόφους*
γυναῖκας, 118

Horrothetes, 18

Hylicus, 42

Hymnizare, *ὕμνησαι*, 23; Hymnum dicens,
ὕμνουσα, ii. 358

Hypocrita, *Comædius*, 289

Iao, 33; Isoth, *Iaowh*, 386

Idiotæ, *ἀπειρότεροι*, 86

Idiotice *ιδιωτικῶς*, 6 n. 2; *ἀκαίρως*, l. *ἀ-*
κυρώς, ii. 407; Idiotismus, *ιδιωτισμός*,
 ii. 406

Ignorantia, *ἀπειροκαλία*, ii. 407

Illuminatum esse *πεφωτισθαι*, 78

Imaginales, *εἰκονικαί*, 137; Imaginare, *ima-*
ginem exprimere, *ἐξεικονίζειν*, 165

Imitari, *μιμήσασθαι*, 168; Imitatio, *μιμήσις*,
 141; *μίμημα*, 142; Imitationes imita-
 bilium (*inimitabilium*) *μημήματα τῶν*
ἀμμήτων, id.

Immemorabilem fieri, cf. ii. 237 n. 3

Immensa benignitas, *ὑπερβάλλουσα ἀγαθό-*
της, ii. 295

Immensus, *ἀπειρος*, 8, 133; in immen-

sum, *εἰς ἀπειρον*, 27

Immobilis, *ἀκίνητος*, 88

Impetus, *ὁρμή*, 20

Impossibilis est, *ἀδύνατος*, *ἰμποτens*, ii. 220
 n. 3

Inabsconsum esse, *ἐγκεκρύφθαι*, 49

In hoc, *ἐπὶ τούτῳ*, *deinde*, 22

In semel, ii. 354

Inanimalis, ii. 290 n. 1; *ἀψυχος*, ii. 337

Inapprehensibiliter, *ἀκρατήτως*, 59

Incapabilis, *ἀχωρητος*, 13

Inciderit qui in oblivionem, *ἐκπεπτωκός*
εἰς λήθην, ii. 287

Incipio, *μέλλω*, *passim*, 119

Incognoscibile, *ἀνεπρόητον*, 155

Incompositus, *ἀκατασκευαστος*, 169; *ἀναριθ-*
μητος, ii. 153

Incomprehensibilis, *ἀκατάληπτος*, 13, 16, 21,
 180; ii. 217; Incomprehensibilis, *ἀκράτη-*
τος, 61, 181; Incomprehensibiliter, ii. 81

Inconsequenter, 321; ii. 378

Inconsonanter, *ἀσυμφώνως*, 183; ii. 378

Inconstabile, ii. 377

Inconstabilitas, Inconstantia, *ἀμνηχανία*, 37

Inconstans, *ἀσύστατος*, ii. 121 n. 2

Inconsummatio generationis, *τὸ ἀτελεῖς τῆς*
γενέσεως, 16, 17

Increpativum, *τὸ ἐπιτιμητικόν*, ii. 133 n. 6

Increvit, *ἤκμασε*, ii. 17

Indescibilitas, 259 n. 5

Indicto audiens, *ἀπειθῶν*, ii. 149 n. 4; 191

n. 2; 398 n. 3

Indicto audientia, ii. 243 n. 2

Indifferens, *ἀδιάφορος*, 210

Indoles juvenis, 331 n. 1

Indui, *φορεῖσθαι*, 138

Ineffrenati, ii. 340

Ineloquibilis, 137

Inesse *ἐμπεφυκέναι*, 48, (*εἶναι ἐκπεφ.*)

Inexcogitabilis, *ἀνεπρόητος*, 117, 129

Inexercitabilis, *ἀγύμναστος*, ii. 292, 294

Infamant Scripturas, *κατατρέχουσι τῶν*
γραφῶν, 85 n. 5

Infatuare scientiam, 164

Inficere, *ἐμποιεῖν*, 315, 316 n. 3

Infiguratus, *ἀνέλεος*, 154

Infimior, 279, l. *ἡβητιώριον*

Infirmus, *ἀδρανής*, 120

Informis, *ἀμορφος*, 16, 20, 32

Infra, *inter*, ii. 41 n. 3

Ingenitus, ἀγέννητος, 8
 Inhonorate, ἀτιμῶς ἀσχημόνως, 361
 Inimicus, ἀντίπαλος, ii. 100
 Inincusabilis, i. 312
 Initium, ἀρχή, *επιρρίσσιμῃ*, 189 n. 9. Initia (*primitias*) accepit, ἀπαρχὰς ἀνέλαβε, 72
 Injusta, ἐκθεσμα, 209
 Innominabilis, ἀνόνομαστος, 57, 99, 154
 Inobedire, ii. 376
 Inoperatum, ἄργον, ii. 229
 Inopinatum, παράδοξον, ii. 332
 Inresurrectio, ii. 405 n. 2
 Insanus, θιασος, 120
 Insatiabiliter, κατακόρως, 56
 Inscriptio, ἐπιγραφή, ii. 284
 Insensatio, ἄνοια, 5. Insensatus, ἀνόητος, 177, 297, 362, 368; ii. 291
 Insigne aurum, ii. 249 n. 9
 Insignis, ἐπίσημος, 136, 148
 Insinuare ad suos, προσοικειῶν, 68
 Insistens, ἐπιστάς, 68
 Insonans, ἔναυλος, ii. 10
 Instabilis, ἀστατος, 181. ἀσύστατος, 257, 280
 Instabilitas, 333
 Initorium, ii. 81 n. 1
 Institutus, ἀνασταθείς, ii. 405
 Instruens Ecclesiam, οἰκοδομήσας ἐκκλησίαν, ii. 10
 Instrumentum, πραγματεία, 95 n. 5
 Insubstantivum, ἀνυπόστατον, 89
 Insubstantivus, ἀνούσιος, 155, 129 n. 3
 Intellectores perfectiores Scripturarum ἐμπερότατοι τῶν γραφῶν, ii. 113
 Intellectualis, νοερός, 44 n. 3; 59. Intellectus, ἔννοια, 13
 Intemporale, ἄχρονον, 168
 Intenebrata doctrina, ii. 137
 Intentio, ἐνθύμησις, 16, 19. ἐνθύμιον, 125. ἔννοια, 155.
 Interpedire, ii. 129
 Interpres, ἑρμηνευτής, ii. 5. ἐξηγητής, 2
 Interpretatus, μεταβεβλημένος, ii. 113 n. 1
 Interrogatio e contrario, ἀντεπερώτησις, 179
 Intervallum, διάστημα, 81
 Inventionis malitia, πανουργία τῆς μεθοδείας, 81
 Investigabilis (*qui investigari nequit*) ἀνεξεύρετος, 15, 97, 154, 313 n. 3; ii. 217
 Investis puer, παρθένος, 374 n. 2
 Inviscera, ii. 326 n. 8
 Invocatio, ἐπικλήσις, 116; ii. 205 n. 4

Inutiles facti sunt, ἡχρειώθησαν, 176
 Iris, εὖς, 338
 Irreligiousum, ἄθεον, 56, 209
 Irritamentum, 219
 Judiciale, τὸ κριτικόν, ii. 133, 135
 Justificari, δικαιωθῆναι, ii. 102. Justitiam agere, δικαιοπραγεῖν, ii. 287
 Juvenius, 307 n. 3
 Labes, ὑστέρημα, 168, 173, 175, 186. σφάλμα, 158
 Lactatio, γαλακτουργία, ii. 293
 Lacus, τορcular, ii. 223
 Latens ignis, πῦρ ἐμφωλεῦον, 59
 Latenter, ληθδῶς, 42
 Latere semetipsum, 378; ii. 328 n. 3
 Legaliter, *per Legem*, ii. 382
 Levamen, 342
 Libido, ἡδονή, ii. 252. Ἄεον, 11
 Limus, χοῦς, 51, 120; ii. 325
 Lingua, διάλεκτος, ii. 3
 Liquare, διυλίζειν, ii. 261
 Locum nonum Episcopatus per successionem, ἑνῶτον κλήρον ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς, 215
 Locum qui est in cerebro, τόπος κατὰ τὸν ἐγκέφαλον, 171
 Logion, *sacerdotale*, 174
 Longiloquium, ii. 65
 Loquela, διάλεκτος, ii. 113
 Loquaciis aliquid exequi, φλυαρεῖν, 142
 Luxuriata ovīs, πρόβατον ἀποσκυρτήσαν, 158
 Magnanimitas, *patientia*, ii. 65
 Magnanimus exstitit, ἐμακροθύμησεν, 95, 372
 Male, ἀπιθάνως, *absurde*, 2
 Male acceptos, 241. *Mala accepisse*
 Manifestans, σαφηνίζειν, 48
 Manifeste, ἀναφανδόν, ii. 410; τρανῶς, ii. 60
 Martyrium facere, μαρτυρεῖν, 187
 Masculiniter, ἀρσενικῶς, 46
 Masculo-fœmina, Masculo-fœmineus, ἀμφιπόθην, 10, 172. ἀθῆλυτος, 18 n. 1
 Materia, οὐσία, 155; ii. 426. *argumentum*, 191
 Mediantibus temporibus, ii. 18
 Mediator, μεσίτης, ii. 100. *Medietas, μεσότης*, 46, 48. *Medietas temporum, μεσοχρονία*, ii. 283

Meditari, μελεταν, 57, 86 n. 1, q. v. Meditabitur, ἐκμελετήσῃ, 347. Meditata, μεμελετηκῦα, ii. 328

Meditatio, exercitatio, ii. 411 n. 1

Mens, ἐννοια, ii. 323

Mentiri, ἐπιψεύδασθαι, fingere, 97, 155

Mimus, Fabula, 89

Ministrare, πρόσσευ, ii. 296 n. 2

Minora esse (minorasse) ὑστερεῖσθαι, ii. 292

Minuere, κατακερματίζειν, 54

Minutatim, 249

Minutiloquium, 296

Mittatur in caminum, κατὰ τὸν κέμνον δλισθῇ, ii. 404

Mittens in insaniam infelicem illam, ἐξοστρήσας τὴν ταλαίπωρον, 117

Mixtus (calix) κεκραμένος, 115 n. 4; ii. 319

qui Moderatur ex contrarietate velocitatem illorum sua tarditate, ἀντιταλαντεύων τὴν ἐκείνων ὥκότητα τῇ ἐαυτοῦ βραδυτήτι, 166

Moderari ad invicem, ii. 389

non Modicam, οὐ τυχοῦσαν, ii. 407

Molor, δλήθομαι, ii. 403

Morari, πολιτεύειν, ii. 156

Mortificatum, Morticinum, τὸ θνησιμαῖον, ii. 119 n. 4

Multiplicatio, πολυπλασιασμός, 155

Multo magis, ii. 27

Multo prius, 255; ii. 59

Munitio, ii. 408 n. 3

Muneratio, ii. 135, 175

Munus, gladiatorium (Hisp. fonicion), 55

Mysterium, μυστήριον, 4, 12, 209. Mysterialiter, In mysterio, μυστηριωδῶς, 24, 62. quasi Mysticum, μυσταγωγίαν, 183

Negotiatio intra Pleroma, ἡ ἐντὸς πληρώματος πραγματεία, 24, 334 n. 3

Nobilissime martyrrium faciens, ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας, ii. 12

Nodos, δεσμὸν, τούτεστι τὴν ψυχὴν, 188

Non stans, ἀλλόκοτον, 5

Nullificant, ἀθετοῦσι, ii. 225, 247

Numerus multorum annorum, ἀριθμὸς πολυετής, 168

Nymphon, 58 n. 4

Obaudierunt, ii. 196

Obauditio, ii. 194

Obduci, 173

Obligari, 311

Obscurare alicui, 270 n. 6

Obsecratio, ἱκεσία, 38

Observare se, ἀδ αἰγίω, φυλάξασθαι τινα, 5

Obstetricasse, μαιεύσθαι, 111, 301, 355, 364

Obstructus, ἐμπεφραγμένος, 176

Obtinere, ii. 329 n. 9

Occasionem accipiens, τὰς ἀφορμὰς λαβὼν, 214; dabimus, 5

Occasio, πρότεστις, πρόφασις, 2, 14 n. 3

Octonatio, ὀγδοάς, 10, 11, &c.

Odientium, ii. 216

Odoratio, ὀδμή, 33 n. 6; 171

Odoratus, σενσις, δσφρησις, 171

Olim, πάλαιον, 136; Hippol. πάλαι.

Omnia, πάντα, Soter, 23

Omnia, τὰ ὅλα, universa, 15, 22

Oneiropompi, 194, 206

Operabilior, 318 n. 3

Operari, δημιουργεῖν, 22

Operositas, 302 n. 5; Operosius, 319

Opobalsamum, ὅπὸς ὁ ἀπὸ βαλσάμου, 185

Ordinatio, τάξις, ii. 296; ordinatio sacerdotalis, τάξις ἱερατικῇ, ii. 47, 48; ordo, τάξις, 25; ii. 153

Ornamentum verborum, καλλωπισμὸς λέξεων, 6

Ostendere, προδαν, ἀποδεικνύειν, 317

Ostensio, ἀπόδειξις, 31, 89

Ovilis, προβάτειος, 4

in Palæstra insuetus, ἀπδλαιστρος, ii. 356

Palinodia, 192

Palpitans, παλλούσα, 119

Parasema, ii. 75

Paredrus, 117, 194, 206

Parentum nomina, προγονικά ὀνόματα, 113

Pareo, appareo, ii. 59, 102 n. 2; 125 n. 5

Participare, ἐπιδοῦναι, 119; μεταδοῦναι, 118; ἀνακουώσασθαι, 13

Participari, μετέχειν, ii. 184, 400

Participatrix, ii. 328

Partiliter, 307

Partiri, ii. 265

Passus est, ἐγὶ. ἔπαθεν, 305

Paternaliter, Patronymice, πατρωνυμικῶς, 23, 33

Patrodotor, 135

Paulatim, ἡρέμα, ii. 296

Paulo minus, tantum non, 318 n. 5

Pavor, ἐκπληξις, 35, 37

Pecuniam auferens, ἐξαργυριζόμενος, 375

Peperisse, κεκυηέναι; partus, κύημα, 41

- Pepo, 106, 107
 Percapabilis, ii. 327 n. 2
 Peregrinans, *ξεκτείνων*, ii. 156
 Perexire, *διεξελθεῖν*, 249 n. 3
 Perfectissimus, *ικανώτατος*, ii. 14
 Perfectum, *consummatio*, ii. 170
 Perficiens, *τερματίζων*, 166
 Perfiniens, *τελευτών*, 159
 Perierga, 194 n. 2; *Periergia*, 201
 Perinane, 106
 Perperum Scripturarum, *νόθων γραφῶν*, 177
 Perplexio, *προσπλοκή*, 64; *perplexus*, *ἐπιπλεκόμενος*, 158
 Personæ Evangelii, *πρόσωπα τῶν Εὐ.* ii. 51
 Perspeculari, 365
 Pertransiens, *legendo percurrrens*, *διερχόμενος*, 162; ii. 231
 Phantasia, *imaginatio*, 36; *species*, 68; ii. 385
 Phantasia, *φαντασία*, 3, 67, 125, 374
 Phantasmari, *φαντάζεσθαι*, 356
 Physiologie, ii. 240
 Pingere quasi per umbram, *σκιαγράφειν, adumbrare*, 165
 Pithanologia, 301
 Plasma, 197; ii. 349
 Plasmasse, *πεπλακέναι*, 45; *plasmati sunt*, *ἐπλάσθησαν*, ii. 330; *plasmatus*, *πεπλαμένος*, ii. 101, 296; *plasmatio*, *πλάσις*, i. 85, 220; ii. 102, 316, 342; *plasmator*, *πλάστης*, ii. 369
 Plenitudo, *πλήρωμα*, 29, 132; ii. 94
 Pleroma, 28, 304, 305
 Podere, ii. 222
 Pœnitetur, ii. 284
 Poeta, *artifex*, 152
 Porro, *πόρρω, procul*, 163, 355, 367, 377
 Portentiloquium, 306; ii. 17
 Portentuosæ, Portentuosissima mysteria, *τερατώδη μυστήρια*, 4, 36
 Possibile, *δυνατόν*, 39; ii. 292
 Possibile erat, *ἐνεδέχετο*, 61
 Posterior tempore, *postrema genesis*, *μεταγενέστερος*, 24, 83, 153
 Postgenitus, *νερος, απόγονος*, 113, cf. 302 n. 7
 Postremitas, *Lades*, 250
 Potentari, *καταδυναστεύειν*, ii. 237
 Potentissimus, *ικανώτατος*, ii. 10, 14
 Præcatechisatus, ii. 231
 Præcisus, *διχοτομηθείς*, 141
 Præclainasset, *προαναπεφωνήκει*, ii. 122
 Præco, *κήρυξ*, 155; *præconationem*, 365; *præconavit*, *ἐκήρυσεν*, ii. 56; *præconari*, *κηρύττεσθαι*, ii. 410; *præconatio*, *præconium*, *κήρυγμα*, ii. 11
 Præconare, *κηρύσσειν*, 97; ii. 2 n. 1
 Prædestinans, 255; ii. 123
 Prædictus, *προμυσμένος*, ii. 94
 Præest, *κυριεύει*, ii. 344
 Præfiguratio, *προτύπωσις*, ii. 405
 Præfinitus, 341; *Præfinitive*, *ιδ.*
 Præfinitunt, *διορίζονται*, ii. 172, 213 n. 4
 Præmeditaretur, *προμελετήθῃ*, i. e. *προεπεριελάτῃ*, ii. 219 n. 3; 251, 426 n. 1
 Præmittit, *προβάλλεται*, 18, 76 n. 5; *præmitti*, *προβαλέσθαι*, 9
 Præmium, *ἐπαθλόν*, 64
 Præsciens, *προειδώς*, ii. 427
 Præscientia, *πρόγνωσις*, 375
 Præsilii, *πρόηλατο*, 13
 Præstare, *τελεῖν*, 36
 Præstruebat prophetas, ii. 185
 Præteriti, *προγεγονότες*, ii. 114
 Prævaricationem, ii. 125
 Primitivus, ii. 125
 Primitiæ, 52
 Primogenitus, *ἀρχέγονος*, 9, 10; 44, 85; ii. 124, 214; *πρωτότοκος*, ii. 14
 Primoplastus, 272
 Principalis, *καθολικός*, ii. 47; *ἡγεμονικός*, ii. 47, 48
 Principalitas, *πλήρωμα*, ii. 274 n. 5; 275 n. 4
 Principalitatem habere, *πρωτεύειν*, ii. 296
 Principari, 120, 379, 383
 Pro æonon, 125
 Pro nobis, *ἐφ' ἡμῖν*, ii. 291
 Probatissimæ Scripturæ, *σπουδαῖα ἀντίγραφα*, ii. 406
 Productus, *προηγμένος, συμπύκνως*, ii. 74 n. 4
 Proficiet, *προκόψει*, 347; *Proficiens*, *προκόπτων*, ii. 296
 Profundum, *βυθός*, 5; *βάθος*, 182
 Progressus, *προκόπτων*, ii. 283
 Projectibilis, 236
 Projectus est, *ἐξεβλήθη*, ii. 331
 Prolatio, *προβολή*, 9; *Prolator* (*genitor*) *προβολεύς*, 13
 Promasculo, *profemina*, *ὑπέραβρεν, ὑπέμβηλυ*, 18
 Promte, *προθύμως*, 347
 Pronomina, *κορηnomina*, 387
 Proon, *ontos*, *omnibus antecedens*, 252
 Propensius, *δεινώς*, 31
 Propositum, *προαίρεσις*, ii. 68
 Propositum est, *προέκειτο*, 81

Proprie possidere, *ιδιόκτητον ἔχειν*, 57
 Prorogavimus, ii. 137
 Prosecutor, comes, *παράπομος*, ii. 75
 Protoplastus, ii. 120
 Provectus, *προκοπήs*, ii. 107 n. 3
 ut Provenit, *τυχόν*, 301, 346
 Providentes, ii. 145
 Providentia, *προμήθεια*, 21; *πρόνοια*, ii. 133 n. 2
 Provisa, 358
 Prudens facta, 323
 Psychicus, 42, 43
 Pusillum tempus, 308 n. 2
 Putative, *δοκήσει*, ii. 315, 316

Quadriformis, *τετράμορφος*, ii. 47, 50
 Quadripertitus, *τετραπλασιασθής*, 138
 Quadruplicatus, *τετραπλασιασθής*, 144
 Quaecunque e venerint omnia, *τὰ τυχόντα πάντα*, 119
 Qualitas, *ποιότης*, 37
 Quam, *πλεον quam*, ii. 194
 Quamlibet, *τυχούσαν*, ii. 288. Cf. ii. 407. *lin. ult.*
 Quanta, *qualia*, 363 n. 3; 369 n. 2
 Quanti, 348
 Quanto magis, pro quanto minus, 254 n. 1
 Quaslibet causas, *τυχούσας αιτίας*, ii. 261
 Quassum, ii. 254 n. 9
 Quatenus, *ἐπει*, 1
 Quaternatio, *τετρακτὴs*, 9; *τετράs*, 146
 Quaternio, *τετρακτὴs*, 661
 Quies, *ἡρέμα*, 8
 Quoadusque, *ὅπουσαν*, 3

Recapitulare, *ανακεφαλαιούσθαι*, 29, 83; ii. 121, 122, 304, 316; Recapitulans, *ανακεφαλαιούμενος*, ii. 120, 121, 293, 405; Recapitulatio, *ανακεφαλαίωσις*, ii. 404
 Recaptivatus, *αναδουλωθής*, ii. 125 n. 3
 Recirculatio, ii. 124 n. 1
 Recitans, *αναγορεύσας*, ii. 114
 Recludere, *concludere*, ii. 160
 Recommemorare, ii. 228, 256, 367
 Reconciliati sumus, *ἀποκατηλλάγημεν*, ii. 369
 Recumbere, *ανακείσθαι*, ii. 228, 253
 Recurrens, *ἀπαυελών*, ii. 351
 Recurrere, *αναδραμεῖν*, 32; Qui recurrit sursum, *αναδραμών*, 101; *αναδραμών ἀνω*, 150
 Recusans, *παραιτησάμενος*, 186
 Redditio, *collatio*, episemi, 335

Redemptio, *λύτρωσις*, 184, 186, 157; *ἐκπαιs*, *ἀπολύτρωσις*, 44, l. *ἀπόλυσις*, *Marcoonio-rum*, 123, 180, 181, 182, &c.
 Redhibitus, *ἐνσταυρωτός*, ii. 363
 Redigi illuc quocunque declinaverit, *ἐκείσε χωρεῖν οπου ἂν καὶ τὴν πρόσκλιση ποιήσεται*, 52
 Referri id in illos, *τὴν ἀναφορὰν εἰς ἐκείνους εἶναι*, 25. Relatio, *ἀναφορὰ*, 176
 Refrigerare, *ἀναπαύεσθαι*, 59 n. 6; 65 *ασπ.*
 Refrigerium, 81; ii. 244
 Refutantes, *παρατεμπόμενοι*, 1; ii. 76 n. 7; 78 n. 2; 325 n. 7
 Regeneratio, *ἀναγέννησις*, 140, 181 n. 1; 182; ii. 266 n. 1
 Regnari sub aliquo, v. *lect.* ii. 266 n. 1; 389 n. 10
 Regredi, *ἀναδραμεῖν*, 17, 100
 Regressio, *ἐπιστροφή*, 17
 Regula, *νόμος*, 180, 267
 Relevatio, *διύλισμος*, 143
 Reliqua, *τὰ ἅλα, universa*, 101
 Rememorare, *ἀναμνήσθαι*, 238; ii. 114, 267
 Reminisci (*meminisse*) *ἐπιμνησθεσθαι*, 30
 Remitto, *ἀντιπέμπω*, ii. 303
 Remitto, *dimitto*, 71, 74, 82
 Remitti, *υποβάλλεσθαι*, 181 n. 2
 Renuntiare, *ἀποτάξασθαι*, 71
 Repercutiant, *repellant*, ii. 389
 Reponat, *ἀποκαταστήσει*, 75
 Repraesentavit, *ἀποκατέστησεν*, 284
 Reprehendere, *καταγινώσκω*, 188
 Reprobatio, *ἀποβολή*, ii. 287
 Requies, *ἀνάπαυσις*, 22
 Resolutio, *ἐπιλυσις*, 144
 Restauratio, *ἀποκατάστασις*, 184
 Resticulas nectere, *σχοινία πλέκειν*, 66
 Restruere, *instaurare*, ii. 271 n. 3
 Retardare, f. l. *retundere*, ii. 342
 Retorquens, *ἀνακλῆσας*, ii. 333
 Retractare, *ἀντιβίβειν*, ii. 347 n. 4
 Reverita, *ἐντραπέσια*, 39
 Reversio, *ἐπιστροφή*, 16
 Reverti, *ἐπιστρέφειν*, 370; Reversus in semetipsum, *ἐπιστρέψας εἰς αὐτόν*, 16
 Revocare, *ἀνάγειν*, ii. 325
 Revolvere, *ἀναπτύσσειν*, 96
 Rhodanenses regiones, 126
 Rhythmisari, Rhythmisatio, 304
 Rogasse una, *συνδεσθῆναι*, 17
 Rudior, *ἀπειρότερος*, 3
 Rudis, *ἀκεραλὺς (ἀκέραιος)*, 4
 Rudis terra, *γῆ ἀνέργαστος*, ii. 101 n. 5

- qui Sacrant, *τελοῦντες*, 185; qui Sacrat, *τετελεσμένοι*, *ibid.*; *τελειούμενοι*, 183
- Salvare supputationem, *σώζειν*, 335
- Sanguinis profluvium passa, *αἱμορροῦσα*, 27
- Sapiens in tumore stultitia, *μωρία οἰσισοφος*, 162 (l. *οἰσισοφος*)
- Sapientia *φρόνημα*, 134
- Satellites, *δορυφόροι*, (*errat. δορυφόροις*), 23
- Scarizare, 197, 232
- Schisma, ii. 261
- Scientia, *γνώσις*, 347, 351
- per Scripturam testimonium perhibet, *ἐγγράφως ἐπιμαρτυρεῖ*, ii. 418
- Secundum nos, eorum qui, *τῶν καθ' ἡμᾶς*, ii. 409
- Sedet, *καθεβῆ*, ii. 393 n. 2
- Seducibilis qui non est, *μὴ ἐξαπατηθεὶς*, 119
- Seducere, *παρὰπείθειν*, *ib.*
- Seducta, *χαυνωθείσα*, 118 n. 2
- Seminata per universum orbem, *καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης διεσπαρμένη*, 90
- Semivocalis, *ἡμιφωνος*, 155
- Semper, *διηκεῶς*, ii. 399
- Sensatio, *intelligentia*, 281; ii. 380; *νόσις*, 298 n. 2. *Sensatus*, *ἐμφρων*, 33 n. 4; *εὐνοούμενος*, ii. 286 n. 3.
- Sensibilis, *αἰσθητὸς*, 50, 52, 186
- Sensibilitas, *αἰσθησις*, 69, 149, 240; *νόσις*, 263
- Sensuabilitas, *cogitatio*, 282 n. 4
- Sensuabiliter, ii. 375 n. 5
- Sensus, *νοῦς*, 2, 6, 281; ii. 133, 398; *διανοία*, 135; ii. 411
- Sententia, *σύνεσις*, 97
- Separativa, *διοριστική*, 29
- Separans, *ἀφορίζων*, 100; *χωρίσας*, ii. 113
- Separatio, *ἀπαλλαγὴ*, 32
- Separatus a matre, *συσταλὲς ἀπὸ τῆς μητρὸς*, 101. *Separatus*, *χωρισθεὶς*, 19. *Separata*, *ἀνακεχωρηκότα*, 36 n. 3
- Septuplum, *ἐπταπλασίως*, ii. 332
- Sidus, *ἀστρον*, 23
- Signanter, *ἐπισήμως*, *symbolice*, 173
- Signantibus, *σημαίνοντων*, ii. 161 n. 4
- Signum, *σύμβολον*, ii. 122
- Similinembrus, ii. 282 n. 2
- Simplex, *ἀπαιόργος*, 87
- Simpliciores, *ἀκέραιοι*, 2
- Sine specio, *ἀνείδεος*, 20
- Sinistra, *ἀριστερά*, 42, 43, 51, 101
- Smyrna, *myrrha*, 338
- Sophistæ, ii. 146
- in Speculatu, *παλιν*, 371
- Spiritibus nequissimis, l. *spirítibus*, Hipp. *πνευμάτων*, 163
- non Stantia (*ἀδυνατά*) *ἀλλόκοτα*, 5
- Status, *σύστασις*, 186; *σύστημα*, 362; *στάσις*, 48
- Statuere, *ὀρίζειν*, ii. 407
- Statuere sensum, *intendere*, 306 n. 1
- Stauros, *vallum*, 18
- Stigmata, *κατεστικμένην*, 152
- Stillare, *στάζειν*, 116; *ἐπομβρᾶν*, *ib.*
- Stillicidio temporis, 374 n. 3
- Stultiloquium, 353
- Stuporis admiratio, *τὸ ἐκπληκτὸν θαῦμα*, 16
- Suadenter, *πιθάνως*, 2. *Suasorius*, *πιθανός*, 3; *Suadibile*, *πίθανον*, 37; *Suadela*, *πιθανολογία*, 6, 7, 301; ii. 315
- Suum potestatis, *αὐτεξούσιος*, 52
- Suasionem tantam, ii. 409 n. 8
- Suasorium typum, 332
- Subacientia, *ὑποκείμενα*, 101
- Subiacere Deo, *pene D.* 352
- Subjecerunt, *ὑπέθεντο*, 297, cf. 211, 222
- Subinvolantes mores, *ἐπικλοπον ἥθος*, 325
- Subministrationem dare, *ἐφόδια δοῦναι*, 6
- Secundum subsequentiā, *consequenter*, 336
- Subsistens, *ὑποκείμενος*, 41
- Subsistentia, *σύστασις*, 46; *ὑπαρξις*, ii. 217
- Substantia, *ὑπόστασις*, 10, 46, 55; ii. 315, 321, 330, 352, 357
- Substantia, *οὐσία*, 15, 17, 20, 27, 40, 43, 49; Substantiæ ejusdem, *ὁμοούσιον*, 42, 49, 50, 296, 307 n. 2; 308
- Substantia, 295; ii. 116, 120, 121, 131, 132, 148, 318, 340, 362. *φύραμα*, 73
- Substitutio—substantia, 297 n. 4. *ὑπόστασις—οὐσία*, 298
- Subtililoquium, ii. 78
- Succedere, *ἀδινε*, 359
- Successio, *διαδοχὴ*, 215; ii. 11
- Sufficiens, *contentus*, 253
- Sufficientes, *ἱκανοὺς*, 21
- Suffragines, ii. 23 n. 4
- Suffugatur, 354 n. 4
- Summitas, *πληρώμα*, ii. 8 n. 1; 273
- Super hæc, *πλεονα*, *ἐπὶ τούτοις*, 18
- Super illos, *comparative*, 319
- Super tonum sagittari, *ὑπέρτονα τοξεύοντες*, 164
- Superaverunt, l. *superfuerunt*, 329
- Supercælestis, *ὑπερουράνιος*, 185
- Supercoruscantem, ii. 266
- Superfari, *ἐπιλέγειν*, 183, 185

Superflicium, *vestis*, 289
 ex Superfluo, *ἐκ περισσού*, v. *ἐκ περιουσίας*, 332
 Supergrēdi, *εἵferri*, ii. 210; *transgrediens*, *ὑπερβαλὼν*, 67; ii. 397, 411
 Superindumentum, *ἐπιβουλὴ* (*ἐπιβολή*), 4
 Superjunctum e contrario cum sit *ἐπεὶ ὥτε-πεξεύχθη*, ii. 165 n. 2
 Superposuit, *ὑπερέθετο*, *superviciū*, ii. 387
 Supervacuus, *περισσός*, ii. 122
 Suppeditavit, *ἐπέρκει*, f. l. *ὑπέρκει*, 274
 Suppleverat xxx annos, 330
 Supplicatio, *λιτανεία*, 370
 Supputatio, 336
 Sursum advolantium, *ἀνωφερῶν*, 43
 Susceptio, *ὑποδοχή*, 51
 Susceptorium, *ἐκδοχείων*, 127
 Suspiciari, *ὑπολαμβάνειν*, 37. *καταστοχάζεσθαι*, ii. 408
 Suspicio, *ὑπόληψις*, ii. 19, 20, 210; *προσδοκία*, 119
 Sustinere, *ὑπομένειν*, 191; ii. 104; *περιμένειν*, ii. 412

 Tædium, *λύπη*, 17, 70
 Temporalis, *ὑπόγειος*, *recens*, 86
 Tenere, *κρατεῖν*, ii. 330. Tenens, *κρατῶν*, ii. 327
 Terrenus, *ἐπίσθαρος*, 120
 Testamentum, *sodalitium*, 296 n. 4. *pac-tum*, ii. 202 n. 10; 233
 Textus Scripturarum, *εἰρμός*, 67
 Tradere, *ἐγχειρίζειν*, *inter manus reponere*, ii. 10; quam Ecclesiæ (*Ecclesia*) tradidit, *τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην*, ii. 12, 13
 Traditio, *παράδοσις*, 180; ii. 10, 11, 15, 18
 Traductus, *ἐλεγχόμενος*, ii. 17, *εσπ.*
 Traducere, *ἐλέγχειν*, ii. 313, 383, *εσπ.*
 Traductio, *ἐλεγχος*, ii. 1, 313, 381
 Transducere, *παράγειν*, 2
 Transferuntur, *μεταφέρονται*, f. l. *μεταστρέφονται*, ii. 413
 Transfictio, *παραπολίσις*, 82
 Transfigurare, *μεταρμόζειν*, 178, 290
 Transfiguratio, *μετασχηματισμός*, 178
 Transfigere, *μεταπλάττειν*, 67
 Transgressa, *χωρήσασα*, 204

Transgressio prioris conversationis, f. *μεταστοιχείωσις*, ii. 19
 Transibilis non est, 344
 Transire, *δδεύειν*, 60. Qui transierit, *δι-δεύσας*, *ibid.*
 Transitorium, ii. 326
 Transpositio, *μετάθεσις*, 74
 Transvertens, *παπατρέπων*, 82
 Tripartite, *τριχῇ*, 11
 Tubus, *σωλήν*, 60
 Turbulæ, *insularum congeries*, ii. 421

 Umbra, *σκιὰ*, 31, 100
 Ut obvenit, *ὥς ἐτυχε*, ii. 255 n. 5
 Utens tolerabilis, ii. 280

Vacari, *vacare*, *ἀσχολεῖν*, 6; Vacans, *σχολά-ζων*, 164
 Vacuum, *κένωμα*, 36; Vacuitas, *κένωμα*, 32.
 Vacuata, *κεκνωμένη*, 100; Vacue, 119
 Vaniloquium, 321
 Varietas, *versutia*, ii. 305
 Varius, *πολυποικίλος*, 34; *ποίκιλος*, 174
 Vastior sonus, *βάσσων*, 343
 Velle, *malle*, *θέλειν*—*ῆ*, ii. 194
 Verbosata, *φληναρούσα*, 153 n. 2
 Verbum, *ratio*, 319 n. 3
 Verecundiam propter, 70
 Verisimilitudo, *πιθανότης*, 6
 Versibus, *ἐμμέτρως*, 155
 Vesanius, *ἀσημότερον*, *qu. ἀσχημονέστερον*, 48
 Veterinaria, *ars*, 373
 Viatica, *εὐβοϊδία*, 244
 Victima, *σφαγὴ*, ii. 62
 Vigena, *ἀκμάσας*, ii. 427
 Violentum, *violentiorum*, ii. 196
 Vitreum, *vitrum*, *ὑαλός*, 3
 Vituperabiles, *ληρολόγοι*, 107
 Vituperavit, f. l. *vilipendit*, LXX. *ἐφαύλι-σεν*, ii. 226, 6
 Vivificantes, *ἀναζωπυροῦντες*, ii. 47
 Vociferatio doloris, *σχελισμός*, 152
 Voluit, *ἐνεσθῆθη*, 9; simul ac Voluit, *ἀμα τῷ θελήσει*, 111
 Voluntas, l. *Voluntas*, *τέρψις*, 55 n. 2
 Vulsio, ii. 40

INDEX VERBORUM GRÆCORUM.

Ἀβράξας, 203 n. 6
 Ἀγάπη, *Charitas*, Æon, 11
 Ἀγαπητός, ii. 157 n. 1
 Ἀγήρατος, *Insenescibilis*, Æon, 11
 Ἅγιον πνεῦμα, *Valentinianorum*, 21; *Mater Achamoth*, 46
 αἰγώγισμα, *adlectantia*, 121, 194, 206
 ἀγών, *agonia*, 24
 ἀγωνία, 37; τὸ ἀδρανές, *imbecillitas*, 120, 197
 Ἀἶλου, *Ainos*, Æon, 11
 ἀθετεῖν, *frustrari*, ii. 158 n. 2
 δθήλυντον, *masculo-fœminam*, 18; 1. ἀρβένδθλυν.
 ἀθρηξία, *immortalitas*, *barbara vox*, Gr. Fr. xiv. f. l. ἀπληξία.
 αἰτιλογία, *contradictionem*, 220, cf. n. 3
 αἰχμαλωτίζουσιν ἀπὸ τῆς ἀληθείας, in *captivitatem ducunt a veritate*, 31
 Αἰών, 8; *Alônes*, 12
 Ἀκατάληπτος, 16 n. 2; ii. 172 n. 1
 ἀκατάρτιστος, *imperfectus*, 294
 ἀκινδυνότερον, *tutius*, ii. 408
 Ἀκίνητος, *Acinelos*, Æon, 11
 ἀκράτητος, *incomprehensibilis*, 61 n. 3; 123, 181
 ἀκρατήτως, *inapprehensibiliter*, 59
 Ἀλήθεια, *Veritas*, Æon, 9, 100, 112
 ἀλλόκοτον, *non stans*, *absurdum*, 5
 ἐξ ἄμμου σχοινία, *operam ludere*, 66 n. 4
 ἀναβλυσθεῖσαν, *superebulliit*, 228
 ἀναδεῖξαι, *facere*, ii. 292
 ἀναδραμεῖν, *recurrere*, 32, 196
 ἀνακεφαλαιώσασθαι, *renouare*, 91, ii. 122; cf. *Syr. Fr. xi.*
 ἀναχωρηκότα, *separata (a communi hominum notitia)*, 36
 ἀνακοινώσασθαι, *participare*, *impertire*, 13
 ἀνάληψις τοῦ Κυρίου, ii. 58; ἔνσαρκος, 90
 ἀναπλασάμενοι ὑπόθεσιν, *confingentes hypothesisin*, 85
 ἀναπτύσσειν, *revolvere*, 96
 ἀναστήσαντα, ii. 54
 ἀνείδεος, *informis*, 20, 32, 164
 ἀνεκλόγητος, 137
 Ἀνευνόητος, *Anennoetus*, Æon, 103, 107; *insensibilis*, 186

ἀνεξήγητος, *inenarrabilis*, 217
 Ἄνθρωπος, Æon, 10, 113, 149 n. 2; 151 n. 2; 228
 ἀνούμαστος, *innominabilis*, 57, 99
 ἀνούσιος, *insubstantivus*, 129, 131
 ἀντεπεξεύχθη, *e contrario superjunctum est*, 165 n. 2
 ἀντεπερωτῆσει, *contraria interrogatione*, 179
 ἀντιλογία, *ambiguitas*, ii. 235; f. l. ἀμφιλογία.
 ἀντίτυπον, 151, 199; Gr. Fr. xxvi.
 ἀνυπόστατον, *insubstantivum*, 89
 ἀνωφερῶν, *sursum advolantium*, 43
 ἀόρατον, 8, 40 n. 3; 61
 ἀπαλλαγὴν, *separationem*, 32
 δπάνθισμα, *flosculum*, 5 n. 4
 ἀπανούργων, *simplicium*, 87
 Ἀπάτωρ, *Apatôr*, i. e. *carens patre*, *Demurgus*, 42
 ἀπειρία, 168 n. 2
 ἀπειροκαλία, *ignorantia*, ii. 407
 εἰς ἀπειρον ἐκπίπτει τὸ πλῆθος, in *immensum decidit multitudo*, 133
 ἀπέσκηψε, 14 n. 2
 ἀπέσχησθαι, 16 n. 1
 ἀπηγόχοεν, *abstraxit*, 117
 ἀπηρυθριασμένως βλασφημῶν, *impudorate blasphemans*, 216
 ἀπιθάνως, 2
 ἀποβάλλειν, v. *ejicere*, v. *non admittere*, Gr. Fr. iii.
 ἀπόγονος, *postgenitus*, i. e. *proles*, 113
 ἀποκυῖσαι, *generare*, 225.
 ἀπολύτρωσις, 89 n. 1; 180
 ἀπορῆσαι αὐτοὺς, *consternasse eos*, 179
 ἀπορίαν παθεῖν, *consternationem pati*, 34, 70; ἀπορία, *inconstantia*, 306
 ἀπόρρητα μυστήρια, 12
 ἀποστασία, *abscessio*, ii. 126 n. 6; 264 n. 2
 ἀποσταυροῦν, *crucifigere*, v. *vallo cingere*, 20 n. 1
 ἀποστήναι, 1. ἀποκτῆναι, 212.
 ἀποτάξασθαι, *renuntiare*, *valedicere*, 71
 ἀποτελεστικός, 352 n. 4; ἀποτελεσθεῖς, ii. 380 n. 1
 ἀριστερά, *sinistra*, quæ ex materia, 42, 51

Ἀρρενόθηνος, *Masculo-femineus*, 10, 108, 228
 Ἀρρήτος, *Inenarrabilis*, 99, 146
 ἀρχέγονος, 9, 10, 44, 85
 Ἀρχή, Ἄρον, 9, 96 n. 5; ii. 40 n. 7
 ἀσχημότερον, *qu. ἀσχημονέστερον, vesanius*, 48
 ἀστοχήσωμεν τῆς, *frustremur a*, ii. 323
 ἀσύζυγον, *sine conjuge*, 18
 ἀτονώτερον πρὸς τὸ γινώσκειν, 46 n. 5
 αὐθεντία, *potestas*, 196
 αὖλαι, *atria*, cortinæ, 171, 173
 αὐτοβουλίτου βουλῆς, *ab se cogitata cogitationis*, 141
 Αὐτογενήτωρ, 135
 Αὐτοφυής, *Autophyes, Naturalis*, Ἄρον, 11
 αὖξω, 144; ii. 319; *cresco*, ii. 296
 ἀφανισθῆναι, 39
 ἀφιστάμενος, *absentius*, ii. 17 n. 4
 ἀφώρισε τῆς ἰδίας μετουσίας, *separavit a sua conversatione*, ii. 303
 ἀχαλινωγῆτους, *effrenatos*, ii. 340
 ἀχαριστοῦντες τῷ Θεῷ, *ingrati*, 220
 ἀχρεϊώσθαι, *exterminari, contaminari*, 121
 Βεβαιωτικῶς ἀποφαινόμενοι, *asseveranter pronuntiamus*, ii. 410
 Βύβιος, Ἄρον, 11
 Βυθός, Ἄρον, 8, 9, etc.
 Γαλακτουργίας, *lactationis*, ii. 293
 γενεσιουργεῖται, *generatur*, 149, 150
 γένεσις, *soboles*, 21
 Γῆ, *Mater*, 46
 γηραλέος πάνυ, *valde senex*, ii. 12
 εἰς γνωστικώτερον, *in majorem agnitionem*, 103; *γνώστικος*, 98
 γραφὴν ἐξήνεγκεν Εὐαγγελίου, *scripturam edidit Evangelii*, ii. 3
 Δεινὼς, *propensius*, 31
 δεξιὰ, *dextra*, animalis natura, 42, 43, 51, 101.
 Cf. Introd. cxxkiii—cxxxv.
 δερμάτινον χιτῶνα, 50
 δεύει, *auget* (l. *rigat*), ii. 319
 Δημιουργός, 21, 25
 διαβολή, *detrectatio*, 206
 διαδοχή ἐπισκοπική, 215
 διάκονος, *minister*, 141
 διαμωκόμενοι, *qui derident*, ii. 224
 διαπορεῖν, *consternari*, 36
 διαφορώτερος, 205, 206, 279 n. 5; 366 n. 4
 διατετριφός, *conversatum*, 45
 διδασκαλείου ἰδιον χαρακτῆρα, *doctrinæ proprium characterem*, 98, 216, 220, cf. 203
 διδασκάλιον, *doctrina*, ii. 134 n. 1

διεχεῖτο, *diffundebatur, lætabatur*, 36
 δικαίος, 58 n. 1
 δίκας αἰτεῖσθαι, *pœnas dare*, Gr. Fr. xxxi.
 διοδεύσαι, *pertransire*, 34; *διοδεύσαντα διὰ Μαρίας, qui per Mariam transiit*, 60
 διοικεῖν, *moderari*, 193
 διοριστική ἐνέργεια, *operatio separativa*, 30
 διυλισμὸν, *percolationem*, 143
 δοκίσει, *putative*, 197
 δόξαν, (δόκησιν,) ii. 32 n. 5
 δραστικώτερα, *potentior*, ii. 328
 δυνατὰ, *valida*, 40
 δυσκολώτερον, *difficilius*, ii. 326
 δωδεκαμελοῦς, *duodecim hab. membra*, 144
 Ἑβδομάς, *Hebdomas*, 44
 ἐγγράφως παραδιδόναι, *per scripta tradere*, ii. 6.
 ἐγκαθέζεσθαι ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις, *in Evang. insidere*, 48
 ἐγκατασκεύαστος, *concinuus*, ii. 295
 ἐγκισσῶν, *delectari*, 41 n. 3
 ἐγκρατεία, 198; Ἑγκρατεῖς, 220
 ἐγκύμονα, *prægnantem*, 9, 222
 ἐδραστική ἐνέργεια, *operatio confirmativa*, 29
 εἰκάζω, *assimilo*, 13
 εἰρμός τῶν γραφῶν, *textus Scripturarum*, 67
 ἐκβασίς, *consummatio*, ii. 234; ii. 408
 ἐκβεβρᾶσθαι, *deservere*, 32
 ἐκκλησία—συναγωγή, 21, 17 n. 1
 ἐκποδὼν ποιήσει, *de medio auferet*, 87
 ἐκτικὰ, *habilia*, 39, 40
 ἐκτισε με, *ἡγῶ*, ii. 157 n. 5
 ἐλευσεις, 90 n. 3; ii. 170 nn. 7, 8
 ἐμβρόντητοι, 362
 ἐμμελῶς, *studiose*, 194
 ἐμμέτρως, *metrice*, 155
 ἐμπειροτάτους τῶν γραφῶν, *perfectiores Scripturarum intellectores*, ii. 113
 ἐμφωλεῦον τῷ κόσμῳ, *latens in mundo*, 59
 ἐμψυχα, *animalia*, 198
 ἐναυλον ἔχειν, *insonantem habere*, ii. 10
 ἐνεθήκωσεν εἰς αὐτοὺς, *in eos deposuit*, 164
 ἐνεργῶς, 307 n. 1
 ἐνθύμημα, *collectio, syllogismus*, ii. 136 n. 4
 Ἐνθύμησις *excogitatio, concupiscentia*, 19
 Ἐννοια, *cogitatio*, Ἄρον, 9, 10, 109
 ἐνυβρίζει ὕαλος τὸν σμάραγδον, 3
 ἐξαγώνος, 24 n. 1
 ἐξαγρύματον ὄνομα, i. e. Ἰησοῦς, 149
 ἐξαργυρίζειν τινα, *pecuniam alicui auf.* 375
 ἐξαφανίζειν, *exterminare*, ii. 427
 ἐξεπτεκύναι τὸν ἐγκέφαλον, 4, 5
 ἐξηγητής, *interpretator*, 2
 ἐξηροφόρησεν, 99 n. 1

ἐξομολόγησις, 122 n. 1; 126 n. 3; ii. 17 n. 3
 ἐξουσία, 39 n. 2
 ἐπανόρθωσις, *emendatio*, 193
 ἐπαιοῖσαι, *incantationes*, 206
 ἐπεκτείνεσθαι, 62 n. 3; 69 n. 1
 ἐπιβολή, 4, 2
 ἐπιγινώσκειν, ii. 14 n. 1
 ἐπιδεκτικά τῆς ζωῆς, *participabilia vitæ*, ii. 327 n. 2.
 ἐπίκλησις, *invocatio* Eucharistica, 116, 205 n. 4
 ἐπίλυσις, *resolutio*, 144
 ἐπίσθρα, *putida*, 120
 ἐπίσημον ὄνομα, 136; ἐπίσημος ἀριθμός, 141
 ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς κλήρον, *locum episcopatus per successionem*, 215
 ἐπιστροφή, 41 n. 4
 ἐπιτήδειον, *aptabiliter*, 164
 ἐπιχειρήσεως, *argumentationis*, 86
 ἐπομβρόση εἰς αὐτοὺς, *stillet in eos*, 116
 ἐπτάμυχος, *lucerna*, ii. 379
 Εὐδοκητός, *Soter*, *Salvatoris* *Valentiniani* *nomen*, 112
 εὐδοκία, ii. 36 n. 5
 εὐτονον, *firma*, 204
 εὐφρασίαι πολλῆς μετασχόντα, *magnæ exultationis participantem*, 23
 εὐχαριστεῖν, *gratias agere*, 96; *liturgice*, 115
 ἐφόδια δοῦναι, *subministrationem dare*, 6

Ζωή, 11, 100, 285, 286
 ζῶποισιν, *vivificare*, 35

Ἡδονή, *voluptas*, *Æon*, 11
 ἡσκημένην, *nutritam*, 205

θίασος, *insanus* (*cætus*), 120
 θέσει, *accidenti*, 194

Ἰαω, *nomen confirmans*, 33
 ἰδιωτικῶς, 6 n. 2
 ἰδιωτισμός, *simplicitas*, Gr. Fr. iii.
 ἱερουργικὴν, *sacrificalem*, *ad sacra pertinentem*, ii. 47
 ἱκανωτάτην γραφὴν, *potentissimas literas*, ii. 10; ἱκανωτάτη ἐπιστολή, ii. 15 n. 1

κακοσυνθέτω, *male composito*, 67
 κακουργήματα, *malignationes*, 206
 καπηλεύειν, *adullerare*, ii. 238
 Καρκιστής, 18
 καρποφορεῖν, 6; καρποφορία, 37
 καταγίνονται ἐν πάσῃ κολάσει, *in omni*

pœna conversantur, *omnem pœnam luunt*, ii. 399
 καταδικαστικῶς, *more judicis*, Gr. Fr. xxxi.
 καταθεματίσαι, *catathematizans*, 119 n. 4; 163
 κατὰ κάθετον, *secundum demissionem*, 168 n. 1
 κατακλιναντος, 174
 κατάληψις, *cognitio*, 68
 κατάλυσις, *destructio*, 197, 198
 καταπαλαισθεῖσα, Gr. Fr. xiv.
 καταστροφεῖς, *eversores*, ii. 58
 κατατρέχουσι τῶν γραφῶν, *infamant Scripturas*, 85 n. 5; *arguunt*, 56
 καταφυσῆσαι, *exsufflans*, 119 n. 4; 163
 κατέσπαρται ἡ ἐκκλησία, *disseminata est ecclesia*, 90; ii. 47
 κατηχεῖτο, *audierat*, ii. 61
 καταφερών, *deorsum devergendum*, 43
 κεκαυτηριασμένοι τὴν συνείδησιν, 126, 210
 κένωμα, *vacuitas*, 31
 κεκρωθεῖσα, *elata*, 118 n. 2
 κεχυμένος, *effusilis*, 49
 κορωνίδα τῆς ὑποθέσεως, *finem regulæ*, 179
 Κοσμοκράτωρ, 47, 48
 κοσμοποιοί, 198, 204, 205, 206
 κυφορθέν, *utero gestatum*, 51

λεπρήσουσι, *leprosi erunt*, ii. 224
 ληρολόγοι, *vituperabiles*, 107
 τῷ γῆς λιπαρωτέρῃ συμπλεκόμενου, *opimiorē terra commisti*, Gr. Fr. xiii.
 λιτανεῖα, *supplicatio*, 370
 Λυτρωτής, *nomen Hori*, 18

ἐκ μαντείας λαμβάνειν, *de divinatione accipere*, 82
 μεγέθη, *virtutes*, 118 n. 1; 137, 141 n. 2
 μεθαρμोजειν, *transferre in*, 67, 99
 μελετᾶν, *meditari, exercere*, 57, 86 n. 1; ii. 219 n. 3
 μέλλειν, ii. 48
 μελοποιᾶ, *fabricatio membrorum*, ii. 326
 μεριστικός, *separativus*, 30
 μεσότης, *medietas*, 58, 59
 μεσοχρονίαν, *medietatem temporis*, ii. 283
 μεταγενέστερος, *posterior*, 24, 83, 153
 Μεταγωγὴς, *nomen Hori*, 18 n. 4
 μεταλαμβάνει, *putat*, 119
 μεταπλάττω, *transfigo*, 67
 μετενσωματουμένη, 192
 μετοχικὴν τῆς ζωῆς, *participatricem vitæ*, ii. 237
 μῆ, *pleonast.*, 315 n. 2
 Μητροπάτωρ, *nomen Demiurgi*, 42 n. 3
 Μῆμος, *comædia*, 89 n. 2

μονογλωσσήσαντος, *singulariter enunciati*, 131

μόρφωσις, *formatio*, 22
μυστηριωδώς, *mysteria liter*, 24
μυστικῶς, *secreto*, Gr. Fr. xiv.

Νομοθεσία, *lex*, ii. 114
Νυμφών, *Nymphon, thalamus*, 58 n. 4

ὀδμὴν ἀφθαρσίας, *immortalitatis odoratio-*
nem, 33
οἰηματι διδασκάλου ἐπαρθεῖς, *præsumptione*
magistri elatus, 220
οἴσσεως, *opinionis*, (*Codd. operationis*, f. l. ποιήσεως), 45
οἰσιόσσοφον ωριάν, *in timore sapientem stultitiam*, l. οἰδησιόσσοφον, 162 n. 1
οἰκείου, *adjungere*, 95
οἰκονομία, *dispositio, dispensatio*, 52, 83 n. 2
ὁμοούσιος, 42 n. 5; 49 n. 2; 50
ὁμόφυλα, 197
ὄνειρόπομοι, 194, 206
ὀφίομορφον, *serpentiniformem*, 232
οὐσία, 79; ὁλη οὐσία, 15 n. 3; 76 n. 2

Παλινοφθία, 192
Πάντα, *Omnia*, *Jesus Valentinianorum*, 23
παράδεισον...τέταρτον ἄγγελον, 45
παραδιδάσκοντες, *alii docentes*, 5
παρατεῖν, *abstinere*, ii. 205
παραπεμπόμενοι τὴν ἀλήθειαν, *aspernantes, setting aside*, v. *refuto*, Ind. Lat. 1 n. 3
παραποιήσις, *transfictio*, 82 n. 1
παρασκευή, *cæcia pura*, 140 n. 5; ii. 388
παρατρέποντες τὰς ἐρμηνείας, *interpretationes convertentes*, 31
παραχαρασόντων τὴν ἀλήθειαν, *eorum qui adulteraverunt veritatem*, ii. 14
πάρεδροι, 194, 206
παρεισφέρειν, *clam inferre*, 177; ii. 51
παρεπινοεῖν, *adinventire*, 94, 97, 176
Πατροδότωρ, *nomen Verbi, Marcos*, 135
πεπλακέναι, *plasmasse*, 45
περαιώσας, *explicans*, 89 n. 3; 141
περίεργα, 194 n. 2
περιγινόμενα, *exquisita*, 36
περιγράφειν, ii. 40 n. 8; 192 n. 5
περιποίησις, (τινι) δόξαν αἰωνίαν, *æternam claritatem circumdet*, 91
περιπολιζοντες, *circumobservati*, 123 n. 1
περιφορά, 204 n. 3; 373 n. 8
ἵνα πεφεισμένως εἴπω, Gr. Fr. ii.
πήξις, *fixio*, 48

πηχισμός, *mensuratio per cubitos*, ii. 405
πιθανολογία, 301; πιθανότης, *suadela*, 6
πιθάνως, *suadenter*, 2, 4
πίπτειν, *errare*, ii. 121
πλάσις τοῦ Θεοῦ, *plasmatio Dei*, 220
πνευματοφόρος, *Spiritum S. habens*, 331
πνοὴν ἀφθαρσίας, *spirationem incorruptelæ*, 51

ποίημα, *factura*, 196
πολιτεύεσθαι, *morari*, ii. 156 n. 2
πολυπλασιασµῶν, *multiplicationum*, 155
πραγματεία, *dispositio*, 95, 100; ii. 50, *dis*
πράσσειν, *ministrare*, ii. 296
προαναπεφωνήκει, *præolamasset*, ii. 122
προβολή, *emissio*, 9. προβολεὺς, *prolator*, 13. προβαλεῖν, *emisisse*, 42. προβαλίσθαι, *emisisse*, 60. προβεβλήσθαι, *emissum esse*, 37, 206; προβεβλημένος αἰὼν, 14
προενέγκασθαι υἱόν, *filium emittre*, sc. *in lucem*, 101
προοιμιαζομένους τὴν ἀφθαρσίαν, *coaspirantes incorruptelam*, ii. 331
τῆς προορίσεως φύλον, *multitudo ante præfinita*, ii. 380
προπανυπερτάτου δυνάμεως, *sublimissimæ virtutis*, 155
πρόσβασις, *progressio*, f. l. πρόσβασις, 148
προσεπεργάζεσθαι, *exquirere*, f. l. προσερευνᾶσθαι, 95 n. 1
πρόσκειναι ποιήσεται, *declinaverit*, 52
προσοικεῖον, *insinuare ad*, 68
προσπλοκή, *perplexionem*, 64
προσχωὶν τῇ Ἱερουσαλὴμ, *appropinquans ad Hierusalem*, 179
πρότασις, *argumentum*, Gr. Fr. xiv.
προτύπωσις *præfiguratio*, ii. 405

Ῥαδιούργημα, *falsationem*, 177; ῥαδιουργοῦντες τὰ λόγια Κυρίου, *falsantes, verba Domini*, 2; ῥαδιουργοῦντες τὰς ἐξηγήσεις, *adulterantes expositiones*, 31
ρευστός, *fluidus*, 49
Ῥοδανουσίαι κλίματα, *regiones Rhodanenses*, 126

Σιγή, *Æon*, 9; Σειγή, 145
σκαρίζοντος, 197
σκηνοβατεῖν, *exponere*, ii. 262
σκία, 31
σοβαρῶς, *graviter*, 36 n. 1
Σταυρός, 18 n. 2; 32 n. 6; 62 n. 3
συγκατασπαρεῖς, *conseminatus*, 61
συγκαττίσαντες, *assuentes*, 68
συγκεκροτημένη πανούργως πιθανότης, *versimilitudo subdole exercitata*, 2
συγκρίματα, *congregationes*, 40 n. 3

Συζυγία, *Conjugatio*, 10, 136, 223, etc.
 συλλαβεῖν τὴν θεωρίαν, 41
 συμβεβληκότες Ἰωάννη, qui *Johannem con-*
venerunt, 331; ὁ ἑωρακὼς τοὺς Ἀποστό-
 λους, καὶ συμβεβληκὼς αὐτοῖς, qui *vidit*
Apostolos, et contulit cum eis, ii. 10
 συμπεπλῆσθαι τῷ πάθει, *complexi passio-*
nem, 34
 οἱ συμφοιτήσαντες τοῖς Ἀποστόλοις, *Gr.*
Fr. ii.
 συναύξουσai τῇ ψυχῇ, *simul crescentes cum*
anima, *Gr. Fr. ii.*
 συνεζύγησαν, 222
 συνεπακολουθήσαν, *consequentem*, 132,
 158
 συνεκισφραγίζόμενος, *consentiens*, 23
 συνεσταλκέναι, 73 n. 1
 συνιεῖν, 96 n. 4
 συννηπιάζειν, *simul infantem esse*, ii. 295
 συσπαρέντων, *conseminatorum* (*errat. συμ.*)
 160 n. 3
 σύστασιν ὕλης, *collectionem materiae*, 35 n. 2;
 186
 συστῆλlein, *subtrahere*, 32
 σχόντες μικρά πρὸς ἀλλήλους, *levem inter*
se contentionem habentes, *Gr. Fr. iii.*
 σωματικά στοιχεῖα, *elementa corporalia*, 36
 Σωτήρ, *Xeon*, 23, 24
 τελείως ἔχειν, 16 n. 5
 τετρακτὺς, *quaternatio*, 9
 τετράμορφον εὐαγγέλιον, *quadriforme E-*
vangelium, ii. 47, 50
 τετράμορφα ζῶα, *quadriforma animalia*, ii.
 50
 τετραπρόσωπα Χερουβιμ, ii. 47
 τραγωδία πολλή, 36
 τριχῇ, *tripartite*, 11
 τρύγα τῆς ὕλης, *fecem materiae*, 232
 τυχοῦσαν, *quatilibet*, ii. 261, 288; cf. i. 301,
 346; ii. 407
 ἐν τῷ (ἐν τούτῳ), 2, 5

ὑαλος, *vitreum*, 3
 ὑπέθετο, *subjecit*, *putavit*, 211, 222
 ὑπερβαίνειν, *supergradi*, 67
 ὑπερέκρουσιν, *fraudem*, 164
 ὑπερεκχεῖσθαι, *superrefundere*, 117
 ὑπεριμεῖρασθαι, *valde concupiscere*, 117
 ὑπερκύψασαν, *elatum*, 38
 ὑπέρτονα τοξεύοντες, *super tonum sagittan-*
tes, 164
 ὑποβεβηκὼς, *inferior*, 204
 ἐξ ὑπογυίου, *recens*, 86
 ὑπόθεσις, *argumentatio*, 37; *argumentum*,
 38
 ὑποκείμενα, *subsistentia*, 41
 ὑπολήψεις, *opiniones*, ii. 19 n. 1
 ὑπόστασις, *substantia*, 48, 133, 155
 ὑστέρημα, *defectus*, *Labes*, 128 n. 5, 163;
extremilas, 251; *postremilas*, 250; *defec-*
tio, 357

φαντασία, *phantasia*, 3, 36, 68
 φαντασιασθεῖσα, *ducta phantasmate*, 125
 φαντασιώδως, *per phantasmata*, 374
 φιλαρχεῖν, *principatum concupiscere*, 193
 φιλεριστοῦσιν ἀποδεικνύναι, *ostendere as-*
severant, 175; μὴ φιλεριστήσαντες ἑαν-
 τοὺς, qui *noluerunt inter se acriter con-*
tendere, *Gr. Fr. iii.*
 φῶλτρα, 194, 206
 φωστήρ, *luminare*, 171; ii. 156

Χαρακτήρ σώματος, *figura corporis*, 360
 χαριτήσια, 206
 χαυνωθείσα, 118 n. 2
 χαυνοῦν τὴν γνώμην, *infatuare sententiam*,
 164
 χωρεῖν eis τὸ μηκέτ' εἶναι, *abire in id ut*
jam non sit, 59; χωρήσασα, *transgressa*,
 204
 οὐκ Ὄν, *Deus Basilid.*, 108 n. 2. Pref. xciii.
 xcv.

BY THE REV. W. WIGAN HARVEY.

Ecclesiae Anglicanae Vindex Catholicus,

in 3 vols. being a collection of Treatises of the Fathers, Synodal Epistles and
Canons, Anglo-Saxon Homilies, &c. &c. in illustration of the 39 Articles.

The History and Theology of the Three Creeds. 2 Vols.
post 8vo. 14s.

Prolusio Academica, in Prov. viii. 22. 4to. 3s.

University Sermons. 8vo. 4s.

MESSRS. DEIGHTON, BELL & CO. CAMBRIDGE.

GENERAL LIBRARY - U.C. BERKELEY

8000812530

RETURN TO the circulation desk of any
University of California Library
or to the
NORTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
Bldg. 400, Richmond Field Station
University of California
Richmond, CA 94804-4698

ALL BOOKS MAY BE RECALLED AFTER 7 DAYS

- 2-month loans may be renewed by calling (510) 642-6753
- 1-year loans may be recharged by bringing books to NRLF
- Renewals and recharges may be made 4 days prior to due date.

DUE AS STAMPED BELOW

JAN 22 1998

JUN 10 1999

AUG 12 2004

